

**ВПРОВАДЖЕННЯ
СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**IMPLEMENTATION OF MODERN TECHNOLOGIES
IN THE PROCESS OF ENSURING QUALITY
TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN
PRESCHOOL EDUCATION**

**Програма
Міжнародної (онлайн) науково-практичної
конференції**

27-28 лютого 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА ФАХОВИХ МЕТОДИК

**ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**IMPLEMENTATION OF MODERN TECHNOLOGIES
IN THE PROCESS OF ENSURING QUALITY TRAINING
OF FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION**

Збірник наукових праць

Хмельницький – 2025

Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти

**УДК 371.134/373.21:005.342(063)
В 82**

Рекомендовано до друку рішенням кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик (протокол № 7 від 17 лютого 2025 року) та вченої ради (протокол № 3 від 26 березня 2025 року) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Рецензенти:

Дичківська Ілона Миколаївна, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені професора Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету, доктор педагогічних наук, професор, м. Рівне

Сущенко Лариса Олександрівна, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Запорізького національного університету, доктор педагогічних наук, професор, м. Запоріжжя

В 82 Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / укладачі: Зданевич Л.В., Мисик О.С., Пісоцька Л.С.; За заг. ред. проф. Зданевич Л.В. Хмельницький : ХГПА, 2025. 874 с.

У збірнику наукових праць представлено матеріали Міжнародної (онлайн) науково-практичної конференції «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (27-28 лютого 2025 року), які включають статті відомих учених України та закордонних країн, викладачів закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, здобувачів, практичних працівників закладів освіти з таких напрямів: професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти; сучасні підходи до забезпечення якості управління в системі дошкільної освіти; психолого-педагогічний супровід дітей раннього та дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти; орієнтири освіти для сталого розвитку у професійній діяльності педагогів-дошкільників; сучасні практики та інноваційні підходи в спеціальній та інклюзивній освіті; національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах сьогодення.

Збірник наукових праць адресований науковцям, магістрам освіти, педагогам-практикам, фахівцям у галузі дошкільної, спеціальної та професійної освіти, майбутнім вихователям ЗДО та майбутнім логопедом.

За достовірність фактів, дат, назв, посилань на літературні джерела тощо відповідальність несуть автори матеріалів

УДК 371.134/373.21:005.342(063)

© Л.В.Зданевич, О.С.Мисик, Л.С.Пісоцька, 2025

© Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик, 2025

© Факультет дошкільної освіти та психології, 2025

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2025

ЗМІСТ

Dr Iwona Borawska. Wykorzystanie nowoczesnych technologii (tik) w edukacji przedszkolnej	24
Dr. Demény Piroska, Dr. Reho Anna. Az ölbeli játékok, mondókák szerepe az óvodások szókincsének fejlesztésben	29
Fáyiné prof. dr. Dombi Alice, Dr. Reho Anna. Az óvoda-iskola átmenet speciális kérdései	35
Агіляр Туклер Вікторія Вільямівна. Формування навичок сталого розвитку у майбутніх вихователів дітей дошкільного віку	38
Андрущенко Наталія Вікторівна. Роль сім'ї у становленні національної ідентичності дітей дошкільного віку	42
Андрющенко Тетяна Костянтинівна. Інноваційна культура вихователя як чинник розвитку дошкільної освіти	45
Анісімова Олена Едуардівна. Педагогічна гнучкість вихователя закладу дошкільної освіти як ключовий фактор професійного успіху.....	50
Антонюк Анжела Анатоліївна. Корекція дзеркального відображення у дітей молодшого шкільного віку	53
Атрощенко Тетяна Олександрівна, Єсеновська Юліанна Михайлівна. Теоретико-методологічні аспекти виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку	57
Балагін Галина Миколаївна. Ігрові методи навчання як інструмент переходу від дошкільної до початкової школи	60
Барчук Наталія Володимирівна. Умови забезпечення якості дошкільної освіти в закладі	66
Бевз Валентина Василівна. З досвіду використання новітніх технологій в процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін	71

Безпалько Раїса Василівна, Попик Поліна Петрівна. Терапевтичні технології роботи з дітьми раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти	75
Беловольська Ольга Василівна, Фурман Ольга Вікторівна. Організація розвивального середовища дошкільнят	79
Бернадін Дмитро Валерійович. Вимоги до навчально-пізнавальної діяльності дітей раннього дошкільного віку в Норвегії	82
Беспала Анастасія Русланівна, Мусик Олеся Станіславівна. Використання мультимедійних технологій для розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку	86
Богущ Алла Михайлівна. Технологічно-інноваційний контент у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти	92
Бондар Олександра, Кондратюк Світлана. Вплив ЗМІ на формування гендерної ідентичності підлітків	97
Боролюк Тетяна Сергіївна, Мусик Олеся Станіславівна. Розвиток цифрової компетентності дітей дошкільного віку через ігрові методи виховання	102
Бродюк Людмила Іванівна. Впровадження гурткової роботи у ЗДО №2 «Подoliaночка» на основі козацької педагогіки	109
Бузько Світлана Миколаївна. Підготовка дитини старшого дошкільного віку до НУШ за програмою «інтелект України»: методичні підходи та практичні рішення	113
Васільєва Тетяна Миколаївна. Освітні технології у роботі з дітьми раннього віку – «Дерево пустушок»	116
Вахняк Надія Вікторівна. Сенсорна інтеграція як складова інклюзивної освіти в роботі з дітьми з рас у закладах дошкільної освіти	118

Височенко Світлана Сергіївна. Техніки малювання без пензля: розвиток моторики та уяви у дітей дошкільного віку через незвичні матеріали	122
Вільчанська Тетяна Василівна, Магера Інна Миколаївна, Федорова Інна Володимирівна. Створення анімаційних фільмів із дошкільниками – інструмент формування цілісного реалістичного образу світу дитини та зняття напруги у закритому приміщенні	130
Вільчанська Тетяна Василівна. Інструменти тайм-менеджменту як ресурс для підвищення ефективності професійної діяльності педагогів сучасного дошкільного закладу	136
Вітковська Ірина Василівна, Гончар Наталія Петрівна. Особливості використання сюжетних картинок у процесі розвитку мовлення дітей з особливими освітніми потребами	143
Войцехівський Костянтин Францович. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в сучасних умовах	146
Войцешина Крістіна Олександрівна, Фурман Ольга Вікторівна. Характеристика форм роботи з фізичного виховання у закладі дошкільної освіти	149
Воляннюк Анастасія Сергіївна. Формування мотиваційної готовності дітей дошкільного віку до шкільного навчання	153
Врочинська Людмила Ігорівна. Особливості підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами в процесі вивчення дошкільної педагогіки	156
Габрук Світлана Миколаївна. Організація та методика проведення рухливих українських народних ігор	160
Гальчук Алла Віталіївна. «Геоборд» – інноваційний математичний планшет у роботі з дошкільниками	168

Гальчук Уляна Олександрівна. STREAM лабораторія – умова реалізації інваріативного складника стандарту дошкільної освіти	170
Ганаба Світлана Олександрівна. Характеристика технології «критичне мислення» теоретичний аспект	173
Гарбар Світлана Володимирівна. Підготовка майбутніх вихователів до виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку	176
Гевко Оксана Іванівна, Гудз Світлана Юріївна. Нетрадиційна робота з казкою як основа розвитку творчих здібностей дошкільників	180
Глухова Оксана Мирославівна. Формування в дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи в процесі музичної діяльності	184
Гнізділова Олена Анатоліївна, Плисюк Марина Віталіївна. Тактильні таблиці як засіб розвитку великої і малої моторики у дітей дошкільного віку	187
Гончарук Людмила Олександрівна. LEGO «Шість цеглинок» як інноваційна технологія впливу на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку	190
Гордійчук Мар'яна Сидорівна, Кельвіч Данило Олександрович. Формування критичного мислення дошкільників через використання сучасних медіа-ресурсів	195
Грабчак Єлизавета Володимирівна, Сас Олена Олександрівна. Розвиток когнітивно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру	197
Грищенко Людмила Іванівна. Дошкільник в призмі читацької культури сучасної сім'ї	199
Губаренко Катерина Миколаївна. Сучасні практики та інноваційні підходи в спеціальній та інклюзивній освіті	203

Гула Світлана Валентинівна. Особливості корекційної роботи вчителя-дефектолога при порушенні зору у дітей	208
Давиденко Галина Леонідівна. Центр професійного розвитку педагогічних працівників – ефективна організація та управління в умовах співпраці громад	211
Дармограй Наталія Олександрівна. Освіта без бар'єрів: сучасні підходи до інклюзії	217
Дендеберя Тетяна Дмитрівна. Використання кругів Луллія для індивідуальної роботи з дітьми з порушенням мовлення	220
Деснова Ірина Сергіївна. Професійна компетентність вихователя в формуванні безпечної поведінки дошкільників в умовах ігрової діяльності	224
Димихіна Ірина Володимирівна. Пошук незабутніх вражень та емоцій під час навчання гри на різних видах музичних інструментів	228
Діль Світлана Миколаївна. Методичні рекомендації щодо проведення артикуляційної гімнастики для дітей із порушенням мовлення	232
Драчук Іванна Іванівна. Ігрові методи для розвитку комунікації між дітьми дошкільного віку в інклюзивних групах	235
Дудаш Олена Сергіївна, Гулан Марина Іванівна. Виховання відповідальної поведінки у дітей дошкільного віку як проблема вітчизняних наукових студій	239
Ємчик Олександра Григорівна. Сучасна іграшка: актуальність, тенденції, перспективи впливу на дитину дошкільного віку	243
Жейнова Світлана Сергіївна. Набуття патріотичного досвіду дітьми в умовах закладу дошкільної освіти	247

Жовна Роман Олександрович. Комунікативна компетентність і цифрова компетентність дошкільників як дослідницька ініціатива	250
Жук Аліна Олександрівна, Мисик Олеся Станіславівна. Ігрові технології як засіб розвитку мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку	253
Жук Олена Миколаївна. Розвиток соціально-комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями	257
Заворотна Наталія Антонівна. Формування толерантності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки	262
Зайченко Іван Васильович. Національно-патріотичне виховання в педагогічній концепції Софії Русової	264
Зданевич Лариса Володимирівна, Нащубська Інна Іванівна. Теоретико-методологічні аспекти проблеми формування етичної компетентності у майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти	269
Зданевич Лариса Володимирівна, Цегельник Тетяна Миколаївна. Розвиток лексико-граматичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	272
Зімакова Лілія Василівна, Карапузова Ірина Валеріївна. Нові ролі керівника ЗДО у розрізі педагогіки партнерства та фасилітативного лідерства	276
Іванова Валентина Володимирівна. Концепція сталого розвитку в формуванні екологічної компетентності дошкільника	279
Іванова Вікторія Вікторівна. Дозвіллєва діяльність у закладі дошкільної освіти за участі батьків як одна з ефективних форм розвитку соціально-комунікативних навичок дітей дошкільного віку	284

Іванова Наталія Федорівна. Сторітелінг – мистецтво розповідати історії	287
Іщук Тетяна Василівна, Одинець Артем Вікторович. Проблема соціальної адаптації особистості: теоретичний аспект	293
Йокоб Андрея Павлівна. Використання театральної педагогіки для формування конкурентоздатного вихователя закладу дошкільної освіти	301
Канарова Ольга Вікторівна. Взаємодія закладу дошкільної освіти з батьками у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку	303
Каньоса Наталія Григорівна, Бабюк Тетяна Йосипівна. Впровадження принципів педагогічної ортобіотики у професійну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	307
Карасевич Марина Петрівна, Зарва Дар'я Олександрівна. Фізичне виховання дошкільників у сім'ї	311
Кас'яненко Оксана. Роль сім'ї в корекційній роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку	315
Кирста Наталія Романівна. Застосування штучного інтелекту в освітньому просторі сучасних закладів дошкільної освіти	318
Кицюк Інна Анатоліївна. Веселковий тиждень в дитячому садку	321
Клименко Ольга Федорівна. Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку шляхом використання спеціальних дидактичних засобів	326
Княжева Ірина Анатоліївна. Роль передшкільної освіти у контексті завдань нової української школи	330

Ковалевська Наталія Володимирівна, Пасічніченко Анжела Василівна. Як створити ігрове середовище в умовах обмеженого доступу до дошкільної освіти	333
Ковальчук Ірина Ігорівна. Степ-аеробіка для дітей дошкільного віку	336
Ковальчук Катерина Василівна. Обґрунтування актуальності впровадження освіти сталого розвитку в систему дошкільної освіти	338
Ковиліна Вероніка Геннадіївна. Organization of education and upbringing of preschool children with special needs in ukraine	343
Коврей Дора Йосипівна, Медве Максим Олександрович. Здоров'язбережувальна компетентність дітей дошкільного віку: до сутності поняття	346
Козак Марія Михайлівна. Роль батьків у ранньому втручанні	349
Козловська Юлія Вікторівна. Партнерська взаємодія усіх учасників освітнього процесу щодо формування логіко-математичної компетентності у дітей середнього дошкільного віку	353
Козлюк Ольга Андріївна. Розвиток навичок логічного та критичного мислення у майбутніх магістрів з дошкільної освіти в процесі викладання фахових дисциплін	356
Колобич Оксана Петрівна. Сучасні аспекти психологічної готовності дітей до школи	360
Кондратюк Світлана Леонідівна. Інклюзивно-ресурсні центри: організаційно-методичні засади	364
Константинова Вікторія, Старовойт Ілона Йосипівна. Психологічна підтримка психоемоційного стану дітей дошкільного віку після травмуючих подій	367

Корж Тетяна Михайлівна. Формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку засобами краєзнавства	373
Котелянець Наталка Валеріївна. Форми й методи підготовки майбутніх вихователів до формування творчої активності дітей старшого дошкільного віку	377
Коханська Галина Богданівна. Формування соціальної відповідальності у дітей дошкільного віку через екологічні ініціативи	382
Крентовська Анна Петрівна, Тафінцева Світлана Ігорівна. Використання програм штучного інтелекту у навчанні дітей з порушеннями мовлення	385
Krymova Nataliia Oleksiivna. Reflective competence: a tool for effective training of future specialists in preschool education	390
Криськова Наталія Василівна. Аспекти інноваційного менеджменту в управлінській діяльності сучасного керівника закладу дошкільної освіти	392
Кузь Вікторія Ярославівна. Навчання в дії – казка-шумівка у роботі з дітьми дошкільного віку	397
Купчишина Валентина Чеславівна, Грубі Тетяна Вікторівна. Вплив сім'ї на формування в дітей дошкільного віку національно-патріотичних цінностей українського суспільства	401
Левінець Наталія Валентинівна. Взаємодія інструктора з фізичної культури та музичного керівника як чинник підвищення ефективності фізкультурно-оздоровчої роботи закладу дошкільної освіти	404
Левчук Максим Леонідович. Цифрова компетентність дітей дошкільного віку в сучасному освітньому просторі ЗДО	407

- Лесіна Тетяна Миколаївна, Баран Валентина Павлівна.** Проблема забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО в умовах воєнного часу 410
- Лесіна Тетяна Миколаївна, Кілафли Любов Іванівна.** Розвиток пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку засобами ігрового середовища 414
- Лесіна Тетяна Миколаївна, Лужанський Олександр Станіславович.** Розвиток у майбутніх педагогів соціально-медіаційних навичок у системі професійної підготовки 419
- Лисенко Неллі Василівна, Лисенко Олександра Миколаївна.** Моделювання картини світу дітей дошкільного віку: оцінка методичних підходів 424
- Листопад Олексій Анатолійович, Гуданич Наталія Миколаївна.** Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності 431
- Литвин Ірина Дмитрівна, Онофрійчук Лілія Олегівна.** Роль батьків у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку 435
- Лісецька Аліна Анатоліївна.** Хвилинки творчості і фантазії. Артосвіта у формуванні мистецько-творчої компетентності дошкільників 441
- Лісовець Оксана Вікторівна, Яриновський Олександр Олексійович.** Організація партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї як умова національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку 445
- Лісовська Тетяна Адамівна, Щербина Олеся Юрївна.** Роль методики Монтессорі у становленні математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку 448
- Лісовська Тетяна Адамівна, Юдіна Наталія Анатоліївна.** Практичні рекомендації щодо фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами гри 450

- Літіченко Олена Дмитрівна.** Цифровий дидактичний матеріал для дітей раннього і дошкільного віку 453
- Лоб Ольга Василівна, Присяжнюк Анастасія Миколаївна.** Особливості застосування інноваційних технологій для успішного формування комунікативної компетентності в дітей дошкільного віку 456
- Луцук Людмила Вікторівна.** Технології «Лялька як персона» як засіб формування культурно-гігієнічних навичок дітей молодшого дошкільного віку 459
- Мазур Ірина Анатоліївна.** Вплив війни на національно-патріотичне виховання дошкільників: виклики та перспективи 464
- Мазуренок Надія Іванівна.** Розвиток критичного мислення майбутніх фахівців дошкільної освіти на заняттях з іноземної мови 467
- Мазуренок Надія Іванівна, Олійник Наталія Алімівна.** Формування управлінської компетентності менеджерів освіти: теоретичний аспект 471
- Малишева Дар'я Романівна.** Проблема особистого та соціального становлення дитини дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями 477
- Малишева Леся Сергіївна, Пащенко Майя Іванівна.** Технологія екологічного виховання майбутнього вихователя 481
- Мандра Наталія Георгіївна.** Створення розвивального середовища як умова формування соціально-емоційної компетенції дітей старшого дошкільного віку 485
- Манжелій Наталія Михайлівна, Фазан Тетяна Павлівна.** Виховання патріотичних почуттів дітей дошкільного віку засобами українського фольклору 488
- Мардарова Ірина Костянтинівна, Листопад Наталя Леонідівна.** Підготовка майбутніх вихователів до

професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища ЗДО	492
Мартинюк Леся Іванівна, Мартинюк Вадим Володимирович. Патріотизм починається з колиски (Василь Сухомлинський)	496
Матвієнко Світлана Іванівна. Психолого-педагогічний супровід занять дітей раннього віку малюванням	500
Матвійчук Світлана Володимирівна. Партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти в умовах сьогодення	503
Матішак Маріанна Василівна, Скоморовська Ірина Анатоліївна. Підготовка майбутніх вихователів ЗДО до організації проєктної діяльності дітей дошкільного віку.....	507
Matsuk Liudmyla Oleksandrivna. Specifics of the u.s. preschool teachers training	511
Мачинська Наталія Ігорівна. Перфекціонізм як особистісна властивість науково-педагогічного працівника	514
Машикіна Людмила Андріївна. Управління інноваційною діяльністю у закладі дошкільної освіти	517
Мелешко Вікторія Дмитрівна, Сербіна-Лукасюк Людмила Петрівна. Формування вокальних умінь майбутніх вихователів як важливий аспект музичного виховання дітей дошкільного віку	522
Мельник Ірина Василівна, Гончар Наталія Петрівна. Формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО	527
Мельник Олег Антонович. Розвивальний простір закладу дошкільної освіти – простір розвитку життєвих компетентностей	530

Менсеїтова Альбіна Ізетівна, Поповська Оксана Анатоліївна. Основні принципи та підходи до організації ігрової діяльності дітей з розладами аутистичного спектру	534
Микуліна Антоніна Костянтинівна, Михайлова Катерина Василівна. Компетентнісний підхід у формуванні мовної особистості майбутніх вихователів	537
Мусик Олеся Станіславівна, Дичківська Ілона Миколаївна. Роль інклюзивно-ресурсного центру у впровадженні засобів альтернативної комунікації	541
Мусик Олеся Станіславівна. Цифрові інструменти як засіб адаптації навчального процесу в інклюзивній освіті	547
Мисліцька Наталія Анатоліївна, Руда Тетяна Вікторівна, Федчишина Тетяна Леонідівна. Формування цифрової компетентності фахового молодшого бакалавра з дошкільної освіти	552
Михайлишин Романа Романівна. Проектна діяльність: заклад дошкільної освіти-школа	556
Михальська Аліна Анатолівна. Діяльність Центру розвитку дитини «Пролісок» в режимі інноваційного розвитку	561
Мігаль Лариса Борисівна. Забезпечення наступності у формуванні комунікативної компетентності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	564
Монке Олена Станіславівна. Комп'ютерна гра як засіб терапії тривожності у дітей: досвід університетської розробки та впровадження	568
Мотозюк Людмила Миколаївна. Психологічний супровід та особливості психодіагностичного обстеження дітей старшого дошкільного віку	576
Надвірняк Діана Володимирівна. Інтернет- технології як засоби підготовки майбутніх педагогів	581

Негрій Ольга Іванівна, Анишикіна Олександра Юріївна. Роль музичного виховання у формуванні гармонійно розвиненої особистості дошкільника	583
Негрій Ольга Іванівна, Драган Тетяна Олександрівна. Роль музичного виховання у формуванні гармонійно розвиненої особистості дошкільника	586
Нижна Наталія Володимирівна. Життя без небезпек: формування навичок безпеки у дітей дошкільного віку	589
Новак Олена Мусіївна, Шоробура Інна Михайлівна. Впорядкування навчально-методичного матеріалу вчителя-логопеда закладу дошкільної освіти	593
Норкіна Олена Валеріївна. Інноваційний підхід до розвитку дошкільників: персоналізація за допомогою штучного інтелекту	597
Облядрук Світлана, Шемчук Наталія. З досвіду роботи організації методичної роботи в умовах закладу дошкільної освіти	600
Олійник Антоніна Володимирівна. Специфіка професійної підготовки майбутніх вихователів до міжособистісної взаємодії	604
Онищук Ірина Анатоліївна, Доманюк Оксана Михайлівна. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до національно-патріотичного виховання дітей передшкільного віку	608
Опанасенко Ірина Миколаївна. Формування soft skills в процесі підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти	611
Остапівська Ірина Ігорівна. Мотиви та зміст мотивації інформаційної діяльності сучасних науково-педагогічних працівників	615

Отрубчак Оксана Володимирівна. Формування інженерного мислення у дітей дошкільного віку	619
Панченко Єлизавета Сергіївна. Гейміфікація та використання навчальних ігор у спеціальній освіті	621
Пасічник Анастасія Олександрівна, Фроленкова Надія Олександрівна. Ментальне та психічне здоров'я дітей у дошкільному віці: суспільно-сімейні механізми взаємовпливу	624
Пасічніченко Анжела Василівна, Ковалевська Наталія Володимирівна. Роль емоційного інтелекту педагога у розвитку дітей дошкільного віку	628
Паюк Людмила Сергіївна. Особливості використання дидактичних ігор з сенсорного виховання в освітньому процесі	631
Перфільєва Анна Ігорівна. Особливості логопедичної роботи з формування складової структури слова	635
Пісоцька Леоніда Станіславівна. Професійна підготовка фахівців дошкільної освіти як актуальна проблема ..	640
Поліщук Віра Аркадіївна, Гончар Наталія Петрівна. Розвиток комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з РАС	645
Половнікова Ганна. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами ознайомлення з українським народознавством	648
Попик Поліна Петрівна. Лялька-мотанка – культурний символ і педагогічний інструмент	659
Попик Поліна Петрівна. Ниткографія у роботі з дошкільниками	663
Попик Поліна Петрівна. Українська народна іграшка як засіб виховання та розвитку дитини	668
Попович Оксана Михайлівна, Ющик Людмила Василівна. Організаційна компетентність майбутніх	

вихователів як передумова ефективної професійної діяльності
в групах раннього віку 671

Постоян Тетяна Григорівна. Проєктна технологія
навчання як умова ефективної професійної підготовки
майбутніх педагогів 675

Потапчук Тетяна Володимирівна. Формування
толерантності майбутніх вихователів на засадах педагогіки
партнерства 678

Потапчук Тетяна Володимирівна. Музично-
дидактичні ігри у розвитку мовлення старших дошкільників із
заїканням 680

**Потеряєва Тетяна Миколаївна, Крутій
Катерина Леонідівна.** Використання альтернативних
прийомів розвитку творчих здібностей дітей старшого
дошкільного віку в образотворчому мистецтві 684

Рейпольська Ольга Дмитрівна. Стратегії
управління закладами дошкільної освіти в кризових ситуаціях:
виклики та шляхи розв'язання 688

Руда Тетяна Вікторівна. Педагогічна культура
викладача у контексті сучасної освіти 692

Саварина Дар'я Вікторівна. Формування
природничо-екологічної компетентності в дослідницькій
діяльності в дітей старшого дошкільного віку 694

**Самсонова Олена Олександрівна, Александрова
Наталля Сергіївна.** Підходи формування логіко-
математичної компетентності дошкільників 697

**Сас Олена Олександрівна, Банашко Аліна
Анатоліївна.** Реалізація середовищного підходу для
формування комунікативних навичок дітей молодшого
дошкільного віку у період адаптації до умов ЗДО 701

**Селікова Яна Сергіївна, Тітаренко Світлана
Анатоліївна.** Інтеграція програм соціально-емоційного

навчання для дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами	705
Сігінішина Ірина Анатоліївна. Ігрова культура як чинник національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку	707
Слісарчук Дарія. Основні дефініції проблеми розвитку творчих здібностей	715
Слободянюк Катерина, Кутова Світлана Олександрівна. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах сьогодення	719
Смолюк Світлана Володимирівна. Особливості вивчення освітнього компонента «Психолого-педагогічний тренінг вихователя закладу дошкільної освіти» у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти	722
Сніцаренко Раїса Дмитрівна. Інтерактивні технології у формуванні мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку	725
Соловей Юлія Олександрівна, Саламатіна Марія Віталіївна. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	730
Соломнікова Катерина. Сенсорномоторна синхронізація як одна із важливих складових розвитку відчуття ритму у дітей раннього віку	733
Станіславова Наталія Анатоліївна. Формування екологічних компетенцій у дітей дошкільного віку під час занять на екологічній стежині	736
Старовойт Ілона Йосипівна. Вплив прив'язаності на особистісний розвиток дитини	740
Степанюк Аліна Анатоліївна, Мусик Олеся Станіславівна. Ігрові та інтерактивні методи розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку	744

Строк Лідія, Мисик Олеся Станіславівна. Дидактичні ігри як інструмент розвитку інтелектуальних здібностей дітей старшого дошкільного віку	750
Сущенко Лариса Олександрівна. Саморегуляція особистості – основа педагогічної творчості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.....	756
Тарасюк Ірина Миколаївна. Розвиток дрібної моторики дітей дошкільного віку	759
Тітаренко Світлана Анатоліївна, Шульга Оксана Анатоліївна. Забезпечення психологічного супроводу дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами	764
Токар Любов Петрівна. Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій в інклюзивному дошкільному освітньому середовищі	768
Улович Оксана Володимирівна. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку через ігри, вправи, задачі (завдання)	772
Федоренко Світлана Вікторівна. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної галузі у Фінляндії	776
Філімонова Тетяна Миколаївна. Дрібна моторика як фундамент розвитку дитини: ефективні ігри та вправи для дітей дошкільного віку	778
Фіщук Оксана Володимирівна. Підвищення якості логопедичних занять засобами інноваційних технологій у роботі із дітьми з ООП	782
Фурман Ольга Вікторівна. порушення писемного мовлення у дітей старшого дошкільного віку	786
Хмара Марина Анатоліївна, Мозолєв Олександр Михайлович. Особливості процесу фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти.....	788

Чайка Володимир Мирославович, Писарчук Оксана Тарасівна. Професійна підготовка майбутніх вихователів в умовах дистанційного навчання: теоретичний аспект	791
Червонюк Ольга Євгенівна. Мовленнєва компетентність як складова життєвої компетентності дитини дошкільного віку	795
Черевко Леоніла Василівна, Черевко Олександр Дмитрович. Технології розвитку критичного мислення у процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти	799
Черненко Любов Петрівна. Організація освітнього простору закладу освіти	802
Чирка Катерина Миколаївна, Зданевич Лариса Володимирівна. Значення ігор у процесі навчання дітей старшого дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями	805
Чорна Наталія Василівна. Роль раннього дитячого досвіду у формуванні особистості: психоаналітичний погляд	809
Шаран Олександра Василівна. Використання дидактичних ігор у процесі формування просторових уявлень дітей дошкільного віку	813
Швець Оксана Вікторівна. Розвиток допитливості в дітей старшого дошкільного віку як засобу формування емоційно-ціннісного ставлення до природнього довкілля	816
Шевчук Анна, Ткачук Анна. Дошкільна освіта в нових реаліях: виклики, можливості, перспективи	820
Шендерук Ірина Олегівна. Діяльність професійних спільнот як основа професійно-особистісного становлення і розвитку педагога	826
Шикиринська Олександра Василівна, Присташ Анна Тарасівна. Інноваційні підходи у формуванні цифрової компетентності дітей старшого дошкільного віку	829

- Шикиринська Олександра Василівна, Рибак Дарія Русланівна.** Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах війни: сучасні підходи 831
- Шикиринська Олександра Василівна, Скурта Ольга Іванівна.** Особливості формування навичок безпечної поведінки в інтернеті в дітей старшого дошкільного віку 835
- Шкабаріна Маргарита Андріївна, Гаврілова Анна Петрівна.** Форми патріотичного виховання дошкільників у мінімузеях 838
- Шульга Людмила Миколаївна.** Цифрові технології у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти 841
- Юрчук Олексій Іванович.** Сучасні підходи та методики корекційної роботи з дітьми із аутизмом 845
- Юрчук Олена Сергіївна.** Емоційна стійкість як психоемоційна характеристика дітей дошкільного віку в сучасному науковому дискурсі 851
- Яблонський Андрій Іванович.** Мотиваційна готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності 856
- Янюк Олена Ігорівна, Гончар Наталія Петрівна.** Особливості використання карток PECS у формуванні комунікативної компетентності дітей з ООП 860
- Яринчак Сніжана Миколаївна, Блонська Ірина Володимирівна, Розгон Вікторія Вікторівна.** Формування системи екологічних знань у дітей дошкільного віку засобами дидактичних ігор 864
- Ярова Анжела Іванівна.** Формування здоров'язбережувальних компетенцій у дошкільників засобами спортивних вправ та ігор 868

Dr Iwona Borawska

Wyższa Szkoła Społeczno – Ekonomiczna
w Gdańsku Dyrektor Przedszkola Językowo –
Artystycznego «Akademia Przedszkolaka»
w Łomży

WYKORZYSTANIE NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII (TIK) W EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ

Abstrakt

Żyjemy w świecie, który nieustannie się zmienia, a szczególnie dostrzegamy szybkie zmiany technologiczne w różnych dziedzinach naszego życia, w tym także i te, które powodują potrzebę zmian także w obszarze edukacji. Dostrzegalne zmiany następują nie tylko w obszarze infrastruktury placówek oświatowych, gdyż technologia zmienia się w takim tempie, że urządzenia szybko stają się przestarzałe i wymagają wymiany, ale bardzo ważne w tym kontekście jest to, aby to nauczyciele – osoby korzystające z technologii, nauczające za jej pomocą i uczące o niej dzieci, potrafili i chcieli posługiwać się nią na co dzień, a także aby robili to kompetentnie, w odniesieniu do wiedzy dzieci. W artykule autorka pracy przedstawiła refleksje praktyczne dotyczące wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjnych przez nauczycieli w polskich przedszkolach, a więc w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym.

Słowa kluczowe: nowoczesne technologie informacyjne, edukacja przedszkolna, nauczyciele

Wprowadzenie. Nowoczesne technologie są przyszłością nauczania. Wielu dyrektorów przedszkoli i nauczycieli wychowania przedszkolnego korzysta z TIK, które znacząco wpływają na jakość i efektywność kształcenia.

Dzieci urodzone w czasach, w których dostęp do technologii cyfrowych, komputerów i Internetu jest powszechny, nazywa się «cyfrowymi tubylcami». Dla przedszkolaków nowoczesne technologie są czymś naturalnym i oczywistym, gdyż spotykają je na co dzień i niemal w każdym miejscu. W Podstawie programowej wychowania przedszkolnego brak jest zapisów odnoszących się do wykorzystywania przez nauczycieli w procesie dydaktyczno – wychowawczym nowoczesnych technologii informacyjno – komunikacyjnych jednak w dokumencie tym znajdziemy zapisy odnoszące się do wspomagania rozwoju umysłowego dzieci poprzez organizowanie zabaw konstrukcyjnych, budzenie zainteresowań technicznych i wprowadzanie dzieci w świat urządzeń technicznych. W IV. Poznawczym obszarze rozwoju dziecka czytamy, że «Dziecko przygotowane

do podjęcia nauki w szkole: podejmuje samodzielną aktywność poznawczą np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd». (Dz. U. z 2017 r. poz. 356, Załącznik 1)

Wyjaśnienia terminologiczne

«Nowe media charakteryzują trzy cechy: integracja, interaktywność i kod binarny. Zintegrowanie oznacza połączenie w jednym medium telekomunikacji, komunikacji masowej i wymiany danych. Kod binarny jest cechą techniczną, polegającą na przekształcaniu komunikatów na kod zero-jedynkowy, co skutkuje standaryzacją technologiczną mediów. Najważniejszą cechą dla edukacji jest interaktywność mediów, która przejawia się w kilku wymiarach: przestrzennym (wielostronna komunikacja), czasowym (synchronizacja wymiany informacji), behawioralnym (możliwość oddziaływania na medium) oraz na poziomie rozumienia znaczeń i kontekstów działań innych użytkowników» (Van Dijk 2010, s. 18-19).

Terminu *nowe media* często używa się zamiennie z terminem *multimedia*, który to oznacza połączenie kilku urządzeń bądź pojedyncze urządzenie, które łączy w sobie wiele funkcji (Czekajewski, Przyjemski 2000, s. 156).

Technologie informacyjne natomiast to połączenie technologii informatycznej z technologiami pokrewnymi, takimi jak komunikacja, informacja, komputery, informatyka oraz funkcjonowanie tych części składowych w społeczeństwie. Jest to pojęcie szersze od technologii informatycznych i funkcjonujące obok pojęcia technologii informacyjno-komunikacyjnej, w którym kładzie się nacisk na aspekt wytwarzania i przetwarzania danych w celach komunikacyjnych (Kinal M. 2015, s. 27).

Z tego rozróżnienia wynikają różne kompetencje jakie nauczyciel powinien posiadać: kompetencje informatyczne, dotyczące obsługi komputera oraz informacyjne, odnoszące się do intelektualnej działalności człowieka z wykorzystaniem komputera. Są to kompetencje silnie ze sobą skorelowane, ze względu na fakt, że nie zawsze «wiedzieć czym» oznacza «wiedzieć jak» (Piecuch 2011, s. 115- 132).

Mając powyższe na uwadze zasadne wydaje się postulowanie zmian dotyczących wykorzystania TIK w edukacji. Nowoczesne technologie informatyczne to użyteczne narzędzia, które wykorzystać może nauczyciel i uczeń w pogłębianiu, weryfikowaniu i uatrakcyjnianiu treści zawartych w podstawach programowych i programach nauczania.

Wykorzystanie nowoczesnych technologii w przedszkolu

Motto Przedszkola Językowo – Artystycznego «Akademia Przedszkolaka» w Łomży brzmi: Naukę w zabawie przemycamy zawodowo. Oznacza ono, że zadaniem nauczycieli jest takie organizowanie pobytu

dziecka w przedszkolu, by miało ono okazję dzięki zabawie w efektywny sposób przyswajać wiedzę z różnych dziedzin, a więc w zabawie w naturalny sposób nauczyciele przybliżają dzieciom także zagadnienia, które są z nowoczesnymi technologiami związane. Niejednokrotnie wprost wykorzystują TIK, innym razem bawią się z przedszkolakami w **kodowanie na dywanie** wprowadzając je w świat **programowania** bez użycia komputera, laptopa czy tabletu. Tablica interaktywna, Magiczna ściana, Magiczny dywan, robot edukacyjny PHOTON, pianino Kolorowe dźwięki to tylko niektóre przykłady narzędzi, które uatrakcyjniają zajęcia językowe, matematyczne czy umuzykalniające. Stwarzając dzieciom okazję do poznania nowych dziedzin wiedzy, w ramach których mogą zacząć rozwijać swoje zainteresowania wspieramy ich zdolności poznawcze, pokazujemy nowe możliwości i poszerzamy horyzonty. Zabawa w kodowanie pozwala na **eksperymentowanie** – dane działanie dziecko może cofnąć, naprawić, zmodyfikować, rozszerzyć. Obrany cel można osiągnąć poprzez napisanie kodu na wiele różnych sposobów, co z kolei rozwija **kreatywność**. Tworzenie **algorytmów** w zróżnicowany sposób to doskonała droga do rozwijania dziecięcej wyobraźni.

Świat nowych technologii możemy pokazywać dzieciom na wiele różnych sposobów, uwzględniając różne obszary edukacji, m.in. matematyczną, językową czy ruchową. Zdecydowana większość zabaw edukacyjnych wdrażających dzieci np. do świata programowania wcale nie wymaga żadnego sprzętu. Zamiast tego liczy się atmosfera, dobra zabawa i kreatywnie spędzony czas.

Przykłady nowoczesnych technologii w polskich przedszkolach:

1. Tablice interaktywne – pozwalają urozmaicić zajęcia prezentacjami multimedialnymi, muzyką, gramami edukacyjnymi, filmami.
2. Roboty edukacyjne, np. PHOTON, Bee-Bot, Dash i Dot, – rozwijają myślenie logiczne, pobudzają kreatywność i ciekawość dzieci.
3. Magiczna ściana – Zestaw urządzenia zawiera wiele ciekawych gier, które dzieci mogą wykonywać razem. Wbudowane Wi-Fi i system Windows pozwala na poruszanie się po systemie i sieci za pomocą dołączonej klawiatury bezprzewodowej i uruchamianie poszczególnych programów. System nagłośnienia z działaniem podobnym do dobrej klasy kina domowego zapewni odpowiednią głośność oraz wyrazisty dźwięk.
4. Magiczny dywan – Zabawa i nauka z wykorzystaniem interaktywnej podłogi rozwija u dzieci dużą motorykę, koordynację wzrokowo-ruchową, spostrzegawczość i szybkość reakcji. Magiczny Dywan zawiera w sobie zintegrowany system czujników ruchu, projektor i komputer. Jego funkcjonalność umożliwia szerokie spektrum zastosowania w każdym pomieszczeniu, na jasnym, jednolitym podłożu.
5. Monitor interaktywny - To tablica lekcyjna XXI wieku. Jest to

interaktywna pomoc dydaktyczna przeznaczona do nauki i zabawy. Bogate zasoby multimedialne z zakresu nauczania uatrakcyjniają prowadzenie zajęć i zapewniają nauczycielowi duży komfort użytkowania. Nowoczesne monitory interaktywne to sprzęt, który nie tylko pozwala na wyświetlanie treści na dużym, wyraźnym ekranie, ale dzięki funkcjom dotykowym, pozwala na wykonywanie działań bezpośrednio na ekranie monitora.

6. Dotykowy stół interaktywny - Jest to interaktywna pomoc dydaktyczna przeznaczona do wspólnej zabawy i pracy. Interakcja ze stolikiem rozwija kreatywność dziecka, uczy myślenia abstrakcyjnego, koncentruje uwagę i poprawia koordynację wzrokowo-ruchową. Nieograniczone możliwości interakcji pozwalają dzieciom na lepsze zaangażowanie się w proces twórczy.

7. Programy komputerowe, interaktywne gry i zabawy – utrwalają wiedzę, uczą programowania i tworzenia.

Nowoczesne technologie w dużym stopniu wzbogacają edukację przedszkolaków. Wykorzystując naturalną ciekawość dziecka urządzeniami cyfrowymi uatrakcyjniają zajęcia i podnoszą aktywność dzieci. Tablice interaktywne prezentujące kolorowe obrazy, filmy czy dźwięki lepiej przykuwają uwagę dziecka niż pomoce tradycyjne. Nowe TIK rozwijają kreatywność najmłodszych, wszelkie programy graficzne i animacyjne umożliwiają im tworzenie i eksperymentowanie. Odpowiednio dobrane i wykorzystane w procesie edukacyjnym mogą stymulować rozwój poznawczy i motoryczny dziecka. Technologie niewątpliwie przygotowują przedszkolaki do funkcjonowania w cyfrowym świecie i zdobywania kompetencji przyszłości, uczą współpracy i komunikacji przy realizacji prac grupowych z wykorzystaniem nowych mediów.

Korzyści płynące z wykorzystywania nowoczesnych technologii w edukacji przedszkolnej:

1. Pomoce multimedialne aktywizują dzieci, angażują je i ułatwiają przyswajanie treści poprzez interakcję.

2. TIK rozwijają kreatywność dzieci, pozwalają na swobodną ekspresję i eksperymentowanie dzięki wykorzystaniu np. programów do tworzenia grafik, animacji czy muzyki.

3. Obsługa nowych technologii, programowanie i kompetencje cyfrowe przygotowują dzieci do dorosłego życia.

Wprowadzanie nowoczesnych technologii do przedszkola jest dla nauczycieli wielkim wyzwaniem:

1. Bardzo ważne jest zapewnienie dzieciom bezpieczeństwa w kontakcie z urządzeniami cyfrowymi. Każdy nauczyciel powinien mieć świadomość zagrożeń związanych z nadmiernym lub niewłaściwym korzystaniem przez dzieci z tych urządzeń, a zatem priorytetem w pracy z TIK powinny stać się odpowiednie zasady i nadzór ze strony nauczycieli.

2. Dla wielu nauczycieli wyzwaniem jest wybór odpowiednich programów i aplikacji, które powinny być dostosowane do możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci. Należy pamiętać, że nowoczesne pomoce dydaktyczne są uzupełnieniem tradycyjnej zabawy i zajęć edukacyjnych, co znaczy że nie mogą zastępować ani zabawy ani zajęć.

3. Nowoczesne technologie wiążą się z koniecznością zakupu przez przedszkole odpowiedniego sprzętu i oprogramowania, co wiąże się z wysokimi kosztami ich zakupu. Dodatkowo należy pamiętać, że aby właściwie wykorzystywać zakupione TIK nauczycieli powinni odbyć specjalistyczne szkolenia, co stanowi wyzwanie organizacyjne i wiąże się z dodatkowymi finansami.

Nowoczesne technologie należy łączyć z różnymi aktywnościami rozwijającymi zmysły, motorykę, emocje i interakcje społeczne, bo tylko takie zrównoważone podejście będzie wzbogacać doświadczenia przedszkolaków, rozwijać ich umiejętności społeczne i kompetencje kluczowe z myślą o przyszłości, zapewni dzieciom harmonijny rozwój i radość z nauki przez zabawę.

Wnioski dla praktyki w przedszkolu:

1. Nowe technologie rozwijają kreatywność, myślenie logiczne i przyczynowo-skutkowe dzieci, koordynację wzrokowo-ruchową, umiejętności społeczne i cyfrowe.

2. Należy zadbać o odpowiedni sprzęt, licencjonowane oprogramowanie, jasne zasady korzystania oraz przeszkolenie nauczycieli w zakresie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni.

3. Warto organizować specjalne zajęcia komputerowe, ale też wykorzystywać technologię podczas codziennych aktywności przedszkolnych w zrównoważony sposób.

4. W przedszkolu sprawdzają się m.in. tablice interaktywne, roboty edukacyjne, aplikacje i gry komputerowe, zestawy do nauki programowania.

5. Wyzwaniem we wdrażaniu nowoczesnych technologii w przedszkolu są m.in. koszty sprzętu i oprogramowania, przeszkolenie kadry, dbałość o bezpieczeństwo i higienę korzystania z urządzeń przez dzieci.

Bibliografia

Czekajewski Ł., Przyjemski T. (2000) *Encyklopedia wiedzy komputerowej*. Wydawnictwo Komputer Świat, Warszawa

Muchacki M. (2013) *Przygotowanie młodzieży licealnej do korzystania z metod i technik informatycznych. Badania porównawcze polsko-amerykańskie*, OW Impuls, Kraków.

Kinal M., Wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjnych w procesie dydaktyczno-wychowawczym przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej [W:] Muchacki M. (red. 2015), *Media i*

technologia informacyjna w wychowaniu i edukacji dzieci, Kraków

Piecuch A. (2011) *Multimedialne kompetencje nauczycieli*. Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Van Dijk J. (2010) *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństw sieci*. PWN, Warszawa

Dr. Demény Piroska,

egyetemi docens, PhD

Babes-Bolyai Tudományegyetem-Kolozsvár,

Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet

Dr. Reho Anna,

(PhD) docens, A Kárpátaljai Pedagógus-
Továbbképző Intézet

Óvodai-, elemi és inkluzív oktatás tanszékének
a tanszékvezetője (Ungvár, Ukrajna)

AZ ÖLBELI JÁTÉKOK, MONDÓKÁK SZEREPE AZ ÓVODÁSOK SZÓKINCSENEK FEJLESZTÉSÉBEN

Az óvoda mindennapjaiban nagy segítséget nyújtanak a mondókák és az ölbeli játékok (Koragyermekkorai nevelés kurrikuluma, 2019); legyen szó a rutinokról (sorba állás, kézmosás, evés, félkörbe ülés, játékok elpakolása, mese kezdése stb.), áthajlásokról két tevékenység között vagy akár a mozgás percekéről, a mondókáknak, de az ölbeli játékoknak is ezekben mind nagy szerepük van! Ezt tapasztalva arra lettünk kíváncsiak, mi történne, ha a mondókákat és ölbeli játékokat nemcsak ilyenkor használnánk, hanem céltudatosan összeállítva a heti témákhoz igazítva és egy keretet adva, egy héten többször is mondóka perceket vezetnénk be a csoport életébe. Mindenképpen néphagyományokból merítkezünk, mert a mai társadalom nagy információáradatának viharában hagyományaink erőt adó áldására talán sokkal inkább szükség van, mint valaha. Egyrészt, mert ahogy Sándor Ildikó is írja „a születéstől a kisgyermekkor végéig tartó időszak domináns játéktípusa ez, amely a gyermek életében és fejlődésében kitüntetett szerepet kapott», másrészt tisztaságukkal, meghittségükkel pótolják azt a szeretetet, amit a növekvő médiafogyasztással jellemezhető mindennapjainkban a gyermekek elveszítenek (Sándor, 2018, 11).

Napjainkban leginkább elfogadott, komplex szempontrendszer alapján megalkotott, hazai népijáték-tipológia Lázár Katalin nevéhez fűződik, ami az ölbeli játékot a mozgásos játékok tömbjéhez tartozó, önálló játéktípusként sorolja be (Sándor, 2018). A mondókákkal szemben az ölbeli játékok alkalomtól függetlenül játszhatók, van (motorikus) cselekménye, ha mégoly

egyszerű is, helyük tehát a játékok között van, nem a mondókák között (Lázár, 1997). Ugyanakkor a népi játékok többségétől az ölbeli játékot elkülöníti életkori meghatározottsága is. Ezekben a játékokban előforduló hangutánzó-, hangfestő szavak és az ezekhez kapcsolódó játékos mozdulatok, valamint a ritmus nagy élményt jelentenek a gyerekeknek. Nagyon elterjedtek az altatók vagy bölcsődalok (régiesen: szenderítők). Az anya ezekkel nyugtatja meg kicsinyét. A bennük előforduló becéző kifejezések, a ringató szavak gyöngéd és meghitt hangulatúvá teszik a bölcsődalokat (Reho, 2018).

Terjedelmük rövid, ritmusuk a ringáshoz kapcsolódik. Az ölbeli játékok egy része az egész test képét fölvezet, másik csoportjuk egy adott testrészrel foglalkozik, de témája lehet a természeti környezet vagy hétköznapi dolgok (munkafolyamatok, tevékenységek, tárgyak). Utalnak tempóra (gyorslassú), mozgásformára, de bennük rejlik a beszédhangokkal való játék, a nyelvre jellemző szabályok elsajátítása is. Mindezek értelmében már itt meg kell említenünk, hogy e játéktípus fejleszti a testtudatot, a nyelvérzéklet, a beszédértéklet, a szókinccset, a ritmusérzéklet, az egyensúlyérzéklet, a koncentráció képességét, az asszociáció, a képi és fogalmi gondolkodást, az elvonatkoztatást, segít megismerni a világ dolgait.

Kutatásunkat erre a felismerésre alapoztuk, amikor is feltételeztük, hogy a gyermekekkel folytatott egyéni, illetve csoportosan szervezett ölbeli játékok és mondóka percek alkalmazásának hatására fejlődik a gyermekek szókinccse (relációs szókinccs, szabad asszociációk). Erre a célra komplex fejlesztő programot dolgoztunk ki, és sikeresen alkalmaztuk a kiscsoportos óvodások körében. A **Tente baba** - fejlesztő programot Nagy Melinda óvónéni csoportjában alkalmaztuk. Mérésre eszközünk a Difer programcsalád relációs szókinccsre vonatkozó része, valamint a Gósy–Kovács féle Nyitott szóasszociáció.

Az előmérések lezárása után, a szókinccs mérésére kapott adatokat az IBM SPSS statisztikai alkalmazással feldolgoztuk (úgy a DIFER-re, mint a Nyitott szóasszociációra), használva a független csoportos t-próbát (páros t-próba) és az eredményeket rögzítettük:

1. Táblázat – DIFER előmérés eredményeinek átlaga a két csoportot illetően

Csoport	Résztvevők	DIFER átlag	Szórás	t-érték	p-érték
Kontroll	21	15.33	5.07	0.654	0.517
Kísérleti	21	16.33	4.84		

2. Táblázat – A nyitott szóasszociáció előmérés eredményeinek átlaga

Csoport	Résztvevők	Nyitott sz. átlag	Szórás	t-érték	p-érték
Kontroll	21	9.23	2.84	0.095	0.925

Kísérleti	21	9.33	3.63		

A preteszt folyamán, a két csoport átlagai között nincs statisztikailag szignifikáns különbség, tehát a két csoportba járó gyerekek ugyanazon a síkon mozognak, ami a szókincsüket illeti. A nyitott szóasszociáció eredményei ugyanakkor rávilágítottak arra, hogy bár a gyerekek ismerik a testrészeiket (ami az alapot illeti: kéz, láb, has, fej, szem), ismernek már állatokat, megneveznek családtagot, egy-két ünnepet, évszakot, esetleg van fogalmuk egy két mesterségről, a szókincsük mégsem annyira gazdag. Nem tudnak minden évszakot felsorolni (nem kötnek hozzájuk pl. időjárást sem), az ünnepek közül csak a Karácsony, a Húsvét az, ami eszükbe jut, illetve nem tudják, hogy a mesterség az a foglalkozás egyik szinonimája. Mindezekből levonhattuk magunknak azt a következtetést, hogy a beavatkozás helyén való, a szókincs gazdagítására igenis szükség van.

A fejlesztési tervet a tanév szerkezete és a tanévben végigvett témák, ezen belül projektek és ünnepkörök szerint állítottuk össze. Ezeket a heteket 6 nagy témakör szerint is feloszthatnánk: emberi test, család, ünnepek, évszakok, állatok, mesterségek. Minden héten, az adott témához kapcsolódva, kétszer voltak a **Tente, baba! – ölbeli játékok és mondóka percek**. Általában minden héten ugyaolyan forgatókönyvet alkalmaztunk: a kezdő mondókán kívül, mely mindig ugyanaz volt, a többi ölbeli játék és mondóka ugyanúgy követte egymást ugyanazzal az összekötő szöveggel, de voltak hetek, melyeken az ölbeli játékok más sorrendbe, más összekötő szöveggel, időnként kicsit más funkciót is betöltve, jelentek meg (olyan is volt, hogy új szöveg is bekerült a repertoárba). Ezek az ölbeli játékok és mondóka percek az adott héten nem mindig ugyanabban az időben jelentek meg: néha a reggeli találkozás részeként, napindítónak vittük be őket; volt, néha a harmadik napszakban, vagy éppen az integrált tevékenység lazító mozzanataként alkalmaztuk őket. Minden alkalommal felüdülő, vidám percek voltak ezek az alkalmak. Annak függvényében, hogy épp hány gyerek volt jelen az adott napon, 10-15 percet (is) tartottak. Olyan hetek is voltak, hogy annyira élvezte a csoport az alkalmat, hogy a déli szabadjáték végén is kérte, hogy játszodjuk őket. Ilyenkor azokat az ölbeli játékokat választottuk az adott repertoárból, mely segítette a csoportot a lecsendesedésben, s melyek alatt mindenkivel el tudtam kettesben is játszani ezeket, megalapozva azt a bizalmi kapcsolatot, melyet a beszoktatás időszakában kialakítottunk velük. A **Tente, baba! – ölbeli játékok és mondóka percek** mindig ugyanazzal a mondókával kezdődtek:

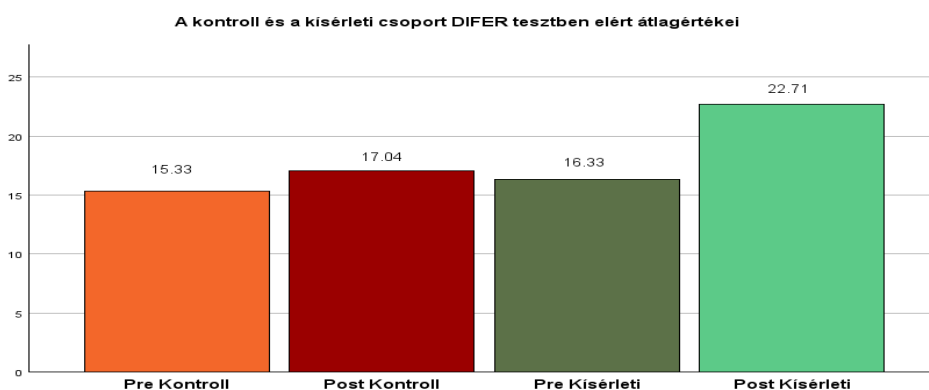
*Egyetem, begyetem
Tíjom, tájom
Törzsöm, bőrzsöm,
Bikkfa járom.*

A gyerekek megtanulták, hogy amikor ez a mondóka elkezdődik, akkor körbe kell sétálni, majd a végén kört alkotva megállni. Ezt követően mindig következett egy úgymond összekötő szöveg, mely segített elindítani és összekötni a következő ölbeli játékot vagy mondókát az adott hét témájával. Minden egyes ölbeli játékot, mondókát összekötő, meseszerű szövegek követtek. Egy adott alkalom során minden egyes ölbeli játék és mondóka többször is megismétlődött egymás után. Ezt mindig az adott helyzet döntötte el, hogy hányszor (pl. hány gyerek volt jelen, mennyire élvezték, mennyire sikerült elsajátítani stb.). A befejező momentum az első pár hónapban is egy ismétlődő mondóka volt:

Kerekecske, dombocska, *(körbe simítjuk a tenyerét)*
Itt szalad a nyulacska. *(ujjainkkal végigszaladunk a karján)*
Erre megyen, itt megáll, *(körbe simítjuk, ahol az ujjunk van)*
Itt egy körutat csinál. *(körbeszaladunk az ujjunkkal)*
Ide bújik, ide be, *(bedugjuk az ujjunkat a hóna alá)*
Kicsi gyermek keblibe. *(megcsikizzük)*

Nemcsak azért került ez a végére, mert talált az adott hetek témáihoz, hanem azért is, mert a nyuszi szerepel benne, ezzel is kicsit formálni, megerősíteni szándékoztuk a csoport tudatát, hogy mindannyian a Nyuszikák csoport tagjai vagyunk. Ez a mondóka az év során gyakori zárási momentuma volt ezeknek az alkalmaknak, de időnként más-más befejezést választottunk, mindig az adott hetekhez, esetleg ünnepekhez kapcsolódva. Mindezt figyelembe véve állítottuk össze a heti témák alapján a fejlesztéseket.

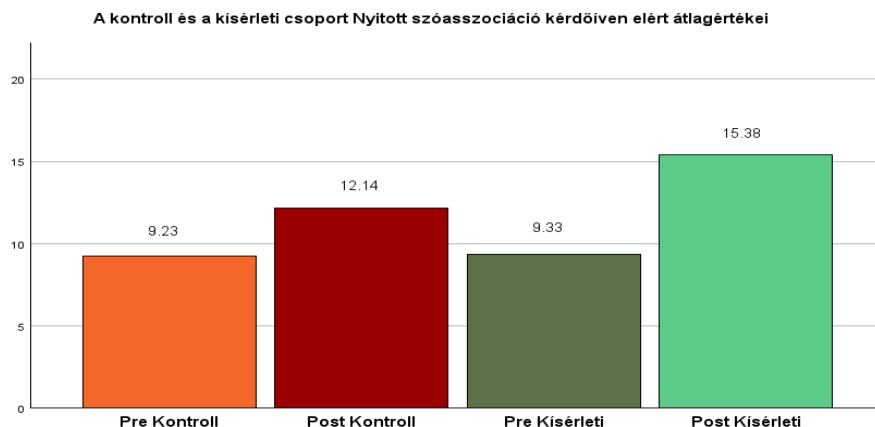
A beavatkozási programnak köszönhetően az utómérések pozitív elmozdulást mutatnak a kísérleti csoport esetében. Amint a két mérés összehasonlításában is látszik, a kísérleti csoport az előmérések eredményeihez képest, az utómérések eredményei növekedést mutattak.

1.ábra: Difer teszt eredményei - utóteszt

A Difer programcsalád tesztjével mért relációs szókincs tekintetében a fenti grafikonok jól látható a két csoport közötti különbség, ami a kísérleti

csoport fejlesztő programban való részvételének köszönhető.

2.ábra: nyitott szóasszociáció átlagértékei – utóteszt

Szép eredmények születtek a nyitott szóasszociációs felmérésen is. A fejlesztő programban résztvevő óvodások szignifikáns fejlődést mutatnak a preteszthez viszonyítva, de a kontroll csoporttal összehasonlítva is. A posztteszt adatait az IBM SPSS statisztikai alkalmazással feldolgozva a következő eredményeket kaptam:

3. Táblázat - DIFER utómérés eredményeinek átlaga a két csoportot illetően

Csoport	Résztvevők	DIFER átlag	Szórás	t-érték	p-érték
Kontroll	21	17.04	4.80	5.146	<0.001
Kísérleti	21	22.71	1.55		

4. Táblázat - A nyitott szóasszociáció utómérés eredményeinek átlaga

Csoport	Résztvevők	Nyitott sz. átlag	Szórás	t-érték	p-érték
Kontroll	21	12.14	2.76	4.073	<0.001
Kísérleti	21	15.38	2.37		

Mivel a p értéke a posztteszt során jóval kisebb, mint a használt szignifikancia szint (0.05) ezért a kísérleti és a kontroll csoport eredményei között statisztikailag szignifikáns különbségek mutathatóak ki, amelyek nem tulajdoníthatók a normális fejlődés vagy véletlen eredményének. Figyelembe véve, hogy a preteszt során még nem volt kimutatható statisztikailag szignifikáns különbség a kísérleti és a kontroll csoport szókinccse között, a posztteszt során ez viszont kimutatható, bizonyítottnak tekintjük, hogy ez a különbség a kísérleti beavatkozás eredménye. Tapasztalatom, hogy óvónő- gyermek páros ölbéli játékaik nagyon jó hatással voltak a beszoktatás egész folyamatára valamint a szókinccs fejlesztésére. A

gyors bizalmi viszony kialakítása maga után vonta az együttműködési hajlamot. Így a gyerekek viszonylag rövid idő elteltével alkalmazkodni tudtak a csoporton belüli szabályokhoz, megtanulták a napi rutinokat, elindult a barátkozási folyamat a gyermekek között, ami tulajdonképpen a beszoktatási időszak célja. Ezek megléte vezet el az érzelmi stabilizálódáshoz, ami az egész óvodai oktatás célja, hogy a gyerek érzelmileg stabilan, kiegyensúlyozottan kezdje az iskolás éveit. A ma gyermekének ugyanúgy szüksége van a játékra, mint 50-100-200-300 ... éve. Hiszen a játékokon keresztül ismeri meg önmagát, majd fedezi fel a világot. Szüksége van egyéni fejlődése szempontjából, hogy testtudata kialakuljon, mert megismerve saját testét képes eleinte szűkebb, majd tágabb környezetében helyesen tájékozódni. Később ez elengedhetetlen az írás-olvasás-tanulás folyamatában. Nem utolsó sorban ezen játékok által elindul egy folyamat a népi kultúra feltárása, megismertetése felé.

Csak biztatni tudjuk az óvónőket: használják bizalommal az ölbeli játékokat is a számtalan játékfajta mellett mindennapi munkájuk során, hiszen az ölbeli játék adja a feltétel nélküli bizalom örömét.

Szakirodalom

1. A koragyermekkori nevelés curriculumuma, Román Nemzeti Oktatási Minisztérium, Bukarest, 2019.
2. Lázár Katalin (2002-20008): Gyertek, gyertek játszani. 1-4. Eötvös József Kiadó, Budapest.
3. Lázár Katalin (2014): Ölbeli gyermek játékainak felhasználása az óvodában. [http://real.mtak.hu/20410/1/Ölbeli gyermek játékainak felhasználása az óvodában.pdf](http://real.mtak.hu/20410/1/Ölbeli_gyermek_játékainak_felhasználása_az_óvodában.pdf) / Letöltve: 2020.05.15
4. Reho Anna (2018): A játékos egészségnevelés mint érték múlt és jelen tükrében. Érték és nevelés Tanulmányok az SZTE JGYPK-n folyó óvodapedagógus képzés tizedik évfordulójára. / szerk.: Dombi Alice-Dombi Mária, Szegedi Egyetemi Kiadó: Juász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged. 2016. 79-87. o. ISBN 978-615-5455-58-2
5. Sándor Ildikó (2017): *Tücsökringató-Ölbeli játékok*. Hagyományok Háza, Budapest.
6. Sándor Ildikó (2018): *Kerekecske, kutacska-Újabb ölbeli játékok*. Hagyományok Háza, Budapest

Fáyiné prof. dr. Dombi Alice,

Szegedi Tudományegyetem

(Szeged, Magyarország)

Dr. Reho Anna, (PhD) docens,

A Kárpátaljai Pedagógus-Továbbképző Intézet

Óvodai-, elemi és inkluzív oktatás tanszékének

a tanszékvezetője Ungvár (Ungvár, Ukrajna)

AZ ÓVODA-ISKOLA ÁTMENET SPECIÁLIS KÉRDÉSEI

Az óvodapedagógus képzésben a pedagógiai kompetenciák szakma-specifikus jellemzőinek kialakítása kulcsfontosságú feladat.

Az óvodapedagógus személyiségének jellemzője, hogy könnyen ismerkedik és barátkozik, képes jó kapcsolatokat kialakítani és fenntartani a gyerekekkel, a kollégákkal, a szülőkkel. Az óvodai nevelés minden szereplőjével adekvátan, hatékonyan, jól kommunikál. Képes a megfelelő kommunikációs formák megtalálására (stílus, hangnem, formai-, tartalmi keretek stb.).

Érvényesíti a játék mindenek felett álló jelentőségét. Játékban erősíti meg a tanulási diszpozíciókat. Kreatív, alkotó személyiség, aki meg- és átéli az alkotás örömét, és ezt a gyerekekre is képes átszármaztatni.

A gyerekekkel kapcsolatos attitűdje támogató, pozitív visszajelzésekkel erősíti a gyermekek tevékenységeit, megadja a tévesztés, a hibázás lehetőségét. Tisztában van az értékelési funkciók és módok alkalmazásának a személyiségre ható következményeivel, a formatív, fejlesztő, gyakori visszajelző értékelés jellemző a napi gyakorlatára.

Mind az óvodapedagógus, mind a tanító mindennapi tevékenysége során az élményszerű tevékenykedtetést helyezi nevelői módszerei középpontjába, biztosítja a gyermekek sokoldalú személyiségfejlesztésének feltételeit, és segíti őket abban, hogy mindenki megtalálja a számára örömet és sikert jelentő tevékenységeket.

A tanító módszertani kompetenciái között fontos szerepet játszik, hogy belátja, hogy az egyes tevékenységek végzése során a csapat tagjai együtt többre képesek, mint ő egyedül. Képes azonosulni a csoport közösen megfogalmazott céljával, de az egyéni fejlesztést is célul tűzi ki. Együttérző, empátikus viselkedésével képes a bizalomteljes légkör kialakítására és fenntartására. Teret és lehetőséget ad másoknak is a csoportos tevékenységben való részvételre – finoman bevonva a bátortalanokat. Képes motiváló légkört és érzelmi biztonságot adó környezetet kialakítani a csoportjában, ugyanakkor figyelembe veszi a gyerekek egyéni sajátosságait. Fokozatosan vezeti be őket az iskolai élet követelményeibe. Megoldás-orientált szemléletét közvetíti a gyerekeknek és a felnőtteknek is.

Rendelkezik önérvényesítő és önmenedzselő képességgel. Nyitott új kompetenciák elsajátítására önálló tanulással és/vagy szervezett továbbképzésekkel.

Szakszerűen és folyamatosan értékeli a pedagógiai folyamatok megvalósulásának sikerességét és a gyerekek személyiségfejlődését. Erős önértékelést végez. Rendszeresen felülvizsgálja, értékeli saját teljesítményét is, és ezt elvárja a gyerekektől is.

Igazságos, nem ragadtatja el magát érzelmeitől, nyugodt, nem veszíti el a fejét. A gyerekeknek – amikor csak erre lehetőség van – átadja a döntés és a felelősségvállalás jogát és szabadságát.

Az óvodapedagógus nevelési stílusának alapvető jellemzője, hogy eredményorientált, a tevékenységekbe ágyazott tanulásban érvényesíti az óvodáskori életkori sajátosságokat. Szakmailag felkészült. Munkáját tudatosság és tervszerűség, következetesség jellemezi. Pedagógiai reakciói kiszámíthatók, nem a pillanatnyi hangulata, állapota, a gyerek személye által befolyásoltak. (Kovács, 2018).

A tanító kompetenciái kiemelt szerepfeladataiban összpontosulnak, amelyeknek kulcs elemei: a szakmai szerepvállalás és elkötelezettség, a reális szakmai önismeret, értékelkötelezettség és szakmai attitűdök, a gyermekek egyéni sajátosságainak figyelembevétele és tisztelete, új nevelési módszerek és eljárások kidolgozása, elsajátítása, együttműködés pedagógusokkal, szülőkkel, gyerekekkel, személyes példamutatás, értékközvetítés.

A gyermek belső érése, valamint a családi nevelés és az óvodai nevelési folyamat eredményeként a kisgyermekek többsége az óvodáskor végére eléri az iskolai munkához, az iskolai élet megkezdéséhez szükséges fejlettségi szintet.

Az óvodai lét jellemzői:

- tapasztalatok a szülővel való együttműködésről;
- a közösség élmény erősítése;
- szabályokhoz, normákhoz való alkalmazkodás;
- a játék varázsa;
- a tanuláshoz szükséges alapkészségek és tulajdonságok formálása.

Az iskolai léttel a nevelés körülményei környezete, közvetítői megváltoztak.

A változás jellemzői:

- új közösség;
- megszokott bioritmus, napirend felbomlása;
- kötöttebb életformák;
- teljesítmény-elvárás;

Az óvodai, iskolai élet közös elemei az átmenet időszakában magukon viselik az óvodai és kisiskolai lét jellemzőit a mindennapokban.

Óvoda (ismert világ)	Iskola (kitágul a világ)
A fejlesztés színtere előkészítő jelleggel	A fejlesztés színterének fő profilja a tanulás
A játék a legfőbb élményforrás	Az első két osztály struktúrája közelít az óvodához
Játékos tanulás	Tanulás játékkal is
mindennapos mese	mesébe ágyazott tanulás
Személyiségfejlesztés készség- és képességfejlesztés (alapozó)	Személyiségfejlesztés készség- és képességfejlesztés (ráépülő)
Sikerélményhez juttatás	Önazonosító sikerélmény

Az óvoda által kialakított gyermekléptékű, játékorientált környezet és fejlesztő feltételrendszer az óvoda – iskola határán lévő gyermeket erősíti, de feltételezi a „befogadó» iskolai tartalmakat (Kovács, 2014; 2020).

A hatékony és alkalmazható tudás megszerzésére való képesség kialakítása az átmenet időszakának fontos feladata. A szociális színterváltás a kötődési háló változását is jelenti. A gyermek kihívásként éli meg az iskolakezdést. Kompetencia tudata megkérdőjeleződik, vagy megerősödik. Aktív közreműködővé, megküzdővé válik. Korábbi eredményes megküzdései segítenek ebben. Fontosak az érzelmi kapaszkodók, a biztos kötődési háttér.

A kompetencia kibontakoztatás eszközei az átmenetek időszakában az óvodai közegből táplálkoznak, de új elemekkel egészülnek ki. Ehhez fontos az átmenetek rendszerszemléletű megközelítése, a fejlődéselvű pedagógiai szemlélet. Az iskolai tanulásra történő sikeres átmenet szempontjából kiemelt a kritériumorientált fejlődési diszpozíciók szerinti komplex értelmezés. Ez az értelmi, szociális és emocionális képességek fejlesztését jelenti (Reho, 2014).

A reziliens és prudens képességek fejlesztése az elfogadó, segítő, együttműködő pedagógiai szemléleten nyugszik. Ezt tulajdonképpen az óvoda-iskola átmenet kritikus pontjának tekinthetjük, amelynek eredményes megvalósítása az iskola befogadó magatartásának alapja, a „kompetens óvodás» „kompetens iskolássá» való érésének folyamatában (Dombi, 2014).

A reziliencia egyfajta védőpáncélszerű képesség, amely azt teszi lehetővé az egyénnek, hogy ellenálljon a nehézségeknek, és hatásukból felépüljön. A reziliens személyiség lehetővé teszi az egyénnek a megpróbáltatásokkal való sikeres megküzdést.

A prudencia azt az okosságot, körültekintő képességet jelenti, amelynek segítségével a gyerekek az „önfelfedező» utazást az iskola világában megvalósítják. Az okosság nem bölcsesség. Az okosság készség, idegrendszerbeli és értelmi fürgeség, amelyet az iskola ki tud fejleszteni. Az iskola dolga tehát, hogy kompetens iskolássá neveljen, segítsen abban, hogy

a megküzdési kihívásokat gyakorlati okossággá változtassa.

Irodalom

1. Dombi Alice (2014): Kompetens óvodás – kompetens kisiskolás. In.: Czékus Géza, Major Lenke szerk. A módszertan oktatásának hatékonysága az óvodapedagógusok és tanítók jobb minőségű képzésében. Szerbia. Szabadka. Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.
2. Kovács Krisztina (2020): Inclusion of Intellectually Disabled Children in Early Childhood Education in Hungary in the Light of the Law. *International Dialogues on Education: Past and Present*, 7. 2. sz. 70–79.
3. Kovács Krisztina (2014): *Integrated Education of Children with Special Educational Needs*. Journal of Humanistic and Social Studies, 5. 2. sz. 99-111. 4. Kovács Krisztina (2018): *Sprachkenntnisse und die Aspekte des Fremdsprachenlernens in Ungarn*. Ph Publico, pp. 91-100.
5. Reho Anna (2014): A család és az iskola kapcsolatának gyakorlata a kárpátaljai iskolákban. In: Jenei Teréz (szerk.) *Hagyomány és modernség a XXI. századi tanítóképzésben*. Krúdy Könyvkiadó és Nyomda, Nyíregyháza, 2014.167-175. p. ISBN: 978-615-5097-89-8

Агіляр Туклер Вікторія Вільямівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СТАЛОГО РОЗВИТКУ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Станом на сьогодні проблема формування навичок сталого розвитку є однією з найактуальніших в сучасному суспільстві. Причиною такого особливого ставлення до даного питання вважаємо ускладнення взаємозв'язків між людиною та навколишнім середовищем, стрімким розвитком техніки, загроза війн та конфліктів, соціальна нерівність громадян суспільства. В зв'язку з цим, на міжнародному рівні виникла необхідність вирішувати глобальні соціально-економічні та екологічні проблеми. Поступовий перехід до сталого розвитку в різних сферах людської діяльності є важливою тенденцією у сучасному світі. В таких умовах зазнає змін освіта, що зорієнтована на сталий розвиток, необхідність формування у підростаючого покоління навичок екологічної, економічної, соціальнодоцільної поведінки. Процес формування навичок сталого розвитку забезпечується на основі принципів гуманізації та гармонізації взаємодії людини з довкіллям, налагодження

благополуччя суспільства.

Ґрунтовний аналіз поняття «сталий розвиток» було досліджено в наукових працях В. Боголюбова, Л. Мельника, Ю. Скибита інших. Дослідниця Корнеева І. вважає, що термін «сталий розвиток», це стратегія перехідного періоду, у результаті якого може виникнути режим екоеволюції людини та природи. Розуміємо забезпечення процесу переходу суспільства до стану, за яким забезпечується його сталість (гармонійний розвиток системи суспільства та біосфери). З огляду на актуальність проблеми постає необхідність забезпечення формування навичок і вмінь для збереження ресурсів природи та неповторності природного середовища для майбутнього покоління. Також виникає необхідність запроваджувати в педагогічний процес методів, прийомів, засобів освіти для формування навичок сталого розвитку починаючи з дошкільного дитинства [3].

В структурі поняття «освіта для сталого розвитку» виділяють основні два компоненти: 1) «освіта» – загальний, родовий компонент, що характеризує спеціальну сферу суспільного життя, до якої належить термін, і категоріальну його приналежність; 2) «сталий розвиток» – особливий, видовий компонент, що характеризує мету здійснення освітньої діяльності та визначає його змістову унікальність [3].

Фундаментальне значення у розвитку світосприйняття людини відіграє період дошкільного дитинства. Діти дошкільного віку оволодівають навичками природоохоронної діяльності, вміннями спілкуватися з дорослими та однолітками, навичками збереження ресурсів навколишнього середовища.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція 2021 року) зазначено, що діти дошкільного віку оволодівають навичками, орієнтованими на сталий розвиток: початковими уявленнями про сталі дії та поведінку, усвідомлення необхідності збереження ресурсів планети та особистої причетності до цього, розвиненість звичок соціальної поведінки, економного споживання ресурсів та збереження природи [1; с.13]. В Державному стандарті дошкільної освіти та освітніх програмах для дітей дошкільного віку виділяють завдання у формуванні природничо-екологічної компетентності: формування ціннісного ставлення до природи, володіння уявленнями про її об'єкти та явища, розуміння важливості природодоцільної поведінки, розвиток пізнавального інтересу до природи.

У формуванні навичок сталого розвитку дітей дошкільного віку важливу роль відіграє заклад дошкільної освіти. Використання ефективних методів та прийомів, співпраця педагогів закладу дошкільної освіти з батьками, організація еколого-розвивального середовища безпосередньо оптимізують процес опанування дітьми

навичками сталого розвитку.

Проблема сталого розвитку входять до актуальних питань підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Теоретико-методичні аспекти природознавчої та екологічної підготовки майбутніх вихователів досліджено в наукових працях Т. Анісімової, В. Бобрицької, В. Вербицького, Л. Загородньої, Н. Лисенко, Г. Пустовіт, О. Плахотніка та ін.; питання економічного виховання та культури споживання дітей дошкільного віку досліджували науковці С. Іванчук, О. Кононко, Н. Кривошея, М. Лобанова, Н. Миськова, А. Сазонова; аспекти соціального розвитку дітей представлено в наукових працях Н. Абашина, А. Гончаренко, С. Курінна, В. Любашина, Л. Михайлова, Т. Піроженко, І. Рогальська-Яблонська, Н. Скрипник, Г. Смольникова та ін. [2].

З метою удосконалення навчання студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта, варто забезпечити теоретичну та практичну підготовку майбутніх вихователів у формуванні навичок орієнтованих на сталий розвиток дітей дошкільного віку засобом спостережень, організації цільових прогулянок, екскурсій, читання та обговорення природничої художньої літератури, переглядання та обговорення екологічних мультфільмів, організації дослідницької діяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Важливою проблемою є узгодження потреб практики освітньої роботи в закладі дошкільної освіти з фаховими компетентностями у професійній підготовці випускників закладів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Одними з фахових компетентностей у підготовці майбутніх вихователів до формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей дошкільного віку виокремлюємо: здатність педагогів до розвитку у дітей допитливості, пізнавальних дій в природі, формування в дітей навичок екологічно безпечної поведінки в природі і довкіллі, володіння організацією природничо-екологічного середовища, використання інноваційних методів та прийомів ознайомлення дітей з природою [2].

Одними з ефективних методів ознайомлення дітей з природою та унаочнення властивостей об'єктів, явищ природи є використання нескладних дослідів та експериментування з дітьми дошкільного віку. На нашу думку, одним із концептуальних підходів нашого дослідження є збагачення дисципліни «Природознавство з методикою та навичками освіти сталого розвитку» нескладними дослідями, які сприяють формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей дошкільного віку.

Використання в практиці роботи закладів дошкільної освіти нескладних дослідів є ефективним методом формування знань про

об'єкти природи, розуміння дітьми слів вихователя, а також кращого засвоєння інформації. Це пояснюється тим, що у дітей необхідно сформувати чітке уявлення про незнайомий об'єкт, розглянути його, обстежити аналізаторами (побачити, понюхати, спробувати на смак). Таким чином, досліджуваний предмет сприймається аналізаторами людини, а в корі головного мозку утворюються зв'язки. В результаті чого, дитина реагує на об'єкт природи як єдине ціле. Одночасна робота різних аналізаторів, яку можна забезпечити в процесі проведення нескладних дослідів є найбільш важливою умовою здобуття і закріплення знань про об'єкти природи. Виховне значення використання нескладних дослідів полягає в тому, щоб вихователь наочно показав дітям як ресурси землі використовуються людьми, їх виснаженість при недбалому користуванні, негативні наслідки від забруднення середовища.

Підготовка майбутніх вихователів до формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей дошкільного віку відбувалася на семінарських та практичних заняттях з використанням проблемних питань, заохоченням студентів до нестандартного прийняття рішень, висловлення ідей, підтримка ініціативи та творчого потенціалу студентів.

Отже, в умовах сучасного суспільства виникла необхідність збереження природного середовища та формування основ сталого розвитку починаючи з дошкільного дитинства. В професійній підготовці майбутніх вихователів на заняттях з курсу «Природознавство з методикою та навичками освіти сталого розвитку» підтримується пізнавальна активність студентів, розвиток творчого потенціалу, ініціативність. Одними з ефективних методів формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток дітей дошкільного віку вважаємо проведення нескладних дослідів. Адже в процесі проведення дослідів вихователь наочно демонструє дітям наслідки негативного впливу людини на навколишнє середовище. Подальші розвідки стосуватимуться щодо розробки рекомендацій для батьків та вихователів у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України //Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2021, №33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція, 2021. 37 с.
2. Даниленко І.Г. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток (на

прикладі навчальної дисципліни «Дитяча література»). *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. №2(16). С.184-191.

3. Коренева І.М. Феномен «Освіта для сталого розвитку»: сутність та сучасні особливості концепту. *Український педагогічний журнал*. 2018. №2. С.113-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_16

Андрущенко Наталія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри дошкільної освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ, Україна

РОЛЬ СІМ'Ї У СТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування національної ідентичності дитини розпочинається ще в ранньому віці, задовго до опанування мовлення. Вона зростає в середовищі рідної культури, чуючи материнську колискову, сприймаючи звучання рідної мови та спостерігаючи за традиційними родинними святкуваннями. Ці, на перший погляд, малопомітні елементи відіграють ключову роль у становленні особистості, слугуючи фундаментом її культурної самоідентифікації.

Процес набуття національної ідентичності має поступовий характер і нагадує складання мозаїки, де кожен елемент – рідна мова, традиції, сімейні оповіді, казки та пісні – формує цілісне уявлення про власну етнокультурну приналежність. Сім'я відіграє центральну роль у цьому процесі, слугуючи першим і найважливішим посередником між дитиною та її культурною спадщиною. Саме через родинне середовище дитина дошкільного віку засвоює відчуття єдності з народом, частиною якого вона є. Однак постає питання: які чинники найбільшою мірою впливають на цей процес? Яким чином родина сприяє усвідомленню дитиною її національної ідентичності та формуванню почуття гордості за неї?

Сім'я є первинним і найголовнішим середовищем, у якому дитина дошкільного віку пізнає навколишній світ. Саме в родинному колі закладаються основи її особистісного розвитку, формується усвідомлення власної ідентичності та визначається її роль у суспільстві. Одним із провідних аспектів цього процесу є становлення національної

ідентичності – відчуття належності до свого народу, культури та традицій. Як зазначає М. Машовець: «Сім'я для дитини виступає своєрідним несвідомим відчуттям Батьківщини. Батьківський дім, родинне оточення, національна культура – це яскраві враження, що закладають у дитині помітний слід і формують любов до Батьківщини» [2, с. 126]. Думка, висловлена в цій цитаті, наголошує на тому, що саме сім'я відіграє ключову роль у становленні національної ідентичності дитини. Родинне середовище є першим джерелом ознайомлення з культурними цінностями, які згодом визначають світоглядні орієнтири та впливають на подальше сприйняття світу.

Першою складовою національної ідентичності є мова. Дитина дошкільного віку ще не розуміє значення слів, але з перших днів життя чує рідну мову, знайомиться з її звучанням через голоси батьків. Саме через мову дитина засвоює культурний код нації. За словами Н. Борисова: «Рідна мова – найяскравіший вияв національного буття народу, його головна духовна скарбниця. Вона є могутнім природним засобом об'єднання людей. Через мову народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру» [1, с. 57]. Коли мати співає колискові, розповідає народні казки або звертається до дитини ласкавими словами, вона не лише передає емоційне тепло, а й сприяє зміцненню зв'язку з рідною культурою. Водночас, якщо в сімейному спілкуванні переважає інша мова, це може призвести до розбіжностей між родинною та національною самоідентифікацією дитини в майбутньому.

Традиції та звичаї, які батьки передають своїм дітям, відіграють не менш важливу роль у формуванні їхньої національної ідентичності. Спільне відзначення таких свят, як Різдво, Великдень чи Івана Купала, сприяє глибшому усвідомленню культурної спадщини, встановленню духовного зв'язку з предками та зануренню в атмосферу рідної культури. Зокрема, розписування писанок або випікання паски не лише знайомить дітей із народними традиціями, а й передає їм важливі символи та цінності, що об'єднують покоління. До того ж, навіть звичайна сімейна вечеря, під час якої батьки розповідають про звичаї своїх предків, сприяє розвитку національної свідомості та усвідомлення власної культурної приналежності.

Важливу роль у формуванні національної ідентичності відіграє особистий приклад батьків. Дитина засвоює не лише слова, а й поведінкові моделі дорослих. Якщо в родині шанують рідну мову, підтримують традиції, зберігають історичну пам'ять та вшановують героїв своєї країни, ці цінності стають для неї природними. Натомість байдужість батьків до національної культури та історії може призвести до відсутності в дитини відчуття глибокого зв'язку зі своєю нацією.

Одним із ключових елементів національної самоідентифікації є родинні історії, що передаються з покоління в покоління. Вони формують відчуття спадкоємності, допомагаючи дитині усвідомити свою приналежність до великого історичного ланцюга, який поєднує минуле, сучасне й майбутнє. Розповіді про предків, які боролися за свободу, спогади про прабабусь і прадідів, що зберігали сімейні традиції, або навіть прості історії з дитинства батьків сприяють становленню особистісної та національної ідентичності дитини.

Якщо дитина дошкільного віку виховується в атмосфері пошани до родинних традицій, вона з більшою ймовірністю сприйматиме національну культуру як невід'ємну складову своєї особистості. Важливе значення мають і сімейні реліквії, такі як старі фотографії, вишиті рушники чи листи від бабусі, які стають зв'язуючими ланками між поколіннями, зміцнюючи відчуття національної приналежності.

Фольклор, народна музика, традиційне мистецтво – усе це є потужними носіями культурного коду. Дитячі пісні, колядки, щедрівки, обрядові танці формують у дитини не лише любов до рідної культури, а й емоційний зв'язок із нею. У родині, де співають народні пісні, розповідають притчі чи знайомлять дитину з народними ремеслами, такими як петриківський розпис чи гончарство, національна ідентичність набуває більш глибокого і стійкого характеру.

Знайомство з традиційним мистецтвом значно розширює дитячий світогляд. Наприклад, коли батьки з дитиною відвідують музеї, розповідають про українську архітектуру чи знайомлять із творами відомих митців, це не лише формує естетичний смак, а й сприяє розвитку гордості за рідну культуру. Важливою складовою цього процесу є також залучення дитини до народних ремесел – рукоділля, ліплення, малювання або навіть кулінарії. Через практичну діяльність дитина має можливість глибше пізнати культуру свого народу.

Національна символіка є важливим елементом формування національної ідентичності. Знайомство з державним прапором, гербом та гімном допомагає дитині усвідомити свою приналежність до певної культури та нації. Якщо в сім'ї шанобливо ставляться до національних символів, дитина змалку засвоює ці цінності, що сприяє розвитку патріотичних почуттів і гордості за свою країну.

Якщо родина не приділяє уваги цим аспектам, дитина дошкільного віку може зростати без чіткого розуміння своєї національної ідентичності. У сучасному світі, де культурні межі стають все більш розмитими, надзвичайно важливо виховувати у дітях любов до рідної культури. Те, наскільки серйозно сім'я підходить до цього питання, напряму впливає на майбутнє нації в цілому.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що сім'я є

визначальним фактором у формуванні національної ідентичності дитини. Саме родинне середовище слугує тим простором, де зростає любов до рідної мови, традицій, культури та історії. Через сімейні цінності, обряди, звичаї та особистий приклад батьків дитина сприймає духовну спадщину свого народу. Вона вчиться усвідомлювати, ким є, і відчуває глибокий зв'язок зі своєю Батьківщиною. Як дерево міцно тримається за землю своїм корінням, так і національна ідентичність дитини закріплюється через сімейні традиції.

Список використаних джерел

1. Борисова Н. А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Таврійський вісник освіти, (1), 2017. С. 53-59.
2. Мовець М.А. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах розвитку суспільства *Вісник Інституту розвитку дитини: Збірник наукових праць. Серія: Філософія, Педагогіка, Психологія* (5), 2009. С.125-130.

Андрющенко Тетяна Костянтинівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти та
професійного розвитку педагогів КНЗ
«Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Глобальні зміни, які відбуваються на сучасному історичному етапі у світовій економіці, науці, техніці, ставлять перед вищою освітою важливі завдання: навчити майбутніх вихователів жити та ефективно діяти в умовах змінних координат, спрямовувати свої зусилля на постійне самовдосконалення, вибудовувати оптимальну траєкторію власного розвитку та професійного вдосконалення, здійснювати інноваційну діяльність в умовах динамічного розвитку суспільства.

Модернізаційні процеси в освіті вимагають від педагогів креативного і, в той же час, критичного мислення, побудови педагогічного процесу, спрямованого на розкриття здібностей і можливостей вихованців, задоволення їхніх різноманітних освітніх потреб, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей,

усвідомлення зростаючої ролі інноваційних процесів, а також формування власних якостей, що дозволять педагогам бути готовими до внутрішніх змін, продукування і впровадження інновацій.

Зазначене актуалізує необхідність активізації інноваційного потенціалу суб'єктів освітнього процесу через формування і розвиток інноваційної культури майбутніх вихователів. На нашу думку, формування інноваційної культури педагога активізується в площині прагнення особистості до постійного самовдосконалення в різних аспектах життя і професійної діяльності, моделювання поведінки відповідно до викликів суспільства, розвитку креативного потенціалу.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових джерел з окресленої проблеми свідчить про активізацію уваги сучасних науковців до феномену «інноваційна культура педагога». Окремі аспекти інноваційної культури педагога та умови її розвитку обґрунтовуються в роботах Є. Афанасьєвої, Л.Борисової, О. Братківа, Н. Гавриш, П. Друкера, О. Єфросініної, А. Кальянова, О. Козлової, В. Кременя, В. Леонтьєва, Р. Миленкової, А. Ніколаєва, В. Носкова, Ю. Ситник та ін.

Виклад основного матеріалу. Вагомою складовою інноваційної діяльності є особистісний зміст, через який відображається інноваційна культура педагога, його дійсне ставлення до суб'єктів освітнього процесу, заради яких розгортається зазначена діяльність; усвідомлюване як значення «для мене» засвоєваних безособових знань про педагогічні інновації, що включають у себе поняття, вміння, дії соціальні норми, ролі, ідеали і цінності.

Конкретизуємо **три групи властивостей особистості**, які необхідні для формування інноваційної культури педагога:

- 1) ставлення до дітей як до суб'єктів, що розвиваються;
- 2) культура людської взаємодії;
- 3) ставлення до себе як до суб'єкту, що розвивається.

Якщо перші дві властивості необхідні для будь-якої успішної педагогічної практики, то інноваційність вихователя можлива лише за умов розуміння себе як особистості, здатної до постійного розвитку, зацікавленої у ціложиттєвому навчанні, самовихованні, самовдосконаленні. Тільки така людина може перенести інноваційну культуру на професійний рівень і втілити її у конкретних формах, методах, прийомах та підходах до власної діяльності.

Особистість педагога є системоутворюючим чинником для успішного проведення інноваційної діяльності. На працездатність, креативність, рівень відповідальності за результати інноваційної діяльності безпосередній вплив мають особистісні якості педагога. На нашу думку, формування інноваційної культури вихователя активізується в площині прагнення особистості до постійного

самовдосконалення в різних аспектах життя і професійної діяльності, моделювання поведінки відповідно до викликів суспільства, розвитку креативного потенціалу. Важливість урахування особистісних якостей педагога підтверджується й психологічними дослідженнями. Зокрема, С. Максименко зауважував, що «особистість є складною системою, що саморозвивається... ми повинні дати змогу особистості вільно функціонувати і розвиватися за власними законами, але, водночас, надавати їй керовані такі можливості (природні і соціальні), які підлягають емпіричній фіксації і верифікації» [4, с. 12].

Ми впевнені, що акцентуацію варто робити на розвиток відповідних особистісних якостей майбутнього вихователя, які становитимуть внутрішній стрижень носія інноваційної культури і в подальшому проявлятися у професійній інноваційній діяльності. На думку К. Горащ, «інноваційні риси особистості педагога забезпечують повноцінне здійснення педагогічної діяльності в умовах інноваційного розвитку навчального закладу та сприятимуть формуванню здатності в учнів шкіл до навчання та виконання професійної діяльності (у майбутньому) в інноваційному середовищі» [2, с. 178].

Вважаємо, що інноваційна культура педагога це – *суб'єктивна категорія, що включає вмотивованість педагога до інноваційної діяльності, комплекс особистісних якостей, систему цінностей, знань, умінь та навичок, які уможливлюють процеси оцінювання, продукування і впровадження нових ідей в умовах динамічного розвитку суспільства*. Вбачаємо, що заявлений комплекс особистісних якостей, притаманний носію інноваційної культури педагога, має включати: *асертивність, мобільність особистості, емоційну врівноваженість, креативність, відповідальність, гуманність, оптимістичне прогнозування, рефлексивність* [1, с. 15].

Охарактеризуємо виокремлені особистісні якості.

Асертивність – усвідомлення педагогом своєї індивідуальності, розуміння власних достоїнств і недоліків; відстоювання власної точки зору, без порушення моральних прав і приниження гідності іншої людини, самостійний аналіз ситуацій, що виникають, без покладання на думку більшості; гідна реакція на критику і похвалу.

Мобільність особистості – вміння позитивно сприймати нові ідеї, проявляти ініціативу щодо впровадження інновацій, бути гнучким під час подолання різного роду перешкод в процесі інноваційної діяльності, враховувати зміни, що відбуваються в конкретній ситуації при плануванні нових стратегій інноваційних впливів.

Емоційна врівноваженість – збереження самоконтролю в

будь-якій ситуації, адекватна реакція на зовнішні чинники, що провокують емоційний зрив. Педагог, який розпочинає інноваційну діяльність, має усвідомлювати, що освітні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних освітніх програм із державними, забезпечення співіснування різних педагогічних концепцій. Він має бути психологічно готовим до перешкод різного характеру, які виникатимуть у процесі роботи. Однак саме наявність інноваційної культури забезпечить збереження педагогом самоконтролю в будь-якій ситуації, прояв адекватної реакція на зовнішні чинники, що провокують емоційний зрив. Дослідженнями І. Матійківої підтверджено, що «психологічна готовність до усвідомленого емоційного реагування змінює процес переживання і управління емоціями, дозволяє зберігати емоційну рівноваженість і стійкість у різних життєвих ситуаціях, ухвалювати емоційно розумні рішення і діяти адекватно у конкретній ситуації» [5, с. 144].

Креативність – продукування оригінальних ідей з виходом за межі стереотипів педагогічного мислення і побудови стратегії їх впровадження в освітній процес; здатність до критичного мислення, висловлювання оціночних суджень; розв'язання педагогічних завдань нестандартним способом, творче мислення конструктивного спрямування, імпрровізації, експромту, творчої уяви; готовність до створення нових цінностей.

Відповідальність – усвідомлення певних ризиків інноваційної діяльності, здатність передбачати наслідки інноваційних впливів, готовність до перепроєктування заявленої інновації.

Гуманність – інноваційна культура вихователя акумулює в собі інноваційне мислення педагога, яке апіорі має відбуватися паралельно з гуманним педагогічним мисленням. У такому випадку інновації, що впроваджуються в освітній процес, будуть ґрунтуватися на визнанні самоцінності дитинства особистості і повазі до неї, вірі педагога у здібності і можливості кожної дитини, будуть спрямовані на розкриття її самобутньої природи, розуміння внутрішнього світу, інтересів, прагнень дитини. У результаті гуманна, дитиноцентрична інноваційна діяльність педагога сприятиме становленню гармонійно розвинених, щасливих, успішних особистостей.

Оптимістичне прогнозування – вміння прогнозувати висхідний рівень розвитку особистості дитини через вплив на її позитивні якості, формуючи у вихованця впевненість у собі, своїх силах і знаннях. Педагог має передбачати розвиток освітніх ситуацій з опорою на їх позитивні засади. І вважаємо найвищим рівнем оптимістичного прогнозування – прогнозування самовдосконалення

педагога на основі самопізнання.

Рефлексивність – усвідомлення педагогом того, що сучасні діти потребують нових підходів до забезпечення освітнього процесу, організації взаємодії на засадах співробітництва з дитиною. Рефлексивність дозволяє особистості в процесі інноваційної діяльності керувати власним розвитком, розуміти і оцінювати себе, займати суб'єктну позицію; фіксувати проблеми, помилки, ускладнення; аналізувати причини, співвідносити власні дії із проблемною ситуацією, знаходити ефективні способи їх усунення. За дослідженнями психологів, «рефлексивність – загальна здатність особистості якісно здійснювати окремі акти рефлексії (з урахуванням поточних завдань і влучним ініціюванням різних конкретних її формовиявів), котра на відміну від самої рефлексії характеризується інтегрованістю, системністю. Вона органічно пов'язана з процесом саморозвитку (саморуку, самоздійснення, самостворення, самоконструювання) людини як особистості» [3, с. 95].

Отже, сформованість інноваційної культури майбутнього вихователя забезпечить ефективність інноваційної діяльності, оскільки, усвідомлення ним практичної цінності створених або обраних для впровадження інновацій, доповниться розумінням їх значущості для розвитку дошкільної освіти

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т.К. Особистісні аспекти інноваційної культури педагога. *Научен вектор на Балканите*. 2018. № 1. С. 13–16.
2. Гораш К. Інноваційні складові особистості сучасного педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 10 (Ч. 1), 2014. С. 171–179. 178 с.
3. Заїка Є, Зімовін О. Рефлексивність особистості як предмет психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*, 2014. № 2. С. 90–97.
4. Максименко С.Д. Генетико-моделюючий метод дослідження особистості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки, 2014. Вип. 2.13. С. 8–16.
5. Матійків І. М. Емоційні уміння майбутнього фахівця професій типу «людина – людина»: результати експериментального дослідження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Психологічна*. № 1, 2014, С. 141–148.

Анісімова Олена Едуардівна

кандидат педагогічних наук, доцент
Херсонський державний університет

**ПЕДАГОГІЧНА ГНУЧКІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР
ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ**

Сучасний світ характеризується швидкими змінами, нестабільністю та невизначеністю. Ці виклики особливо гостро відчуються в освітньому процесі, зокрема закладу дошкільної освіти. Саме тому педагогічна гнучкість вихователя набуває особливого значення. Вона є необхідною умовою для забезпечення якісного освітнього процесу та адаптації до постійно мінливих умов.

Педагогічна гнучкість – це здатність вихователя швидко адаптуватися до нових ситуацій, змінювати свої підходи та методи роботи залежно від потреб дітей та умов навколишнього середовища [5, с. 36].

Це не просто вміння імпровізувати, а скоріше комплекс професійних компетентностей, який включає: глибокі знання психології дошкільників (розуміння їхніх особливостей, потреб та інтересів); креативність (здатність генерувати нові ідеї та нестандартні рішення); флексибільність мислення (готовність змінювати свої погляди та підходи); емоційна стійкість (здатність зберігати спокій та впевненість у складних ситуаціях); комунікативні навички (вміння ефективно взаємодіяти з дітьми, їхніми батьками та колегами).

Одним із важливих завдань у процесі реформування дошкільної освіти є створення умов, які сприятимуть цілісному й гармонійному розвитку дитини, а також реалізації її творчих здібностей і критичного мислення. В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти підкреслюються ключові аспекти, які мають бути враховані під час організації освітнього процесу [1].

Сучасні підходи до реформування дошкільної освіти визначають педагогіку партнерства як один із ключових елементів загальної освітньої системи. Головним завданням закладу дошкільної освіти є створення умов для виявлення та розвитку талантів, здібностей і потенціалу кожної дитини на основі тісної взаємодії між педагогами, дітьми та батьками.

Важливу роль у цьому процесі відіграють діалог і багатостороння комунікація між вихованцями, педагогами та батьками, що сприяє формуванню комфортної та довірливої атмосфери. Для ефективної реалізації цих принципів сучасний педагог має володіти високим

рівнем комунікативних навичок, умінням будувати продуктивні взаємини та підтримувати партнерську взаємодію з усіма задіяними у цей процес.

Педагогіка партнерства є предметом дослідження сучасних науковців, серед яких О.Барабаш, О.Беспарточна, А.Богуш, А.Бугайчук, І.Бех, М.Замелюк, І.Зязюн, В.Левицька, Л.Хижняк, А.Хомярчук та інші. Їхні наукові підходи базуються на необхідності комплексного вирішення освітніх питань через призму гуманізму, демократизації та рівноправної взаємодії між педагогами, дітьми та батьками [3, с. 9].

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, існує потреба у більш глибокому вивченні та впровадженні сучасних підходів у практику роботи дошкільних закладів освіти. Адже лише здобувши довіру і прихильність молодого покоління, можна досягти ефективної взаємодії та побудувати міцне партнерство.

Сучасні вимоги до професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти зафіксовані у Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» [4].

Адаптивність, як якість особистості, є необхідною умовою для успішної професійної діяльності вихователя. Вона передбачає здатність швидко і гнучко реагувати на зміни, що відбуваються в освітньому середовищі, пристосовуватися до нових умов і вимог, знаходити оптимальні рішення в складних ситуаціях. Йдеться також і про рівноправну співпрацю, засновану на взаємній зацікавленості й відповідальності всіх учасників освітнього процесу, що спрямована на виховання всебічно розвиненої, соціально активної особистості.

Такі цінності, як толерантність, гуманізм і емпатія, можуть стати основними та пріоритетними в суспільстві нашої країни.

Педагогіка гнучкості в діяльності педагога дошкільної освіти передбачає адаптацію педагогічної діяльності до індивідуальних потреб та можливостей дітей, що забезпечує їх оптимальний розвиток у різних сферах. Це важливий підхід, що дозволяє педагогу бути гнучким координатором, який активно реагує на зміни в потребах дітей, їхній емоційний стан та ситуації, що виникають у освітньому середовищі.

Кожна дитина має свої особливості в сприйнятті інформації, рівні розвитку пізнавальних здібностей, в інтересах та навіть емоційному стані. Педагог може змінювати методи навчання та виховання відповідно до цього, використовуючи, наприклад, візуальні або слухові засоби для тих, хто має труднощі із сприйняттям на слух чи навпаки, створюючи для деяких дітей більше практичних завдань для кращого розуміння матеріалу.

Педагог гнучко адаптує організовані види діяльності, змінюючи

методи та стратегії залежно від потреб дітей, рівня їх розвитку або зовнішніх факторів. Можна скоригувати темп навчання, змінити тип завдань, скоротити час на активності, якщо діти відчують втому чи розгубленість через зовнішні обставини.

Гнучкість педагогів полягає також у зміні методів і стратегій залежно від результатів, які вони спостерігають. Якщо певний метод не приносить бажаного результату, педагог може швидко перейти до іншого підходу: замінити традиційний формат на інтерактивний, використати гру чи творчі завдання для заохочення дітей, або скоригувати рівень складності завдань, щоб діти могли успішно справлятися з ними.

Загалом, гнучкість у педагогічній діяльності є важливою складовою успіху, оскільки дозволяє педагогу не лише відповідати на поточні потреби вихованців, але й постійно адаптувати освітній процес до змінних умов, що сприяє створенню сприятливої атмосфери та оптимальному розвитку дітей.

Врахування особливостей кожної дитини – це основа педагогічного підходу, що дозволяє максимально ефективно впливати на її розвиток.

Діти не розвиваються одночасно, кожна має свій темп розвитку, який може значно варіюватися. Одні можуть швидко освоювати нові навички, в той час як інші потребують більше часу і підтримки. Урахування цього факту дозволяє вихователю ЗДО гнучко змінювати педагогічну стратегію, не створюючи при цьому невинуватого тиску на дітей.

Емоційний стан безпосередньо впливає на сприйняття та засвоєння матеріалу. Діти, які перебувають у стресі або відчують страх, не здатні ефективно навчатися, навіть якщо їхні інтелектуальні здібності високі [2]. Педагог, уважно спостерігаючи за емоційними реакціями дітей, може забезпечити підтримку, допомогти дітям заспокоїтися та налаштуватися на позитивний лад. Така позиція проявляється у впевненості педагога, його позитивному настрої, прагненні створити сприятливу атмосферу для спілкування та готовності допомогти кожній дитині розпізнати і реалізувати свій потенціал.

Професійний педагогічний супровід в дошкільній освіті є одним із основних аспектів, який допомагає формувати у дітей важливі життєві навички, такі як самостійність, відповідальність та вміння приймати рішення. Роль педагога як наставника значно ширша за традиційне розуміння вихователя, який передає знання. Наставник не тільки навчає, а й допомагає дитині пізнавати себе, розвивати свої здібності, знаходити власний життєвий шлях.

Педагогіка гнучкості є потужним інструментом, який дозволяє створювати індивідуалізоване освітнє середовище. Гнучкість дає дітям можливість вибору, розвитку творчих і критичних навичок, сприяє емоційному і соціальному розвитку, а також формує самостійність і впевненість у своїх силах. Врахування цих аспектів дозволяє створити освітнє середовище, в якому кожна дитина може повноцінно розвиватися і досягати своїх найкращих результатів.

Усе це разом робить педагогіку гнучкості важливим і актуальним підходом у дошкільній освіті.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/bazoviy-komponent-doshkilnoi-osviti-v-ukraini>
2. Коли світ на межі змін: впровадження моделі школи, чутливої до психічного здоров'я <https://goglobal.com.ua/storage/files/poster/posibnik-koli-svit-na-mezi-zmin-vprovadzennia-modeli-skoli-cutlivoyi-do-psixicnogo-zdorovia.pdf>
3. Педагогіка партнерства в умовах модернізації дошкільної освіти: теорія та практика: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції (23 листопада 2021 р., м.Одеса). Умань : Візаві, 2021. 204 с.
4. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
5. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з Міжнародною участю, М. Ніжин, 6 листопада 2024 року / За заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 199 с.

Антонюк Анжела Анатоліївна,
логопед-дефектолог, Адампільська
загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
Старосинявського району Хмельницької
області

КОРЕКЦІЯ ДЗЕРКАЛЬНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дзеркальне письмо букв і цифр є одним з видів оптичної дисграфії, в основі якої лежать – недостатня сформованість зорово-

просторового сприйняття і уявлень (тобто уявлень про форму, величин предметів, і про їх розташування в просторі по відношенню до себе і один до одного, недостатня сформованість зорового аналізу і синтезу, недостатня сформованість буквеного гнозиса.

Корекція дзеркального відображення, або так званого дзеркального письма, у дітей молодшого шкільного віку – це важлива задача, яка вимагає комплексного підходу для корекції цього явища та підтримки розвитку письмової культури. Дзеркальне письмо може виникати як природна стадія розвитку або бути ознакою тимчасових труднощів із просторовою орієнтацією та моторикою [2]. У своїй роботі зіткнулась з тим, що діти 6-7 років навчилися писати, але дзеркалять букви і цифри – або пишуть з права на ліво, або букви виходять у них в дзеркальному відображенні.

Переглянувши гори літератури, поспостерігавши за дітьми, я розробила основні аспекти корекції цього явища:

1. Виявлення та аналіз проблеми:

- Спостереження вчителя та батьків. Часто дзеркальне письмо помічається при виконанні письмових завдань.

- Педагогічна діагностика та консультації з вчителем-логопедом або дефектологом допомагають визначити, чи є дзеркальне письмо частиною нормального розвитку, чи воно потребує корекційної роботи.

- Аналіз вихідних робіт дитини дозволяє встановити характер та частоту «дзеркальних» помилок [1].

2. Підтримка розвитку дрібної моторики:

- Виконання спеціальних вправ для розвитку дрібної моторики рук (наприклад, робота з глиною, малювання, аплікації) сприяє кращому контролю за рухами руки та формування правильного письма.

- Ігрові завдання, що стимулюють координацію рухів, можуть допомогти дитині навчитися правильно орієнтувати букви.

3. Візуально-просторове сприйняття:

- Завдання на розвиток просторового мислення (пазли, лабіринти, складання форм) сприяють покращенню орієнтації в просторі та розумінню напрямків написання літер.

- Використання шаблонів прописних літер допомагає дитині навчитися правильно розташовувати букви на аркуші. Корекційно-розвивальні вправи

- Письмові вправи, що включають копіювання зразків правильно написаних літер та слів, дозволяють коригувати автоматизм дзеркального написання.

- Робота з індивідуальними завданнями під керівництвом фахівця (вчителя-логопеда чи дефектолога) може включати ігрові методики, де

дитина навчається спостерігати за напрямком написання та відчувати форму літери [1].

4. Інтерактивні та комп'ютерні методи:

- Сучасні програми та додатки для тренування письма можуть надати дітям можливість у цікавій формі відпрацювати правильне написання букв із візуальною зворотною реакцією щодо напрямку написання.

- Використання інтерактивних дошок та планшетів допомагає візуалізувати правильні зразки письма та заохочує до самоконтролю. Робота з батьками та педагогами.

- Регулярна комунікація між вчителем, батьками та фахівцями дозволяє забезпечити стабільність у застосуванні корекційних заходів як у школі, так і вдома.

- Заохочення позитивного ставлення до письма та підтримка самооцінки дитини сприяють зниженню тривоги та покращенню результатів навчання. Підсумовуючи, корекція дзеркального відображення у дітей молодшого шкільного віку вимагає індивідуального підходу, де враховуються фізіологічні та психологічні особливості кожної дитини [1].

Комплексна робота за участю педагогів, вчителів-логопедів, дефектологів та батьків допоможе поступово усунути труднощі та сприятиме формуванню правильного письма, що стане важливим кроком у загальному розвитку учня. Можна покращити письмо у дітей з дзеркальним відображенням. Покращення письма у дітей з дзеркальним відображенням вимагає комплексного підходу, що враховує як фізичні, так і когнітивні аспекти розвитку дитини. Ось декілька рекомендацій, які можуть допомогти:

1. Розвиток дрібної моторики:

- Регулярні вправи з малювання, робота з глиною, аплікації та інші завдання, що розвивають координацію рук, допомагають краще контролювати рухи при написанні.

- Використання спеціальних тренажерів або завдань, де дитина відпрацьовує правильний хват олівця чи ручки.

2. Вправи на просторове сприйняття:

- Завдання, що допомагають розрізнити напрямки (ліворуч/праворуч) – наприклад, складання пазлів, лабіринти чи ігри на орієнтацію.

- Робота з шаблонами прописних літер, які демонструють правильний напрямок написання [3].

3. Письмові вправи з копіюванням зразків:

- Починайте з простих прикладів: копіювання окремих літер, а потім переходьте до складання слів та простих речень.

- Регулярне повторення правильних зразків письма допомагає формувати у дитини автоматизм правильного написання.

4. Використання інтерактивних технологій:

- Сучасні комп'ютерні програми та додатки можуть надати дітям візуальну зворотний зв'язок щодо якості написання, що стимулює самокорекцію.

- Інтерактивні дошки або планшети дозволяють за допомогою гри вивчати правильний напрямок письма.

5. Індивідуальні заняття з вчителем-логопедом або дефектологом:

- Фахівець може розробити індивідуальні вправи з урахуванням специфічних потреб дитини та поступово коригувати дзеркальне відображення.

- Психолого-педагогічна підтримка допомагає знизити можливу тривогу, що може впливати на якість письма. Підтримка з боку батьків та вчителів.

- Заохочення та позитивна мотивація дуже важливі. Хваліть дитину за поступ навіть у маленьких досягненнях, що допомагає підвищити її самооцінку та впевненість.

- Регулярна комунікація між батьками, вчителями та фахівцями дозволяє узгоджувати підходи та підтримувати послідовність корекційних заходів як у школі, так і вдома [3].

Отже, поєднання цих методик дозволяє поступово виправити дзеркальне письмо та сформувати впевнене, правильне письмо. Головне – процес має бути послідовним і адаптованим до потреб та можливостей кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Бондар Н.М. Корекційна робота із запобігання дисграфії в дітей молодшого шкільного віку. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2016. Вип.30. С. 17-22.

2. Голуб Н.М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць*. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. Вип. 21, С 54-62.

3. Новак О.М. Психологічні аспекти писемного мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2011. Вип. 2, С. 184-193.

Атрощенко Тетяна Олександрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього
менеджменту Мукачівський державний
університет

Єсеновська Юліанна Михайлівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна
освіта Мукачівський державний
університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні виклики ставлять перед освітою непросте завдання – сформувати особистість, здатну легко адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов життя, впевнено орієнтуватися в сучасних процесах і явищах, приймати відповідальність за свої вчинки, здійснювати їх, опираючись на морально-ціннісні орієнтири, проявляти креативність, ініціативність.

Дошкільна освіта є невід’ємним складником, першим рівнем у системі освіти, стартовою платформою особистісного розвитку дитини. Її цінностями задекларовано: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті; повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров’я дитини; цінувати життя і благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями [5].

Виховання, згідно із визначенням С. Гончаренка, – це процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів [2, с. 53]. Загальною метою виховання є, згідно напрацювань Т. Поніманської, «формування цілісної, гуманної особистості, орієнтованої на відтворення цінностей національної і загальнолюдської культури» [4]. Авторка зауважила, що виховання є

«головним чинником формування особистості дитини, завдяки якому реалізується програма її соціалізації, розвиваються природні задатки і здібності; покликане правильно організувати діяльність дітей, збагатити її зміст і надати цінні у педагогічному значенні спрямування» [4]. Виховна діяльність спрямована на сприяння індивідуальному становленню особистості, формування її рис і якостей [4].

Відповідно, вагомою якістю особистості, яка проявляється у здатності дитини самостійно знаходити рішення, брати на себе відповідальність, проявляти творчість та активність постає ініціативність, виховання якої у дошкільному віці уможливить успішне навчання дитини в школі та самореалізацію в подальшому житті.

Ініціативність визначена Т. Поніманською як «самостійність дитини у виборі дії, прийнятті рішення, що дає їй змогу відчувати себе джерелом дії» [4]. Авторка, пов'язує цю рису особистості з «домінуванням ігрової діяльності у дошкільному віці, на який припадають головні досягнення дитини у пізнавальному (формуються уявлення про зв'язки різних сфер дійсності, образне і початки логічного мислення, сенсорні та інтелектуальні здібності), емоційно-вольовому розвитку (окреслюються прийоми саморегуляції, самостійність поведінки, розвиваються усвідомлена дисциплінованість, ініціативність дій, здатність до спілкування, формуються почуття обов'язку, відповідальності тощо)» [4]. Погоджуємося з такими позиціями Т. Поніманської:

- ініціативність виявляють діти, які мають повноцінне спілкування з дорослими, прагнуть привернути увагу до своїх дій, довірливо, відкрито й емоційно ставляться до дорослого, вимагають від нього співучасті у своїх справах, чутливі до його ставлення й оцінки, перебудовують свою поведінку залежно від його поведінки;

- ініціативність та інші особистісні якості виховуються в процесі дитячої праці (беручи участь у праці постійно, дитина виробляє у собі самостійність, відповідальність, звичку до трудових зусиль, прагнення допомогти товаришеві);

- ініціативність, цілеспрямованість, вольові якості, самостійність формуються у дитини у грі, оскільки тоді виникає потреба самостійно щось зробити, створити вперше (виготовити, наприклад, необхідний ігровий атрибут);

- на основі розвитку таких важливих особистісних якостей, як ініціативність, креативність, здатність своєрідно сприймати світ вирішуються багатоаспектні завдання естетичного виховання [4].

В. Помилуйко вважає, що «ініціативність» – це «інтегративне особистісне утворення, яке характеризується надситуативною активністю та спрямованістю на досягнення певних цілей, котрі

вимагають певних вольових зусиль для їх реалізації» [3, с. 206]. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури авторка представляє такі підходи вивчення ініціативності та ініціативи: системний (ініціатива розглядається як форма соціальної активності, ініціативність – як системна якість особистості); діяльнісний та особистісно-діяльнісний (на основі положень єдності особистості та діяльності, свідомості та діяльності когнітивний підхід, у межах якого ініціативність вивчається як інтелектуальна властивість особистості, котра тісно пов'язана зі здібностями індивіда); компетентнісний (ініціативність – загальна (універсальна, надпрофесійна, ключова) компетенція, яка зустрічається у цілому ряді сучасних вітчизняних і зарубіжних професійних стандартів; епігенетичний (ініціатива – обов'язкова якість, що формується на певному етапі розвитку особистості, а саме, у дошкільному віці); багатомірно-функціональний підхід до аналізу базових якостей особистості з позиції цілісної єдності динамічного, емоційного, регулятивного, цільового (установчо-цільового), мотиваційного, когнітивного, продуктивного (результативного) і рефлексивного компонентів [3, с. 204-205].

Ініціативність дітей дошкільного віку В. Агіляр Туклер трактує як «якість особистості, що виявляється в її прагненні та вмінні реалізовувати власні ідеї, вносити елементи новизни у зміст діяльності, застосовувати вольові зусилля для здійснення активних та самостійних вчинків, практичних дій» [1, с.7]. Виховання ініціативності дітей дошкільного віку визначається авторкою як «цілеспрямований, планомірний процес використання системи методів з метою прояву особистістю до прояву внутрішніх прагнень, мотивації до реалізації власних замислів, внесення елементів новизни, застосування вольових зусиль для здійснення активних та самостійних вчинків в діяльності» [1, с. 7]. Вагомими для нас є визначені дослідницею критерії, показники та рівні виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку: «когнітивний (наявність знань про ініціативність та її основні прояви; наявність уявлень про ігрову компетентність); емоційно-ціннісний (бажання співпереживати та знаходити оптимальні шляхи покращення настрою оточуючих; наявність особистих пізнавальних інтересів); соціально-комунікативний (прагнення і вміння передавати емоційний стан героя в міміці, жестах, рухах, мові; вміння спілкуватися та взаємодіяти у колективі): творчо-дієвий (внесення елементів новизни в тематику та сюжет гри; висунування пропозицій щодо розвитку сюжету гри; прояв самостійності)» [1, с. 17].

Отже, виховання ініціативності є ваговою складовою процесу виховання активної, самостійної та творчої особистості дитини. Уважаємо, що ініціативність є основою дитячої діяльності, оскільки

саме ініціативна дитина активно пізнає навколишній світ, виконує різноманітні дії задля досягнення поставленої мети, прагне виявляти самостійність, творчість у своїй діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Агіляр Туклер В. В. Виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2020. 25 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
3. Помилуйко В.Ю. Адаптивні й неадаптивні прояви ініціативності особистості та їх діагностика консультантом-психологом. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2012. Вип. 9. С. 204–213.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посібн. Київ: Академвидав, 2006. 456 с. URL: <https://studfile.net/preview/5721447/>
5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

Балагін Галина Миколаївна,
вихователь, гімназія №23 Хмельницької
міської ради, м. Хмельницький, Україна

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕХОДУ ВІД ДОШКІЛЬНОЇ ДО ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається роль ігрових методів навчання у процесі адаптації дитини до початкової школи. Аналізуються психологічні та педагогічні аспекти використання гри як засобу забезпечення плавного переходу від дошкільної освіти до формальної шкільної системи. Акцентується увага на когнітивних, емоційних та соціальних перевагах ігрового підходу, а також на методологічних особливостях впровадження ігор в освітній процес.

Ключові слова: ігрові методи, адаптація, дошкільна освіта, початкова школа, педагогічні технології, навчальна гра.

Перехід від закладу дошкільної освіти до початкової школи є одним із критичних періодів у житті дитини. Відбувається зміна умов навчання, форми діяльності, соціального оточення, що може

викликати емоційне напруження, тривожність та труднощі у пристосуванні. Ігрові методи навчання дозволяють зробити цей перехід більш плавним, сприяючи збереженню внутрішньої мотивації до пізнання, зменшенню стресу та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці [1]. Саме гра створює умови для розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення та творчих здібностей дитини. У початковій школі освітній процес базується на систематичному засвоєнні знань, тому виникає необхідність у методах, які б допомагали гармонійно інтегрувати гру в освітній процес.

Ігрові методи у навчанні можна класифікувати за різними критеріями:

- за характером участі: активні (рольові ігри, драматизація, ігри-проекти), пасивні (спостереження за грою інших);
- за змістом: дидактичні, сюжетно-рольові, настільні, рухливі, комп'ютерні ігри;
- за дидактичною метою: навчальні (засвоєння нового матеріалу), розвивальні (стимулювання когнітивних процесів), виховні (соціалізація, формування норм поведінки) [2].

Ігрові методи широко використовуються у педагогічних системах, таких як методика М. Монтессорі, система Реджіо Емілія, методика Вальдорфської педагогіки.

Зміни в освітньому середовищі можуть спричиняти стрес у дітей. Виникають труднощі адаптації, які пов'язані з:

- новими вимогами до поведінки (необхідність тривалої концентрації уваги, дотримання дисципліни);
- зменшенням ігрової діяльності;
- потребою у самостійності та відповідальності [4].

Застосування ігрових методів сприяє поступовому введенню дітей у шкільне середовище без різкого стресу.

Ігрова діяльність є одним із найефективніших методів формування ключових когнітивних і соціальних навичок у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Завдяки грі дитина не лише здобуває нові знання, а й навчається застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях, адаптуючись до нового середовища.

Гра активно впливає на розвиток розумових процесів дитини, таких як пам'ять, увага, уява, логічне та креативне мислення.

Логічне мислення формується через настільні, математичні та стратегічні ігри, які вимагають аналізу, порівняння та прогнозування дій. Наприклад, гра «Знайди зайве» допомагає дітям класифікувати

предмети за ознаками, а головоломки тренують вміння знаходити рішення [3].

Креативне мислення стимулюється сюжетно-рольовими іграми, у яких діти фантазують, вигадують нові сценарії, комбінують знайомі знання в нові форми. Це допомагає розвивати творчі здібності та нестандартний підхід до вирішення проблем.

Багато ігор вимагають концентрації та запам'ятовування деталей. Наприклад, у грі «Меморі» діти тренують зорову пам'ять, а в рольових іграх – вербальну пам'ять, запам'ятовуючи репліки, правила чи сценарії.

Настільні та дидактичні ігри вимагають зосередженості, що сприяє розвитку довільної уваги – важливого елемента готовності до шкільного навчання.

Учасники рольових ігор активно використовують мовлення, що сприяє розширенню словникового запасу, розвитку граматичної будови мовлення та формуванню навичок зв'язного висловлювання.

Комунікативні ігри (наприклад, «Хто я?» або «Телефон») допомагають дітям навчитися будувати діалог, формулювати думки та коректно висловлювати свої емоції та почуття.

Соціалізація є одним із ключових завдань дошкільного періоду і гра відіграє тут провідну роль, оскільки вчить дитину взаємодіяти з однолітками, домовлятися, поступатися, співпрацювати та вирішувати конфлікти [2].

Групові ігри (наприклад, командні завдання, квести, спортивні ігри) навчають дітей працювати разом для досягнення спільної мети.

Діти вчаться підтримувати одне одного, розподіляти ролі та відповідальність, що готує їх до майбутньої роботи у команді в шкільному середовищі.

Будь-яка гра має певні правила, які потрібно розуміти та виконувати. Це допомагає дітям усвідомлювати значення норм і обмежень у суспільстві, вчить їх слідувати інструкціям та дотримуватись порядку.

Дидактичні та сюжетно-рольові ігри («Магазин», «Школа», «Лікарня») моделюють реальні ситуації у яких дитина вчиться взаємодіяти відповідно до соціальних норм.

Під час гри часто виникають ситуації, коли діти зіштовхуються з непорозуміннями чи розбіжностями у поглядах. У таких умовах вони вчаться висловлювати свою думку, домовлятися, шукати компроміс.

Вчитель або вихователь може використовувати гру як інструмент для навчання дітей позитивної комунікації, пояснюючи, як висловлювати свої бажання без агресії або як конструктивно вирішувати суперечки [4].

У процесі гри діти відчувають широкий спектр емоцій – від радості перемоги до розчарування в разі поразки. Це дозволяє їм вчитися справлятися зі своїми почуттями, розуміти емоції інших та розвивати емпатію.

Такі ігри, як «Емоційне доміно» або «Мімічний театр», допомагають дітям розпізнавати та називати емоції, що сприяє розвитку емоційного інтелекту.

Використання ігрових методів в освітньому процесі початкової школи має комплексний вплив на розвиток дітей. Вони сприяють засвоєнню нового матеріалу, розвивають комунікативні та соціальні навички, а також допомагають подолати труднощі адаптації. Для успішного впровадження ігрових технологій важливо використовувати різні види ігор залежно від дидактичної мети, інтересів учнів і навчальних завдань [1].

Ігрові методи навчання можна поділити на кілька основних груп залежно від їхнього характеру та цілей.

Рольові ігри допомагають дітям моделювати різні життєві ситуації, сприяють розвитку уяви, мовлення та соціальної взаємодії.

«У школу»

Опис: діти розподіляють ролі вчителя, учнів, шкільного персоналу й обігрують типові ситуації (урок, перерву, контрольну роботу, класні збори).

Мета: формування позитивного ставлення до навчання, зниження тривожності, ознайомлення з правилами шкільного життя.

«Магазин»

Опис: один учень грає роль продавця, інші – покупців, використовуючи іграшкові гроші, щоб купувати товари.

Мета: ознайомлення з основами фінансової грамотності, розвиток навичок рахунку, комунікації та взаємодії.

Дидактичні ігри використовуються для засвоєння конкретних навчальних навичок у цікавій та захопливій формі.

«Збери портфель»

Опис: учням пропонується набір карток із зображенням різних предметів (зошит, ручка, іграшка, яблуко тощо). Вони мають вибрати тільки ті, що потрібні для школи.

Мета: навчити дітей організованості, плануванню та самостійності.

«Хто я?»

Опис: дитина отримує картку із зображенням тварини, предмета чи професії, яку вона не бачить, і ставить запитання іншим дітям, щоб відгадати, хто вона.

Мета: розвиток мислення, комунікативних навичок, навичок

аналізу та формулювання запитань.

Настільні ігри допомагають розвивати увагу, логічне мислення та пам'ять.

«Доміно зі словами»

Опис: гра, в якій діти з'єднують частини слова або зображення з відповідним поняттям.

Мета: закріплення навичок читання, логічного мислення, розширення словникового запасу.

«Лото з цифрами»

Опис: дітям пропонуються картки з числами, які вони мають співвіднести з відповідною кількістю предметів.

Мета: формування математичних навичок, розвиток уваги.

Ігри можуть значно спростити процес засвоєння базових навичок у читанні та математиці.

«Математичний квест»

Опис: діти виконують серію завдань (розв'язують приклади, шукають підказки), щоб знайти «скарб».

Мета: закріплення навичок усного рахунку, розвиток логічного мислення.

«Чарівні літери»

Опис: діти отримують набір букв і мають скласти з них слова.

Мета: розвиток мовлення, навичок читання та орфографічної грамотності.

Рухливі ігри сприяють зняттю напруги, зміцненню моторики та покращенню концентрації уваги.

«Слухай і виконуй»

Опис: вчитель дає команди на кшталт «торкнися носа», «стрибни на одній нозі», «обернись».

Мета: розвиток концентрації уваги, координації рухів, слухової пам'яті.

«Веселі перегони»

Опис: діти долають смугу перешкод (стрибають через обручі, підлазять під шнур тощо).

Мета: покращення фізичної активності, формування навичок командної гри [3].

Роль вчителя у використанні ігрових методів є ключовою. Він не лише організовує гру, а й створює умови для її ефективного проведення, адаптує навчальний матеріал до вікових особливостей дітей та формує позитивне ставлення до навчання.

1. Створення ігрового освітнього простору

Важливо, щоб клас був організований таким чином, щоб заохочувати дітей до гри:

Використання яскравих дидактичних матеріалів (картки, таблиці, постери).

Створення зон для різних видів діяльності (куток для рольових ігор, настільних ігор, читання).

Використання інтерактивних технологій (освітні програми, мультимедійні ігри).

2. Застосування індивідуального підходу до дітей

Вчитель повинен враховувати рівень підготовки кожної дитини, її інтереси та здібності:

Підбирати ігри відповідно до рівня знань та можливостей учнів.

Надавати підтримку дітям, які потребують додаткової допомоги.

Заохочувати взаємодопомогу між учнями у процесі гри.

3. Використання технологій інтегрованого навчання

Поєднання гри з іншими педагогічними технологіями значно підвищує ефективність навчання.

STEAM-освіта (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics)

Використання конструкторів, експериментів, творчих завдань, що поєднують науку, математику та мистецтво.

Проектні методи

Діти самостійно створюють проекти (наприклад, міні-книжку, макет міста, дослідження природи) у формі гри.

Гейміфікація навчання

Запровадження системи нагород, балів, рівнів за виконані завдання, що підвищує мотивацію дітей до навчання.

Ігрові методи навчання є ефективним засобом адаптації дитини до початкової школи, оскільки вони сприяють зниженню рівня стресу, підтримують мотивацію до навчання та допомагають у розвитку необхідних навичок. Їх застосування дозволяє зробити освітній процес більш захопливим та ефективним, зберігаючи при цьому природну активність і допитливість дітей.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на розробку програм адаптації першокласників із використанням ігрових технологій та оцінку їхнього впливу на успішність та психологічний комфорт учнів.

Список використаних джерел

1. Джелялова І. Гра як один з методів виховання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 52–53.

2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2014. 352 с.

3. Калинович Т. В. Використання ігрових технологій на уроках української мови та читання в початкових класах. 2015. URL:

<https://plus.google.com/117614113239266267511/posts/Sus3xfyrPyP>.

4. Квач Н. І. Застосування дидактичних ігор в процесі навчання учнів. 2017. URL: <http://metodportal.com/node/61310>

Барчук Наталія Володимирівна,
директор ХЗДО № 1 «Капітошка»,
м.Хмельницький, Україна

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Найпершим суспільним середовищем для дитини стає заклад дошкільної освіти (ЗДО). Метою діяльності ЗДО є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе; формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя в товаристві незнайомих дітей і дорослих; надання якісної дошкільної освіти [1].

Звідси трактуємо, що заклад дошкільної освіти – заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту [2].

Діяльність ЗДО у режимі розвитку – це цілеспрямований, закономірний, безперервний і необоротний процес переходу закладу в якісно новий стан, що характеризується різномірною організацією, культурно-творчою спрямованістю і використанням потенціалу розвитку, що постійно розширюється. Саме для того, щоб розвиток ЗДО був цілеспрямованим, обґрунтованим є необхідність розробки стратегічного плану здійснення основних інновацій і нововведень, його переходу з однієї якості в іншу. Таким планом є Програма розвитку – найважливіший документ, що оптимально враховує можливості і покликаний забезпечити ефективний розвиток створеної в дошкільному закладі освітньої системи. У закладі затверджена «Стратегія розвитку на 2022-2026 рік», наявна освітня програма закладу, котрі схвалені педагогічною радою, затверджені керівником і розміщені на сайті закладу.

На основі досвіду регламентуємо, що структура і тривалість навчального року, тижня, навчального дня, тривалість занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу

затверджуються на засідання педагогічної ради ЗДО у межах часу, передбаченого освітньою програмою, Державним стандартом дошкільної освіти України та санітарного регламенту, наказом МОН від 20.04.2015 року № 446 «Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину в дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності» [1].

Єдність навчання, виховання і розвитку дітей забезпечується спільними зусиллями усіх учасників освітнього процесу. Заклад використовує в освітній діяльності декілька освітніх, комплексних та парціальних програм, а саме: «Дитина», «Впевнений старт», парціальні програми: «Україна моя Батьківщина», «У світі дорожнього руху», «Про себе треба знати, про себе треба дбати». При наданні додаткових освітніх послуг використовуємо парціальні програми «Інтелектуальна мозаїка», «Дитяча хореографія» та методику навчання читання. Л. Шелестової.

Планування освітньої роботи – це елемент щоденної роботи педагога, який забезпечує системність, послідовність та дає змогу визначити раціональні методи і прийоми навчання і виховання дітей. Завдяки тісній співпраці керівника, вихователя-методиста, вихователів і батьківської громади [2].

Річний план закладу, календарні плани педагогів є обов'язковим документом. Форма, структура річного плану затверджується педагогічною радою. Зміст планування освітнього процесу відповідає очікуванім сформованим компетентностям дітей відповідно до освітніх напрямів Державного стандарту дошкільної освіти. Форми та види планування залежать від досвіду роботи педагогів, їхньої професійної компетентності, творчості, ініціативи.

Аналіз планування систематично проводиться керівником закладу та вихователем-методистом. Успішність та ефективність планування залежить від правильно поставлених завдань і тісної співпраці вихователя-методиста. Методичний кабінет закладу є центром методичної допомоги, а педагогічні працівники є її активними учасниками.

У закладі створено умови для організації освітнього процесу, інтеграції та соціальної адаптації здобувачів дошкільної освіти із особливими освітніми потребами. Заклад освіти взаємодіє з інклюзивно-ресурсним центром (ІРЦ), батьками дітей із особливими освітніми проблемами (ООП), залучає їх до підтримки та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Для проведення корекційно-розвиткових занять у закладі створена ресурсна кімната.

Відповідно висновку ІРЦ та заяви батьків до закладу були зараховані діти в групи з інклюзивним навчанням. Для надання

практичної допомоги дітям з ООП у закладі було створено команду психолого-педагогічного супроводу для проведення корекційно-розвиткових занять. Заклад на постійній основі забезпечений основними спеціалістами: вчитель-логопед, практичний психолог, учитель-дефектолог, реабілітолог. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з ООП надають відповідно до ІПР та висновку ІРЦ де вказано кількість занять. У закладі функціонує 5 груп з інклюзивним навчанням, у які зараховано 14 дітей з різними рівнями підтримки.

У структурі методичної роботи простежуються напрями роботи з педагогічними працівниками щодо професійної майстерності за напрямом «Інклюзивна освіта».

Двічі на рік проводяться тематичні тижні поінформованості про осіб з особливими освітніми потребами. Просвітницька робота проводиться з дітьми, працівниками закладу та батьками здобувачів освіти. Педагогічні працівники висвітлюють на веб-сайті закладу методичні розробки, рекомендації, пам'ятки за інклюзивним напрямом освіти.

У будівлі закладу є: 12 групових кімнат, музична, спортивна, хореографічна зала, кабінет директора, методичний кабінет, кабінет психолога, кабінет вчителя-логопеда, кабінет діловода, кабінет бухгалтерської служби, ресурсна кімната, яка потребує поповнення матеріально-технічних засобів навчання, музейна світлиця, LEGO кімната, медичний кабінет, ізолятор, кабінет заступника з господарства, пральня, харчоблок, кабінет каштелянки.

Організація фінансово-господарської діяльності, зміцнення матеріально-технічної бази та забезпечення енергоефективності є одним із головних завдань діяльності ЗДО і його керівника.

Протягом 2023-2024 років у закладі відсутня кредиторська заборгованість та показані високі показники ефективної роботи колективу та бухгалтерської служби у самостійній фінансовій діяльності. Протягом цього року заклад своєчасно освоював бюджетні кошти та кошти спеціального фонду закладу.

Вважаємо за необхідність констатувати, що професійний рівень педагогів на достатньому рівні. Педагогічна майстерність, ініціативність, креативність, активність, інформаційна компетентність та медіаграмотність – це перелік професійних якостей педагогів ЗДО «Капітошка». Педагогічні працівники успішно створюють та використовують власні методичні розробки, мають публікації професійної тематики, методичні розробки. Порівняно з 2022-2023 навчальним роком якісний склад педагогічних працівників зріс, який підтверджено проходженням атестації. У 2023-2024 н.р. збільшилася

кількість педагогічних працівників, яким присвоєно кваліфікаційну категорію «спеціаліст II категорії», «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії».

ЗДО «Капітошка» № 1 – це безпечна, доступна та комфортна територія, яка направлена на організацію життєдіяльності дошкільника, яка відповідає потребам кожного учасника освітнього процесу. Важливу роль у здійсненні якісної дошкільної освіти в сучасних умовах воєнного стану відіграє безпечне розвивальне середовище, яке організовується через осередки приміщень і створюють для дітей комфорт для забезпечення розвитку та пізнавальних здібностей в умовах безпечного укриття.

Всі учасники освітнього процесу обізнані з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях, виданий наказ та розроблений алгоритм дій у надзвичайній ситуації, дотримуються вимог щодо охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки. Наявні журнали реєстрації інструктажів з охорони праці, безпеки життєдіяльності, надання домедичної допомоги, журнали реєстрації нещасних випадків під час освітнього процесу із здобувачами освіти та працівниками.

Взаємодія з родинами вихованців є одним з пріоритетних напрямів діяльності закладу. Повноцінне здійснення завдань розвитку, навчання і виховання дошкільників значною мірою визначається налагодженням взаємодії дітей і дорослих: «педагоги – діти – батьки». Це групові та загальні батьківські збори, це зустріч з батьками голів батьківської громади, дні відкритих дверей, спортивні розваги, звіт керівника, індивідуальні та групові консультації, флешмоби, конкурси за участю батьків, оновлення ігрового середовища, спортивного обладнання, осучаснення ігрових майданчиків.

Заклад активно співпрацює з Центром професійного розвитку педагогічних працівників, а саме: участь наших педагогів у проектах, семінарах і вебінарах. Вони були учасниками проекту «Творці майбутнього», марафону педагогічних ідей, «Школи молодого педагога», Літньої школи 2024 – вихователь-методист. Інструктор з фізичного виховання, практичний психолог презентували досвід роботи «Тренінгові заняття з педагогами», вихователі Н. Бесага та І. Наружна представляли досвід «Підзарядка педагогічного павербанку», О.Ференчук увійшла у ТОП – 50 кращих вихователів України.

У закладі освіти налагоджена тісна співпраця з Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією, зокрема, з викладачами кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик (завідувач кафедри, професор Зданевич Л.В.) факультету дошкільної освіти та психології (декан факультету дошкільної освіти, доцент Пісоцька Л.С.).

Укладено угоду про співпрацю і про проходження практики здобувачами освіти на базі ЗДО №1. Відповідно до умов угод проведено практичний день для здобувачів освіти на тему «Використання LEGO конструювання в освітній діяльності дітей дошкільного віку»; організовано педагогічні тренінги, модераторами яких виступали доценти Онофрійчук Л.О., Савченко М.С. Педагоги ЗДО беруть участь у науково-практичних конференціях з наступним друкуванням матеріалів у збірнику наукових праць. Директор закладу є стейкхолдером спеціальності 012 Дошкільна освіта.

З батьками та здобувачами освіти психолог, вихователь-методист і вихователі проводять інформаційні заходи щодо запобігання булінгу між дітьми і у родинях. У ЗДО розроблено, затверджено та оприлюднено на сайті «Положення про порядок розгляду випадків булінгу (цькування)», «План заходів по запобіганню та протидії випадків булінгу (цькування) у закладі освіти», «Порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування)». У закладі освіти реалізуються заходи із запобігання проявам насильства та дискримінації.

Заклад оприлюднює інформацію про свою діяльність на веб сайті (<https://zdo1.osvita.km.ua>) Доступ до публічної інформації здійснюється на принципах прозорості та відкритості діяльності закладу дошкільної освіти і для створення позитивного іміджу ЗДО.

Список використаних джерел

1. Звіт про роботу закладу дошкільної освіти №1 «Капітошка» у 2022-2023н.р. [укл. Барчук Н.В.] Хмельницький, 2024. 14 с.
2. Соціально-педагогічні основи управління дошкільною освітою. [Навчально-методичний посібник]. [Автори-упорядники Л.С. Пісоцька, Л.О.Онофрійчук]. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2023. 354 с.

Бевз Валентина Василівна,

завідувач навчально-виробничої
практики, викладач дошкільних
психолого-педагогічних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Реальні складові ще недавнього українського минулого, суспільні протиріччя сьогодення та приклад майбутніх гострих викликів і ризиків з досвіду європейських держав вимагають інноваційних перетворень свідомості всіх учасників освітнього процесу. Це говорить про зміну звичних стереотипів педагогічної діяльності, введення таких технологій навчання, які б забезпечували кращий, прогресивніший, якісніший кінцевий результат – тобто інноваційних технологій.

Реально інновація в освіті є результатом інноваційної педагогічної діяльності, удосконаленого технологічного освітнього процесу, що був застосований в практичній роботі і приніс успішні результати.

Педагогічна інноватика є новим явищем у педагогіці, яка існує з середини ХХ ст. і ще знаходиться в стадії розробки. Однак, за цей час доведено, що знання і застосування інноваційних основ забезпечує більш високу якість освітньої діяльності будь-якої соціально-педагогічної системи, робить її більш конкурентно спроможною в умовах різноманітної трансформації суспільства.

Вища освіта не може бути іншою, ніж інноваційна. Інноваційними мають бути викладач і студент. Лише в їх взаємодії можна сформувати нову особистість як продукт діяльності навчального закладу. Отже, викладач – інноватор – це носій таких нововведень, які мають формувати саму суть фахівця ХХІ ст. У свою чергу інноватор – студент – це той індивідум, який не просто засвоює інноваційний поступ викладача, а здатний його пропустити через себе, трансформувати в конкретні дії та уподобання своєї майбутньої фахової діяльності.

У зв'язку з цим висуваються нові вимоги до системи організації навчального процесу та спроби його «технологізації», тобто відпрацювання обов'язкових, послідовних елементів дій, які за певних умов повинні привести до очікуваного результату.

Реалії сьогодення в системі освіти такі, що ми маємо готувати нового фахівця для роботи в дошкільному закладі, який повинен мати

не лише відповідний запас знань, але й великі потенційні можливості до саморозвитку, творчості, ініціативності, вміння самовиразитись, презентувати себе.

Досвід роботи викладачів показує, що перехід від формування репродуктивних знань студента до формування знань творчих, динамічних, практичного спрямування розпочато давно.

Виходячи з особливостей роботи в умовах лекційно-семінарської системи, є великий досвід та багато напрацювань що до проведення інтерактивних лекцій. Важливим в ході такої лекції знайти методи та прийоми, які підвищать її ефективність.

Так, при викладанні загальної та дитячої психології практикую проведення занять – прес-конференцій. Це досить ефективна форма роботи, яка дає можливість учасникам висловити свою думку, презентувати свої знання. Щоб не зводити такий захід лише до монотонних виступів учасників, включаю елементи дискусії, розв'язання проблемних ситуацій. Під час проведення лекції у формі прес-конференції з психології на тему «Психологія особистості» використовую ряд вправ не тільки професійного, а ще й психологічного спрямування (вправа «навчальні партнери», вправа «аналогії», «акваріум»). Це дає змогу вчити студентів удосконалювати власні особистісні якості.

Під час проведення відкритих навчальних занять використовую цікавий педагогічний прийом, що має назву «Парний вербальний потік». Ця стратегія може використовуватись з метою активізації мислення студентів на запропоновану тему. Вона вчить парний взаємодії – слухати і чути один одного, розвиває комунікативні здібності майбутнього вихователя.

Вже не перший рік у своїй роботі. практикую використання методу проєктів. Ця методика спрямована на навчання студентів перспективному плануванню. Так, ще на початку вивчення теми з дитячої психології визначаю тематику проєктування даю детальні інструкції, пропоную схеми проєктів, їх зразки. Розробка такого проєкту здійснюється протягом тривалого проміжку часу. Результати спроектованої роботи обговорюються на підсумковому занятті. Такі підсумкові заняття досить цікаві – студенти присвоюють оригінальні назви своїм проєктам, придумують логотипи, унаочнення, пишуть творчі роботи, вірші, добирають ігри, приказки, прислів'я, народні прикмети тощо. Ось приклади тематики такого проєктування: «Маленькі чомусики», «Я і моя родина», «Ми майбутні школярі». Цінність такої методики ще й в тому, що здобувачі залучаються до пошукової, дослідницької діяльності яка вчить та готує їх до написання курсових та дипломних робіт.

Оптимізація навчального процесу, здатність його зробити для студента не тільки необхідним, але й цікавим. Ось важливі завдання якими керуюсь, використовуючи методику «Мозкового штурму». Це чудовий метод, для використання досвіду його учасників з метою розв'язання проблем і розробки ідей. Цей метод спрацьовує найкраще у групах по 5-7 осіб. Успішним використання «мозкового штурму» буде при дотриманні таких умов: наявність великої кількості ідей; ведення запису всіх думок тих хто приймає участь у такій роботі. Пропоную тематику проведення таких занять: «Стіна мудрості», «Карусель» «Скарбничка ідей» тощо.

Не втрачає актуальності у сучасних умовах підготовки майбутніх фахівців використання рольових ігор. Рольові ігри є одним із успішних методів формування практичних умінь та навичок. В ході їх підготовки та проведення у здобувачів також формуються особистісні якості, що забезпечують успішність роботи вихователя: комунікабельність, презентабельність, вміння триматись перед аудиторією, здатність бути переконливим.

Так, по закінченню вивчення теми: «Формування особистості дошкільника» проводилась така цікава рольова гра: «Драматична пародія». Її метою була ілюстрація проблемного підходу до вирішення завдань розвитку особистості дітей дошкільного віку. Дія такої гри базувалась на детальних інструкціях викладача, було представлено два протилежних варіанти – як можна проводити ті чи інші види роботи з дітьми і як неможна.

Вже традиційними стали навчальні заняття, що проводяться на базі дошкільних закладів. Специфікою таких навчальних занять є можливість інтеграції з практичними працівниками – вихователями, методистами, музичними керівниками та самими вихованцями. Робота по підготовці такого заняття дуже об'ємна вимагає багато часу, чіткої продуманості всіх структурних частин, методів та прийомів, але й ефект таких занять великий. Здобувачі отримують практичне підтвердження здобутих теоретичних знань, мають можливість побачити живу роботу вихователів-практиків, стати учасником співпраці в окремих фрагментах.

Наприклад, таке заняття на виробництві, що проводилось на базі ЗДО №27, дало можливість студентам стати практичними учасниками психодіагностування дітей старшого дошкільного віку. Інтегроване заняття з дитячої психології, дошкільної педагогіки, анатомії яке проводилось на базі ЗДО №35, сприяло ознайомленню здобувачів з елементами роботи по формуванню ейдетичної пам'яті у дітей. Дії вихователів-практиків є переконливим доказом застосування тих методик навчання дошкільників, які засвоюють наші студенти на

заняттях з психології та педагогіки.

Актуальність використання технічних засобів в педагогічному процесі росте з кожним роком. В умовах сьогодення це вже не просто аудіо-відеозаписи, які використовуються викладачами і як супровід теоретичного матеріалу, і як ілюстративний матеріал проблемних ситуацій, практичних завдань тощо. Поступово напрацьовується досвід у використанні комп'ютерних технологій. Наприклад, із загальної психології заняття на тему «Міжособистісні взаємини» включає такі види роботи на комп'ютері, як розв'язання психологічного лабіринту, корекція психологічних понять, складання психологічного портрету. Активно практикую заняття по розробці комп'ютерних презентацій, тестування. Готуючись до такого заняття варто здійснювати ретельний добір ілюстративного матеріалу, який було піддано комп'ютерній обробці. Зрозуміло, що важливою умовою проведення таких навчальних занять є володіння самим викладачем комп'ютером, наявність навчальних матеріалів на електронних носіях.

Маючи великі напрацювання у викладанні предметів психолого-педагогічного циклу, все одно є потреба постійно знаходитись у пошуку нових методів та прийомів, форм роботи, які відповідають вимогам часу. Це дає змогу змінювати та використовувати нові ефективні підходи у справі підготовки грамотного, творчого вихователя.

Список використаних джерел

1. Кравченко І. Проєктна технологія у підготовці майбутнього викладача. *Вища освіта України*. 2020. № 4. С. 61-66.
2. Ліннік О. Як організувати проєктну діяльність дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. №10. С. 32-37.
3. Піроженко Т., Корнєєва О. Не заважайте дітям грати – приєднуйтеся. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 6. С.4-15.
4. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: підручник. Вид. 2-ге. Київ: Каравела, 2008. 352 с.
5. Стаєнна О. Ігрова діяльність дошкільників: сучасний формат. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 10. С. 38-42.
6. Туркот Т. І. Психологія і педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Кондор, 2011. С. 343-409.
7. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 224 с.

Безпалько Раїса Василівна,

вихователь-методист,
Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 56 «Боровичок»

Попик Поліна Петрівна,

вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 56 «Боровичок»

ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Як перша самоцінна ланка, яка спрямовує освітній розвиток людини протягом життя, вона має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, допомагати дитині реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

В процесі дошкільної освіти наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів дітей, а не на їхніх проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей, в тому числі дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Одним із завдань забезпечення оновлення змісту та якості змісту дошкільної освіти є переведення системи дошкільної освіти у режим інноваційного розвитку, трансформування наукових ідей, сучасних інноваційних технологій у практику, забезпечення інноваційної діяльності закладів дошкільної освіти. Упровадження елементів інноваційних технологій в освітній процес сприяє якісному оновленню змісту освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, стає основою реалізації особистісно зорієнтованої моделі, сприяє активній пізнавальній, комунікативній, продуктивній діяльності дітей. Застосування інновацій в роботі з дітьми раннього віку допомагає вирішувати такі питання:

- здійснення системного підходу в ознайомленні дітей з людиною і зі світом;
- виховання інтересу до особистих відкриттів через дослідницьку діяльність;

- вивчення та пізнання свого «Я»;
- виховання у дітей рис, необхідних для життя у сучасному суспільстві;
- забезпечення навчальних видів діяльності, що відповідають рівню розвитку кожної дитини раннього віку.

Саме процес вивчення, апробації та впровадження елементів інноваційних терапевтичних технологій в освітній процес з дітьми раннього віку модернізує якість освіти та суттєво поліпшує результати освітньої діяльності. Одним із найприємніших способів навчання вихованців є – акватерапія. Це природна і доступна для кожної дитини форма діяльності. Пізнавальна мотивація в ході ігор з водою досить висока через використання нетрадиційних методів навчання, ігрового матеріалу і можливості безпосередньо діяти з ним. Організуючи ігри дітей з водою, ставлять такі цілі:

- стабілізація емоційного фону;
- зняття психоемоційного і фізичного напруження;
- розвиток та вдосконалення навичок позитивної комунікації;
- поповнення і збагачення активного і пасивного словника;
- стимулювання сенсорно-перцептивної сфери;
- розвиток навичок імпресивної та експресивної мови.

На різних етапах розвитку дитини і залежно від поставлених завдань, педагоги групи раннього віку використовують такі варіанти ігор:

- ігри в об'ємному просторі (ванночка, іграшковий басейн);
- ігри у двох ємкостях однакового або різного розміру (велика і маленька ванночка, глибока і мілкатарілка (миска) тощо);
- ігри з водою і різними пластиковими фігурами, які прикріплюються до кахельної стіни або дзеркала для створення площинних композицій: овочів, фруктів, предметних картинок тощо;
- ігри з різними посудинами, які наповнюються водою (пластмасові пляшки, миски, відерця тощо).

У ході ігор активно використовується психогімнастика, яка допомагає подолати бар'єр у спілкуванні педагога та дитини, дитини з дитиною, краще зрозуміти себе та інших, знімає психічне напруження, дає можливість самовираження. Для дітей раннього віку (з метою заспокоєння, стабілізації емоційного стану) можна проводити наступні аква-ігри: «Ручки, а де ви?» – опустити руки в теплу воду і вийняти; «Тепла й холодна водичка» – в одній ємкості тепла вода, а в іншій – холодна, по черзі занурити обидві ручки в ємкість та визначити, де тепла, де холодна вода. «Дістань іграшку» – ситечком виловити з води іграшку(декілька іграшок, мілкі предмети); «Плаває чи тоне?» –

визначити плавучість предметів; «Дістань з води кольоровий предмет» – дістати з води кольорові предмети (камінчики); «Веселий фонтанчик» – налити воду в пластикову ємкість, у якій зроблено багато дірочок; «Налий воду в пляшку» – налити воду в пляшку за допомоги дорослого; «Привітайся з Губка Бобом» – набрати губкою воду і сильно її віджати. Метод аква-терапії можна проводити як у ранковий, так і у вечірній час, використовувати як елемент безпосередньо освітньої діяльності, так і у вільній діяльності. Ігри з водою створюють у дітей радісний настрій, підвищують життєвий тонус, дають чимало приємних і корисних вражень, переживань і знань.

Наступним методом, який вдало використовують педагоги групи раннього віку є арт-терапія – це напрямок у психотерапії, психокорекції та реабілітації, заснований на заняттях з образотворчої діяльності. Через малюнок, гру, казку, музику ми можемо допомогти дитині дати вихід своїм сильним емоціям, переживанням, отримати новий досвід у спілкуванні з оточуючими. Основною ціллю арт-терапії в роботі з дітьми раннього віку: сприяння формуванню високого життєвого тону і гармонійних відносин з навколишнім світом, розвиток взаєморозуміння, навчити дитину вмінню керувати своїми почуттями, переживаннями, емоціями.

Серед поширених технік арт-терапії, особливо дітям раннього віку подобаються: техніка «ляпко-графії»; пальчиковий живопис; малювання м'яким папером; малювання долонею, пальчиками, ребром долоні, (ступнями ніг); техніка «нитко-графія»; техніка малювання листям, камінчиками, техніка віддруковування ватою; техніка «відтиск пробками».

Також в освітньому процесі, можна використовувати різні види арт-терапевтичних методик залежно від особливостей розвитку даної категорії дітей, компенсаторних можливостей організму, насамперед центральної нервової системи, характеру і глибини патологічного стану: музикотерапія – через сприйняття музики; ізотерапія – за допомогою образотворчого мистецтва; казкотерапія – інсценування маленьких казок, уривків текстів; гудзикова терапія – корекція рухами (логопедична, фонетична ритміка); кріотерапія (елементи) – полягає у використанні ігор з льодом; піскова ігротерапія – це незвичайна техніка аналітичного процесу та кріотерапія – одна із сучасних нетрадиційних методик корекційної педагогіки, що полягає у використанні ігор з льодом. Дозований вплив холоду на нервові закінчення має благотворні властивості. Ефект заснований на зміні діяльності судин – первинний спазм дрібних артерій поступається місцем вираженому розширенню (від холоду – скорочення м'язів, а від тепла – розслаблення), що значно підсилює приплив крові до місця впливу, що

сприяє поліпшенню живлення тканин, імпульсації, в кору головного мозку подаються спрямовані сигнали, отже, краще розвивається рухова зона. Це впливає як на загальне оздоровлення організму, так і на розвиток дрібної моторики, що поліпшує процес опанування графіки письма, що впливає на розвиток мовлення дитини. Для її проведення необхідні шматочки льоду, що заздалегідь готують у «шашечках», спеціальних силіконових ємностях для заморожування або просто в підставках від шоколадних цукерок. Для того щоб дітям було цікаво маніпулювати з крижаними кубиками, можна надати їм кольору, різноманітної форми або просто помістити «секретик» у заморожений шматочок льоду.

У роботі з раннім віком необхідно дотримуватися балансу – з одного боку, не перенапружувати дитину знаннями й інформацією, а з іншого – максимально сприяти набуттю вражень для ефективного розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про дошкільну освіту»: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
2. Ленів З.П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи. 2014. С 119 -125 .
3. Масименко С. Максименко К. Емоційний розвиток дитини. К.: Мікрос-СВС. 2003. 112с.
4. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>
5. Рагозіна В.В. Дитина раннього віку: особливості розвитку [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709370/1/%D0%A0%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A0%D0%92_I%D0%9F%D0%92.pdf

Беловольська Ольга Василівна,

студентка групи ЗДО-616

Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Фурман Ольга Вікторівна,

викладач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик

Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДОШКІЛЬНЯТ

Заклад дошкільної освіти сьогодні є ідеальним полем для розгортання особистісно-зорієнтованих технологій, оскільки, на відміну від школи, не орієнтований на жорстко фіксований результат. Отже, за суттю, покликаний бути розвивальним і охоронним з погляду фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дитини.

Розвивальне середовище – це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності. Створення в дошкільному закладі повноцінного розвивального середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку [3].

Однією з основних умов створення в закладах дошкільних розвивального довкілля для дітей дошкільного віку є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми. Це означає, що пріоритетною метою виховання є формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Завдання педагога полягає у забезпеченні інтересів дитини у задоволенні її природних нахилів і потреб. Дорослий у своїй педагогічній діяльності керується положенням: «Не поруч, не над, а разом».

Розвивальне середовище – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у закладі дошкільному. В цілому розвивальне середовище можна представити у вигляді круга, в центрі якого розташоване «Я» (мій простір, середовище мого внутрішнього життя) і який поділено на сегменти – предметно-ігрове, природне та соціальне середовище. Природне розвивальне середовище сприяє виникненню у дошкільника інтересу та елементарних уявлень про

об'єкти, явища природи, розкриває причинно-наслідкові зв'язки та взаємозалежність природного довкілля і людини як його частини, формує природодоцільну поведінку малюків [1].

Для створення оптимального розвивального простору необхідно підібрати різне обладнання (ігрове, навчальне, спортивне тощо), продумати його оптимальне розміщення та визначити кількість. Важливо пам'ятати, що розвивальний простір створюють не для зручності педагога, а для того, щоб дитина могла вільно, відповідно до своїх смаків і настрою, обирати той чи інший осередок. Не треба піклуватися лише про кількісне наповнення групової кімнати ігровими атрибутами і при цьому забувати про те, що їх достатня кількість не завжди забезпечує повноцінний розвиток дітей.

Як відомо, незаповнене і безбарвне предметно-ігрове середовище чинить на дітей негативний вплив, гальмує розвиток особистості. Перенасичене предметне середовище так само погано впливає на психіку малят. І тільки періодично поновлюване, варіативне, оптимально організоване предметно-ігрове середовище має розвивальний вплив, спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, позитивно впливає на її емоційну сферу, мобілізує процеси мислення.

Важливим компонентом розвивального простору, сприятливого для виникнення та розвитку самостійної дитячої діяльності, слід вважати і соціальне оточення, наявне коло спілкування з дітьми та дорослими. Центральною фігурою освітнього процесу є дитина – мовленнєва особистість. У роботі з дошкільниками триває пошук і забезпечення природо відповідних компонентів середовища, які б допомагали повноцінному становленню мовленнєвої особистості [2].

Основою розвивального середовища для становлення такої особистості є забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитині надавалося право на мовленнєву активність, довіру, помилку та доброзичливе ставлення. Першим і найважливішим компонентом успішного процесу є насичення мовленнєвого середовища, у якому постійно чи тимчасово перебуває малюк, зразками рідної мови. Дитина може розвиватися як представник людства і як його рівноправний член лише під впливом мовлення людей, які її оточують. Довірливі стосунки, особисті контакти з дорослими мають позитивний вплив на зміст і рівень позитивної діяльності дошкільників, оскільки так поступово закладаються базові якості особистості (самостійність, відповідальність, креативність, самовладання, справедливість, розсудливість, людяність тощо), необхідні для самовиявлення та самореалізації дитини у її вільному бутті.

Розвивальний простір групового приміщення передбачає

створення таких осередків:

- природознавчий,
- дитячого експериментування,
- ігрової діяльності,
- образотворчої діяльності,
- музичний,
- художнього слова,
- народознавства,
- розвивального навчання,
- спортивний,
- трудової діяльності,
- відпочинку та усамітнення,
- самопізнання,
- співпраця з батьками [3].

Територія закладу дошкільного є також складовою розвивального середовища. Працівникам закладу дошкільної освіти необхідно також уникати конфліктів, бути спокійними, уважними. Своєю поведінкою та діями вони мають позитивно впливати на розвиток психічних процесів у дітей. Загальна тональність мовлення педагогічних працівників має бути домірною, зауваження – спокійними, доцільними та коректними.

В організації розвивального середовища особливе місце посідає формування у дитини позитивної самооцінки, усвідомлення само значущості серед людей – однолітків і дорослих.

Саме створення розвивального життєвого простору має на меті забезпечити вільну самостійну діяльність та творчість дітей у відповідності з їх бажаннями та нахилами, вибір форми діяльності – сумісної з однолітками чи індивідуальної. Тільки завдяки систематичній та послідовній організації роботи щодо створення ігрового розвивального середовища в дошкільних закладах можна буде відновити сюжетно-рольову гру, поновити її статус провідної діяльності дошкільників. Грі притаманний відтворюючий погляд на те, що відбувається навколо. Це погляд зі світу дітей в світ дорослих. В силу цього дитячі ігри багато чого можуть сказати дорослому суспільству про світ дорослих. Довкілля дитини є важливою умовою ефективної підготовки її до майбутнього самостійного життя. Навколишнє середовище має бути організоване так, аби спонукати дитину до виконання активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей [3].

Отже, довкілля дитини важливою умовою ефективної підготовки її до майбутнього самостійного життя. Тому навколишнє середовище має бути організоване так, аби спонукати дитину до активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей.

Список використаних джерел

1. Гураш Л. Принципи організації роботи. *Дошкільне виховання*. 2020. №7. С. 7-8.
2. Кононко О. Сучасний дитсадок і який він? *Дошкільне виховання*. 2016. №7. С. 3.
3. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. С. 320.

Бернадін Дмитро Валерійович,
здобувач ступеня доктора філософії,
Інститут проблем виховання НАПН
України

ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В НОРВЕГІЇ

Дослідження свідчать, що чутливість мозку до мови, математичних навичок, соціальних навичок і емоційного контролю досягає піку вже до чотирьох років, що свідчить про те, що ранній розвиток дитини має велике значення [2-6].

Відомо, що норвезькі діти отримують місце в дитячому садку після того, як їм виповниться 1 рік – приблизно в цей час закінчується оплачувана відпустка багатьох батьків. Якщо батьки вирішують не віддавати дітей у дитячий садок, вони отримують грошову допомогу, щоб залишитися вдома. Норвезьке розуміння дитячого садка глибоко вкорінене в культурі цієї країни. Так, у Законі «Про дитячі садки» (The Kindergarten Act) 2006 року слово «грати» повторюється 56 разів, що виражає деякі глибоко укорінені цінності Норвегії. Відповідно до цього 63-сторінкового Закону, програми раннього розвитку та догляду за дітьми повинні визнавати «внутрішню цінність» дитинства. У Законі «Про дитячі садки» зазначено, що дитячий садок має базуватися на фундаментальних цінностях християнської та гуманістичної спадщини та традиції, таких як повага до людської гідності та природи, інтелектуальна свобода, милосердя, прощення, рівність та солідарність, цінності, які також з'являються в різних релігіях та віруваннях і вкорінені в правах людини. Закон також наполягає на тому, що програми дитячих садків повинні бути складним і безпечним місцем для спільного життя та дружби, дозволяючи дітям розвивати свій «творчий запал, почуття дива та потребу досліджувати» [9].

Цікаво, що вже приблизно у 4 роки норвезькі діти вчаться безпечно користуватися ножем. З метою тренувань вони разом надворі

стругають різні дерев'яні фігурки з палиць. До 5 років вони рубають колоди пилкою та розводять багаття [6].

Слід зазначити, що перший Закон «Про дитячі садки» в Норвегії набув чинності в 1975 році. Закон «Про дитячі садки» 2006 року (правки до Закону було внесено в 2011 році) доручив Міністерству освіти та науки Норвегії розробити рамковий план щодо основних принципів, цілей, змісту і діяльності всіх дитячих садків, як державних, так і приватних. Цей рамковий план також включає політичні та соціальні функції закладів дошкільної освіти та наголошує на важливості раннього дитинства як життєвого етапу внутрішньої цінності. Рамковий план також описує вимоги до основних сфер навчання дітей дошкільного віку, з-поміж яких:

1. Комунікація, мова і текст.
2. Тіло, рух, їжа і здоров'я.
3. Мистецтво, культура і творчість.
4. Природа, навколишнє середовище і техніка.
5. Кількості, простір та форми.
6. Етика, релігія та філософія
7. Місцева громада та суспільство.

Дитячі садки повинні розглядати зазначені навчальні сфери в контексті, і всі вони мають бути представлені у навчальному плані будь-якого дитячого садка в Норвегії. При цьому, слід зазначити, що в саамських дитячих садках має залучатися навчання саамської мови, культури та традицій. Разом з цим саме гра є важливим будівельним блоком у будь-якій із вищезгаданих сфер навчання. Дитячі садки повинні спиратися на ентузіазм і внесок дітей, щоб навчальні сфери сприймалися як значуща та весела частина життя дитячого садка.

У навчально-виховний процес дітей важливо інтегрувати дослідження, гру та взаємодію з однолітками. Докази свідчать про те, що «соціально симуляційна гра» (social pretend play) та «ініційована дитиною гра» (child-initiated play) ведуть до кращої співпраці, саморегуляції та навичок міжособистісного спілкування [6]. Гра, ініційована дитиною, завжди конкретно пов'язана з символічним уявленням. Дослідники зазначають, що поєднання ігор у приміщенні та на відкритому повітрі – із використанням медіа, рольових ігор, малювання та ляльок – надає дітям численні високоякісні можливості для розвитку творчості та навичок взаємодії [1; 6].

Важливість розвитку грамотності добре задокументована як засіб, за допомогою якого дітьми обґрунтовуються всі інші предметні області. Дослідники постійно вказують на переваги нової грамотності для розвитку мови та результатів читання [11]. Навички грамотності також постійно пов'язують з покращенням успішності та досягнень у школі, а

також з підвищенням продуктивності в подальшому житті. Докази свідчать про те, що нова грамотність повинна бути зосереджена на покращенні словникового запасу та навичок аудіювання; формування знань алфавітного коду; і запровадження письма. Звіт Організації економічного співробітництва та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development – ОЕСР) засвідчив, що діти, чий батьки часто їм читають, мають помітно вищі результати в PISA 2009, ніж учні, чий батьки читають з ними зрідка або взагалі не читають [10]. Дослідження також показують, що діти швидко встановлюють стабільний підхід до розвитку нових навичок грамотності. Для цього важливо, щоб вони стикалися з текстами, малюнками, книгами тощо в різних комунікативних контекстах. Наприклад, структурована гра, інтегрована в повсякденні інтереси дітей, може легше познайомити з основами письмової мови [8].

Існує загальний консенсус щодо того, що початкова математика та нова математика повинні бути впроваджені в широкому масштабі. Навіть найменші діти (віком до чотирьох років) використовують числові ідеї (кількість, форми, розміри) у щоденній «грі» [4]; і персонал може використовувати допитливість дітей для розвитку математичних навичок [2]. У повсякденній діяльності вміння рахувати має зосереджуватися на «великих ідеях» для розвитку математичної компетентності дітей, а саме на числах і елементарних обчислювальних операціях; діяльності з форами і простіром, вимірюванням та різними елементарними моделями [2]. Розвиток математичних навичок на ранньому етапі означає, що дитина розрізняє відносини в просторі, часі та між величинами і набуває здатності використовувати своє розуміння в спілкуванні з іншими під час вирішення проблем, логічних міркувань і репрезентації [4; 5]. Лонгітудні дослідження ранніх навичок рахунку показують, що розуміння дитиною чисел і числових зв'язків може передбачити подальший ефективний розвиток арифметичних навичок і математичної компетентності [3].

Діяльність за допомогою комп'ютера може мати позитивний вплив на гру та навчання дітей. Така діяльність може сприяти розвитку творчих здібностей дитини та спонукати до цікавості, дослідження, обміну інформацією та вирішення проблем. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) здатні навіть усунути межі між усною та письмовою мовою та дозволити візуалізувати математичні поняття та зв'язки. Але в той час як використання комп'ютера позитивно пов'язане з результатами навчання дітей математики, воно може мати негативний вплив на діяльність, пов'язану з читанням. Деякі дослідження [7] показують, що дуже часте використання комп'ютерів дітьми, які лише починають вчитися читати, може перешкоджати

розвитку в них грамотності, оскільки комп'ютери, як правило, замінюють індивідуальне навчання, яке має вирішальне значення для розвитку грамотності.

Загалом, щоб покращити навчання та розвиток дітей, потрібне додаткове навчання персоналу щодо впровадження на практиці навчальної програми для дітей дошкільного віку в цілому, а також у конкретних сферах, у яких персонал може потребувати додаткової підтримки, наприклад, мультикультурне управління групою дошкільнят та адаптація змісту навчальної програми до різноманітних мовних і культурних груп. Крім того, у суспільстві, яке швидко змінюється, знання про використання ІКТ стають все більш актуальними, що також може сприяти ранньому розвитку дітей, особливо в читанні.

Список використаних джерел

1. Aasen W., Grindheim L. T., Waters J. The outdoor environment as a site for childrenes participation, meaning-making and democratic learning: examples from Norwegian kindergartens. *Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*. 2009. Vol. 27, No. 1, P. 5-13.
2. Amit M., Ginsburg H. What is Teaching Mathematics to Young Children? A Theoretical Perspective and Case Study. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2008. Vol. 29. P. 274-285.
3. Aunio P., Niemivirta M. Predicting children's mathematical performance in grade one by early numeracy. *Learning and Individual Difference*. 2010. Vol. 20. P. 427-435.
4. Björklund C. Toddlers' opportunities to learn mathematics. *International Journal of Early Childhood*. 2008. Vol. 40, No. 1. P. 81-95.
5. Björklund C. Broadening the horizon: Toddlers' strategies for learning mathematics. *International Journal of Early Years Education*. 2010. Vol. 18, No.1. P. 71-84.
6. Bodrova E., Leong D. Curriculum and Play in Early Child Development. Encyclopedia on Early Childhood Development Centre of Excellence for Early Childhood Development and Strategic Knowledge Cluster on Early Child Development. Montreal, 2010. URL :: www.child-encyclopedia.com/documents/Bodrova-LeongANGxp.pdf
7. Judge S., Puckett K., Bell S. Closing the Digital Divide: Update from the Early Childhood Longitudinal Study. *The Journal of Educational Research*. 2006. Vol. 100. P. 52-60. DOI : <http://dx.doi.org/10.3200/JOER.100.1.52-60>
8. Mellgren E., Gustafsson K. Early Childhood Literacy and Children's Multimodal Expressions in Preschool. *Educational Encounters*:

Nordic Studies in Early Childhood Didactics. 2011. Vol. 4. P. 173-189.

9. Ministry of Education and Research of Norway. Act relating to kindergartens (the Kindergarten Act) (Lov om barnehager (barnehageloven)), 2006.

URL : <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-06-17-64>

10. OECD. What Can Parents Do to Help Their Children Succeed in School? *PISA in Focus*. 2011. No. 10. OECD Publishing. DOI : <http://dx.doi.org/10.1787/5k9h362jdgng-en>

11. UNESCO. Strong Foundations: Early Childhood Education and Care. EFA Global Monitoring Report. Paris : UNESCO, 2007.

Беспала Анастасія Русланівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня освіти спеціальності А2 Дошкільна
освіта

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

**Науковий керівник: Мусик Олеся
Станіславівна**, кандидат педагогічних
наук, доцент, доцент кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток зв'язного мовлення є важливим аспектом когнітивного, соціального та емоційного розвитку дитини. Дошкільний вік – це сенситивний період для формування мовленнєвих навичок, зокрема для розширення словникового запасу, засвоєння граматичних норм та формування навичок комунікації. Сучасні мультимедійні технології відкривають нові можливості для активного мовленнєвого розвитку дітей, оскільки сприяють залученню всіх аналізаторів (зорового, слухового, моторного), роблять навчання більш наочним, цікавим і доступним.

Розвиток зв'язного мовлення у дошкільному віці є складним і багатетапним процесом, що залежить від індивідуальних особливостей дитини, її соціального оточення, когнітивного розвитку та мовленнєвої практики. Зв'язне мовлення – це здатність

формулювати думки у логічній та послідовній формі, створюючи усні або письмові висловлювання відповідно до комунікативної ситуації [2].

Згідно з дослідженнями психологів, розвиток мовлення у дітей дошкільного віку проходить три основні етапи:

1. Етап ситуативного мовлення (2-3 роки)

На цьому етапі мовлення дітей є тісно пов'язаним із конкретними ситуаціями та часто супроводжується жестами, мімікою та іншими невербальними засобами комунікації.

Характерні особливості:

- висловлювання мають ситуативний характер: дитина використовує окремі слова або короткі фрази, зрозумілі лише в контексті;
- панівну роль відіграють невербальні засоби (вказування рукою, емоційні реакції);
- дитина починає розуміти і виконувати прості мовленнєві інструкції дорослих;
- відзначається значна залежність мовлення від конкретної обстановки (наприклад, малюк каже «дай» і показує на іграшку, замість того щоб пояснити словами, що він хоче отримати).

Методи стимулювання мовлення:

- спонукання до розширення фраз за допомогою запитань (наприклад, «Що ти хочеш?», «Розкажи про цю іграшку»);
- розвиток наслідувального мовлення через казки, пісеньки, ігри, повторення слів дорослих;
- використання ігор з предметами для формування активного словникового запасу (наприклад, «Що це?», «Якого кольору?»).

2. Етап контекстного мовлення (4-5 років)

У цей період дитина починає формулювати свої висловлювання без безпосередньої прив'язки до ситуації, хоча ще відчуває труднощі у створенні розгорнутих текстів.

Характерні особливості:

- мовлення поступово стає більш зрозумілим для тих, хто не є безпосередніми учасниками ситуації;
- дитина починає будувати прості розповіді про минулі події («Що ти робив у дитячому садку?»);
- формується елементарна здатність до опису, пояснення та пояснювального мовлення;
- починається активне використання узагальнень («Пташки літають», «Фрукти смачні»);
- дитина все ще спрощує синтаксичні конструкції, може допускати граматичні помилки але її мовлення стає багатшим та змістовнішим.

Методи стимулювання мовлення:

- використання серії сюжетних картинок для побудови логічних розповідей;
- запитання, що вимагають розгорнутих відповідей («Чому ти так думаєш?», «Що було далі?»);
- читання та обговорення казок, оповідань із подальшим переказом;
- рольові ігри («У лікаря», «У магазині»), що розвивають комунікативні навички.

3. Етап самостійного розгорнутого мовлення (5-6 років)

Цей етап характеризується активним розвитком зв'язного мовлення, коли дитина вже здатна будувати складні висловлювання, вести діалог та створювати самостійні розповіді.

Характерні особливості:

- дошкільник може самостійно формулювати цілісні розповіді та перекази;
- використовує складнопідрядні речення, логічні зв'язки («спочатку», «потім», «тому що»);
- формується вміння дотримуватися логіки у розповідях, структуруючи їх за схемою: початок – розвиток – завершення;
- дитина може описувати події, предмети та явища, висловлювати особисту думку;
- розвивається здатність до діалогічного та монологічного мовлення (ведення розмови, висловлення власних думок, міркування).

Методи стимулювання мовлення:

- використання інтерактивних ігор із творчими завданнями («Придумай продовження казки», «Склади розповідь за картинками»);
- інсценування літературних творів у форматі театральних вистав;
- використання мультимедійних презентацій та анімаційних історій для стимуляції мовленнєвої активності;
- організація бесід на різні теми, стимулювання самостійного висловлювання думок («Що б ти зробив у цій ситуації?», «Як ти думаєш, чому так сталося?») [4].

Розвиток зв'язного мовлення тісно пов'язаний із:

- когнітивним розвитком (умінням аналізувати, узагальнювати, робити висновки);
- соціальною адаптацією (навичками комунікації, вмінням співпрацювати з іншими дітьми);
- емоційним розвитком (усвідомленням і вираженням власних емоцій, здатністю до емпатії);
- формуванням навичок читання та письма (що особливо важливо для підготовки до школи) [6].

Мультимедійні технології є потужним засобом навчання, що поєднує різні форми подання інформації: текст, зображення, аудіо, відео, анімацію, інтерактивні елементи. Це особливо важливо для розвитку мовлення дітей дошкільного віку, оскільки їхнє мислення має наочно-образний характер, а активне використання зорових і слухових стимулів сприяє глибшому засвоєнню мовленнєвого матеріалу.

Застосування мультимедійних ресурсів в освітньому процесі значно розширює можливості розвитку зв'язного мовлення дітей, оскільки стимулює їхню мовленнєву активність, підвищує інтерес до спілкування, сприяє формуванню правильної вимови та розширенню словникового запасу [4].

Переваги використання мультимедійних технологій у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку:

1. Підвищення мотивації до мовленнєвої діяльності
2. Створення інтерактивного середовища для активної комунікації
3. Сприяння кращому засвоєнню нових слів та граматичних конструкцій
4. Покращення пам'яті, уваги та слухового сприйняття [6].

Казка є одним із найефективніших засобів розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. Вона не лише стимулює мовленнєву активність, а й розвиває фантазію, пам'ять, увагу, логічне мислення, емоційний інтелект. Завдяки казкам діти засвоюють синтаксичні конструкції, розширюють словниковий запас і формують навички монологічного мовлення.

З появою цифрових технологій традиційна казка набула нового формату – інтерактивної казки, що поєднує аудіо-, відео-, графічні та анімаційні елементи. Основною перевагою таких казок є можливість залучення дитини до безпосередньої взаємодії з персонажами та сюжетом [3].

Інтерактивні казки сприяють формуванню таких мовленнєвих умінь і навичок:

- збагачення словникового запасу – діти знайомляться з новими словами та виразами, що часто супроводжуються поясненнями у візуальній або аудіоформі;
- розвиток граматичних навичок – діти вчаться будувати правильні речення, запам'ятовують синтаксичні конструкції;
- розвиток монологічного мовлення – інтерактивні завдання спонукають дитину самостійно переказувати сюжет, відповідати на запитання, складати оповідання за аналогією;

- формування навичок діалогічного мовлення – інтерактивні казки можуть містити елементи розмови з персонажами, що розвиває комунікативні здібності дітей;
- розвиток зв'язного мовлення – через сюжетну структуру казок діти вчаться логічно формулювати свої думки, будувати розповіді за принципом «початок – розвиток – завершення»;
- формування фонематичного слуху та правильної вимови – завдяки якісному аудіосупроводу дітичують правильну артикуляцію звуків, наголос і інтонацію [5].

У сучасному освітньому просторі мобільні додатки та інтерактивні ігри займають важливе місце у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Завдяки поєднанню звуку, зображень, анімації та інтерактивних завдань вони сприяють кращому засвоєнню мовного матеріалу, розвивають комунікативні навички та роблять процес навчання захопливим.

Застосування мобільних технологій особливо важливе у дошкільному віці, оскільки воно відповідає особливостям дитячого сприйняття.

Для молодших дошкільнят (3-4 роки) краще підходять додатки, що містять яскраві зображення та прості завдання.

Для старших дошкільнят (5-6 років) можна використовувати програми з більш складними завданнями, переказом історій, самостійним складанням речень.

Використання додатків має доповнювати традиційні заняття з розвитку мовлення, а не замінювати їх. Після використання програми педагог або батьки можуть ставити дитині додаткові запитання для закріплення матеріалу [6].

Колективна робота з мобільними додатками сприяє розвитку комунікативних навичок. Діти можуть по черзі відповідати на питання додатка, коментувати зображення, обговорювати правильні відповіді.

Необхідно дозувати використання мобільних додатків (не більше 15-20 хвилин за одне заняття). Поєднувати цифрове навчання з активними іграми та живим спілкуванням.

Мультимедійні презентації є потужним засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. Вони поєднують текстову, візуальну, аудіальну та інтерактивну інформацію, що сприяє активізації мовленнєвої діяльності, покращенню розуміння матеріалу та підвищенню мотивації дітей до навчання [2].

У дошкільному віці сприйняття дитини є переважно наочно-образним, тому використання яскравих зображень, динамічних ефектів, анімованих елементів та аудіосупроводу сприяє більш ефективному засвоєнню мовленнєвого матеріалу.

Основні переваги використання мультимедійних презентацій у мовленнєвому розвитку:

1. Підвищення мотивації до навчання: інтерактивний формат презентацій робить заняття цікавими та залучає дітей до активної взаємодії; використання анімації, звукових ефектів та динамічних змін слайдів утримує увагу дошкільнят.

2. Розширення словникового запасу: діти сприймають слова не лише у вербальній, а й у візуальній та аудіальній формі, що сприяє швидшому запам'ятовуванню нових понять; поєднання зображень із назвами предметів, явищ чи дій допомагає засвоювати нову лексику.

3. Розвиток зв'язного мовлення: презентації дозволяють організувати бесіду за зображеннями, що сприяє формуванню навичок опису та переказу; використання сюжетних картинок допомагає дітям скласти зв'язні розповіді.

4. Формування навичок діалогічного мовлення: діти можуть відповідати на запитання, коментувати побачене, обговорювати сюжети презентацій; використання запитань та завдань у слайдах стимулює активне мовлення дітей.

5. Розвиток фонематичного слуху та правильної вимови: використання аудіофайлів дозволяє дітям чути правильну вимову слів, інтонацію та наголос; презентації можуть містити вправи на повторення слів, римівки, скороговки [3].

Використання відеоуроків та аудіотренінгів у навчанні дошкільників є одним із найефективніших методів розвитку зв'язного мовлення. Поєднання візуального, аудіального та мовленнєвого компонентів сприяє активному залученню дітей до освітнього процесу, розширенню їхнього словникового запасу, формуванню правильної вимови та інтонації, а також розвитку комунікативних навичок.

Завдяки відео- та аудіоматеріалам діти можуть не тільки слухати мовлення, але й бачити артикуляцію, жестову підтримку, емоційне вираження персонажів, що допомагає їм краще засвоювати мовленнєві конструкції та інтонаційні особливості мови [2].

Мультимедійні технології є потужним інструментом у розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Вони сприяють мотивації, активізують мовленнєву діяльність та допомагають формувати необхідні навички комунікації. Важливо використовувати їх раціонально, поєднуючи з традиційними методами навчання.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологія розвитку дітей дошкільного віку. Київ: «Школа». 2018. 320 с.

2. Грекова І. А. Інноваційні методи навчання в дошкільному закладі. Київ: «Освітня думка». 2020. 256 с.
3. Кузьміна Т. І. Мультимедійні технології в освіті: теорія та практика. Львів: «Підручники і посібники». 2021. 220 с.
4. Майборода В. А. Інтерактивні методи в освіті: мультимедійні технології для дітей дошкільного віку. Київ: «Вища школа». 2022. 180 с.
5. Мельник О. В. Технології розвитку мовлення у дошкільників. Харків: «Основа». 2019. 200 с.
6. Ткаченко О. В. Мовлення дітей дошкільного віку: теорія та практика. Харків: «Ранок». 2018. 240 с.

Богущ Алла Михайлівна,
дійсний член НАПН України, доктор
педагогічних наук, професор, професор
кафедри теорії та методики дошкільної
освіти, Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕНТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Глобалізація освітніх процесів, визначення нових векторів сталого розвитку, входження України до єдиного загального європейського освітнього простору, нові тенденції інноваційного розвитку освіти на всіх її рівнях спонукають до змін у всій системі освіти України, розбудовується нове інформаційне суспільство, що вимагає підготовки нової генерації майбутніх фахівців у різних галузях освіти.

Освіта, віддзеркалюючи соціально-економічні запити, стає, за словами В. Кременя, вагомим ресурсом у конкуруючих ринкових суспільствах, які пришвидшують інноваційний поступ [Кремень, 2010: 10]. Нові життєві виклики змушують сучасну людину, сучасних фахівців бути мобільними, гнучкими, поінформованими, відповідальними, мотиваційними до інноваційної діяльності. Натепер активно формуються такі інноваційні утворення, як «світовий освітній простір», «європейський освітній простір», «світові освітні мережі», «дистанційне навчання», які спонукають до суттєвих змін у системі освіти, застосування нових методів і технологій в освітньому процесі, підтримці експериментальнодослідницької діяльності та інновацій, мережевому поширенні знань, обмін інноваційною інформацією та передовим педагогічним досвідом.

Проблема інновацій, інноваційної діяльності та її формування у майбутніх фахівців у процесі навчання їх у закладах вищої освіти була предметом багатьох досліджень сучасних як зарубіжних (К. Блаір, І. Бронівський, І. Бруєр, І. Джонсон та ін.), так й українських учених (Л. Ващенко, І. Дичківська, В. Захарченко, Т. Зінчук, С. Ілляшенко, К. Кашук, В. Кремень, А. Литвинов та ін.) тощо. Специфіку інноваційної діяльності та її формування у майбутніх фахівців учені досліджували в різних сферах життєдіяльності, як-от: суспільнополітичній, економічній, соціокультурній, психологічній, педагогічній та ін. Для організації подальшого експериментального дослідження виникає необхідність з'ясувати наявну теоретичну платформу наукової термінології щодо феномену «інноваційна діяльність» та її складників.

З'ясуємо насамперед дефініцію поняття «інновації». Зазначимо, що в науковій літературі означений термін розглядається у широкому значенні як істотний елемент (чи сегмент) будь якого розвитку у вимірі суспільства, нововведення, відновлення та відповідні зміни. У педагогічних термінологічних джерелах позиціоновано феномен «інновації в освіті» як: «тенденції нагромадження і видозміни різноманітних ініціатив і нововведень в освітньому просторі, які в сукупності приводять до більш чи менш глобальних змін у сфері освіти і трансформації її змісту і якості» [Гончаренко, 2011: 195]; «цілеспрямований процес часткових змін, які ведуть до модифікації мети і цілей навчання; виникнення нової технології навчання або у зміні її принципів, на яких будується функціонування системи освіти» [Гончаренко, 2011: 196]; «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого етапу» [Ващенко, 2008: 338].

Сучасні вчені (І. Дичківська, Л. Калуська, А. Литвинов та ін.) висвітлюють своє бачення термінологіями «інновації». Так, І. Дичківська специфікує феномен «інноваційні освітні процеси» як комплексні процеси створення, впровадження, поширення інновацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їх життєвий цикл» (Дичківська, 2004: 95). Незаперечним є теза щодо комплексного впливу нововведень в освітній процесі. Водночас виникає запитання: про який (і кого?) життєвий цикл йдеться? За А. Литвиновим, інноваційна освіта – це насамперед «зміна парадигми, нова педагогіка, нові освітні процеси; інноваційна діяльність в освіті є засобом реалізації нових завдань, який виконує роль чинника й каталізатора в динамічній освітній системі, відповідно до умов її розвитку» [Литвинов, 2019: 8].

Інновацію вчений розуміє як «кінцевий продукт застосування новизни з метою зміни об'єкта управління й забезпечення економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту» [Литвинов, 2019: 16].

Феномен «інновації» в педагогічній науці специфікують такі супутні номінації, як: «інновації-трансформації», «інноваційний потенціал педагога», «інноваційна діяльність викладача», «інноваційні технології».

Оскільки позиціонована низка синонімічних понять інноваційної спрямованості безпосередньо пов'язана з вищою педагогічною освітою, з'ясуємо їх дефініції. Так, інновації-трансформації здатні перетворювати традиційний освітній процес закладу вищої освіти на його дослідницьку спрямованість, організацію пошукової освітньо-пізнавальної діяльності студентів. Вважаємо, що така трансформація інноваційної діяльності в студентські аудиторії неможлива без ініціативи викладача, за С. Гончаренком [Гончаренко, 2011: 195], інноваційна діяльність викладача полягає насамперед у створенні і використанні педагогічних інновацій в освітній установі певного інноваційного середовища (у нашому випадку – студентського середовища закладу вищої освіти).

Водночас, щоб залучити студентів до активної інноваційної науково-педагогічної діяльності викладач повинен мати потужний інноваційний потенціал, який розглядаємо як сукупність особистісних, творчих, креативних, соціокультурних якостей особистості викладача, наявність інтересу і бажання застосовувати інновації як в освітньому процесі, так і в науково-інноваційній діяльності зі студентами, засобами інноваційних технологій.

Інноваційну діяльність студентів розглядаємо як спрямованість особистості студента на активну науково-педагогічну діяльність для здобуття нової освітньої, наукової чи професійної інформації, занурення їх у новий інформаційний простір.

Зазначимо, крім поняття «інновації» у словникових джерелах специфіковано й термін «інноватика», яка характеризується як «наука про оновлення освіти, теорії інноваційних процесів, учення про створення і застосування інновацій у їх органічній єдності» [Словник, 2001: 49]; «галузь педагогічної науки, яка вивчає процес оновлення педагогічної діяльності, її принципи, закономірності, засоби і методи» [Гончаренко, 2011: 195].

На початку XX століття актуалізувався інноваційний напрям у зарубіжній педагогіці, про що свідчить поява освітніх закладів нового типу: «Лабораторна школа» (Дж. Дьюї), «Органічна школа» (М. Джонсон), «Школа гри» (К. Пратт), «Дитяча школа»

(М. Наумберг), нові школи Західної Європи, дитячі будинки Я. Корчака (Польща) та ін. Всі новітні школи об'єднувала їхня гуманістична спрямованість та реалізація новаторських ідей того часу (М. Монтесорі, Р. Штайнер, С. Френе та ін.).

Становлення інноваційної педагогіки в Україні у другій половині ХХІ ст. відбувалося під впливом ідей К. Ушинського, педагогів-рефлексологів (О. Залужний, В. Протопопов, І. Соколянський), педагогів естетичного напрямку (Я. Мамонтов), вільного трудового виховання (Я. Чепига), національного виховання (В. Дураківський), гуманістичної педагогіки (А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Захаренко, М. Гузик, А. Сологуб, М. Чумарна, А. Кіяновський, М. Палтишев та ін.).

Історичний науковий еккурс щодо досліджуваного конструкту засвідчив першочерговість функціонування спорідненого терміна «нововведення», що було сформульовано ще Е. Роджерсом, яке він розуміє як ідею, яка є новою для конкретної особи. При цьому, на думку автора, немає значення, чи є ідея об'єктивно новою чи ні, її визначають у часі, який пройшов з її відкриття або першого використання [Литвинов, 2019: 8,9]. Як бачимо, для Е. Роджерса стрижневою ідеєю у нововведенні є «щось нове». Водночас у педагогіці, як зазначає А. Литвинов, під «новим» розуміють не будь-яке вперше утворене явище (чи вперше запозичений термін), а тільки цілеспрямовані зміни, що вносять у сферу впровадження нові стабільні елементи, тобто нововведення [Литвинов, 2019: 10].

Проблема «нововведень» була предметом дослідження ряду вчених (М. Бургін, І. Дичківська, А. Литвинов, М. Поташник та ін.), які висловлювали свій погляд щодо розуміння поняття «нововведення». Не можна не погодитись з А. Литвиновим, який зазначає, що «інновації передбачають створення нововведень, але є перетвореннями, змінами в організації діяльності, її стилю і критичного мислення особистості» [Литвинов 2019: 14]. Вчений переконаний, що будь-яка інновація перебуває в певній суперечності із традицією. Водночас інновація, тобто її втілення у процес можливе тільки тоді, коли вона (інновація) вкорениться у сталу традицію і змінить її, тоді виникає нова традиція, що стимулює творчу, дослідницьку діяльність особистості [Литвинов, 2019: 14].

Будь-яка інноваційна діяльність у будь-якій сфері, в тому числі і в психолого-педагогічній для її актуалізації потребує відповідного забезпечення матеріальних і нематеріальних ресурсів, тобто «провайдингу інновацій» (провайдинг з англійської – забезпечення, тих, хто навчається). Ряд учених (С. Володін, М. Денисенко, Т. Зінчук, М. Кащук та ін.) визначають провайдинг інновацій як систему

перетворення наукових знань на ринковий продукт; посередницьку діяльність у сфері трансферу технологій; що передбачає залучення фахівців-провайдерів до комерціалізації інноваційних розробок через консалтовий супровід, венчурне фінансування та інноваційне бізнес-проектування з метою просування на ринок інноваційної продукції [Зінчук: 2012]. А. Литвинов у новому навчальному посібнику для студентів «Педагогічний провайдинг інновацій в освіті» визначає провайдинг інновацій як «комплексне забезпечення процесів створення, розроблення, освоєння, поширення та використання нововведень, що має на меті підвищення ефективності змісту та технологій навчання і виховання» [Литвинов, 2019: 15].

Зазначимо, що результати аналізу наявних досліджень з проблеми інновацій (нововведень) засвідчують різні види їх класифікацій ученими, як-от: методологічні, інституційні, змістові, технологічні, освітні, педагогічні, науково-виробничі, соціально-економічні, локальні, управлінські тощо. Розглянемо для прикладу інновації у формах, методах і технологіях навчання і виховання, а саме: дистанційна форма навчання; діалогічні, діалогові інтерактивні форми, методи, засоби навчання і виховання; розвивальне, диференційоване, індивідуально зорієнтоване, алгоритмізоване, проєктне навчання і виховання.

Отже, під педагогічними інноваціями будемо розуміти творчий освітній процес нововведень, спрямований на оновлення змісту, форм, засобів і методів навчання і виховання майбутніх фахівців, застосування нових (як за змістом, так і за формою) технологій, організаційних діалогових форм взаємодії педагога з учнями (викладача зі студентами), які глобально змінюють як зміст, так і форми його набуття та результатів освіти. Впровадження інновацій в освітньо-виховний процес будь-якого закладу освіти (дошкільного, початкової та основної школи, вищих закладів освіти) залежить передусім від інноваційно налаштованих кадрів (учителів, викладачів) та інноваційної активності тих, хто задіяний в інноваційну діяльність. Отже, виникає необхідність введення до навчальних планів студентів магістратури обов'язкової дисципліни фахової спрямованості щодо інноваційної професійної діяльності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Александрова В. Мовленнєва культура сучасної молоді. Проблема підготовки сучасного вчителя. 2013. №8(2). С. 7-11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8%282%29_3
2. Біла книга національної освіти України / за заг. ред. В. Г. Кременя. К., ТОВ «Інформаційні системи», 2010. 342 с.

3. Blair K. How technology can change assessment: Policy Brief, October. 2012. Режим доступу: <http://iite.unesco.org/publications/en/files/3214710>.
4. Bronowski J. Science and Human Values. Harper Collins, New York. 1990.
5. Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти: особливості управління. Освіта управління. 2003, № 3. С. 97-104.
6. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Волинські обереги. 2011. 552 с.
7. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
8. Дичківська І. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Монографія. Рівне. 2017.
9. Johnson L. The 2009 Horizon Report. Texas.
10. Зінчук Т. Трансфер інноваційних технологій: сутність та значення розвитку вітчизняної економіки. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/4262>
11. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
12. Калуська Любомира, Отрощенко Марія. Інновації в дошкільлі. Мандрівець, 2010, 376.
13. Литвинов А. Педагогічний провайдинг інновацій в освіті. Суми: Університетська книга, 2019. 265 с.

Бондар Олександра,

здобувачка освіти спеціальності 053
«Психологія»

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

Кондратюк Світлана,

завідувачка кафедри психології,

кандидат психологічних наук, доцент

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Сучасний підліток зростає у світі, де медіапростір відіграє ключову роль у процесі соціалізації. Інформаційний потік, який

надходить із телебачення, соціальних мереж, кіноіндустрії та рекламного контенту, значною мірою впливає на формування уявлень про себе та навколишній світ. Одним із важливих аспектів цього впливу є конструювання гендерної ідентичності, адже саме в підлітковому віці відбувається активний пошук власної ідентичності, осмислення соціальних норм і ролей. Метою статті є аналіз впливу сучасних засобів масової інформації на процес формування гендерної ідентичності підлітків, визначення ключових тенденцій у медіапросторі та їхнього впливу на гендерні уявлення молоді.

Гендер – це сукупність соціальних ролей, моделей поведінки та характеристик, які суспільство визначає як прийнятні для жінок і чоловіків. Він формується як соціальний конструкт, що впливає на уявлення про те, якими мають бути хлопці та дівчата, чоловіки й жінки. Відповідно до цих норм окреслюються їхні можливості у виборі професії, кар'єрному зростанні, рівні відповідальності та політичній участі [8]. Основними характеристиками гендеру є: гендерна ідентичність, гендерна роль, гендерна установка, гендерний стереотип, маскулінність/фемінінність [7, с. 34].

Гендерна ідентичність – це внутрішнє усвідомлення людиною своєї статевої належності, яке може відповідати її біологічній статі або відрізнитися від неї. Якщо особа ототожнює себе зі своєю біологічною статтю, це називається цисгендерністю. Натомість трансгендерність означає невідповідність гендерної ідентичності біологічній статі, що може проявлятися як ідентифікація з протилежною статтю або вихід за межі традиційних статевих категорій [5].

Засоби масової інформації відіграють значну роль у закріпленні гендерних уявлень. Вони можуть як сприяти розширенню уявлень про гендер і підтримувати розвиток індивідуальності, так і нав'язувати стереотипні моделі поведінки, що обмежують особистісний вибір. Традиційні медіа часто відтворюють консервативні уявлення про маскулінність і фемінінність, тоді як нові платформи нерідко стають майданчиком для переосмислення гендерних норм і боротьби за рівність. Дослідження А. Бандури показують, що телебачення може конкурувати з батьками та вчителями у формуванні рольових моделей. Наприклад, аналіз телевізійного контенту демонструє, що чоловіків частіше зображують як сильних, але нерідко агресивних і жорстоких, тоді як жінок – як чуйних і залежних від чоловіків [1, с. 180-181].

Образи, які ми бачимо в медіа, мають величезний вплив на суспільне сприйняття гендерних ролей та ідентичності. Далі ми хочемо описати ключові образи чоловіків, жінок та небінарних людей, які часто зображують у фільмах, рекламі, телебаченні.

Образи чоловіків [2, с. 36; 3; 6, с. 26-39]:

- Героїчні захисники – персонажі на кшталт супергероїв (Бетмен, Джеймс Бонд), які рятують світ і мають стереотипну «чоловічу» маскуліність.

- Мачо та спокусники – втілюють образ мачо (наприклад, Дон Дрейпер з *Mad Men* або класичні герої бойовиків).

- «Токсичні» авторитети – чоловіки, які домінують і пригнічують інших (персонажі типу Тоні Сопрано).

- Основа будь-якого виробничого процесу – чоловіки представлені на всіх етапах роботи, від створення техніки («Ренфорд») до виробництва пива («Оболонь»), де навіть у другорядних сценах жінки майже відсутні.

Образи жінок [2, с. 34-36; 3; 6, с. 26-39]:

- Експлуатована – концентрація виключно на зовнішності жінки, вона постає об'єктом, лялькою, завдяки якій просувається продукт (реклама шампуню «Шанді», напою «Флай»).

- Берегиня родинного вогнища – матері, дружини, чиї головні риси – турботливість і поступливість (наприклад, класичні героїні 50-х у рекламі побутової техніки).

- Позбавлена інтелекту – її роль зводиться до сексуального об'єкта, господині чи додатку до чоловіка. Відсутність креативу в рекламній індустрії призводить до використання шаблонних образів, де жінка не постає як експерт чи особистість (реклама прального порошку «Гала»).

Образи небінарних людей:

- Карикатурні образи – андрогінні персонажі як комічний елемент, наприклад, у 90-х роках (образи у стилі drag у старих комедіях).

- Маргіналізовані фігури – небінарних персонажів часто зображували як нещасних або «непорозумілих» (наприклад, у старих фільмах ЛГБТК+ тематики).

- Прогресивні образи – останнім часом з'являються реалістичні представлення небінарності, хоча вони є доволі рідкісними (наприклад, персонаж Джулі з серіалу *Sex Education* або Коронейшн в *Our Flag Means Death*).

Вплив цих образів на формування гендерної ідентичності підлітків полягає в тому, що вони починають адаптувати свої уявлення про себе відповідно до суспільних стандартів. Образи чоловіків, які вимагають сили, агресивності та фінансового успіху, можуть формувати у хлопців розуміння своєї цінності через досягнення цих ідеалів.

Жіночі образи, що зводять жінок до ролей сексуальних об'єктів чи матерів, обмежують можливість дівчат розвивати свою самостійність і амбіції. Вони починають сприймати свою цінність через зовнішність

або здатність піклуватися про інших, а не через особисті досягнення, що може стримувати їхнє самовираження і розвиток індивідуальних рис.

Образи небінарних людей, що часто зображуються як маргіналізовані чи карикатурні фігури, посилюють у підлітків відчуття, що вони не відповідають традиційним гендерним ролям, що викликає внутрішні конфлікти і відчуття неповноцінності. Відсутність реалістичних і позитивних образів небінарних особистостей може формувати у підлітків відчуття ізоляції та невидимості, що ускладнює процес розвитку власної гендерної ідентичності.

А. Юрчак виявив, що реклама в Україні переважно закріплює традиційні образи: чоловік – лідер і професіонал, жінка – берегиня домашнього вогнища. Водночас набирають популярності альтернативні підходи, як-от опозиційні стратегії, де традиційні ролі змінюються місцями, або андрогінні моделі, що поєднують чоловічі й жіночі риси. На Заході зростає популярність модернових стратегій, як у випадку кампанії Dove, що руйнує стандарти краси, демонструючи різноманітність жіночих образів [1, с. 181].

Соціальні мережі (TikTok, Instagram, Telegram, X і т.д.) відіграють найбільшу роль у формуванні уявлень підлітків про гендерні ролі, адже інфлюенсери сильно впливають на їхні стандарти зовнішності, поведінки та соціальних взаємодій. Ідеали краси, що просуваються, часто є спотвореними та ідеалізованими: блогери пропонують нереалістичні стандарти краси, від фільтрів до оброблених фото. Це змушує підлітків відчувати, що їхня природна зовнішність не відповідає ідеалу. Чоловіки, у свою чергу, стикаються з тиском щодо маскулінності та фізичної форми через фітнес-блогерів [4, с. 19-21].

Багато інфлюенсерів підтримують традиційні гендерні ролі, зображаючи жінок як ніжних та підлеглих, а чоловіків – сильними та домінуючими. Водночас, зростає популярність деконструкції цих норм, де чоловіки можуть носити макіяж, жінки займаються бодібілдингом, а небінарні люди популяризують гнучкість гендерних ідентичностей.

Великого поширення набувають такі течії, як «CleanGirl», «Pick-me girl», вони стосуються саме дівчат, та закладають такі стереотипи: «справжня» дівчина має бути тихою, скромною, догоджувати чоловіку, витрачати години щодня лише за доглядом за тілом (не гігієна, а саме косметичні покращення), любити рожевий та готувати на всю сім'ю. Такі інфлюенсерки, як Valerina Farm, демонструють жіночу покірність, коли відмовляються від омріяної кар'єри, народжують масу дітей та щодня лише доглядають за ними та готують на всіх їсти.

Отже, медіа, особливо соціальні мережі, значно впливають на формування гендерної ідентичності підлітків, відіграючи ключову роль у соціалізації та визначенні соціальних норм. ЗМІ формують уявлення

про те, якими мають бути чоловіки, жінки та небінарні особи, часто підтримуючи стереотипи або ж змінюючи їх. Традиційні медіа зображують чоловіків як сильних, агресивних, а жінок — як чутливих і залежних, що обмежує можливості для самовираження, небінарність є небажаною та табуованою. Медіа та інфлюенсери можуть формувати ідеали краси, які часто є нереалістичними, зокрема щодо фізичної форми та зовнішності. Ці образи можуть викликати у підлітків відчуття невідповідності і тиску для досягнення фізичних стандартів.

Список використаних джерел

1. Богданова, К. Вплив засобів масової інформації на формуванні гендерної ідентичності у підлітковому віці. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали *Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів*, м. Суми, 21-22 квітня 2016 р. Відп. за вип. А.М. Костенко. Суми: СумДУ, 2016. С. 179-182.
2. Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість: Практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ. / Н.М.Сидоренко, М.М.Скорик, та ін.; ред-упоряд. Н.М.Сидоренко. К.: «К.І.С.», 2004. 76 с.
3. Гендерні стереотипи у сучасних ЗМІ. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BF%D0%B8%D1%83%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%85%D0%97%D0%9C%D0%86?utm_source (дата звернення: 03.04.2023)
4. Дяченко С. Соціальні мережі та їх вплив на формування молодіжної ідентичності: кваліфікаційна робота на здобуття ступеню бакалавра: 053.00.02 «Практична психологія». Запоріжжя, 2024. 66 с.
5. Королюк Л. Стать, гендерні ідентичності, деднеймінг. Пояснюємо гендерну теорію та чому це важливо. URL: <https://www.wonderzine.me/wonderzine/life/equality/16209-stat-genderni-identichnosti-dedneyming-poyasnyuemo-gendernu-teoriyu-ta-chomu-tse-vazhlivo> (дата звернення: 04.07.2023)
6. Петрашук В. Соціально-психологічні фактори, що впливають на формування гендерної ідентичності: кваліфікаційна робота на здобуття ступеню бакалавра: 053.00.02 «Практична психологія». Миколаїв, 2022. 72 с.
7. Токарева Н., Макаренко Н., Шамне А. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу: монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
8. Чермошенцева Н. Модуль 1. Що таке гендер? Про гендер -

простою мовою для громад. URL: <https://pnotg.gov.ua/storage/static-pages/documents/a50aae6c58a229e2262d093d79cc3492.pdf> (дата
звернення: 27.04.2020)

Боролюк Тетяна Сергіївна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня освіти, спеціальності А2 Дошкільна
освіта

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

**Науковий керівник: Мусик Олеся
Станіславівна**, кандидат педагогічних
наук, доцент, доцент кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових методик,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЗ ІГРОВІ МЕТОДИ ВИХОВАННЯ

У сучасному світі технології все більше проникають у всі сфери життя, що створює нові можливості та виклики для педагогічної практики. Одним із основних напрямків педагогічної діяльності в умовах цифровізації є розвиток цифрової компетентності у дітей дошкільного віку. Цифрова компетентність, згідно з Європейською рамкою цифрових компетентностей для громадян (DigComp), передбачає здатність людини ефективно використовувати технології для досягнення особистих, соціальних та освітніх цілей.

Дошкільний період є критичним для формування основ цифрової компетентності, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи сприйняття технологій, уміння використовувати їх для розвитку когнітивних, мовленнєвих і соціальних навичок. Одним із найбільш ефективних способів розвитку цифрової компетентності у дітей є використання ігрових методів. Ігрові методи є не тільки засобом навчання, а й потужним інструментом, що дозволяє дітям не лише взаємодіяти з технологіями, а й розвивати свої навички у процесі гри [4].

Цифрова компетентність – це не лише здатність використовувати цифрові технології для доступу до інформації, аналізу, створення, комунікації та вирішення проблем, а й уміння адаптуватися до цифрових змін, які відбуваються в суспільстві. Вона охоплює широкий

спектр навичок, які включають ефективне використання цифрових пристроїв, розуміння їхнього впливу на особисте життя та суспільство, а також здатність працювати з цифровими інструментами, щоб досягати навчальних та особистих цілей.

У наш час, коли технології стають невід'ємною частиною життя кожної людини, необхідно з раннього віку формувати в дітей ці компетентності. Сучасні дошкільники зростають у світі, де цифрові технології активно впливають на різні аспекти повсякденного життя – від навчання до розваг, що ставить перед педагогами нові виклики і завдання. Важливо, щоб цифрові навички дітей були не лише практичними, але й інтелектуальними та соціальними. Для дітей дошкільного віку цифрова компетентність включає вміння користуватися сучасними гаджетами та програмами, але водночас вона повинна виховувати у дитини гнучкість у використанні технологій для досягнення творчих та освітніх результатів, розвитку критичного мислення, розв'язання проблем і взаємодії з іншими людьми.

Таке раннє освоєння цифрових технологій забезпечує дітям більше можливостей для розвитку креативності, оскільки вони можуть створювати цифрові проєкти, експериментувати з графікою та відео, програмувати прості ігри або мультимедійні матеріали. Такі заняття дозволяють дітям не лише набувати навичок використання технологій, але й вчити їх застосовувати ці навички для розв'язання реальних завдань, стимулюючи розвиток аналітичного і логічного мислення. Застосування технологій у грі вимагає від дітей застосування нових підходів до вирішення проблем, пошуку нестандартних рішень, а також уміння працювати з технологічними інструментами для досягнення конкретної мети [5].

Ігрові методи виховання мають великий потенціал для розвитку цифрової компетентності, оскільки вони дозволяють дітям не лише навчатися, а й активно взаємодіяти з цифровими засобами. Ігри, що передбачають взаємодію з мультимедійними матеріалами, такими як відео, анімації, інтерактивні програми чи програмними засобами, наприклад, навчальні додатки та ігри для програмування, створюють можливості для засвоєння цифрових навичок через активне практичне застосування. В таких іграх діти не просто спостерігають за результатами своїх дій, а й активно впливають на хід гри, що дозволяє їм навчатися прийомам аналізу, вирішення проблем та ухвалення рішень на основі отриманої інформації.

Ігри з програмування, які розроблені спеціально для дітей дошкільного віку, наприклад, через візуальне програмування (Scratch Jr., Blockly), дають дітям можливість зрозуміти основи логіки і алгоритмів. Вони навчаються створювати прості комп'ютерні

програми, розвиваючи вміння планувати дії, послідовно виконувати етапи завдання та отримувати результат. Це дозволяє не тільки оволодіти новими інструментами, але й навчитися мислити логічно, а також самостійно вирішувати проблеми, що виникають під час виконання завдань.

Особливо важливою є можливість застосування ігрових методів у контексті реальних ситуацій. Ігри, які пропонують дітям взаємодіяти з мультимедійними засобами та програмами в умовах «реального світу», дають змогу дітям не тільки освоювати технології, але й розуміти, як їх можна застосувати для вирішення конкретних завдань. Це можуть бути навчальні ігри, які дозволяють дітям змодельовати певні соціальні чи професійні ситуації, наприклад, створення цифрових презентацій, розв'язування задач через програмування чи роботу з інтерактивними інструментами, що стимулюють вивчення нових аспектів навколишнього світу [2].

Тому важливо, щоб педагогічні стратегії, які використовують цифрові технології через ігрові методи, були не лише спрямовані на розвиток технічних навичок, а й на формування вмінь і ставлень до технологій, які допомагають дітям ефективно використовувати їх у повсякденному житті та навчанні. Цифрові технології стають інструментами для творчості та досліджень і саме в умовах гри дітям легше та природніше освоювати ці інструменти, вчитися взаємодіяти з ними та знаходити нові способи застосування у своїй діяльності.

Сучасні планшети та смартфони пропонують безліч додатків, розроблених для розвитку цифрових навичок у дітей дошкільного віку. Такі додатки охоплюють різноманітні освітні аспекти, від базових навичок, таких як рахунок і розпізнавання букв, до складніших завдань, пов'язаних із розвитком логічного мислення, уваги та пам'яті. Ігри для дітей дошкільного віку, що працюють на цифрових пристроях, дозволяють реалізувати принципи активного навчання та заохочують дитину до самостійного пошуку рішень, що особливо важливо для розвитку цифрової компетентності.

Важливою особливістю таких ігор є їх інтерактивність. Коли дитина активно взаємодіє з елементами гри, вона не просто спостерігає за подіями на екрані, а впливає на хід гри. Це дає змогу дітям формувати уявлення про причину та наслідок, навчатися досягати результатів через виконання завдань. Зокрема, додатки, що включають елементи інтерактивних вправ, сприяють розвитку навичок читання та письма через поєднання текстів, малюнків і звуків, а також стимулюють математичне мислення, коли дитина вирішує задачі на основі візуальних завдань. Програми, що передбачають роботу з

математичними операціями, допомагають не лише запам'ятати факти, але й зрозуміти логіку та послідовність у виконанні завдань [6].

Наприклад, додатки для вивчення літер і цифр можуть включати візуальні елементи, такі як анімації або інтерактивні ігри, де дитина має шукати і класти предмети, що починаються на певну літеру, або знаходити відповідність між цифрою та кількістю предметів. Це сприяє розвитку зв'язного мовлення, а також розширює словниковий запас дитини, оскільки вона активно взаємодіє з різними цифровими матеріалами.

Мультимедійні матеріали, такі як відео, анімації, інтерактивні книжки та ігри, відіграють важливу роль у розвитку цифрових навичок у дітей дошкільного віку. Візуальні та аудіо компоненти цих матеріалів дозволяють дітям краще розуміти та засвоювати інформацію. Наприклад, мультимедійні ігри можуть поєднувати відео-контент з анімаціями, що пояснюють поняття і тим самим стимулюють розвиток уяви та творчих здібностей.

Інтерактивні книги, де дитина не лише слухає історії, а й може впливати на хід подій, вибираючи варіанти розвитку сюжету, є потужним інструментом для розвитку як мовлення, так і цифрових навичок. Наприклад, у інтерактивних книгах дитина може натискати на елементи зображення, щоб активувати звуки, анімації чи навіть змінювати сцену, що покращує її розуміння сюжетів і сприяє розвитку критичного мислення. Такі ігри дають можливість не тільки працювати з цифровими засобами, але й аналізувати сюжет, ставити питання та приймати рішення. Це важливо для формування у дитини здатності до розумового аналізу і розуміння причинно-наслідкових зв'язків [4].

Мультимедійні ресурси також сприяють розвитку навичок сприйняття та взаємодії з інформацією, що стає основою для розвитку більш складних цифрових навичок у майбутньому, таких як вміння використовувати інформаційні технології для розв'язання практичних завдань.

Ігри, які вчать основам програмування, стають важливим інструментом розвитку цифрової компетентності у дітей дошкільного віку. Такі ігри дозволяють малюкам поступово знайомитись із основами логіки і алгоритмів через візуальні елементи, які допомагають пояснити принципи програмування. Ігри на кшталт Scratch Jr., де діти можуть створювати свої власні анімації чи ігри, надають їм перші навички програмування. Діти вчаться створювати послідовності команд для виконання певних дій, що сприяє розвитку логічного мислення, здатності до структурованого вирішення завдань і формуванню когнітивних навичок [1].

Ігри з програмування візуального типу дозволяють дітям на інтуїтивному рівні зрозуміти, як працює алгоритм, без необхідності глибоких технічних знань. Кожен блок або команда, яку дитина розміщує на екрані, візуально показує результат її дій. Це допомагає дітям зрозуміти, як створюються і виконуються програми, розвиваючи здатність планувати свої дії, передбачати наслідки та досягати поставлених цілей.

Крім того, ігри, що містять елементи програмування, сприяють розвитку таких важливих навичок, як терпіння, увага до деталей і вміння працювати через проби та помилки. Це дозволяє дошкільнятам зрозуміти важливість наполегливості і творчого підходу до вирішення проблем.

Використання цифрових технологій у колективних іграх має важливе значення для розвитку соціальних навичок у дітей. Колективні ігри, які передбачають взаємодію з іншими дітьми або спільне використання гаджетів, сприяють розвитку таких важливих якостей, як здатність до співпраці, вирішення конфліктів, обмін ідеями та комунікація. Важливим аспектом є те, що такі ігри не тільки стимулюють дітей до застосування цифрових технологій, а й сприяють формуванню навичок взаємодії в цифровому середовищі [5].

Це можуть бути як прості ігри, де кілька дітей по черзі виконують завдання на одному пристрої, так і онлайн-ігри, в яких діти взаємодіють у реальному часі через мережу. Такі ігри вимагають від дітей кооперації, обговорення стратегій, вирішення спільних завдань, що в свою чергу сприяє розвитку їхніх соціальних і комунікаційних навичок. Використання технологій для спільної діяльності дозволяє дітям працювати разом, досягати спільної мети, що є важливим для розвитку їхньої емоційної інтелігентності та вміння працювати в команді.

Таким чином, соціальні ігри, що використовують цифрові технології, дають змогу дітям не тільки розвивати цифрові навички, але й вдосконалювати свої соціальні вміння, що є важливою частиною підготовки до взаємодії з іншими людьми в умовах цифрового світу.

Одним із важливих аспектів розвитку цифрової компетентності у дітей є створення правильного балансу між використанням цифрових технологій та традиційними методами виховання. Педагоги та батьки повинні усвідомлювати, що хоча цифрові технології відкривають широкі можливості для навчання та розвитку дітей, вони не повинні замінювати важливі елементи фізичного розвитку, соціальної взаємодії або занять на свіжому повітрі. Важливим є те, щоб цифрові технології були доповненням до інших видів діяльності, що сприяють розвитку дитини, а не їх заміною [3].

Заняття на свіжому повітрі, фізична активність та безпосереднє спілкування з однолітками є необхідними для розвитку фізичних і соціальних навичок. Природа та фізичні ігри сприяють розвитку координації, моторики та зміцненню здоров'я. Діти повинні мати можливість активно рухатися, розвивати фізичну витривалість та взаємодіяти з іншими дітьми в реальному світі. Тривале сидіння за екранами може призвести до проблем з зором, поставою та навіть впливати на емоційний розвиток дитини, тому важливо забезпечити правильне дозування часу, який дитина проводить за електронними пристроями.

Педагоги повинні ретельно планувати час, який діти проводять з цифровими технологіями і збалансувати його з іншими видами активності. Наприклад, інтерактивні ігри та навчальні програми можуть бути частиною заняття, але вони повинні чергуватись з іншими видами діяльності, такими як рухливі ігри, творчі заняття чи прогулянки на свіжому повітрі. Це дозволить дітям отримати не тільки користь від цифрових технологій, а й зберегти фізичне та емоційне здоров'я [5].

Залучення батьків до процесу використання цифрових технологій є також важливим аспектом у формуванні здорового балансу. Батьки можуть стати партнерами педагогів у навчанні своїх дітей та підтримці правильного використання технологій вдома. Вони можуть допомогти дітям освоювати нові технології, застосовувати їх для навчальних цілей і забезпечувати обмеження часу, проведеного перед екраном.

Окрім того, батьки можуть активно контролювати типи контенту, до яких мають доступ їхні діти і вибирати ті ресурси, які є найбільш корисними для розвитку цифрових компетентностей. Важливо, щоб батьки активно брали участь у виборі освітніх додатків та ігор, що відповідають віковим та психологічним особливостям дітей. Крім того, вони можуть підтримувати дітей у виконанні завдань, стимулюючи їх до самостійного мислення та розв'язання проблем, одночасно враховуючи важливість соціальних взаємодій та емоційного розвитку.

Уміння батьків організувати час та простір для своїх дітей таким чином, щоб забезпечити баланс між активним використанням цифрових технологій і заняттями на свіжому повітрі, також є важливою частиною виховного процесу. Вони повинні навчити дітей не лише користуватись технологіями, але й розуміти їхнє місце у повсякденному житті, підкреслюючи важливість здорового способу життя та соціальних зв'язків [2].

Залучення батьків до процесу виховання цифрової компетентності допомагає дітям краще адаптуватися до нових технологій, а також навчитися відповідально і критично ставитись до

цифрових ресурсів. Взаємодія педагогів та батьків створює сприятливу атмосферу для всебічного розвитку дитини, де технології стають інструментом, а не основним засобом розвитку.

Розвиток цифрової компетентності у дітей дошкільного віку через ігрові методи виховання є важливим елементом сучасної педагогіки. Ігрові методи не лише стимулюють інтерес до технологій, але й сприяють розвитку ключових навичок, таких як логічне мислення, творчість, комунікація та соціальна взаємодія. Враховуючи постійний розвиток цифрових технологій, важливо, щоб педагогічні практики адаптувалися до нових вимог часу, а також сприяли формуванню у дітей навичок відповідального та конструктивного використання цифрових інструментів у процесі навчання та повсякденного життя.

Список використаних джерел

1. Гречко І. В. Цифрові засоби навчання у дошкільній освіті: теорія і практика. Київ: Видавництво «Педагогічна преса». 2022. 204 с.
2. Дяченко, М. А. Цифрові технології в навчанні та вихованні дошкільників: сучасний підхід. Одеса: Видавництво «Дитяча книга». 2023. 180 с.
3. Капінос О. І. Цифрові технології у дошкільній освіті: навчальні та виховні можливості. Київ: Видавництво «Академія». 2021. 230 с.
4. Ляшенко І. В. Інтерактивні методи навчання в дошкільному навчальному закладі. Харків: Видавництво «Освітній простір». 2020. 192 с.
5. Марченко С. П. Ігрові методи розвитку цифрових компетентностей у дошкільників. Львів: Видавництво «Світ». 2021. 210 с.
6. Шевченко, О. В. Інтерактивне навчання для дошкільників: практичні аспекти використання цифрових технологій. Київ: Видавництво «Освітнянин». 2020. 192 с.

Бродюк Людмила Іванівна,
вихователь-методист, заклад дошкільної
освіти №2 «Подільночка»
Славутської міської ради

ВПРОВАДЖЕННЯ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У ЗДО №2 «ПОДОЛЬНОЧКА» НА ОСНОВІ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

*Вишита колоссям і калиною,
Вигойдана співом солов'я,
зветься величаво – Україною,
земле зачарована моя*

Щасливі ми, що народилися на такій чудовій, багатій, мальовничій землі – на нашій славній Україні. Нема життя без України, бо Україна – це мати, яку не вибирають, бо Україна – це доля, яка випадає раз на віку, бо Україна – це пісня, яка вічна на цій землі. А які люди жили та живуть на Україні!? Про козаків та берегинь, про джурів та дан, про козаченьт та леляток знають як на теренах України, так і за її межами.

Упродовж 16 років «ПЕДАГОГИ + БАТЬКИ + ДІТИ» ЗДО №2 «Подільночка» м. Славути працюють над реалізацією Концепції національно-патріотичного виховання дошкільнят на засадах козацької педагогіки. Ми ставимо перед собою ряд завдань та хочемо, щоб наші діти росли не байдужими до рідної землі, щоб уміли берегти найкращі традиції минулого. Адже Україна – це козацька держава, яка з давніх-давен славиться розмаїттям народних свят, звичаїв, обрядів.

Педагоги вивчили багато літератури, ознайомилися з досвідами роботи, що друкувалися в періодичних виданнях і зробили висновок, що реформування дошкільної справи сьогодні викликає музейну педагогіку до нового життя як важливий чинник пізнавального, фізичного, мовленнєвого, художньо-естетичного, соціально-морального, креативного розвитку дітей. Щоб краще вивчити цю проблему ми провели ряд консультацій, семінарів з педагогами, залучили батьків до тісної співпраці.

Створення музею в ЗДО №2 «Подільночка» є результатом цілеспрямованої систематичної творчої пошуково – дослідницької, експозиційної роботи. Музей козацької слави сертифіковано, наявний паспорт. Сьогодні педагоги творчо працюють над створенням методичної бази: розробляють практичні доробки для роботи з дітьми та батьками. Ви можете ознайомитися із авторськими посібниками на сайті закладу.

Використовують різні форми роботи:

- проведення екскурсій по експозиціях, виставках, фондах;
- організація бесід відповідно запланованої тематики;
- тематичні заняття;
- виховні заходи;
- дослідницько-пошукова діяльність;
- години спілкування з козаками, знавцями козацької справи;
- театралізовані дійства;
- практична діяльність з хлопчиками та дівчатками окремо

У закладі постійно діють гуртки на громадських засадах.

Так, гуртки «Козаченята» та «Дівчаточка-леляточка» працюють за авторськими програмами, які вміщено у методичний комплекс «Ми нащадки козацького роду».

На основі цих програм працюють і інші гуртки, доповнюючи їх своєю індивідуальністю

З 2016 року в закладі розпочав роботу гурток «Логіко-математичний розвиток», керівником якого є Тамара Борецько. Непомітною ниткою у ньому проходить поєднання сучасних елементів інноваційної технології «Палички Кюїзенера» та старовинні козацькі ази математики, геометрії, народної астрономії. На початку впровадження в роботі паличок Кюїзенера педагог використовувала паперові смужки, які виготовляла самостійно, так як не мала змоги забезпечити всіх дітей дерев'яними наборами. На сьогоднішній день гурток працює з чарівними, зручними, цікавими для дітей дерев'яними паличками. Діти з великим захоплення оперують цим матеріалом. Заняття проводяться спільно з хлопчиками та дівчатами. Тривалість занять – 20-35 хвилин два рази на тиждень.

Для більш успішного засвоєння матеріалу використовую різноманітні методичні прийоми: словесні, наочні (демонстрація відеофільмів, слайдів, предметів побуту, картин, фото світлин), самостійні (робота з дидактичним матеріалом, створення макетів, малювання, ліплення, конструювання), практичні (спортивні, інтелектуальні, народні та дидактичні ігри), методи мотивації (дидактичні ігри, створення проблемних ситуацій), методи контролю та корекції (тестування, вікторини, конкурси), ігри та вправи з елементами сюжету (відтворення предметних дій, рольові ігри) – це все допомагає поєднати суспільні стосунки та трудові дії дітей. Система взаємопов'язаних різних методів та прийомів роботи об'єднаних сюжетною лінією дає можливість детально розкривати зміст та досягати поставленої мети.

Здійснює ретельний підбір ігор, враховуючи індивідуальні особливості, вікові можливості кожної дитини, а також рівні розвитку

дітей. Використовує методи і прийоми, які дозволять забезпечити мотивацію занять.

На початковому етапі палички використовує, як ігровий матеріал. Діти граються з ними, як із звичайним паперовим конструктором, тим часом закріплюємо кольори, розміри та форми. Сьогодні, палички вже виступають як посібник для маленьких наших математиків, з яким діти вчаться досягати закони загадкового світу чисел та інших математичних понять. Під час роботи зберігає принцип – впровадження від простого до складного та поєдную це все з козацькою математикою. Діти залюбки визначають дюймами довжину рова навколо побудованої фортеці із паличок, рискою позначають відповідне число... Найбільше їм до вподоби вимірювання сипучих речовин. І хоча вночі ми не маємо можливості спостерігати за зорями, але дякуючи тісній співпраці з батьками, діти з радістю діляться своїми враженнями від спостережень за Чумацьким шляхом, Місяцем.

Впродовж багатьох років в ЗДО працює гурток «Шахи», який відвідують хлопчики старшого дошкільного віку. Навчаючись гри в шахи, діти живуть у світі казок і перетворень звичайної шахівниці і фігур у чарівні, що забезпечує їх фантазію. А витонченість і краса окремих ходів, шахових комбінацій приносить справне задоволення. Шахи – це кропітка і наполеглива праця, водночас це гра, яка дарує дитині радість. Шахова гра – дієвий засіб розумового розвитку та підготовка дітей до школи.

Результатами роботи гуртка «Дивосвіт» завжди насолоджуються як діти, так і дорослі. Керівник Людмила Рибачок завжди організовує з дітьми цікаві заходи. Маленькі подолянчики танцюють, співають, малюють, клеять, вирізають. Традиційно, 1 жовтня, відбувається святкове дійство «Посвята у козаченята». Хлопчики із нетерпінням чекають козацьких старійшин, адже по завершенню випробувань, вони отримують посвідчення і новий статус «козаченята». Лелята та козаченята є активними учасниками заходів у місті, під час яких демонструють свої таланти.

Подолянчики – це справжні бджілки, своїми маленькими рученятами разом із наставником вони вчаться допомагати на кухні. На сьогодні для дітей створено безліч рецептів смаколиків, хлопчики та дівчатка споживають як корисну так і некорисну їжу, то чи не наше, дорослих, наразі завдання навчати змалку дітей споживати корисну їжу; розповісти про те, звідки беруться продукти, скільки праці необхідно для вирощування овочів та фруктів; хто готує смачні страви; привчати до охайності та культури за столом; допомагати створювати нові рецепти і разом з тим розкрити секрети козацької кухні?... Дошкільнята як губки вбирають у себе ваш приклад і мій, вони

прагнуть, хочуть бути великими: «Як мама робити бутерброди, «Як тато чистити картоплю», А чому не дати їм такої можливості? Ось і вчимося разом готувати смачні страви.

Сучасне життя потребує від людини гнучкого мислення, широкої ерудиції, вміння вирішувати різні завдання. Проблеми дефіциту інженерних кадрів нині актуальна у всіх країнах світу. У найближчому майбутньому суспільство ІТ-фахівців, програмістів, інженерів, індустріальних дизайнерів. Тому за ініціативи Наталії Миколайчук почав роботи гурток «Інженери» важливо уже зараз із дошкільного дитинства виховувати та навчати майбутнє: проектувати, наочно моделювати, конструювати, розвивати інженерне мислення. Конструктор ЛЕГО є одним із тих засобів, що дають змогу успішно виконувати ці завдання та оптимізувати всебічний розвиток дітей. На заняттях гуртка вихованці разом із педагогом майструють із конструктора ЛЕГО поробки козацької доби, сучасні надбання та створюють технології майбутнього. Пріоритетним завданням роботи з даного напрямку став інтегрований підхід до розвитку та виховання інженерного мислення.

Ми не зупиняємось на досягнутому. Враховуючи ситуацію яка склалася в країні та регіоні ми почали роботу над впровадженням козацької медицини. Навчаємо дітей діяти правильно у період карантину, дотримуватися правил поведінки під час хвороби, як поводити себе із хворими надавати допомогу під час незначних ушкоджень, надаємо інформацію про лікарські про корисне значення лікарських рослин, вчимо їх збирати. Матеріали наших гурткової роботи керівники гуртків усистематизували в окремі посібники, з якими ви можете ознайомитися. Рекомендований матеріал може використовуватися у різних цілях, що робить посібники багатофункціональними, змістовними корисними для сучасного педагога. Їх розроблено на допомогу, як педагогам ЗДО, так і батькам. Вони можуть бути використані як цілісна система, так і частково всіма, хто має бажання глибше вивчити дану проблему та сьогодні виростити духовно багату і ерудовану особистість.

Переконані, що відродження козацьких традицій є надзвичайно потрібною і важливою справою. Постає сучасне українське лицарство – духовно постає Україна. Сьогодні нам належить продовжити велику місію козацтва. Козаки знову мають стати захисниками честі і гідності України, її традицій, її культури.

Список використаних джерел

1. Генії, які змінили світ: посібник / Укладач І.Ю. Левашова. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 704 с.

2. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис / за ред. Олекси Воропая. Київ: «Велес», 2005. 528 с.
3. Козаком я мрію бути: навчально-методичний посібник / авт. В.Є. Берека, І.М. Шоробура. Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2004. 395 с.
4. Українське дошкілля: збірка для читання і розповідання дітям старшого дошкільного і молодшого шкільного віку / Упорядник Надія та Осип Зінкевичі. Київ: «Смолоскип», 2011.
5. Основи козацько-лицарського виховання: посібник / авт.. Руденко Ю.Д., Мельничук Ю.Л. Київ, 2012.
6. Формування державотворчих якостей, національної гордості і гордості на козацько-лицарських традиціях українського народу в контексті *Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді: тези доповідей II-ї Міжнародної науково-практичної конференції*. м.Київ. Київ: Університет «Україна», 2017. 229 с.
7. Школа патріотизму: освітньо-патріотичний збірник / Ю.Л. Мельничук, О.Г. Соколенко. Київ: «Золоті ворота», 2016. 275 с.

Бузько Світлана Миколаївна,

вихователь, Іркліївський заклад
дошкільної освіти «Веселка», с. Іркліїв,
Іркліївська ОТГ, Черкаська область, Україна

ПІДГОТОВКА ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НУШ ЗА ПРОГРАМОЮ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ»

Вступ. Перехід до Нової української школи (НУШ) є важливим етапом у житті кожної дитини. Старший дошкільний вік є критичним періодом, коли формуються базові компетентності та навички, що необхідні для успішного навчання в школі [1, с. 3].

Програма «Інтелект України» є одним із перспективних інструментів, який допомагає підготувати дітей до НУШ, розвиваючи їхні пізнавальні здібності, креативність та вміння працювати в команді [2, с. 5]. У цій статті ми розглянемо, як вихователь може ефективно застосувати цю програму для підготовки дітей до школи, використовуючи сучасні методи і підходи.

Програма «Інтелект України» орієнтована на формування в дітей старшого дошкільного віку таких компетентностей, як уміння критично мислити, співпрацювати з іншими, вирішувати проблеми і творчо підходити до завдань [3, с. 12]. Згідно з вимогами НУШ, діти

повинні бути готові до активного і свідомого навчання, вміти самостійно організовувати свою роботу, взаємодіяти з однолітками та вчителями, а також мати добре розвинену пізнавальну активність [4, с. 8].

Програма дозволяє вихователям закладів дошкільної освіти (ЗДО) не лише формувати ці компетентності, але й забезпечити комфортний перехід від ігрової діяльності до навчальної, що є важливим у процесі підготовки до школи.

Гра залишається ключовим інструментом навчання у старшому дошкільному віці. За програмою «Інтелект України», підготовка до школи передбачає використання навчальних ігор, які сприяють розвитку мислення, логіки, мовлення та моторики [5, с. 21].

Наприклад, гра «Склади слова» допомагає дітям розвивати фонематичний слух і готує їх до читання. А гра «Лабіринт завдань» тренує увагу та здатність вирішувати проблемні завдання. Через гру діти вчаться знаходити спільні рішення в команді, розвивають навички комунікації та співпраці, що є важливими елементами для успішного навчання в НУШ.

Однією з основних вимог НУШ є вміння дитини самостійно мислити та аналізувати. Програма «Інтелект України» передбачає різні підходи до розвитку цієї навички через вправи на логіку, аналіз та порівняння [6, с. 35]. Наприклад, вихователь може використовувати завдання на класифікацію предметів, пошук схожостей і відмінностей або виконання завдань на побудову логічних ланцюжків. Щоб підтримувати інтерес дітей до навчання, необхідно давати їм можливість самостійно вирішувати завдання. Програма включає творчі вправи, які дозволяють дітям виявляти ініціативу, експериментувати і знаходити нестандартні рішення. Це може бути складання історій за малюнками або створення власних проєктів, де діти розвивають свої творчі здібності та вміння планувати свою діяльність.

Інтеграція сучасних технологій у навчальний процес є важливою частиною програми «Інтелект України» [3, с. 15]. Використання інтерактивних платформ та дидактичних мультимедійних матеріалів сприяє тому, що діти краще засвоюють нові знання і одночасно розвивають цифрові компетентності, які є ключовими у сучасному світі [5, с. 28].

Наприклад, інтерактивні завдання на планшетах дозволяють дітям розв'язувати математичні задачі або виконувати вправи з розвитку мовлення, що значно підвищує їхню мотивацію до навчання. Інтерактивні методи навчання не лише роблять процес цікавішим, але й дають можливість вихователю швидко оцінювати прогрес кожної

дитини та адаптувати завдання відповідно до рівня її розвитку.

Не менш важливою складовою програми «Інтелект України» є розвиток емоційного інтелекту у дітей. Це включає навчання дітей розуміти власні емоції, правильно їх висловлювати та реагувати на почуття інших [6, с. 42]. Для цього вихователі можуть використовувати вправи на обговорення емоцій у казках або ситуаціях із життя. Наприклад, діти разом із вихователем аналізують поведінку персонажів у казці і розмірковують над тим, як можна було б вирішити конфліктні ситуації. Це допомагає дітям підготуватися до взаємодії у шкільному колективі та навчитися ефективно працювати у групах, що є невід'ємною частиною навчального процесу в НУШ.

У процесі підготовки дітей до НУШ за програмою «Інтелект України» вихователі мають звертати увагу на баланс між розвитком інтелектуальних і соціальних навичок. Важливо, щоб навчання залишалося цікавим і різноманітним. Наприклад, можна проводити тематичні тижні, під час яких кожен день буде присвячений певній темі (наука, природа, мистецтво), що допоможе дітям краще розуміти навколишній світ і підготуватися до шкільних дисциплін. Також необхідно регулярно проводити індивідуальні бесіди з батьками, щоб обговорювати прогрес дитини, її досягнення та виклики, які можуть виникати у процесі підготовки до школи.

Підготовка дітей старшого дошкільного віку до НУШ за програмою «Інтелект України» є важливим етапом, який закладає основи для успішного навчання у школі. Завдяки інтеграції гри, творчих завдань, інтерактивних технологій та розвитку емоційного інтелекту, діти розвивають не лише пізнавальні, але й соціальні та емоційні компетентності [4, с. 10]. Програма сприяє тому, що дитина готова до активного навчання в НУШ, вміє мислити, співпрацювати та творчо підходити до вирішення завдань, що є ключовими для успішного навчання у сучасній школі.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d4/94f/2ea/5d494f2ea2fe5878332963.doc>.
2. Закон України про освіту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Кондратенко Л. О. Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія. Чернівці: Десна Поліграф, 2017. 488 с.
4. Концепція НУШ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola->

compressed.pdf.

5. Концепція початкової освіти / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, В. О. Мартиненко та ін. *Початкова школа*. 2016. № 6. С. 1–4.

6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. К.: Т.Д. «Освіта-Центр+ », 2018. 240 с.

Васільєва Тетяна Миколаївна,
вихователь Дунаєвецького ЗДОН^о 5
«Усмішка»

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ РАННЬОГО ВІКУ – «ДЕРЕВО ПУСТУШОК»

Жодна дрібниця не викликає таких палких дискусій в рамках однієї родини, як сама звичайна пустушка. Якщо вона вирішує якісь певні проблеми дитини, нічого поганого в ній немає, але, якщо сама пустушка перетворюється в проблему, малюку потрібно з нею розлучитися, або перетерпіти.

Вихователі груп раннього віку в закладі дошкільної освіти нерідко стикаються з проблемою, коли батьки приводять малюка в колектив, а він ще не розлучився з пустушкою. Зрозуміло, заборонити користування пустушкою не можна, щоб не травмувати і так засмученої розлукою з мамою дитини. Багато батьків вважають пустушку корисним пристосуванням, яке дуже часто приходить на допомогу в догляді за малюком. Однак, думки сучасних педіатрів з цього приводу не однозначні. Саме тому, дуже важливо розібратися, корисна чи шкідлива пустушка для дитини. Безумовно, пустушка дуже часто приходить на допомогу, оскільки допомагає досить швидко заспокоїти дитину, і, тим самим, полегшити батькам життя. Стоматологи вважають пустушку шкідливою для малюка, оскільки тривале її смоктання може призвести до виникнення дефектів зубів, а саме до їх викривлення або формування неправильного прикусу. Короткочасне і не часте смоктання пустушки допустимо.

У деяких європейських містечках запровадили чудову технологію, яка називається «Дерево пустушок» [1]. Перше «Дерево пустушок» з'явилося в Данії. Найстаріше з подібних дерев знаходиться на данському острові Туро (йому майже 100 років!).

Що ж це таке – Дерево пустушок? Дерево пустушок служить для полегшення відлучення від пустушки малюків. Воно може бути цілком реально існуючим деревом на території садка або вазоном у вигляді дерева у груповій кімнаті. Можна також віднайти це символічне дерево,

яке встановлено в закритих приміщеннях.

В закладі дошкільної освіти можна започаткувати традицію прощання з пустушкою. Звісно, що будь-які батьки, донечка чи синочок яких ніяк не може розпрощатися з улюбленою пустушкою, залюбки приведуть свою малечу на свято прощання з пустушкою. Для цього потрібно лише віднайти на території невисоке дерево для такого заходу. Коли малюк готовий розлучитися з пустушкою, сім'я (або декілька родин) приходить до дерева, влаштовується радісна церемонія прощання і переходу на новий рівень – життя без пустушки.

Прощання з пустушкою має бути добровільним [2]. Під час своєрідного ритуалу дитина побачить, як інші залишають тут, біля дерева, свої пустушки. Для розставання зі своєю пустушкою в ігровій формі дитині слід надати можливість самій підвісити її на гілку дерева. Після цього малюк отримує невеличку іграшку (може бути варіант «Подаруй іграшку» (share your toy)). Прощання з пустушкою і її підвішування на дерево може відбуватись у присутності Феї пустушок (Чарівниці або іншого героя (персонажа)).

Отже, батькам чи педагогам необхідно підготувати дитину до цієї події, заздалегідь розповівши їй про розставання з пустушкою. Пропонуємо версію: пустушка має повернутися до своїх сестер і братів на казкове Дерево пустушок, або вона потрібна іншому малюкові, який забере її собі. Якщо дитині важко обрати варіант, скажіть, що можна буде відвідувати улюблену пустушку в цій казковій країні.

Давайте вивчати досвід інших, створювати своє та запроваджувати найкраще.

Список використаних джерел:

1. Крутій К. Дерево пустушок, або Як запровадити гарну традицію в дитячому садочку: <http://ukrdeti.com/wp-content/uploads/2018/12/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D1%83%D1%81%D1%82%D1%83%D1%88%D0%BE%D0%BA.-%D0%A1%D1%82.-%D0%9A.%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%82%D1%96%D0%B9.pdf>
2. Доктор Комаровський про пустушку: <https://o-krohe.ru/komarovskij/pustyshka/>

Вахняк Надія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

СЕНСОРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З РАС У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасній науковій дискусії питання сенсорної інтеграції як складової інклюзивної освіти сьогодні набуває особливої актуальності. Дослідження сенсорної інтеграції як важливого елементу інклюзивної освіти для дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) обумовлене зростанням кількості дітей, які потребують специфічних методів навчання та розвитку в умовах закладу дошкільної освіти. Як свідчить практика, діти з розладами аутистичного спектру здебільшого мають труднощі з обробкою та інтеграцією сенсорної інформації, що у свою чергу негативно впливає на їх здатність до соціалізації, комунікації та адаптації в навколишньому середовищі.

Наукові дослідження (Дж. Айерс, О. Борецька, Н. Литвин, Л. Дж. Міллер, Л. Мороз, О. Сойко, Т. Скрипник, Л. Стахова та ін.) підтверджують, що сенсорна інтеграція є важливою складовою частиною інклюзивного навчання, оскільки сприяє розвитку таких основних функцій, як увага, пам'ять, сприймання та емоційна регуляція. У контексті дошкільної освіти створення сприятливих умов для сенсорної інтеграції дозволяє дітям з РАС не тільки ефективніше засвоювати знання, але й покращувати загальну якість їхнього життя, забезпечуючи їм можливість для повноцінної соціалізації в колективі.

Згідно з визначенням Дж. Айрес, сенсорна інтеграція є складним процесом, що включає прийом, розпізнавання та обробку сенсорних імпульсів, які надходять від різноманітних сенсорних систем, таких як вестибулярна, пропріоцептивна, тактильна, зорова, слухова та нюхова. Оптимальний розвиток сенсорної інтеграції забезпечує ефективне функціонування індивіда в навколишньому середовищі, а також сприяє формуванню здатності до планування та організації власної діяльності, що дозволяє здійснювати конструктивну взаємодію з педагогами закладу, батьками вихованців [1].

З позиції О. Борецької, Н. Литвин, О. Сойко сенсорна інтеграція – це несвідомий процес у головному мозку, який організує та фільтрує сенсорну інформацію (отриману від органів чуття), та дозволяє усвідомлено й адаптивно реагувати на цю інформацію [2, с. 97].

Отже, сенсорна інтеграція – це складний процес, що включає

організацію та обробку сенсорної інформації, яка надходить від різних сенсорних систем, з метою формування відповідних адаптивних реакцій на зовнішні стимули дитини. Така діяльність є фундаментом для формування цілісного сприйняття навколишнього середовища, оскільки вона забезпечує ефективну взаємодію між сенсорними системами (зоровою, слуховою, тактильною, смаковою, нюховою) та центральною нервовою системою, що сприяє координації рухів, розвитку когнітивних здатностей і емоційної регуляції.

Організуючи освітній процес з дітьми, які мають розлади аутистичного спектру (РАС), педагоги закладу дошкільної освіти повинні, передусім, враховувати специфічні особливості розвитку таких дітей. Зокрема, необхідно приділяти увагу їхнім індивідуальним потребам у сенсорній обробці, оскільки діти з РАС часто мають порушення в сенсорній інтеграції, що може проявлятися в їхній надмірній чутливості або, навпаки, у зниженій чутливості до певних стимулів. Тому одним з основних завдань є створення комфортного сенсорного середовища, яке сприятиме нормалізації сприйняття навколишнього світу. Доцільно у ЗДО створити «сенсорну кімнату», метою якої є стимуляція базових почуттів, таких як зір, слух, нюх, дотик, вестибулярні відчуття та інші рецептори. За допомогою них мозок дитини починає краще працювати, активізується, що сприяє розвитку саморегуляції процесів збудження та гальмування. У результаті діти з розладами аутистичного спектру мають змогу краще регулювати свою емоційну та фізіологічну реакцію на різні стимули, що є важливим аспектом розвитку когнітивних, моторних та соціальних навичок.

Специфіка здійснення сенсорної інтеграції як однієї з ключових складових інклюзивної освіти в роботі з дітьми з розладами аутистичного спектру полягає у ретельному виборі та адаптації сенсорної активності відповідно до індивідуальних потреб кожної дитини. Оскільки діти з РАС часто стикаються з порушеннями сенсорної обробки, важливо створювати умови для такої сенсорної стимуляції, яка сприятиме розвитку їхніх адаптивних реакцій та покращенню здатності до соціальної взаємодії.

Вибір правильної сенсорної активності має базуватися на кількох принципах. По-перше, необхідно враховувати рівень сенсорної чутливості дитини, що включає як гіперчутливість, так і гіпочутливість до певних стимулів. По-друге, важливо обирати такі види активності, що дозволяють дитині поступово розвивати навички саморегуляції, покращуючи її здатність адаптуватися до змінюваних умов навколишнього середовища.

Не менш важливим є інтегрування сенсорної активності в

загальний освітній процес, що сприяє розвитку не лише сенсорної інтеграції, а й когнітивних, мовних і соціальних навичок дітей з РАС. Сенсорна інтеграція педагогів ЗДО в інклюзивному навчанні має передбачати тісну співпрацю з батьками вихованців, оскільки залучення сім'ї до освітнього процесу сприяє кращому розумінню потреб дитини та забезпечує необхідну підтримку в процесі розвитку. Таким чином, специфіка сенсорної інтеграції в рамках інклюзивної освіти полягає в індивідуалізації та налаштуванні сенсорної активності, що є необхідною умовою для забезпечення ефективного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру.

З урахуванням особливостей дітей з розладами аутистичного спектру, педагоги закладів дошкільної освіти застосовують специфічні методи сенсорної інтеграції, що сприяють розвитку основних сенсорних функцій та полегшують адаптацію дітей до навколишнього середовища. Серед яких виокремимо тільки деякі. Основні методи сенсорної інтеграції передбачають активне залучення сенсорних систем (зорової, слухової, тактильної, вестибулярної та інших) для корекції порушень у їхній взаємодії та стимуляції розвитку когнітивних і моторних навичок. Зокрема, одним з основних методів є сенсорна стимуляція, яка передбачає використання різних видів сенсорних впливів (звук, світло, текстура, температура тощо) для активації та інтеграції сенсорних систем. В рамках цього методу педагог може використовувати спеціальні сенсорні матеріали, такі як м'які поверхні, текстуровані іграшки, водні або піщані елементи, що сприяють розвитку тактильних відчуттів та стимулюють сенсорну чутливість дитини.

Неабияке значення має метод структурованих сенсорних вправ, який передбачає систематичне і планомірне використання різних сенсорних стимулів з метою розвитку адекватних реакцій на ці стимули. Це включає як активні ігри, так і пасивні форми взаємодії з предметами, що допомагають дитині налаштовуватися на певні сенсорні впливи. Наприклад, ігри з різними текстурами (пісок, вода, тканини, глина, шершаві і гладкі поверхні) для розвитку тактильних відчуттів; звукові вправи для розвитку слухової сенсорної інтеграції можуть включати прослуховування різних звуків (музика, звуки природи, шум машин, тварин) через навушники або динаміки; ігри з різними температурами (холодна вода, теплі тканини, льодові кубики), що стимулює вестибулярну й тактильну сенсорну системи, сприяючи розвитку сприйняття температурних відчуттів; просторові вправи з об'єктами, які рухаються по різних траєкторіях (м'ячі, які котяться по підлозі або літають у повітрі тощо), допомагають дітям орієнтуватися в просторі та розвивати координацію рухів; вправи з балансуванням і

рівновагою на балансувальних дошках, м'ячах або спеціальних платформах для розвитку вестибулярного відчуття; піщані вправи (сенсорна коробка з різними матеріалами для того, щоб дитина могла шукати предмети або виконувати завдання за допомогою рук); ігри з кольорами і світлом (використання кольорових проекторів або світлових панелей, які змінюють кольори або створюють цікаві світлові ефекти). Для дітей з РАС особливо важливо забезпечити регулярність та передбачуваність сенсорних занять, що сприяє зниженню тривожності та підвищує рівень емоційної стабільності. Крім того, педагогами активно використовуються мультисенсорні методи, які включають одночасне використання кількох видів сенсорної стимуляції (звукових ефектів, світлових проєкцій, рухових вправ).

Не менш важливим є метод візуальної підтримки дітей з розладами аутистичного спектру, оскільки він сприяє кращому розумінню та адаптації дітей до оточуючого середовища, полегшує сприйняття інформації та сприяє розвитку соціальних навичок. Наприклад, запропонувати візуальний розклад дня: «сніданок», «ігри», «заняття», «обід», «прогулянка»; піктограми для основних дій: використання карток із зображеннями для позначення повсякденних дій, таких як «їсти», «пити», «туалет», «спати»; візуальні підказки для соціальних ситуацій: «потрібно попросити про допомогу» чи «потрібно поділитися іграшкою» тощо. Такі методи допомагають інтегрувати різні сенсорні канали дітей та сприяють розвитку здатності до їх ефективної обробки і узгодженості.

Ключовим аспектом такої роботи є активне залучення батьків до процесу сенсорної інтеграції, оскільки домашнє середовище відіграє не менш важливу роль у підтримці розвитку сенсорної інтеграції, порівняно з освітнім. Взаємодія педагогів і батьків дозволяє формувати узгоджену сенсорну стратегію, що забезпечує більш ефективну адаптацію та всебічний розвиток дитини в різноманітних соціальних контекстах.

Отже, використання різноманітних методів сенсорної інтеграції в роботі з дітьми, які мають розлади аутистичного спектру, є важливим складником роботи педагогів ЗДО, оскільки вони сприяють поліпшенню сенсорного сприйняття, розвитку емоційної саморегуляції та полегшенню процесу соціальної адаптації дітей.

Список використаних джерел

1. Айрес Е. Дж. Дитина і сенсорна інтеграція. Вид.-во Ростислава Бурлаки, 2024. 266 с.
2. Литвин Н. І., Борецька О. В., Сойко О. В. Комплексна психолого-педагогічна реабілітація дітей з особливими потребами

засобами сенсорної інтеграції. Психологія : реальність і перспективи : збірник наукових праць РДГУ. 2018. Вип. 10. С. 94–100. URL: <https://prap.rv.ua/index.php/praprv/article/view/100> (дата звернення: 15.02.2025 р.)

Височенко Світлана Сергіївна,
вихователь Хмельницького закладу
дошкільної освіти №55 «Намистинка»,
м. Хмельницький, Україна

ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ БЕЗ ПЕНЗЛЯ: РОЗВИТОК МОТОРИКИ ТА УЯВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ НЕЗВИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Розвиток творчих здібностей і моторики у дітей дошкільного віку є одним із найважливіших завдань сучасної педагогіки, оскільки в цьому віці відбувається активне формування основних когнітивних і фізичних навичок. Саме на цьому етапі розвиваються важливі психомоторні функції, зокрема дрібна моторика, яка є базою для подальших навичок письма, точних рухів, координації та обробки інформації через органи чуття. Розвиток цих навичок потребує інноваційних підходів та методик, що сприяють всебічному розвитку дитини. Одним з таких підходів є використання технік малювання без пензля. Це не тільки дозволяє удосконалювати фізичні навички дітей, але й значно сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу, уяви та самовираження.

Малювання без пензля відкриває нові горизонти для самовираження дошкільників, даючи їм можливість взаємодіяти з різними матеріалами та текстурами. Замість того, щоб обмежуватися класичним інструментом, таким як пензлик, діти використовують пальці, губки, ватні палички, природні матеріали або навіть предмети побуту, що дозволяє створювати малюнки з різними ефектами. Це стимулює не лише розвиток моторики, а й уяву, оскільки кожен матеріал має свої особливості у взаємодії з фарбами, що дозволяє дітям відкривати нові шляхи для творчості та експериментів [3].

Крім того, використання незвичних матеріалів для малювання дає можливість дошкільникам досліджувати різноманітні текстури, кольори та форми, що допомагає розвивати не тільки фізичні навички, але й емоційно-естетичні якості. Діти вчаться відчувати різні матеріали, розрізняти їх за тактильними відчуттями та кольорами, а також візуалізувати створені образи. Це, в свою чергу, сприяє розвитку

емоційного інтелекту, оскільки малювання стає не просто механічним процесом, а цілим емоційним переживанням, яке викликає в дітей різні почуття та емоції.

Окрім цього, малювання без пензля сприяє розвитку творчих здібностей, оскільки діти мають можливість експериментувати з матеріалами та техніками. Вони можуть створювати не лише традиційні малюнки, але й складні композиції, використовуючи нові підходи до відтворення зображень. Кожен етап малювання – від вибору матеріалу до остаточного результату – є процесом, що стимулює креативне мислення, дозволяє дітям знаходити власні способи вирішення завдань та сприяє розвитку навичок самовираження. Ці навички є важливими для формування впевненості в собі, а також для розвитку самостійності та індивідуальності дітей [2].

Дрібна моторика, яка включає рухи пальців, кисті рук і рук загалом, є однією з ключових складових інтелектуального розвитку дитини. Вона сприяє не тільки фізичному розвитку, але й відіграє важливу роль у когнітивному процесі, оскільки є основою для формування таких навичок, як письмо, рахунок, а також для розвитку мовлення і сприйняття навколишнього світу. Як зазначає О. І. Радіна, дрібна моторика впливає на розвиток мовлення, оскільки вміння маніпулювати предметами допомагає розвивати артикуляцію і здатність до правильного вимовляння звуків. Паралельно з мовними навичками, малювання і подібні види діяльності сприяють розвитку розумових здібностей, адже вони формують у дітей уміння організовувати свої дії, зосереджувати увагу, а також покращують здатність до сприйняття і аналізу інформації [4].

Дрібна моторика має також прямий вплив на здатність до навчання. Діти, які активно працюють з дрібними предметами, краще розвивають свою здатність до концентрації уваги, а також вчаться контролювати свої рухи, що необхідно для засвоєння шкільних дисциплін. Одним із основних чинників, що підтримує розвиток моторики, є активність, пов'язана з малюванням. Це не лише сприяє вдосконаленню навичок роботи руками, але й стимулює нервово-м'язову координацію, що є базою для подальшого освоєння складніших моторних навичок, таких як письмо, точні рухи при використанні інструментів, а також розвиток здібностей до точних наукових дисциплін (наприклад, математики).

Дослідження показують, що заняття малюванням у дітей дошкільного віку стимулюють розвиток нервово-м'язової координації, яка є необхідною для формування інших важливих навичок. Наприклад, у процесі малювання дитина вчиться правильно тримати інструменти (пензлик, олівець), розвиває вміння маніпулювати ними з

точністю, а також адаптується до складних рухів, які сприяють розвитку загальної моторики. Під час малювання діти вчаться не тільки рухати руками, а й планувати свої дії, оскільки малюнок потребує продуманої організації простору, розподілу кольорів та форм.

Важливим аспектом є те, що малювання активізує одночасно різні когнітивні процеси: сприйняття, пам'ять, уяву, увагу, що допомагає дітям краще розуміти та адаптуватися до навколишнього середовища. Малювання через інноваційні техніки без пензля, в свою чергу, дає можливість дітям працювати не лише з кольорами, а й з текстурами та формами, що розвиває їхні тактильні відчуття і здатність до просторового мислення [2].

Використання технік малювання без пензля дозволяє дітям взаємодіяти з матеріалом у менш обмежений і більш вільний спосіб. Це підхід, який дозволяє дитині не лише звільнитися від жорстких рамок традиційних малярських інструментів, але й дає їй можливість виражати себе в більш природний і спонтанний спосіб. Відсутність строгих вимог до правильного використання пензля допомагає знизити рівень стресу і тривожності, які можуть виникати у дітей через відчуття невміння або помилок. В результаті дитина почувається більш впевненою і вільно, що стимулює її бажання продовжувати творити, не боячись за результат.

Цей підхід дозволяє дитині не тільки використовувати традиційні інструменти для малювання, але й відкривати нові способи взаємодії з матеріалами. Наприклад, замість пензля дитина може використовувати пальці, губки, природні елементи, або навіть побутові предмети. Така свобода дії сприяє розвитку креативності і впевненості в собі, адже дитина отримує можливість сама визначати, як і чим вона буде малювати, що забезпечує більш інтуїтивний процес творчості [2].

Крім того, використання незвичних матеріалів для малювання стимулює розвиток тактильних відчуттів, що є важливою частиною пізнавальної діяльності дитини. Взаємодія з різними текстурами, відчуття різних поверхонь, а також спостереження за тим, як ці матеріали реагують на фарби, дозволяють дитині збагачувати свої відчуття і відкривати нові аспекти навколишнього світу. Це також сприяє розвитку уваги, оскільки дитина повинна зосереджуватися на тому, як працювати з матеріалом, а також на результаті, який виникає в процесі малювання.

Згідно з дослідженнями психолога Н.Ліхачової, малювання через незвичні техніки дозволяє дітям не тільки відтворювати те, що вони бачать, але й виражати свої емоції та внутрішні переживання. Психологічний аспект цього процесу є дуже важливим, оскільки малювання стає не тільки технічним завданням, але й способом

самовираження. Через творчість дитина може висловлювати те, що важко передати словами, – свої емоції, страхи, радості, переживання. Це дозволяє їй створити емоційно насичену картину, в якій можна побачити не тільки образи, але й певні психоемоційні стани [1].

Уява є однією з найважливіших складових розвитку творчих здібностей дитини. Вона дозволяє дітям не тільки візуалізувати образи, але й «створювати» нові світи, персонажів і ситуації, які не обов'язково відповідають реальності. Така здатність до фантазування і втілення своїх ідей у вигляді конкретних образів є основою для розвитку інтелектуальних і емоційних якостей, таких як креативність, гнучкість мислення і здатність до адаптації в різних ситуаціях. Вона також має важливу роль у розвитку мовлення та комунікативних навичок, адже здатність описати вигадані ситуації сприяє покращенню вміння виражати свої думки і почуття.

Техніки малювання без пензля, що передбачають використання різноманітних матеріалів і інструментів, мають значний вплив на розвиток уяви дітей. Це дозволяє їм вийти за межі стандартних підходів до створення зображень і відкриває нові можливості для самовираження. Наприклад, малювання за допомогою спонжів, пальців або природних елементів дає дитині можливість працювати з текстурами, що не є типовими для традиційного малювання. Кожен матеріал приносить свої унікальні властивості та ефекти, що дає можливість дитині експериментувати з різними способами відтворення образів і створювати нестандартні зображення [4].

Такий процес сприяє розвитку образного мислення, оскільки діти починають бачити можливості для створення нових форм та зображень з предметів і матеріалів, з якими вони раніше не працювали. Наприклад, використання пальців або губки дозволяє створювати ефекти, які неможливо досягти традиційними інструментами, що стимулює фантазію та творчість. Діти починають комбінувати кольори і текстури, розвиваючи здатність до інтуїтивного прийняття рішень і самовираження.

Більш того, використання таких незвичних матеріалів дозволяє дітям відчувати і побачити свої малюнки в новому, несподіваному світлі. Наприклад, малювання за допомогою природних елементів – листя, гілок, піску чи води – надає можливість створювати зображення, які не піддаються жорстким канонам традиційного мистецтва. Це допомагає дітям виходити за межі звичних уявлень про малювання і сприяє розвитку нестандартного мислення. Вони вчаться бачити у звичних предметах нові можливості, що є важливою частиною формування творчого підходу до вирішення проблем [2].

Техніки малювання без пензля також мають великий потенціал

для розвитку емоційної сфери дитини. Коли дитина працює з незвичними матеріалами і експериментує з ними, вона вчиться виражати свої внутрішні переживання і емоції через творчість. Це важливий етап у становленні самовираження і допомагає їй краще розуміти свої почуття та знаходити способи їх вираження. Таким чином, малювання без пензля стає не лише способом розвитку моторики, але й ефективним інструментом для розвитку емоційної та когнітивної сфери дитини.

Всі ці етапи разом сприяють тому, що діти через малювання без пензля не тільки розвивають уяву і творчі здібності, але й отримують можливість самовиражатися, знаходити нові способи взаємодії з навколишнім світом і розвивати свою емоційну та інтелектуальну сферу [4].

Малювання без пензля є однією з найцікавіших і найбільш різноманітних форм творчої діяльності, що дозволяє дітям експериментувати з різними техніками і матеріалами, сприяючи розвитку моторики, уяви та емоційної сфери. Це дозволяє дитині вільно виражати свої почуття та думки, не обмежуючись лише традиційними способами малювання. Ось кілька технік, що активно використовуються для розвитку моторики та уяви у дітей:

Малювання пальцями. Ця техніка є однією з найпростіших і найефективніших для розвитку координації рухів у дітей. Під час малювання пальцями дитина безпосередньо контактує з матеріалом, що дозволяє їй краще відчувати текстуру фарб і поверхні. Це сприяє розвитку тактильних відчуттів і допомагає покращити контроль над дрібними рухами. Крім того, малювання пальцями часто приносить дітям радість і задоволення, що позитивно позначається на емоційному розвитку. Вони можуть створювати безліч різних форм і кольорів, даючи простір для фантазії і креативності. Це дозволяє дітям розвивати свою уяву, не обмежуючи їх застарілими стандартами.

Малювання через спонжі та серветки. Використання спонжів, серветок та інших матеріалів для малювання дає дітям можливість створювати текстуровані малюнки, в яких використовуються різноманітні фактури. Ці матеріали дозволяють створювати ефекти розмитості, накладання кольорів і текстур, а також легко створювати зображення, не вимагаючи великої точності в управлінні інструментами. Такий підхід стимулює дітей до експериментування з кольором, що є важливим етапом у розвитку творчого мислення. Взаємодія з текстурами розвиває тактильну чутливість і допомагає дітям освоїти нові візуальні прийоми, покращуючи уяву і здатність до створення різноманітних ефектів.

Малювання природними матеріалами. Використання

природних елементів, таких як листя, пелюстки квітів, насіння, камінці або навіть пісок, дозволяє дітям створювати незвичайні текстури та форми, які не можна досягти стандартними методами малювання. Це не тільки збагачує візуальне сприйняття, а й допомагає дітям відчувати зв'язок з природою, пізнати її багатство і різноманіття. Малювання природними матеріалами розвиває уважність і здатність до спостереження за навколишнім середовищем, формуючи вміння бачити красу в природі і переносити її на папір. Крім того, цей підхід активізує уяву дітей, оскільки вони починають уявляти, як різні природні елементи можуть стати частинами їхнього художнього світу.

Малювання через трафарети та сітки. Використання трафаретів та сіток дозволяє дітям працювати з геометричними формами, лініями і об'ємними елементами. Це допомагає розвивати просторове мислення, оскільки діти вчаться опрацьовувати контури, заповнювати простір і працювати в межах заданих форм. Трафарети й сітки стимулюють уважність і точність, адже дитина повинна дотримуватися певних меж і працювати в рамках контурів. Ця техніка допомагає дітям відчувати себе впевненіше в роботі з формами і лініями, що є основою для розвитку графічних навичок. Крім того, використання трафаретів сприяє розвитку когнітивних здібностей, оскільки діти вчаться бачити й обробляти об'єкти в різних масштабах і відтінках [3].

Всі ці техніки створюють велику кількість можливостей для дітей експериментувати, що є важливим етапом у розвитку їхньої творчої уяви та моторики. Через такі заняття діти вчаться відчувати і розуміти взаємодію матеріалів і кольорів, покращують координацію рухів, розвивають увагу до деталей і формують вміння працювати з різними інструментами, що є важливими навичками для їхнього подальшого розвитку в освітньому процесі.

Використання незвичних матеріалів для малювання вимагає від педагога ретельного та продуманого підходу до організації роботи, оскільки цей процес є важливим не лише для розвитку творчих здібностей дітей, але й для формування безпечного і комфортного середовища для їхнього навчання. Вибір матеріалів має враховувати вікові особливості дітей, їхні інтереси та здатність до взаємодії з певними текстурами і інструментами. Наприклад, для малювання пальцями або спонжами важливо вибирати фарби, що не містять шкідливих хімічних сполук і легко змиваються, а також матеріали, які не викликають алергічних реакцій. Крім того, слід враховувати, що матеріали повинні бути зручними для використання і дозволяти дітям безпечно проводити експерименти [2].

Згідно з педагогічними рекомендаціями, заняття малюванням

повинні бути організовані таким чином, щоб вони сприяли розвитку не тільки моторики, але й емоційно-естетичному розвитку дітей. Малювання без пензля є відмінним інструментом для цього, оскільки воно дає можливість дітям не тільки працювати з різними матеріалами та текстурами, але й виражати свої емоції, переживання та фантазії через творчість. Педагоги можуть організовувати заняття так, щоб малювання ставало не лише технічним завданням, але й емоційним і творчим процесом, в якому кожен рух і вибір матеріалу мають значення [2].

Педагоги можуть використовувати техніки малювання без пензля як частину комплексних занять з образотворчого мистецтва, в яких малювання буде поєднуватися з іншими видами діяльності, такими як розповідання казок, ігри з природними матеріалами, музикування та інше. Такий інтегрований підхід сприяє розвитку у дітей комплексного сприйняття світу, дозволяє об'єднати творчість з іншими аспектами пізнавальної діяльності, такими як слухова і моторна пам'ять, уява, емоційна чутливість. Наприклад, під час малювання можна використовувати музику, яка допомагає створити настрій для роботи і допомагає дітям краще виражати свої почуття через кольори і форми. Розповідання казок або ігор з природними матеріалами може бути використано як основа для створення зображень, що стимулює уяву дітей і допомагає створювати більш глибокі і багаті образи [3].

Поєднання малювання з іншими видами діяльності дозволяє дітям не тільки розвивати свої творчі здібності, але й навчатися інтегрувати знання з різних сфер у комплексні творчі проекти. Це розвиває вміння дітей працювати в команді, обговорювати свої ідеї, спільно шукати рішення, а також навчатися організовувати свій час і простір для досягнення бажаних результатів. Крім того, це дозволяє дитині зрозуміти, що творчість не обмежується лише одним видом діяльності, а може поєднувати в собі різні елементи: мистецтво, музику, літературу, гру, природу. Така інтеграція знань допомагає дітям бачити цілісну картину світу, а також стимулює розвиток їхнього інтелекту, емоцій і соціальних навичок.

Таким чином, використання незвичних матеріалів для малювання не тільки сприяє розвитку моторики і уяви, але й є потужним інструментом для емоційного і когнітивного розвитку дітей, коли творчість поєднується з іншими видами діяльності. Це допомагає дітям стати більш відкритими до нових ідей і досвіду, розвиває їх здатність до самовираження та саморозвитку, а також готує їх до інтегрованого навчання в майбутньому.

Техніки малювання без пензля є ефективним і важливим інструментом для розвитку моторики та уяви у дітей дошкільного віку.

Вони надають можливість дітям працювати з різноманітними текстурами та матеріалами, що дозволяє не тільки удосконалювати дрібну моторику, а й активно розвивати креативність та фантазію. Ці техніки сприяють покращенню координації рухів, розвитку тактильних відчуттів і здатності до самоконтролю, що є основою для подальшого розвитку інших важливих навичок, таких як письмо та письмова діяльність.

Використання нестандартних матеріалів для малювання відкриває нові горизонти для творчої діяльності, збагачує досвід дітей і дозволяє їм здійснювати експерименти з текстурами, формами та кольорами. Діти отримують можливість працювати не лише з традиційними інструментами, а й взаємодіяти з природними матеріалами, такими як листя, пісок чи камінці, що також сприяє розвитку уважності, здатності до спостереження та пізнання навколишнього світу.

Таким чином, техніки малювання без пензля є важливим компонентом педагогічної практики, який допомагає не лише в розвитку базових моторних навичок, але й у формуванні у дітей важливих уявлень про навколишній світ, емоційної чутливості та здатності до творчого самовираження. Це сприяє комплексному розвитку особистості дитини, готуючи її до активної участі в соціумі, розвиваючи критичне мислення та емоційну інтеграцію, що є основою для її успішного навчання та адаптації в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. Мистецький твір як процес. *Образотворче мистецтво*. 2003. №3. С. 2-4.
2. Демчук М. Нетрадиційні техніки. *Палітра педагога*. 2001. №3. С.22-25.
3. Полякова Л. Нетрадиційні техніки малювання – стимул до творчості. *Вихователь-методист закладу дошкільної освіти*. 2013. №8. С. 43-46.
4. Скрипка Н. Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності. *Бібліотечка вихователя закладу дошкільної освіти*. 2005. №5-6. С. 49-51.

Вільчанська Тетяна Василівна,

вихователь-методист

Магера Інна Миколаївна,

вихователь

Федорова Інна Володимирівна,

вихователь Дунаєвецький ЗДО №1

«Ромашка» Дунаєвецької міської ради

СТВОРЕННЯ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ ІЗ ДОШКІЛЬНИКАМИ – ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО РЕАЛІСТИЧНОГО ОБРАЗУ СВІТУ ДИТИНИ ТА ЗНЯТТЯ НАПРУГИ У ЗАКРИТОМУ ПРИМІЩЕННІ

Останнім часом проблема забезпечення фізичного і психічного здоров'я дітей постає дуже гостро. У дитячому віці впевнено з'являються неврози, як наслідок стресу, діти опиняються в стані психоемоційної напруги. Причиною стресів є дефіцит позитивних емоцій у дитини і негативна психологічна обстановка. Для здоров'я дитини дуже важливе нормальне психічне здоров'я, увага до мовленнєвого розвитку, створення емоційного комфорту, постійна підтримка позитивного психоемоційного стану, створення всіх необхідних умов для гармонійної взаємодії дитини з життєвим середовищем [1].

В дошкільній освіті не настільки важливе оволодіння знаннями та інформацією, як набуття навичок і компетентностей, уміння комунікувати з однолітками, працювати у групах і використовувати ці компетентності для отримання знань у НУШ. Основні позиції, які варто враховувати в організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти у воєнний час повинні базуватися на позиціях та вимогах Базового компоненту дошкільної освіти. В основі освітнього процесу будь-якої вікової групи – пріоритетність досвіду дитини діяльнісний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, інтегрований і соціокультурний підхід [3]. Передусім, у Державному стандарті дошкільної освіти наголошено, що побудова освітнього процесу з дітьми дошкільного віку має здійснюватися за умов пріоритетності досвіду дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками в усіх дитячих видах діяльності, в універсальному розвивальному (ігровому) середовищі на засадах діяльнісного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, інтегрованого, соціокультурного підходів до організації освітнього процесу. Інтегрований підхід до організації змісту та процесу дошкільної освіти забезпечує формування цілісного реалістичного образу світу дитини. Дошкільна освіта виступає основою

набуття дитиною дошкільного віку емоційного та пізнавального досвіду, елементарних достовірних знань, формування життєвої компетентності відповідно віку. Досягнення дошкільного дитинства на етапі переходу до школи та упродовж наступних етапів шкільного життя забезпечують успішність розвитку навчальних навичок та якості навчальної діяльності [2].

У закладах дошкільної освіти у час воєнної агресії має бути створений позитивний психологічний мікроклімат. Педагогам ЗДО слід проводити роботу з дітьми щодо нейтралізації дитячої тривожності, страху, агресії та інших проявів, що негативно впливають на стан здоров'я дітей. Діти сприймають війну дещо по-іншому, ніж дорослі. Щоб полегшити життя малечі і відкинути, принаймні, на другий план пережитий стрес від перебування в укритті чи вимушеного переїзду, необхідно задіяти особливий підхід. Перебування в укриттях, вимушений переїзд, втрата звичного середовища, друзів, іграшок – ці та інші фактори можуть викликати тривогу та стрес у дітей. Діти часто дуже вразливі до переживань і емоційних напружень, які можуть призвести до стресів. Саме тому слід помічати перші симптоми психоемоційної перевтоми і якнайшвидше реагувати на них, щоб зберегти їх психічне здоров'я.

Мультфільм – модель навколишнього світу, тому діти схильні наслідувати тому, що вони бачать на екрані. Мультфільми, з нашої точки зору, можна використовувати як засіб налагодження позитивного мікроклімату, зняття напруги у дітей та навчання мови і розвитку мовлення. Анімації притаманна:

- емоційна та мовленнєва насиченість, сюжету мультфільму;
- відповідність структури текстів мультфільму можливостям дитячого сприймання й розуміння, співвіднесеність їх із дитячим досвідом і пережитими подіями;
- динамізм фільму, гострота й експресивний розвиток сюжету, захопливі для дитини події;
- яскравість, оригінальність, та індивідуальність зображення героїв – вони запам'ятовуються;
- зв'язок фільму з реальною життєвою ситуацією дитини, її відносинами з довкіллям;
- пробудження бажання наслідувати позитивного героя, зокрема його благородство й успішність.

Мультиплікація дуже близька до світу дитинства, позаяк у ній завжди є гра, політ фантазії і немає нічого неможливого. Це універсальний багатогранний спосіб розвитку дитини в сучасному візуально насиченому світі. Анімація здатна «перемкнути» увагу дитини з того, що її турбує, на те, що вона може хоча б відносно

контролювати.

Випробуваний нашим колективом проєкт створення коротких анімаційних фільмів з дошкільниками «Анімація – це цікаво» у мирний час ми вирішили використати у роботі з дітьми у закритому просторі (укритті). Адже дитина може побувати в ролі сценариста, актора, художника і навіть монтажера. Вона ознайомлюється з різними видами творчої діяльності, отримує нову цікаву інформацію та відволікається від тривожних думок.

Педагог має стати і для дитини, і для її батьків провідником у світ комп'ютерних технологій, допомогти дорослим сформувати основи інформаційної культури дошкільника. З огляду на це, педагоги нашого дошкільного закладу поставили за мету ознайомити дітей та їхніх батьків з різними формами роботи з гаджетами. А саме, одним з напрямів такої роботи є створення мультфільмів.

Перегляд мультфільмів – улюблена розвага для дітей. А якщо створити мультфільм самому, то розвага перетвориться на корисну справу. У нашому дитячому садку ми розробили проєкт «Анімація – це цікаво» для дітей 5-7 років. Насамперед, підготували програму проєкту, яка розрахована на два тижні. Етапи роботи над проєктом «Анімація – це цікаво»: розвиток уяви та творчого мислення, формування вміння висловлювати свої думки й почуття; знайомство з основними елементами кіно; поетапна спільна робота з дітьми по створенню власного мультфільму; прем'єра мультфільму.

На першому етапі основну увагу приділяємо розвитку уяви та творчого мислення, формуємо вміння висловлювати свої думки й почуття. Також ознайомлюємо дітей з елементами живопису, графіки, скульптури, літературної та музичної творчості, акторської майстерності тощо. На другому етапі ознайомлюємо з основними елементами кіно: кадр, план, ракурс, композиція кадру та рух у кадрі, кадрування. Зміст роботи охоплює такі теми:

- «Чарівники мультиплікації» – ознайомлення з професіями сценарист, режисер-мультиплікатор, художник-мультиплікатор, звукорежисер, оператор тощо;
- «Таємниці мультиплікації» – формування уявлень про технологію створення мультфільму;
- «Подорож країною Мульти-Пульти» – ознайомлення з видами мультфільмів.

Щоб розповісти дітям про історію мультиплікації та тематику мультфільмів, ми проводимо заняття: «Як знімають мальований мультфільм», «Які бувають мультфільми», «Подорож у минуле» тощо. Перегляд діафільмів та бесіди за їх змістом дають змогу сформувати в дітей поняття про картинку як кадр мультфільму. Аби створити

мультфільм, насамперед потрібно скласти сценарій і виготовити персонажів. Сценарії придумують сценаристи, а персонажів озвучують актори. У кожного віку є своя мова. Мова маленьких дітей дуже проста – це мова історій. Тож можна малювати щось, розповідаючи історії. Зрозуміти, де саме розвиваються події, глядач може, придивившись до предметів навколишньої обстановки – декорацій. Фахівців, що створюють декорації, називають декораторами. Вони можуть виготовити дерева, будинки, різні предмети побуту тощо. Якщо потрібно яскраво розмалювати інтер'єр будинку – на допомогу прийде художник.

Ролі цих фахівців під час створення мультфільму в дошкільному закладі, зазвичай, беруть на себе діти. Однак, обов'язково має бути головна людина, яка керує усім процесом, яку слухають усі – і сценарист, і актори, і декоратори, і художники. Це – режисер. Він наставляє усіх учасників процесу, допомагає їм правильно виконати свої завдання. Цю роль покладаємо на дорослого – педагога або навіть когось із батьків. Адже дітям п'яти-шести років доволі складно самостійно узгоджувати свої дії й керувати таким громіздким процесом, як створення мультфільму.

Процес створення мультфільму можна поділити на кроки. Розглянемо їх детальніше. На першому етапі спільно обираємо тему та шукаємо матеріали для мультфільму. Потім ознайомлюємо дітей із техніками мультиплікації:

- Перекладання – вирізаємо персонажів із паперу та рухаємо на площині;

пластилінова анімація – ліпимо плоских або об'ємних персонажів із пластиліну;

- предметна анімація – використовуємо кубики, конструктори, машинки, іграшкових звірів і людей;

- сипуча анімація – створюємо образи з піску, круп, намистин, кави тощо;

- піксіяція – діти «їздять» на стільці-автомобілі, проходять крізь стіни, літають тощо[4]

Відтак обираємо техніку, яка всім до вподоби, та розробляємо алгоритм роботи над мультфільмом. Найпростіший спосіб, який ми спробували – вибрати невелику за обсягом казку, вірш або байку. Спочатку опрацьовуємо її з дітьми – розглядаємо ілюстрації, обговорюємо персонажів твору, визначаємо основну думку тощо. Під час роботи в цьому напрямку важливо спонукати дитину висловлювати свої почуття, що виникли коли розглядали художній твір. Цей напрямок забезпечує розвиток і збагачення емоційного світу дитини [5]. Потім ми обрали складніший варіант – написати власний сценарій.

Дітлахи із задоволенням допомагають вигадати новий сюжет Це найцікавіший момент створення мультфільму. В основу сюжету можна покласти невеличку сценку, або вирішення проблемної ситуації тривалістю кілька хвилин. Головне, щоб мультфільм ніс у собі завершену ідею, думку.

Визначившись із сюжетом, переходимо до створення персонажів. Вони можуть бути як плоскими – техніка, близька до перекладання, так і об'ємними – техніка, близька до лялькової анімації. Якщо використовуємо Lego це зробити доволі просто. Виготовляємо декорації та фон на майданчику для зйомки: великий аркуш паперу певного кольору. Якщо показуватимете в ролику кілька локацій, то відповідно потрібно взяти і кілька аркушів різних кольорів. В декораціях можна використовувати і деталі конструктора. Головне подбати, щоб вони були мобільні та легко переносилися в потрібне місце (приміщення укриття при потребі).

Щоб кадри вдалися яскравими, світлими, чіткими, важливу роль на знімальному майданчику відіграє освітлення. Ми віддаємо перевагу штучному освітленню, адже воно стабільне. Для «зйомки» своїх мультфільмів ми застосовуємо техніку стоп-моушен анімації (від *англ.* stop-motion – стоп-кадр), тобто створюємо покадрову анімацію. Її сутність в тому, що послідовність статичних кадрів, кожен з яких трохи відрізняється від попереднього, створює враження руху. Які технічні засоби потрібні для стоп-моушен анімації? Передусім, це фотоапарат та програми для відеомонтажу. Створюючи мультфільм в умовах непрофесійної студії, замість цифрового фотоапарата можна скористатися смартфоном з якісною камерою. Програм створення мультфільмів існує чимало, обираєте на свій смак. Також знадобиться мікрофон і програма для оброблення звуку. Якщо немає мікрофона, для запису звуку можна застосувати диктофон, який є в кожному сучасному телефоні. Комп'ютер або ноутбук використовуємо безпосередньо для оброблення матеріалів і монтажу мультфільму.

Роль оператора зазвичай виконує хтось із дітей. (фото 1) Оператор займає місце біля фотоапарата, закріпленого на штативі. Інші діти-актори – забезпечують дії в кадрі: рухають персонажів і декорації відповідно до задуманого сюжету. Що більша деталізація руху персонажа, то природніші й плавніші його рухи. Під час зйомки стежимо, щоб статичні предмети, що створюють фон, не рухалися. Аби отримати мультфільм тривалістю дві-три хвилини, слід зробити не менш як 200-300 кадрів. Насамперед, робимо кілька кадрів порожнього тла. Потім мають з'явитися персонажі. Наприкінці вирішуємо разом із дітьми, як виглядатимуть у кадрі титри та назва мультфільму. Коли відзняли все, що запланували, починаємо

«збирати» мультфільм із фотографій.

Зазвичай монтаж мультфільму виконує педагог. Спочатку завантажуюмо відзняті фотографії на комп'ютер, переглядаємо їх, видаляємо зайві кадри. Підганяємо розмір фото до єдиного формату. Нумеруємо їх відповідно до сценарію та імпортуємо у монтажну програму. Встановлюємо необхідну швидкість «програвання» – найприйнятніше чотири кадри за секунду.

Якщо створюємо звуковий мультфільм, то за допомогою мікрофона або диктофона діти озвучують ролі. Вони по черзі записують голосовий супровід, промовляючи свої репліки на відповідному кадрі. Для запису текст ділимо на короткі відрізки. Головне подбати щоб у «студії» під час запису має бути абсолютна тиша – жодних сторонніх звуків (фото2). За потреби можна створювати звукові ефекти на кшталт скрипу дверей, шуму прибою тощо.

У час воєнної агресії на організм дитини впливають так звані зовнішні, або стресові фактори. Перебування у закритому приміщенні при повітряній тривозі – це ситуація, що викликають у дітей негативні емоції, та можуть спровокувати поганий психоемоційний настрій у дітей. Тому, при необхідності, етапи роботи над створенням фільму ми переносили в укриття. Це дало змогу зробити освітній процес неперервним та дало змогу пом'якшити емоційний дискомфорт у дітей, підвищити їх самостійність та активність, усунути вторинні особистісні реакції такі, як агресивність, підвищена збудливість, тривожна недовірливість.

Останній етап – прем'єра. Спочатку ми з дітьми самі переглядаємо мультфільм, аналізуємо свою роботу та виготовляємо афішу. Відтак, презентуємо свою роботу глядачам. Яскраві враження гарантовані як глядачам, так і мультиплікаторам. Результат нашої роботи ми представили у батьківських вайбер-групах та фейсбук-сторінці закладу та звичайно малюкам інших груп. Наші глядачі, передусім батьки, були приємно вражені, що їхні діти зуміли самостійно створити мультфільм.

Отже, створити просту анімацію під силу навіть дошкільникам. Головне організувати відповідний супровід і не обмежувати дитячу фантазію. І тоді спогади про цікаве життя в дитячому садку можна буде переглядати хоч кожного дня.

Освітню діяльність із створення анімаційних фільмів можна проводити як в індивідуальній, так і в груповій формі, як в груповій кімнаті, так і приміщенні укриття. Потенціал самостійно створеного мультфільму в вихованні поведінкової основи моральної поведінки полягає в можливості зіставлення і перенесення моральних ситуацій мультфільму у власну життєдіяльність. За допомогою відтворення дій, вчинків, реплік персонажів у грі, в спілкуванні, у спільній діяльності

дошкільник пізнає самого себе, відбувається присвоєння норм і еталонів через механізм ідентифікації та інтеріоризації. У роботі з дітьми метод створення мультфільму, діє досить швидко, є ефективними та не чинить суттєвого втручання у розвиток особистості дитини. Проведені в ігровій формі етапи створення анімації дозволяють швидко впливати на емоційну сферу дитини, при цьому не зачіпаючи її глибинно.

Список використаних джерел

1. Артанова Н. Емоційне напруження. Причини і способи зняття емоційної напруги. URL: <http://inmoment.com.ua/beauty/health/emotional-stress.html> (дата звернення: 20.09.2022)
2. Базовий компонент дошкільної освіти: Авт. група: О. М. Байер, А. М. Богуш, О. К. Безсонова та ін. К.: Видавництво, 2021. 41 с.
3. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упорд.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венгловська, Л.В. Куземко. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
4. Зімнухова Л. Як зробити мультфільм власноруч. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №12. С.11.
5. Гавриш Н. Від предмета до сюжету: складаємо розповідь разом. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №12.

Вільчанська Тетяна Василівна,
вихователь-методист,
Дунаєвецького ЗДО № 1 «Ромашка»

ІНСТРУМЕНТИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У сучасних нормативно-правових документах, що освітлюють організацію освітнього процесу зазначається, що педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Моделлю педагогічного працівника сьогодення передбачено такі якості, як: готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатись, бути в постійному творчому пошуку. Здобути ці якості сучасний педагог може в процесі самоосвітньої діяльності.

Свідома діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця і є самоосвітою. Вона полягає у адаптуванні своїх індивідуальних якостей до вимог педагогічної діяльності, у постійному підвищенні професійної компетентності та неперервному вдосконаленні якостей своєї особистості. Самовдосконалення як соціальний процес базується на вимогах суспільства та професії до особистості фахівця. Причому вимоги, що висувуються спеціалісту, повинні бути вище тих можливостей, що має людина.

У сучасному суспільстві освіта протягом життя відіграє важливу роль, визначаючи розвиток особистості в контексті її професійного становлення, а тому – ставить перед педагогами актуальні завдання: якісне переосмислення змісту та організації освітнього процесу, необхідність впливати на розвиток у педагога навичок самоорганізації, вміння планувати власний час – від яких залежить успішність, продуктивність та подальша кар'єра педагога.

Швидкий темп життя особистості в умовах дефіциту часу призводить до дезорганізації діяльності. Час сьогодні є окремою цінністю, і від того, наскільки ефективно педагогічний працівник організує свою діяльність, залежить його особистісне та професійне зростання, рівень стресостійкості, психічне та психосоматичне здоров'я.

Наукова категорія «тайм-менеджмент» інтерпретується як сукупність технологій планування роботи, які особистість впроваджує у власне життя (професійну діяльність) з метою підвищити ефективність використання свого робочого часу; контролювати завдання, кількість яких постійно зростає. Тайм-менеджмент – це і вміння ставити завдання; своєчасно виконувати їх. Певною мірою тайм-менеджмент є стилем, філософією життя зрілої особистості, у якій зростає усвідомлення цінності часу у великому потоці інформації, у світі, що постійно змінюється.

Метою тайм-менеджменту як технології формування культури праці є навчання педагогів методам самоорганізації власної діяльності й допомога у формуванні відповідних навичок самоорганізації. Застосування тайм-менеджменту відкриє можливість вихователю більш ефективно використовувати власний час, щоб здійснювати професійну діяльність, а також використовувати власний вільний час для самореалізації та саморозвитку.

Тайм-менеджмент включає в себе широкий спектр діяльності, серед яких: постановка цілей; розподіл часу; складання списків; розстановка пріоритетів; аналіз використання часу тощо. Технологія тайм-менеджменту відкриває можливість кожному педагогу ефективно планувати розклад свого дня, тижня, місяця.

З-поміж основних завдань тайм-менеджменту розрізняють наступні:

- 1) підвищення власної працездатності;
- 2) постійний контроль за якістю; виконаного;
- 3) аналіз щоденного розпорядку дня та його оптимізація;
- 4) вдосконалення навичок використання бюджету власного часу;
- 5) вміння відмовлятися від неефективних і нераціональних видів діяльності;
- 6) раціональне планування часу й виконання всіх поставлених завдань у визначені проміжки часу;
- 7) правильна організація часу для діяльності та відпочинку.

Незважаючи на широке теоретичне висвітлення питань управління часом, мало вивченою залишається проблема розвитку внутрішньої мотивації у педагогічних працівників впроваджувати технології тайм-менеджменту у професійну діяльність. В нашому закладі були проведені психологічні дослідження, які здійснювались на експериментальній вибірці педагогів у період 2020-2021 р.р. (анкетування, психологічне діагностування, індивідуальні психологічні консультації), свідчать, що переважна більшість педагогічних працівників (81 %) мають труднощі щодо планування власного часу, раціонального його використання. З них – майже дві третини досліджуваних зазначають власну неготовність систематично виділяти із всього арсеналу вільного часу – «час для якісного відпочинку»; ігнорування власних потреб, почуттів, відчуттів. У 16 % педагогів виявлено певні проблеми щодо постановки цілей і визначення термінів виконання роботи (проблема у площині стратегічного планування). А в ході індивідуальних психологічних консультацій майже кожен із педагогів наголошував на власній наявній проблемі із визначенням пріоритетів, поясненням якої в більшості ситуацій ми визначили фактор гіпервідповідальності.

Зрозуміло, що психоемоційний, фізичний ресурс вихователів, як представників однієї із найбільш стресогенних професій потребує своєчасного відновлення. Одним із таких потужних джерел для психоемоційної реабілітації, профілактики професійного виснаження, деформацій, явищ особистісного вигорання педагогів може слугувати тайм-менеджмент, спрямований на організацію як робочого часу, так і часу для ресурсного відпочинку, на встановлення пріоритетів при його використанні.

Ми розробили поради педагогам з тайм-менеджменту, що дозволять підвищити власну продуктивність праці, а також виокремити час на самореалізацію і саморозвиток. Серед таких порад:

- *визначення цілі:* ставити чіткі цілі, якомога конкретніше

уявляти, до чого прагнеш;

- *планування*: планувати діяльність з огляду на бажані результати, а також свої сильні та слабкі сторони;
- *визначення пріоритетності*: встановлювати пріоритетність, зважати, які насамперед робити справи;
- *прийняття рішень*: приймати чіткі, конкретні рішення;
- *організація та реалізація*: організовувати свій розпорядок;
- *контроль*: контролювати результати, співвідносити етапи діяльності з метою, при потребі корегувати робочий процес або переглянути мету;
- *інформація та комунікація*: пошук та обмін інформацією, здійснення комунікаційних зв'язків.

Серед основних стратегій і правил організації часу, які реалізуються в ході діяльності вихователя, виділила такі:

- здатність до цілепокладання;
- встановлення часових пріоритетів;
- співвідношення часових витрат і підсумкових результатів;
- стратегії планування та «резервування» часу.

Здатність до цілепокладання. Передбачає розвиток умінь раціонального перерозподілу дій і планів у часі, готовність до визначення цілей реальних і ідеальних цілей. Вміння своєчасно встановлювати реальні та ідеальні цілі багато в чому визначає зрілість, врівноваженість особистості, надійний захист самооцінки, раціональну тактику і стратегію цілепокладання. Правило цілепокладання передбачає розрізнення двох видів цілей: реальну мету – ту, яку, на думку людини, вона може, по всій ймовірності, досягти в даних конкретних умовах, яка безпосередньо впливає з структури завдання, і ідеальну мету – широку, всеохоплюючу мету, що перевищує тимчасові, реальні цілі. Саме від вміння розвести в часі, в реальному життєвому просторі ці два види цілей багато в чому залежить повноцінне пристосування, орієнтація педагога у часто мінливих умовах і вимогах дошкільної освіти.

Встановлення пріоритетів. Вміння планувати час у відповідності зі значенням і важливістю завдань, а не їх питомою вагою в загальній кількості справ. Важливо навчитися самостійно визначати першочергові завдання, час і терміни їх виконання. Переваги встановлення пріоритетів у тому, що це дозволяє виконувати дійсно важливі і нагальні завдання і вкладатися у встановлені терміни, концентруватися на виконанні тільки одного завдання.

Практично це виглядає так: у ситуації конкретного планування свого робочого дня (тижня, місяця, року) потрібно виходити з критерію значущості, важливості, терміновості та виду завдань, виділяючи з них:

- найбільш значущі, важливі і термінові;
- значущі, важливі і термінові;
- менш значущі і важливі, менш термінові.

При цьому класифікуємо роботи:

- за змістом: комплексні; методичні; навчальні та ін.;
- за характером спонукальних причин: за власною ініціативою; з ініціативи вихованців, батьків; з ініціативи зверху (у залежності від рівня управління);
- за періодом, що охоплює діяльність: короткострокові; середньострокові; довгострокові.

Співвідношення часових витрат і підсумкових результатів. Контроль результатів діяльності здійснюється для того, щоб мати змогу вчасно скорегувати цілі або шляхи їх досягнення, виправити помилки. Однією із форм контролю є тестування, анкетування. (Тест для визначення ефективності застосування само менеджменту (за Лотаром Зайвертом), анкети «Наскільки добре я справляюся зі своєю роботою?», «Дефіцит часу»).

Ефективною формою самоменеджменту є ведення «Щоденника самооцінки» у якому записуються зобов'язання; аналізуються виконання завдань учорашнього дня; проектується завдання завтрашнього дня; складається перспективний план своєї діяльності; здійснюється самооцінка.

При складанні робочих планів на день, на тиждень або на місяць вперед потрібно притримуватися певним принципам, виділяючи значні часові віхи, плануючи реальні терміни досягнення цілей у відповідності з робочим стилем і ритмом працездатності: початок роботи; ритми підйому і спаду працездатності; графік денної продуктивності – фази найвищої активності; регулювання пауз відпочинку – фази спаду активності; час об'єктивних перешкод; контроль результатів і тимчасових витрат; резервування часу.

При цьому постійно необхідно контролювати ефективність *реалізації своїх часових планів*: осмислення фізичного стану (регуляція ритмів підйому і спаду працездатності); співвідношення витрат і результатів; аналіз часових витрат і ресурсів «резервування часу».

Своєчасний контроль ведеться, щоб можна було провести необхідні коригування «тут і тепер». Контроль і аналіз часових витрат дозволяє розкрити додаткові джерела економії часу і визначити, наскільки великі та складні фактичні витрати по відношенню до результатів; скільки часу може бути зекономлено з метою «резервування часу» для подальшої діяльності чи непередбачених обставин, коли «час вирішує все». Як свідчить практика, необхідно раз у квартал протягом 7-10 днів робити ревізію своєї діяльності з погляду

витрат часу. Однак сам по собі облік нічого не дасть. Потрібен систематичний аналіз, який повинен враховувати, з одного боку, чи дійсно виконувана робота відповідає знанням, кваліфікації, а з іншого боку, чи не суперечать витрати часу на виконувані роботи розумним, раціональним підходам до використання часу.

Педагог сучасного дошкільного закладу має усвідомлювати необхідність розвитку у себе таких базових сучасних життєвих навичок, як: ефективне планування, здатність до постановки цілей та ухвалення рішень, розв'язання міжособистісних конфліктів, уміння співпрацювати у команді, керувати собою у часі, розвиток самооцінки, уміння активно слухати співрозмовника, проявляти ініціативу і креативність, брати на себе відповідальність та уміти делегувати повноваження. Саме тому до педагогів, особливо в умовах комплексного реформування освітньої галузі, висуваються вимоги перманентного розвитку власного інтелектуального потенціалу, а також ефективного його використання на задоволення своїх потреб та досягнення загальних цілей суб'єктів освітньої взаємодії шляхом організації та управління власним часом.

Слід зазначити, що тайм-менеджмент як система заходів, спрямованих на розвиток здатності педагога ефективно управляти часом, раціонально спланувати свою професійну діяльність, охоплює визначені етапи цілеспрямованої діяльності педагогічного працівника: аналіз використовуваного робочого часу; формування стратегії (за підсумками здійсненого аналізу); постановка мети (для досягнення якої використовується технологія управління часом); планування робочого часу (для чого – визначення пріоритетів); реалізація (конкретні дії, у відповідності до запланованого); систематичний контроль щодо досягнення мети (виконання планів; раціонального використання часового ресурсу).

Отже, запропонована технологія ефективної самоосвітньої діяльності педагога є глибоко педагогічною, незважаючи на її традиційний розгляд як технології сфери менеджменту, оскільки вона включає взаємодію вихователя і соціуму; враховує мету, методи, засоби і форми самоосвітньої діяльності; формує ціннісний підхід до самого себе, зокрема до самоорганізації, і як результат – сприяє раціональному використанню часу та особистісному самовдосконаленню й саморозвитку особистості вчителя.

Впровадження в освітній простір технології тайм-менеджменту сприятиме розвитку та вдосконаленню здоров'язбережувальної компетентності у педагогічних працівників, створенню безпечного освітнього середовища, в якому здатність до самоорганізації часу (формулювання цілей, планування, перенесення пріоритетів,

раціональне використання часу) являє собою додатковий, потужний ресурс для профілактики професійних деформацій, синдрому психоемоційного вигорання, для зростання продуктивності професійної діяльності педагогів в умовах реформування.

Список використаних джерел

1. Алюшина Н. О. Тайм-менеджмент. Мистецтво планувати та управляти своїм часом. Київ : Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2008. 119 с.
2. Грицан С. Як стишити галоп часу, або Тайм-менеджмент для професійного зростання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. №1. С. 37.
3. Івасечко О.Б. Тайм-менеджмент в системі методичної роботи. URL: <file:///D:/dokuments/Downloads/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B5%D1%87%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%91.%20%D0%A2%D0%B0%D0%B9%D0%BC-%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%B2%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8.pdf> (дата звернення 13.09.2023)
4. Кондратець І. Самоменеджмент – ключ до успіху. *Дошкільне виховання*. 2016. №11. С. 23.
5. Косигіна О. В. Інструменти тайм-менеджменту як ресурс для підвищення ефективності професійної діяльності педагогів Нової української школи. URL: https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/Zbirnyk_Konferentsiyi_ZHytomyr.pdf (дата звернення 13.09.2023)
6. Левченко Ф.Г. Тайм-менеджмент як дієвий інструмент ефективної самоосвітньої діяльності педагога URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728330/1/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A4.%D0%93.%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B82021.pdf> (дата звернення 13.09.2023)

Вітковська Ірина Василівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії
**Науковий керівник: Гончар Наталія
Петрівна,**
кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНИХ КАРТИНОК У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Реформування системи освіти України в цілому має великий вплив на парадигмальні зміни у підходах до розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку. В Концепції Нової української школи зазначено, що основним завданням її першої ланки є – навчити самостійно здобувати знання, знаходити найоптимальніші шляхи вирішення певних проблемних ситуацій, аргументовано відстоювати власну позицію, чітко висловлювати власну думку, мати розвинені комунікативні здібності. Оволодіваючи мовленням, вивчаючи мову, дитина засвоює систему знань, суспільно прийняті норми поведінки – основу її життєвої компетенції.

Проте наразі формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку під загрозою. Адже ми можемо спостерігати брак живого спілкування з дітьми та безпосередній їх контакт із електронними засобами інформації, а саме: комп'ютерні технології, телебачення, мультфільми із раннього дитинства займають значне місце в життєвому просторі дитини. Саме це призводить до труднощів засвоєння мовленням дошкільників. Тим паче, коли мова йде про дітей з особливими освітніми потребами. Так, діти із затримкою мовленнєвого розвитку часто мають обмежений словниковий запас і труднощі у формуванні зв'язного мовлення, а для дітей із розладами аутистичного спектру важливою проблемою є розвиток комунікації та розуміння емоцій.

Тому пріоритетним завданням сучасної дошкільної освіти є пошук ефективних засобів розвитку мовлення дітей з особливими освітніми потребами. На нашу думку, одним із таких засобів є використання сюжетних картинок. Вони є універсальним засобом корекційної педагогіки, оскільки допомагають активізувати мовлення,

розвивати зв'язність висловлювань, удосконалювати граматичну правильність та формувати соціальні навички.

Сюжетні картинки – це зображення, що містять певний логічний зміст, пов'язаний з дією, ситуацією чи подією. Вони можуть бути представлені у таких формах: одиночні зображення (одна ситуація, що потребує опису); серійні картинки (кілька послідовних ілюстрацій, що формують логічний сюжет); комікси (зображення з текстовими вставками, що допомагають краще зрозуміти зміст подій) [2, с. 17].

Сюжетні картинки відіграють важливу роль у розвитку мовлення дітей, оскільки вони є доступним та ефективним засобом стимуляції мовленнєвої активності [4, с. 36].

Використання сюжетних картинок сприяє:

- розвитку зв'язного мовлення, оскільки діти навчаються описувати події, формулювати речення та пов'язані висловлювання;
- розширенню словникового запасу через пояснення нових слів і понять [3, с. 44];
- розвитку комунікативних навичок, що є важливим для дітей з порушеннями соціальної взаємодії [1, с. 60];
- формуванню граматично правильного мовлення, адже робота з картинками стимулює правильне використання синтаксичних конструкцій.

Методика використання сюжетних картинок у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами має низку переваг, які роблять її ефективною та універсальною. Вона дозволяє адаптувати навчальний процес під індивідуальні можливості дитини та створює сприятливі умови для розвитку мовлення, когнітивних і комунікативних навичок.

Так, однією з головних переваг сюжетних картинок є їхня наочність. Діти з особливими освітніми потребами, особливо ті, хто мають труднощі з розумінням вербальної інформації (наприклад, діти з розладами аутистичного спектра або затримкою мовленнєвого розвитку), краще сприймають інформацію візуально.

Візуальний образ допомагає дитині краще зрозуміти зміст висловлювання. Наприклад, якщо педагог розповідає історію лише словами, дитині може бути складно уявити події. Однак, коли вона бачить сюжетну картинку, це сприяє кращому засвоєнню змісту [5, с. 29].

Окрім того, робота із сюжетними картинками мотивує дітей до мовлення, оскільки вони природним чином викликають бажання коментувати, обговорювати, пояснювати. Багато дітей з особливими освітніми потребами відчують страх перед спілкуванням, особливо якщо у них є труднощі з вимовою або формулюванням думок. Описуючи картинку, вони почуваються більш впевнено, оскільки

мають візуальну опору [2, с. 21].

Діти вчаться ставити запитання, відповідати на них, підтримувати розмову, що є важливим для соціальної адаптації [4, с. 38].

Так, у роботі з дітьми із затримкою мовленнєвого розвитку вона передбачає: використання простих сюжетних картинок для опису окремих предметів та дій; роботу з серійними картинками для формування послідовних висловлювань; запитання до дитини, що сприяють побудові розгорнутої відповіді [5, с. 30]. А дітям з розладами аутистичного спектра сюжетні картинки допомагають: навчитися розпізнавати емоції персонажів; формувати навички коментування ситуацій; розвивати соціальні навички через розігрування сюжетів [2, с. 19].

Робота із сюжетними картинками дозволяє легко та природно вводити в активний словник дитини нові слова, фрази та граматичні конструкції. Дитина не просто чує нове слово, а бачить його в контексті, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню [5, с. 30]. Педагог коригує мовлення дитини під час обговорення сюжетних картинок, навчаючи правильного узгодження слів, використання часів, відмінків тощо [4, с. 39].

Беззаперечним є той факт, що сюжетні картинки дозволяють долати певні комунікативні труднощі – одна з головних проблем дітей з особливими освітніми потребами. Сюжетні картинки допомагають їм навчитися взаємодіяти з оточенням. Таким чином, дитина вчиться вести діалог, відповідати на запитання, проявляти ініціативу у розмові [5, с. 31].

Методика використання сюжетних картинок у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами передбачає кілька основних етапів, кожен з яких спрямований на вирішення конкретних завдань мовленнєвого розвитку. Важливо, щоб робота проходила у формі гри, що підвищує мотивацію дітей та полегшує засвоєння матеріалу.

1. Підготовчий етап. На цьому етапі основне завдання – залучити дитину до розгляду зображення, зацікавити її та створити умови для активного сприйняття.

2. Аналіз зображення. Цей етап передбачає залучення дитини до діалогу, що стимулює її мовленнєву активність та розвиває навички спілкування.

3. Складання розповіді. Цей етап спрямований на формування навички послідовного висловлювання та зв'язного мовлення.

4. Закріплення матеріалу. Цей етап передбачає використання додаткових завдань, що допомагають дитині краще засвоїти нові слова та мовні структури.

5. Рольові ігри та інсценізація. На заключному етапі діти

застосовують отримані знання на практиці, розігруючи певні ситуації або створюючи власні історії на основі картинок.

Отже, методика використання сюжетних картинок у розвитку мовлення дітей з особливими освітніми потребами є надзвичайно ефективною завдяки своїй візуальності, доступності та можливості адаптації під різні мовленнєві рівні. Вона не лише сприяє формуванню мовленнєвих навичок, а й розвиває когнітивні здібності, соціальні навички, увагу та уяву. Завдяки ігровому формату заняття проходять у легкій, невимушеній атмосфері, що значно підвищує мотивацію дитини до навчання.

Список використаних джерел

1. Гриценко О. В. Розвиток мовлення у дітей з особливими освітніми потребами. Київ: Педагогічна думка, 2024. 150 с.
2. Коваленко І. М. Методи корекційної роботи з дітьми із затримкою мовленнєвого розвитку. Харків: Освіта, 2023. 180 с.
3. Мельник Т. П. Сюжетні картинки як засіб формування мовленнєвої діяльності у дітей. Львів: Світ, 2023. 140 с.
4. Петренко Л. М. Сюжетні картинки як засіб стимуляції мовленнєвої активності у дітей з аутизмом. *Логопедія сьогодні*. 2024. №1. С. 33-40.
5. Сидоренко Н. В. Методика роботи із сюжетними зображеннями у корекційній педагогіці. *Освітні технології*. 2022. №4. С. 27-35.

Войцехівський Костянтин Францович,
директор коледжу, Комунальний заклад вищої
освіти «Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розвиток сучасної системи освіти в Україні, впровадження державних освітніх і професійних стандартів актуалізують проблему розширення функцій педагога, який повинен виконувати не тільки традиційні виховну і навчальну, а й науково-дослідну, моніторингову, діагностичну, методичну, організаційну та інші функції. Процес модернізації вищої освіти повинен бути спрямований, перш за все, на його демократизацію і гуманізацію, удосконалення якості освіти, і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності випускника вишу на ринку праці.

Зміни в розвитку сучасної освіти, що зумовлені необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір, потребують підготовки педагогічних працівників нової генерації, здатних до особистісного професійного зростання.

У сучасних умовах, коли освіта набуває високого статусу вже зі своєї першої ланки – дошкільної, зростає роль педагога-вихователя. Це викликає потребу в підвищенні вимог до якості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до педагогічної діяльності. У педагогічній діяльності важко, а часом і неможливо розвести професійний і особистісний аспекти. Не можна розглядати педагогічну компетентність педагога без зв'язку з розвитком його особистості. Тому головною метою професійної підготовки стає формування і розвиток професійних здібностей і особистісних якостей майбутніх фахівців, а результатом освіти – оволодіння сукупністю загальнокультурних і професійних компетенцій.

У процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти потрібно враховувати цілісність процесу дошкільної освіти, який згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» спрямований, по-перше, на забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; по-друге, на формування в дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [1, с. 2].

Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, важливим завданням якої є набуття кожним студентом фахових компетентностей, особистісних якостей, необхідних у роботі з дітьми, смислу педагогічної діяльності, формування фахової майстерності.

К.Крутій виокремлює принцип інтеграції, який розуміється як стан пов'язаності, взаємопроникнення і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують цілісність освітнього процесу [3, с. 1].

Підготовка педагогів дошкільного профілю характеризується наявністю двох способів інтеграції: горизонтальної та вертикальної. Перший спосіб пов'язаний з викладанням дисциплін психолого-педагогічного циклу, спрямованих на оволодіння майбутніми педагогами професійними компетенціями, які сприяють пізнанню основ світоглядного відображення дійсності, формуванню умінь і навичок педагогічної діяльності, розширенню творчих здібностей до творчої діяльності. Горизонтальна інтеграція передбачає не просто засвоєння студентами знань і умінь, набутих у процесі вивчення різних психолого-педагогічних навчальних дисциплін, а їх взаємопроникнення, взаємозбагачення, творче переосмислення.

Другий спосіб інтеграції передбачає оволодіння певними професійними компетенціями в процесі вивчення проблеми в рамках роботи факультативу або проблемної групи, що сприяє зростанню самостійності і творчої активності студентів, становлення потреби в професійній самоосвіті і самовдосконаленні. Об'єднання навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу, в процесі їх вивчення за інтегративним принципом сприяє успішній професійній адаптації майбутніх педагогів у сфері педагогічної освіти, їх самовизначенню.

Базові, загальнопрофесійні, ключові компетенції майбутнього фахівця дошкільної освіти формуються на початкових етапах навчання. Здобувачі освіти опановують досвідом навчально-пізнавальної діяльності академічного типу. Цей досвід інтегрується з ознайомчою практикою, метою якої виступає формування у студентів цілісного уявлення про освітній процес сучасного ЗДО і педагога, як головного суб'єкта цього процесу.

Для науковців і практиків, які задіяні в освітньому процесі, важливою є проблема розробки та застосування новітніх технологій, які сприятимуть якісному засвоєнню галузевих знань в єдності з індивідуально творчою самореалізацією особистості студента.

В.Кошель, Н.Юрченко виділяють такі освітні технології в підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти: предметно-орієнтовані, особистісно орієнтовані, партнерські технології (технологія співпраці), проблемне навчання, інтенсивні технології, застосування кейс-методу, інтерактивні методи навчання [2, с. 37].

Найефективнішими інтерактивними технологіями навчання є проєктивні технології, що забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь з різних видів діяльності; ігрові технології, що формують уміння розв'язувати творчі завдання на основі вибору альтернативних варіантів; тренінгові технології, спрямовані на розвиток творчого мислення, комунікативної, психологічної компетентності студентів.

Отже, ефективність професійної підготовки в умовах вищої освіти забезпечується дотриманням вимог, передбачених Стандартом вищої освіти в дошкільній галузі; впровадженням нових підходів в оновленні освітньо-професійних програм, навчальних дисциплін, що забезпечують формування загальних і фахових компетентностей здобувача освіти; використанням новітніх освітніх технологій, методів, відповідно до мети і змісту навчання. Застосування компетентнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів забезпечать високий рівень підготовки конкурентоспроможної, творчої особистості майбутнього фахівця дошкільної галузі відповідно до вимог роботодавців.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/-show/2628-14/print1359838558319828>.
2. Кошель В. М., Юрченко Н. В. Використання інноваційних технологій для самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності: посібник. 2-ге вид. Чернігів: ТОВ «Чернігівська картонажнополіграфічна фабрика», 2019. 150 с.
3. Крутій К. Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? Сайт ukrdeti.com. URL: http://ukrdeti.com/wp-content/uploads/-2017/08/Стаття_проф.Крутій-К._Інтеграція.pdf.

Войцешина Крістіна Олександрівна,

студентка групи ЗДО-61б

факультету дошкільної освіти та психології,
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Фурман Ольга Вікторівна,

викладач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик

Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Фізичне виховання є основою фізичного розвитку дітей дошкільного віку, важливою умовою якого є правильно обґрунтована організація активної діяльності вихованців згідно їх фізіологічного розвитку. В ЗДО для досягнення поставлених програмових завдань необхідно використовувати різні форми роботи з фізичного виховання.

Форми роботи з фізичного виховання – це варіанти організації освітньо-виховного процесу з метою здійснення фізичного розвитку дошкільників. До основних форм Е.Вільчковський відносить заняття з фізичної культури, ранкову гімнстику, фізкультурні хвилинки, фізкультурні паузи, дні здоров'я, фізкультурні розваги, фізкультурні свята, гімнастика після пробудження, самостійна рухова діяльність, піші переходи [1]. Розглянемо детальніше деякі з форм фізичного виховання у закладі дошкільної освіти.

Основною організаційною формою фізичного виховання, за

словами А.Пивовар, є фізкультурне заняття, що ефективно забезпечує рухову активність дітей, яке проводиться інструктором з фізичної культури в спеціально створених для цього умовах в конкретний за розкладом час [2].

В процесі проведення занять з фізичної культури необхідно формувати навички основних рухів, формувати вміння у вправах спортивного характеру, виховувати позитивні моральні та вольові риси характеру, розвивати фізичні якості та зацікавленість дітей доступними видами рухової діяльності, для чого варто використовувати різні заняття. Так, О.Курок та Е.Вільчковський виокремлюють дві групи типів занять з фізичної культури:

- за змістом (комплексні заняття та з акцентом на конкретний вид освітнього матеріалу);

- за обраним педагогічним завданням (на ознайомлення з новим матеріалом, на вивчення матеріалу, на закріплення та вдосконалення фізичних вправ, змішаного типу, контрольні) [4].

Наступною формою фізичного виховання в ЗДО є ранкова гімнастика, яка зазвичай проводиться перед сніданком. Вона здійснює позитивний вплив на фізіологічні процеси в дитячих організмах, покращує поставу та сприяє профілактиці плоскостопості, а також організовує та мобілізує дитину мати організм у гарному робочому стані. Для створення позитивного настрою варто використовувати музичний супровід.

За словами М.Ріпак вправи для ранкової гімнастики мають відповідати наступним вимогам:

- вправи мають бути простими та доступними і не вимагати великої витрати зусиль;

- вправи повинні впливати на різні групи м'язів, для чого треба використовувати різні види рухів;

- для підтримки інтересу дітей варто додавати предмети для виконання вправ (стрічки, палиці, обручі, прапорці, м'ячі, кубики тощо) [4].

Проведення ранкової гімнастики має здійснюватися у добре провітреному, чистому приміщенні, а з настанням теплих днів – на вулиці. Структура ранкової гімнастики включає три частини: спочатку діти виконують шикування, різні види ходьби, біг, далі комплекс загальнорозвиваючих вправ згідно вікових норм: в групі раннього віку 3-4 вправи, в молодшій – 4-5, в середній – 5-6, а в старшій 6- 7 вправ, і на завершення біг в середньому темпі та ходьба для заспокоєння організму. Тривалість ранкової гімнастики варіюється від 4-5 хвилин в групі раннього віку до 10 хвилин з дітьми старшого дошкільного віку [1].

Гімнастика після пробудження проводиться щоденно після денного сну, яка складається з ранкового комплексу загальноорозвиваючих вправ та вправ для профілактики плоскостопості та порушень постави. М.Єфименко рекомендує проводити гімнастику пробудження на ліжках або біля них, що забезпечуватиме плавний перехід від сну до активного режиму організму дитини. Найкраще проводити у форму фізкультурної казки з сюжетною лінією, наприклад «Сонне царство», «Комашечки» тощо. Метою гімнастики пробудження має бути створення таких рухово-ігрових умов, при яких діти зможуть природним чином прокинутись, перейти від стану медитативного спокою до оптимальної психофізичної готовності активної діяльності [3].

Згідно досліджень науковців, важливою формою фізичного виховання є фізкультхвилинки та фізкультпаузи. Вправи повинні сприяти зняттю навантаження на плечовий пояс, спину, ноги. Виконання фізкультхвилинки поліпшить мозковий кровообіг, наповнить судини киснем та зніме м'язову напругу. Тривалість фізкультхвилинки має бути 2-3 хвилини у молодшій групі, 3-4 хвилини у середній та 4-5 – у старшій» [3].

Е.Вільчковський зміст фізкультурних пауз рекомендує наповнювати іграми середньої рухливості «Зроби фігуру», «Знайди стрічку» або хороводними «Каруселі», «Коровай», комплексами вправ ритмічної гімнастики. Тривалість цієї форми фізичного виховання від 6 до 10 хвилин, проте завершуватися вона має за 3 хвилини до початку наступного заняття, щоб діти мали змогу заспокоїти свій організм після емоційного навантаження в процесі гри чи виконання вправ [4].

Для ефективного фізичного виховання дітей дошкільного віку важливим є організація їхнього активного відпочинку. До найефективніших форм відносять дні здоров'я, фізкультурні свята, розваги та пішохідні переходи, метою яких є залучення усіх дітей до пропонуваного заходу педагога для з'ясування рівня розвитку фізичних якостей та їх рухової підготовки до застосування набутих знань в створених ігрових ситуаціях. Представлені форми активного відпочинку сприяють створенню оптимального рухового режиму, що покращує стан загартованості організму дітей та підвищує його функціональні можливості.

Дні здоров'я спрямовані на зміцнення здоров'я дітей, розвиток їх фізичних якостей та формування основ здорового способу життя, основною метою яких є охоплення всіх вихованців різними фізкультурними заходами протягом дня один раз на місяць. До таких заходів можна віднести рухливі ігри та естафети, спортивні змагання, екскурсії на природу, бесіди про здоровий спосіб життя тощо. Так,

пропонуємо включати тематичні дні здоров'я, наприклад, «День спорту», «День здорового харчування», «День чистоти». Впровадження регулярних днів здоров'я сприяє покращенню показників фізичного стану, формуванню позитивних звичок у харчуванні та гігієні, покращенню соціальних навичок через командні завдання, де навчаються співпраці та взаємодопомозі. Організуючи дні здоров'я варто розширювати тематику заходів, використовуючи сезонні особливості, залучати різних фахівців, хто допоможе урізноманітнити програму, проводити моніторинг рухових навичок та рівень активності, інтегрувати участь батьків [3].

Самостійна рухова діяльність забезпечує гармонійний фізичний та психоемоційний розвиток дитини, сприяє вихованню самостійності та ініціативності. Вона характеризується тим, що діти самостійно обирають види фізичної активності, такі як: рухливі ігри, спортивні вправи, творчі завдання, а також виконують ігрову діяльність, вправляючись у стрибках, бігові, виконуючи завдання за інтересами, вправляються у лазінні, киданні, побудові та подоланню перешкод, створенню та відтворенню рухів під музику. Самостійна рухова діяльність проводиться на майданчиках, у групах, в спортивних залах та під час прогулянок.

Таким чином, різноманітне використання форм фізичного виховання у ЗДО допомагає педагогам здійснювати комплексний підхід до фізичного розвитку вихованців, для того, щоб створити баланс між організованими заняттями та вільною діяльністю дітей. Успіх цього балансу залежить від потреб та інтересів дітей, підготовки педагогічних працівників, планування та систематичному виконанні усіх форм робіт, що сприятиме формуванню здорового способу життя, починаючи з раннього віку. Як бачимо, в процесі фізкультурних занять, під час проведення днів здоров'я, фізкультурних свят, розваг та пішохідних переходів, а також під час самостійної ігрової діяльності використовують різні види рухливих ігор, тому вважаємо за необхідне детальніше розкрити даний аспект досліджуваного нами питання.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
2. Пивовар А. А. Взаємозв'язок розвитку пізнавальних здібностей і рухової активності старших дошкільників у процесі занять фізичною культурою та спортом. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ, 2003. № 23. С. 209-213.

3. Ріпак М. Рухова активність – запорука здорового способу життя. Здоровий спосіб життя: зб. матеріалів III міжрегіон. (I міської) наук.-практ. конф. м. Славута, 18-19 вересня 2003 р. Львів, 2004. С. 71-72.

4. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. для студ. вузів фіз. виховання і спорту. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2001. С. 89-109.

Воляннюк Анастасія Сергіївна,
викладач кафедри педагогіки та психології
дошкільної та початкової освіти,
Херсонський державний університет

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Формування мотиваційної готовності дошкільників до навчання у початковій школі є важливим аспектом підготовки дітей до успішного здобуття освіти. Мотиваційна готовність охоплює різні фактори, такі як соціальні, емоційні та когнітивні аспекти, які формують загальну готовність дитини до освітнього процесу. Вона забезпечує позитивне ставлення до школи, сприяє формуванню сталої навчальної мотивації та адаптації до нових умов.

Мотиваційна готовність дошкільників до навчання складається з внутрішніх і зовнішніх мотивів, які визначають навчальну діяльність. Внутрішні мотиви пов'язані з освітніми та пізнавальними інтересами дитини, тоді як зовнішні мотиви можуть включати прагнення отримати гарні оцінки або уникнути покарань [1, с.7]. Це підкреслює важливість створення освітнього середовища, яке розвиває як внутрішню, так і зовнішню позитивну мотивацію дітей. З огляду на реформування освітньої системи, особливу роль відіграє формування когнітивного інтересу як основи навчальної мотивації [5]. Саме тому в умовах змін в освітній системі актуальним є застосування методик та технологій, що стимулюють природну допитливість дітей.

Дослідження підкреслюють важливість соціальних та емоційних компетенцій для готовності дитини до навчання [4, с. 91-92]. Зокрема, здатність розуміти емоції, розвивати соціальні навички та долати труднощі сприяє адаптації у шкільному середовищі. Негативні реакції на невдачі можуть впливати на успішність у навчанні, тоді як задоволення від досягнень стимулює розвиток навичок читання [4, с. 90-91]. Соціальна адаптація є важливим фактором подальшої

успішності дітей у шкільному середовищі.

За результатами спостережень зазначимо, що існує двоякий вплив підготовчих занять на навчальну мотивацію. З одного боку, вони сприяють ознайомленню дітей з освітнім процесом, а з іншого – можуть знижувати рівень інтересу до навчання, якщо подаються у надмірно формалізованому вигляді. Це підкреслює важливість збалансованого підходу до підготовки дітей до школи.

Оскільки психологічна готовність включає як внутрішні мотиви (інтерес до навчання, бажання пізнавати нове), так і зовнішні (прагнення отримати гарну оцінку, уникнути покарання), важливою складовою є позитивне ставлення до школи, яке формується ще в дошкільному віці [1, с.7]. Вважаємо, що в цьому контексті саме психологічна готовність є передумовою для формування позитивного ставлення до шкільного навчання: якщо дитина сприймає школу як місце розвитку та підтримки, вона буде більш вмотивованою до навчання.

У попередніх дослідженнях нами було підкреслено, що «перехід дитини від дошкільного до молодшого шкільного віку супроводжується зміною провідної діяльності: від ігрової до навчальної, що суттєво впливає на мотиваційну сферу дитини» [2, с.67]. Цей перехід потребує гнучких педагогічних підходів, які дозволять дітям зберегти інтерес до навчання. Оскільки гра залишається основною потребою дошкільника, варто враховувати цей фактор при організації підготовки до початкової школи.

Формування когнітивного інтересу є основою навчальної мотивації, оскільки зацікавленість у пізнанні стає рушійною силою навчальної діяльності. У період освітніх реформ цей аспект набуває особливого значення, оскільки сучасні підходи до навчання спрямовані на підтримку природної цікавості дитини [5]. Актуальним є застосування методик та технологій, що інтегрують ігрові форми навчання для розвитку когнітивного інтересу. Навчальна мотивація ґрунтується на пізнавальних потребах дитини, які стимулюють її активність та бажання засвоювати нові знання. Саме ці потреби визначають характер діяльності дитини, яка починає активно діяти, щоб задовольнити свій інтерес. Ґрунтуючись на тому, що «спонукальна (мотиваційна) складова навчальної діяльності охоплює пізнавальні потреби, мотиви і зміст навчання» [3, с.115], Важливим завданням педагогів вважаємо формування освітнього середовища, яке сприятиме збереженню природної зацікавленості дітей, а педагогічні методи при цьому мають бути орієнтовані на стимулювання пізнавальних мотивів і розвиток навчальної активності.

Важливим фактором також є те, що сім'я відіграє ключову роль у

формуванні навчальної мотивації дитини. Батьки, які заохочують навчання та підтримують інтерес до пізнання, сприяють успішній адаптації дітей у школі. Практики виховання, рівень підтримки та соціально-економічний статус родини також мають значний вплив. Дослідження показують, що мотивація досягнень, яка підтримується в сім'ї, позитивно впливає на готовність дітей до навчання [7]. Залучення батьків до освітнього процесу може значно покращити мотиваційну готовність дитини. Висока якість дошкільної освіти також є захисним фактором для дітей, які мають ризик академічної невдачі [6, с. 11-12]. Зважаючи на ці аспекти вважаємо, що якісна дошкільна освіта є фундаментом для успішної адаптації до школи.

Отже, формування мотиваційної готовності дошкільників до навчання є комплексним процесом, що включає соціально-емоційні, когнітивні та психологічні аспекти. Підтримка сім'ї, якісна дошкільна освіта, збалансовані підготовчі заняття та створення мотиваційного освітнього середовища є ключовими факторами успішної адаптації дітей до школи. Подальші дослідження мають бути спрямовані на пошук оптимальних методик розвитку навчальної мотивації з урахуванням вікових особливостей дітей та сучасних освітніх стандартів.

Список використаних джерел

1. Бужинецька К. Проблема мотивації навчальної діяльності старших дошкільників із когнітивними порушеннями розвитку. *Психологічний часопис*. 2023. №9(6). С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.6.1>.
2. Волянюк А. С. Впровадження ідей фребельпедагогіки для розвитку сталої мотивації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) 20-21 квітня 2023 / за заг. ред. Л.Є. Петухової, Н.А. Воропай, О.Е. Анісімової, І.В. Гриценко, А.С. Волянюк. Івано-Франківськ, 2023. С. 66-69.*
3. Волянюк А. С. Характеристика змісту і рівнів навчальної мотивації молодших школярів. *Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 9-10 листопада 2020 р.)*. Херсон, 2020. С. 114-121.
4. Józsa K., Barrett K. Affective and social mastery motivation in preschool as predictors of early school success: A longitudinal study. *Early Childhood Research Quarterly*. 2018. Vol. 45. P. 81-92. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.ECRESQ.2018.05.007>.

5. Lohvytska L., Voloshyna V. Preparar a un niño para la escuela en condiciones de transformación del sistema educativo ucraniano. *Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.46377/DILEMAS.V32I1.2007>.
6. MacPhee D., Prendergast S., Albrecht E., Walker A., Miller-Heyl J. The child-rearing environment and children's mastery motivation as contributors to school readiness. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2018. Vol. 56. P. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.APPDEV.2018.01.002>.
7. Penev R., Peneva L. A study of family motivation for school education. *Education and Technologies Journal*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.26883/2010.231.4910>.

Врочинська Людмила Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Сьогодення потребує модернізації змісту, стратегії та методів співпраці педагогів закладу дошкільної освіти із батьками вихованців. Низка дослідників дошкільної освіти (І. Балицька, І. Бех, О. Кононко, І. Кондратець, Т. Піроженко, Т. Поніманська та ін.), підкреслюють, що родина та заклад дошкільної освіти виконують важливі функції в освітньо-виховному процесі і не можуть замінювати одне одного, тому їхня співпраця є необхідною для повноцінного розвитку дитини. Такий підхід актуалізований переглядом акцентів та напрямків цієї взаємодії, оскільки нагальними є питання доступності дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Окреслене потребує відповідної фахової підготовки вихователів для закладів дошкільної освіти (М. Александрович, Т.Бондар, Ю.Волинець, О.Добош, Н.Стаднік) [1;4].

Ми погоджуємося з думкою вчених (О. Кас'яненко, Т. Шанскова, В.Шевченко), що для успішної інклюзивної діяльності, майбутні вихователі повинні володіти певним рівнем знань та навичками роботи з дорослими, а також достатнім рівнем умінь спілкуватися, домовлятися, співпрацювати з сім'ями і вирішувати конфлікти,

скорочувати психологічну відстань між батьками і педагогом [2; 6]. Доречним в цьому контексті є твердження В.Шевченко про те, що співпраця педагогів в інклюзивному освітньому закладі має поширюватися не лише на батьків дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а й на не менш важливих учасників процесу інклюзивного навчання – батьків здорових дітей, бо це сприяє формуванню толерантного ставлення до дітей з особливими потребами та сприйняття їх як рівних і повноцінних членів соціуму [6].

Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища є важливим складником освітнього процесу в закладах вищої освіти. Діяльність ЗВО щодо формування в здобувачів вищої освіти спеціальних знань, умінь і рефлексії в процесі вивчення дисциплін, розвитку самоосвіти та самовиховання має бути цілеспрямованою й систематичною [1]. Тому, для реалізації мети нашої наукової розвідки було проаналізовано зміст професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка до роботи з батьками дітей в процесі вивчення дошкільної педагогіки.

Освітній компонент «Дошкільна педагогіка» – один із фундаментальних у формуванні педагогічних знань і вмінь майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, який, відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, вивчається на I курсі у II семестрі та II курсі в I семестрі. Метою цього навчального курсу є формувати у здобувачів вищої освіти професійну компетентність, забезпечити основну теоретичну і практичну педагогічну підготовку до виконання кваліфікаційних обов'язків вихователя ЗДО [3].

Відповідно до *Стандарту вищої освіти* України: першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 – «Дошкільна освіта» ОК «Дошкільна педагогіка» передбачає формування таких фахових компетентностей щодо окресленої проблеми, як здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками; здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами (КС-18, 19) та набуття умінь здійснювати взаємодію в роботі закладу дошкільної освіти, сім'ї та школи; залучати батьків до організації освітнього процесу з дітьми раннього і дошкільного віку в умовах ЗДО; планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності; здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і

розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно- і соціально зорієнтоване спілкування з батьками (ПР-05,07,17) [5].

Варто зауважити, що в процесі вивчення означеного освітнього компонента підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками передбачається окремими питаннями усіх тем змістових модулів II–V (Зміст і методи виховання дітей дошкільного віку, Педагогіка раннього дитинства, Формування особистості в дошкільному віці, Виховання дітей у діяльності). Змістовий модуль VI «Заклад дошкільної освіти, сім'я і школа» передбачає вивчення теми: «Взаємодія сім'ї і закладу дошкільної освіти у вихованні дітей». Контент теми серед інших питань сімейного виховання: значення, традиції та засоби, роль прикладу батьків й інших членів сім'ї, проблеми виховання дітей в сім'ї, організація життя і різних видів діяльності дітей в сім'ї тощо, передбачає ознайомлення з поняттями «взаємодія», «співпраця», принципами, формами спільної роботи ЗДО з сім'єю у вихованні дітей, які виховуються в закладі дошкільної освіти; участь батьків у роботі закладу дошкільної освіти та спільні форми виховної роботи закладу дошкільної освіти і родин вихованців у ЗДО.

Поряд із розглядом теоретичних питань передбачено семінарські та практичні заняття, завдання для самостійної та індивідуально-дослідницької роботи, які містять окремі аспекти роботи з батьками. Майбутнім вихователям пропонуються різноманітні види завдань, розв'язання яких сприяє розвитку творчості, формуванню власної думки, підвищенню рівня професійної компетентності, зокрема: спрогнозувати зміст інтерв'ю з батьками (із зазначенням типу сім'ї) про їхні стратегії виховання дітей у сім'ї; скласти правила спілкування та взаємодії вихователя закладу дошкільної освіти з батьками; розробити тематику консультацій для батьків із проблеми родинного виховання; укласти сценарій нетрадиційної форми роботи вихователя з батьками тощо. Окрім того, передбачені завдання для виконання під час пропедевтичної практики (I семестр, II курс). Наводимо окремі з них: ознайомитися з плануванням роботи вихователя з батьками дітей; проаналізувати зміст бесід вихователів з батьками; наочно-письмові форми роботи з батьками: батьківські куточки, тематичні стенди, дошки оголошень, планшети, інформаційні листи, тематичні виставки, скриньки довіри та пропозицій, тощо. Результати спостережень студенти увиразнюють на семінарських та практичних заняттях.

Однак, вимоги оновленої нормативно-правової бази дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021; Порядок організації інклюзивного навчання в ЗДО, 2021; професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», 2021); Рекомендації

щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти у 2024/2025 навчальному році (28.08.2024 р.); Закон України «Про дошкільну освіту», 2024, тощо) у яких зосереджено увагу на формуванні готовності майбутніх педагогів до організації освітнього процесу та взаємодії з батьками дітей з ООП, засвідчили необхідність модернізувати зазначений обсяг навчального матеріалу. Зокрема, було доповнено контент тем кожного змістового модуля інформацією щодо роботи з дітьми з ООП та їхніми батьками. Наприклад, у зміст теми «Організаційно-методична робота з дітьми раннього віку» (ЗМ.2 Педагогіка раннього дитинства) внесено відомості про дітей з ООП, особливості їхнього розвитку та партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками дітей в організації освітньої діяльності в групах раннього віку. Такий підхід використано до семінарських, практичних занять, завдань для самостійної та індивідуально-дослідницької роботи.

Таким чином, оновлення змісту освітнього компонента «Дошкільна педагогіка» у відповідності до чинних вимог, на нашу думку, вможливилює формування професійної готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми з ООП та їх батьками. Проте, потребує вивчення ефективність використання здобувачами вищої освіти засвоєних знань під час різних видів практики.

Список використаних джерел

1. Бондар Т., Добош О., Александрович М. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Preschool Education: Global Trends* (2022), Vol. 2, 162–188. URL: <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-162-188>
2. Кас'яненко О.М. Спільна діяльність освітніх закладів та сім'ї у вихованні дитини з особливими потребами. *Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація*: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачєво, 19-21 жовтня 2016 р.). Мукачєво : Вид-во МДУ. С. 96-98.
3. Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна (Історія дошкільної педагогіки)» для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 012 Дошкільна освіта [розробн. Врочинська Л.І.]. Кременець, 2024. 43 с.
4. Стаднік Н.В., Волинець Ю.О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до партнерської взаємодії з батьками вихованців. *Народна освіта*. 2018. Вип. 2. С. 41–48.
5. *Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 –*

«Дошкільна освіта». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>

6. Шевченко В. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Humanitarium Pedagogy. Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди, 2018. №42. С. 162-170.

Габрук Світлана Миколаївна,
інструктор з фізичної культури закладу
дошкільної освіти №6 «Веселка»
Нетішинської міської ради

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РУХЛИВИХ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ІГОР

Важко переоцінити ту величезну роль, яку відіграють національні ігри у фізичному та моральному вихованні дітей. З давніх-давен ігри були не лише формою проведення дозвілля та розваг. Завдяки їм формуються такі якості, як стриманість, кмітливість, наполегливість, організованість; розвиваються сила, спритність, швидкість, витривалість та гнучкість. Поставлена мета досягається через різноманітні рухи: ходьбу, стрибання, біг, кидання чи перенесення предметів.

Не випадково, що більшість українських ігор супроводжуються піснями, вимовками та приказками. Адже, якщо дитина в процесі гри, змагання співає або складно примовляє, то в неї ніколи не виробляться агресивність, зверхність, почуття переваги над іншими.

ВИБІР ГРИ

Для вибору гри потрібно чітко знати завдання, які вирішуватимуться грою, рівень розвитку дітей і місце проведення. Підбираючи гру для уроку фізичної культури, потрібно враховувати основні його завдання. Наприклад, для закріплення техніки стрибків доцільно використовувати ігри, сюжет яких пов'язаний зі стрибками.

Зміст гри повинен відповідати віковим особливостям фізичного та психофізичного розвитку дітей. Для дітей молодшого дошкільного віку, руховий досвід яких дуже малий, рекомендуються ігри сюжетного характеру з елементарними правилами і простою структурою («Мак», «Іди, іди, дощику», «Ой вийтеся, огірочки» та інші).

Поступово від простих ігор потрібно переходити до більш складних, підвищувати вимоги до швидкості та координації рухів.

У середньому шкільному віці застосовуються більш різноманітні ігри. Діти вже мають певний руховий досвід, тому доцільно використовувати ігри «Ворона», «Квочка», «Цурка», «Гилка проста». Рекомендуються ігри зі швидкими рухами та стрибками («Запорожець на Січі», «У довгі лози», «Пускайте нас»).

Для дітей старшого шкільного віку, у зв'язку з ростом фізичних можливостей, рекомендуються ігри з короткочасним силовим напруженням («Перетяжка», «Хвостач», «Вежа»), точними та швидкими рухами («Гилка складна», «Ходулі»).

ПІДГОТОВКА МІСЦЯ ДЛЯ ГРИ

Народні ігри, як правило, не вимагають спеціальних майданчиків. Грали на вулиці, на вигоні, на лузі, у полі, серед пасовищ й навіть за працею, коли настунав короткий перепочинок.

Під час проведення ігор у приміщенні потрібно передбачити, щоб не було непотрібних, особливо гострих, предметів.

Якщо гра відбувається в лісі, необхідно знайти рівну галявину без пеньків та без гілля.

Доцільно привчати дітей самостійно готувати місце для гри, робити розмітку, наводити лінії. Якщо розмітка майданчика вимагає багато часу, то це робиться до початку гри. Нескладну розмітку можна робити під час пояснення гри. Межі майданчика повинні бути не ближче 3 м від огорожі, сітки та інших предметів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРИ

Для організації гри велике значення мають лічилки, які дають можливість швидко організувати гравців, настроїти їх на об'єктивний вибір ведучих. Лічилки відрізняються чіткістю, ритмічністю, співучістю:

Котилася торба з великого горба,
А в тій торбі: Хліб-паляниця,
Кому доведеться –
Той буде жмуриться.

Вимовляючи кожне слово лічилки, діти показують по черзі на гравців. На кому випаде останнє слово, той і стає ведучим, або навпаки – виходить із кола. Крім лічилок, традиційно існує і жеребкування. Найчастіше воно застосовується в тих випадках, коли дітей потрібно розділити на дві команди. Наприклад, діти за загальною згодою обирають двох найбільш майстерних гравців. Решта – розділяється на пари. Пари складаються із рівних гравців, які домовляються про назву кожного. Після цього вони підходять до ведучих і запитують: «Соломи чи зерна?» або «Дерева чи заліза?» і т.п.

Ведучі по черзі вибирають, говорячи: соломи, заліза... «Солома» і «залізо» стають біля ведучих, які їх вибрали, і так, поки не утворяться

дві рівні команди.

Для визначення черговості в народних іграх дуже часто застосовується вимірювання на палиці. Один гравець підкидає її і ловить однією рукою. Другий гравець береться за палицю вище тієї руки, котра ловила. Так по черзі переносять свої руки вище до кінця палиці. Чия рука опиниться на кінці – той і починає гру.

Ще один спосіб вибору ведучих – виділення за загальною згодою дітей. Цей прийом має велике значення у педагогічному відношенні, тому що дозволяє виявити колективне бажання дітей, які, як правило, вибирають найбільш достойних.

Інколи керівник гри призначає ведучих. Зазвичай до цього вдаються тоді, коли діти ще не знають один одного і не можуть швидко вибрати найбільш підходящих гравців.

Перш ніж почати пояснення гри, потрібно розмістити дітей так, щоб вони добре чули і бачили керівника. Найкраще вишикувати гравців у вихідне положення, з якого вони почнуть гру.

Якщо до початку гри діти стають у коло, керівник під час пояснення знаходиться між гравцями. Не можна ставати в центр кола, тому що половина дітей опиниться за спиною.

Якщо гравці розділені на дві команди і вишикувані одна проти іншої на великій віддалі, доцільно при поясненні зблизити команди, а потім знову повернути їх на вихідне положення. В цьому випадку ведучий пояснюючи гру, стає біля бокової межі і звертається то до однієї, то до другої команди.

КЕРУВАННЯ ГРОЮ

У ході гри керівник зосереджує увагу дітей на її змісті, слідкує за точністю рухів, робить короткі методичні вказівки, підтримує підвищений емоційний стан.

Пояснюючи нову гру, у якій є лічилка, керівникові не слід попередньо розучувати з дітьми її текст, його бажано ввести в хід гри несподівано. Такий прийом дасть дітям велике задоволення і звільнить від нудних трафаретів. Діти, слухаючи ритмічні поєднання слів з рухами, при повторенні гри легко запам'ятовують лічилку.

Пояснювати нову гру можна по-різному, в залежності від її виду та змісту. Так, несюжетну гру пояснюють коротко і лаконічно. Керівник створює уявлення про її зміст, послідовність ігрових дій, розміщення гравців, правила гри.

Пояснюючи сюжетну гру, потрібно коротко розповісти про хід гри, пояснити роль ведучого, дати послухати діалоги і перейти до розподілу ролей.

Розповідь не повинна бути монотонною. Пояснювати гру слід спокійним голосом, інколи підвищуючи або знижуючи його, щоб таким

чином звернути увагу дітей на той чи інший момент змісту.

Для кращого засвоєння гри пояснення рекомендується супроводжувати показом. Зміст гри доцільно пояснювати тільки тоді, коли діти грають у неї вперше. Якщо гра повторюється, достатньо нагадати, описати її основні моменти, залучаючи до цього самих дітей.

Головне завдання педагога – навчити дітей гратися активно і самостійно. Тільки в цьому випадку вони привчаться самі в будь-якій ситуації регулювати ступінь уваги та м'язових напружень, швидко приймати рішення, проявляти ініціативу.

Починати гру потрібно організовано і своєчасно. Затримка її значно знижує передігровий стан, зменшує готовність дітей до гри.

Гра починається за встановленим сигналом (команда, свисток, сплеску долоні тощо). Пізніше керівник уважно слідкує за ходом гри і спрямовує діяльність дітей у певному напрямку. У процесі гри доцільно робити зупинки і вказувати гравцям на технічні і тактичні помилки. Разом з тим потрібно надавати дітям максимум ініціативи і залишатись об'єктивним суддею.

Давати сигнал до закінчення гри найкраще тоді, коли діти отримали від неї задоволення, але й не перевтомилися. Про закінчення гри можна попер дитину словами: «Залишилось дві хвилини», «Граємо до одного м'яча». Несподіване закінчення гри може викликати негативну реакцію гравців.

ПІДСУМКИ ГРИ

Після закінчення гри керівник повинен оголосити її результати. Для цього він створює спокійну обстановку. У процесі визначення результатів гри потрібно враховувати не тільки швидкість, але й якість виконання тієї чи іншої дії. Оголошувати результати гри потрібно лаконічно, нікому не роблячи скидок.

Під час оголошення результатів необхідно назвати помилки, що були допущені в техніці і тактиці гри, вказати на шляхи їх виправлення. Доцільно згадати позитивні і негативні моменти гри, відзначити кращих гравців.

Бажано залучити до аналізу ігрових дій самих дітей, що дає змогу привчати до спостережливості і значно підвищує інтерес до фізичної культури.

ІНВЕНТАР

Народні ігри, як правило, не вимагають складного обладнання. Інвентарем часто слугував підручний матеріал: палиці, камінці, горіхи, квасоля тощо. Зі спеціального інвентаря можна назвати м'яч, гилку, цурку, скраклі та деякі інші.

М'яч звичайно робили із шерсті. Навесні з вола чи з корови насмикували чистої шерсті і, змочуючи її водою та слиною, катали між

долонями. Спершу виходила маленька грудочка, яка згодом все більшала і більшала, набуваючи круглої форми. Чим довше, старанніше і рівномірніше робиться викачування, тим тугішим і дружнішим стає м'яч, тим краще він «стрибає».

Інколи його обшивають шкірою, виготовляючи чохол із чотирьох ромбоподібних шматочків шкіри, або ж набивають такий чохол «куницею», тобто борідками колосків очерету чи коноплі. Обшитий шкірою м'яч називається ремінним.

Трапляється, що перед грою для більшої ваги м'яч намочують водою. Тоді удар від нього сильніший і відчутніший.

Гилка – палиця діаметром 3/5 сантиметрів та завдовжки до метра. Вона використовується для того, щоб підбивати м'яч. Для гравців молодшого віку береться дощечка завдовжки 80 і завширшки 10 сантиметрів, закруглена і зачищена з одного боку, щоб її зручно було тримати.

Цурка – загострена з обох кінців паличка з міцного дерева завдовжки 20-30 сантиметрів. Для гри в цурку потрібна ще замашна палиця завдовжки 70-100 см і завширшки 2-3 см.

Великою популярністю користувались ходулі. Їх виготовляли таким чином: у дві високі жердини з боків вкручувались маленькі палички або прибивалися дощечки. Можна навіть декілька: нижче і вище.

Більшість сюжетних ігор – колективні, кожна дитина привчається погоджувати свої дії з діями інших гравців, не вередувати, а діяти у відповідності з правилами гри. В інших сюжетних іграх можна виразно розповісти про зміст гри, дати дітям можливість прослухати слова, які промовляють учасники гри, а потім перейти до розподілу ролей.

Несюжетна гра пояснюється коротко та емоційно. Вихователь дає дітям уявлення про її зміст, послідовність ігрових дій, розміщення гравців та ігрового інвентарю, правила гри. З метою з'ясування розуміння дітьми правил гри доцільно задавати їм одне-два уточнюючих запитання. Якщо рухливу гру проводити з музичним супроводом, необхідно перед її початком дати дітям можливість прослухати музичний твір, щоб вони зрозуміли її зміст. При цьому звертають їхню увагу на характер твору та на яскраві засоби музичної виразності, що відбиваються у рухах. Народна рухлива гра з музичним супроводом ефективніше сприяє формуванню правильної постави, координації рухів та їх вдосконаленню. Радіючи музиці та відчуваючи красу своїх рухів, дитина емоційно збагачується, переживає піднесення, стає більш життєрадісною. Під час гри вихователь дає вказівки дітям, які порушують правила або допускають помилки. Зауваження слід робити, не зупиняючи дітей.

Гру зупиняють лише тоді, коли більшість її учасників допускає грубі помилки і тоді необхідно додатково пояснити які-небудь положення правил.

Ігрова діяльність своєю емоційністю захоплює дітей, і вони не відчують втоми. Отже, щоб дошкільнята не перевтомились, потрібно своєчасно припинити гру або зменшити інтенсивність рухів. Для регулювання фізичного навантаження у грі використовують різні методичні прийоми: збільшення або зменшення тривалості гри, кількості повторень усієї гри або окремих її етапів, скорочення або збільшення дистанції для бігу дітей і ускладнення правил гри, уточнення правил і аналіз помилок.

Отже, використання українських рухливих ігор у навчально-виховному процесі має свою специфіку. У першу чергу, при виборі народної гри необхідно враховувати всі вимоги, що стосуються вибору рухливої гри, зокрема: врахування педагогічних завдань, рухової підготовленості, рухового досвіду, інтересів та уподобань дітей, місця в режимі дня, пори року, температури повітря та умов проведення. Народні рухливі ігри – важливий засіб виховання дітей дошкільного віку. Правильно підібрані ігри сприяють гармонійному розвитку організму дошкільників. Різноманітні рухи та ігрові дії дітей ефективно впливають на діяльність серцево-судинної, дихальної та інших систем організму, збуджують апетит і сприяють міцному сну. Народні рухливі ігри задовольняють потребу організму дитини в русі, сприяють збагаченню її рухового досвіду. За допомогою народних рухливих ігор у дошкільнят закріплюються різноманітні вміння і навички основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, рівноваги), розвиваються такі важливі фізичні якості як швидкість, спритність, витривалість.

Також цінність народної рухливої гри полягає у тому, що вона викликає позитивні емоції, почуття задоволення, життєрадісність, активність, позитивно впливає на психічний та фізичний розвиток дошкільника.

Значний вплив мають українські народні рухливі ігри на виховання морально-вольових якостей, таких як товариськість, повагу один до одного, розвивають любов до народної творчості, національних традицій. Українські народні рухливі ігри впливають на розумовий розвиток дитини, розширення кругозору, розвиток спостережливості, кмітливості, уміння аналізувати, узагальнювати. Розвиваються здібності правильно оцінювати просторові, часові характеристики рухів і швидко реагувати на них. Використання різноманітних ролей сприяє розвитку організаторських здібностей.

З дітьми раннього віку слід використовувати переважно індивідуальні ігри-забавлянки (чи з двома-трьома дітьми). Наприклад,

з дітьми другого року життя розігравати (індивідуально) українську народну гру-забавлянку «Горошок».

З дітьми третього року життя українські народні ігри можна проводити на прогулянці з невеликою групою в 5-6 чоловік. Вихователь грає разом з дітьми або виконує головну роль, водночас керує грою, стежить за дотриманням правил. Текст слів в іграх простий це переважно заклички: «Дощику-дощику», «Вода холодная», «Зозуля-кувуля», «Вийди, вийди сонечко».

У другій молодшій групі дітям доступні рухливі хороводні ігри: «Курочка-чубарочка», «Кізонька», «Де ж наші ручки?», «Качечка».

Дітям п'ятого року життя доступні й складніші хороводні ігри з текстом для співу: «Галя по садочку ходила...», «Калина», «Я лисичка, я сестричка», «Ой у перепілки». Цим дітям вихователь доручає виконувати головну роль. Обираючи дитину на ту чи іншу роль, слід враховувати її індивідуальні можливості.

Народні ігри для дітей старшого дошкільного віку можна поділити на кілька груп. До першої групи належать рухливі ігри з текстом-діалогом: «Кози», «Панас», «Чорне - біле», «Гуси», «У гусей», «Жмурки», «Квочка», «Крук», «Сірий кіт», «Залізний ключ» та інші. До другої групи належать хороводні ігри зі співом, текст цих ігор ознайомлює дітей з трудовими процесами, із звичаями українського народу. Це такі ігри, як «Соловейко-сватку», «А ми просо сіяли, сіяли...», «Мак», «Задумала бабусенька» та інші.

Наступну групу становлять ігри розважального характеру, в яких відбито народні звичаї. Це ігри «Я гілочка», «Чий вінок кращий?», «Ходить Гарбуз по городі», «Як у нас біля воріт», «Ой є в лісі калина», «Ой на горі жито» та ін.

Перш ніж запропонувати дітям нову гру, вихователю слід самому добре підготуватися: вивчити зміст гри, правила, вірш та пісні для супроводу, відпрацювати рухи, які він показуватиме дітям. Варто ознайомити дітей із походженням гри, атрибутами та дійовими особами, розповісти, як цю гру грали колись. Якщо розучується хороводна гра, в якій є приспів, не слід заздалегідь заучувати з дітьми тексти. Несюжетну гру пояснюють коротко і лаконічно, фіксуючи увагу на її змісті, послідовності ігрових дій, розміщенні гравців та ігрового інвентарю, правилах гри. При поясненні сюжетної гри коротко розповідають про хід та правила гри, пояснюють роль ведучого. Пояснювати зміст гри треба виразно, дохідливо, коротко, щоб не стомлювати дітей. Розповідь повинна викликати у дитини яскраве уявлення про дійових осіб, яких вони зображатимуть. Емоційно-образне повідомлення сюжету гри допомагає дошкільнятам краще уявити ігрову ситуацію й виразніше виконувати характерні для даного

образу рухи . Щоб з'ясувати , чи зрозуміли діти правила гри, доцільно поставити їм одне-два питання на уточнення.

Для кращого засвоєння гри рекомендується, особливо в ранньому віці, найскладніші моменти пояснювати жестом і показом деяких рухів. Іноді основний рух можна виконати кілька разів до початку гри. Пояснюючи правила, виконання яких викликає труднощі у дітей, треба показати, як вони виконуються. Гра проходить злагоджено й чітко, якщо діти зрозуміли правила та ігрові дії, які вони повинні виконувати. Дотримання правил гри впливає на формування організованості, зібраності дитини. Дитина розуміє чому потрібно дотримуватись правил гри. Ігри, що вимагають дотримання правил, дуже дисциплінують. У процесі гри дитина навчається долати труднощі, пізнає навколишнє середовище. Такі ігри виховують дітей-організаторів, які вміють наполегливо іти до мети і вести за собою інших, організовувати їх. Використовуючи народні ігри у різних природних умовах, слід добирати їх відповідно тематики. Наприклад, на лузі доречно буде пограти з дітьми у такі ігри: «Гуси», «Віночок», «Подоряночка»; біля водойми - «Міст», «Качки і рибалки», «У річку, гоп»; у лісі - «Грибок», «Горішок» тощо. Ігри зазначеної тематики допомагають збагатити уявлення про навколишній світ, різні явища природи, розширюють кругозір. Виконуючи різноманітні ролі, імітуючи дії тварин, птахів, комах, діти на практиці застосовують здобуті знання про життя, поведінку, способи їх пересування.

Список використаних джерел

1. Борщевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. *Цінності освіти і виховання особистості*: Наук.-метод.зб. К., 2007. С. 21-25.
2. Богініч О. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: Навч.-метод. посіб. К.: Шк. Світ, 2007. 120 с.
3. Бондар Т. С. Спортивні та рухливі ігри на заняттях з фізкультури в дошкільному закладі. Методичний посібник. Педагогічна майстерня. Харків: видавництво Ранок, 2007. 87 с.
4. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9-14.
5. Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? *Рідна школа*. 2009. №1. С. 2-8.

Гальчук Алла Віталіївна,
вихователь-методист Дунаєвецького ЗДО
№5 «Усмішка»

«ГЕОБОРД» – ІННОВАЦІЙНИЙ МАТЕМАТИЧНИЙ ПЛАНШЕТ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

*Витоки здібностей і
обдарувань дітей –
на кінчиках їхніх пальців
В.Сухомлинський*

Відповідно до тенденцій розвитку освіти сучасний заклад дошкільної освіти має випустити допитливого, активного випускника, який може вирішувати інтелектуальні і особистісні завдання [1]. Одна з навичок, яка повина бути сформована на той час, коли дитина піде в школу – це розвиток загальної і дрібної моторики, координації рухів пальців рук [2]. Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до школи, і саме в цій області дошкільнята відчують серйозні труднощі. Проблеми підготовки руки до письма останнім часом все частіше зустрічаються в першому класі. Діти не можуть справлятися з об'ємом письмових завдань вчителя, так як у них слабо розвинена дрібна моторика пальців рук, слабо розвинене вміння орієнтуватися на площині, недостатній рівень мовної активності. Річ у тому, що в головному мозку людини є центри, що відповідають за мову і рух пальців рук, які розташовані дуже близько. Стимулюючи дрібну моторику, і активізуючи тим самим відповідні відділи мозку, ми активізуємо сусідні зони, що відповідають за мову, тому тренування рухів пальців рук, у свою чергу, робить великий вплив на розвиток активної мови дитини. Розвитку логічного мислення і дрібної моторики сприяє математичний планшет-геоборд.

Геоборд (геоборт) – це багатофункціональна геометрична дошка для конструювання плоских образів. Можливості геоборда настільки широкі, що використовувати його можна в розвиваючих іграх та навчанні дітей з 3 років, як дошкільнятам, так і молодшим школярам.

Дитячий математичний планшет має величезне пізнавальне значення [3]. Він сприяє дослідницької діяльності дітей, сприяє їх гармонійному психологічному, сенсорному і моторного розвитку, а також розвитку творчих здібностей та уяви.

Це пристосування стало відомо ще в 50-і роки минулого століття. Філософ і магістр мистецтва Калєб Гаттегно створила перше «поле для малювання резиночками» з 25 штирями. Геоборд складається з

плоского поля і штирів, розташованих на полі рівновіддалено один від одного по горизонталі і вертикалі. Для роботи з геобордом також потрібні гумки – це можуть бути звичайні латексні канцелярські або тонкі кольорові для волосся. Одягаючи гумку на два штирі, можна отримати пряму лінію, на три – трикутник, на чотири – квадрат. З ліній і фігур можна створювати різні зображення, що просто неможливо не використовувати в іграх і навчанні дітей.

Види геобордів:

1. Статичний. Елементи геоборда розташовані на однаковій відстані і не виймаються. Варіант хороший лише для початківців, коли малюк ще не вміє достатньо проявляти фантазію.

2. Нестатичний. Всі елементи є окремими, їх потрібно самостійно вставляти в отвір. Розрахований не тільки для дошкільників, а і для початкової. Окрім статичних фігур діти самі можуть створювати сюжети.

В чому користь геоборда?

По-перше, він розвиває когнітивні здібності дитини: просторове та асоціативне мислення, увагу, пам'ять.

По-друге, сприяє психосенсомоторному розвитку (розтягування, надягання резиночок на кілочки – корисна сенсорна «зарядка» для пальчиків).

По-третє, геоборд пропонує безліч варіантів самостійного використання, а значить, розвиває фантазію та творчий потенціал дітей.

По-четверте, ця нескладна іграшка може використовуватися як математичний планшет і допомагає дитині на власному чуттєвому досвіді зрозуміти базові терміни геометрії: фігура, периметр, площа.

По-п'яте, гра з геобордом – відмінний метод розслаблення і зняття фізичної та психологічної напруги у дітей.

Завдання роботи з геобордом включають:

- доповнивши геоборд наклейками цифрами або просто намалювавши їх, об'єднаємо цифри по-порядку,
- доповнюючи геоборд намальованими літерами, об'єднаємо букви по алфавіту, отримуємо слова,
- робимо лабіринти,
- викладаємо картинки за схемам і без схем,
- викладаємо сузір'я,
- малюємо цифри,
- малюємо букви,
- викладаємо геометричні фігури,
- виконуємо завдання з карточок, наприклад фігуру з п'ятьма кутами, два різних трикутники, два квадрати різного розміру,

придумай свою фігуру і порахуй, скільки у ній кутів (сторін) і т. д.

- з'єднуємо ниткою маленькі і великі букви (намальовані),
- складаємо казки та супроводжуємо історією,
- викладаємо сніжинки,
- продовжуємо симетричний малюнок,
- перетворюємо в геоборд будь-який робочий лист, де потрібно з'єднати лінії,
- граємо з карточками.

Таким чином, у дітей чудово працює дрібна моторика рук, включається диференційоване сприйняття інформації, тренується пам'ять і увагу, засвоюються узагальнені знання і способи дій. Все це, позитивно впливає на готовність дитини до серйозного освітнього процесу і його подальші успіхи в школі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти /нова редакція/ наук. ред. А.Богущ. К. «Світлич», 2012.
2. Програма розвитку дитини «Українське дошкілля».
3. Аляб'єва Е.А. «Розвиток логічного мислення та мовлення дітей 5-8 років» ТЦ Сфера, 2005 рік.
4. Фінкельштейн Б.Б. «Навчально-ігровий посібник «Математичний планшет для дітей 2-8 років», Корвет, 2000 рік.

Гальчук Уляна Олександрівна,
керівник гуртка Дунаєвецького ЗДО №5
«Усмішка»

STREAM ЛАБОРАТОРІЯ – УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВАРІАТИВНОГО СКЛАДНИКА СТАНДАРТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Експериментування, дослідження,
милування природою сприяє формуванню
в дітей уявлень про об'єкти, предмети та
явища природи, активізує пізнавальний
розвиток і формує культуру інженерного
мислення.*

Катерина Крутій

Відповідно до тенденцій розвитку освіти сучасний заклад дошкільної освіти має випустити допитливого, активного випускника, який може вирішувати інтелектуальні і особистісні завдання. Розвиток

дитини дошкільного віку багато в чому залежить від організації діяльності, яка створює сприятливі умови для розвитку базових (стартових) потенційних компетенцій і особистісних якостей, що сприяють формуванню творчих і технічних здібностей, продуктивного та критичного мислення; розвиток сенсорних, інтелектуальних і творчих здібностей, інтересів дітей, допитливості та пізнавальної мотивації; формування пізнавальних дій, сенсорної культури та культури пізнання, цінностей пізнання.

На сьогодні в нашій країні вже започатковано низку ініціатив, орієнтованих на поширення STREAM – освіти, що сприяло розвитку і підвищенню досягнень у галузі природничих наук, технології, інженерії та математики (STREAM – акронім Science, Technology, Engineering, Mathematics)-це формування цілісної наукової картини Всесвіту в досвіді дитини. Під STREAM-освітою дитини дошкільного віку розглядається спеціально організований процес цілеспрямованого формування особистості, становлення і розвиток духовної сутності в єдності з оволодінням науковими знаннями та вміннями з метою формування культури інженерного мислення.

Дієвою в організації життєдіяльності дошкільників є STREAM-лабораторія. Термін лабораторія походить від лат. *laboratorium* – працюю. STREAM-лабораторія – сприяє формуванню наукового світогляду і створюється для розвитку в дітей пізнавального інтересу, інтересу до дослідницької діяльності. У той же час лабораторія – це база для специфічної діяльності дитини (робота в лабораторії припускає перетворення дітей у «науковців», які проводять дослід, експерименти, спостереження).

STREAM-лабораторію можна організувати як в окремому приміщенні «велика лабораторія», так і у груповій кімнаті – «міні-лабораторія». Такі міні – лабораторії можуть бути й тематичними [1].

Мета організації STREAM-лабораторії: розвиток уявлень дітей дошкільного віку про фізичні явища і фізичні властивості предметів навколишнього світу за допомогою експериментування.

Завдання STREAM-лабораторії:

- Вчити дітей орієнтуватися у світі фізичних явищ.
- Систематизувати знання дітей про такі явища і об'єкти як світло, повітря, вода, ґрунт, температура.
- Формувати основи розуміння необхідності дбайливого ставлення до компонентів неживої природи.
- Розширення уявлень дітей про фізичні властивості дошкільця:
 - знайомство з різними властивостями речовин (твердість, м'якість, сипкість, в'язкість, плавучість, розчинність);

-знайомство з основними видами і характеристиками руху (швидкість, напрямок);

-розвиток уявлень про основні фізичні явища (віддзеркалення, заломлення світла, тощо);

-розвиток уявлень дітей про деякі чинники середовища (світло, температура повітря та його мінливість; вода – перехід в різні стани: рідкий, твердий, газоподібний, їх відмінність один від одного; повітря - його тиск і сила; ґрунт – склад, вологість, сухість тощо);

- розширення уявлень про використання людиною довкілля: сонце, земля, повітря, вода, рослини і тварини - для задоволення своїх потреб;

- розширення знань дітей про значущість води і повітря в житті людини;

- знайомство дітей з властивостями ґрунту, (входять до його складу пісок і глина);

- формування досвіду виконання правил техніки безпеки при проведенні фізичних і хімічних експериментів.

• Формувати уявлення про взаємозв'язки живої і неживої природи, показати залежність стану живих організмів зокрема і екологічного благополуччя на планеті в цілому від наявності та якості цих явищ і об'єктів.

Осередки STREAM - лабораторії:

- «Чарівниця Вода»
- «Це дивовижне повітря»
- «Властивості магніту»,
- «Світло і тінь»
- «Електрика»
- «Інерція і тертя»
- «Земля і її місце в Сонячній системі»
- «Пісок і глина»
- «Звук»

На окремих полицках можна розставити скляні колби, пробірки, книги, енциклопедії, різні макети. Для проведення дослідів використовуються матеріали різних розмірів і форм: стаканчики різного ступеня прозорості і кольору, пластмасові ложки для сипких матеріалів, палички, трубочки для коктейлів, папір для фільтрування (типу промокальної або серветки), використовується також наявний спеціальний матеріал (глеки, стаканчики для переливання води, циліндри тощо). З метою досліджень у лабораторії і на прогулянках знадобляться лупи, термометри (для вимірювання температури повітря і води), пісочний годинник, будильник, великі і маленькі магніти, магнітну дошку, терези, лінійки, мотузки і шнури різної

довжини для вимірювань, комплекти для ігор з водою, папір, фломастери тощо [3]. *Специфіка організації досліджень в лабораторії.* Спільна діяльність педагога в лабораторії організовується щотижня з дітьми молодшого дошкільного віку 1-2 досліді до 15 - 20 хв, з дітьми старшого дошкільного віку – 2-3 досліді до 25 - 30 хв. Робота проводиться невеличкими підгрупами (6 - 8 дітей), з урахуванням рівня розвитку пізнавальних інтересів та активності дітей.

Спеціально організована діяльність у *STREAM-лабораторії* формує у дошкільників дослідницьку компетентність, здатність до спостережень, експериментування, що насамперед передбачає спроможність здійснювати аналіз, синтез, проводити виокремлення суттєвих ознак, робити порівняння, узагальнення та висновки. Милування природою, сприяє формуванню в дітей уявлень про об'єкти, предмети та явища природи, активізує пізнавальний розвиток і закладає основи для усвідомленого, правильного ставлення до об'єктів природи, формує культуру інженерного мислення [4].

Список використаних джерел

1. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 320 с. 3
2. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ЛІПС, 2018. 166 с.
3. Інтернет ресурс: <http://ukrdeti.com/>
4. Доценко С. О. STEM-освіта як засіб активізації творчого потенціалу особистості [Електронний ресурс] / С. О. Доценко, В. В. Лебедева. – Режим доступу: <http://www.dgma.donetsk.ua/docs/konf/2017/mkonf2017/dopovidy/it/ДоценкоЛебедева.pdf>.

Ганаба Світлана Олександрівна,
доктор філософських наук, професор
Національна академія Державної
прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького

ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕХНОЛОГІЇ «КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ»: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Технологія «критичне мислення» є важливим елементом

організації сучасної освітньої практики. Вона сприяє розвитку аналітичних, оцінювальних та творчих навичок здобувачів освіти. Серед факторів, які актуалізують необхідність розвитку критичного мислення є розуміння того, що повсякденне мовлення людини сповнене стереотипів, маніпуляцій та двозначності. Соціальні мережі усе частіше розглядаються людиною як основне джерело інформації. Вочевидь, щоб бути самостійними і успішними у своїй діяльності їй необхідно критично осмислювати інформацію.

Навчання може стати основою для формування та розвитку критичного мислення здобувачів освіти за умови відбору доцільних предметних методів та поєднання їх із інтерактивними технологіями навчання. Зауважимо, що продуктивним слід вважати те мислення яке має на меті не лише пояснити невідоме, а й у відомому та очевидному віднайти незрозуміле та неймовірне. Йдеться про те, що процес мислення сконцентровується на використанні неочікуваних змін та випадковостей, які не розглядаються як другорядні явища, а радше як потенційна можливість у створенні кардинально нового розуміння реалій буття [1, с.34]. Зазвичай до процесу мислення ставляться так, ніби це щось саме собою зрозуміле та природне. Насправді ж мислення можна і необхідно постійно вдосконалювати, тренувати так, як тренуються, наприклад, спортсмени чи музиканти. Бо людина – єдина істота в світі, яка може мислити критично. І саме освітній заклад – це ідеальне середовище для його розвитку.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризуються здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висловувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, ухвалювати рішення та обґрунтовувати його.

Один із розробників технології «критичне мислення» М. Ліпман виокремлює наступні її ключові характеристики: уміння мислити, яке передбачає оволодіння певними прийомами, що розвивають апарат операцій мислення; формулювання самостійних суджень, яке передбачає вміння продуктивного порівняння різних суджень і визначення альтернатив; відповідальність, яка передбачає вміння доводити за допомогою переконливих аргументів власні думки, які будуть предметом подальшого розгляду іншими; самокорекція, яка передбачає використання людиною критичного мислення як методу, зверненого на її власні судження з метою їх виправлення чи покращення; вибір критеріїв, які бере до уваги критично мисляча людина з метою їх детального аналізу чи критики; увага та чуйність до контексту передбачає розуміння загальних критеріїв у зв'язку із

контекстом їх використання та розробку інших альтернативних критеріїв, що відповідають конкретній ситуації [2, с.66].

Теоретичними засадами технології «критичне мислення» є: конструктивізм (критичне мислення ґрунтується на конструктивістській теорії навчання, згідно з якою здобувачі освіти активно конструюють свої знання через взаємодію з оточенням та іншими людьми. Це означає, що здобувачі освіти не просто отримують інформацію, а активно її осмислюють); метакогніція (ця технологія наголошує на важливості метакогнітивних навичок — уміння усвідомлювати власні процеси мислення, аналізувати їх і регулювати. Учні вчаться розуміти, як вони мислять, і як це впливає на їхні рішення та дії); критичний підхід (основою критичного мислення є здатність ставити питання, аналізувати інформацію, оцінювати аргументи, виявляти упередження та формувати обґрунтовані висновки. Це передбачає активне ставлення до інформації та її джерел); соціальний контекст (критичне мислення також враховує соціальні, культурні, історичні контексти, у яких відбувається навчання. Це дозволяє здобувачам освіти розуміти різноманітність поглядів та підходів до вирішення проблем).

Технологія «критичне мислення» має великий потенціал у розвитку освіти. Йдеться, насамперед, про розвиток аналітичних навичок. Впровадження методів цієї технології у практики освітнього процесу сприяє розвитку в учнів здатності аналізувати інформацію, що є важливим для успішного вирішення складних завдань. Вочевидь, формуються навички прийняття рішень. Здобувачі освіти вчаться формулювати власні думки та їх аргументувати. Критичне мислення готує здобувачів освіти до реальних викликів життя та з якими вони зустрінуться у майбутньому, адже їм потрібно буде оцінювати різні джерела інформації та приймати самостійні рішення на основі аналізу. Методи технології «критичне мислення» підвищують рівень залученості учнів у навчальний процес. Дискусії, дебати, групові проекти тощо активізують їх пізнавальну діяльність. Також обговорення навчальних кейсів у межах цієї технології сприяє розвитку комунікативних навичок у здобувачів освіти, вчить їх слухати та чути інших, чітко та зрозуміло формувати свої думки тощо. Критичне мислення заохочує учнів до пошуку нових ідей та нестандартних рішень, що у підсумку сприяє розвитку творчого потенціалу.

Отож, технологія «критичне мислення» є потужним інструментом в освітній діяльності. Вона сприяє розвитку важливих навичок, необхідних для успішного навчання та життя у сучасному світі. Ця технологія допомагає здобувачам освіти стати активними учасниками свого навчального процесу та готує їх до життя в умовах

невизначеності.

Список використаних джерел

1. Ганаба С.О. Стратегії розвитку критичного та креативного мислення: навчальний посібник. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2021. 184 с.
2. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. / наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ: Плеяди, 2006. 220 с.

Гарбар Світлана Володимирівна,
викладач кафедри дошкільної освіти,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На нинішньому етапі розвитку дошкільної освіти актуальним є питання забезпечення закладів дошкільної освіти кваліфікованими педагогічними працівниками, які можуть ефективно вирішувати освітні завдання, адаптуватися до постійно змінюваних вимог освітнього процесу, мають стійку орієнтацію на компетентне вирішення завдань, а також здатні здійснювати саморегуляцію та саморозвиток у межах своєї професійної діяльності. Тому в науковій літературі дедалі частіше піднімається питання про готовність здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності.

Проблема підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти висвітлюється в численних наукових дослідженнях В. Безпалько, І. Бех, І. Зязюн, Н. Кічук, І. Онищук, З. Плохій, А. Курчатової, Ю. Косенко, зокрема тема виховання культури поведінки дітей аналізується в наукових доробках Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богущ, З. Борисової, Н. Гавриш, О. Кононко, Ю. Косенко, К. Крутій, Н. Лисенко та ін. Проте, питання підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку об'єктивує необхідність висвітлення означеної проблеми, що є метою статті.

У контексті теми дослідження визначимо ключові поняття. В педагогічному словнику «культура» (від лат. *kultura* – виховання, освіта, розвиток) визначається, як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства протягом його історії [6].

Зміст і структура поняття «готовність» визначаються видом діяльності, яка є основною метою підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти [6].

Термін «професійна підготовка», з одного боку, розглядається як «комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, трудового досвіду та норм поведінки, які забезпечують можливість успішної діяльності в обраній професії». З іншого боку, «професійна підготовка» визначається як «система організаційних і педагогічних заходів, що сприяють формуванню у особистості професійної орієнтації, знань, навичок, умінь та готовності до професійної діяльності» [6].

Успіх педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від рівня їх загальної культури. Однак, для ефективного виконання завдань, які ставить перед вихователем суспільство, недостатньо обмежуватися лише розвитком окремих аспектів особистості педагога. У рамках нашого дослідження ми зосереджуємося на підготовці майбутнього вихователя до виховання культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку, виокремлюючи два основні компоненти: особистісний та педагогічний.

Особистісний компонент готовності відображає мотиви, ідеали, установки та професійні можливості майбутніх фахівців у сфері дошкільної освіти. Будь-яка діяльність вимагає від людини певних індивідуальних психологічних якостей, які є передумовами її успіху, тому важливу роль у вихованні культури поведінки дітей дошкільного віку відіграє загальна культура вихователя.

Педагогічний компонент готовності відображає професійні якості педагога, такі як знання, вміння, навички, мотивацію до діяльності та професійну майстерність, які є необхідними для створення сприятливих умов для виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку. Таким чином, підготовка майбутніх дошкільних педагогів до виховання культури поведінки у дітей визначається як єдність двох взаємопов'язаних компонентів.

Ключовою фігурою освітньо-виховного процесу закладу дошкільної освіти безперечно є вихователь, особисті якості, педагогічна майстерність та соціальна позиція якого формується в процесі фахової підготовки у закладі вищої освіти. Підкресливши значущість професії вихователя, В. Кузь наголошував, що «кожний вихователь має бути педагогом-дослідником, оратором, повинен майстерно володіти словом та найновішими виховними інформаційними технологіями» [3, с. 8]. Вихователь – носій і транслятор певного ідеалу культури в суспільстві, що володіє особистими якостями (чесність, порядність, доброзичливість, толерантність, гуманізм, моральність, культура

поведінки), прояв яких важливий для успішного розв'язання професійних завдань. Спостерігаючи за вихователем, діти формують свою особисту поведінку, свої моральні якості та особисті погляди. Слідкуючи за манерою поведінки вихователя, дитина створює своє бачення «правильно – не правильно», «добре – погано», «позитивне – негативне». Тож вихователь дітей дошкільного віку повинен правильно розставити життєві орієнтири на користі дітей, а для цього він сам повинен мати правильні уявлення про навколишній світ та людей у ньому [2].

На думку науковців (І. Бех, Г. Беленька, Т. Поніманська), вихователь закладу дошкільної освіти повинен зосередити свої зусилля на пошуку ефективних шляхів, засобів, форм і методів формування взаємин, які впливають на розвиток суспільно значущих якостей особистості дитини та відрізняють її поведінку серед дорослих і однолітків. Адже педагог з позитивною «Я-концепцією» не лише демонструє дітям приклад оптимістичного світосприйняття, але й здатний приймати обґрунтовані професійні рішення, знаходити адекватні способи поведінки, а також проявляти активну турботу та увагу до зростаючої особистості [1, 2, 5].

Ми погоджуємося з думкою Т. Поніманської, яка зазначає, що педагог повинен мати певні особистісні якості, такі як здатність співпрацювати з дитиною на основі гуманізму та сприяти розвитку її особистості. Важливо вміти виявляти та враховувати інтереси дітей, їхнє право на емоційну та моральну підтримку, повагу, а також прагнення до емоційної близькості у спілкуванні. Крім того, педагог має забезпечувати психологічний комфорт і своєчасний розвиток особистості дитини [5, с. 59].

У процесі професійного становлення майбутнього педагога важливо зосередити увагу на його особистісному розвитку, основною складовою якого є моральність. Значення цього аспекту особливо актуальне для підготовки фахівців дошкільної освіти, адже саме вони, після батьків, знайомлять дітей з людськими цінностями та навчають їх дотримуватися соціальних норм поведінки, виконуючи завдання морального виховання [1].

У дослідженні психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у сфері дошкільної освіти щодо морального виховання дітей Л. Лохвицька відносить кілька ключових аспектів: формування моральних якостей у дітей дошкільного віку повинні здійснювати морально досконалі особистості, що забезпечується системою вищої педагогічної освіти; педагогічна діяльність, спрямована на моральне виховання дошкільників, має тісний зв'язок з особистісними проявами фахівця, його професійною компетентністю та власним моральним

потенціалом [4, с. 71].

Враховуючи вищезначене, для досягнення високих результатів у вихованні культури поведінки дітей педагог повинен володіти певними особистісними якостями: здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає суб'єкт по спілкуванню) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості; здатність враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, уміння забезпечувати психологічний комфорт і своєчасний розвиток особистості; налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності.

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності оцінюється не лише результативністю їх фахового становлення, але й ефективністю особистісного зростання. Ефективність виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку залежить від готовності майбутнього вихователя здійснювати педагогічно обґрунтований вплив на розвиток особистості, його гуманістичних світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей та професійної адаптивності. Крім того, ефективність і всебічність підготовки майбутніх дошкільних педагогів до виховання культури поведінки дітей дошкільного віку в їхній педагогічній діяльності визначається комплексом заходів. Ці заходи включають теоретичне ознайомлення зі змістом, формами та методами організації виховного процесу, що здійснюється через засвоєння спеціальних знань на лекційних курсах; оволодіння прийомами та методами педагогічного впливу під час практичних і семінарських занять; а також практичну роботу, спрямовану на набуття навичок і вмінь організації процесу виховання культури поведінки дошкільників під час педагогічної практики в закладах дошкільної освіти.

Проведене дослідження не охоплює всі аспекти зазначеної проблеми. Отримані результати підтверджують необхідність подальшого розширення форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері дошкільної освіти для виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Бєленька Г. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ: Університет, 2011. 320 с.

3. Кузь В. Народна педагогіка – основа національного виховання. Збірник наукових праць УДПУ. Спец. випуск «До витоків становлення української педагогічної науки». Київ, Видавництво: Науковий світ. 2002. С. 7–10.
4. Лохвицька Л. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до процесу морального виховання дітей. *Рідна школа*. 2012. № 11 (995). С. 70–74.
5. Поніманська Т. Підготовка педагога до виховання дітей старшого дошкільного віку в світлі гуманістичної парадигми. *Науковий вісник*. 2013. № 4. С. 58–64.
6. Педагогічний словник / [За редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. К.: Педагогічна думка, 2001. 527 с.

Гевко Оксана Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

Гудз Світлана Юріївна

здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, Дрогобицький державний
педагогічний університет імені Івана
Франка

НЕТРАДИЦІЙНА РОБОТА З КАЗКОЮ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

Проблема формування творчої особистості є однією з актуальних проблем розвитку сучасної цивілізації. Інтенсифікація інтелектуальної зайнятості людства, підвищення високотехнологічності підприємств, інформатизація суспільства потребує глобальних змін в освітній сфері, зокрема в дошкільній ланці освіти, пошуку шляхів та засобів, які стимулюватимуть розвиток творчих здібностей у підростаючої особистості.

Розвиток творчих здібностей передбачає удосконалення діяльності та мислення особистості на основі: пошукового та експериментального дослідництва; інноваційних поглядів та підходів до сприйняття нових знань; напрямів та видів діяльності; спілкування та особистісної поведінки; удосконалення, модифікації та створення нових оригінальних ідей та об'єктів.

Сучасні дослідження педагогів, психологів, літературознавців та інших науковців з проблеми розвитку творчого розвитку особистості

спрямовані на: детальне вивчення соціально-психологічних передумов розвитку творчої особистості, перспективних шляхів та нових освітніх технологій інтелектуалізації, інформатизації дитини, розвитку творчого мислення (В.Кремень, О.Лоюк, Д.Погрібна, Н.Савчук); формування пізнавальної активності, ціннісних орієнтацій особистості як основи творчого потенціалу (В.Ільїн, М.Ліпін, В.Лозова); стратегічні аспекти, виміри, структурні компоненти, методи, форми, прийоми формування творчої особистості (Є.Борінштейн, М.Гальченко, О.Федорчук та інші). Розкриття сутності використання казки в освітньому процесі розглянуто науковцями А.Альбоца, О.Барабаш, Н.Басюк, В.Мішеченко, О.Наливайко, В.Солодухов, В.Цись; вплив потенціалу казок на духовно-моральні риси, інтелектуальну сферу, мовленнєвий розвиток особистості, формування світогляду та самосвідомості дошкільників виділили А.Дячук, О.Коваль, Л.Лохвицька, О.Марчук; теоретичні та методичні основи розвитку пізнавальної активності дошкільників засобами казки, корекційний, розвиваючий вплив казки на особистість дошкільника розглянуто в дослідженнях І.Мойсеєнкової, Ж.Музики, О.Петрової, А.Саннікової та ін.

Активізація розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку відбувається через: творчий підхід до оволодіння знаннями особистістю; самостійне аналізування, порівняння; висловлення нестандартних, оригінальних ідей, узагальнень; вирішення проблемних ситуацій; швидке реагування на прийняття рішень; удосконалення набутих знань, виділяючи та вирішуючи проблемні складові; регулярний прояв гнучкого творчого мислення та висловлювання; систематичне видозмінювання та адаптацію отриманої чи набутої інформації до власної діяльності; залучення чи самостійне створення нових виробів, використовуючи набуті вміння та навички [3, с.68].

Важливою складовою творчої активності є пізнавальний інтерес, через який реалізується творчий, навчальний, розвивальний, виховний, розумовий потенціал особистості дошкільника. Дитині властивий потяг до мистецтва – казок, віршів, музики, картин тощо. Матеріалом для творчої діяльності стає естетичне сприйняття, яке формується через активізацію пошуку індивідуальних шляхів власної діяльності, одержання нових, нестандартних результатів мислительної, пізнавальної, науково-експериментальної, дослідницької діяльності, фантазування на основі казки, музики, яскравих кольорів, ритмічних рухів, виразної міміки та ін.

Дієвим засобом розвитку творчої активності дошкільників є використання казки в освітньому процесі, зокрема, нетрадиційна

робота з казкою. Казка відіграє надзвичайну роль у вихованні дитини дошкільного віку. Адже, вона не лише сприяє розвитку дитячого мислення, уяви, пам'яті, естетичного сприймання, але є і засобом виховання моральних цінностей та любові до духовних надбань власного народу. Через казку дитина засвоює не тільки етичні, духовно-моральні норми, які прийняті в суспільстві (працьовитість, добро, справедливість, любов до оточуючих, співчуття, милосердність, чесність), а й вчиться спілкуватися з іншими людьми, розуміти та поважати інших, емоційно реагувати на реалії життя, співпереживати, сприймати внутрішню, смислову сторону дорослого життя. Казка – це одна з форм естетичної творчості у дітей, де широко застосовується фантазія, розуміння та співпережиття емоцій, станів живої та неживої природи, наслідків неправильної людської діяльності. Із використанням казки у дітей дошкільного віку виробляються соціальні навички, зокрема розуміння цінностей командної роботи, потреба у власній взаємодопомозі оточуючим та відповідальність за власні вчинки, одночасно розвиваючи пам'ять, увагу, поглиблюють словниковий запас, просторове, логіко-математичне мислення дошкільників.

Казка є активним естетичним багатофункціональним мистецтвом, яке захоплює усі сфери інтелектуального, морально-духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває почуття, мислення, творчу фантазію кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної, емоційно сприятливої атмосфери в дитячому колективі. Казки допомагають розвинути в дитині такі важливі характеристики як чуйність, доброту, роблять контрольованим і цілеспрямованим емоційно-моральний розвиток дитини. Адже саме мистецтво, література і казки, зокрема, є неоціненним джерелом і стимулом моральних, інтелектуальних, естетичних почуттів та переживань, що є основою творчих здібностей [2, с.23].

Слухання казки чи її механічне відтворення саме по собі не дає повного розуміння ситуації для дитини. Виховний вплив казки стає важливим за умови забезпечення активного сприйняття та творчого перетворення твору, максимально повного емоційного переживання й проживання подій, взаємин, почуттів, про які в ньому йдеться. Важливо використовувати нетрадиційну роботу з казкою, яка має найважливіше значення для формування уяви, фантазії, творчих здібностей, внутрішньої психічної активності, без якої неможлива ніяка творча діяльність, зокрема, впроваджувати розбір казки, використовувати при цьому творчі ігри, сприяти баченню дітьми дошкільного віку казки у новому ракурсі.

У своїй діяльності ми рекомендуємо вихователям закладу

дошкільної освіти користуватися різними методами нетрадиційної роботи з казкою, основними з яких є: моделювання казок; створення колажу із казок; перенесення дошкільниками власних емоційних переживань у творчу розповідь казки; емоційне втілення та рольова інтерпретація персонажів почутої чи власної придуманої казки; виділення та заміна проблемних ситуацій, що порушуються в існуючій чи придуманій казці; перенесення персонажів відомих (народних чи авторських) казок в нові обставини; проведення «рятувальних операцій» певних героїв казок (які потребують допомоги або зазнають кривджень, утисків, несправедливості від інших персонажів казки, які попали у скрутну ситуацію тощо); створення власних казок у фантастичних місцях, країнах, з фантастичними персонажами тощо; заміна місцями (довільне, схематичне, за вказівкою вихователя тощо) сюжетів або персонажів казок; схематичне зображення розвитку подій у казці та перемінювання місцями схематичних блоків місцями; створення вихователем творчих запитань та завдань у роботі з казкою; логіко-математичний розвиток із використанням казок; вирішення екологічних проблем у казковій інтерпретації; театралізація, інсценізація та драматизація казок; театралізування казки за допомогою замінників; різноваріантне допридумування кінцівки чи певного фрагменту казки; зміна трагічної кінцівки на щасливе закінчення; відгадування фрагментів із колажу казок; заміна у звичній казці героїв незвичними персонажами або надання героям незвичних їм рис характеру, способів діяльності тощо; створення дитиною самостійних або під керівництвом дорослих (вихователів, батьків, керівників гуртків) казкових образів: за допомогою малювання, аплікації, конструювання; створення костюмів, декорацій, персонажів.

Така творча нетрадиційна робота з казкою допомагає дітям дошкільного віку абстрагуватися від традиційної версії казок, допомагає дошкільникам відриватися від властивостей або взаємозв'язків між предметами та явищами довколишнього середовища, зануритися у власні переживання і виразити їх за допомогою персонажів, а це, в свою чергу, сприяє створенню емоційного комфорту, полегшенню діяльності, які так необхідні дошкільнику. Адже завдяки емоційній стабільності дитина стає врівноваженою, емоційно, психічно, душевно здоровою.

Ознайомлюючись із чужими казками і створюючи свої, дитина дошкільного віку прилучається до мистецтва, як одного з видів естетичної діяльності людей. Специфіка використання нетрадиційних методів роботи з казками надає такому прилученню природного і доступного характеру, дає змогу, навіть дошкільникам, створювати речі, які мають певну художню цінність. У цьому виді творчості

вихователь має змогу на розповідях дітей вчити їх розказувати, якими мають бути казки, яку роль відіграє в них той чи інший засіб, як казка може передати почуття автора, його ставлення до зображуваного.

Саме позитивний вплив нетрадиційних форм роботи з казкою на розвиток творчості дошкільників підтвердились нашим емпіричним дослідженням. На практиці ми довели, що користуючись даним методом можна стимулювати розвиток творчих здібностей, які проявляються у образотворчому, театральному аспектах.

Запропоновані нетрадиційні форми роботи з казкою ми пропонуємо адаптувати до індивідуальних та вікових особливостей творчого розвитку кожного дошкільника, а також враховувати систематичне та посилене виконання дітьми різних вправ та завдань із поступовим ускладненням.

Отже, використання нетрадиційної роботи з казкою в освітньому процесі закладів дошкільної освіти сприятиме інтенсифікації розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 137с.
2. Гевко О.І., Савченко Л.Л. Педагогічні аспекти формування творчих здібностей у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. №97 (2021). Секція 2. Теорія і практика виховання. С.22-29.
3. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.

Глухова Оксана Мирославівна,
музичний керівник Дунаєвецького Центру
розвитку дитини «Пролісок»

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Музика, як будь-яке мистецтво,
допомагає дітям пізнавати світ, виховує
дітей*

Дмитро Кабалевський

Природа і Музика. Що їх об'єднує? У них звучать звуки. Природа приносить дивовижні звуки для всіх нас, а музика – відтворює ці звуки. Звучить Природа співом птахів, шелестом трави, легким вітерцем, краплинами дощу, веселою річкою, суворим океаном, теплим літечком. А що ж музика? – Вона передає у мелодіях, пісні всі звуки Природи.

Ми живемо у напружений час: упродовж дня інколи бракує часу на виконання всіх справ. Але іноді у вихідний день потрапиш за місто, озирнешся навколо – яка чудова картина природи відкривається, який краєвид! І так стає легко і радісно на душі, так легко дихати, так радісно відчувати звучання музики природи навколо нас! А чи можна відчувати музику вночі, коли бачиш місяць, зірки, безкрає небо? Чи може музика передавати звучання нічної природи? Чи може передати багатство природи? Музика – справжня чарівниця, і разом з нею ми перенесемося далеко за місто, на широкий луг та відчуємо дивовижну красу природи. Вона нас переносить у парк, на озеро, у ліс тощо. Музика – могутній засіб всебічного розвитку дитини, формування її духовного світу. Вона розширює її кругозір, знайомить з різноманітними явищами, збагачує почуттями, викликає радісні переживання, сприяє вихованню правильного ставлення до навколишнього світу. Залучення до музики активізує сприймання, мислення та мову, виховує високий естетичний смак, розвиває музичні здібності, уяву, творчу ініціативу, всебічно впливає на її розвиток.

Музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального і розумового виховання людини, джерело благородства серця й чистоти душі. Музика відкриває людям очі на красу природи, моральних стосунків, праці. Завдяки музиці в людині пробуджується уявлення про високе, величне, прекрасне не тільки в навколишньому світі, а й у самому собі. Музика – могутній засіб самовиховання.

Багаторічні спостереження за духовним розвитком вихованців переконали мене в тому, що стихійний, неорганізований вплив на дітей кіно, радіо, телебачення не сприяє, а скоріше шкодить правильному естетичному вихованню. Особливо шкідлива велика кількість стихійних музичних вражень. Я вбачаю одне з важливих завдань виховання дітей в тому, щоб сприймання музичних творів чергувалося із сприйманням того тла, на якому людина могла зрозуміти, відчути красу музики – тиші полів і лук, шелестіння діброви, пісні жайворонка в блакитному небі, шепотіння стиглих колосків пшениці, дзижчання бджіл і джмелів. Усе це і є музика природи, те джерело, з якого людина черпає натхнення, створюючи музичну мелодію.

В естетичному і в музичному вихованні особливо важливі психологічні настанови, якими музичний керівник керується, залучаючи дітей до світу прекрасного. Для мене головною є настанова

на виховання здатності емоційно ставитися до краси і потреби у враженнях естетичного характеру. Важливу мету всієї системи виховання бачу у тому, щоб дошкільний заклад навчив дитину жити в світі прекрасного, щоб дитина не могла жити без краси, щоб краса світу творила красу в ній самій.

Дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії. Якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо в звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на такий щабель культури, якого не можна досягти ніякими іншими засобами. Почуття краси музичної мелодії відкриває перед дитиною власну красу – маленька людина усвідомлює свою гідність. Музичне виховання – це не виховання музиканта, а, передусім, виховання людини.

Музика – могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. Першоджерелом музики є не тільки навколишній світ, а й сама людина, її духовний світ, мислення і мова. Музичний образ по-новому розкриває перед людьми особливості предметів і явищ дійсності. Увага дитини, немовби зосереджується на предметах і явищах, які в новому світлі відкрила перед нею музика, і її думка малює яскраву картину; ця картина проситься в слово. Дитина творить словом, черпаючи в навколишньому світі матеріал для нових уявлень і роздумів.

Музика - природа - уява - фантазія - казка - творчість - така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили. Музична мелодія пробуджує в дітей яскраві уявлення, відчуття прекрасного. Вона ні з чим незрівнянний засіб виховання творчих сил розуму.

Досвід підтверджує, що музика і природа – найсприятливіше тло, на якому виникає духовна єдність вихователя й дітей. Вона немовби відкриває серце людей. Слухаючи разом музику, спостерігаючи природу, захоплюючись її красою, педагог і діти стають ріднішими, ближчими.

Відомо, що в процесі пізнання оточуючої дійсності виділяються два різних за якістю, але тісно пов'язаних між собою рівня: рівень сенсорного пізнання, на якому основну роль грають почуття, відчуття, уява, та рівень абстрактних формально-логічних операцій [1].

На жаль, у наш смутно-болісний час тотальної бездуховності, соціальної скрути та морально-психологічного падіння, сучасність втягнула всіх у світ цифр, комп'ютерів, життєвої суєти. Ми, педагоги, покликані з перших днів життя дитини «рятувати» її від жорстокості, негативного впливу середовища, виховувати у ній почуття сприйняття краси. Від особистісного рівня педагогів значною мірою залежить майбутнє нашого суспільства[2]. Краплина добра, чуйності, милосердя,

посіяні нами, неодмінно озвуться у дитячій, відкритій до світу душі. Я вважаю, що саме музика є одним із провідних розділів виховання дитини, адже музика вселяє в дітей любов до життя, до людини, до природи, пробуджує любов до Батьківщини, допомагає їм пізнавати світ.

Почнемо з того, що у природі звучить все: кожне дерево, камінь, тварини, стихія тощо. Виховувати людину поза природою абсолютно неможливо. Гармонійна особистість народжується лише в гармонії з довкіллям. Ці істини підводять до думки про те, гуманізація виховання стає можливою тільки за умов грамотного, творчого використання педагогами природи як фактора виховного впливу.

Список використаних джерел

1. Програма «Українське дошкілля».
2. Програма і методичні рекомендації. Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя.- Т.Мандрівець, 2017.

Гнізділова Олена Анатоліївна,
докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри дошкільної освіти
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Плисюк Марина Віталіївна,
аспірантка кафедри дошкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ТАКТИЛЬНІ ТАБЛИЦІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОЇ І МАЛОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні дослідження в галузі нейропедагогіки доводять, що систематичне використання вправ, спрямованих на розвиток мозку, суттєво покращує рівень засвоєння письма у дітей. Вони підтверджують гіпотезу, що рухова активність позитивно впливає на розвиток мовлення і письма. Дрібна моторика, що включає координацію дрібних рухів пальців і кистей рук, відіграє важливу роль у розвитку мозку дитини. У зв'язку з цим вивчення впливу моторики рук на інтелектуальне становлення дошкільнят є актуальним напрямом досліджень. Введення нейровправ у процес навчання письму в закладах дошкільної освіти є необхідним для гармонійного розвитку дітей. Це допомагає не лише формувати графічні навички, а й покращувати

роботу мозку, розвивати увагу, пам'ять і мовлення, що є важливим підґрунтям для подальшого навчання в школі.

Нині дошкільна педагогіка приділяє значну увагу розвитку моторики у дітей, оскільки вона є фундаментом для формування пізнавальних процесів, мовлення та навчальної діяльності. Одним із ефективних засобів стимуляції сенсо-моторного розвитку є тактильні таблиці, що сприяють активному залученню дитини до маніпулятивної діяльності. Розвиток моторики у дітей дошкільного віку впливає на їхню здатність до письма, мовлення, самообслуговування та координації рухів. Велика моторика передбачає розвиток загальної рухової активності, тоді як мала моторика пов'язана з тонкими рухами рук і пальців, необхідними для малювання, письма, маніпулювання дрібними предметами.

Тактильні таблиці – це навчальні засоби, які містять різноманітні текстури, рельєфи, форми та матеріали, що стимулюють тактильне сприйняття. Види тактильних таблиць:

- За матеріалом: тканинні, дерев'яні, пластикові, комбіновані.
- За форматом: настінні, настільні, мобільні (переносні).
- За функціональністю: із завданнями на розрізнення фактури, кольору, форми.

Матеріали для виготовлення можуть включати різні типи тканини, наждачний папір, ґудзики, хутро, гуму, дерев'яні елементи тощо.

Для ефективного використання тактильних таблиць важливо дотримуватися таких методичних рекомендацій:

- Інтегрувати таблиці у гру та навчальні заняття.
- Завдання з тактильними таблицями варто поступово ускладнювати. Спочатку долоньки можуть розташовуватися в одному напрямі, потім їхнє розташування може бути хаотичним і вони можуть бути розвернуті в різні боки.
- Використовувати вправи на розвиток дрібної моторики: сортування, обмацування, маніпуляції з дрібними предметами.
- Залучати дітей до самостійного створення тактильних таблиць як частини творчої діяльності.
- Включати елементи масажу рук, пальчикових ігор, вправ на координацію.

Розглянемо декілька варіантів завдань за тактильною таблицею з

кольоровими долонями, спрямованих на розвиток міжпівкульної взаємодії та зорово-рухової координації:

1. **«Доторкнись правильно».** Дитина повинна торкатися долонь відповідного кольору правою або лівою рукою за словесною вказівкою вихователя (наприклад, «Доторкнись до червоної долоні лівою рукою»).

2. **«Долоньковий дзеркальний малюнок».** Дитина одночасно двома руками повторює рухи на різних кольорових долонях, ніби «дзеркалить» один рух іншою рукою. Запропонувати дитині покласти обидві долоні на таблицю відповідно до словесного завдання педагога.

3. **«Кольоровий ритм».** Вихователь показує послідовність торкань (наприклад, синя – червона – жовта), а дитина повинна повторити цю комбінацію в тому ж порядку.

4. **«Рука в руці».** Дитина накладає свою праву руку на кольорову долоню, що відповідає розташуванню правої руки, і те саме виконує лівою рукою. Потім обидві руки одночасно. Розмістити на столі картки з різними варіантами положення долоньок (тильною стороною догори), запропонувати дитині вибрати одну, прикласти до неї руки, повторивши зображене положення, а потім знайти відповідний варіант на таблиці.

5. **«Підстрибуй і торкайся».** Дитина підстрибує, одночасно торкаючись долоні відповідного кольору.

6. **«Долоньковий лабіринт».** Дитина пальцем «проходить» через розміщені долоні, виконуючи задану послідовність рухів правою та лівою руками.

7. **«Зміни руки».** Дитина повинна швидко змінювати руки при торканні кольорових долонь за командою вихователя (наприклад, «Червона – права, зелена – ліва, жовта – дві руки!»).

8. **«Повтори візерунок».** Вихователь показує розташування рук на таблиці, а дитина повинна відтворити цю ж позицію на своїй поверхні.

9. **«Пальчиковий слід».** Дитина обводить контури долонь пальцем правої руки, потім лівої, а потім одночасно обома руками.

10. **«Кольорові команди».** Дитина виконує рухи відповідно до кольору долонь: наприклад, червона – плескати, зелена – стиснути пальці, синя – торкнутися кінчиків пальців.

Ці завдання сприяють активному розвитку міжпівкульної взаємодії, зорово-рухової координації, а також покращують сенсорне сприйняття, дрібну моторику рук, допомагають покращити координацію рухів.

Отже, тактильні таблиці є ефективним засобом розвитку великої і

малої моторики у дітей дошкільного віку. Вони сприяють сенсорному розвитку, покращують координацію рухів, готують дитину до письмової діяльності та формують основи пізнавальної активності. Включення таких таблиць у навчально-виховний процес допоможе підвищити ефективність освітніх програм у дошкільних закладах.

Список використаних джерел

1. Андреева Н. На кінчиках пальців. Розвиток дрібної моторики дошкільнят. *Дитячий садок*. 2018. № 19. С. 33-35.
2. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 2. С. 124–131.
3. Гузій Л. Ігрові вправи для розвитку дрібної моторики. *Розкажіть онуку*. 2019. № 5. С. 7-8.
4. Долбенко С. В. Використання нетрадиційних засобів діяльності для розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2018. № 4. С. 6-12.
5. Соловійова Н. Дитяча сенсорна інтеграція: сучасні методи корекції. Львів: Світ, 2021.
6. Петрова О.Р. Розвиток дрібної моторики у дітей: методичні рекомендації. Харків: Освіта, 2020.

Гончарук Людмила Олександрівна,
вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 49 «Дюймовочка»
Хмельницької міської ради Хмельницької
області, м. Хмельницький, Україна

LEGO «ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК» ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ВПЛИВУ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасна дошкільна освіта спрямована на всебічний розвиток дитини, одним із ключових аспектів якого є формування мовленнєвих навичок. У контексті інноваційних підходів до навчання особливої популярності набуває використання методики LEGO «Шість цеглинок». Ця технологія забезпечує інтерактивність, залучає дітей до активного навчання та сприяє розвитку мовленнєвих, когнітивних і соціальних навичок через гру.

Особливості розвитку мовлення в дошкільному віці зумовлюють потребу у створенні розвивального середовища, яке б стимулювало

творче мислення, збагачувало словниковий запас і розвивало комунікативні вміння дітей. Використання методики LEGO «Шість цеглинок» дозволяє поєднувати ігрову діяльність із розвитком мовлення, формуючи в дітей уміння будувати зв'язні висловлювання, розуміти та використовувати логічні конструкції, а також взаємодіяти у групових формах роботи. Інноваційність цієї технології полягає в її гнучкості та адаптивності до індивідуальних потреб дітей. Завдяки простоті використання та широкому спектру завдань LEGO «Шість цеглинок» може застосовуватися як у традиційних, так і в інклюзивних групах, сприяючи мовленнєвому розвитку навіть у дітей із особливими освітніми потребами.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних засобів мовленнєвого розвитку дошкільників, інтеграцією ігрових методів у навчальний процес і використанням інноваційних підходів для підвищення якості освіти.

LEGO (від дан. *leg godt* – «грай добре») – це серії конструкторів, які складаються з наборів деталей для створення та моделювання різних об'єктів. Основним продуктом компанії є різнокольорові пластикові цеглинки та мініфігурки. Різноманітний асортимент елементів дає можливість збирати різні споруди, транспортні засоби, будівлі, тематичні зони та навіть рухомих роботів. Усі створені конструкції можна легко розібрати та використовувати окремі деталі для створення нових об'єктів [6].

О. Омел'яненко та В. Волкова зазначають, що ігри з конструктором LEGO позитивно впливають на розвиток творчих здібностей, просторового мислення, уяви та мовленнєвих навичок дітей. Діти, захоплені конструюванням, проявляють винахідливість і бажання експериментувати й створювати щось нове [4, с. 227]. Н. Волощенко та Ю. Коваль підкреслюють, що використання цеглинок LEGO в ігрових і навчальних ситуаціях допомагає вирішувати пізнавальні, пошукові та творчі завдання в захопливій і доступній для дитини формі. Це дозволяє кожній дитині експериментувати, творити та знаходити нові способи вирішення задач [2, с. 93]. Л. Клевака та О. Гришко встановили, що впровадження LEGO-технологій у освітній процес дітей дошкільного віку забезпечує вищий рівень інтелектуального розвитку порівняно з традиційними методиками. Використання цих технологій у дошкільній освіті сприяє активізації мисленнєвої діяльності, стимулює інтерес до творчого розв'язання завдань і формує такі якості, як винахідливість, самостійність, ініціативність та прагнення до нових ідей [3].

Таким чином, LEGO-технології позитивно впливають на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку завдяки інтеграції

ігрових і творчих завдань у навчальний процес. Конструювання стимулює розвиток уяви, просторового мислення та винахідливості, що сприяє формуванню нових мовленнєвих форм і виразів під час обговорення створених моделей та спільних ігор. Завдяки можливості експериментувати й вирішувати різноманітні завдання в захопливій і доступній формі, діти розширюють свій словниковий запас і покращують комунікативні навички. Залучення дітей до творчого вирішення проблем формує самостійність і ініціативність, що також сприяє їхньому вільнішому мовленнєвому самовираженню.

На думку дослідників для організації роботи за технологією «Шість цеглинок LEGO» важливо встановити правила: пояснити дітям як працювати з цеглинками. Визначити місце, де вони будуть зберігатися. Перед виконанням вправ уважно ознайомлюватись із завданням. Зазвичай на кожне завдання є відведений час, якого потрібно дотримуватись. Розпочинати роботу з цеглинками слід із найпростіших і коротких вправ, поступово переходячи до складніших, більш тривалих. Складність завдання має відповідати рівню впевненості дитини у своїх силах [1, с. 114].

У методичному посібнику визначено, що технологія «Шість цеглинок» має значний потенціал у розвитку різноманітних когнітивних, емоційних і соціальних навичок дітей. Основними аспектами цього потенціалу є:

- розвиток мислення та пам'яті. Виконання різноманітних завдань із шістьма цеглинками сприяє тренуванню уваги, формуванню логічного й критичного мислення, а також зміцненню пам'яті;
- стимулювання творчості та уяви. Завдання на створення нових комбінацій або моделей з обмеженою кількістю елементів розвивають творче мислення;
- мовленнєвий розвиток. Під час виконання завдань діти вчаться висловлювати свої думки, давати пояснення своїм діям і брати участь у діалогах та обговореннях;
- розвиток соціальних навичок. Сприяє формуванню навичок співпраці, емпатії, взаємодопомоги та розвитку емоційного інтелекту;
- формування саморегуляції. Завдання допомагають дітям вчитися дотримуватися правил, регулювати свої емоції та розвивати терплячість [5].

Таким чином, «Шість цеглинок» розглядається як універсальний інструмент, який може бути ефективно застосований у різних освітніх контекстах для гармонійного розвитку дитини.

Отже, потенціал технології «Шість цеглинок» є надзвичайно широким і охоплює різні аспекти розвитку дитини. Особливу увагу заслуговує можливість застосування цієї технології для мовленнєвого

розвитку дошкільників. Завдяки ігровій формі занять з використанням «Шести цеглинок» діти вчаться не лише слухати та розуміти інструкції, а й формулювати свої думки, описувати дії, давати пояснення та взаємодіяти з однолітками. Це сприяє збагаченню словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення та формуванню навичок усного мовлення, необхідних для подальшого навчання й соціалізації. Таким чином, використання «Шести цеглинок» є ефективним інструментом у корекційно-розвивальній роботі з розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.

У роботі із дітьми дошкільного віку ми вважаємо за доцільне впроваджувати технологію «Шість цеглинок» для мовленнєвого розвитку за такими напрямками: завдання для розвитку зв'язного мовлення; завдання для збагачення словникового запасу; завдання для розвитку слухового сприйняття; завдання для формування фонематичного слуху. Розгляне приклади до кожного з них.

Завдання для розвитку зв'язного мовлення:

а) «Опис об'єкта», дитина створює з шести цеглинок будь-який об'єкт (будинок, дерево, машина) та описує його за планом: колір, форма, функція, розмір. Мета – формування навичок опису об'єкта;

б) «Склади історію», після створення об'єкта діти придумують історію про його використання або подорож (наприклад, історія подорожі літака). Мета – стимулювання уяви та формування сюжетного мовлення;

в) «Що сталося далі?», Вихователь розпочинає історію (наприклад, «Цеглинка впала в море»), а дитина продовжує її, доповнюючи подробицями. Мета – розвиток уміння продовжувати сюжет.

Завдання для збагачення словникового запасу:

а) «Хто більше слів знайде?», після створення об'єкта діти називають слова, які асоціюються з ним (наприклад, «дерево» – листя, гілка, корінь, плоди). Мета – збагачення активного словника;

б) «Назви за кольорами», вихователь показує цеглинки різних кольорів, а дитина називає предмети цього кольору (наприклад, «жовтий – сонце, лимон»). Мета – розширення словникового запасу кольорів.

Завдання для розвитку слухового сприйняття: а) «Повтори інструкцію», вихователь дає інструкцію, а дитина виконує її та коментує свої дії («Постав жовту цеглинку на синю, а червону збоку»). Мета – формування навичок слухового сприйняття та точного повторення; б) «Вгадай об'єкт», дитина створює об'єкт і ховає його. Інші діти ставлять запитання, щоб вгадати, що це (наприклад, «Це живе?» – «Ні»). Мета – розвиток слухової уваги та формування навичок запитань.

Завдання для формування фонематичного слуху:

а) «Склади риму», після створення об'єкта діти придумують рими до його назви (наприклад, «квітка – світка, літка»). Мета – розвиток римування та фонематичного слуху;

б) «Інтерв'ю з цеглинкою», дитина уявляє, що цеглинка – це казковий персонаж, і ставить їй запитання, відповідаючи самостійно. Мета – формування діалогічного мовлення та фонематичного слуху.

Отже, система завдань за технологією «Шість цеглинок» сприяє розвитку різних мовленнєвих процесів у дітей дошкільного віку. Використання гри як основного інструменту дозволяє стимулювати мовленнєву активність, розвивати творче мислення, уяву та навички комунікації. Критерії систематизації завдань допомагають врахувати вікові особливості дітей та різноманітність мовленнєвих компетенцій.

Список використаних джерел

1. Булах Л. М., Стрілецька Н. М. Теоретичні аспекти використання LEGO технологій в освітньому процесі початкової нової української школи. *Молодий вчений*. 2022. № 2 (102). С. 112-115.

2. Волощенко Н. О., Коваль Ю. О. Освітньо-розвивальний потенціал Lego-технологій у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2019. Вип 11. С. 88-98.

3. Клевака Л. П. Гришко О. І. Освітньо-розвивальний потенціал Lego-технології в інтелектуальному розвитку дитини дошкільного віку. *Технології розвитку інтелекту*. 2020. Том. 4. №2 (27).

4. Омел'яненко О. А., Волкова В. А. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобом LEGO у процесі занять у закладі дошкільної освіти. *Наукові записки міжнародного гуманітарного університету*. 2019. С. 224-227.

5. Шість цеглинок в освітньому просторі школи : методичний посібник / упорядник О. Рома. Київ: The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

6. Шутко Р. Історія іграшкового бренду LEGO. *Discover – пізнавальний журнал*. 2017.
https://discover.in.ua/the_history_of_brands/istorija-igrashkovogo-brendu-lego.html#google_vignette

Гордійчук Мар'яна Сидорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Кельвіч Данило Олександрович,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, Кам'янець-Подільський
національний університет імені Івана
Огієнка

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕДІА-РЕСУРСІВ

Сучасний світ наповнений величезною кількістю інформації, доступ до якої діти отримують ще змалку. Вміння аналізувати та осмислювати отримані дані є важливою навичкою для успішної соціалізації та навчання. Тому розвиток критичного мислення дітей дошкільного віку є актуальним завданням сучасної педагогіки. Із зростанням впливу цифрових технологій медіа-ресурси стали невід'ємною частиною освітнього процесу. Використання інтерактивних програм, мультимедійних ресурсів, відео та анімації допомагає дітям розвивати аналітичне мислення, навички порівняння фактів, формування власної думки та розрізнення реальної та вигаданої інформації. Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування когнітивних, емоційно-соціальних і комунікативних навичок, тому питання використання медіаресурсів у вихованні та навчанні дітей набуває особливої актуальності. Вона тісно пов'язана з проблемою соціалізації особистості. Сучасна дитина живе у світі медіаспоживання: за допомогою цифрових технологій вона пізнає світ і своє оточення. Дитина 4-5 років опановує гаджети раніше, ніж читання і письмо. Сучасні підлітки не просто користуються інтернетом - вони живуть у ньому, маючи необмежені можливості отримання та обробки інформації. Але в сучасних реаліях не варто недооцінювати роль, яку відіграють засоби масової інформації у процесі соціалізації особистості дошкільника. Далеко не все, що пропонують ЗМІ, позитивно впливає на підростаюче покоління. ЗМІ значною мірою втратили свою виховну функцію, замінивши її на функції розваги та задоволення споживчих інтересів. Відповідно, молоде покоління потребує медіаосвіти, яка задовольняє просвітницькі та виховні потреби. У цьому величезна роль належить системі освіти.

Нами проаналізовано вплив сучасних медіаресурсів на розвиток

критичного мислення дітей дошкільного віку, визначено ефективні методики використання цифрових технологій в освітньому процесі та запропоновані практичні рекомендації для педагогів.

Критичне мислення – це здатність аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, порівнювати різні точки зору та робити самостійні висновки. Його формування варто починати ще в дошкільному віці, коли дитина активно досліджує навколишній світ і засвоює моделі поведінки та мислення. Сучасні медіазасоби можуть стати ефективним інструментом у розвитку аналітичного мислення, якщо їх застосовувати з урахуванням вікових особливостей дітей. До таких ресурсів належать:

- Інтерактивні освітні програми та мобільні додатки.
- Мультфільми та навчальні відео.
- Аудіоказки та дитячі підкасти.
- Цифрові книги та інтерактивні енциклопедії.
- Навчальні відео та анімаційні презентації.

Використання медіа дозволяє не лише отримувати нові знання, а й навчитися аналізувати інформацію, оцінювати її правдивість, робити висновки. Дітям пропонують дві версії однієї історії (наприклад, у різних мультфільмах чи книгах) і обговорюють, у чому вони схожі, а в чому відрізняються. Це сприяє розвитку навичок порівняльного аналізу[1].

У сучасних закладах дошкільної освіти медіаресурси використовуються для:

- Мультимедійного навчання – інтеграція відео, аудіо, інтерактивних презентацій у освітній процес.
- Доповненої реальності (AR) – використання інтерактивних книг, 3D-зображень для розвитку інтересу до навчання.
- Освітніх ігор – застосування додатків, що розвивають логіку, пам'ять, мовлення.

Важливо, щоб вихователі та батьки здійснювали педагогічний супровід при використанні медіаресурсів, адже їхнє неконтрольоване застосування може мати зворотний ефект. Педагог відіграє ключову роль у формуванні критичного мислення дошкільників. Його завдання навчити дітей аналізувати інформацію; формувати вміння логічно обґрунтовувати судження; забезпечити баланс між розважальним і навчальним контентом; стимулювати дискусії та розвивати аналітичне мислення [3, с. 28-45].

Розвиток критичного мислення у дітей дошкільного віку є важливим напрямом сучасної дошкільної педагогіки. Використання сучасних медіа-ресурсів сприяє формуванню навичок аналізу, оцінювання інформації, розвитку логіки та самостійного мислення.

Педагогічний процес має включати інтерактивні методи навчання, аналіз мультфільмів та історій, дискусії, логічні вправи, що сприятиме розвитку усвідомленого підходу до сприйняття інформації у дітей [2].

Список використаних джерел

1. Гавриш Н.В. Формування критичного мислення у дітей дошкільного віку засобами мовленнєвої діяльності. Дошкільна освіта. 2020. № 3. С. 25-30.
2. Беленька О.І. Використання сучасних медіа-засобів у розвитку критичного мислення дошкільників. Педагогічні науки. 2021. № 12. С. 42-50.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1981. 356 с.

Грабчак Єлизавета Володимирівна,
здобувачка бакалаврського рівня за
спеціальністю 012 Дошкільна освіта,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

Сас Олена Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

РОЗВИТОК КОГНІТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Розлади аутистичного спектру (РАС) все частіше діагностуються у дітей дошкільного віку. Американська асоціація Autism Speaks відзначає 1 випадок аутизму на 88 дітей [1]. І якщо ця динаміка буде зберігатися, то кожна п'ята дитина до 2035 року може мати РАС. Ці розлади характеризується такими групами порушень, як: стійкий дефіцит соціальної комунікації та соціальної взаємодії; обмежені повторювані дії, інтереси, діяльність [2, с.4].

Розвиток когнітивно-мовленнєвих навичок у дітей з РАС є важливим завданням, що сприяє їх інтеграції у соціум та подальшому успішному навчанню. Комунікативно-мовленнєві уміння – це вміння, які забезпечують протікання мовленнєвої діяльності в умовах міжособистісної взаємодії в різних ситуаціях спілкування [3].

Діти з РАС мають особливості у розвитку когнітивних процесів,

зокрема у сферах уваги, пам'яті та мислення. Їхній інтерес до окремих, часто специфічних тем, а також труднощі у розумінні абстрактних понять можуть ускладнювати когнітивний розвиток. Розвиток мовлення у дітей з дитячим аутизмом не є однорідним, а активна мова часто з'являється зі значними затримками, перешкодами, або може не з'явитися взагалі [4]. Це може проявлятися як в обмеженому словниковому запасі, так і в труднощах із формуванням граматично правильних речень. Важливу роль відіграють невербальні засоби комунікації, такі як жести та міміка.

Для успішного розвитку когнітивно-мовленнєвих навичок у дітей з РАС важливо використовувати індивідуальний підхід, адаптовані навчальні програми та спеціалізовані методи, такі як: використання візуальних підказок (піктограми, схеми); модельні ситуації для розвитку соціальної комунікації; техніки поведінкової терапії (АВА); розвиток ігрових навичок для стимуляції мовлення.

Роль спеціалістів та батьків у розвитку когнітивно-мовленнєвих навичок дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) є надзвичайно важливою і потребує тісної співпраці між усіма учасниками процесу. Ефективна корекційна робота повинна ґрунтуватися на комплексному підході, що включає як професійне втручання, так і підтримку з боку сім'ї. Спеціалісти, такі як логопеди, дефектологи, психологи та поведінкові терапевти, відіграють ключову роль у розробці та впровадженні індивідуальних навчальних програм для кожної дитини. Вони проводять детальну діагностику, оцінюючи рівень розвитку мовленнєвих і когнітивних навичок дитини, а також визначають сфери, які потребують найбільшої уваги. Логопеди працюють над розвитком мовлення, допомагають дитині розширити словниковий запас, навчитися будувати граматично правильні речення та ефективніше використовувати невербальні засоби комунікації. Поведінкові терапевти, використовуючи методики, такі як АВА-терапія (прикладний аналіз поведінки), допомагають дітям навчитися соціально прийнятним моделям поведінки, які можуть полегшити їхню адаптацію у соціумі.

Інклюзивна освіта, що передбачає навчання дітей з РАС у закладах дошкільної освіти дає можливість адаптуватися до соціального середовища і розвивати мовленнєві та когнітивні навички у природних умовах [5].

Отже, розвиток когнітивно-мовленнєвих навичок у дітей з РАС сприяє їхній соціальній інтеграції. Для цього необхідний комплексний підхід, що включає спеціалізовані методики, роботу фахівців та активну участь батьків.

Список використаних джерел

1. Аутизм. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» / URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/neinfekciyni-zakhvoryuvannya/inshi-neinfekciyni-zakhvoryuvannya/autizm>
2. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом: посіб. / І. Сухіна І. Риндер, Т. Скрипник; за ред. І. В. Сухіної. Київ-Чернівці: «Букрек», 2017. 192 с.
3. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т.О. Піроженко. Тернопіль: Мандрівець, 2013, 152 с.
4. Дисфункції сенсорної інтеграції. Розвиток мовлення. Асоціація міжнародних і всеукраїнських громадських організацій «CHILD.UA» / URL: <https://autism.ua/about-autism/21-korysni-materialy/899-dysfunksii-sensornoj-intehratsii-rozvytok-movy-pry-autyzmi>
5. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

Гриценко Людмила Іванівна,
вихователь, заклад дошкільної
освіти комбінованого типу «Росинка»,
Ямпільської ОТГ, Україна

ДОШКІЛЬНИК В ПРИЗМІ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

*«Тільки там, де читають батьки,
зростає дитина, яка читає»
Януш Корчак*

Маючи практичний досвід роботи з дітьми, стверджуємо, що і в умовах сьогодення це насправді так. Інтерес до читання значною мірою залежить від ставлення до книги в сім'ї.

Виховання любові до книги розпочинається саме з тієї миті, коли дитина вперше перегорне сторінки гарно ілюстрованої книги. Читаючи дитині книжку, показуючи малюнки, батьки знайомлять її з навколишнім світом саме зі сторінок книги. Не вміючи ще розмовляти, дитина «читає» – безпомилково показує малюнки із зображенням звірів, птахів, героїв казок.

Василь Сухомлинський писав: «Читання як джерело духовного збагачення не зводиться до вміння читати: з цього вміння воно тільки

починається...» [3,с. 200].

Що ж таке сімейне читання? Чи актуальне воно у час комп'ютерних технологій? Чи не призабуті сімейні читання у наших родин?

Сімейні читання – це своєрідна давня традиція інтелігенції. Це форма спілкування, в якій беруть участь як мінімум троє: дитина, батьки і автор книги. Сімейне читання – це розмова батьків із дітьми про мораль, Це монолог дитини, в якому вона роздумує над змістом твору, прагне виявити і виразити його моральну ідею через різні форми діяльності [2].

Однак, останніми роками під впливом соціально-економічних, політичних та соціокультурних змін, у батьків формуються певні погляди та принципи, що відображають запити сьогодення часу. Психолого-педагогічні дослідження проблем сучасної сім'ї свідчать, що виховний потенціал сім'ї падає: втрачається традиційне сприйняття батьківства як виховного феномену: у частини батьків занижене соціальне становлення на виховання дітей, внаслідок чого спостерігається дефіцит емоційного спілкування, що істотно відбивається на емоційному благополуччі дитини-дошкільника Живе спілкування часто замінюється гаджетом або телефоном, батьки та діти більшу частину часу проводять перед комп'ютером або у телефоні, і все менше часу приділяється книзі.

На сьогоднішній день у сучасному світі криза читання ознаменувалася у всесвітньому масштабі ,роль книг поступово втрачає своє значення, що призвело до зниження читацької культури у батьків та дітей. Проблема читацької культури на етапі розвитку суспільства полягає у відсутності потреби у читанні у дорослих, а це призводить до відсутності інтересу до книг та читання у дітей. Сімейне читання сприяє встановленню взаємовідносин дитини з книгою, формує потребу у читанні і читацьку культуру, оскільки перші кроки на шляху до книги робить разом із батьками .

Сімейне читання є не лише ефективним засобом формування інтересу до книги, виховує у дитини любов до читання, а й сприяє встановленню позитивних емоційних зв'язків між дітьми та батьками, прояву батьківської любові. Якщо батьки позитивно ставляться до читання, цікавляться літературою, читають удома разом зі своїми дітьми, демонструють дитині правила користування книгою,самі часто читають, то такі звички стануть значним чинником у формуванні якісної читацької культури у дітей.

Вивчення проблеми читацької культури сім'ї поставило нас, педагогів, перед необхідністю проведення дослідження. Шляхом анкетування батьківської громадськості нами вивчалось питання рівня

читацької культури в сім'ї.

Аналіз анкетування показав такі результати:

- є вдома бібліотека або кілька дитячих книжок - 57% батьків;
- інколи відвідують бібліотеку, в т.ч. дитячу – 21%;
- читають дітям книги - 43%;
- не читають дітям, а віддають перевагу комп'ютеру або телефону -31%.

Нами виявлено, що 29 % батьків після читання книги розмовляють з дитиною про прочитане, обговорюючи вчинки героїв творів, висловлюючи своє ставлення до них.

Цікавим є те, що 31 % батьків включають мультфільми дітям замість читання книги, мотивуючи це тим, що в них недостатньо вільного часу для читання та їм набагато зручніше включити казку на телефоні або увімкнути мультфільм.

Нам було цікаво дізнатися про те, чи батьки читають дітям книги перед сном? На це питання 48 % батьків дали позитивну відповідь.

Таким чином, аналізуючи результати нашого анкетування, можна констатувати, що існує проблема читацької культури у сім'ях, що батьки мало читають разом з дітьми, віддаючи перевагу планшету або телефону. А проведене опитування показало, що у дошкільнят дефіцит інтересу до книги та домашнього читання.

Зважаючи на зазначене вище, Ямпільський ЗДО «Росинка» поставив завдання і успішно реалізовує проблему підвищення читацької культури у родинах. У рамках проєкту «Дружимо з книгою» проведені для педагогів і батьків такі методичні заходи: консультації; анкетування; колективні перегляди фільмів і сайті з означеної проблеми; семінар-практикум «Роль книжки у розвитку дітей» тощо. Крім того, вихователі презентували батькам форми роботи з книжкою, зокрема:

- як облаштувати куточок книжки; книжкова лікарня;
- створення дітьми книжок-саморобок; виставки малюнків і виробів за змістом творів;
- спільне створення макетів, костюмів для ігор, різних театрів тощо.

Велике значення для формування у дітей інтересу до літературних творів мають свята та розваги, де активно приймають участь, як діти, так і батьки.

Завдяки інформаційно-комп'ютерних технологій батьківська громадськість обмінюється досвідом, презентує цікаві примірники з сімейних бібліотек. ЗДО також урізноманітнив співпрацю з дитячою бібліотекою, традиційним стало проведення тижня дитячої книги тощо.

Стверджуємо, що роль та функції дитячої книги і читання лишаються незмінними в будь-які часи: розвиваюче дозвілля, виховна, естетична, пізнавальна; дитяча література і читання мають позитивний вплив на всі сфери особистісного розвитку дітей: інтелектуальну, емоційну, соціальну, поведінкову. В умовах викликів війни книги можуть виконувати роль потужних психологічних інструментів, які допомагають підтримувати психічне здоров'я дітей, оскільки, завдяки вмілому використанню терапевтичного потенціалу книжок вони зараз можуть суттєво допомогти стабілізувати психічний стан дітей.

Підсумовуючи результати нашого дослідження та діяльності, ми з упевненістю можемо сказати, що необхідна цілеспрямована робота з батьками та дітьми дошкільного віку з формування читацької культури сучасної сім'ї.

Незважаючи на цифровізацію середовища і не всупереч йому, процес формування читацької культури не повинен ігноруватися, оскільки це впливає не тільки на успішне оволодіння людиною читання, а й на її культуру загалом, а найголовніше – сприяє розвитку читацької культури у підростаючого покоління.

Для більш зрозумілого розкриття проблеми подаємо окремі матеріали, котрі нами використовувалися у роботі.

Анкета для батьків «Роль книги у вашій родині»

Чи часто ви читаєте вголос своїй дитині?

Чи є у вашої дитини власна книжкова полиця?

Як ви самі оцінюєте свої здібності у залученні дитини до слухання творів?

Скільки часу ви проводите за читанням дитині?

Яким творам вона віддає перевагу?

Чи даруєте ви своїй дитині книги?

Чи обговорюєте ви прочитані книги всією сім'єю?

Чи є ви прикладом для своєї дитини в читанні книг?

Як ви вважаєте, чи може людина жити без книг?

Назвіть книгу, яку ви вважаєте головною книгою свого часу?

Чи вважаєте ви, що кращим порадиником у вихованні є книга?

Чи виховуєте у дитини бережливе ставлення до книг?

Чи просите ви дитину переказати прочитане?

Чи любить ваша дитина слухати казки?

Чи відвідували ви разом з дитиною бібліотеку?

Чи складаєте ви з дитиною авторські казки, віршики?

Чи береже ваша дитина книги?

Яка улюблена книга вашої дитини?

Рекомендації батькам «Як привчитися щодня читати книги?»

– Запровадьте сімейну традицію – щоденне 10-ти хвилинне читання паперової книги в колі сім'ї. Для стомлених батьків, це ще й перепочинок після робочого дня.

– Перетворіть читання в захоплюючу подорож-гру: ведіть дитину змалечку до дитячої бібліотеки та читальні. В сучасних дитячих читальнях є дитячі куточки з іграшками, а це ще й живе спілкування, чого бракує у сучасному світі.

– Хочете перед сном заглянути в книгу, не залишайте телефон біля ліжка. Книга – це хороше снодійне із заспокійливим ефектом, не забувайте про це після багатого на стреси дня.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

2. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-r#Text>.

3. Ящук І. В. Підтримка інтересу до читання в новому інформаційному середовищі. *Філологічний дискурс*, [випуск 6]. 2017. С.199-211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2017_6_21

Губаренко Катерина Миколаївна,
асистент вихователя закладу дошкільної
освіти №2 «Подoliaночка» Славутської
міської ради, м. Славута

СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ТА ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Інклюзивна та спеціальна освіта є невід'ємною складовою сучасної дошкільної освітньої системи, що спрямована на створення рівних можливостей для всіх дітей незалежно від їхніх особливостей та індивідуальних потреб. Світові тенденції розвитку дошкільної освіти наголошують на необхідності доступу до якісного навчання для всіх, незалежно від фізичних, когнітивних чи соціальних бар'єрів, тобто інклюзивна освіта – це процес забезпечення можливостей дошкільної освітньої системи для охоплення всіх дітей.

У сучасному світі дошкільна освіта має відповідати вимогам часу, використовуючи новітні технології, адаптивні методики та інтегровані підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Інноваційні підходи у спеціальній освіті спрямовані на забезпечення

комфортного середовища, що сприяє максимальному розвитку потенціалу кожної дитини. Відомий польський педагог Януш Корчак наголошував: «Не чекай, що твоя дитина буде такою, як ти, або такою, як ти хочеш. Допоможи їй стати не тобою, а собою» [1, с. 273]. Вважаю, що саме це твердження є основоположним принципом інклюзивного навчання.

Значну роль у впровадженні сучасних практик в дошкільному освітньому закладі відіграють диференційований підхід, альтернативна та доповнювальна комунікація, сенсорна інтеграція та цифрові ресурси. Слід зауважити, що ключем до успішного навчання є не лише адаптація навчального матеріалу, але й створення середовища, в якому дитина відчуватиме себе прийнятою на рівні з іншими.

Завдяки комплексному підходу, партнерській співпраці педагогів-вихователів, батьків і вузькопрофільних спеціалістів, а також застосуванню сучасних методик навчання, інклюзивна освіта може стає справжнім простором для розвитку та соціалізації кожної дитини. Таким чином, мета статті – розглянути сучасні практики та інноваційні методи, які сприяють ефективній організації спеціальної та інклюзивної освіти в сучасному дошкільному освітньому закладі.

Дошкільна освіта є першим кроком у формуванні освітньої траєкторії дитини, тому її адаптація до інклюзивного середовища має велике значення. У цьому віці в дітей закладаються основи соціальних навичок, комунікації та емоційного інтелекту, що є надзвичайно важливими для подальшого навчання та життя у суспільстві.

Важливим аспектом дошкільної інклюзивної освіти є створення комфортного середовища, яке сприяє природному розвитку дітей з різними освітніми потребами. Основні підходи до формування такого середовища включають:

- використання змішаних груп, у яких діти з ООП навчаються комунікувати разом з однолітками;
- ігрові методики розвивального навчання, що враховують індивідуальні можливості кожної дитини та її спосіб сприйняття;
- співпрацю вузькопрофільних спеціалістів, серед яких - логопеди, дефектологи, психологи, які допомагають кожній дитині розвивати її комунікативні та соціальні навички.

Саме в дошкільному віці кожна дитина активно пізнає світ, використовуючи свої органи чуття. Дошкільнята люблять експериментувати, досліджувати та взаємодіяти з довкіллям. Сенсорний досвід відіграє ключову роль у формуванні когнітивних навичок, мовлення, моторики та соціальної поведінки. Інклюзивна дошкільна освіта враховує цю особливість, створюючи навчальне середовище, що сприяє всебічному гармонійному розвитку дитини,

незалежно від її індивідуальних особливостей.

Одним із важливих напрямків у сучасній спеціальній та інклюзивній освіті є впровадження інтегрованих методик, що дозволяють дітям з особливими освітніми потребами брати активну участь у навчанні нарівні з однолітками. Наприклад, методика «Навчання через гру» сприяє природному засвоєнню знань, оскільки гра є провідним видом діяльності у дошкільному віці. Як зазначав Василь Сухомлинський: «Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишнє» [2, с. 97].

Забезпечення доступності дошкільної освіти передбачає використання адаптованих матеріалів, мультимедійних ресурсів, спеціальних іграшок та інтерактивних технологій. Також велика увага приділяється розвитку комунікативних навичок за допомогою альтернативної та доповнювальної комунікації, жестової мови, піктограм тощо. Завдяки такому підходу діти з порушеннями мовлення чи слуху можуть ефективно спілкуватися та взаємодіяти в дитячому колективі.

Для дітей з ООП, особливо у дошкільному віці, важливо забезпечити можливості для сенсорного розвитку. Для цього обладнують спеціальні сенсорні кімнати, які допомагають дітям з розладами сенсорного сприйняття.

Також значно підвищує якість сприйняття дошкільників використання тактильних матеріалів, інтерактивних ігор, що сприяють розвитку моторики та когнітивних навичок.

Важливе місце в дошкільному освітньому закладі відводиться фізичному розвитку дітей, зокрема використанню вправ на баланс і координацію рухів, що допомагають формувати просторове сприйняття та самоконтроль в дітей.

Одним із ключових викликів у навчанні дітей дошкільного віку з ООП є розвиток комунікативних навичок. Сучасні методики роботи з дошкільнятами базуються на альтернативних методах комунікації, а саме: використанні жестової мови, комунікаційних пристроїв тощо. вагому роль відіграють групові заняття з дітьми, що сприяють розвитку комунікації через гру та взаємодію з однолітками.

Крім того, не слід нехтувати й сучасними цифровими технологіями, що знайомі дітям вже з раннього віку та відіграють важливу роль у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. До них належить використання спеціального адаптивного програмного забезпечення, зокрема мобільних застосунків та онлайн-платформ, що дозволяють персоналізувати освітній процес та взаємодію з дітьми.

Інноваційним підходом в спеціальній та інклюзивній освіті дітей

дошкільного віку є методика Монтессорі – використання спеціально підібраного дидактичного матеріалу, що сприяє самостійному розвитку дитини та стимулює її природну цікавість. Дана методика ґрунтується на спеціальних вікових періодах дитини, називаючи їх «вікнами можливостей». Саме в цей час діти особливо сприйнятливі до формування певних навичок: моторних, мовленнєвих, математичних, сенсорних тощо. У монтессорі-садочку діти різного віку перебувають в одній групі, що сприяє їхній активній взаємодії та дає змогу молодшим переймати досвід старших дітей.

На жаль, у світі, й Україна тут не виняток, зростає кількість дітей з розладами аутичного спектру. Системою, яка допомагає структурувати простір і діяльність для дітей з розладами спектра аутизму є ТЕАССН підхід

Та АВА-терапія або поведінковий аналіз. Таким чином, в дошкільному закладі використовуються візуальні підказки: картки, піктограми, фотографії, для позначення частин приміщення: осередок навчання, гри, відпочинку. Меблі розташовуються так, щоб допомагати дитині орієнтуватися в просторі. Наприклад, столи для навчання відокремлені від ігрового куточка. Для дітей, які мають труднощі з мовленням, слід використовувати альтернативні методи комунікації: картки із зображеннями, жести, піктограми-значки. Важливо створювати у дітей мотивацію до комунікації, наприклад, навчати дитину просити потрібний предмет, використовуючи відповідну картку. ТЕАССН сприяє розвитку навичок самообслуговування: одягання, прибирання за собою, використання туалету. Для цього використовуються чіткі покрокові інструкції у вигляді візуальних підказок.

Одним із потужних інструментів розвитку та корекції, який допомагає дітям покращити мовлення, поведінку, соціальні навички та емоційний стан є музикотерапія. Її можна використовувати як у спеціалізованих закладах, так і в повсякденному житті, адаптуючи методи під індивідуальні потреби дитини. Музикотерапія допомагає зняти напругу, покращити настрій або зосередитися. Вона використовується для розвитку моторики, мовлення, соціальних навичок та допомагає дітям із порушенням комунікації, гіперактивністю, аутизмом. Ритмічні вправи допомагають дітям із затримкою мовлення: логопедичні пісеньки, вправи на відтворення звуків тощо.

Отже, сучасні інноваційні підходи у спеціальній та інклюзивній дошкільній освіті відкривають нові можливості для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Використання цифрових технологій, адаптація освітнього середовища та індивідуалізований підхід

дозволяють створити комфортні умови для розвитку кожної дитини. Успіх інклюзивного навчання залежить від партнерської взаємодії вихователів, батьків, спеціалістів та суспільства загалом.

Інклюзивна освіта не лише сприяє гармонійному розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а й формує толерантне та відкрите суспільство, у якому кожен має рівні можливості для навчання та самореалізації. Сучасні інноваційні підходи у спеціальній та інклюзивній освіті відкривають нові можливості для навчання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Таким чином, дошкільна інклюзивна освіта є основою для гармонійного розвитку кожної дитини, формування її соціальних, емоційних та пізнавальних навичок. Інноваційні підходи в навчанні дозволяють створювати сприятливе середовище, де кожна дитина отримує можливість реалізувати свій потенціал.

Застосування сучасних інклюзивних стратегій та індивідуальних інноваційних методик вимагає від педагогів-вихователів постійного професійного розвитку та адаптації до нових умов та дає можливість створити розвивальне освітнє середовище, в якому кожна дитина може розвиватися і бути повноцінним індивідом суспільства. Адже успіх інклюзивної освіти залежить від комплексного підходу всіх спеціалістів, а також від доступу до необхідних освітніх ресурсів. Тож, інноваційні підходи в спеціальній та інклюзивній освіті є важливим кроком до побудови справедливого та доступного освітнього простору ЗДО, який враховує потреби кожної дитини і сприяє її повноцінному розвитку.

Список використаних джерел

1. Корчак Я. Дитя людське : вибрані твори / упоряд. С. Петровська ; пер з пол. В. Каденка, О. Ірванця, К. Москальця. Видання третє. Київ : Дух і літера, 2018. 536 с.
2. Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : Педагогічні читання. Житомир: ФО-П Левковець Н.М., 2017. 274 с.

Гула Світлана Валентинівна,
вчитель-дефектолог (тифлопедагог)
закладу дошкільної освіти № 38
«Світанок» м. Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ- ДЕФЕКТОЛОГА ПРИ ПОРУШЕННІ ЗОРУ У ДІТЕЙ

Порушення зорового сприймання у дітей, які мають порушення зору, веде за собою ряд вторинних відхилень, а саме: порушення уваги, пам'яті, загальної та дрібної моторики, недосконалість логічного мислення та мовленнєвого порушення. Вони можуть посилюватись під впливом зорового дефекту. У зв'язку з порушенням діяльності аналізатора у сліпих та слабозорих дітей може проявлятися своєрідність мовленнєвого розвитку. Теоретично і експериментально доведено, що розлади мовлення сліпих і слабозорих є складним дефектом, в якому прослідковується взаємозв'язок розумової та зорової недостатності.

У дітей із порушенням зору вади мовлення своєрідні за виваженістю, симптоматикою і структурою. У поєднання із зоровим дефектом вони призводять до непідготовленості дітей до шкільного навчання, спричиняють відставання у формуванні мовленнєвих навичок і накопиченні мовленнєвих порушень, схильності до порушень писемного мовлення, низький рівень пізнавальної активності.

Проведені дослідження допомогли виділити чотири рівні сформованості мовлення у цієї категорії дітей [2]:

1. Відзначаються одиничні порушення звуковимови, що не дає можливості цей рівень розглядати як мовленнєву норму.

2. Активний словник обмежений, помилки у співвіднесенні слова і образу предмета при вживанні загальноприйнятих понять, граматичних категорій, а також у складанні речень, оповідань. Порушення звуковимови дітей цього рівня виражається в різних видах стигматизму, ротацізму, ламбдацізму, парасигматизму, параламбдацізму, параротацізму. Відзначається недостатня сформованість слухової і звуковимовної диференціації звуків і фонематичних уявлень. Фонематичний аналіз не сформований.

3. Експресивне мовлення відрізняється бідністю словника. На низькому рівні є співвіднесеність слова і образу предмета та знання узагальнюючих понять. Зв'язне мовлення граматичне, складається із одно – двоскладових речень. Недостатньо сформована слухова і звуковимовна диференціація звуків. На низькому рівні перебуває формування фонематичного аналізу і синтезу.

4. Експресивне мовлення обмежене, порушене співвіднесення слова – образу предмета і узагальнюючих понять. Зв'язне мовлення складається із слів. Відзначаються ехолоалії, повна не сформованість процесів фонематичного аналізу і синтезу.

У дітей з глибокими дефектами зору внаслідок порушення зорового аналізатора розлади мовлення зумовлені її раннім недорозвитком: відсутністю необхідного запасу слів, порушене розуміння змістовної сторони слова, яке не співвідноситься із зоровим образом предмета, «вербалізмом» (у дитини недостатній запас слів, але він може говорити про жовті листки, сніг).

Корекційна робота із дітьми порушенням зору дошкільниками та школярами початкових класів здійснюється в умовах педагогічного процесу. Корекційно-розвиткові задачі із розвитку зв'язного мовлення розв'язуються в ігровій, навчальній, трудовій діяльності, а також у предметно-практичній діяльності і на музичних заняттях.

При організації корекційних занять із слабозорими дітьми особлива увага звертається на залишковий зір. У роботі використовуються дидактичний матеріал необхідної величини, забарвлення і обсяжності; використовуються об'ємні картинки, «чарівні мішечки» з набором іграшок, кубики для позначення звуків, побудови складів, слів [1].

Велике значення в роботі з таким дітьми з метою формування уявлень про багатобічність предметного світу має природна наочність. Обов'язковим елементом повинна бути гра, тому що у дітей з глибокими дефектами зору набагато пізніше формуються передумови ігрової діяльності, на відміну від зрячих дітей.

При плануванні корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають перший рівень сформованого мовлення, особливу увагу приділяють фонетичному боку мовлення.

У дітей з другим рівнем сформованості мовлення, особлива увага звертається на словникову роботу, розвиток фонематичного аналізу і синтезу.

Для дітей, яким характерні третій і четвертий рівні сформованості мовлення вчителі-дефектологи (за згодою тифлопедагогів, вихователів) вводять елементи, спрямовані на корекцію предметно-практичної, ігрової і пізнавальної діяльності. Невід'ємним повинно бути удосконалення моторних навичок, координації, орієнтації у просторі і конструктивного праксису. Ця робота пов'язана з розвитком мовленнєвих навичок і формування відповідних понять [3].

В основу роботи покладено накопичення словникового запасу, практичне оволодіння граматичною стороною мовлення, складання речень за картинками, за опорними словами. У системі корекційних

занять відпрацьовуються найбільш слабкі ділянки мовленнєвої діяльності у дітей із порушенням зору. Тому вчитель-дефектолог закладу дошкільної освіти на індивідуальних і групових заняттях коригує вторинні відхилення, навчає ефективних прийомів зорового сприймання, спираючись на систему діяльності аналізаторів, активно долучає дітей до аналітико-синтетичної діяльності.

Для дітей із порушенням зору темп проведення корекційних занять має бути повільнішим, адже такі діти потребують довшого часу на первинний і вторинний огляд матеріалу. Кожне заняття включає спеціальну гімнастику для очей, яка має тренувальний або релаксаційний характер залежно від зорового навантаження. Також рекомендується проводити фізкультхвилинки для дітей із порушенням зору в ігровій формі з музичним супроводом, з урахуванням вікових і зорових особливостей. Рекомендуємо підбирати для слабозорих дітей завдання, які зовні майже не відрізнялись би від завдань для всіх інших дітей, а по виконанню були би простіші, при вирішуванні складних питань щодо навантаження слабозорою дитини треба проконсультуватись додатково з лікарем-окулістом, тифлопедагогом, психологом [1].

На корекційних заняттях рекомендується диференційовано використовувати спеціальну наочність певних розмірів: більших розмірів для підгрупових та фронтальних занять, а менших розмірів для індивідуальних занять. Вона має співпадати з показниками основних зорових функцій дитини та зоровим діагнозом. Під час демонстрації кольорових зображень необхідно використовувати яскраві, насичені, контрастні чисті природні кольори.

Тому корекційна робота вчителя-дефектолога при порушенні зору у дітей включає в себе ряд особливостей. Ось деякі з них:

1. Індивідуалізація підходу: важливо розуміти, що кожна дитина з порушенням зору може мати свої унікальні особливості та потреби, тому вчителю-дефектологу слід індивідуалізувати навчальний процес для кожного учня.

2. Використання спеціалізованих методик: вчителю-дефектологу важливо мати знання про спеціальні методи та техніки роботи з дітьми з порушенням зору, які допоможуть забезпечити їм ефективне навчання.

3. Використання візуальних підказок: вчитель-дефектолог та педагог може використовувати додаткові візуальні матеріали, які допоможуть дітям з порушенням зору легше сприймати інформацію.

4. Співпраця з іншими фахівцями: важливо, щоб вчителі-дефектологи співпрацювали з іншими спеціалістами (наприклад, окулістами, лікарями, психологами, вчителями-логопедами тощо) для

комплексного підходу до корекції порушень зору у дітей [2].

Отже, проведення систематичної компенсаторної роботи дає змогу навчити всіх дітей із порушенням зору допомагає їм переносити набуті знання, вміння і навички в інші життєві ситуації, розвиває пам'ять, мислення, мову, уважність, спостережливість; значно підвищує рівень оволодіння зоровим сприйманням, що дає змогу в ході подальшої навчальної діяльності об'єктивно відображати навколишній світ [2]. Ми можемо зробити висновок, що навчання і виховання дитини з вадами зорової функції має бути поєднаним із оздоровленням, корекційними заняттями з розвитку зору, корекційними заняттями вчителя-дефектолога та вчителя-логопеда та психокорекцією.

Список використаних джерел

1. Н.С. Івашура, А.В. Ангелова. Методичні рекомендації для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с.
2. Гаврилов. О.В. Особливі діти в закладі та соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. 308 с.
3. Гураш Л. Раннє дитинство: специфіка, особливості. *Дошкільне виховання*. 2017. № 1. С. 24-32.

Давиденко Галина Леонідівна,
директорка комунальної установи
Дунаєвецької міської ради «Центр
професійного розвитку педагогічних
працівників»

ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ – ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СПІВПРАЦІ ГРОМАД

Процес децентралізації передбачає реформування всіх сфер життя місцевої громади. Одним із найбільших секторів публічних послуг, якими користується населення, є освіта. Спільними зусиллями органів місцевого самоврядування у Дунаєвецькій міській територіальній громаді вдалося ефективно та професійно розв'язати організаційні та управлінські завдання у сфері освіти, створити належні умови для переорієнтації професійних компетентностей учительства. Адже, у компонентній формулі Нової української школи на новий

якісний рівень виходить професіоналізм педагога і провідне місце відводиться педагогу нової формації, що перебуває в авангарді суспільних перетворень: умотивованому, компетентному, кваліфікованому, який має академічну свободу й розвивається професійно впродовж життя [1].

Відповідно до пункту 5 прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про повну загальну середню освіту» до 01 вересня 2020 року органам місцевого самоврядування та місцевим державним адміністраціям потрібно забезпечити створення районних, міських (районних у містах) центрів професійного розвитку педагогічних працівників шляхом реорганізації науково-методичних (методичних) установ (центрів, кабінетів). Освітнянська спільнота чекала на ці зміни, тому має високі очікування від Центрів, зокрема, щодо допомоги і підтримки педагогічних працівників у їх професійному зростанні. Реалізація цієї реформи залежить від готовності фахівців Центрів до виконання покладених на них завдань, розуміння сутності нових професійних ролей, усвідомлення того, що Центри – це докорінно нова установа, яка сповідує принципи і цінності Нової української школи.

Так, як освітня мережа нашої територіальної громади станом на 1 вересня 2020 року включала 20 закладів загальної середньої освіти, 29 закладів дошкільної освіти (з них – 6 структурних підрозділів дошкільної освіти гімназій), 2 заклади позашкільної освіти, а це більш, як 600 педагогічних працівників, то за ініціативи міського голови В.В. Заяць було порушено питання створення такого Центру професійного розвитку педагогічних працівників в Дунаєвецькій міській територіальній громаді.

Питання створення Центру професійного розвитку педагогічних працівників було винесено на обговорення постійних комісій Дунаєвецької міської ради. Рішенням вісімдесят четвертої (позачергової) сесії міської ради VII скликання від 19 серпня 2020 року №3-74/2020 [3] створено Комунальну установу Дунаєвецької міської ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників», затверджено Статут установи та штатну чисельність працівників (4 одиниці: директор та 3 консультанти).

Будь-які зміни здаються неможливими. Але, коли вони відбуваються, неможливим здається колишнє становище речей. Тож на зміну існуючому методичному кабінету прийшов відкритий і зорієнтований на взаємодію та партнерство Центр професійного розвитку педагогічних працівників, який відповідає перед громадою за професійний розвиток педагогів, має довіру освітянської та наукової спільноти, партнерів.

Візія Центру ПРПП – професійний розвиток, підтримка

педагогічного працівника.

Місія Центру – стати дієвою мобільною службою професійного розвитку педагогічних працівників.

Ефективна діяльність Центру неможлива без попередньої аналітичної підготовки. Проведено соціологічне опитування стосовно пріоритетів діяльності Центру; здійснено персоніфікований облік педагогів, диференціацію їх за освітніми запитами, віком, стажем, атестаційними категоріями, рівнем професійного розвитку; сформовано електронну базу даних супервізорів, експертів інституційного аудиту, тренерів, педагогічної інтернатури та наставництва; створено каталоги перспективного педагогічного досвіду, електронних портфоліо, репозитарій досвіду; триває розробка мапи інноваційної діяльності педагогічних колективів і окремих працівників закладів освіти, формування баз даних суб'єктів підвищення кваліфікації, провайдерів освітніх послуг, інших джерел інформації (веб-ресурсів), необхідних для професійного розвитку педагогічних працівників, та їх оприлюднення на власному веб-сайті.

У 2023 році з метою забезпечення територіальної доступності педагогічних працівників Солобоковецької сільської ТГ до Центру ПРПП, Солобоковецька сільська рада стала ініціатором **співробітництва ТГ**. Позитивне рішення Дунаєвецької міської ради щодо організації співробітництва стало підставою для початку переговорів між потенційними суб'єктами співробітництва. 17 липня 2023 року підписано Договір про співробітництво територіальних громад у формі делегування виконання окремих завдань між Солобоковецькою ТГ Солобоковецької сільської ради в особі сільського голови Сергія Когута та Дунаєвецькою міською радою через Дунаєвецьку міську ТГ в особі міського голови Веліни Заяць. **Предметом Договору** є сприяння професійному розвитку педагогічних працівників закладів освіти шляхом консультативної та інформаційної діяльності відповідно до потреб Дунаєвецької міської та Солобоковецької сільської громад; забезпечення проведення представницьких навчально-методичних заходів, спрямованих на поширення інформації щодо дослідно-експериментальної, науково-пошукової роботи, інноваційної діяльності навчальних закладів і окремих педагогічних працівників; створення єдиного професійного інформаційного й освітньо-методичного середовища та інтеграція його в освітній процес закладів освіти громад; професійна та психологічна підтримка педагогічних працівників; підвищення рівня майстерності педагогів громад, їх фахової та інноваційної компетентності.

Основними завданнями Центру згідно Положення про Центр ПРПП є сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, їх

психологічна підтримка та консультування [4]. Центр ПРПП об'єднав освітян Дунаєвецької міської та Солобоковецької сільської громад у 32 фахових спільноти, створив дієвий методичний актив професійних спільнот, організував роботу Консультативної ради Центру, налагодив ефективну мережеву взаємодію освітян через офіційний сайт, групу у Фейсбук, ТЕЛЕГРАМ канал «Азбука освітнього управління», створює умови для онлайн-навчання, сучасного підвищення кваліфікації педагогів

У професійному розвитку педагогів громад величезну роль відіграють фахові спільноти. Їх завдання – поєднати вчителів задля професійного розвитку, стати місцем для обміну досвідом, підтримки, профілактики емоційного вигорання: педагоги напрацьовують досвід, яким можуть поділитися, вчать один в одного, знайомляться з успішними практиками подолання труднощів у професійній діяльності учасників спільнот. Діяльність спільнот координується та модерується консультантами. Завдяки методичному активу фахових спільнот ці зустрічі структуровані, мають чіткий план, можливість активно спілкуватися у вайбер-групах, телеграм-каналах.

Для створення умов щодо розвитку творчої ініціативи та академічної свободи педагогів в пошуках нових форм і методів педагогічної діяльності для надання якісних освітніх послуг вивчаємо запити споживачів освітніх послуг щодо ключових моментів професійного розвитку. Визначаємо проблемне поле кожного педагога. За запитами ми плануємо і організовуємо різні форми роботи, традиційні та інноваційні: онлайн-діалог, науково-методичний кластер, педагогічний івент, авторська майстерня, освітній уїкенд, консультативний практикум. Надаємо допомогу педагогам в здійсненні самооцінювання власної педагогічної майстерності, в розробці індивідуальної траєкторії професійного і особистого розвитку; виборі стратегій досягнення професійних цілей (форм професійного розвитку: анкети самооцінювання, опитувальники, тести, які безпосередньо пов'язані з професійним стандартом учителя і можуть використовуватися для самооцінювання власної діяльності, рефлексії.

На Центр покладена робота з психологічної підтримки педагогів: сприяння збереженню психічного здоров'я учасників освітнього процесу, навчання їх справлятися зі стресом та напругою, з емоційним перенапруженням, професійним вигоранням. Центр здійснює психологічну діагностику та аналіз динаміки професійного розвитку педагогів; психологічний супровід адаптації молодих фахівців у професії; реалізацію розвивальних, профілактичних, просвітницьких, корекційних програм з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей педагогів. Ми сприяємо формуванню у

педагогічних працівників відповідальної та безпечної поведінки в ситуаціях ризику, навичок здорового способу життя, готовності до самореалізації; професійному зростанню, формуванню психологічної компетентності молодих фахівців; попередженню та профілактиці професійного вигорання педагогічних працівників; формуванню психологічної готовності педагогів до взаємодії в інклюзивному середовищі з дитиною, яка має особливі освітні потреби; підвищенню психологічної культури педагогічних працівників; попередженню будь-яких видів і форм насильства та конфліктних ситуацій у закладах освіти.

Одним із пріоритетних напрямків діяльності Центру професійного розвитку педагогічних працівників є встановлення партнерських відносин з Центрами ПРПП інших громад, співпраця на рівні методичних та наукових установ та між установами-партнерами щодо реалізації педагогами власної траєкторії професійного зростання, обміну досвідом, професійного розвитку педагогів. Угоди про співпрацю з Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка, Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією мають на меті проведення представницьких навчально-методичних заходів, створення спільних інноваційних онлайн-продуктів, збереження кращого досвіду співпраці в питаннях підвищення кваліфікації, поширення передового досвіду, рецензування наукових робіт, спільну розробку освітніх, наукових, творчих проєктів, створення спільних авторських колективів, участь у наукових, науково-практичних конференціях, симпозіумах, круглих столах, творчих заходах, спільне онлайн-засідання кафедр та Центру ПРПП.

Маємо досвід співпраці з окремими кафедрами, практику стейкхолдерів: наші педагоги беруть участь в проведенні практичних занять для студентів, проводять гостьові лекції. Наукові працівники кафедр підключені до фахових освітянських спільнот, виконують обов'язки наукових консультантів Центру. Разом з керівниками фахових спільнот Центром ПРПП на запити педагогів за участю науковців проводяться методичні та наукові зустрічі, семінари, тренінги, фахові комунікації.

Угода з управлінням освіти, молоді та спорту Дунаєвецької міської ради передбачає консультування на запити управління, участь в нарадах, супервізію, спільну інформаційно-видавничу діяльність (створення інноваційних онлайн-продуктів з використанням офісних програм, Інтернет-ресурсів та хмарних технологій, спільне педагогічне видання «Osvitoria», проведення масових заходів, спрямованих на

поширення інформації щодо дослідно-експериментальної, науково-пошукової роботи, інноваційної діяльності навчальних закладів і окремих педагогічних працівників). Активно співпрацюємо з Управлінням Державної служби якості освіти у Хмельницькій області, а саме, по питанню роботи з управлінським складом закладів освіти.

Сьогодні основою розвитку системи освіти є Нова українська школа. Вона вимагає не лише зміни програми та освітнього середовища, але й головного рушія трансформації – учителя. Центром проведено значну роботу по підготовці різних категорій педпрацівників, які впроваджують новий Держстандарт у п'ятих-шостих-сьомих класах закладів загальної середньої освіти: до числа регіональних тренерів НУШ ввійшли 12 педагогів громади, навчанням охоплені педагоги, які викладатимуть в 5-6-7 класах НУШ та керівники закладів освіти. Проведено обговорення модельних навчальних програм, знайомство з Професійними стандартами, обговорення навчально-методичного забезпечення НУШ, особливостей Державного Стандарту, знайомство з освітніми галузями, особливостями формування компетентностей та наскрізних умінь. Центр ПРПП у тісній співпраці з педагогами-практиками провів серію онлайн-комунікацій «НУШ: робимо перші кроки» у рамках «Освітнього жовтня Центру ПРПП» по обміну НУШівським досвідом.

Нові освітні ідеї, нові можливості для професійного зростання учителя дає День Центру ПРПП у закладі освіти. Ми зустрілися з педагогічними колективами всіх ЗЗСО Дунаєвецької міської та Солобоковецької сільської ТГ.

З метою підвищення престижності професії вчителя, формування в батьків, дітей та громади нового бачення вчителя, як інноваційного лідера, агента освітянських змін у 2022 році Центром ПРПП було ініційовано проведення творчого конкурсу «Педагогічна Нобелівка». Учасники конкурсу – учителі-інноватори НУШ, керівники закладів освіти, креативні молоді педагоги, неординарні вчителі початкових класів, кваліфіковані практичні психологи, творчі педагоги закладів дошкільної та позашкільної освіти, сучасні педагоги-організатори. Об'єднує усіх спільна мета – навчати і навчатись. Адже, навіть у складних умовах війни, в яких перебуває наша країна, найкраща інвестиція в освіту – це інвестиція у вчителя, в покращення його професійних компетентностей, у підвищення його кваліфікації.

Ми допомагаємо, а не контролюємо, ми працюємо на запити, а не нав'язуємо свої ідеї. Ми радимось, а не радимо. Ми вчимося одне в одного, а не повчаємо. Це – формула діяльності нашого Центру ПРПП – майстерні, де формується думка нового вчительства.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
2. Про повну загальну середню освіту. *Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Про створення Комунальної установи Дунаєвецької міської ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» *Рішення Вісімдесят четвертої (позачергової) сесії міської ради VII скликання від 19 серпня 2020 року №3-74/2020.* URL: <http://dunrada.gov.ua/article-one/1648>
4. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників. *Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 672.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>

Дармограй Наталія Олександрівна,
консультант Центру ПРПП, вчитель
біології Дунаєвецького ліцею №4,
Дунаєвецька ТГ, Хмельницька область,
Україна

ОСВІТА БЕЗ БАР'ЄРІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ІНКЛЮЗІЇ

Інклюзивна освіта є важливим напрямом розвитку сучасного суспільства, спрямованим на забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей. Вона передбачає створення такого навчального середовища, в якому кожен учень може реалізувати свій потенціал, отримати необхідну підтримку та відчувати себе повноцінним членом освітнього процесу. Важливим аспектом є не лише надання доступу до навчання, а й формування культури толерантності та взаємодопомоги серед усіх учасників освітнього процесу.

Основні принципи інклюзивної освіти

Інклюзивна освіта ґрунтується на кількох ключових принципах, які забезпечують її ефективність:

- Рівність та доступність. Кожна дитина має право на якісну освіту, незалежно від її особливостей розвитку. Навчальні заклади

повинні створювати умови, що сприяють рівному доступу до навчальних матеріалів та освітнього простору.

- **Індивідуалізований підхід.** Врахування індивідуальних особливостей учнів дозволяє забезпечити ефективне навчання для кожного. Це може включати адаптацію навчальних планів, використання спеціальних методик або допоміжних технологій.

- **Колаборація та партнерство.** Інклюзивна освіта передбачає активну взаємодію між учителями, батьками, спеціалістами та самими учнями для створення оптимального навчального процесу.

- **Гнучкість та адаптивність.** Оскільки кожен учень унікальний, освітній процес повинен бути динамічним, враховувати потреби та можливості всіх учасників.

- **Повага до різноманітності.** Визнання та прийняття індивідуальних відмінностей сприяє формуванню відкритого суспільства, де всі мають рівні можливості для розвитку.

Інклюзивні класи

Інклюзивні класи – це не просто навчальний простір, а особливе середовище, в якому всі учні, незалежно від своїх здібностей, можуть взаємодіяти та розвиватися разом. У таких класах створюються умови для комфортного навчання, що включають:

- **Змішане навчальне середовище,** де діти з особливими освітніми потребами навчаються поряд з іншими учнями, отримуючи рівний доступ до знань та ресурсів.

- **Індивідуальну підтримку,** яка надається через спеціально підготовлених педагогів, асистентів учителя чи використання додаткових навчальних матеріалів.

- **Гнучкі методи навчання,** що включають візуальні, аудіальні та тактильні засоби для кращого засвоєння матеріалу.

- **Розвиток соціальних навичок,** оскільки спільне навчання сприяє комунікації, співпраці та взаємодопомозі між учнями.

- **Тісну співпрацю з батьками,** які беруть активну участь у формуванні навчальної траєкторії своїх дітей, взаємодіючи з педагогами та підтримуючи навчальний процес удома.

Переваги інклюзивного навчання

Інклюзивна освіта має безліч переваг як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для їхніх однолітків. Вона сприяє:

- **Розвитку емпатії та соціальної відповідальності.** Учні вчаться розуміти потреби інших, бути терпимими та відкритими до різноманітності.

- **Підготовці до реального життя.** Спільне навчання з дітьми, які мають різні особливості, допомагає краще адаптуватися до реальних умов суспільства та майбутньої професійної діяльності.

- Покращенню навчальних досягнень. Дослідження показують, що диференційовані методи навчання, які використовуються в інклюзивних класах, сприяють загальному покращенню академічних результатів.

- Зниженню стигматизації. Спільне навчання допомагає усунути упередження та негативні стереотипи щодо дітей з особливими потребами, створюючи атмосферу довіри та взаємоповаги.

Сучасні практики інклюзивної освіти

Сучасні підходи до інклюзивного навчання охоплюють:

- Диференційоване навчання, що дозволяє адаптувати завдання під рівень кожного учня.

- Використання сучасних технологій, таких як інтерактивні платформи та спеціалізовані додатки, що полегшують навчальний процес.

- Співпрацю з асистентами вчителя, які надають додаткову підтримку учням у класі.

- Методику ко-навчання, коли один урок викладають двоє педагогів, що дає змогу краще охопити різні потреби учнів.

- Організацію інклюзивних заходів, які сприяють соціалізації всіх дітей та формуванню почуття єдності.

Соціальні підходи до інклюзії

Інклюзивне навчання потребує підтримки не лише у закладі освіти, а й у ширшому суспільному контексті. До ключових соціальних підходів належать:

- Формування толерантного середовища через просвітницьку діяльність серед учнів, вчителів та батьків.

- Підготовка педагогів, які проходять курси підвищення кваліфікації щодо інклюзивних методик.

- Підтримка сімей, що включає психологічну та консультаційну допомогу.

- Співпраця з громадою, залучення громадських організацій та ініціатив до підтримки інклюзивного навчання.

Інклюзивна освіта є важливим кроком до формування відкритого та справедливого суспільства. Вона сприяє розвитку не лише дітей з особливими потребами, а й усіх учасників освітнього процесу, створюючи умови для рівноправної взаємодії та взаємопідтримки. Запровадження ефективних методик, підтримка з боку громади та суспільства загалом дозволяє зробити освіту доступною та якісною для всіх.

Список використаних джерел

1. Навчально-методичний посібник «Інклюзивне навчання в

зкладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів». К., 2018.

2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М., Білозерська І. О., Ленів Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Київ, 2012.

3. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова ; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2016.

4. Олійникова Н. Д. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами: Посібник для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів, батьків. Первомайськ, 2011.

5. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко [та ін.] ; Всеукр. благод. організація «Благодійний фонд Порошенка». Київ, 2018.

Дендеберя Тетяна Дмитрівна,
вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 49 «Дюймовочка»
Хмельницької міської ради Хмельницької
області, м. Хмельницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ КРУГІВ ЛУЛЛІЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Розвиток мовлення є одним із ключових напрямів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. Сучасні методи потребують індивідуального підходу до кожної дитини, який сприяє розвитку її комунікативних навичок, стимулює активну участь у навчально-виховному процесі та підвищує мотивацію до роботи над власними мовленнєвими труднощами.

Круги Луллія, як інноваційний засіб наочного навчання, пропонують ефективний спосіб інтеграції візуального й тактильного сприйняття інформації в корекційний процес. Вони дозволяють дітям легко опрацьовувати мовленнєві завдання, моделювати слова, речення та мовленнєві ситуації, що сприяє засвоєнню правильних мовних зразків. Завдяки універсальності методики кола Луллія можна адаптувати для вирішення різних завдань: від постановки звуків до розвитку граматичних структур та лексичного запасу.

Особливо актуальним цей підхід є для дітей із комплексними

мовленнєвими порушеннями, яким потрібна додаткова стимуляція з боку візуальних та моторних компонентів. Впровадження кругів Луллія в індивідуальну роботу забезпечує інноваційний підхід до подолання мовленнєвих бар'єрів та формування впевненості у власних мовленнєвих можливостях. Таким чином, дослідження можливостей використання кругів Луллія сприятиме підвищенню ефективності корекційної роботи та забезпеченню якісної мовленнєвої підтримки дітям із порушеннями мовлення.

Дослідниці Р. Острань та Г. Музика пропонують дидактичні ігри для дітей дошкільних груп, спрямовані на ознайомлення з овочами та фруктами. Використовуючи методику кіл Луллія, вони розробили ігри, які допомагають дітям вивчати назви, властивості та класифікацію різних плодів у цікавій та інтерактивній формі. Ці ігри сприяють розвитку мовлення, мислення та сенсорних навичок у дошкільнят [4, с. 26]. І. Литвиненко вважає, що «чарівні кільця Луллія» ефективно сприяють розвитку зв'язного мовлення, уваги, мислення, уяви та фантазії дітей дошкільного віку, а також формуванню вміння працювати в команді та самостійно організовувати гру. Ігрова технологія забезпечує зняття фізичного та психологічного напруження та сприяє ефективному засвоєнню дітьми нового матеріалу [2, с. 221].

Круги Луллія – це з'єднані між собою *круги із зображеннями, дібраними до тем, із якими ознайомлюються дошкільники*; кругів зазвичай два-три, кожен має сектори [1]. На думку В. Ніщети кільця Луллія – один із засобів розвитку інтелектуально-творчих здібностей дітей, розвитку мовлення [3]. Таким чином, круги Луллія є багатофункціональним засобом, який дає можливість не лише ефективно використовувати зображення для розвитку мовлення дітей, а й активно залучати їх до інтелектуальної та творчої діяльності. Ці круги дозволяють формувати в дітей усвідомлене ставлення до різних тем, зокрема розвитку мовленнєвих навичок, а також сприяють розвитку когнітивних і моторних здібностей. Завдяки своїй багатогранності, круги Луллія можна адаптувати для вирішення різних завдань, таких як розвиток звукового сприйняття, формування фразової мови, збільшення словникового запасу та створення зв'язків між поняттями.

Отже, для дітей з мовленнєвими порушеннями цей засіб є особливо корисним, оскільки дозволяє інтегрувати навчання у гру, де дитини не лише сприймає мовні образи, а й активно взаємодіє з ними, що підвищує рівень залученості та стимулює мовленнєвий розвиток. Завдяки різним варіаціям із використанням кругів, можна вирішувати індивідуальні завдання щодо корекції мовлення, покращення комунікативних навичок і розвитку соціальної взаємодії дітей з

мовленнєвими порушеннями.

Аналіз та узагальнення розробок дозволяють нам визначити напрями впливу використання кругів Луллія у індивідуальній роботі з дітьми з порушенням мовлення:

а) сприяння візуалізації та розвиток моторики. Візуальні елементи (кольори, форми, зображення) допомагають дітям краще сприймати і структурувати інформацію. Для дітей з порушеннями мовлення важливо мати підтримку на рівні сприйняття, тому зорові образи стають важливим інструментом для розвитку мовлення. Тактильні відчуття (коли дитина тримає або маніпулює кільцями) посилюють концентрацію уваги і допомагають краще закріплювати навички. Кільця Луллія, зокрема, дають можливість дітям буквально «потримати» в руках абстрактні мовні концепти, що значно покращує їхнє розуміння;

б) активне залучення. Дітям, особливо тим, у кого є порушення мовлення, важко утримувати увагу на пасивних заняттях. Ігри з кільцями Луллія забезпечують активну участь дитини у навчальному процесі, що є важливим для ефективного засвоєння матеріалу. Дитина не лише слухає чи дивиться, а безпосередньо взаємодіє з інструментами, що дозволяє створити більш глибоке зв'язування понять з реальними діями. Таке активне залучення підтримує мотивацію дитини до навчання;

в) стимулювання пам'яті. Ігри з кільцями допомагають зміцнити зв'язки між словами та образами. Вони створюють асоціації, що покращують довготривале запам'ятовування. Наприклад, при використанні кольорових кілець для позначення приголосних чи голосних звуків, дитина не лише чує і вимовляє ці звуки, але й бачить їх у конкретному контексті. Це допомагає зміцнити зв'язок між звуком і його графічним або тактильним втіленням, що сприяє кращому запам'ятовуванню та розпізнаванню звуків;

г) покращення звукового сприйняття. Для дітей з порушеннями мовлення важливо навчитися розрізняти та відтворювати звуки правильно. Ігри з кільцями Луллія можуть допомогти з розвитком аудіальної пам'яті і звукового сприйняття. Наприклад, під час ігор, коли кільце зі звуком (наприклад, «с») має бути поєднане з картинкою, що відображає це слово (наприклад, «собака»), дитина починає краще орієнтуватися в співвідношенні звуків і їх візуальних або предметних зображень;

д) підвищення мотивації до навчання. Ігри з кільцями Луллія можуть бути не лише навчальними, але й захоплюючими. Завдяки кольорам, різним формам та інтерактивним елементам, діти з порушенням мовлення можуть активно включатися в навчальний

процес. Використання ігрових елементів в роботі дозволяє зацікавити дитину та стимулювати її до подальших досягнень у мовленнєвому розвитку;

ж) розвиток емоційно-ціннісних орієнтацій. Як зазначено у теорії, ефективне навчання має включати емоційну складову. Ігри з кільцями Луллія дозволяють дітям асоціювати певні кольори, звуки чи форми з емоційними переживаннями, що дозволяє покращити не лише мовленнєву, а й емоційну складову розвитку. Наприклад, в іграх, що включають різні емоційні стани (радість, смуток, здивування), дитина може навчитися розпізнавати емоції в собі та інших, що сприяє розвитку соціальних та мовленнєвих навичок.

У своїй професійній діяльності ми використовуємо такі види завдань із кругами Луллія в індивідуальній роботі із дітьми з порушеннями мовлення:

- постановка звуків – використання різних кольорових кругів для позначення звуків. Наприклад, червоне кільце для приголосних, синє для голосних. Дитина має зібрати кільця, що відповідають звукам у словах;

- розвиток лексики – створення тематичних груп за допомогою кругів. Дитина вибирає кільця, які асоціюються з певними об'єктами (наприклад, кільце з малюнком яблука – «фрукти», кільце з малюнком машини – «транспорт»). Це завдання допомагає розвивати розуміння категорій та лексичний запас;

- формування граматичних конструкцій – використання кругів для створення речень. Дитина вибирає кільця з окремими словами і збирає з них речення, наприклад: «Кіт грає з м'ячем» чи «Мишка їсть сир». Це допомагає тренувати граматичні структури;

- порівняння та узагальнення – використовувати кільця для завдань на порівняння. Наприклад, дитина має вибрати кільце, яке відрізняється від інших за кольором або розміром, і назвати відмінності;

- розвиток навичок розповіді – створення коротких історій за допомогою набору кругів, що містять різні елементи (предмети, дії, персонажі). Дитина може вибрати кільця по черзі та вигадувати історію, використовуючи ті елементи, які на них зображені;

- формування словникового запасу – завдання: використовуючи кільця з різними зображеннями фруктів або тварин, дитина має вибрати кільце, яке відповідає слову, яке їй продиктовано (наприклад, «кит», «яблуко»);

- розвиток фразового мовлення – завдання: дитина вибирає кільця, що зображають різні предмети, і складає з ними речення (наприклад, «Мишка їсть сир», «Кіт гуляє в парку»);

- розпізнавання звуків і слів – завдання: дитина має зіставити кольорові кільця з відповідними звуками, наприклад, червоне кільце – «с» (собака), синє – «м» (молоко) і так далі.

Завдяки таким завданням, ігри з кільцями Луллія створюють можливості для розвитку мовленнєвих навичок, стимулюють дитячу фантазію, а також сприяють розвитку пам'яті, уваги та когнітивних процесів.

Список використаних джерел

1. Биркун Н. Круги Луллія в роботі з дошкільниками: досвід практиків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2024. № 10. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10018360> (дата звернення 10.02.2025)
2. Литвиненко І. Круги Луллія як інноваційна методика мовленнєвого розвитку дошкільнят. *Збірник наукових статей учасників Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. «Сучасне дошкільня: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку»*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С.218-222.
3. Ніщета В. А. Кільця Луллія – як засіб пізнавального розвитку, метод активізації мовлення, мислення. *Дошкільна освіта*. 2023. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-kilcy-a-lulliia-375645.html> (дата звернення 10.02.2025)
4. Острань Р., Музика Г. Круги обертаємо, фрукти й овочі збираємо. Дидактичні ігри для дітей дошкільних груп. *Дошкільне виховання*. 2020. № 8. С. 26-28.

Деснова Ірина Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри практичної психології
Маріупольський державний університет
Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ В ФОРМУВАННІ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зростання ризиків, пов'язаних з воєнним станом в країні диктує необхідність забезпечити фізичне та психологічне благополуччя дітей. Умови сучасного суспільного життя визначаються високим рівнем технологічного розвитку, що призводить до збільшення потенційних небезпек для дітей. Це включає ризики, пов'язані з використанням електронних пристроїв, дорожнім рухом, побутовими травмами та

іншими чинниками. Про необхідність організації безпечного освітнього процесу, наголошується в Законі України «Про дошкільну освіту», Національній концепції безпеки закладів освіти, професійному стандарті вихователя закладу дошкільної освіти, Лист МОН «Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів», рекомендаціях Міністерства освіти і науки України для працівників закладів дошкільної освіти на період воєнного стану [4; 3; 6; 7]. Отже, питання формування безпечної поведінки в дітей дошкільного віку є вельми актуальним.

Формування безпечної поведінки в дітей дошкільного віку є пріоритетним завданням системи дошкільної освіти. Відповідно, професійна компетентність вихователя в сфері безпеки виступає запорукою ефективної організації та керівництва освітньою діяльністю з дітьми дошкільного віку та створенні безпечного середовища. Актуальність означеної теми обумовлена зростанням вимог до якості освіти та необхідністю забезпечення безпеки дітей в умовах воєнного стану та різноманітних життєвих ситуаціях.

Так, в наукових доробках Г. Беленької наголошується на важливості формування професійної компетентності вихователя як інтегративної характеристики ділових та особистісних якостей фахівця, які вбирають в себе рівень знань, умінь, досвіду та особистісне ставлення педагога до фахової діяльності тощо [1, с. 58]. В наукових доробках Х. Шапаренко акцентовано увагу на необхідності постійного вдосконалення вихователями власних професійних вмінь [8, с. 43].

Незважаючи на той факт, що професійна компетентність вихователя в формуванні безпечної поведінки дітей дошкільного віку є ключовим чинником забезпечення якісної дошкільної освіти, аспекти її становлення в наукових колах висвітлено недостатньо ґрунтовно.

На нашу думку, професійна компетентність вихователя в формуванні безпечної поведінки дітей дошкільного віку вбирає в себе знання норм та правил безпеки, організацію фізичного та психологічного безпечного середовища, індивідуальний підхід до кожної дитини та розвиток комунікативних та організаторських умінь. Відповідно, набуття означеної компетентності, дозволяє вихователю ефективно виконувати професійні обов'язки та сприяти всебічному розвитку дітей дошкільного віку.

Аналіз змісту професійного стандарту вихователя закладу дошкільної освіти надав змогу виокремити компетентності, що обумовлюють ефективність формування безпечної поведінки дітей дошкільного віку в ігровій діяльності, а саме: здоров'язбережувальна компетентність; проектувальна компетентність; оцінювально-аналітична компетентність; психоемоційна компетентність;

інформаційно-комунікаційна компетентність [5, с. 7].

Так, *здоров'язберезувальна компетентність* передбачає здатність вихователя організовувати фізично та психологічно безпечне ігрове середовище. Означена компетентність включає знання основ пожежної безпеки, цивільного захисту, безпеки життєдіяльності, а також санітарно-епідемічних вимог. Це включає створення умов для безпечного перебування дітей у закладах освіти та мінімізацію ризиків фізичної та емоційної небезпеки

Варто зазначити, що безпечне ігрове середовище – це не лише фізична безпека, але й психологічний комфорт, який дозволяє дітям дошкільного віку відчувати себе захищеними та психологічно врівноваженими. Таке середовище сприяє зменшенню стресу, підвищенню мотивації до навчання та формуванню позитивних міжособистісних відносин з дорослими та однолітками. Вихователь має вміти визначати потенційні небезпеки в ігровому середовищі та вживати заходів для їх усунення. Він має навчати дітей правилам безпечної поведінки під час ігор, наприклад, як правильно користуватися ігровим обладнанням.

Проектувальна компетентність визначає здатність вихователя організовувати та проектувати ігрові осередки за принципами універсального дизайну, що включає розумне пристосування ігрового простору для забезпечення безпеки дітей. Означена компетентність відображається у вмінні вихователя планувати ігрові осередки таким чином, щоб мінімізувати ризики травмування, що передбачає правильне розміщення ігрового обладнання, забезпечення достатнього простору для рухів та створення безпечних умов для різних видів ігрової діяльності.

Оцінювально-аналітична компетентність представлена здатністю вихователя визначати рівень сформованості безпечної поведінки в дітей дошкільного віку, грамотно інтерпретувати результати ігрової діяльності для адаптації та коригування освітнього процесу з дітьми. Визначення рівня сформованості безпечної поведінки в дітей дошкільного віку дозволяє не лише окреслити наявний стан сформованості певних вмінь та навичок, але й сприяє їхньому коригуванню та ефективній реалізації індивідуального підходу у здійсненні освітнього впливу на знання та вміння окремих дітей. Своєчасне оцінювання рівнів сформованості безпечної поведінки дітей дошкільного віку допомагає вихователям визначити, наскільки діти розуміють і дотримуються правил безпеки, яких знань та вмінь про потенційні небезпеки в побуті, на вулиці, під час ігор та в інших ситуаціях діти встигли набути.

Прояв оцінювально-аналітичної компетентності реалізовується у

здійсненні регулярного оцінювання дотримання дітьми дошкільного віку правил безпеки під час ігор, та вносити необхідні корективи в організацію ігрового процесу. Це допомагає своєчасно виявляти прогалини в означених знаннях та вміннях дітей та вчасно передбачати настання потенційних небезпек. Отже, оцінювально-аналітична компетентність виступає важливою складовою професійної підготовки вихователя в формуванні безпечної поведінки в дітей дошкільного віку.

Психоемоційна компетентність орієнтована на прояв вихователем здатності здійснювати самоконтроль, саморегуляцію та толерантну взаємодію зі всіма учасниками освітнього процесу задля створення для дітей дошкільного віку безпечного психологічного клімату в групі. Практичне застосування психоемоційної компетентності виявляється в демонстрації вихователем бути прикладом для дітей в дотриманні правил безпеки та спокійної поведінки. Вихователь має вміти заспокоювати дітей в стресових ситуаціях та навчати їх контролювати власні емоції під час ігор.

Інформаційно-комунікаційна компетентність відображає здатність вихователя орієнтуватися в інформаційному просторі, ефективно використовувати ІКТ та електронні освітні ресурси, дотримуватись правил безпечної поведінки в цифровому середовищі. Інформаційно-комунікаційна компетентність виявляється у вмінні вихователем використовувати сучасні технології для пошуку та запровадження безпечних ігрових практик..

Отже, професійна готовність вихователя до формування безпечної поведінки дітей дошкільного віку в умовах ігрової діяльності обумовлюється набуттям здоров'язберезувальної, проєктувальної, оцінювально-аналітичної, психоемоційної, інформаційно-комунікаційної компетентностей. Означені компетентності надають змогу вихователю ефективно організовувати та керувати процесом набуття дітьми дошкільного віку знань, вмінь та навичок з безпечного поводження в умовах ігрової діяльності.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ: Світич, 2006. 304 с.
2. Крутій К., Замелюк М., Деснова І. Усвідомлений ризик в іграх дітей старшого дошкільного віку. *Preschool Education: Global Trends*. 2023. Vol. 4. Р.р. 47-74.
3. Національна концепція безпеки закладів освіти / Розпорядження Кабінету міністрів від 07 квітня 2023 р. № 301-р. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky->

zakladiv-osvity-io70423-301

4. Про дошкільну освіту / Закон України від 06.06.2024 року, №3788-IX Верховною Радою України року.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2628-14>

5. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь дошкільної освіти» / Наказ Міністерства освіти України №755-21 від 19.10.2021 року <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

6. Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів / Лист МОН від 20.06.2023 1/8820 <https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-bezpechnogo-osvitnogo-prostoru-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti-ta-obladnannya-ukrittiv>

7. Рекомендації МОН щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти у 2024/2025 навчальному році <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/28/rekomendatsiyi-shchodo-orhanizatsiyi-osvitnoho-protsesu-doshkilna-osvita-2024.pdf>

8. Шапаренко Х. А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу: дис. ... к.пед.н.: 13.00.04. Харків, 2008. 233 с.

Димихіна Ірина Володимирівна,
музичний керівник, Хмельницький заклад
дошкільної освіти №29 «Ранкова зірка»

ПОШУК НЕЗАБУТНІХ ВРАЖЕНЬ ТА ЕМОЦІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ГРИ НА РІЗНИХ ВИДАХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Музика – це універсальна мова, яка здатна передавати найрізноманітніші емоції. Музика – це особливий спосіб спілкування, який може передавати різні емоції, навіть якщо ми не говоримо словами. Вона може бути веселою, спокійною чи сумною, і кожен може відчувати це, слухаючи чи граючи [2].

Гра на музичних інструментах – це не лише техніка виконання, а й шлях до самовираження та глибоких емоційних переживань. Навчання гри на різних інструментах дає можливість пережити унікальні враження, відчувати захоплення від музики та самопізнання. Для малюків гра на музичних інструментах – це не просто навчання, а можливість виразити свої почуття. Кожен звук на інструменті допомагає дитині зрозуміти, як можна показати свої емоції та ідеї. Це

не тільки цікаво, а й корисно для розвитку. Коли дитина вчиться грати на інструменті, вона тренує свою увагу, пам'ять та координацію, а також навчається працювати в команді, якщо грає разом з іншими.

Заняття музикою дають дітям унікальну можливість відкривати для себе нові звуки та ритми, вчитися слухати і розуміти музику. Це допомагає розвивати уяву, творчі здібності та емоційний інтелект. Навчання грі на інструментах також дає дітям радість від досягнень, коли вони вчаться грати прості мелодії, і це допомагає їм отримувати задоволення від процесу.

У Базовому компоненту дошкільної освіти в Україні зазначені такі завдання для гри на музичних інструментах:

1. Розпізнавання звуків і ритмів.

Завдання: Діти слухають різні звуки та ритми, виконані на музичних інструментах, і повинні визначити, де є пауза, а де – ритмічний малюнок.

Мета: Розвиток слухової уваги та здатності до розрізнення звуків і ритмів.

2. Відтворення простих ритмічних вправ.

Завдання: Діти повторюють за дорослим прості ритмічні вправи на будь-якому інструменті.

Мета: Формування навичок ритмічної координації та уваги.

3. Ідентифікація динаміки звуків.

Завдання: Діти повинні зіграти або прослухати звук і визначити, чи він гучний, тихий, чи змінюється під час виконання.

Мета: Розвиток розуміння динаміки звуків і вміння використовувати різну силу звуку.

4. Слухання та відтворення мелодій.

Завдання: Діти слухають короткі мелодії і повинні відтворити їх на музичних інструментах.

Мета: Розвиток музичного слуху, пам'яті та здатності до відтворення мелодій.

5. Імпровізація на основі простих ритмічних схем.

Завдання: Діти створюють власні короткі ритмічні фрагменти або мелодії на основі заданих схем.

Мета: Стимулювання творчих здібностей та імпровізаційних навичок [1].

Музика – це невід'ємна частина святкових заходів у дошкільному навчанні. У своїй роботі з дітьми я активно залучаю батьків до гри на музичних інструментах. Спільні музичні заняття сприяють розвитку у дітей творчих здібностей, слухової уваги та координації. Батьки мають можливість разом з дітьми створювати музику, що зміцнює емоційний зв'язок та підтримує взаєморозуміння. Через гру на інструментах ми

розвиваємо не тільки музичні навички, але й спільне бажання досягати результатів, працюючи як команда.

Найголовніше у своїй роботі я активно впроваджую різноманітні музичні інструменти, що сприяють всебічному розвитку дітей дошкільного віку. Використання музичних інструментів допомагає дітям розвивати слух, ритм, почуття гармонії та творчу уяву. Важливою частиною моїх занять є використання як традиційних музичних інструментів, так і нетрадиційних, що дозволяє дітям не лише освоювати класичні інструменти, а й експериментувати з різними звуками та техніками гри.

Нетрадиційні інструменти, як пластикові пляшки, баночки, різноманітні коробочки, можуть стати чудовими засобами для розвитку моторики та креативності. Діти вчаться не тільки грати на інструментах, але й розуміють важливість колективної роботи, взаємодії та взаємопідтримки під час музичних ігор. Такий підхід дозволяє не лише розвивати музичні здібності, але й формувати емоційну чутливість, допомагає дітям вчитися виражати свої почуття через музику [3].

Цей метод також сприяє розвитку пам'яті, уваги, а також здатності слухати один одного. Важливо, що заняття з музичними інструментами стають не тільки пізнавальними, а й надзвичайно захоплюючими для малюків, створюючи у них бажання відкривати нові горизонти в музиці.

Дитячі музичні інструменти є важливим інструментом у розвитку дітей, адже вони не лише сприяють формуванню музичних навичок, але й розвивають такі важливі якості, як слух, пам'ять, увага, моторика та креативність. Завдяки грі на інструментах діти вчаться відчувати ритм, гармонію, розуміти звукову палітру та емоційну силу музики. Важливою складовою є також інтеграція нетрадиційних музичних інструментів, що дозволяє дітям експериментувати і відкривати нові можливості для самовираження.

Гра на музичних інструментах сприяє розвитку соціальних навичок, адже діти навчаються працювати в групі, слухати один одного і підтримувати колективний процес. Це також чудова можливість для розвитку емоційного інтелекту та формування гармонійної особистості. Залучаючи дітей до музики з раннього віку, ми допомагаємо їм розвивати унікальні здібності, що залишатимуться з ними на все життя [3].

Основне завдання педагога, який навчає дітей дошкільного віку гри на музичних інструментах, полягає у розвитку музичних здібностей дітей через активну участь у процесі музичного навчання. Це передбачає не лише навчання технічним аспектам гри на інструменті,

але й створення умов для розвитку у дітей музичного слуху, ритму, пам'яті та емоційної виразності.

Педагог має на меті:

1. Розвиток слуху та ритму – через регулярні заняття діти вчаться розпізнавати звуки, визначати висоту, тембр та тривалість нот. Важливим етапом є розвиток ритмічної точності, що сприяє кращому сприйняттю музичних творів та забезпечує загальну музичну грамотність.

2. Формування технічних навичок – дітям важливо освоїти основи гри на музичних інструментах: правильне тримання інструменту, пальцеву техніку, постановку рук та інші базові елементи. Педагог поступово вводить дітей у світ інструментальної музики через прості мелодії та вправи.

3. Сприяння розвитку емоційної виразності та творчості – важливим аспектом є формування у дітей здатності передавати свої емоції через гру, вміння створювати власні мелодії та імпровізувати. Вчити дитину виражати свої почуття через музику допомагає розвинути не лише музичний, а й емоційний інтелект.

4. Музичне виховання через гру та взаємодію – педагог створює атмосферу, де діти можуть вчитися працювати в колективі, виконуючи прості ансамблеві твори або акомпануючи один одному. Такий підхід сприяє розвитку соціальних навичок, вміння слухати й розуміти інших.

5. Мотивація та підтримка інтересу до музики – важливо підтримувати у дітей інтерес до навчання через цікаві заняття, ігри та інтерактивні методи. Діти повинні відчувати радість від процесу гри на інструменті, що сприяє розвитку у них постійного інтересу до музики [2].

Отже, завдання педагога полягає в тому, щоб не лише навчити дітей основам гри на музичних інструментах, але й зробити процес навчання захоплюючим і мотивуючим, формуючи у дітей любов до музики, творчості та самовираження.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт дошкільної освіти
URL:https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення: 26.12.2024).
2. Тюленєва О.М. Музична педагогіка в дошкільних навчальних закладах. *Дошкільне виховання*. № 6. 2010.
3. Зайцева Н.О. Музичне виховання в системі дошкільної освіти. 2016.

Діль Світлана Миколаївна,
вчитель-логопед закладу дошкільної
освіти № 29 «Ранкова зірка»
м. Хмельницького

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ГІМНАСТИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Недоліки мовлення можуть виникати внаслідок слабкості м'язів язика, губ або через порушення координації рухів, що проявляється в невмінні виконувати язиком чи губами точні цілеспрямовані рухи. Для подолання та з профілактичною метою потрібно проводити спеціальну артикуляційну гімнастику, яка спрямована на розвиток рухливості мовних органів, чіткості та скоординованості їх рухів.

Артикуляційна гімнастика – система вправ для органів мовного апарату, що сприяє розвитку дикції. Це комплекс вправ для тренування органів та структур, що відповідають за правильну артикуляцію звуків. У цьому процесі приймають участь язик, піднебіння, губи, щелепи, а також м'язи – жувальні, ковтальні, мімічні.

Основною метою артикуляційної гімнастики є підготовка мовленнєвого апарату, зокрема органів артикуляції, до роботи, вироблення точних, координованих, з достатньою силою і діапазоном рухів, що відповідають стану м'язового тону. Отже, при утворенні різних звуків кожен орган артикуляції займає відповідне положення у ротовій порожнині, тому вчитель-логопед повинен знати артикуляцію кожного звуку [4].

У випадках зайвої скрутості і напруги в органах артикуляційного апарату, необхідно виробити навички розслаблення; при зайвій м'явості, слабкості артикуляційних м'язів – активізувати діяльність артикуляційної моторики. Якщо в нормі виконання цих вимог веде до удосконалювання артикуляційної моторики, то при наявності порушень діяльності органів артикуляції гімнастика сприяє корекції дефектів звукопромовляння. У цьому випадку задачі артикуляційної гімнастики доповнюються розвитком тонких диференційованих артикуляційних рухів.

У мовленні звуки вимовляються не ізольовано, а один за одним, тому органи артикуляційного апарату повинні швидко змінювати своє положення. Чіткої вимови звуків, слів, фраз можна домогтися, якщо органи артикуляційного апарату будуть досить рухливі, а їх робота – скоординована.

Артикуляційну гімнастику бажано проводити щоденно, відводячи

на неї від 5 до 15 хвилин, в залежності від віку дитини. Артикуляційна гімнастика для дошкільнят корисна не тільки для боротьби з мовними порушеннями, але і для їх профілактики. Займатися такою гімнастикою можна вже у віці двох-трьох років, щоб дитина якомога раніше навчився правильно вимовляти звуки і слова.

Артикуляційна гімнастика для дитини просто необхідна, з наступних причин:

1. За допомогою своєчасної методики проведення такої гімнастики і вправ з формування мовного слуху діти можуть самостійно навчитися говорити правильно і чисто, не вдаючись до допомоги фахівця.

2. Діти з серйозними відхиленнями в звуках, можуть швидше виправити мовні дефекти, якщо з ними займатися: їх м'язова система буде підготовлена.

3. Артикуляційна гімнастика надзвичайно корисна і дітям з вірною, але млявою вимовою звуків.

4. Заняття артикуляційної гімнастики дають можливість всім – від малого до великого – навчитися правильно, красиво і чітко говорити. Слід пам'ятати, що виразна вимова – це основа правопису в майбутньому.

5. Вправи для розвитку рухів органів артикуляційного апарату об'єднані в комплекси. Кожен комплекс має своє призначення [1].

Кожна вправа виконується спочатку в повільному, а потім у помірному темпі. Дотримання ритму рухів упорядковує виконання і збільшує точність переключення від одного руху до іншого, тому вправи бажано робити під рахунок.

Наведу приклади деяких вправ диференційованої артикуляційної гімнастики для різних груп м'язів артикуляційного апарата [2].

Тренування рухливості нижньої щелепи.

1. В. п. – голова прямо, губи і зуби спокійно зімкнуті. На рахунок «один» – опустити нижню щелепу (відкрити рот) на відстань ширини двох пальців. Язик вільно лежить на дні порожнини рота, його кінчик – у нижніх зубів. Губи зберігають округлу форму, зуби не оголюються. Голову не нахилити. На рахунок «два» – зафіксувати положення рота. На рахунок «три» – закрити рот.

2. В.п. – голова прямо, рот трохи відкритий. На рахунок «один» – виставити щелепу вперед; на рахунок «два» – прийняти вихідне положення; на рахунок «три» – відтягнути скільки можливо щелепу назад; на рахунок «чотири» – повернути у в. п..

3. В.п. – голова прямо, губи і зуби спокійно зімкнуті. Імітація жування. Стежити за активним скороченням м'язів щік, губ, язика.

Тренування рухливості м'язів губ.

1. В.п. – губи і зуби спокійно зімкнуті. На рахунок «один» – витягнути губи вперед «трубочкою»; на рахунок «два» – розтягти губи в сторони «у посмішку», не оголюючи зубів.

2. В.п. – зуби спокійно зімкнуті; губи витягнуті вперед «трубочкою». На рахунок «один» – витягнуті губи відвести вправо; на рахунок «два» – повернутися у в. п.; на рахунок «три» – відвести витягнуті губи вліво; на рахунок «чотири» – повернутися у в. п.

3. В.п. – зуби спокійно зімкнуті; губи витягнуті вперед «трубочкою». Не розтискати губи і не змінювати їх форми «трубочкою», зробити кругові рухи (ліворуч, вниз, праворуч, нагору) спочатку в ліву, а потім у праву сторони.

4. В.п. – губи і зуби спокійно зімкнуті. На рахунок «один» опустити нижню губу, оголити нижні зуби; на рахунок «два» – повернути губу у в. п.

5. Нижні зуби торкаються верхньої губи і масажують її; потім той же рух роблять верхні зуби, відносно нижньої губи [3].

Активна та пасивна гімнастика. Пасивна гімнастика є важливим засобом додаткового впливу прийомів масажу. Пасивні рухи голови, мимічних та артикуляційних м'язів, як правило, виробляються після масажу, іноді перемежуються з прийомами масажу і рідше – передують масажу. Гімнастика називається пасивною, оскільки рухи відбуваються дитиною з допомогою вчителя-логопеда, тобто, пасивно. Пасивні вправи виконуються в тому випадку, якщо дитина самостійно не може виконати рух або рух виконується не в повному обсязі. Амплітуда пасивних рухів повинна відповідати анатомічній будові м'язів та суглобів. Пасивні рухи мають бути аналогічні активним, проте характер, обсяг руху, швидкість виконання та час фіксації руху залежать від логопеда. Перед тим як виконати пасивний рух, вчитель-логопед пояснює його дитині, свідчить про себе. Виконання вправи обов'язково контролюється дитиною візуально. Рухи слід виконувати повільно, ритмічно, поступово збільшуючи їхню амплітуду, серіями по 3-5 рухів. Рухи виконуються лише на тлі спокою лицьової та артикуляційної мускулатури [4].

Під час виконання такої гімнастики важливо дати дитині кінестетичні відчуття, які вона отримає у процесі пасивного здійснення таких рухів, як посмішка, витягування губ уперед, відкривання та закривання рота, різні рухи язика тощо.

Активна гімнастика проводиться дитиною самостійно, як правило, після масажу та пасивної гімнастики. Метою активної гімнастики є вироблення повноцінних рухів. Формуються такі якості руху, як повнота об'єму руху, його точність, інтенсивність виконання, диференційоване включення в рух певних м'язів і т.д.

Працюючи з дитиною необхідно бути уважним, терплячим, доброзичливим, спокійним, впевненим у правильності виконанні гімнастики артикуляційної. Часто успіх залежить від довірливих відносин між вчителем-логопедом і дитиною (від уміння налагодити хороший контакт з дитиною).

Тому можна зробити висновок, що щоденні артикуляційні вправи будуть покращувати звуковимову у дитини. Її слід проводити у ігровій формі і перед дзеркалом. У логопедичній практиці прийнято користуватися певними умовними назвами вправ, рекомендується також використовувати знайомі дітям картинки-символи із зображенням конкретних предметів, що асоціюються з певними рухами, положенням органів артикуляційного апарата.

Список використаних джерел

1. Андросова В. М. Використання інноваційних технологій в роботі з дітьми-логопатами старшого дошкільного віку для корекції вад звуковимови. *Розкажіть онуку*. 2004. № 10-11. С. 7-11.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник]. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Ігрові технології в діяльності соціального педагога. URL: https://stud.com.ua/126064/pedagogika/igrovi_tehnologiyi_diyalnosti_sotsialn_ogo_pedagoga
4. Логопедія. Підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 3-тє, перер. та доповн. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.

Драчук Іванна Іванівна,

вихователь закладу дошкільної освіти №29
«Ранкова зірка», м. Хмельницький

ІГРОВІ МЕТОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ

Інклюзивна освіта стає глобальним пріоритетом у дошкільній педагогіці, що вимагає пошуку ефективних методів для забезпечення всебічного розвитку кожної дитини незалежно від її індивідуальних можливостей чи особливих освітніх потреб. Принципи рівного доступу до якісної освіти, визнання унікальності кожного вихованця, формування толерантного середовища набувають центрального значення у сучасних підходах до організації дошкільного навчання. Одним із ключових завдань у цьому контексті є розвиток комунікації – базового компонента соціальної взаємодії, який забезпечує ефективне

включення дітей у спільну діяльність, формування дружніх стосунків, розвиток навичок співпраці та самовираження.

Особливого значення розвиток комунікації набуває у різномірних дитячих колективах, де представлені діти з типовим розвитком і діти з особливими освітніми потребами. Від ефективності комунікативної взаємодії значною мірою залежить не лише успішність інклюзивного освітнього процесу, а й психологічний комфорт кожної дитини. За даними останніх наукових досліджень, саме ігрова діяльність виступає одним із найефективніших засобів стимулювання розвитку комунікативних навичок у дошкільників. Ігри створюють природні умови для виникнення вербальної та невербальної взаємодії, сприяють зниженню рівня тривожності, розвитку довіри та формуванню позитивної мотивації до спілкування. Крім того, спільна ігрова діяльність забезпечує безпечний простір для освоєння соціальних ролей, тренування емоційного інтелекту та закладання основ співжиття в колективі [4].

Ігрова діяльність традиційно розглядається як провідна у дошкільному віці. У контексті інклюзії, відповідно до сучасної моделі соціальної взаємодії, гра виконує адаптивну функцію: вона забезпечує умови для спільної діяльності, розуміння емоційного стану інших, розвитку мовленнєвої активності.

Серед основних теоретичних принципів організації інклюзивних ігор виділяються:

- *доступність* – один із базових принципів організації ігрової діяльності в інклюзивних групах, що передбачає адаптацію правил гри, змісту завдань та використаних матеріалів відповідно до індивідуальних можливостей і потреб кожної дитини. Адаптація може здійснюватися як на рівні спрощення або ускладнення інструкцій, так і шляхом модифікації ігрового обладнання – використання сенсорних матеріалів, великоформатних іграшок, чітких візуальних підказок або альтернативних засобів комунікації (наприклад, жестової мови або карток-піктограм).

Важливо, щоб адаптація не змінювала суті гри, а лише забезпечувала можливість повноцінної участі всіх дітей незалежно від рівня їх фізичного, мовленнєвого чи когнітивного розвитку. Забезпечення доступності також передбачає гнучкість у формуванні команд чи пар для гри, виборі темпів та тривалості ігрової діяльності, організації простору так, щоб він був безпечним і комфортним для пересування й активної участі всіх вихованців.

Таким чином, принцип доступності дозволяє кожній дитині відчувати себе важливою частиною спільноти, розвивати впевненість у власних силах і отримувати позитивний досвід комунікації через гру.

- *партнерство* – важливий принцип організації ігрової діяльності в інклюзивних групах, який передбачає свідоме створення ситуацій, що стимулюють співпрацю між дітьми. У контексті інклюзивної освіти партнерство означає не просто спільну присутність дітей у грі, а активне залучення кожного учасника до колективної взаємодії, де успіх залежить від внеску всіх гравців.

Ігри, побудовані на принципах партнерства, мають структуру, яка заохочує дітей допомагати одне одному, спільно вирішувати завдання, домовлятися, ділитися і підтримувати. Це можуть бути ігри з розподілом ролей, де кожна роль є необхідною для досягнення загальної мети, або командні ігрові завдання, де діти повинні разом планувати стратегії й узгоджувати свої дії.

Формування партнерських відносин у грі сприяє розвитку таких важливих комунікативних умінь, як уміння слухати, домовлятися, враховувати думку іншого, проявляти ініціативу та підтримку. Особливо важливо, що співпраця дозволяє дітям з особливими освітніми потребами відчувати себе рівноправними учасниками колективу, що підвищує їхню соціальну мотивацію та самооцінку.

Організуюючи ігри на засадах партнерства, педагоги мають моделювати ситуації успіху для кожної дитини, формувати толерантне середовище та заохочувати емоційну взаємопідтримку серед вихованців.

- *емоційна підтримка* – один із ключових чинників успішної організації ігрової діяльності в інклюзивних групах, який передбачає забезпечення атмосфери прийняття, емоційного комфорту та психологічної безпеки для кожної дитини. У середовищі, де діти відчують себе захищеними, прийнятими й важливими, у них знижується тривожність, посилюється мотивація до взаємодії та прояву ініціативи.

Забезпечення емоційної підтримки полягає у створенні позитивного емоційного фону гри, доброзичливого ставлення з боку педагогів і однолітків, відсутності критики чи осуду за помилки. Педагог має активно підтримувати емоційний стан кожної дитини, вчасно реагувати на прояви невпевненості, тривоги або емоційного напруження, допомагаючи долати труднощі через підбадьорення, заохочення, делікатне направлення [2].

Особливе значення має демонстрація педагогом моделей емпатичної поведінки, таких як уважне слухання, позитивне підкріплення, вербалізація емоційних станів («Я бачу, що тобі зараз складно, давай спробуємо разом»). Це допомагає дітям краще усвідомлювати власні емоції та емоції інших, розвиває навички емоційного саморегулювання.

Атмосфера емоційної підтримки сприяє формуванню у дітей почуття приналежності до колективу, відкритості до спілкування та готовності брати участь у спільній ігровій діяльності, що є надзвичайно важливим для успішної соціалізації в умовах інклюзивної освіти [3].

За даними метааналізу ігор у інклюзивних умовах, використання кооперативних ігор підвищує рівень комунікації між дітьми на 30-40% порівняно зі звичайними заняттями. Особливо ефективними є:

- рольові ігри (наприклад, «Магазин», «Лікарня»), що сприяють розвитку мовленнєвої ініціативи;
- ігри з правилами («Шаради», «Хто я?») для тренування діалогічного мовлення;
- ігри з сенсорними матеріалами (пісочниці, конструктори), які активізують невербальну комунікацію та спільне вирішення завдань [1].

Дослідження показали, що використання сценаріїв з відкритим фіналом у рольових іграх стимулює у дітей з особливими освітніми потребами ініціативу до вербальної взаємодії вдвічі частіше, ніж стандартні ігрові вправи.

На основі аналізу досліджень та практичного досвіду рекомендуються такі підходи:

- інклюзивне моделювання сюжетів гри – включення персонажів і завдань, що враховують різні можливості дітей;
- використання парного та групового формату – формування малих груп за принципом взаємодоповнення комунікативних навичок;
- супровід дорослого як фасилітатора – педагог модерує гру, заохочує взаємодію, допомагає долати комунікативні бар'єри;
- ротація ролей – кожна дитина має змогу спробувати себе у різних комунікативних ролях [5].

Ігрові методи у контексті інклюзивної дошкільної освіти є потужним засобом розвитку комунікації між дітьми. Ефективне використання рольових, кооперативних та сенсорних ігор сприяє формуванню мовленнєвої активності, емпатії та навичок соціальної взаємодії. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку диференційованих методик гри з урахуванням конкретних потреб дітей з різними типами особливих освітніх потреб.

Список використаних джерел

1. Баранець І. В. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією. Харків: ІСП, 2020. 154 с.

2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології, 2023. 232 с.

3. Марковська М. Як організувати та підтримувати спілкування і взаємодію дітей в інклюзивному класі. *Нова українська школа*. 2021. №4. С.18-24.

4. Тарапака Н. В., Кашуба Л. В. Інклюзія в дошкільлі: розвиток дітей із особливими освітніми потребами. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 112 с.

5. Федусова Л. І. Розвиток комунікативних здібностей дітей з аутизмом засобами альтернативної комунікації. Кривий Ріг: КДПУ, 2024. 128 с.

Дудаш Олена Сергіївна,

доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього
менеджменту Мукачівський державний
університет

Гулан Марина Іванівна,

здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна
освіта Мукачівський державний
університет

ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРОБЛЕМА ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ СТУДІЙ

Відповідальність, згідно із Філософським енциклопедичний словником, – це «філософсько-соціологічне поняття, яке характеризує міру відповідності поведінки особи, групи, прошарку, держави наявним вимогам, діючим суспільним нормам, правилам співжиття, правовим законам; співвідношення обов'язку і міри його виконання суб'єктом (особою, групою, класом). Складниками відповідальності виокремлено: усвідомлення необхідності діяти у відповідності з суспільними вимогами і нормами як соціальними цінностями; усвідомлення своєї безпосередньої ролі через наявність внутрішніх переконань, совісті, особистих інтересів і цілей; передбачення наслідків вибору, рішень і дій; критичність і постійний контроль за своїми діями, врахування їх наслідків для інших людей; прагнення особи до

самореалізації в об'єктивному світі; самозвіт і самооцінка; суб'єктивна готовність відповідати за свої дії» [6, с.87]. Сучасний тлумачний психологічний словник (далі – Словник) трактує відповідальність як «здійснюваний у різних формах контроль над діяльністю суб'єкта з позицій виконання нестандартних, не прийнятих у суспільстві норм і правил» [7, с.55]. У Словнику також зазначено, що «розрізняють зовнішні форми контролю, що забезпечують покладання відповідальності за результати його діяльності (підзвітність, карність), і внутрішні форми саморегуляції його діяльності (почуття відповідальності, почуття обов'язку). Відповідальність особистості перед суспільством характеризується свідомим дотриманням моральних принципів та правових норм. Відповідальність як риса особистості формується в ході спільної діяльності як результат інтеріоризації соціальних цінностей, норм та правил. У роботах вітчизняних психологів підкреслюється, що істотний вплив на прийняття відповідальності за успіх або невдачу в спільній діяльності мають рівень розвитку групи та її згуртованість, близькість ціннісних орієнтацій, емоційна ідентифікація; доводиться принципова можливість цілеспрямованого впливу на формування в членів колективу самокритичної й адекватної оцінки ступеня особистої відповідальності за загальну справу» [7, с.55-56].

Погоджуємося з Н.Стаднік, що «виховання почуття відповідальності починається з дитинства, з найперших контактів дитини з іншими людьми у процесі спілкування і спільної діяльності з якими (за умов їх правильної організації) має виникати спільність емоційних переживань, з'являтися можливість збагачення почуттями іншого. Першочергового значення набуває врахування ролі емоційного ставлення дитини до світу морально-етичних принципів, на основі яких будуються її взаємини з іншими людьми (батьками, ровесниками). Це є одне з перших фундаментальних ставлень особистості до соціального світу» [4]. Як зауважено Т.Поніманською, відповідальність – це «особистісна якість, що починає формуватися достатньо пізно, наприкінці дошкільного віку, але в цьому періоді формуються такі якості, як самостійність, дисциплінованість, вольова поведінка, які є основою для виховання відповідальності. У дитини старшого дошкільного віку відповідальна поведінка передбачає самостійне встановлення і виконання вимог, норм поведінки і діяльності» [2, с.242]. Саме тому Г.Беленька визнає питання формування відповідальності одним із ключових у виховній роботі з дітьми і акцентує увагу на тому, що «педагогічні упущення у вихованні дітей дошкільного віку в подальшому обертаються великими проблемами особистості й соціуму» [1, с.20].

Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти результатом сформованої особистісної компетентності визнано позитивну самооцінку та розуміння своєї соціальної відповідальності у партнерських стосунках із однолітками, а однією з відповідних навичок – «усвідомлює свою відповідальність за вчинене» [3]. У межах ігрової компетентності відповідальність, поряд з людяністю, відповідальністю, справедливістю, самовладанням, дружністю, позитивним спілкуванням, терпимістю, визначено як цінність групової солідарності у грі. Бажаним емоційно-ціннісним ставленням є відповідальне ставлення до вибору та виконання ігрової ролі [3].

Соціально-громадянська компетентність дитини-дошкільника передбачає «прояв особистісних якостей (самостійність, відповідальність, працелюбність, лідерство, людяність, спостережливість, справедливість, ініціативність, активність, креативність та інші) у взаємодії з іншими людьми. Демонстрацію відповідальності за свої вчинки» [3].

Серед навичок цієї компетентності, які слід розвинути у дошкільників, обрано «на рівні можливостей дошкільного віку визнає цінності демократії (готовність брати на себе відповідальність, вміння висловлювати власну думку та приймати думку іншого, вміння розв'язувати конфлікти шляхом діалогу; вміння слухати й спостерігати)» [3].

Вагомими для нашого дослідження є напрацювання Т.Фасолько, в яких акцентовано увагу на тому, що «відповідальність характеризує рівень поведінки дитини, який засвідчується її здатністю до самостійного вибору і розв'язання різного роду завдань; моральна відповідальність виявляється в тому, які цілі ставить дитина; які засоби для їх вирішення обирає; чи враховує інтереси тих, хто знаходиться поруч; як оцінює проміжні та кінцевий результати діяльності; чи вимагає винагороди за поведінку, що відповідає моральним нормам» [5].

Авторка виокремлює рівні сформованості відповідальної поведінки у дітей дошкільного віку та відповідні їм показники. Це, зокрема: «ініціативна відповідальність (дитина розуміє значення відповідального виконання дорученої справи; відчуває задоволення від поведінки такого типу; проявляє ініціативу, творчість, наполегливість; досягає успішного результату; проявляє співчуття і турботу по відношенню до інших); виконавська відповідальність (дитина наполеглива, старанна, добросовісна, дотримується моральних норм, проте діє переважно за та допомоги дорослого, майже не проявляє власної відповідальної ініціативи); конформна відповідальність (дитина знає моральні норми і дотримується їх, але тільки в

присутності дорослого; поза контролем моральна поведінка зникає; використовує ситуацію у корисних цілях); безвідповідальність (дитина за першої нагоди уникає необхідності поводитися відповідально, залишає доручену справу незавершеною, не дотримується моральних норм і правил)» [5].

Отже, відповідальна поведінка дітей дошкільного віку – це здатність дитини розуміти наслідки своїх дій та бути готовою відповідати за них. Щоб сформувати у дитини дошкільного віку відповідальну поведінку Г.Беленька радить, насамперед, «послідовно здійснити три кроки: орієнтуючись на базові потреби дитини у любові та визнанні, викликати й закріпити у неї емоційну потребу у моральній поведінці; надати чіткі знання про норми і правила моральних дій, що ведуть до встановлення позитивних взаємин з оточуючими; забезпечити можливості для набуття власного досвіду відповідальної поведінки» [1, с.23].

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Чинники виховання відповідальності у дітей дошкільного віку. Наука і освіта, 2014. № 10. С.19-24.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 456 с.
3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Стаднік Н. Роль сім'ї у вихованні почуття відповідальності у дітей старшого дошкільного віку. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/907/1/Stadnik_mater.kon_2001.pdf
5. Фасолько Т.С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. К., 2000. 18 с.
6. Філософський енциклопедичний словник / упоряд. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
7. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор. 2007. 640 с.

Ємчик Олександра Григорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки Волинська область,
м. Луцьк, Україна

СУЧАСНА ІГРАШКА: АКТУАЛЬНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ НА ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Іграшки відіграють важливу роль у формуванні майбутнього суспільства, оскільки вони на пряму відображають тенденції його розвитку, бо переносять соціальні норми та устрій, особистісні та колективні проблеми в дитячі ігри, імітують переживання та переосмислення дітьми проблем та потреб дорослих. Крім того, вони сприяють розвитку креативності, співпраці та розв'язанню різноманітних конфліктних ситуацій, що є важливими навичками для успішної адаптації особистості в сучасному світі.

Зважаючи на те, що гра є провідною діяльністю дітей раннього та дошкільного віку, саме іграшка виступає основним засобом взаємодії дитини зі світом у грі.

Знання про роль іграшок у розвитку дозволяє батькам, вихователям та педагогам вибирати та використовувати іграшки, які сприяють найбільш ефективному фізичному, когнітивному та емоційному розвитку дітей. Дослідження у галузі науки про іграшку допомагають розробляти кращі освітньо-розвивальні програми та методики, які сприяють формуванню компетентностей у дітей. Розуміння впливу іграшок на поведінку та соціальну адаптацію дітей допомагає вихователям створювати стимулююче та підтримуюче середовище для їхнього розвитку.

Саме тому, наукові дослідження іграшки як засобу розвитку дитини раннього та дошкільного віку є ключовими для розуміння її впливу на когнітивний, соціальний, емоційний та фізичний стан особистості.

Важливість таких досліджень можна обґрунтувати кількома аспектами. По-перше, дитина раннього та дошкільного віку пізнає навколишній світ через сенсорний досвід, експерименти та активну взаємодію з предметами. Робота з різними видами і типами іграшок дозволить визначити, які матеріали, форми та текстури найкраще стимулюють формування сенсорного досвіду. По-друге, використання іграшок у спільній грі формує комунікативні навички та емоційний інтелект, ляльки, фігурки, театральні іграшки допомагають дітям навчатися емпатії та розумінню емоцій. По-третє, наукові підходи до

вибору іграшок сприяють розвитку дрібної та загальної моторики, що напряму впливає на фізичний стан дитячого організму та когнітивні процеси у мозку. По-четверте, іграшки можуть використовуватися в терапевтичних цілях (наприклад, у пісочній терапії чи арт-терапії тощо). І нарешті, врахування сучасних напрямів розвитку науки і техніки у розробці і використанні іграшок допоможе уникнути недоліків та негативного впливу на розвиток особистості у майбутньому, адже однією з проблем є те, що традиційні ігри в розвинутих країнах витісняються відео- та комп'ютерними іграми та мас-медіа [3, с. 81].

К. Поліщук узагальнивши напрацювання українських науковців в галузі педагогіки та психології (О. Вовчик-Блакитна, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій та ін.) підкреслює, що сучасна дитяча гра у дошкільному віці набуває певних специфічних особливостей. Серед них – повторюваність тематик ігрової діяльності, яка значною мірою формується під впливом медіапродукції; відсутність ігор у різновікових групах та передачі ігрового досвіду від старших до молодших; заміщення справжньої ігрової активності навчальними заняттями у ігровій формі тощо [3, с. 82].

Такі зміни частково пояснюються специфікою сучасного іграшкового ринку, де основний акцент робиться не на якість іграшок як засобу розвитку, а на комерційну привабливість та рівень продажів.

Влучним є висновок ученої про те, що у результаті цього сучасні іграшки поступово втрачають свою ключову роль у процесі соціалізації дошкільників, не сприяють налагодженню міжпоколінних зв'язків і специфічним чином впливають на становлення особистості. Це, своєю чергою, призводить до формування у дітей своєрідних світоглядних уявлень, які можуть мати навіть частково емоційно негативне забарвлення. Оскільки такі уявлення стають основою майбутнього світогляду дорослої людини, вони можуть визначати її схильність до конструктивної або, навпаки, деструктивної взаємодії з оточуючим світом [3, с. 82].

Щодо останніх тенденцій та напрямів у галузі виробництва та використання іграшок автори не безпідставно орієнтуються на Spielwarenmesse – одну з найбільших і найвпливовіших міжнародних виставок іграшок, яка щороку проходить у місті Нюрнберг (Німеччина). Вона збирає виробників, дистриб'юторів, експертів у сфері дитячих товарів та освітан, презентуючи новітні розробки в індустрії іграшок і товарів для дітей. Водночас, Spielwarenmesse є глобальною платформою для інновацій та розвитку індустрії іграшок, що визначає майбутні тенденції ринку та впливає на розвиток дошкільної освіти через нові підходи до ігрової діяльності [1].

Виставка Spielwarenmesse має на меті:

1. Презентацію новинок: демонстрація нових продуктів та інновацій у сфері іграшок.
2. Визначення ринкових тенденцій: надання учасникам інформації про актуальні тренди та розвиток індустрії.
3. Надання платформи для натхнення: створення середовища для обміну ідеями та пошуку нових концепцій.
4. Сприяння розвитку бізнесу: забезпечення можливостей для налагодження контактів між виробниками, дистриб'юторами та ритейлерами.

Остання виставка відбулася з 28 січня по 1 лютого 2025 року, на якій було представлено кілька ключових тенденцій у розробці іграшок: велика кількість товарів, орієнтованих на дорослих (kidults), зростаюча популярність аніме та манґи (іграшкові фігурки, колекційні предмети тощо), заохочення дітей до фізичної активності, усвідомленості та здорового харчування, стійкість та екологічність у виробництві іграшок (сталий розвиток, Toys go Green), зміцнення зв'язків у міжнародній спільноті виробників іграшок. Наступна запланована на 27–31 січня 2026 року, коли відзначатиметься 75-та річниця Spielwarenmesse [1].

Виставка Spielwarenmesse 2025 показала, що ринок іграшок динамічно розвивається, адаптуючись до сучасних викликів. Головні акценти зміщуються у бік розширення вікових меж використання іграшок, екологічної відповідальності та безпечних матеріалів, впливу цифрових технологій та поп-культури, формування здорових звичок через гру. Це свідчить про те, що виробники іграшок прагнуть не лише розважати, а й виконувати освітню та соціальну функцію, впливаючи на формування майбутніх поколінь. Участь 10 представників українського виробництва з метою представити свої інноваційні розробки сприяла підвищенню впізнаваності українських брендів на світовій арені та відкриттю нових експортних можливостей [4].

Попри спрямованість на удосконалення ролі іграшки як освітнього та розвивального інструменту, результати виставки продемонстрували й декілька негативних напрямів, що простежуються у цій галузі, зокрема:

- низька якість та безпека продукції, особливо характерна для країн з масовим виробництвом, які знижують можливості для контролю над матеріалами та сертифікацію іграшок відповідно до стандартів;
- відсутність врахування національних культурних особливостей, що може призвести до віддалення дітей від власної культури та традицій;
- масове виробництво пластикових іграшок, що може

призвести до значної шкоди довкіллю;

- тенденція до зменшення розмірів іграшок, що може призводити до втрати їх функціональності та небезпеки для маленьких дітей через ризик проковтування дрібних деталей;

- переважання комерційних інтересів над розвивальною та освітньою функціями, поява однотипних, малозмістовних іграшок, які не сприяють творчому та інтелектуальному розвитку дітей.

Для українського ринку іграшок з'явилась ще одна специфічна тенденція – велика кількість ігрових матеріалів на воєнну тематику, що потребує окремого дослідження, адже демонструє переосмислення дітьми та їх батьками, педагогами ситуації в країні [2].

Такі дослідження демонструють, що підготовка вихователів до ефективного використання іграшок у освітньому процесі є надзвичайно важливою. Знання особливостей іграшок різних видів допомагає вихователям обирати іграшки відповідно до віку, рівня розвитку та інтересів дітей; уникати небезпечних, неякісних та шкідливих для психіки дитини іграшок; використовувати іграшки, які мають найбільший розвивальний потенціал; аналізувати, які іграшки приносять користь, а які можуть мати негативний вплив (наприклад, агресивні чи надмірно комерціалізовані іграшки); розуміти, як змінюється світ іграшок і як адаптувати освітній процес під сучасні умови.

Список використаних джерел

1. Spielwarenmesse 2025: The highlights. URL: <https://www.spielwarenmesse.de/en/mag/video/spielwarenmesse-2025-the-highlights/>
2. Писарчук О. Т., Руденський Р. Є. Теоретичні аспекти дослідження теми війни в іграшках та ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка.* 2022. № 2. С. 120–126.
3. Поліщук К. М. Сучасна іграшка: актуальність, тенденції, перспективи впливу на дитину. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки.* 2019. Вип. 13. С. 79–88.
4. Україна на Spielwarenmesse 2025. URL: <https://business.dii.gov.ua/history-of-success/ukraina-na-spielwarenmesse-2025>

Жейнова Світлана Сергіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

НАБУТТЯ ПАТРІОТИЧНОГО ДОСВІДУ ДІТЬМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Входження в європейський соціокультурний простір вимагає радикальних змін в освітньому процесі, використання новітніх технологій, форм і методів навчання, що сприяли б реалізації інтелектуально-духовного потенціалу майбутніх громадян України, особливо в умовах війни.

Основним елементом дошкільної освіти в Україні є патріотичне виховання, спрямоване на формування у дітей знань про свою державу та виховання поваги до її символів. Досвід є результатом пізнавальної і практичної діяльності особистості, що виражається в синтезі знань про дійсність, побудовані на досвіді виконання діяльності та емоційної взаємодії. У вузькому значенні досвід корелює з гармонійною взаємодією дитини із соціумом на усіх рівнях (розуміння себе, розуміння інших, взаємодія у групах, громадах, тощо) [3].

Для дошкільників важливо мати усвідомлення прапора, гімну, герба України, знати назву столиці, інших великих міст, важливих географічних об'єктів (наприклад, Крим, Карпатські гори, річки), а також пам'ятні місця (як от Тарасова гора в Каневі, острів Хортиця, заповідник Асканія-Нова і інші).

Для досягнення цієї мети в закладах дошкільної освіти організовуються різноманітні заходи та заняття, такі як: екскурсії по вулицях міста, до історичних пам'яток, розповіді вихователя, бесіди з цікавими гостями, заняття з використанням ілюстративних матеріалів, читання та інсценування художньої літератури, взаємодія з батьками в процесі проведення спільних виховних заходів та багато інших.

Сучасні концепції національного виховання акцентують увагу на національній освіті та її взаємозв'язку з історією та традиціями. Важливо, щоб сім'я брала активну участь у патріотичному вихованні, оскільки вона є першим середовищем, де дитина засвоює навички, цінності та бере участь у заходах, набуваючи патріотичний досвід. Батьки грають ключову роль у вихованні громадянина і готовності дитини до життя в суспільстві [2].

Процес набуття патріотичного досвіду дитиною дошкільного віку є важливою складовою її соціального та громадянського розвитку. В цьому віці активно формується свідомість і розуміння світу навколо

себе, включаючи знання про свою країну та патріотизм. Можна зазначити декілька ключових аспектів процесу набуття патріотичного досвіду дитиною старшого дошкільного віку.

Діти вивчають національні символи, такі як: прапор, гімн, герб, та знайомляться із їхнім значенням. Вони також дізнаються про історію своєї країни, видатних особистостей, події, які мали важливе значення для формування сучасної нації.

Дошкільники розуміють значення кожного символу. Наприклад, вони можуть дізнатися, що прапор репрезентує країну на міжнародній арені, гімн викликає почуття єдності серед громадян, а герб має символічні образи, що відображають історію та культуру країни. Діти вивчають основні етапи історії своєї країни, включаючи події, які вплинули на формування її сучасного обличчя. Вони можуть дізнатися про важливі історичні факти, такі як визволення від колоніального панування, встановлення незалежності, війни та мирні події [3, с. 2].

Діти дошкільного віку саме в закладі дошкільної освіти отримують інформацію про видатних особистостей своєї країни, таких як: національні герої, політичні лідери, вчені, митці та спортсмени. Вони вивчають їхні внески в розвиток країни та світу. Діти дізнаються про ключові події, які вплинули на історію та розвиток їхньої країни. Це можуть бути революції, реформи, переможні війни або мирні угоди. В дошкільному віці має місце розвиток усвідомленої приналежності до своєї країни. Діти починають розуміти, що є частиною великого історичного та культурного спадку.

Дошкільники усвідомлюють, що належать до певної країни, яка має свою назву, географічне розташування, національний ідентичний ідентифікатор та культурний спадок; набувають знання, що країна має багатий історичний і культурний спадок, який включає в себе традиції, мову, мистецтво, музику, літературу тощо; розуміють, що цей спадок є частиною світової культурної розмаїтості; починають відчувати гордість і приналежність до своєї країни; можуть висловлювати своє патріотичне почуття через інтерес до культурних артефактів, які відображають історію та ідентичність їхньої країни; навчаються здатності свідомо ставитися до своєї країни та її цінностей; розуміють, що кожен громадянин має відповідальність за долю своєї країни і сприяє її розвитку; поступово розвивається готовність діяти на користь своєї країни; приймають участь у громадянських ініціативах, заходах та проєктах, спрямованих на покращення суспільства.

Це сприяє формуванню патріотичних почуттів у дітей та розвиває їхню свідомість щодо важливості їхньої країни в їхньому житті та в світовому контексті.

Святкування національних свят та участь у традиціях, таких як

День Незалежності, День Прапора та інші, грають важливу роль у формуванні патріотичних почуттів у дітей. Під час цих заходів вони не лише спостерігають, але і беруть активну участь у святкових подіях та обрядах. Це дозволяє дітям відчувати себе частиною свого народу і вкладатися в процес національного самовизначення [4].

Святкування національних свят сприяє поглибленню знань дітей про історію своєї країни, її великі досягнення та важливі події. У дітей дошкільного віку формується розуміння свята як символу національного єднання та гордості. Участь у святах сприяє й розвитку соціальних навичок у дітей, адже вони спілкуються з іншими учасниками святкування, долають виклики та завдання в команді, взаємодіють. Це формує почуття спільності та об'єднання в колективі.

Все це разом допомагає дітям відчувати патріотизм не лише як абстрактне почуття, а як реальний досвід у різних життєвих ситуаціях. Вони отримують досвід, який дозволяє поважати і берегти свою країну, її символи та цінності, формує готовність приймати активну участь у її розвитку та процесах національного будівництва. Участь дітей в національних святах і традиціях сприяє розвитку в них цінності та відповідальності за свою країну та її майбутнє. Діти вчаться цінити свою країну через активну участь у національних святах та подіях. Під час цих заходів вони набувають знань про культуру, мову та історію своєї країни. Вони розуміють, що це важливий складник їхньої національної ідентичності. Саме набуття патріотичного досвіду дає можливість відчувати відповідальність за майбутнє своєї країни, оскільки вони стають свідомими учасниками національного спільноти. Вони відчують, що їхні дії та вчинки можуть мати вплив на розвиток та благополуччя країни.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти 2021 URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. С. 244–246. (Серія «Альмаматер»).
3. Богуш А. М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової освіти. *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. С. 20–23.
4. Василенко О. М. Проблема морального виховання дітей дошкільного віку в умовах співробітництва ДНЗ і сім'ї. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. №2 (77). 2017. С. 36–43.

Жовна Роман Олександрович,
аспірант Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ДОСЛІДНИЦЬКА ІНІЦІАТИВА

На перший погляд феномени «комунікативна компетентність» і «цифрова компетентність» – це ніби різні явища психології людини. Але в процесі теоретичного аналізу цих понять і виокремленні їх істотних ознак з'ясовується, що ці явища тісно пов'язані, взаємодіють, впливаючи один на одного.

Крім того, можна стверджувати, що вони знаходяться у родових зв'язках.

Цифрова компетентність органічно вплітається у комунікативну компетентність, значно розширюючи її межі і підвищуючи стан і рівень її розвиненості і функціональності.

З урахуванням цієї думки ми виступили з дослідницькою ініціативою з'ясувати, яке місце займає термін «цифрова компетентність» в дошкільній освіті. З цією метою проаналізовано вітчизняні і зарубіжні наукові джерела з цієї проблеми. Було з'ясовано, що в ХХІ столітті цифрові технології стали провідними у різних сферах суспільства, а також увійшли в освітню сферу як обов'язковий компонент навчальних планів і освітніх програм. У науковому обігу з'явилися нові дидактичні терміни «цифрова грамотність», «цифрова компетентність». Це пов'язано з технологічним розвитком, який відбувається у всьому цивілізованому світі. Проте, як зазначають вчені, мало написано про розвиток освітніх (навчальних) програм в епоху цифрових технологій [7].

Інші дослідники зазначають, що поняття «цифрова компетентність» набуло останнім часом ключового значення в освітній політиці та дослідженнях [2]. Також зазначається, що «... вплив технологічного розвитку на суспільство є основною силою для перегляду ролі та функції навчальних програм у системах освіти, особливо в часи «фейкових новин» і пандемії Covid-19» [1].

Незважаючи на певну плутанину, що виникає при вживанні термінів «цифрова компетентність», «цифрова грамотність», існують, як зазначають дослідники цієї проблеми, деякі загальні компоненти, які визначають основні аспекти цифрової компетентності, на кшталт: доступ, управління, інтеграція та оцінка інформації, розвиток нового розуміння (створення) та спілкування з іншими для участі [3].

Найпоширенішим терміном у Скандинавських країнах серед таких термінів як: «цифрова грамотність», «компетентність у сфері ІКТ», «комп'ютерне мислення» – є «цифрова компетентність», який використовується в навчальних програмах, і він є ширшим, за концепцією, ніж інші, включаючи навички, грамотність і освіту [1]. Важливо відмітити те, що у Скандинавських країнах цей термін вживається й у дошкільній освіті. Щодо Норвегії, то в цій країні національний центр ІКТ (IKT-senteret), а з 2018 року – частина Директорату освіти – відіграв важливу роль у координації питань між політикою, дослідженнями та практикою.

Завдяки проведеним конференціям, розбудові мереж і розробці цифрових ресурсів для освітян цей центр привернув увагу педагогічної громадськості до цифрової компетентності в норвезькій освіті від дошкільної до педагогічної. Цифрова компетентність розглядається і визначається як одна з п'яти базових і наскрізних сфер компетентності на всіх рівнях освіти і в усіх предметних галузях. Рекомендується, щоб цифрові навички далі розвивалися в компетенції та щоб вони були інтегровані в усі предмети та розумілися як способи отримання та навчання, створення та редагування, спілкування та володіння цифровим судженням [4]. Акцент робиться на налагодженні співпраці, комунікації та творчості при використанні цифрових ресурсів.

Фінська освіта спрямована не на надання знань, а на створення середовища, яке ефективно поєднує педагогічні, соціальні та цифрові технологічні можливості у формі інструментів і діяльності, за допомогою яких діти можуть самостійно створити знання, залучаючи і надихаючи їх вчитися. Однією з дій підтримки цифрової компетентності у Фінляндії є зосередження на дошкільній освіті та підготовці для неї вчителів. У такий спосіб дошкільна освіта у Фінляндії переживає реформу та інтеграцію.

Запровадженню цифрових матеріалів і нових навчальних середовищ сприятиме, на думку дослідників, цифрово-педагогічне навчання [5].

Шведське національне агентство з питань освіти запропонувало посилити та уточнити навчальні програми щодо посилення цифрової компетентності дітей і зміцнення їхніх інноваційних навичок. З метою оновлення навчальних програм ставиться питання, щоб діти розвинули розуміння того, як цифровізація може вплинути на суспільство, як вона може вплинути на людину.

Також наголошується на творчій стороні цифровізації, навичках дітей розв'язувати проблеми та їхній здатності втілювати ідеї в життя за допомогою цифрових ресурсів. Важливо зауважити, що у Швеції акцент робиться на справедливості, яка лежить в основі національної

стратегії оцифровування освіти.

В цій країні цифровій компетентності також приділяється увага і в дошкільному віці з метою виконання демократичної місії освіти та протидії цифровим прогалинам (education (preschool) – curriculum [6]. Ця програма надає дітям засоби для розвитку адекватної цифрової компетентності, пов'язаної з їхнім повсякденним життям. Термін «адекватний» використовується у шведських керівних документах тому, що темпи змін у цій сфері такі стрімкі, – те, що є цифрово-компетентним сьогодні, може перестати бути таким завтра. З 2018 року цифрова компетентність виділяється в дошкільній програмі [1].

В скандинавських країнах увага приділяється використанню цифрових технологій у дошкільному та ранньому дитинстві не тільки у розробці навчальних програм для дошкільних закладів, а й у дослідницьких проектах.

В українській дошкільній освіті це питання ставиться на законодавчому рівні в новій редакції закону про дошкільну освіту. Проте воно ще не знайшло відповідної реалізації. Термін цифрова компетентність взагалі не використовуються до цих пір.

Аналіз наукових джерел і зарубіжної практики формування у дітей дошкільного віку цифрової компетентності спонукають нас до дослідницької ініціативи, а саме: по-перше, розглядати поняття «комунікативна компетентність» ширше, ніж це прийнято у сучасній психолого-педагогічній науці, включаючи в це поняття цифрову компетентність як її субкомпетентність, яка дає змогу комунікативній компетентності бути дієвою і більш розвиненою за рахунок розширення засобів і можливостей безпосередньої і опосередкованої комунікації; по-друге, дослідити шляхи формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку з використанням інноваційних цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Erstad, O., Kjällander, S., Lecturer, S., Järvelä, S. Facing the challenges of 'digital competence. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 16, N 2-2021, pp 77–87. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-943x-2021-02-04>
2. Erstad, O. Voogt, J. The 21st Century Curriculum: Issues and challenges. In: Voogt, J., Knezek, G., Christensen, R. & Lai, K.-W. (Eds.) *Second Handbook of Information Technology in Primary and Secondary Education, Volume 1*. Springer. 2018. Pp. 19-36.
3. Ferrari, A., *DIGCOMP: A Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe*. Publications Office of the European Union. 2013
4. White Paper. *Subjects – Specialization – Understanding*.

Meld.St. 28 (2015-2016). (Renewal of the Subjects/Fagfornyelsen). Ministry of Education.

5. Näykki, P., Laru, J., Vuopala, E., Siklander, P., Järvelä, S. Affective Learning in Digital Education-Case Studies of Social Networking Systems, Games for Learning, and Digital Fabrication. *Frontiers in Education*, 4, 128. 2019. <https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00128>

6. National Agency for Education. Curriculum for the compulsory school, preschool class and schoolage educare. (revised 2018). Skolverket: Stockholm, Sweden, 2019. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3984>

7. Williamson, B. The future of the curriculum. School knowledge in the digital age. 2013. The MIT Press.

Жук Аліна Олександрівна,

здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності А2
Дошкільна освіта

Мусик Олеся Станіславівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної педагогіки, психології
та фахових методик

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування мовленнєвої культури в дітей старшого дошкільного віку є однією з провідних завдань сучасної дошкільної освіти, оскільки саме в цей період закладаються основи мовної компетентності, що матиме визначальний вплив на подальший особистісний і академічний розвиток дитини. Мовлення виступає не тільки засобом комунікації, за допомогою якого дитина обмінюється інформацією та взаємодіє з оточенням, а й важливим інструментом пізнання навколишнього світу, засобом самовираження власних думок, почуттів і переживань, а також ключовим чинником соціалізації [2].

Рівень сформованості мовленнєвих навичок визначає здатність дитини адаптуватися до вимог шкільного навчання: розуміти й виконувати інструкції, брати участь у колективних формах роботи, виразно викладати свої думки, активно включатися в навчально-пізнавальну діяльність. Мовленнєва культура передбачає не лише

правильність мовлення, а й його виразність, логічність, емоційність, відповідність етичним нормам спілкування.

Особливо ефективним методом розвитку мовлення є використання ігрових технологій, які природним чином інтегруються у провідну для дошкільного віку діяльність – гру. Ігрові технології сприяють створенню мотивованого освітнього середовища, де кожна дитина відчуває себе активним учасником комунікативного процесу. Завдяки грі забезпечується врахування вікових особливостей дошкільнят: їхньої потреби у русі, емоційності, фантазії, бажанні співпрацювати й наслідувати. Саме через ігрові форми діти набувають мовленнєвого досвіду, збагачують словниковий запас, оволодівають навичками діалогу і монологу, вчаться адекватно виражати свої почуття і наміри [4].

Ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці. Саме в грі дитина активно засвоює мовні норми, розширює словниковий запас, удосконалює граматичну правильність мовлення, вчиться будувати логічні висловлювання.

Ігрові технології – це спеціально організовані форми діяльності, що інтегрують елементи гри з педагогічними завданнями. Вони забезпечують високу мотивацію до участі в мовленнєвих ситуаціях, розвивають мовленнєву ініціативу, комунікативні здібності, сприяють формуванню культури мовлення [6].

Основні напрями розвитку мовленнєвої культури засобами ігрових технологій:

Збагачення та активізація словника. Використання словесних ігор («Хто більше назве?», «Підбери слово», «Словникові асоціації») сприяє розширенню активного й пасивного словника дітей, уточненню значення слів, формуванню багатства мовлення.

Формування граматичної правильності мовлення. Ігри на граматичні форми («Скажи правильно», «Закінчи речення», «Виправ помилку») допомагають дітям опановувати правильне вживання частин мови, будову речень, узгодження слів за родом, числом, відмінком.

Розвиток зв'язного мовлення. Сюжетно-рольові ігри, драматизації, творчі мовленнєві ігри («Склади розповідь за малюнком», «Придумай казку») розвивають уміння послідовно і логічно висловлювати думки, структурувати висловлювання за планом.

Виховання виразності мовлення. Використання ігор з елементами емоційного забарвлення («Говори як герой», «Передай настрій голосом») допомагає формувати інтонаційну виразність, правильний темп і ритм мовлення, чітку артикуляцію.

Формування етичних норм мовленнєвої поведінки. Ігрові ситуації спілкування вчать дітей етикетним формам мовлення, ввічливості, уважному ставленню до співрозмовника [3].

На основі викладеного матеріалу вважаємо за доцільне розробити практичні поради для вихователів щодо створення ефективного мовленнєвого середовища через ігрові технології:

Створювати ігрове середовище, де мовлення виступає природним засобом досягнення мети. Ігрове середовище повинно бути таким, щоб мовлення було не просто частиною гри, а її суттєвою складовою, що дозволяє досягти конкретної мети, наприклад, побудови діалогу, опису об'єктів чи пояснення дій. Це середовище має включати ситуації, в яких діти активно використовують мову для вирішення практичних завдань: обговорення правил гри, пояснення своїх дій, спільне прийняття рішень. Це допомагає дітям зрозуміти важливість мовлення як інструменту комунікації, що має конкретну мету в реальному житті. Ігрові технології, орієнтуючись на досягнення цілей, спонукають дітей до мовленнєвої активності, розвивають їхній словниковий запас, граматичні вміння та здатність використовувати мову для ефективного спілкування.

Враховувати індивідуальні особливості дітей, добираючи ігри різного рівня складності. Врахування індивідуальних особливостей дітей є важливим аспектом організації ігрових занять, оскільки кожна дитина має свої темпи розвитку, особистісні інтереси, рівень мовленнєвих навичок. Тому важливо адаптувати ігри до потреб кожної дитини, пропонуючи завдання, які відповідають її можливостям. Для дітей з високим рівнем мовленнєвого розвитку можна організовувати більш складні ігри, що включають багатоскладові завдання або спеціалізовані ігри, пов'язані з деталями, творчістю та аргументацією. Для тих, хто потребує більше підтримки, важливо пропонувати завдання, що сприяють поступовому розвитку їхніх мовленнєвих навичок, зокрема через моделювання мовленнєвих ситуацій з простими словами та реченнями.

Заохочувати дітей до самостійної мовленнєвої творчості. Ігри повинні стимулювати дитячу ініціативу та самовираження. Педагог має активно заохочувати дітей до створення власних історій, розповідей, віршів або діалогів, щоб у них з'явилась впевненість у власних мовленнєвих силах. Наприклад, за допомогою таких ігор, як «Продовжи розповідь», «Склади казку» або «Вигадай нові слова», діти мають можливість розвивати фантазію, вчаться комбінувати відомі слова в нові контексти та використовувати їх для створення творчих висловлювань. Це формує у дітей здатність до самостійного

мовленнєвого пошуку, який є важливим елементом розвитку мовної культури.

Використовувати інтегровані ігрові заняття, що поєднують мовленнєві завдання з руховою, художньо-продуктивною діяльністю. Ігри, що поєднують мовлення з іншими видами діяльності, стимулюють розвиток мовленнєвих навичок у природних умовах. Рухливі ігри з використанням слів, загадок, віршів («Слухай і виконуй!»), танці, театралізовані постановки та рольові ігри сприяють розвитку не тільки мовлення, але й фізичної активності, що важливо для дошкільнят. Художньо-продуктивна діяльність, така як малювання, ліплення, конструювання, також може бути інтегрована з мовленнєвими завданнями: діти описують свої роботи, розповідають історії про створені об'єкти або придумують сюжети для малюнків. Це поєднання допомагає розвивати не тільки мовленнєву, а й творчі та пізнавальні здібності дітей.

Постійно підтримувати позитивну емоційну атмосферу в процесі гри. Емоційний настрій є важливим компонентом мовленнєвого розвитку, оскільки він стимулює дітей до активної мовленнєвої діяльності. Ігрові ситуації мають бути емоційно зарядженими та комфортними, щоб діти відчували себе вільно і безпечно, не боялися помилитися або висловити свою думку. Педагог має підтримувати атмосферу заохочення, хвалити дітей за будь-які досягнення, допомагати долати труднощі у мовленні, створюючи ситуації для успіху. Така атмосфера сприяє формуванню в дітей впевненості у своїх силах, дозволяє їм сміливо експериментувати з мовою та вчитися через гру.

Отже, ігрові технології є потужним засобом розвитку мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку. Завдяки природній зацікавленості, залученню емоційної сфери та активній взаємодії дітей у процесі гри відбувається ефективне формування мовленнєвих умінь і навичок. Компетентне застосування педагогами ігрових методик дозволяє забезпечити всебічний мовленнєвий розвиток, що є основою для успішного подальшого навчання дитини.

Список використаних джерел

1. Гавриш М. І. Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Київ: «Шкільний світ». 2019. 224 с.
2. Іванова Т. М. Ігрові технології у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Харків: «Око». 2020. 192 с.
3. Коваль Т. В. Психолого-педагогічні основи формування мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку. Львів: «Літера ЛТД». 2021. 320 с.

4. Мищенко С. В. Ігрові технології в навчанні дітей дошкільного віку: науково-методичний посібник. Одеса: «Грінь Д.». 2022. 150 с.
5. Савченко О. С. Ігрові методи в дошкільному навчанні: розвиток мовлення та креативності дітей. Київ: «Теза». 2018. 240 с.
6. Тимошенко Л. А. Мовленнєва культура дошкільників: підходи до розвитку та практичні поради. Київ: «Шкільний світ». 2019. 208 с.
7. Шевченко І. В. Розвиток мовлення дітей у ранньому віці: роль ігор та діяльності. Харків: «Прапор». 2021. 180 с.

Жук Олена Миколаївна,
вихователь закладу дошкільної освіти №29
«Ранкова зірка», м. Хмельницький

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Соціально-комунікативні навички є важливим аспектом загального розвитку дітей дошкільного віку, оскільки вони визначають здатність дитини взаємодіяти з іншими людьми, вирішувати конфлікти, висловлювати свої думки та емоції, а також орієнтуватися в соціальному середовищі. У дітей із мовленнєвими порушеннями цей процес може бути ускладнений, оскільки мовлення є основним інструментом комунікації. Мовленнєві порушення можуть спричинити значні труднощі у спілкуванні, що, в свою чергу, може впливати на формування соціальних зв'язків, взаємодію з однолітками та успішну адаптацію в соціумі.

Соціально-комунікативні навички охоплюють широкий спектр умінь і знань, що включають як вербальну, так і невербальну комунікацію. Вони формуються через здатність дитини висловлювати свої думки, бажання та емоції, слухати і розуміти інших, а також адекватно реагувати на соціальні стимули. У дошкільному віці ці навички особливо інтенсивно розвиваються, оскільки цей період є критичним для засвоєння основних форм комунікації. Соціальні взаємодії з іншими дітьми та дорослими є основними умовами для формування комунікативної компетентності у дітей. Важливим аспектом розвитку є участь у різних видах діяльності — від рухливих ігор до ролевих і сюжетно-дидактичних ігор, що дозволяють дітям розвивати комунікативні вміння у контексті реальних життєвих ситуацій [4].

Водночас, у дітей з мовленнєвими порушеннями процес формування соціально-комунікативних навичок може бути значно ускладнений. Мовленнєві порушення (такі як дизартрія, заїкання, алалія, дислалія) можуть негативно впливати на здатність дитини до вербальної комунікації, обмежуючи можливості висловлювати свої думки, емоції та взаємодіяти з іншими. У таких дітей часто спостерігаються труднощі у виразності мовлення, що проявляється в нестачі точності та багатства лексики, недостатній коректності мовленнєвих структур (граматичні помилки, неправильна побудова речень), а також в особливостях інтонації та акцентуації, що може створювати додаткові бар'єри у спілкуванні. Невміння правильно виражати себе у словах обмежує дитину в соціальній взаємодії та може призвести до емоційної ізоляції, оскільки такі діти можуть почуватися непорозумілими або відчуженими [2].

Іншою суттєвою проблемою є недостатній розвиток невербальних комунікаційних навичок – жестів, міміки, телесної комунікації. Оскільки невербальні знаки, такі як вирази обличчя, тілесна поза, погляд, інтонація голосу, часто використовуються для доповнення або заміни вербального повідомлення, їх відсутність або обмежене використання значно ускладнює соціальну взаємодію дитини. Дитина з мовленнєвими порушеннями може не володіти повним набором невербальних засобів комунікації, що створює додаткові труднощі в соціалізації [7].

Важливим чинником розвитку комунікативних навичок у дітей з мовленнєвими порушеннями є їх взаємодія з кваліфікованими педагогами, психологами та іншими фахівцями. Інтервенція професіоналів на ранніх етапах розвитку дитини дозволяє впливати на процеси мовленнєвого розвитку і соціалізації, застосовуючи індивідуалізований підхід, який враховує особливості кожної дитини. Вихователі та спеціалісти, які працюють з такими дітьми, повинні створювати спеціальні умови для комунікації, що сприяють розвитку соціально-комунікативних навичок.

Одним із основних підходів є використання різноманітних каналів комунікації. У цьому контексті важливими стають альтернативні методи взаємодії, такі як жестова мова, міміка, візуальні матеріали (картинки, схеми, картки), а також використання інтерактивних технологій, що дозволяють дітям взаємодіяти з оточенням і висловлювати свої думки без необхідності у повному володінні вербальними засобами. Це може включати використання спеціальних комунікативних карток або жестових наборів для полегшення взаємодії [6].

Не менш важливим є інтенсивна робота над розвитком мовленнєвих функцій, яка включає вправи на розширення словникового запасу, удосконалення граматичних структур мовлення, покращення інтонаційного оформлення мови. Це завдання потребує систематичних тренувань і повторень, щоб допомогти дитині адаптувати свої комунікативні стратегії до загальних соціальних норм.

Важливу роль у процесі розвитку комунікативних навичок відіграє емоційна підтримка з боку вихователів і спеціалістів. Позитивна емоційна атмосфера, створення умов для вільного вираження думок і емоцій є основою для розкриття потенціалу дітей з мовленнєвими порушеннями. Кожна взаємодія повинна бути підтримуючою та заохочувальною, що дозволить дитині почуватися впевнено і не боятися виражати себе [8].

Інтеграція таких методів, як арт-терапія, ігрові технології, рольові ігри, а також робота в малих групах або парах з іншими дітьми, створює сприятливі умови для розвитку соціально-комунікативних навичок. За допомогою цих методів можна створити ситуації, в яких дитина з мовленнєвими порушеннями матиме можливість не лише активно взаємодіяти з однолітками, а й отримувати корекційну допомогу через мовленнєвий тренінг [1].

Завдяки таким комплексним підходам, які поєднують індивідуальні заняття, ігрові методи, підтримку з боку фахівців та створення позитивного емоційного клімату, діти з мовленнєвими порушеннями можуть досягти значних успіхів у розвитку соціально-комунікативних навичок. Цей процес є надзвичайно важливим для їх подальшої адаптації в суспільстві, формування здорових міжособистісних відносин і готовності до навчання в школі [3].

У дітей з мовленнєвими порушеннями зазвичай спостерігаються такі труднощі в розвитку соціально-комунікативних навичок:

Обмежений словниковий запас. Мовленнєві порушення можуть призводити до недостатнього засвоєння лексики, що ускладнює вираження власних думок та відчуттів. Це створює труднощі для активної взаємодії з іншими дітьми, адже дитина не може чітко та зрозуміло висловити свої потреби чи бажання.

Труднощі у граматичній структурі мовлення. Діти з мовленнєвими порушеннями часто не використовують складні граматичні конструкції, що обмежує їх здатність до спілкування на рівні складних розповідей чи аргументацій.

Невміння вчасно та адекватно реагувати на зміни у соціальних ситуаціях. Труднощі з мовленням можуть бути пов'язані з проблемами в інтерпретації невербальних сигналів, таких як міміка, жестика, інтонація, що ускладнює взаємодію з іншими дітьми і дорослими.

Складнощі в розвитку емоційної компетентності. Оскільки мовлення є важливим засобом вираження емоцій, проблеми з ним можуть призводити до емоційної ізоляції дитини. Вона може не вміти належним чином передавати свої почуття, що впливає на соціальну взаємодію [6].

Для подолання зазначених труднощів важливим є використання спеціальних методів і технологій, які сприятимуть розвитку мовлення і комунікації:

Індивідуальний підхід у навчанні. Кожна дитина з мовленнєвими порушеннями має свої особливості розвитку, тому важливо адаптувати методи навчання під її потреби. Індивідуальні заняття з логопедом, використання спеціальних методик для розвитку мовлення дозволяють допомогти дітям компенсувати мовленнєві дефекти та ефективно використовувати мовленнєві навички в соціальних взаємодіях.

Ігрові методи. Ігри є надзвичайно важливими для розвитку соціально-комунікативних навичок у дітей. Ігрові заняття стимулюють активність, творчість, а також створюють безпечне середовище для експериментів із мовленням. Рольові ігри, наприклад, допомагають дітям освоювати різні соціальні ролі, розвивати навички діалогу, розширювати словниковий запас, а також стимулюють розвиток емпатії та розуміння інших.

Використання жестів, міміки та візуальних засобів. Для дітей із мовленнєвими порушеннями важливо використовувати додаткові способи комунікації. Жести, міміка, картинки та жестова мова можуть бути важливими інструментами для вираження думок і емоцій, що значно полегшує процес комунікації та взаємодії з іншими дітьми.

Постійна емоційна підтримка. Позитивна емоційна атмосфера є важливим чинником у процесі розвитку соціально-комунікативних навичок. Діти з мовленнєвими порушеннями часто відчують невпевненість через свої труднощі в спілкуванні, тому особливо важливо підтримувати їх в освітньому процесі, хвалити за досягнення, створювати атмосферу безпеки та прийняття.

Спільні заняття з однолітками. Соціальна взаємодія з іншими дітьми є важливим аспектом розвитку комунікативних навичок. Заняття в групі, взаємодія в контексті колективних ігор чи проєктів сприяють розвитку навичок слухання, обміну думками та вирішення спільних завдань [8].

Розвиток соціально-комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями є складним, але надзвичайно важливим процесом, який вимагає комплексного підходу. Завдяки ефективному використанню індивідуальних методів навчання, ігрових технологій, а також емоційної підтримки, можна значно покращити

комунікаційні навички таких дітей, сприяти їх успішній інтеграції в соціум та забезпечити гармонійний розвиток.

Список використаних джерел

1. Ананченко В. О. Формування комунікативної компетентності дітей із мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного освітнього простору. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2023. Вип. 19(2). С. 8–16.
2. Бондаренко О. І. Використання ігрових технологій у розвитку мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями мовлення. *Корекційна освіта: теорія і практика*. 2023. № 3(24). С. 25–31.
3. Ковшар О. С. Особливості розвитку соціально-комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2022. Вип. 44. С. 50–57.
4. Кравченко Л. М. Мовленнєві ігри як засіб розвитку комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології і педагогіки*. 2022. Вип. 9. С. 101–107.
5. Кушнір Н. О. Інноваційні технології розвитку мовлення у дітей з порушеннями комунікації. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 17. С. 77–83.
6. Мельничук С. В. Психолого-педагогічні засади формування комунікативної компетентності у дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Освітній простір України*. 2022. № 16. С. 112–119.
7. Тарасенко Г. О. Соціально-комунікативний розвиток дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2023. Вип. 40. С. 138–144.
8. Шевченко Н. М. Особливості комунікативної взаємодії дітей із порушеннями мовлення в дошкільному віці. *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2022. № 2(18). С. 62–69.

Заворотна Наталія Антонівна,
методист навчально-методичного відділу,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний світ визначається процесами глобалізації, інтеграції та міжкультурної взаємодії. Відповідно, одним із ключових завдань сучасної системи освіти є організація освітнього процесу, який сприятиме формуванню у майбутніх вихователів навичок ефективної комунікації та співпраці з представниками різних культур, релігій та соціальних груп.

Формування особистості з етнічною та соціальною свідомістю в рамках професійної підготовки сприяє розвитку здатності до конструктивної взаємодії у багатокультурному суспільстві. Це середовище ґрунтується на принципах толерантності, що передбачає особливий підхід до побудови відносин, міжособистісної комунікації та взаємодії з іншими людьми, зокрема з тими, хто має відмінні погляди чи спосіб життя [1, с.108].

У процесі підготовки майбутніх вихователів толерантність є однією з базових професійних компетентностей, яка визначає ефективність їхньої діяльності та професійного розвитку [1].

Формування толерантного світогляду у майбутніх фахівців дошкільної освіти є особливо важливим, оскільки їхня професійна діяльність безпосередньо пов'язана з міжособистісним спілкуванням. Толерантність можна розглядати як якість взаємодії між суб'єктом і об'єктом, що виражається у готовності сприймати соціокультурні відмінності інших людей, які можуть проявлятися у їхньому зовнішньому вигляді, манері висловлювання, поведінкових особливостях тощо [3, с.143-144].

Аналіз сучасних досліджень і наукових публікацій засвідчує значний інтерес учених до проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема у сфері професійної освіти. Дослідники активно вивчають різні аспекти навчання здобувачів вищої освіти, що знайшло відображення у працях таких науковців, як, І.Дичківської, Л. Зданевич, І. Коновальчука, Л. Пісоцької, Т. Цегельник та ін.

Окрему увагу вчені приділяють формуванню професійної толерантності майбутніх вихователів. Так, Т. Бондар наголошує, що толерантність як особистісну та професійну якість необхідно розвивати планомірно в процесі підготовки майбутніх вихователів дошкільних

закладів. Це має відбуватися як під час навчальних занять, так і в ході педагогічної практики та позааудиторної діяльності [1].

З'ясуємо сутність поняття «толерантність». У сучасній довідковій літературі термін «толерантність» трактується досить широко. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» «толерантність» (від лат. *tolerantia* терпіння) визначається, по-перше, як здатність організму переносити несприятливий вплив яких-небудь факторів, по-друге, як поблажливість, терпимість до чийхось думок, поглядів, вірувань тощо [2, с. 1254].

Процес формування толерантності у закладах вищої освіти відбувається як у межах навчальної, так і позанавчальної діяльності. Його ефективність значною мірою залежить від викладачів та здобувачів вищої освіти. Під час освітнього процесу важливо застосовувати методи, що сприяють співпраці, діалогу, повазі до особистості кожного студента та підтримці його індивідуального розвитку.

Особистісно-професійний саморозвиток студентів також є ключовим чинником у формуванні толерантності, зокрема через залучення до позанавчальних заходів. Аналіз теоретичних напрацювань і практичного досвіду дав змогу виокремити основні педагогічні умови, що сприяють розвитку толерантності у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти:

- забезпечення освітнього процесу інформаційним наповненням, яке допомагає майбутнім вихователям усвідомити значення та складові толерантності як важливої особистісної якості;
- стимулювання пізнавальної активності майбутніх вихователів через розвиток навичок самопізнання, саморозвитку та рефлексії, що сприяють їхньому становленню як майбутніх педагогів-гуманістів;
- формування вмінь ефективної комунікації з різними категоріями людей, заснованої на взаємоповазі, толерантному сприйнятті та розумінні.

Реалізація цих умов відбувається через інтерактивні форми навчання: участь у дискусіях, круглих столах, майстер-класах, що допомагають майбутнім вихователям навчитися аналізувати власні погляди та враховувати позиції інших.

Для розвитку толерантності серед майбутніх вихователів активно використовуються різні методи та формати роботи, зокрема онлайн-зустрічі, тренінги, міждисциплінарні проєкти, індивідуальні та групові завдання. Студенти створюють тематичні матеріали, зокрема інформаційні пости й плакати, розробляють історії з прикладами толерантного спілкування для дітей, записують відеоролики, що

висвітлюють значення толерантності у суспільстві [3].

Отже, сучасний заклад вищої освіти має не лише формувати у майбутніх вихователів громадянську свідомість, повагу до прав і свобод людини, любов до сім'ї та Батьківщини, а й створювати умови для гармонійного співіснування представників різних національностей, культур і світоглядів у спільному полікультурному середовищі. Це сприяє вихованню толерантного ставлення до мов, традицій і культури інших народів, а також розвитку національної та релігійної терпимості.

Список використаних джерел

1. Бондар Т. Формування толерантності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти в полікультурному регіоні: теоретичні основи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021, № 10 (114). С.3–15.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Зданевич Л., Цегельник Т. Підготовка майбутніх вихователів до формування позитивних міжособистісних взаємин та навичок спілкування дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Освітні обрії*, 2020. № 50(1), С.160–163.

Зайченко Іван Васильович,

доктор педагогічних наук, професор,
Комунальний заклад «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської
обласної ради» (м. Умань, Україна)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ СОФІЇ РУСОВОЇ

У ці дні лютого 2025 року педагогічна громадськість України вшановує пам'ять у зв'язку з 85-ю річницею з дня смерті (5 лютого 1940 р.) і відзначає 169-річницю з дня народження (18 лютого 1856 р.) Софії Федорівни Ліндфорс (Русової), великої українки, вченої, педагога, журналістки, просвітительки, громадської й державної діячки, жінки-патріотки, яка понад півстоліття свого свідомого й активного життя незламно несла на собі тягар боротьби світлої України з темними силами царської й більшовицької Росії.

Як вчена й педагог Софія Русова внесла особливий внесок у розвиток української національної освіти й педагогіки. Вона розробила

теорію і практику дошкільної національної освіти й національного дошкільного виховання; концепцію української національної школи; концепцію соціальної педагогіки, соціальної роботи, соціального виховання; концепцію позашкільної освіти; дидактичну концепцію; написала низку підручників для учнів загальноосвітньої школи і студентів вищих навчальних закладів; сформулювала образ і ідеал учителя української національної школи; розкрила теоретико-методологічні основи загальної педагогіки як науки про виховання людини; визначила роль, місце і значення рідної мови для ідентифікації нації, розвитку національної освіти, культури й державотворення; розкрила роль, місце і значення української жінки у національному відродженні, в економічному й соціально-культурному розвитку суспільства; проаналізувала роль місце і значення дитячої літератури й театру для виховання дітей і молоді; написала низку оригінальних статей з історії української й зарубіжної освіти й педагогіки.

Увесь педагогічний доробок просвітительки характеризується високим гуманізмом, демократизмом, оптимізмом, вірою у високу духовність людини. Сьогодні цей доробок є особливо актуальним і цінним у розбудові національної системи освіти в Україні.

Як писав про свою матір її син Юрій: «Постать Софії Русової – це зразок однієї з тих героїнь українського відродження, що «просто йшли», в яких не було «неправди за собою», які не лукавили і не дбали «про панство нещасне і лакіство лукавее», не дбали про матеріальні прибутки і здобутки, але все життя, всі сили і все своє майно віддавали на те, щоб Україна здобула добробут, незалежність і щоб здійснилося пророцтво Андрія Первозванного: «благодать Божя засіяє на горах Київських» [14, с. 290].

У педагогічній концепції С. Русової помітне місце займають проблеми морального й національно-патріотичного виховання.

У монографії «Дошкільне виховання» С. Русова зазначала, що завдання морального виховання – «виробляти суцільну, незалежну, активну особу з піднесеним почуттям добра і міцною волею» [2, с. 113], виховувати «чесних робітників з незалежною думкою і непридуманною творчістю, з розбудженою цікавістю і розвиненими здібностями до її незалежного задоволення» [2, с. 105], «мало бути вченим або митцем в тій або іншій галузі науки або мистецтва, треба бути вихованим морально, мати міцну волю і ясний розум» [5]. Моральне виховання повинно «бути цілком індивідуальним, засоби його мають бути відповідними психічному і фізичному складу дитини» [2, с. 105].

За твердженням дослідниці, саме «національне виховання мусить дати всім дітям всі ті приймання, емоції, які підносять красу, вартість

життя, зміцнюють любов і прихильність до людей, творів мистецтва, постійно примушують шукати чогось прекрасного поза межами буденно-егоїстичного життя» [2, с. 120].

Взагалі ж, «Справу виховання бажано поставити якнайближче до природніх нахилів дитини і до вимог життя, в якому дитина перебуває – в зв'язку з світоглядом того народу, з психологією тієї нації, з яких походить дитина. Національне виховання є певний ґрунт в справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу. Тим то й бачимо, що міцнішою нацією в наші часи виявляє себе та, яка краще других вичерпала в своєму вихованні свої глибокі національні скарби й національній психології дала вільний розвиток – Германія, Англія, Японія. Національне виховання виробляє у людини не подвійну хистку моральність, а міцну, цільну особу. Воно не стискає думку дитини у вузькому шовинизмі; навпаки, після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народніх скарбницях і шукатиме цих культурних скарбів і у других народів: кохаючи свою національну культуру, дитина поважатиме і другі нації і цікавитиметься їх життям. Так через національне виховання дитина здобуває певний ґрунт задля самостійного розвитку й навчиться шукати і знаходити у вселюдській культурі ті скарби художні, наукові і моральні, які можуть стати їй найріднішими, бо не нав'язані вони їй з боку, а органічно прищеплені до її душі. Така людина стане корисним робітником задля свого народу й широко буде розуміти все людський поступ» [2, с. 12].

У монографіях «Теорія і практика дошкільного виховання» та «Нові методи дошкільного виховання», формулюючи мету морального виховання, доповнюючи й поглиблюючи означення цього поняття, поданого у монографії «Дошкільне виховання», С. Русова відзначає: «Метою морального виховання є – з дитини, якою вона є з природи, витворити різними засобами, що педагогічно нам прислужують, людину в найкращому значенні цього слова, розвиваючи до максимуму всі позитивні здібності, й зводячи до мінімуму всі її негативні нахили» [11, с. 64], «витворити з маленьких звірят – діток – громадян із чутливим розумінням справедливості, правди, з широким світоглядом щодо взаємних людських відносин і з ясним, урегульованим процесом думання» [8, с. 74],

«Моральне виховання має головним завданням виховати людину правдиву, мужню, справедливую в усіх своїх відносинах до людей» [7, с. 143], «поєднати егоїзм з альтруїзмом, волю і дисципліну, і це виховання мусить давати щось гармонійне, суцільне» [7, с. 138].

Конкретизуючи завдання морального виховання, вчена зазначала: «Головне завдання морального виховання – це вироблення

характера. Людину ми найбільш цінімо не за її знання, а за її характер, – він найбільше важить у зносинах людей між собою, він дає змогу людині досягнути найвищі моральні блага» [11, с. 62], – представляючи таким чином ідеал морально сформованої, розвиненої і вихованої людини.

Національно-патріотичне виховання найперше здійснюється в сім'ї. «Найкращим таким керманичем мусить бути рідна мати дитини – природна вихователька своїх дітей, яка інший раз і без наукової підготовки, одним інстинктом вміє читати в дитячій душі й розуміти її» [2, с. 4]

Починаючи з дошкільного періоду і в подальшому, особливо у шкільні роки, у дітей необхідно виховувати такі моральні, інтелектуальні та соціальні доброчинники та культурні звички, як акуратність, стриманість, мужність, пошану до старших і товаришів, терпимість, настирливість, творчість, розважливість, любов до правди, чутливість, уважність, скромність та низка інших на противагу їх антиподів. Всі ці звички й доброчинності виробляються поступово у грі, праці, спілкуванні. З моменту приходу дитини в дитячий садок слід привчати її до охайності, акуратності, порядку, виконання певних правил поведінки, певного обов'язку. В подальшому ці якості необхідно розширювати й поглиблювати [8, с. 65-67].

У статті «Роля жінки у дошкільному вихованні» відзначивши, що «За всі часи, як почало розвиватися дошкільне виховання, коло нього стояли жінки. По всіх країнах жінки керували дошкільними установами, жінки творили нові найкращі методи для виховання малих дітей – пані Монтесорі, сестри Ацца (в Італії), жінки найбільш захоплювалися новими методами великих педагогів: Декролі, пані Гамайд Дешам (у Бельгії), Пластед в Америці і ин.» [14, с. 37], С. Русова наголосила на особливій ролі вихователів дитячого садка у справі здійснення національно-патріотичного виховання дошкільнят.

«Кожний дитячий садок це є перша найрідніша школа для дитини, національна школа, в якій пробуджується її національна і громадська свідомість. Кожна учителька дошкільної установи має це добре пам'ятати і вносити в своє виховання найбільш національно-патріотичного елементу. Перш за все, в ньому лунає рідна мова, а спочатку навіть рідний місцевий діалект, лунає народна пісня, народна українська казка, легенда, козака душа, українське поетичне слово. Воно мусить захоплювати дітей своєю красою» [14, с. 37-38].

«Учителька дитячого садка має закидати зерна героїчного натхнення в душі своїх вихованців так глибоко, щоб ніякі будяки майбутнього буденного матеріального життя не заглушили їх» [14, с. 38].

«Уся хата дитячого садка з її окрасою має казати, що ти українець, ти українка, навкруги тебе рідна твоя земля Україна, рідний тобі нарід, ти мусиш знати свій край, знати, що твій нарід утворив гарного, вічно прекрасного» [14, с. 38].

«Морально-соціальна роль виховниці не обмежується внутрішньою працею з дітьми в стінах дитячої дошкільної установи; ні, вона має вести постійні зносини з батьками своїх вихованців, особливо по селах. Вона має викликати у селян інтерес до дошкільного виховання, змагатися, щоб по селах була розкинута ціла мережа дошкільних установ, нахилити селян провадити їх спільними зусиллями. Вона має стати старшою сестрою для матерей своїх вихованців, давати їм поради для найкращого ведення родинного хатнього життя і морально, і гігієнічно. Вона мусить вносити в хати національну свідомість, освіту і тим якнайкраще виконувати своє національно-культурне післанництво. Для цього вона має бути добре підготованою науково, знати психологію, щоб добре розуміти своїх вихованців, їх нахили, їх поступінний розвиток, бути освіченою в педагогіці, в літературі, в природознавстві, добре знати українську мову, вміти співати, трохи розумітися в ручних працях, в малюванні, фізичних вправах, і бути українською патріоткою, вміти дітям передати цей патріотизм, повний любові до свого народу і позбавлений усякої агресивності, якої-будь ненависті. Вона має утворити в дитячому садку веселу працюовиту атмосферу» [14, с. 39].

Думки й погляди С. Русової щодо проблем національно-патріотичного виховання особливо актуально звучать у наша дні і успішно реалізується у багатьох дошкільних дитячих закладах України.

Список використаних джерел

1. Русова С. Дитячий сад на національнім ґрунті / *Світло*. 1910. Кн. 3. С. 44-54.
2. Русова С. Дошкільне виховання. Катеринослав, 1918. 164 с.
3. Русова С. *Колись і тепер* / В 25 роковини Української захоронки. Львів, 1927. С. 15-21.
4. Русова С. Мемуари. Щоденник. К.: Поліграф книга, 2004. 544 с.
5. Русова С. Моральні завдання сучасної школи / *Рідна школа*. Львів, 1938. № 7. С. 109-113.
6. Русова С. Націоналізація дошкільного виховання / *Світло*. 1912. Кн. 4. С. 15-26; 1913. Кн. 5. С. 15-22.
7. Русова С. Нова школа соціального виховання. Катеринослав-Ляйпціг: Українське видавництво в Катеринославі, 1924. 150 с.
8. Русова С. Нові методи дошкільного виховання. Прага: Сіяч,

1927. 112 с.

9. Русова С. Песталоцці-Фребелівський будинок у Берліні / *Світло*. 1910. Кн. 2. С. 14-20.

10. Русова С. Роль жінки у дошкільному вихованні / *Рідна школа*. Львів, 1936. Ч. 6. С. 84-86.

11. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання. Прага: Український громадський видавничий фонд, 1924. 124 с.

12. Русова С. *Чи потрібна жінкам освіта?* / *Громадянка*. Львів, 1938. Ч. 6. С. 7.

13. Софія Русова: З маловідомого і невідомого. Частина 1. «Несторка української педагогічної літератури...» / Упорядники О. Джус, З. Нагачевська. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. 456 с.

14. Софія Русова: З маловідомого і невідомого. Частина 2. «Сеньйорка українського жіноцтва...» / упорядники З. Нагачевська, О. Джус. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 364 с.

Зданевич Лариса Володимирівна,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

Нащубська Інна Іванівна,

головний спеціаліст директорату
дошкільної та спеціальної освіти
Міністерства освіти та науки України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Солідарні з Л. Березовською, що сьогодні «простежується руйнація морально-духовних та етичних цінностей, загальної культури особистості і нагальною потребою у процесі професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти є їхній етичний розвиток, який передбачає підвищення рівня загальної культури, моральної свідомості, міжособистісної взаємодії відповідно до норм і правил педагогічної етики» [1, с. 129]. Відповідно, етичні цінності педагога авторка називає «одними із визначальних у професійному становленні вихователя, оскільки акумулюються у моральну культуру дітей, а отже,

ставлять високі вимоги до професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО» [1, с. 129].

Саме етика, як стверджує Л. Хоружа, «дозволяє подолати іноді ціннісний хаос не тільки у свідомості педагога, а й у суспільстві в цілому. Саме через професійну етику конкретизуються загальнолюдські принципи моралі щодо умов фахової діяльності» [5, с. 14]. Погоджуємося з авторкою, що «професійна етика містить сукупність моральних норм, які визначають ставлення працівника до свого професійного обов'язку, а через нього – до людей, з якими він контактує у процесі діяльності» [5, с. 14], а «етичний розвиток можна розглядати як неперервний процес особистісно-професійного зростання, який передбачає підвищення рівня моральної свідомості, здійснення професійної рефлексії педагога та формування його системи ставлень до всіх суб'єктів освітнього процесу відповідно до норм і правил педагогічної етики» [5, с. 15].

Згідно із професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти» етична компетентність є однією з вагомих професійних компетентностей і означає «здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності» [3].

Як зауважує Н. Султанова, етична складова структури професійної компетентності розширює професійні можливості педагога та виявляє себе як здатність особливим засобом будувати освітній процес і взаємодіяти з усіма його учасниками. Авторка акцентує увагу на тому, що «з одного боку, етична компетентність відображає узагальнену досвідом систему професійних норм і цінностей педагога, з іншого, – є психолого-педагогічним інструментом його впливу через особистісну поведінку на внутрішній світ людини. Серед основних компетентностей, якими повинен володіти спеціаліст, етична має пріоритетне значення. Вона виступає показником і одночасно результатом особистісної готовності до професійної діяльності, тому що виконання будь-якого завдання має моральний зміст» [4, с. 405].

Етична компетентність, як вважають Т. Кучай та співавтори – «складне поліфункціональне та індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції професійних теоретичних знань, ціннісних орієнтацій і практичних умінь педагога у сфері етики, а також особистісних якостей, емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, що сукупно забезпечують вибір учителем свідомої етичної поведінки, яка віддзеркалює нормативно-етичні професійні засади та

гуманістичну спрямованість його педагогічної дії» [2, с. 144]. Автори переконані, що процес формування етичної компетентності має бути системним, вимагає застосування цілісного механізму професійного розвитку особистості студента під час навчання та визначають його як «процес цілеспрямованого й систематичного впливу на когнітивну, особистісну та операційно-процесуальну сфери студентів, метою якого є становлення такої особистості, яка усвідомлює значення етичної складової своїх професійних обов'язків, має розвинуті морально-особистісні якості та практичні вміння у сфері професійної етики, що забезпечують вибір ним свідомої етичної поведінки відповідно до професійно-етичних норм» [2, с. 143].

Досліджуючи етичну компетентність та її формування у майбутніх вихователів ЗДО, насамперед, враховуємо специфіку професійної діяльності, мета якої полягає у «організації навчання, виховання та розвитку вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти шляхом формування ключових компетентностей відповідно до державного стандарту» [3]. Такої ж думки дотримується Л. Березовська, зауважуючи, що усвідомлення практичних аспектів професійної діяльності вихователя ЗДО призводить до визнання вагомості таких вимог педагогічної етики, як: любов до дітей, уміння педагога прийняти дитину такою, якою вона є, співпереживати, відчувати настрій дитини, її прагнення, допомагати розвивати індивідуальні здібності [1, с. 130]. Авторка наголошує на очевидності того факту, що «не лише ґрунтовні теоретичні знання, практичні вміння і навички є ключовими у професійній діяльності вихователя, але й професійно-етичні, особистісні якості педагога, його моральна культура виступають показниками його професійної компетентності» [1, с. 131].

Отже, етичну компетентність майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти розуміємо як сукупність знань, умінь, навичок та особистісних якостей, що дозволяють здійснювати професійну діяльність відповідно до норм моралі та професійної етики. Формування етичної компетентності у майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти є важливим аспектом їхньої професійної підготовки, що передбачає розвиток моральних якостей, етичних принципів та вміння застосовувати їх у практичній діяльності. Це безперервний процес, який вимагає від вихователя постійного самовдосконалення та саморозвитку. Сформована на високому рівні етична компетентність вихователя уможливорює: забезпечення якісної освіти та виховання дітей дошкільного віку; формування у дошкільників моральних цінностей та норм поведінки; створення сприятливого морально-психологічного клімату в закладі дошкільної освіти; підвищення авторитету вихователя серед усіх учасників освітнього процесу закладу

дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Березовська Л. І. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*. Випуск 3 (144). Одеса, 2023. С. 128 - 134.
2. Кучай Т., Кучай О., Рокосовик Н., Зорочкіна Т. Етична компетентність – базова складова професійності педагога. *Витоки педагогічної майстерності*, 2022. Вип. 29. С.142-145.
3. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Міністерства економіки України №755-21 від 19.10.2021. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
4. Султанова Н.В. Розвиток етичної компетентності як базової складової професіоналізму майбутнього соціального педагога. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2010. Вип. 55. С.404-407.
5. Хоружа Л. Етичний розвиток сучасного педагога. *Естетика і етика педагогічної дії*. Збірник наукових праць, 2011. Вип. 2. С. 14-21.

Зданевич Лариса Володимирівна,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

Цегельник Тетяна Миколаївна,

доктор філософії, доцент, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

**РОЗВИТОК ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ
МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ**

Модернізація системи спеціальної освіти в Україні вимагає розробки нових дієвих методик корекційно-розвивального навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Ці методики мають

базуватися на сучасних наукових уявленнях про нормальний та порушений розвиток дитини. Однією з найчастіших проблем психофізичного розвитку у дітей дошкільного віку є порушення мовлення, а саме: загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ).

ЗНМ характеризується системним порушенням усіх аспектів мовлення. Найбільш помітні труднощі виникають у дітей під час практичного засвоєння та використання словникового запасу та граматичної структури рідної мови. Дошкільний вік є критично важливим для формування лексико-граматичної сторони мовлення, оскільки саме в цей період дитина розвивається найбільш інтенсивно. Проте мовленнєва система в цьому віці є дуже вразливою до різних негативних факторів, які можуть вплинути на її розвиток як кількісно, так і якісно, викликаючи вторинні порушення в пізнавальній, комунікативній та навчальній діяльності дітей.

Дослідження І. Омельченко, В. Тищенко, Л. Трофименко та ін. свідчать, що у дітей з ЗНМ формування лексичних і граматичних аспектів мовлення супроводжується великими труднощами. Спостерігається уповільнений темп засвоєння граматичних категорій, синтаксичної та морфологічної систем мови.

Лексико-граматична сторона мовлення є важливим компонентом мовленнєвого розвитку, що включає словниковий запас (лексика) та граматичну структуру мовлення (граматика). Лексико-граматична сторона мовлення – це складна система, яка включає в себе: лексику – запас слів, які дитина розуміє і використовує в мовленні; граматику – правила побудови слів, словосполучень і речень. У дітей дошкільного віку з ЗНМ часто спостерігаються порушення в цій сфері, що вимагає спеціальних методик корекції та розвитку.

Аналіз науково-педагогічної літератури вказує на те, що лексична сторона мовлення у дітей із ЗНМ формується повільно, внаслідок недостатнього розвитку пізнавальних процесів, та уявлень про навколишнє середовище. Як стверджує Ю. Рібцун, розвиток лексики у дитини відбувається через діяльність та взаємодію з навколишніми предметами та явищами, по мірі того, як дитина знайомиться зі світом, розвивається її словниковий запас [3]. У дітей із ЗНМ лексична сторона мовлення порушується системно, тобто присутні проблеми у всіх компонентах мовлення. Зазвичай, вони проявляються такими ознаками: низький словниковий запас; часті заміни слів; використання слів в мовленнєвих ситуаціях, без урахування контексту ситуації.

Діти із ЗНМ мають помітно нижчу здатність розрізняти та сприймати, граматичні одиниці та конструкції у мовленні. Це явище значно обмежує можливість дитини до самостійного конструювання висловлювання. Діти мають труднощі, як у виборі засобів граматики,

так і в їх побудові та поєднанні.

Суттєвою відмінністю між дітьми з нормальним мовленнєвим розвитком та дітьми з ЗНМ є засвоєння предикативної лексики, тобто дієслів та прикметників, дітям з порушенням мовлення досить складно називати прикметники та розуміти їх, тоді як у однолітків це не викликає великих труднощів. Дієслова, дитина із ЗНМ, вживає ті, які спостерігає, або виконує сама. Слова узагальненого та абстрактного характеру, що описують стани, оцінки, якості, характеристики тощо, засвоюються значно важче.

Найчастіше у мовленні дошкільників із ЗНМ зустрічаються такі помилки: форма одного відмінка замінюються на інший; вживання ненормативних форм; спотворення складової структури слів; неправильне вживання прийменникового відмінка (пропуск, заміна прийменників); неправильне розуміння сенсу питання, відповідь дитини неправильна або ситуативна.

Під час логопедичної роботи з формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ, важливо враховувати наступні аспекти: спрямування завдань на формування узагальнювальної функції слова; формування, уточнення і диференціація різних типів лексичних значень; формування практичних навичок словозміни і словотвору; розвиток здатності до розуміння синтаксичних значень. При цьому завдання мають враховувати інтелектуальні та мовленнєві можливості дітей, а також їх індивідуальні особливості [2].

Робота з формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ передбачає таку послідовність етапів: формування різних рівнів лексичних узагальнень (категоріального значення слова, – контекстуально зумовленого значення слова, кумуляція варіативних значень одного і того самого слова, конотативного значення слова), засвоєння різних лексико-семантичних явищ: синонімії, антонімії, полісемії; засвоєння образних засобів мовлення, стійких фразеологічних зворотів. У межах формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ доцільне використання рецептивних, репродуктивних, продуктивних методів [1].

Для формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ, як зазначає Л.Трофименко, доцільними будуть вправи, спрямовані на збагачення та удосконалення словника, поглиблення роботи над семантикою слова, увага до багатозначних слів, слів з протилежним, переносним та схожим значенням, фразеологізмів, на мотивацію дітей до використання дітьми у власному висловлюванні словосполучень та граматичних форм слова і словотвірних моделей, на збільшення у словнику дитини варіативних значень одного і того ж слова; перенос засвоєного значення слова на всі ситуації, засвоєння

лексико-семантичних явищ (вивчення синонімів, антонімів, багатозначних слів), формування граматичних значень та відношень та робота над синтаксичною стороною мовлення [4].

У розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ широко використовуються навчальні ігри. Це пояснюється тим, що за допомогою навчальної гри можна охопити всі аспекти розвитку мовлення, включаючи розширення лексичного запасу та вдосконалення граматичної структури мовлення. Навчальні ігри можна розділити на кілька типів, такі як ігри з матеріалами, настільні ігри та вербальні ігри.

Щоб сприяти формуванню граматичних та лексичних навичок у дітей з порушеннями мовлення, можна використовувати ігри з матеріалами. Наприклад, можна використовувати кубики, мозаїку або природні матеріали, такі як листя, фрукти чи насіння. Через такі ігри можна розвивати ігрову діяльність, використовуючи предмети, які допомагають у створенні сюжетно-рольових ситуацій. Крім того, ігри з матеріалами можуть бути корисними для вивчення геометричних фігур, закріплення властивостей предметів (розмір, кількість, колір, форма) та розвитку логічного мислення через виконання різних завдань, таких як розбирання, складання, видалення, нанизування тощо.

Отже, лексико-граматична сторона мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ потребує корекційно-логопедичної роботи, що може відбуватися в умовах ЗДО на логопедичних заняттях та на заняттях з вихователями чи іншими спеціалістами. Використання ігор вважається доцільним для розвитку мовленнєвого дихання; формування темпу, ритму та мелодики; оволодіння словниковим запасом; розвитку граматичної будови мовлення; корекції фонематичного слуху та розрізнення фонетично близьких звуків, закріплення уявлень про особливості вимови звуків, що змішуються.

Список використаних джерел

1. Ільїна Н. В. Методологічні основи корекції розвитку образного мовлення у дошкільників із тяжкими мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2010. № 15. С.103–105.
2. Кабельнікова Н. В. Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти): навчальний посібник. Херсон: Борисфен-про, 2017. 222 с.
3. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : прогр.-метод. комплекс. Київ: Освіта України, 2011. 292 с.

4. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ : прогр.-метод. комплекс. Київ: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.

Зімакова Лілія Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Каранузова Ірина Валеріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка Полтава,
Україна

НОВІ РОЛІ КЕРІВНИКА ЗДО У РОЗРІЗІ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА ТА ФАСИЛІТАТИВНОГО ЛІДЕРСТВА

Сучасний заклад дошкільної освіти потребує керівника нового типу, який здатен не лише управляти, але й створювати умови для розвитку педагогів та дітей. Педагогіка партнерства та фасилітативне лідерство є ключовими підходами, що визначають нові ролі керівника ЗДО.

У контексті педагогіки партнерства виокремлюють такі нові ролі педагога: фасилітатор, тьютор, коуч, модератор.

Фасилітатор – стимулює та направляє процес самостійного пошуку інформації та спільної діяльності вихователів. Організовує обговорення, забезпечує ефективний обмін думками та прийняття рішень [2].

Тьютор – веде індивідуальні бесіди з вихователями та батьками, розробляє індивідуальну траєкторію розвитку окремого вихователя, обговорює з батьками траєкторію розвитку їх дитини у ЗДО.

Коуч – створює умови для всебічного розвитку особистості вихователя, сприяє підвищенню результативності, навчання й розвитку.

Модератор – організовує різні заходи, діалоги, перемовин, конференцій, слідкує за дотриманням встановлених правил.

Фасилітативне лідерство – це підхід, який поєднує в собі функції керівника, лідера та учасника процесу. Керівник-фасилітатор створює умови для ефективної взаємодії та співпраці, сприяє розвитку колективного інтелекту групи для досягнення спільних цілей.

Керівник ЗДО у ролі фасилітативного лідера повинен володіти

такими якостями:

- мати чітке бачення розвитку ЗДО та вміти його транслиувати колективу;
- ефективно спілкуватися з педагогами, батьками та дітьми, створювати атмосферу довіри та партнерства;
- вміти організовувати роботу колективу, створювати умови для професійного розвитку педагогів;
- надавати підтримку та допомогу педагогам у їх професійній діяльності;
- мотивувати педагогів до творчості та інновацій.

Згідно з «Професійним стандартом керівника закладу дошкільної освіти» (2021) лідерська та етична компетентності є ключовими для успішного керівництва ЗДО [1].

Лідерська компетентність – це набір певних стратегічних уявлень про розвиток ЗДО, його персоналу та здобувачів освіти, а саме:

- стратегічне бачення (керівник повинен мати чітке бачення розвитку закладу, вміти визначати пріоритети та розробляти стратегічний план дій. Це стосується вміння укласти статут ЗДО, освітню програму);
- управління змінами (сучасний світ швидко змінюється, тому керівник повинен бути готовим до змін та вміти ефективно управляти ними в закладі. Перш за все цікавитись причинно-наслідковими позиціями соціально-політичних, професійно-педагогічних, економічних, управлінських змін, аналізувати різні джерела, щоб виробити особисте аргументоване бачення);
- мотивація та розвиток персоналу (лідерство передбачає вміння мотивувати працівників, створювати умови для їх професійного розвитку та кар'єрного зростання);
- ефективна комунікація (керівник повинен володіти навичками ефективної комунікації, вміти слухати та чути своїх працівників, партнерів та батьків вихованців);
- управління ресурсами (ефективний керівник вміє раціонально використовувати наявні ресурси – фінансові, матеріальні, кадрові – для досягнення цілей закладу);
- створення команди (лідерська компетентність передбачає вміння створювати ефективну команду, об'єднувати людей навколо спільної мети та забезпечувати їх успішну взаємодію).

Етична компетентність – це інтегративна якість особистості, що включає комплекс її морально-етичних цінностей та особистісних характеристик, що зумовлюють вибір моделей поведінки керівника у різних ситуаціях його управлінської діяльності. До них відносять:

- моральні цінності – керівник повинен дотримуватися високих моральних принципів, бути чесним, справедливим та відповідальним у своїх діях;
- повага до особистості – передбачає визнання гідності кожної людини – працівника, дитини, батьків;
- прозорість та відкритість – керівник повинен бути відкритим та прозорим у своїй діяльності, забезпечувати доступність інформації для всіх учасників освітнього процесу;
- конфіденційність – вміння зберігати таємничість інформації, отриманої від працівників, дітей та батьків;
- вирішення етичних дилем – готовність до вирішення складних етичних ситуацій, вміти знаходити компроміси та приймати обґрунтовані рішення.

Лідерська та етична компетентності тісно пов'язані між собою. Справжній лідер завжди є етичним, а етична людина, як правило, є лідером для інших своїми вчинками та твердими принципами. Обидві компетентності потребують постійного розвитку та самовдосконалення. Керівник ЗДО повинен постійно працювати над собою, розширювати свої знання та вміння, аналізувати свою діяльність та враховувати досвід інших. Розвинені лідерська та етична компетентності є запорукою успішного керівництва закладом дошкільної освіти, створення сприятливого освітнього середовища для дітей та професійного зростання педагогів.

Нові ролі керівника ЗДО у розрізі педагогіки партнерства та фасилітаційного лідерства передбачають перехід від традиційного управління до створення умов для розвитку особистості педагогів та дітей. Керівник ЗДО повинен бути не лише управлінцем, але й лідером, фасилітатором, тьютором, коучем та модератором.

Список використаних джерел

1. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». Наказ № 620-21 від 28 вересня 2021 р. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
2. Сухенко Т. Що таке фасилітаційне лідерство – лідерство із залученням. Пепе Нумі. URL : <https://humantime.com.ua/blog/shcho-take-fasilitatsiyne-liderstvo-liderstvo-iz-zaluchennyam-pepe-numi>

Іванова Валентина Володимирівна,
вихователь Дунаєвецького ЗДО №1
«Ромашка»

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Освіта для сталого розвитку набирає обертів і вже стала інваріантним компонентом освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Автори оновленого Державного стандарту вперше наголосили на необхідності впроваджувати в дитячих закладах ідеї освіти для сталого розвитку. Тож і реалізовувати його тепер потрібно по-новому [1].

Освіта для сталого розвитку окрім домінантного екологічного складника, містить ще і економічний та соціальний. А результатом такої освіти мають стати набуті дошкільниками навички, орієнтовані на сталий розвиток, що виявляються у сформованості початкових уявлень про сталі дії та поведінку, усвідомленні дошкільниками необхідності збереження ресурсів планети й соціальної поведінки, доцільного поводження з природними ресурсами та збереження природи [3].

Головне в освіті для сталого розвитку – сформувати в дітей навички діяти в інтересах сталого розвитку себе, країни та світу. Формування таких навичок потребує не прямого навчання у звичній, традиційній освітній моделі, а стимулювання дітей до виконання дій, надихання їх на систематичне виконання і повторення обраних дій, а також пошук нових продуктивних моделей поведінки [2].

Спираючись на власний досвід освіти для сталого розвитку ми розпочинаємо з дошкільнятами, враховуючи всі складові – трьома підтемами в межах проекту й реалізовуємо кожну з них протягом двох тижнів. У кожній темі виокремлюємо ідеї, які хочеться донести до дітей, мовні формули, що відбивають їхні смисли, та дії, які діти мають опанувати.

Реалізація концепції сталого розвитку в умовах ЗДО передбачає різні форми організації взаємодії дітей.

Ми практикуємо розпочинати роботу над підтемою проекту з тематичного дня. Це забезпечує впровадження інтегративного підходу в освітній процес, адже протягом дня відбувається інтегрування освітніх напрямків, поєднання різних видів дитячої діяльності для найбільш повного і глибокого розкриття теми. Мета цього дня – зосередити увагу дітей на діях, які вони мають засвоїти. Віддаємо перевагу малим формам, завдяки яким кожний малюк має змогу включитися в тему. Діти мають змогу виявити ініціативу, висловити

свою думку, активно діяти. Організовуємо, спільні та індивідуальні ігри, читання літературного твору та аудит, самодослідження, досліди, колективні справи.

Тема дня задає смисли всім видам творчої взаємодії дорослих і дітей, що завершується досягненням певного результату. Бажано кожен крок цієї взаємодії зробити максимально унаочненим, що важливо для мотивації, надихання, створення сприятливої атмосфери, особливого емоційного клімату в групі дітей.

Хочу навести приклад проживання тематичного дня « ВОДА – джерело життя» з теми «Ресурси» [4].

Ідея дня: вода – найцінніше багатство, без якого життя на Землі неможливе. Запаси чистої води на Землі катастрофічно виснажені. Кожна людина на планеті повинна навчитися берегти воду, економно її витрачати.

У процесі ранкових розмов з дітьми (бесіда, полілог) пропонуємо їм пригадати, хто з членів родини зранку користувався водою і скільки разів, уявити, наскільки ускладнилося б життя, якби води не було вдосталь, як багато її необхідно для наших повсякденних потреб.

Під час ранкових гігієнічних процедур проводимо дослід, щоб визначити скільки води ми використовуємо, коли миємо руки (хтось із дітей миє руки, щоб вода збігала в ємкість). Акцентую увагу на кількості води, пропоную порахувати, скільки разів на день кожен миє руки?

Можна запропонувати обрати символом дня Капітошку, героя дитячого мультфільму, або інший образ. Його зображення закріплюємо на робочій стіні разом з картками з надписом «Вода – наше багатство», а також словами вода, ріка, океан, море, крапля. Доречним буде обговорити з дітьми смисл твердження: «Вода дорожче за золото».

Для створення відповідної атмосфери у групі можна запропонувати дітям розташувати в групі знак «крапелька» там, де без води не обійтись: біля рослин у живому куточку, у туалетній кімнаті, місці, де миють посуд тощо. Це допоможе дітям прийти до висновку про значення води для нормального існування людини.

У ці ранкові часи важливо зосередити увагу дітей на тих моментах, які стануть предметом обговорення та опрацювання протягом дня. Доцільними є:

1) започатковані вихователем або дітьми ритуали, які на наступних етапах регулярно будуть повторюватися і допоможуть їм опанувати певні дії;

2) постановка перед дітьми у різний спосіб проблемних питань;

3) звернення до досвіду дітей у межах теми дня.

Важливим моментом ранку є ознайомлення дітей із символами,

знаками, написаними словами, іншими способами унаочнення тематики дня.

Спеціально організоване заняття інтегруємо за змістом, та поєднуємо декілька освітніх ліній з пріоритетом однієї з них. Мета полягає в допомозі дітям усвідомити певну інформацію і зразки поведінки, їх цінність та викликати бажання вчиняти саме так у повсякденному житті.

Заняття передбачає наявність певної структури, що обов'язково починається з мотиваційної частини. Її метою є пробудження допитливості, інтересу дітей до теми розмови, створення ситуації занепокоєння, мотивування на пізнання нової інформації, прагнення поширити свої знання в активній індивідуальній чи груповій діяльності, донести його до інших і, нарешті, щось зробити для розв'язання усвідомленої проблеми.

На початку кожного заняття варто використовувати стартовий текст, героями якого є хлопчик і дівчинка – Максимко і Оксанка. Добре, якщо образи цих героїв будуть унаочнені. У тексті через конкретну ситуацію подається проблема, яку діти потім обговорюють разом із вихователем.

Обов'язковою частиною заняття є проведення короткого самодослідження дітьми власних звичок і досвіду за допомогою спеціальних карток, у яких вони значками позначають свій рівень володіння навичками.

Основну частину заняття складає опанування дій – обговорення моделей поведінки, проголошення намірів і відповідна практична діяльність дітей у взаємодії між собою. Результатами мають стати власний досвід дитини у правильному виконанні рекомендованих дій, її особисте переконання у важливості діяти певним чином, засвоєння алгоритму дій, позитивне налаштування на такі дії в майбутньому.

Особливе значення має емоційний клімат заняття. Головне не застосовувати примус, тиск, моралізацію, нудні вказівки. Атмосфера заняття має надихати дітей на активність, бажання діяти, підігрівати пізнавальну активність.

Під час прогулянки доречно обговорення у форматі індивідуальних розмов досвіду дітей, пов'язаного з наслідками розумного та нерозумного поводження з водою. Залежно від пори року проводимо бесіду про природні явища, пов'язані із водою, даємо дітям доручення полити квіти, помити іграшки. Обов'язкове попереднє обговорення економного використання води.

У другій половині дня об'єднуємо дітей у малі групи і пропонуємо поміркувати, що ж можна зробити, щоб зберегти запаси води? Кожна з груп може обрати одну з форм водойм (річка, озеро, море, океан) і

зобразити її, а також природні явища, пов'язані з кругообігом води у природі (дощ, град, сніг, хмари, лід, бурулька, роса, туман).

Разом з дітьми складаємо схему в картинках «Як людина використовує воду» (приготування їжі, напоїв, гігієна, прання, прибирання, полив рослин, басейн тощо).

У куточку самостійної художньої діяльності пропонуємо привернути увагу дітей до матеріалів для образотворчої діяльності, для яких необхідна вода: малювання акварельними фарбами або гуашшю, аплікації. Звертаємо увагу на економне використання води.

Під час миття рук чи в інших випадках користування водою постійно звертаємо увагу дітей на вмикання економного струменя води.

У межах дня можна запропонувати дітям розглянути картинки з теми «Вода в небезпеці» і запросити їх до розмови про те, від кого і чого треба захищати воду, про можливі наслідки неощадливого ставлення до водних запасів Землі.

Практикуємо проведення різноманітних дослідів з водою з метою визначення її властивостей з дотриманням правил економного використання води.

Тобто закріплюємо в різних формах їхньої творчої взаємодії та видах активності протягом двох тижнів роботи над темою, створюючи ігрові ситуації, під час яких діти застосовують набутий досвід.

Повторне самодослідження проводиться наприкінці другого тижня у формі індивідуальної бесіди за запитаннями з опорою на наочність.

Одним із ефективних засобів фіксації педагогом досягнень дітей групи у вивченні теми виступає портфоліо – колекція творчих робіт, яка демонструє прогрес і досягнення в освоєнні дій, докладені зусилля всіх і кожного учасника.

Портфоліо укладається вихователем разом з дітьми та батьками в довільній формі.

Особливого значення набуває встановлення зворотного зв'язку з дітьми та їхніми батьками стосовно досвіду виконання засвоєних дій в реальному житті. Саме щоденне обговорення цих питань зробить їх предметом стійкого інтересу дітей. Та й педагог буде мати достовірну картину стосовно того, на якому етапі формування поведінки й свідомості знаходиться кожна дитина, щоб вчасно скоригувати свою роботу. Очевидно, що без допомоги родин вихованців, зацікавленого й зваженого ставлення батьків не обійтись.

Тому зосереджуємось на залученні батьків до спільної роботи. Допомогти тут може правильно подана інформація, здатна викликати занепокоєння, примусити замислитися – інформаційні листівки в батьківському куточку, запропоновані диски з документальними

фільмами, мультфільмами, презентаціями. Залучаємо батьків до створення колажу на теми «Як зберегти воду», «Вода в моєму житті».

Досягнути бажаного результату в формуванні навичок сталого розвитку неможливе без прикладу дорослих. Тож потрібно зробити цінності сталого розвитку стилем свого життя. Демонструвати модель поведінки, орієнтовану на сталий розвиток та запрошувати дітей приміряти її до себе, тобто змінити свою позицію, зробити її не наглядною, а партнерською. Тобто надихаємо дітей на дії та спонукаємо їх до самостійної та свідомої поведінки, а не виконуємо дії за них.

Стимулюємо дітей систематично виконувати й повторювати дії, характерні для економічно й соціально доцільної поведінки. Педагог має донести до свідомості дошкільнят важливість розв'язання завдань освіти для сталого розвитку в конкретній ситуації, допомогти усвідомити власну зацікавленість та виявити готовність брати участь у спільній роботі та створити позитивну, емоційно забарвлену атмосферу, що стимулює дітей до активної взаємодії.

І як результат – дошкільники усвідомлюють необхідність зберігати природу та ресурси планети й набувають ефективних звичок соціальної поведінки. А головне – самі охоче так діятимуть.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Авт. група: О. М. Байер, А. М. Богуш, О. К. Безсонова та ін. К.: Видавництво, 2021. 41 с.
2. Гавриш Н.В. Освіта для сталого розвитку: переходимо на новий рівень/ Гавриш Н. // Вихователь методист. 2021. №7.
3. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти
file:///D:/dokuments/Downloads/6050be86b4f68482865820.pdf (дата звернення 03.10.2023)
4. Освіта для сталого розвитку: науково-метод. Посібник / О.Є Висоцька. Дніпропетровськ Роял Принт, 2011. 200 с.

Іванова Вікторія Вікторівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та
спеціальної освіти Мукачівський
державний університет

ДОЗВІЛЛЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА УЧАСТІ БАТЬКІВ ЯК ОДНА З ЕФЕКТИВНИХ ФОРМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти спрямовані на створення умов для гармонійного розвитку особистості дитини, її соціалізації та формування ключових компетентностей, серед яких особливе місце посідають соціально-комунікативні навички. Дошкільний вік є сенситивним періодом для становлення комунікативної компетентності, що зумовлює необхідність впровадження ефективних форм взаємодії всіх учасників освітнього процесу, зокрема батьків, як рівноправних партнерів закладу дошкільної освіти.

Загальновідомо, що вербальне спілкування між дітьми зазнає значних труднощів. Спостерігається пізніший розвиток мовлення, обмежений словниковий запас, використання в мовленні односкладових фраз. Ця проблема чітко проявляється вже у молодшому дошкільному віці, коли дитина надає перевагу комп'ютерним іграм замість живого спілкування, а перегляд телепередач переважає над колективними іграми.

Погоджуємось з думкою Гриньків А., що специфіка соціалізації дитини вимагає спеціальної організації діяльності дорослих – комплексного супроводу соціального становлення дитини в процесі її виховання, освіти та розвитку. Особистість дитини може нормально формуватись виключно в соціальних умовах [2].

Сучасні батьки також сприяють наповненню життя дитини технічними новинками, так званими «гаджетами». З одного боку, вміння користуватися технічними пристроями стимулює пізнавальну активність дітей, однак, з іншого боку, заміна живого спілкування негативно впливає на розвиток соціально-комунікативних навичок.

Актуальним є питання пошуку ефективних умов, форм і методів соціально-комунікативного розвитку дітей дошкільного віку. З огляду на сучасні тенденції дошкільної освіти та вимоги державного стандарту дошкільної освіти, реалізація освітніх програм повинна здійснюватися у формах, специфічних для цієї вікової категорії дітей, насамперед у

формі ігрової та пізнавально-дослідницької діяльності.

Однією з ефективних форм розвитку соціально-комунікативних навичок дошкільників є організація спільних дозвіллевих заходів за участю дітей та батьків. Дозвіллева діяльність сприяє задоволенню різноманітних потреб особистості, зокрема емоційного розвантаження, гармонізації психоемоційного стану, зниження рівня тривожності, формування почуття соціальної належності та самореалізації. Активна участь у дозвіллевих формах діяльності сприяє зосередженню уваги на значущих видах активності, що, у свою чергу, позитивно впливає на емоційне благополуччя та сприяє формуванню соціально-комунікативних компетентностей [4].

В українській педагогіці успішно розроблялася теорія дозвілля (В. Бочелюк, А. Вишняк, Г. Загадарчук, І. Корсун, В. Піча, М. Поплавський, С. Савченко); теорія гри (В. Зінченко, В. Кратінова, Н. Кудикіна, Е. Моргунов, А. Обертинська) та організація проведення дозвілля (О. Ісайкіна, С. Пащенко, Л. Устименко).

Проблема формування комунікативної компетентності не залишилася без уваги відомих педагогів, науковців та психологів: А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кулик, Н. Голуб, М. Пентилюк, К. Гаращук, Г. Шелехова, Л. Мамчур, Т. Окуневич, Д. Сидоренко, М. Вашуленко, С. Караман та інші. Формуванням комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку активно цікавилися такі науковці, як І. Рогальська-Яблонська, Г. Леушина, Т. Гужанова, Л. Паламар, Л. Мацько.

Вчений Філімонов С., аналізуючи поняття «дозвілля» в науковій літературі, доходить висновку, що українські та західні вчені відзначають нерозривний зв'язок дозвілля з вільним часом. Західні моделі дозвілля акцентують активну діяльність, яка сприяє емоційному розвантаженню, задоволенню інстинктів та потреб у самореалізації, тоді як українські дослідження орієнтовані на виховання, формування інтересів і духовних потреб особистості [5].

Дозвіллева діяльність у закладі дошкільної освіти є важливим компонентом освітнього процесу, який сприяє розвитку соціально-комунікативних навичок дітей, інтеграції сім'ї у виховний простір та забезпеченню всебічного розвитку дошкільників.

До найпоширеніших форм організації дозвіллевої діяльності належать: **квест-ігри та ігри-подорожі; музичні та спортивні свята** різної тематичної спрямованості («День здоров'я», «В гості до Вітамінів», «Мама, тато, я – спортивна сім'я», «Веселі нотки», «Садовий зорепад» тощо); **фольклорні заходи** («Посиденьки біля каміна», «Коляда», «Ярмаркові гуляння»); **мовленнєві дозвілля** (конкурси читців, театралізовані постановки); **клуби за інтересами** («Умілі руки», «Клубна година»); **дитячий туризм**,

сімейні посиденьки, походи, дні відкритих дверей, творчі майданчики та літні свята на свіжому повітрі тощо.

Головною перевагою організації дозвілєвої діяльності є активне залучення батьків до освітнього процесу. Сучасних батьків нерідко важко зацікавити традиційними зборами або семінарами, проте вони з охотою беруть участь у дозвілєвих заходах разом із дітьми. За їхніми відгуками, така діяльність не лише зміцнює сімейні зв'язки, а й створює умови для спільного пізнавального та емоційного збагачення.

Таким чином, дозвілєва діяльність у закладі дошкільної освіти є не лише засобом організації вільного часу дітей, а й потужним інструментом соціалізації, розвитку комунікативної компетентності, творчого потенціалу та емоційної саморегуляції. Колективна участь дітей і дорослих у дозвілєвих заходах сприяє всебічному розвитку особистості дошкільника, формуванню його адаптаційних здібностей та усвідомленню власних можливостей у соціальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Белецька І. В. Сімеи не дозвілля як чинник формування сім'ї / І. В. Белецька . Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2011. № 4. С. 72-80.
2. Гриньків Андрій. Роль культурно-дозвілєвої діяльності у процесах соціалізації дитини URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19189/Grinkiv.pdf?sequence=1> (дата звернення 13.02.2025)
3. Паскаль О.В. Система культурно-дозвілєвої роботи : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 146 с.
4. Токарева Л. В. Психологічні особливості дозвілєвої діяльності як фактор розвитку особистості дошкільника URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6386/1/доз_діяльн_333.pdf (дата звернення 13.02.2025)
5. Філімонов С. П. Аналіз понять «дозвілля» в сучасній науковій літературі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2013. Випуск 121 (II). С. 190-194.

Іванова Наталія Федорівна,

вихователь

Дунаєвецького

ЦРД

«Пролісок»

СТОРИТЕЛІНГ – МИСТЕЦТВО РОЗПОВІДАТИ ІСТОРІЇ

Мова – це складний психологічний процес, який неможливо оцінювати, розвивати окремо від мислення або сприймання. Навчальний матеріал, поданий у вигляді цікавої захоплюючої історії, сприяє розвитку особистісних якостей, демонструє унікальність уяви кожної дитини, дозволяє проявити активність та творчість. Оскільки сучасні діти багато часу проводять онлайн, реальне спілкування стає мистецтвом, якому потрібно навчати. Для цього чудово підходить метод «сторітелінга».

Сторітелінг (у перекладі з англійської *story* означає історія, а *telling* – розповідати; отже, сторітелінг – це розповідь історій) – це мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Ця методика була розроблена та успішно випробувана на особистому досвіді Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії Armstrong International. Сторітелінгом зацікавлені педагоги та психологи у всьому світі, оскільки пояснення матеріалу у формі розповіді історій розвиває у дітей уяву, логіку та підвищує рівень культурної освіти. Сторітелінг може бути застосований у будь-якому місці та у будь-який час. Історії дозволяють розповісти про те, як приймаються рішення та будуються стосунки. Через обмін історіями, вибудовуючи емоційні зв'язки, діти та вихователі створюють правильні й більш якісні взаємостосунки [2].

Чому сторітелінг є ефективним методом навчання дітей?

- Діти люблять слухати історії більше, ніж доповіді, описи чи визначення, тому що вони легше сприймаються (задіяна не лише раціональна сторона сприйняття інформації, а й образна). Отже, реалізується принцип доступності навчання.
- В історії є герой, який змінюється. Ці зміни відбуваються в процесі боротьби, наполегливої праці, виконання складних завдань тощо.
- Історія динамічна. Сучасні діти з кліповим мисленням краще сприйматимуть історію, ніж текст іншого виду.
- Історія впливає на почуття дитини, а це підвищує рівень концентрації уваги. Тому всі уважно слухають навчальний матеріал, сприймають його, а потім з легкістю можуть відтворити. Правда теж у формі історії. Отже, реалізується принцип міцності знань та емоційного

навчання.

Використання такої методики дає можливість описати свої вчинки та почуття, проаналізувати власні дії, оцінити наслідки та зробити висновки на майбутнє. Створенню історій сприяють: демонстрація відеоматеріалів з відключеним звуком; самостійний відбір фрагментів фільмів для розповіді на занятті; демонстрація знайомого фільму, з продовженням та поясненням дітям тощо. Види сторітелінгу:

- культурний – розповідає про цінності, моральність та вірування;
- соціальний – розповідь людей один про одного (можна розповідати дітям історії з життя відомих людей, що може стати для них прикладом для побудови свого життя);
- міфи, легенди – вони відображають культуру й нагадують нам, чого в житті слід уникати аби бути щасливим;
- jump story – всі люблять слухати історії про містичних істот, коли неочікуваний кінець змушує підстрибнути на стільці від страху; такі історії допомагають подолати власні страхи;
- сімейний – сімейні легенди зберігають історію наших родин, ці історії передаються з покоління в покоління та мають повчальний характер;
- дружній – ці історії об'єднують друзів, оскільки вони згадують про певний досвід, який вони пережили разом;
- особистий – особисті історії розповідають про власний досвід та переживання. Це важливий вид сторітелінга, оскільки подібні історії допомагають зрозуміти себе, і почати розвиватися.

Сторітелінг є хорошим способом мотивації, переконання дітей, який дає змогу надихнути їх на прояв ініціативи в навчальному процесі. Наприклад, можна розказати та проаналізувати будь-яку казку, історію, вірш, легенду тощо. Сторітелінг – це творча розповідь. На відміну від фактичної розповіді (переказу, опису по пам'яті), яка ґрунтується на роботі сприймання, пам'яті, відтворювальної уяви, в основі творчих розповідей лежить робота творчої уяви. Обов'язковими компонентами такої розповіді мають бути самостійно створені дитиною нові образи, ситуації, дії. При цьому діти використовують свій набутий досвід, знання, але по-новому комбінують їх. Історія залежить від того, для якого віку дітей вона призначена. В історії будь-якого виду є кілька ключових принципів, які відрізняють її від простого викладу фактів: наявність персонажа; наявність інтриги; наявність сюжету. Складові частини історії: герой; сюжет; тема та ідея. Героєм історії може бути предмет, людина, явище, вигадана істота, природа, символ. Сюжет повинен містити експозицію, зав'язку, розвиток дій, кульмінацію та

розв'язку[3].

Мистецтво сторітелінгу – це один із найприродніших і водночас найефективніших способів надати навчальному процесу особливої якості. Прийоми мотивації: створення проблемних (освітніх) ситуацій, застосування незвичних матеріалів, наочних і технічних засобів, усі види драматизації, використання несподіваної, невідомої та суперечливої інформації, емоційна насиченість навчального змісту, створення емоційних ситуацій, використання технік емоційної розрядки, моментів змагання або гри тощо.

Отже, існує чимало прийомів мотивації дітей, і сторітелінг – один з них. Найдоречніше використовувати сторітелінг на першому етапі заняття – етапі спілкування, мотивації, презентації теми. Головне на цьому етапі – «зачіпка», несподіванка, дивовижа, зупинка у звичній діяльності, що перетворює її на ситуацію нерозв'язаності, загадковості. Цікава історія допомагає сфокусувати увагу дітей на завданні, таким чином створюється освітня ситуація: новий поворот у вже відомому матеріалі, сюжеті. Потім слід з'ясувати, які запитання виникли у дітей, та визначити тему заняття. Важливо допомогти вихованцям визначити мету заняття і його результат (виходячи з їхніх вікових та психофізіологічних особливостей).

Щоб ефективно використовувати сторітелінг, радимо дотримуватися таких правил:

- Розповідь на початку заняття (сюрпризний момент) має тривати не більше 2-3 хв. Це має бути непростий або комічний випадок з життя персонажа, мета якого — донести до дітей важливу інформацію.
- Персонажі (або персонаж) мають бути яскраві, добре знайомі дітям (їхня «фізична» присутність під час розповіді не обов'язкова).
- Ключовим є запитання, на якому зосереджено увагу слухачів і на яке буде дано відповідь наприкінці історії.
- Для підтримання уваги дітей важливо забезпечити оптимальний ритм історії (тобто те, наскільки швидко або повільно вона розвивається).
- Емоційне наповнення оповідки має наближати її до власного досвіду слухачів, аби вони співчували персонажеві, бажали допомогти йому.
- Діти мають бути учасниками подій, що відбуваються з персонажем і особисто стосуються кожного з них.
- Оповідачу доречно варіювати тон, гучність свого голосу. Розповідання тихим голосом, а іноді навіть пошепки, допомагає слухачам сприйняти сюжет, злитися з ним, співпереживати персонажам.

- Бажано супроводжувати розповідь відповідними мелодіями і звуками (підготовленими заздалегідь).
- Розповідь не слід перевантажувати зайвими деталями та наочністю.

Сюжет, який розповідає вихователь, слід розвивати за підготовленим планом. Проте для створення захопливої розповіді самої структури замало. Важливо правильно пов'язати всі її елементи в єдиний твір. Стиль і тон сторітелінгу — те, що впливає на сприйняття історії. Щоб сюжет захопив дітей, у ньому обов'язково мають бути представлені базові структурні елементи. Починаємо, як правило, з прив'язки до місця події (де розпочалася історія — реальна, казкова, фантазійна тощо). Далі мають виникнути особливі обставини (хтось зник, зіпсувалися погодні умови, комусь (тваринам, рослинам, казковим персонажам та ін.) потрібна допомога [фото 1])

Щоб розв'язати проблему, персонаж залишає домівку й вирушає назустріч пригодам. Ці пригоди обов'язково завершуються його перемогою та щасливим поверненням додому. І, насамкінець — мораль історії (старших дошкільнят можна залучити до формулювання висновку). Зауважимо: деякі структурні компоненти сторітелінгу можна об'єднувати залежно від сюжету оповіді. На початковому етапі, як вихователю, так надалі й дітям, найдоцільніше використовувати адаптований (скорочений) варіант відомих карток Проппа.

Навчаючись за цими картками розповідати оповідки, діти потім переказують їх одноліткам, друзям, батькам. Цей прийом ефективний у роботі з мовленнєво пасивними дітьми. Залучення їх до розповідання власних історій допоможе їм упоратися з проблемами мовлення. Персонажів має бути небагато. Бажано обрати для кожного віку найбільш привабливих та добре знайомих дітям персонажів казок, оповідань, мультфільмів, які залишатимуться з ними весь час від вересня до травня. Орієнтуватися слід на вподобання сучасних дітей. Вони, наприклад, не завжди здатні сприйняти приліт Ворони з паперовим листом від когось, адже сучасні дошкільники знають, що

таке електронна пошта, електронний лист, скайп, але, можливо, жодного разу не були на пошті й не бачили звичайного конверта з маркою. Отже, потрібно дітей знайомити з новими і казковими персонажами. Більше розповідати, спостерігати, звертати увагу.

Вигадування історій – цікавий навчальний прийом. З його допомогою будь-який сухий зміст навчальної теорії можна подати у захопливому казковому форматі. В якості опорних підказок для створення сюжету можна використовувати спеціальні ілюстровані карти-карти Проппа. Карти Проппа – це своєрідний конструктор казки, що складається з окремих карток, на яких схематично позначені події та епізоди пригод. З їхньою допомогою можна навчити дошкільнят і школярів аналізувати зміст будь-якого оповідання, переказувати сюжет і вигадувати власні історії [фото 2].

Карти, що використовуються на початку роботи, в молодшому і середньому віці вони повинні бути виконані в сюжетній манері і барвисто. Надалі, користуються картами з досить схематичним зображенням кожної функції, зміст якої був би зрозумілий дітям, або кожне зображення треба обмовляти.

Як працювати з картами Проппа?

1 етап: Познайомте дошкільнят з казкою, як жанром літературного твору. Поясніть її загальну структуру, а також ключові відмінності від інших форм літературних творів.

2 етап: Супроводжуйте читання казки викладанням карт Проппа із зображенням відповідних подій.

3 етап: Запропонуйте дітям, обрати відповідні сюжетні карти і, спираючись на них, переказати її зміст.

4 етап: Створіть разом з дошкільнятами власний сюжет казки з використанням карт Проппа. Для цього необхідно обрати 5-8 карт, вигадати дійових осіб, обрати головного героя, його помічників і тих, хто буде йому шкодити, створюючи перепони на шляху до мети.

Що цікаво, карти Проппа є універсальним інструментом. Їх можна

використовувати у роботі як з дошкільнятами, так і зі школярами старших класів. Вони стануть у пригоді як вихователю дошкільного закладу, учителю початкових класів, так і психологу. За допомогою опорних карток-схем навчить дітей переказувати зміст казки і вигадувати власні казки з простим сюжетом, у тому числі тематичні. Наприклад, на занятті з математики, вивчаючи цифри, геометричні фігури запропонуйте за допомогою карт Проппа створити історію про взаємини цифр (як вони сваряться і миряться). На занятті з природознавства запропонуйте вигадати історію, про «суперсилу», якою володіє їхня улюблена рослина чи тварина. Запропонуйте дітям вигадати казку, наприклад, про Країну умовних знаків, або про мандрівку певною країною, містом чи у межах природної зони. На занятті з мови за допомогою карток Проппа можна запропонувати створити альтернативну версію загальновідомої казки. Або вигадати історію з використанням слів на певну. Дітям цікаво буде скласти казку, сюжет якої має чітко відповідати тим епізодом пригод, які зображені на картах Проппа (діти отримують картки, наприклад, жеребкуванням). Карти Проппа стануть у пригоді для сумісного вигадання казки, в якій головний герой переживає подібну життєву ситуацію, що є актуальною для дитини. Обігрування життєвих ситуацій дозволяє дитині розкритися і розповісти про те, що її насправді турбує [4]. Також, скерувавши за допомогою карток сюжет історії у потрібний бік, спеціаліст може у невимушеному форматі провести бесіду і допомогти дитині вирішити складну для неї ситуації або психологічно підготувати її до сприйняття певних обставин.

Таким чином, упровадження в практику прийому сторітелінг мотивує вихованців до навчальної діяльності, пізнання нового. Вони навчаються граючись, розвивають мовлення й уяву, пишаються своїми досягненнями, що сприяє їхньому загальному розвитку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / оновлений. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / (Білан О.І.) Тернопіль: Мандрівець, 2017.
3. Крутій К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей / К. Крутій, Л. Зданевич // Дошкільне виховання. 2017. №7.
4. Гавриш Н. Секрети методичної кухні, або Як підготувати педагога-майстра / Н. Гавриш // Вихователь-методист. 2015. №2.

Іщук Тетяна Василівна,

старший викладач кафедри психології,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія;

Одинець Артем Вікторович,

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти зі спеціальності 053
Психологія, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Питання соціальної адаптації в сучасному українському суспільстві посідає одне з пріоритетних місць в суспільній свідомості. Руйнування базових соціальних структур стала передумовою виникнення мінливих і невизначених ситуацій. Стає очевидним, що дослідження соціальної адаптації вітчизняною наукою набуває якісно нових характеристик. Це зумовлено об'єктивними і суб'єктивними факторами, з яких найбільш суттєвим є трансформація та модернізація українського суспільства. Все це актуалізує необхідність звернення до теоретико-методологічних основ аналізу проблеми соціальної адаптації.

Соціальна адаптація розкриває передусім закономірності відносин людини та суспільства, позицію особистості щодо соціуму. Йдеться про відображення взаємодії двох організованих, відносно самодостатніх систем – студентства та соціального середовища.

У науковій літературі поняття «соціальна адаптація» вживається у широкому і вузькому значенні. У широкому філософському аспекті її інтерпретують як будь-які взаємодії індивіда та середовища, в яких відбувається узгодження їх структур, функцій та поведінки [2, с. 13]. У працях вчених, виконаних у цьому контексті, соціальна адаптація характеризується як спосіб зв'язку особистості та макросередовища і акцентується увага на зміні суспільного становища людини, набуття нових соціальних ролей.

Соціальна адаптація у вузькому соціально-психологічному значенні розкривається як взаємини особистості з малою групою, найчастіше – виробничою чи студентською. Тобто процес адаптації тлумачать як входження особистості в малу групу, засвоєння нею сформованих норм, відносин, зайняття певного місця у структурі відносин між її членами.

Типовим тлумаченням соціальної адаптації є розуміння її як

історично зумовленої практичної діяльності, основний зміст якої становить пристосування людини до умов, форм та способів суспільного життя і перетворення конкретного соціального середовища відповідно до потреб взаємодіючих сторін. Такий характер діяльності особистості виходить за межі біологічної адаптації: вона трансформує соціальне навколишнє середовище, пристосовуючи його до своїх біосоціальних і специфічно соціальних потреб. Тобто людина як адаптант – це жива система, яка являє собою єдність фізичного і духовного, природного і соціального. В цьому контексті виокремлюють два аспекти адаптації: адаптацію в системі відносин «організм – природне середовище» і адаптацію в системі відносин «особистість – соціальне середовище» (соціальна адаптація) [1].

Розуміння адаптації як єдиного процесу обстоюють багато вчених. Зокрема, М. Требін відзначає, що «адаптивна діяльність людини уже на біологічному рівні несе в собі моменти соціальності» [8, с. 14.].

Частіше за все дослідники звертають увагу на адаптацію об'єкта до факторів середовища його існування; рідше – до самого себе (на самоадаптацію) і майже ніколи – на адаптацію об'єктом факторів середовища до самого себе. Таке розрізнення адаптації можна зустріти лише у психологів у зв'язку з аналізом активності особистості чи групи людей. При цьому виділяють адаптивну і адаптуючу активність.

Соціальна адаптація, як процес, спрямована, передусім, на оптимізацію взаємовідносин індивіда і соціального середовища, яка виникає у відповідь на зміни в цій взаємодії і полягає в оцінці ситуації і корекції як поведінки людини, так і стану навколишнього соціального середовища. Тобто соціальна адаптація постає вже як подвійний процес, в якому людина не тільки піддається впливу середовища, а й сама впливає на нього [6, с.15].

Розвиваючи в цьому контексті ідею активності особистості в межах соціальної адаптації, науковці зазначають, що вона проявляється в багатьох випадках. По-перше, тільки людина створює певні інститути, норми, які значно полегшують процес її адаптації в соціумі; по-друге, тільки людина здатна готувати себе свідомо до процесу адаптації (процес прийняття або неприйняття встановлених соціальних норм залежить від неї самої); по-третє, саме людина є суб'єктом адаптації, яка особливо активізується в режимі вхідного бар'єра (при входженні в новий колектив, коли відбувається зміна системи відносин та в процесі їх стабілізації, збереженні свого статусу-кво). Отже, людина більшою мірою, ніж середовище, тяжіє до внутрішнього розвитку, а це і є постійним джерелом адаптації [6, с.56].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що деякі дослідники пов'язують соціальну адаптацію з можливістю реалізації потреб.

Зокрема, К. Андросович під соціальною адаптацією розуміє «взаємодію індивіда із кардинально видозміненим соціальним середовищем, в ході якого увідповіднюються вимоги і очікування обох сторін» [3, с.20]. Інші вчені вважають, що «адаптація – це стан взаємовідносин особистості і соціального середовища, який характеризується наявністю об'єктивних і суб'єктивних обставин, що дають можливість особистості без особливих зовнішніх і внутрішніх конфліктів продуктивно здійснювати професійну діяльність, задовольняти свої соціогенні потреби» [4].

У цьому контексті соціальна адаптація постає як цілісний, динамічний, безперервний, відносно стійкий процес встановлення відповідності між сукупним рівнем найбільш актуальних потреб особистості і наявним рівнем задоволення цих потреб в соціумі. Якщо за точку відліку взяти потреби суспільства, то людина, яка, орієнтуючись на нормативні, легітимно встановлені інтереси, одночасно реалізує свої, що відповідають суспільним нормам, має високий рівень адаптації, а суспільство володіє високою адаптивною властивістю. При цьому, як підкреслюють П. Бергер і Т. Лукман, «починаючи з певного періоду особистісного розвитку, людина розуміє, що її життєві проекти не тільки відрізняються, а можуть бути і прямо протилежними проектам інших. Світ повсякденного життя декларує себе, тому потрібно створювати для себе дещо, що замінює соціальні норми, і керуватися цим у своїй подальшій діяльності» [2, с.14]. Таким чином, виникає ситуація нееквівалентності світу, об'єктивно існуючого, і світу, створеного самою людиною. Соціальна адаптація в цьому випадку узгоджує, збалансовує зміст цих понять і є сукупністю різних моделей поведінки, яка оптимізує відповідність між потребами людини і їх задоволенням. Система суспільних відносин встановлює для неї межі пошуку інформації та регламентує її поведінку.

Для подальшого розкриття теоретичних засад соціальної адаптації принциповим є питання про її співвідношення з соціалізацією. Соціалізація сприяє особистості активно включатися в різні структурні елементи соціального середовища, що, в свою чергу, дає можливість (за умови оптимальної адаптації) успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення. Адаптація є більш широким поняттям щодо соціалізації, оскільки безпосередньо пов'язана із сутністю і субстанцією життя. В обох випадках процеси соціальної адаптації і соціалізації стосуються, по-перше, взаємодії людини і соціального середовища і, по-друге, характеру протікання цих процесів. В цьому полягає їх схожість. Але існує і відмінність. Якщо соціалізація є процесом інтерналізації групових норм, цінностей, типових форм поведінки, що мають місце в процесі індивідуального

психічного розвитку індивіда, то адаптованість особистості в соціумі – це такий її стан, який дає можливість без тривалих конфліктів, з усією повнотою проявити свої творчі, конструктивні здібності, пережити стан самоствердження і власної значущості [5, с.29-30].

Безумовно, соціалізація і соціальна адаптація взаємопов'язані, взаємодоповнюючі процеси. Але процес соціалізації не зводиться до очевидної взаємодії індивідів. Він містить у собі всю сукупність суспільних відносин, включаючи усвідомлені і напівсвідомі, безпосередні і опосередковані. Не можна також розглядати соціалізацію лише як просту регламентацію, яка адресована індивіду у вигляді готової соціальної форми. Соціалізація як процес творчо інтерпретованого засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, дає йому можливість функціонувати як рівноправному члену суспільства. Тому закономірно, що в процесі соціалізації особистості формується механізм адаптації: з одного боку, соціум впливає на людину, яка вибірково сприймає і опрацьовує цей вплив відповідно до своєї внутрішньої природи, і з іншого, – індивід активно впливає на соціум. Іншими словами, соціальна адаптація постає як спосіб, інструмент соціалізації особистості і становлення індивідуальності [5, с.30].

Більш повна змістовно-ціннісна характеристика соціальної адаптації вимагає аналізу та систематизації її внутрішніх процесів та динаміки. В науковій літературі щодо цього існує умовна періодизація процесу адаптації:

- переадаптація (використання «готових» елементів внутрішньої структури адаптанта, апріорі змодельованих форм поведінки за умови раптових видозмін соціосередовища);
- інадаптація (власне адаптація);
- постадаптація (удосконалення набутої адаптації) [6, с.24].

Однак така класифікація етапів соціальної адаптації характерна для відносно стабільних суспільств. В періоди соціальних трансформацій і переструктуризації суспільних інституцій прийнято виділяти «первинну соціальну адаптацію». Вона виявляється в пристосуванні до мінімуму соціальних змін, за яких засвоєння сукупності змін, входження в нове життя все ж таки корисніше за тотальне неприйняття нових вимог [6, с.25].

Логічно припустити наявність вторинної соціальної адаптації, яка фіксує подолання інерції свідомості, психологічного дискомфорту. Такий підхід розвиває М. Корольчук. Вона стверджує, що в суспільствах з екстремальною траєкторією розвитку процес адаптації проходить три стадії. Перша – це стадія соціального шоку. Її ключовими характеристиками є страх, бездіяльність і спроби первинного

осмислення катаклізмів, що відбуваються. Наступною є стадія мобілізації адаптивних ресурсів, тобто етап глибокого осмислення ситуації і концентрації зусиль на свідомому пошуку виходу із неї. Завершальна стадія – це стадія відповіді на виклик середовища. Її основний зміст розкривається в здатності адаптанта реалізувати конкретні моделі адаптивної поведінки, які враховують зміни в суспільстві і його адаптивні ресурси [7, с.132].

У кризові і відносно стабільні періоди розвитку суспільства ці стадії мають такі розбіжності.

1. Для першої стадії соціальної адаптації характерна настільки глибока дезорганізація відносин суб'єкта із соціумом, що вона нерідко призводить до завершення адаптаційного процесу вже на початковій фазі.

2. Друга стадія соціальної адаптації супроводжується мобілізацією адаптивних механізмів особистості, які, як правило, не задіяні в еволюційних середовищах.

3. Третя стадія соціальної адаптації відбувається в більшості випадків на фоні адаптивної асиметрії: значного відставання трансформації свідомості від перебудови моделей індивідуальної та суспільної поведінки. Для еволюційних суспільств такий розвиток основних елементів соціальної адаптації нехарактерний [7, с.133].

Аналіз проблеми соціальної адаптації буде неповним без розгляду чинників, що визначають розвиток, часовий проміжок, темпи, результати адаптації та впливають на рівень її показників. Як правило всю сукупність таких чинників поділяють на дві групи – зовнішні і внутрішні.

У першу групу входять елементи навколишнього середовища та соціуму, а в другу – індивідуальні характеристики особистості. Звідси визначають особистісні (внутрішні) чинники: соціально-демографічні характеристики (стать, вік, статус у суспільстві), ціннісні орієнтації і психологічні властивості особистості. Зовнішні чинники представлені комплексом ознак, обумовлених видом професійної діяльності індивіда, його світобаченням [6, с.60].

Для детальнішого вивчення чинників соціальної адаптації необхідною умовою є вияв взаємозв'язку адаптації з окремими параметрами індивідуальності, оскільки одні і ті самі обставини впливають на людину по-різному. Так, особистість, як суб'єкт діяльності, може адекватно оцінювати об'єктивне значення соціальної ситуації, але на її поведінку можуть впливати суто внутрішні орієнтири – свобода вибору, індивідуалізація, конформізм та ін. [6, с.60-61].

Важливою умовою, що впливає на процес адаптації, є суспільний досвід людини. Історія свідчить, що в результаті соціальних потрясінь

(революцій, війн, кризових ситуацій, природніх катаклізм) формується не стільки докорінно новий тип людини, скільки людина, що повністю пристосувалася до нових умов і готова сприйняти їх як безальтернативну реальність. Але навіть усталена соціальна адаптація не означає повної асиміляції особистості з системою суспільних вимог. У реальному повсякденному житті іноді обставини, які не пов'язані безпосередньо із конструктивними діями адаптанта, дають йому змогу досягати певних успіхів [6, с.62].

Актуалізація цілого комплексу чинників соціальної адаптації пов'язана і з актуалізацією індивідуальних потреб особистості. Як один із найважливіших виокремлюють економічний (матеріальний) комплекс, який пов'язаний із матеріальним забезпеченням життєдіяльності. Комплекс самозбереження об'єднує чинники безпеки життя. Регулятивний комплекс є сукупністю чинників, що відображають фізіологічні аспекти функціонування організму і його психічний стан. Відтворювальний комплекс поєднує чинники, які забезпечують реалізацію потреб людини з метою створення сім'ї, продовження роду. Комунікативний включає чинники, які пов'язані із задоволенням потреб людини в спілкуванні. Когнітивний містить чинники, які відображають реалізацію когнітивних потреб (освіта, кваліфікація, інтелект). Комплекс самореалізації визначається категоріями «самостворення», «досягнення», «влада», «авторитет», «престиж» [6, с.65].

Соціальна адаптація охоплює рівень свідомості і моделі поведінки. В контексті соціальної адаптації відбувається не стільки розмежування бажаності чи небажаності, визнання чи невизнання нових соціальних умов, скільки оцінка особистих здібностей, динаміки очікувань і можливостей їх задоволення. На поведінковому рівні соціальна адаптація індивіда проявляє себе як регуляція поведінки апріорі накресленої мети і самостійним прийняттям рішення. Вибрана стратегія поведінки відображає конфлікт опору і вибір індивідом оптимального варіанту.

З точки зору розкриття науково-теоретичних засад соціальної адаптації актуальною є характеристика її видів: добровільної – вимушеної; активної – пасивної; загальної – специфічної. Розмежування адаптації на добровільну – вимушену дає М. Корольчук. Добровільна адаптація, на її думку, має місце тоді, коли нові цінності і способи соціальної дії, які пропонуються соціальним середовищем, не вступають у суперечність із системою ціннісних орієнтацій індивіда. Вимушена адаптація, навпаки, виникає тоді, коли напрямки перетворень, нові цінності і способи соціальної дії вступають у конфлікт із цінностями і можливостями особистості, хоча вона і повинна

використовувати їх для реалізації своїх життєво важливих цілей. Вимушена адаптація не означає примирення, згоди чи схвалення. Суспільну ситуацію не можна ігнорувати, але її можна засуджувати, можна обирати пасивний, відчужений тип поведінки [7, с.136].

Розуміння розбіжностей між активною і пасивною адаптацією дає можливість вибудувати типологію адаптаційних процесів. У науковій літературі виділяють деякі критерії для їх диференціації: способи усвідомлення соціально-економічної реальності, типи соціально-економічних ресурсів і способи їх використання. Це має принципове значення для оцінки ефективності нових взаємовідносин, які виникають в процесі соціальної адаптації [6, с.66].

Соціальне призначення адаптації реалізується через її функції. Традиційно в якості основної функції адаптації виокремлюється пристосувальна, яка є важливим чинником самозбереження особистості. Боротьба за самозбереження, виживання, безумовно, пов'язана із пристосуванням, але соціальна адаптація – це явище більш глибоке, аніж пристосування або ж звикання. Механізм звикання реалізується в міру необхідності і дає змогу людині економити власні ресурси в типових для неї ситуаціях. Адаптація ж – це передусім внутрішньо мотивований процес, який характеризується, в кінцевому підсумку, прийняттям або ж неприйняттям особистістю, що розвивається, зовнішніх і внутрішніх умов існування; а також активність особистості, яка змінюється відповідно до цих умов в бажаному напрямку. Отже, поряд із пристосуванням, функціональне призначення соціальної адаптації полягає у відображенні, насамперед, міжособистісних зв'язків і відносин в процесі життєдіяльності з позиції збереження інтересів як людини, так і соціуму [6, с.70].

Соціальна адаптація постає також як умова ефективності діяльності, будь-якого перетворення, а також є чинником оптимізації і регуляції соціальної взаємодії. У цьому контексті виокремлюють нормативно-регулятивну функцію соціальної адаптації [6, с.71].

Стимулюючи людей до входження у сферу культурних цінностей, надбань нових норм соціокультурного життя, соціальна адаптація відіграє культурологічну функцію.

Акцентуючи увагу на функції мобільності соціальної адаптації, зазначимо, що важливу роль відіграють як прийняття окремих елементів суспільного життя, так і засвоєння мінливого темпу цілісної системи суспільних відносин, а також здатності переживати екстремальні життєві ситуації. Ця функція передбачає, по-перше, засвоєння нових стратегій поведінки; по-друге, засвоєння нових норм і цінностей, які визначають ці стратегії нормативно і морально придатними для особистості; по-третє, погодження самооцінок і

прагнень індивіда не тільки з його можливостями, а й із соціально-економічною реальністю [6, с.72].

Характеризують також функцію прогресування соціальної адаптації, адже вона дає можливість не тільки виживати, а й гармонійно розвиватися індивіду. Йдеться про успішну репрезентацію особистості в соціумі, про зростання її потреб і запитів, а також про підвищення власного рівня організації і культури.

В умовах соціальної невизначеності і відсутності продуктивних моделей соціальної дії розкривається функція стимулювання в процесі адаптації. Це виявляється у здатності людей не тільки усвідомлено орієнтуватися в існуючих ситуаціях, а й вибудовувати адекватні моделі соціальної поведінки і раціонально використовувати різноманітні ресурси з метою реалізації своїх потреб і інтересів [6, с. 73].

Отже, зміст соціальної адаптації може бути схарактеризований як цілісний, динамічний, безперервний, відносно сталий процес взаємодії особистості і соціального середовища, який формує здатність свідомо орієнтуватися в змінених або екстремальних ситуаціях, виробляти адекватні соціальним реаліям моделі поведінки, раціонально використовувати індивідуальний, суспільний потенціал та досвід для узгодження оцінок і можливостей з метою найбільш повного забезпечення своїх потреб та бажань.

Список використаних джерел

1. Адаптація соціальна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_адаптація
2. Адаптація учнів і випускників: навчально-методичний посібник / В. Мушинський, О. Попова, О. Бондар ; [упоряд. Т. Червонна]. К.: Шкільний світ, 2015. 165 с
3. Андросович К.А. Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. №3.(46). С.20–24.
4. Волнушкіна Г.В. Соціально-психологічні особливості адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі. URL: <http://www.apppsychology.org.ua> (дата звернення: 10.11.2024 р.).
5. Гура Е.І. Теорія розвитку особистості: адаптація у період ранньої зрілості : монографія. Дніпропетровськ : Журфонд, 2014. 169 с.
6. Кавалеров А.І., Бондаренко А.М. Соціальна адаптація: феномен і прояви. О. : Астропринт, 2005. 112 с.
7. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. К: Ніка-Центр, 2006. 376 с.
8. Требін М. Адаптація соціально-політична // Політична

енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 14.

Йокоб Андрея Павлівна,
здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти за спеціальністю 015
Професійна освіта (за спеціалізаціями)
Мукачівський державний університет
Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні, у час війни з нашим східним сусідом, педагогічним фахівцем в Україні слід особливо виважено підходити до формування особистості українських дітей. У цьому контексті особливої гостроти й актуальності набувають питання формування юних українців, які уже з дитинства володіють чіткою громадянською позицією, здатні до самовиховання, й творчої самореалізації й саморозвитку. Саме дошкільна освіта має бути тією першою ланкою, яка здійснює ефективний освітній та виховний процес у стінах закладів дошкільної освіти (ЗДО), а особистість вихователя має надихати дошкільнят та бути ініціативним, творчим та конкурентоздатним.

Наголосимо на тому, що необхідність вдосконалення професійної діяльності вихователів ЗДО, головним чином, зумовлена соціальними, культурологічними та педагогічними чинниками й викликає потребу в пошуку ефективних засобів професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта ще під час навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Особливу роль у професійній підготовці конкурентоздатних майбутніх вихователів відводимо мистецтву, адже саме мистецтво розкриває соціальний сенс життєвих явищ та спонукає до співпереживання.

Зауважимо, що серед різноманітних видів мистецтва ми [1] особливу роль відводимо театру як одному із найбільш демократичних видів, що дозволяє вирішити значну кількість актуальних проблем сучасної професійної педагогіки та суттєво вдосконалити професійну підготовку майбутніх вихователів у навчальних закладах. Отже, театральна педагогіка нині виступає у якості вагомого чинника розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

Нині у дисертаційних дослідженнях акцентовано увагу на

позитиві театральної педагогіки у професійній підготовці майбутніх фахівців різних спеціальностей. Так, М. Паустовська проаналізувала потенціал театральної педагогіки для вдосконалення професійної компетентності майбутніх учителів німецької мови; М. Бедевельська розкрила можливості театральної педагогіки під час формування педагогічної майстерності майбутніх учителів іноземної мови; Л. Лимаренко вивчала потенціал студентського театру для вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів.

Актуальними у контексті нашого дослідження вважаємо напрацювання, які представлені у дисертації Л. Дубини щодо використання театральної педагогіки для підготовки компетентних учителів, які працюватимуть у початковій школі, а також дисертаційну роботу Р. Калько, у якій розглянуто теоретичні та прикладні засади формування соціокультурного досвіду молодших школярів на основі використання засобів театральної педагогіки. Однак, варто акцентувати увагу на тому, що фундаментальних напрацювань, які би безпосередньо стосувалися вивчення потенціалу театральної педагогіки для вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО поки не має. Цей факт спонукав нас до більш ґрунтовного вивчення даного питання.

У нашому баченні театральну педагогіку доцільно розглядати у якості потужного позитивного засобу, який дозволяє якісно організувати освітній процес для здобувачів освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, а саме:

- підвищити рівень художньої освіти та сформувати естетичний смак;
- вдосконалити особистісні якості та риси характеру;
- розвинути комунікативні якості на основі діалогу і монологу;
- підвищити рівень сформованості пам'яті, уяви, фантазії;
- дозволяє створити позитивний емоційний настрій під час навчання та зняти психологічне напруження.

Переконалим фактом доцільності використання театральної педагогіки у професійній підготовці майбутніх вихователів є те, що усі вини грають декілька як особистісних так і професійних ролей одразу. Причому набір ролей, які пропонує як сьогодишнє українське суспільство, так і ЗДО є доволі різноманітний, але від особистості самого вихователя залежить те, які ролі будуть обрані. Іноді та сама роль може по-різному розумітися, засвоюватися, переживатися, оцінюватися і реалізовуватися. Безпосередня участь студентів у репетиціях, творче перевтілення забезпечують засвоєння соціальних норм поведінки та надають задоволення в обраній професії.

Варто відзначити, що головний пріоритет театральної педагогіки

полягає у тому, що її використання під час професійної підготовки забезпечить майбутнім вихователям ефективну можливість максимально розкрити й суттєво збагатити свій духовний світ та вдосконалити творчий потенціал, а також надасть реальну можливість ефективно адаптуватися в соціальному середовищі ЗДО.

Нині ми усі є свідками великого відтоку педагогічних кадрів із дошкільної освіти, спостерігається відсутність справжнього інтересу до професійної діяльності вихователя ЗДО, а також спостерігається незадоволеність. Усі ці факти породжують внутрішній конфлікт особистості та стримують зростання духовних та фізичних сил у студентів, які обрали спеціальність 012 Дошкільна освіта. У нашому баченні для того, щоб майбутні вихователі змогли активно проявляти творчість під час виконання своїх професійних обов'язків необхідно системно і цілеспрямовано збагачувати їхній особистісно-професійний досвід яскравими художніми враженнями. Така діяльність буде можлива за умови активного використання засобів театральної педагогіки в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Атрощенко, Т., Йокоб, А. (2023). Потенціал театральної педагогіки у формуванні професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Social Work and Education*. 10, 4, 521–529.

Канарова Ольга Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Україна

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З БАТЬКАМИ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема патріотичного виховання підростаючого покоління не нова і має глибоке коріння. Однак соціальний світ, що швидко змінюється розкриває більш складні грані здійснення цього процесу у системі освіти. Актуальність дослідження обумовлена тим, що рівень розвиненості патріотизму у громадян будь-якої країни має великий вплив на розвиток усіх сфер цієї держави, що зумовлює необхідність виховання зазначеної якості у підростаючого покоління.

Процеси, що відбуваються, висунули ряд важливих нових завдань

зі створення суверенної, економічно розвиненої, цивілізованої в суспільстві, демократичної держави, яка забезпечує конституційні свободи, права та обов'язки своїх громадян з повною гарантією їх правової та соціальної захищеності. А це свідчить про необхідність виховання у громадян, і насамперед у підростаючого покоління, морально-психологічних та етичних якостей, серед яких особливе значення має патріотизм, громадянськість, відповідальність за долю Батьківщини та готовність до її захисту.

Патріотичне виховання дошкільнят має вирішувати широке коло завдань. Це не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, а й виховання шанобливого ставлення до людини-трудівника та результатів її праці, рідної землі, захисників вітчизни, державної символіки, традицій держави, загальнонародних свят.

Методи виховання дошкільнят забезпечують оволодіння ними знаннями про рідний народ, його Батьківщину і на цій основі – розвиток національних рис та якостей молодого покоління.

Враховуючи потребу сучасного суспільства у вихованні патріотичної свідомості громадян Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова від 30 червня 2021 р. №673 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»[3].

Сьогодні завдання з патріотичного виховання дошкільників зорієнтовані на сім'ю. Сім'я – перша ланка, джерело передачі дитині соціально-історичного досвіду. Саме у родині дитина отримує урок моральності, тут закладаються життєві норми і правила співіснування.

Це завдання традиційно вирішується рік у рік, але проблема виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку залишається актуальною.

Новітні системи національного виховання дошкільників зазначають важливість національної спрямованості освіти, її життєву єдність з історією і традиціями українського народу, зберегти і збагатити національну культуру

Генерувати національну самосвідомість дитини – є головною задачею національного виховання дітей дошкільного віку. Сформувати відчуття приналежності до своєї нації, яка виступає в етнічному самовизначенні. Сукупність емоцій, які встановлюють суб'єктивне ставлення людей до своєї нації, її потреб і норм життя, а також до інших народів – основа національної самосвідомості і національного почуття. Для нас, для дорослих, важливо сформувати у дитини ще у ранньому дитинстві національні почуття, елементи національної свідомості і щоб вони несли в собі моральну спрямованість.

Національне виховання – це створена впродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість і ціннісні орієнтації молоді; передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь [2].

Найважливішою перевагою національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Якісне виховання національних відчуттів у дошкільнят можливе тільки у тісному контакті з сім'єю, але сучасна сім'я переживає складний етап еволюції, багато в чому втрачаючи колишні традиції, не встигнувши сформувати нові форми сімейного досвіду. Поглиблюється криза у духовній сфері сім'ї, яка виявляється у послабленні уваги до духовних цінностей.

Головне у патріотичному вихованні є залучення маленького громадянина до культури свого народу, оскільки розкриття особистості дитини цілком можливе лише через включення її у культуру власного народу. Залучення дітей до батьківської спадщини виховує повагу, гордість за землю, на якій живеш. Для маленької дитини Батьківщина починається з рідного дому, вулиці, на якій живе вона та її родина, у сім'ї починає «рости» майбутній громадянин своєї країни.

Дошкільнята з конкретності мислення ще не можуть усвідомити сутності суспільних явищ та понять. Так, поняття Батьківщина звучується в них до того вузького оточення, де вони живуть. Тому виховання патріотизму необхідно починати з виховання любові до близьких: мами, тата, дідуся, бабусі, сестри, брата; з любові до будинку, в якому дитина живе; садочка, дерева, що росте біля будинку; річці, в якій купається влітку; близькому оточенню – до того, що поруч, що зрозуміло, взаємодія з чим наповнена емоціями та переживаннями. Це і є для дитини дошкільного віку Батьківщина – близька, зрозуміла, рідна, наповнена знайомими звуками та запахами – рідне місто.

Взаємодія з батьками з цього питання сприяє розвитку емоційного, дбайливого ставлення до традицій та національної культури свого народу, а також збереження вертикальних сімейних зв'язків.

Сім'я та дошкільний заклад – два основні інститути соціалізації дітей. Їхні виховні функції різні, але для всебічного розвитку особистості необхідна їх взаємодія. Тому національне виховання дітей повинно стати одним з основних завдань дошкільного навчального закладу, важливою умовою якого є тісний взаємозв'язок з батьками, сім'єю, як осередком суспільства та хранителькою національних традицій [1].

Пріоритетність сімейного виховання потребує нових відносин

сім'ї та дошкільного закладу. Маючи свої особливі функції, вони не можуть замінити одне одного, і встановлення контакту між ними – необхідна умова успішного виховання дитини дошкільного віку.

Сім'я для дитини є ключовою ланкою, яка має спрямувати свої зусилля на патріотичне виховання дитини, а також у світлі нової концепції взаємодії сім'ї та дошкільної установи, в основі якої лежить ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати та доповнити їхню виховну роботу, виховання у дітей патріотичних почуттів необхідно здійснювати в тісному зв'язку з батьками, сім'єю.

Але сьогодні потенційні можливості сім'ї зазнають серйозних трансформацій. Знижується виховний потенціал сім'ї, її роль у процесі первинної соціалізації дитини. Сучасним батькам доводиться нелегко через брак часу, зайнятість, недостатність компетентності у питаннях дошкільної педагогіки та національного виховання. Найближче до дошкільника та проблем виховання дитини стоять педагоги дошкільного закладу, зацікавлені у створенні сприятливих умов для розвитку кожної дитини, та підвищення ступеня участі батьків у вихованні своїх дітей.

Таким чином, встановлення довірливих відносин із батьками плавно веде до спільного дослідження та формування патріотичної особистості дитини. У цьому процесі важливу роль відіграє професійна компетентність педагогів дошкільного закладу, і це не лише сукупність знань і досвіду, а й особистісні патріотичні якості вихователя [4]. Використання різноманітних форм співпраці з батьками дає можливість сформувати у них інтерес до питань патріотичного виховання, викликати бажання розширювати та поглиблювати наявні знання [4].

Тому особливу значимість при вирішенні завдань патріотичного виховання має тісний контакт з сім'єю вихованця. Батьки надають велику допомогу, коли беруть активну участь у житті дитячого садка, проявляючи фантазію, ентузіазм.

Отже, основним завданням національного виховання – є формування національної самосвідомості дитини. А найважливішою перевагою національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави та нації. Головною особливістю взаємодії педагогів з батьками дітей дошкільного віку з формування національного виховання – є співпраця.

Для результативного формування патріотичних почуттів та виховання національної свідомості у дітей дошкільного віку, потрібно організовувати роботу з батьками по встановленню довірливих

контактів, залучати батьків до участі в освітньому процесі, створювати мотивацію батьків для об'єднання зусиль з педагогами задля досягнення позитивних результатів у питаннях виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2016. № С.2-5.
2. Концепція національного виховання. *Рідна школа*. 1995. №6. с. 18-26.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673: веб-сайт: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%Do%BF#Text>
4. Рідна моя Україна / укл. І.І. Сметана; худож. А. Єрьоміна. Харків, 2011. 416 с.

Каньоса Наталія Григорівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

Бабюк Тетяна Йосипівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
Хмельницька область, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРТОБІОТИКИ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Педагогічна ортобіотика – це наука про здоровий спосіб життя та професійну діяльність педагога, про формування у майбутніх фахівців навичок збереження власного здоров'я та створення здоров'язбережувального середовища для дітей. Впровадження принципів педагогічної ортобіотики у професійну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є важливою умовою для забезпечення їхньої готовності до ефективної та безпечної педагогічної діяльності, що, у свою чергу, позитивно впливає на фізичний та психоемоційний розвиток дітей дошкільного віку.

Аналіз досліджень, дотичних до обраної проблеми, свідчить про

наявність наративного і змістового базису. Зокрема, теоретичні засади дослідження узгоджуються з результатами і висновками наукових розвідок Д. Борисенко, І. Острополец [1], Т. Дороніної [3], В. Курілової, Ж. Чернякової, О. Шаповалової, І. Горячок [6], Є. Починок [7]. Основу дослідження заклали також публікації і узагальнення про теорію ортобіозу В. Ворожбіт-Горбатюк, Т. Собченко, С. Козиренко [2], С. Сургової [8]. Впровадження принципів педагогічної ортобіотики у підготовку вихователів закладів дошкільної освіти сприяє формуванню стійких ціннісних орієнтацій, забезпечує гармонійний розвиток особистості педагога та його здатність до професійного самовдосконалення [5].

Ортобіотика (від грец. orthos – правильний, прямий, bios – життя) – наука про самозбереження здоров'я людини, яка досліджує техніки підтримки власного здоров'я (фізичного, психічного та духовного) для забезпечення тривалого, продуктивного та якісного життя. Розвитку педагогічної ортобіотики сприяє інтеграція сучасних наукових досягнень у галузі здоров'язбереження та педагогіки. Педагогічна ортобіотика фокусується на формуванні у педагогів навичок та вмінь, спрямованих на збереження власного фізичного, психічного та духовного здоров'я. Основними принципами педагогічної ортобіотики є:

- цілісність підходу: розгляд здоров'я як комплексного явища, яке включає фізичний, психічний та духовний компоненти;
- профілактична спрямованість: орієнтація на запобігання захворюванням та професійному вигоранню через впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійну діяльність;
- активна позиція педагога: стимулювання особистої відповідальності педагогів за власне здоров'я та здоров'я вихованців;
- неперервність освіти: постійне оновлення знань та вмінь щодо сучасних методів збереження здоров'я та впровадження їх у професійну практику.

У професійній діяльності педагога ортобіотика відіграє ключову роль, оскільки стан здоров'я педагога безпосередньо впливає на ефективність освітньо-виховного процесу. Здоровий педагог здатен створювати позитивну атмосферу в колективі, ефективно взаємодіяти з дітьми та колегами, бути прикладом для наслідування. Основними принципами педагогічної ортобіотики є інтеграція здоров'язбережувальних практик у повсякденну діяльність, розвиток стресостійкості та формування позитивного мислення. Впровадження принципів педагогічної ортобіотики у професійну підготовку майбутніх педагогів сприяє підвищенню стресостійкості (оволодіння техніками саморегуляції та управління емоціями), запобіганню професійному

вигоранню (усвідомлення важливості балансу між роботою та відпочинком), покращенню якості освітнього процесу [7].

Сучасні методики впровадження ортобіотики включають когнітивні техніки, спрямовані на синтез знань з фізичної культури, біології та здоров'язбережувальних технологій. Наприклад, використання практик інформаційної гігієни, раціонального режиму праці та відпочинку, організація індивідуально адаптованої рухової активності. Практичне впровадження педагогічної ортобіотики у підготовку вихователів закладів дошкільної освіти забезпечує формування здоров'язбережувальних компетентностей у майбутніх педагогів. Інтеграція ортобіотичних принципів у зміст навчальних дисциплін реалізується через впровадження спеціальних курсів, семінарів та тренінгів, спрямованих на розвиток навичок самозбереження здоров'я та життєвого оптимізму у майбутніх педагогів, проведення заходів, зокрема, майстер-класи з технік релаксації та управління стресом, семінари з організації здорового харчування та фізичної активності дітей дошкільного віку, тренінги з розвитку емоційного інтелекту (формування навичок розпізнавання та управління власними емоціями, а також емоціями дітей).

Застосування принципів і методів педагогічної ортобіотики у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти забезпечує не лише теоретичне оволодіння принципами педагогічної ортобіотики, але й розвиток практичних умінь, необхідних для їх реалізації в професійній діяльності. Для формування здоров'язбережувальних компетентностей у освітньому процесі доцільно використовувати наступні методи:

- проєктна діяльність – здобувачі розробляють та реалізують проєкти, спрямовані на впровадження здоров'язбережувальних технологій у практику закладів дошкільної освіти. Це може включати створення програм фізичного розвитку або організацію заходів з популяризації здорового способу життя.

- інтерактивні лекції та дискусії – обговорення актуальних питань здоров'язбереження з використанням мультимедійних засобів, що стимулює критичне мислення та глибше розуміння теми.

- рольові ігри та моделювання ситуацій – відтворення реальних педагогічних ситуацій, в яких здобувачі практикують навички створення й підтримання здорового середовища та вирішення конфліктів.

Оцінка ефективності впровадження ортобіотичних підходів є важливим етапом у забезпеченні якісної підготовки здобувачів. Основними критеріями оцінки ефективності впровадження ортобіотичних підходів є рівень сформованості

здоров'язбережувальних компетентностей, психоемоційний стан здобувачів освіти, фізичне здоров'я, мотивація до професійної діяльності. Дослідження результатів впровадження здійснюється за допомогою анкетування, тестування, спостереження та інтерв'ю зі здобувачами.

Отже, педагогічна ортобіотика є невід'ємною складовою професійної компетентності сучасного педагога, забезпечує основу для його особистісного та професійного розвитку. Впровадження ортобіотичних підходів в освітній процес дозволяє забезпечити у здобувачів освіти підвищення рівня здоров'язбережувальних компетентностей, покращення психоемоційного стану, зміцнення фізичного здоров'я, зростання мотивації до професії, чому сприяє створення навчальних курсів, що поєднують теоретичні знання з практичними навичками у сфері педагогічної ортобіотики; вивчення впливу впровадження ортобіотичних підходів на професійне здоров'я вихователів та ефективність їхньої педагогічної діяльності; організація семінарів, тренінгів та конференцій для обміну досвідом та популяризації ідей педагогічної ортобіотики серед освітянської спільноти.

Список використаних джерел

1. Борисенко Д. А., Остополец І. Ю. Ортобіотика як інноваційна технологія навчання здоров'язбереженню особистості. Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / гол. ред. О.М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С. 25–30. https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/3698/1/INTEGRACIJa-TEORII-U-PRAKTIKU-5_11_2021.pdf
2. Ворожбіт-Горбатюк В., Собченко Т., Козиренко С. Теорія ортобіоту Іллі Мечникова: потенціал євроінтеграції національної освіти. Новий колегіум : науково-інформаційний журнал. 2023. №1-2 2023 (110). С. 105–110. https://nure.ua/wp-content/uploads/nk_2023_1-2_web.pdf
3. Дороніна Т. О. Ортобіотика як засіб збереження здоров'я майбутнього вчителя. Сталий розвиток промисловості та суспільства. Матеріали міжнар. наук.-технічної конф. Кривий Ріг : КПП ДВНЗ «КНУ», 2015. Т. 2. С. 17. <https://surl.li/labezy>
4. Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти : колективна монографія / за заг. ред. проф. О.А. Гнізділової. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. 466 с. <https://surl.li/jvwlsq>

5. Каньоса Н. Г. Ціннісно-сміслова регуляція особистості у сфері професійних досягнень // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць. К-ПНУ імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.В.]. Вип. 28 (1-2020). Київ : Міленіум, 2020. С. 254–264. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/207194>

6. Курілова В., Чернякова Ж., Шаповалова О., Горячок І. Педагогічна ортобіотика як складник професійної компетентності майбутнього вчителя. Наукові записки БДПУ. Педагогічні науки. 2023. Вип. 1. С. 296-304. <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/33.pdf>

7. Починок Є. А. Педагогічна ортобіотика як чинник професійної підготовки фахівців початкової освіти. Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 70. С. 89-93. <https://surl.li/kzbcqf>

8. Сургова С. Ю. Ортобіотика як здоров'язберігаюча технологія навчання майбутніх соціальних працівників. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 150. С. 127–130. file:///D:/Downloads/VchdpuP_2018_150_32.pdf

Карасевич Марина Петрівна,

викладач

Зарва Дар'я Олександрівна,

здобувач освіти, ОС «Бакалавр»

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка

Черкаської обласної ради»

м. Умань, Україна

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У СІМ'Ї

*Зміцнити здоров'я дитини в дитинстві,
не допустити, щоб дитина вступила в
юність кволою і млявою, – це означає
дати їй всю повноту життєвих радощів.*

В. О. Сухомлинський

Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей. Дошкільна освіта – перший рівень, який, зберігаючи наступність із шкільним періодом, забезпечує подальше становлення і розвиток особистості дитини, закладає базу для її навчання в початковій школі.

Фізичний розвиток дитини – важлива функція сучасного закладу дошкільної освіти. Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [1, с. 8].

Сьогодні в Державному стандарті дошкільної освіти, в програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», мова йде про фізичний розвиток в цілому, що передбачає розвиток рухової активності, фізичних якостей дошкільників, знання свого тіла, його функцій, призначення його основних частин, можливостей організму, вміння бути відповідним до нього, розвиватися в межах індивідуальних можливостей, власного потенціалу. Треба досконало знати сьогодні стан здоров'я кожного вихованця (фізичного, психічного, духовного, соціального), особливості його розвитку, щоб створити найбільш сприятливі умови для гармонійного розвитку малюка, його фізичної пристосованості до навколишнього життя [2, с. 111; 174].

Фізичне виховання дошкільнят – організований процес, спрямований на їхній фізичний розвиток, рухову, фізичну підготовку до творчої життєдіяльності, набуття знань, умінь та навичок з фізичної культури.

Батьки – найперші вихователі. Час повернути дітей сім'ям і сім'ї дітям, час припинити конфронтації між садочком і сім'єю. Батьки повинні відповідати перед власною совістю, народом, державою за виховання власних дітей. Колись так і було. Сім'я – це народ, нація в мініатюрі. Від рівня її культури залежить і рівень культури, вихованості дітей. Саме тут формуються людяність, духовність, гідність, а також культ матері і батька, бабусі і дідуся, культ роду і народу.

Невипадково народна педагогіка надає першорядного значення виховному клімату сім'ї як основному чиннику формування особистості. «Нащо клад, коли в сім'ї лад», – кажуть у народі, а цей вислів несе в собі глибокий педагогічний зміст. Часто можна чути і таке: добра та сім'я, де виростають добрі діти. Цим підкреслюється та особлива роль, яку відіграє у вихованні дітей загальний клімат сім'ї, її настрої, звичаї, спрямованість.

Першими вчителями маленької дитини стають її батьки, але часто процес навчання розпочинається раніше, ніж вони встигають усвідомити цей факт. Діти засвоюють спосіб життя батьків, у сім'ї закладаються основи багатьох умінь, навичок і звичок, виробляються оціночні судження та визначається життєва позиція підростаючого покоління. Це певною мірою стосується і ставлення до фізичної культури, до активного використання її засобів у побуті для зміцнення здоров'я, всебічного розвитку і змістовної організації дозвілля.

Аналізуючи ступені освітньо-виховної системи, першим завданням дошкільного виховання є фізичний розвиток дитини. Природною вихователькою малої дитини є мати. Найкращі наслідки у вихованні дітей дошкільного віку може дати співпраця родини і дитячого садочка. Це дозволяє дотриматись єдності у напрямках і методах виховання [4].

Кожна дитина відчуває природну потребу в активному русі. І дуже важливо, коли в сім'ї зуміють зробити фізкультуру не просто обов'язковим, а й улюбленим режимним моментом малюка. Зрозуміло, що фізкультура в ранньому і дошкільному віці повинна асоціюватися в дитини з веселою грою.

Тому потрібно визначити, які саме фізичні вправи дитина виконує із найбільшим задоволенням, і зробити виконання цих вправ основними на перших етапах занять. Потім доцільно вводити нові фізкультурні рухи, але в жодному разі не можна змушувати дитину їх виконувати. У фізичному вихованні дітей в сім'ї можуть бути використані різні форми занять фізичними вправами – від простих (ранкова гімнастика) до складних (тренування в окремому виді спорту).

Можна рекомендувати такі форми занять фізичними вправами дітей у сім'ї:

- ранкова гігієнічна гімнастика;
- ранкова спеціалізована гімнастика;
- фізкультхвилинки;
- заняття із загальної фізичної підготовки;
- самостійні тренувальні заняття;
- руханки;
- участь у змаганнях;
- прогулянки (лижні, велосипедні, пішки);
- процедури для загартування;
- туризм;
- рухливі і спортивні ігри [5].

Основним періодом занять батьків із дітьми є вік від 2 до 6-7 років, хоча і після цього не слід припиняти занять у сім'ї. Систематичні вправи в домашньому спортивному куточку, ранкова гімнастика, вечірня пробіжка з татом – все це допоможе досягти значних успіхів у фізкультурних заняттях у школі.

Щоденно приділяючи дитині хоча б декілька хвилин для занять фізкультурою, перш за все потрібно дотримуватись принципу систематичності, щоб дитина поступово звикала до занять, щоб вони стали для неї необхідними щодня. Тривалість домашнього заняття може бути різною залежно від віку дитини, від вільного часу батьків, від пори року, від частини доби, а також від того, чим займається дитина до і після заняття.

Отже, успішне розв'язання завдань фізичного виховання дітей можливе лише за умови спільних, погоджених дій дошкільного закладу і сім'ї (при цьому сім'я – це не тільки батько й мати, а й дідусь і бабуся, брат і сестра).

Оздоровлення і загартування дітей, формування постави, розвиток рухових і виховання моральних та вольових якостей засобами фізичної культури здійснюють дитячий садок і сім'я разом. Щодо формування у дітей звички розумно проводити дозвілля, гігієнічних навичок, тут головну роль відіграє сім'я. Умовний розподіл обов'язків свідчить про те, що ані дитсадок без сім'ї, ані сама сім'я без дитсадка не зможуть успішно гартувати молоде покоління.

Щоденне виконання ранкової гімнастики мобілізує і організовує дитину, приводить її організм у відповідний стан, сприяє прищепленню необхідних гігієнічних навичок, привчає до регулярних занять фізичною культурою [3].

Наостанок варто зазначити, що збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, формування в них основ здорового способу життя є важливим завдяки злагодженій взаємодії всіх соціальних інститутів, причетних до фізичного виховання підростаючого покоління, та правильно організованій фізкультурно-оздоровчій роботі.

Саме такий підхід забезпечує розв'язання головного завдання сучасної дошкільної освіти – становлення гармонійно розвиненої, активної, самодостатньої і щасливої в майбутньому особистості.

Родино! Турбуйся про своє здоров'я, оберігай, загартовуй його. І тоді ви всі будете здоровими, міцними, усміхненими, радісними і щасливими.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (28.09.17 р.)
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», О.І.Білан; за заг.ред. О.В.Низковської.
- 3.<http://pavlivka-vin.dytsadok.org.ua/fizichne-vihovannya-18-17-17-15-10-2017/>
4. http://sborschahivka-dnz.edukit.kiev.ua/storinka_fizkerivnika/rolj_simi_u_fizichnomu_vihovanni_ditej
5. http://dnz269.edukit.zp.ua/storinka_fizinstruktora/fizichne_vihovannya_v_simi

Кас'яненко Оксана,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної
освіти, Мукачівський державний
університет

РОЛЬ СІМ'Ї В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Часто поява особливих потреб у дитини змінює поведінку батьків. У родині виникають проблеми, з якими батькам важко впоратися самотійно. Змінюється взаємодія з оточуючими, коло спілкування звужується до найближчих родичів та фахівців. Батьки відчують тривогу і занепокоєння через те, що розвиток їхньої дитини відстає від однолітків. Часто це пов'язано з недостатніми знаннями з психології та педагогіки дітей з особливими потребами [1].

Ще однією причиною тривожного ставлення батьків науковці вважають велику кількість інформації про порушення розвитку в медіа. Деякі батьки уникають отримувати професійну інформацію про захворювання, боячись отримати «погані новини» та прагнучи ухилитися від відповідальності за здоров'я дитини. Атмосфера в сім'ї має вирішальний вплив на багато аспектів життя кожного її члена. Це впливає на самовідчуття людини, побудову ефективних взаємин, реалізацію потреб та виконання сімейних функцій. Сім'я є найбільшим ресурсом для людини, вона дає першочерговий емоційний та пізнавальний досвід. Діти з міцних, благополучних сімей, як правило, мають більше можливостей стати зрілими, сильними особистостями в дорослому житті. Якщо ж дитина має певні порушення в розвитку, сімейний клімат набуває для неї ще більшого значення.

Фахівці не зможуть ефективно допомогти дитині, якщо сім'я не знаходить в собі сил підтримувати одне одного. Продуктивне професійне втручання можливе лише за умови партнерства між батьками та спеціалістами. Тому світ, в якому зростає дитина – сім'я, має вирішальне значення для її виховання, розвитку та успішної соціалізації. Дитина та сім'я взаємно впливають одне на одного, утворюючи взаємозалежні системи. Дитина сприймає емоційний стан батьків, а батьки мають належним чином реагувати на потреби своєї дитини.

Надзвичайно важливо уникати крайнощів у вихованні дітей з особливостями в розвитку – від повного відторгнення та жорстокості до надмірної поблажливості та байдужості. За умови «теплого» сімейного клімату, який ґрунтується на особистісній, емоційній формі

спілкування дорослих та дітей, у дітей формується висока сприйнятливність до виховних впливів батьків та інших значущих дорослих. Діти, які виховуються в таких сім'ях, зазвичай мають добрі стосунки з однолітками, демонструють доброзичливе ставлення до них, відповідним чином реагують на вимоги вихователів у закладі дошкільної освіти та вчителів у школі. Натомість, у поведінці дітей із «неблагополучних» сімей переважають негативні емоції, упереджене, часто недоброзичливе ставлення до оточуючих.

Такі діти схильні до афективних спалахів, що нерідко провокує конфлікти з оточуючими. Батьки дітей з особливостями розвитку часто відчують стрес, коли поведінка дитини привертає увагу до їхньої сім'ї. Окрім психологічних проблем, на сім'ю лягають і значні фінансові витрати, що, своєю чергою, впливає на загальний сімейний клімат. Не всі сім'ї можуть дозволити собі найняти няню, оплачувати додаткові заняття та медичні послуги. Батьки особливих дітей часто змушені залишити роботу, обмежуючи свої соціальні та кар'єрні можливості [2].

Навіть у сім'ях, де немає особливих дітей, налагодження теплих взаємин сприяє позитивному становленню дітей як в емоційній, так і в пізнавальній сфері. У сім'ях, де зростають діти з особливими потребами чи розумовими відхиленнями, надзвичайно важливо підтримувати один одного та долати фізичні й моральні труднощі. Успішність дітей у навчанні визначається багатьма факторами, але віра батьків у свою дитину, вкладення власних сил і ресурсів, уміння радіти та насолоджуватися життям формують позитивні зміни в житті дитини в усіх сферах, сприяючи підвищенню рівня її успішності.

Також, як відомо, найважливіших факторів успішного навчання та розвитку дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку є активна взаємодія та співпраця школи та сім'ї. Батьки таких дітей відіграють ключову роль у корекційно – розвивальному процесі, тому їхнє залучення до спільної роботи з педагогами є вкрай необхідним.

Ефективна корекційна робота можлива лише за умови тісної співпраці педагогів, практичних психологів та батьків. Регулярні консультації, обмін інформацією, спільне планування та реалізація корекційних заходів дозволяють забезпечити комплексний і системний підхід у роботі з такими учнями. Важливо, щоб батьки отримували від педагогів рекомендації щодо організації навчання та виховання дитини вдома, а також були ознайомлені з методами та прийомами, які використовуються у школі. Це дозволить їм продовжувати корекційну роботу в домашніх умовах і створювати сприятливе розвивальне середовище.

Батьки дітей із ЗПР мають виконувати кілька ключових функцій:

брати активну участь корекційно-розвитковому процесі, регулярно відвідувати консультації з педагогами, виконувати разом із дитиною корекційні вправи та завдання, створювати у сім'ї сприятливе розвивальне середовище, забезпечувати регулярне відвідування дитиною корекційних занять у школі [1].

Отже, діагностика затримки психічного розвитку у дітей молодшого шкільного віку є комплексним процесом, що включає в себе ряд психолого–педагогічних методів оцінки пізнавальної, емоційно-вольової та особистісної сфер дитини. Лише всебічне вивчення особливостей розвитку дитини дає можливість визначити оптимальні напрямки корекційно–розвивальної роботи. Ефективність корекційної допомоги дітям із ЗПР молодшого шкільного віку забезпечується дотриманням ряду принципів, серед яких: комплексність, системність, індивідуалізація, активність дитини, опора на зону найближчого розвитку. Використання різноманітних методів дозволяє значно підвищити результативність корекційного впливу.

Провідна роль у процесі корекційно-розвивальної роботи з дітьми із ЗПР належить сім'ї. Узгоджена взаємодія фахівців та батьків, спрямована на створення сприятливих умов для розвитку дитини, забезпечує максимально можливу соціальну адаптацію та інтеграцію молодшого школяра із ЗПР.

Таким чином, комплексний підхід до діагностики та корекції затримки психічного розвитку в молодшому шкільному віці, в основі якого лежить тісна співпраця спеціалістів і сім'ї, дає можливість значно покращити перспективи розвитку дитини та її успішність у навчанні.

Список використаних джерел

1. Андріяш С., Грицюк І. Вплив психологічного клімату сім'ї на успішне навчання дітей із ЗПР у молодшому шкільному віці. Психологічні основи здоров'я, освіти, науки та самореалізації особистості. Луцьк: ВежаДрук, 2024. С. 7-9.
2. Грицюк І. М., Сащук Ю. В. Значення сімейного клімату для успішного навчання дитини з діагнозом ЗПР (молодший шкільний вік). Наукові перспективи. Серія Психологія. Випуск 4 (22). Київ. 2022. С. 346-356.

Кирста Наталія Романівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі освіта виступає одним з найголовніших факторів формування сталого та високоефективного розвитку суспільства, що задовольнятиме потреби людства, вирішуватиме проблеми у сферах економіки, соціуму, екології з допомогою і технологій штучного інтелекту. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» одним із головних завдань виокремлює підготовку кваліфікованих педагогів, які володітимуть навичками щодо організації освітнього процесу із використанням ШІ та поширюватимуть цифрову грамотність серед дітей дошкільного віку [4].

Особливості застосування інформаційних технологій в освітньому процесі визначено в роботах В. Бикової, Р. Гуревич, Н. Морзе, В. Осадчого, Є. Полат та ін. Удосконалення освітнього процесу технологіями ШІ вивчають Н. Балик, Н. Буглай, С. Вакарін, І. Візнюк, В. Киливнюк, Л. Куцак, А. Поліщук, В. Киливнюк, А. Савченко та ін.

За дослідженнями Д. Ньюмана, які представлено в журналі *Forbes*, визначено основні цифрові інструменти, що впливають на сучасний освітній процес: віртуальна реальність, діджиталізація, змінений освітній простір, штучний інтелект, гейміфікація та індивідуальне навчання [3]. А. Погореленко констатує, що штучний інтелект може стати сучасним персональним учителем, який відкриває нові реалії в освіті, її можливості, що були доступні не для всіх.

У процесі тлумачення поняття «штучний інтелект» дослідники використовують закономірності логіко-психологічного аспекту побудови навчального матеріалу. Його сутність полягає у тому, що інформація сприймається під час пошуку причин їх виникнення, через які вони стають затребуваними. Відповідно навчальний матеріал спонукає до дослідження предметних джерел, знань і з'ясування вихідного, важливого, загального співставлення частин, що відтворюють зміст і схему цих знань. Отже, штучний інтелект – це вміння інформаційних технологій вирішувати завдання, що притаманні тільки людині [2, с.15].

Перспективні шляхи використання технології ШІ в освітньому процесі виокремлено на Рис.1.1:

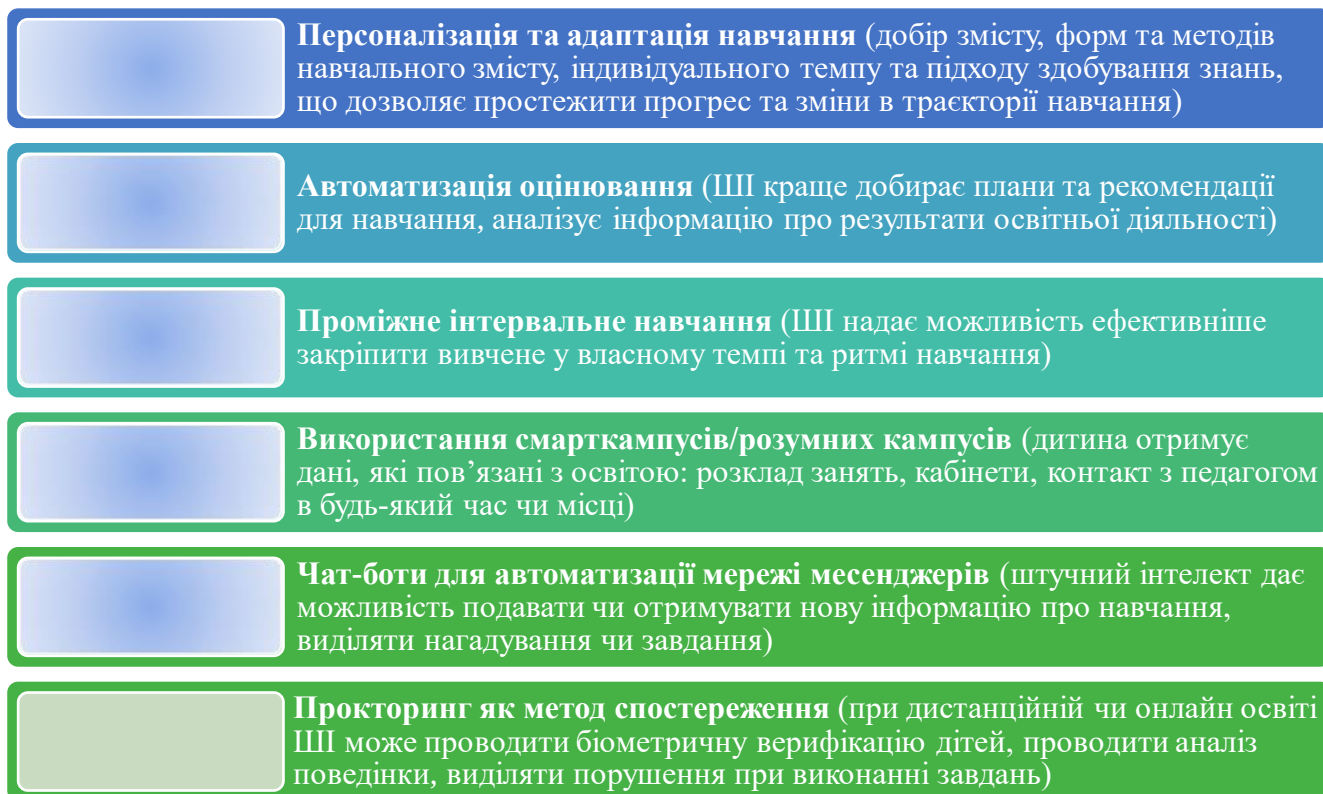

Рис.1.1 Напрями використання штучного інтелекту в освіті

Науковці доводять, що штучний інтелект впливає на різні сфери життя суспільства, зокрема, і в таких освітніх процесах як адаптивне навчання, персоналізоване навчання, автоматичне оцінювання, інтервальне навчання, оцінка педагога дітьми [2, с.16]. Він може зробити освітній процес більш результативним і доступним для дітей та спростити роботу самого педагога. Виокремлюємо програми ШІ, які актуалізують та пришвидшують підготовку вихователів/вчителів/викладачів до процесу навчання: Deeraі, Paintbytext, Bedtimestory, Talk to Books, MakeMyTale, Mubert, Kaiber, ChatGPT, Microsoft Designer; що працюють на основі текстової вказівки [1]. Щодо дітей дошкільного віку актуальним вважаємо голосовий помічник, який удосконалює отримання інформації про певні явища та предмети. Відтак, Amazon Alexa & Microsoft Cortana часто використовується педагогами для більш ґрунтовного вивчення матеріалу. Під час безпосередньої діяльності вихователів та дітей дошкільного віку рекомендуємо використовувати такі програми ШІ: AI Baby Tales, Fairy Tale AI, Kazka.fun (онлайн платформа для створення казок різного тематичного спрямування), програму «Optima Kids» та додаток «Мрія».

Головним атрибутом розвивального середовища для дітей дошкільного віку залишається іграшка. Отож, фахівцями зі Stem-

іграшок (в основі ІІІ) рекомендовано наступний перелік: Wonder Workshop Dash (робот, якого дитина може вчити танцювати, співати, грати через голосові команди); Intelino Smart Train (склад елементів поїзда, який функціонує з допомогою словесних інструкцій); Lego Vidiyo (діти можуть самостійно створювати відео з елементами lego та доповненою реальністю) [5, с.115].

За результатами аналізу методичної літератури на Рис.1.2 окреслено рекомендації для педагогів щодо особливостей організації освітнього процесу в ЗДО на основі ІІІ.

На основі вищезначеного констатуємо такі переваги застосування ІІІ в освіті: навчання, що базується на особистісних характеристиках дитини, прогностична аналітика, гейміфікація, доступність. До недоліків відносимо: технічні суперечності та обмеження, низький рівень конфіденційності, відсутність живого спілкування [6, с.198].

Відповідно педагоги та науковці мають взаємодіяти у злагодженому тандемі з упевненістю, що ІІІ працює з урахуванням цінностей суспільства, забезпечує актуальність та ефективність підходів щодо прозорості та доступності одержання освітніх послуг.

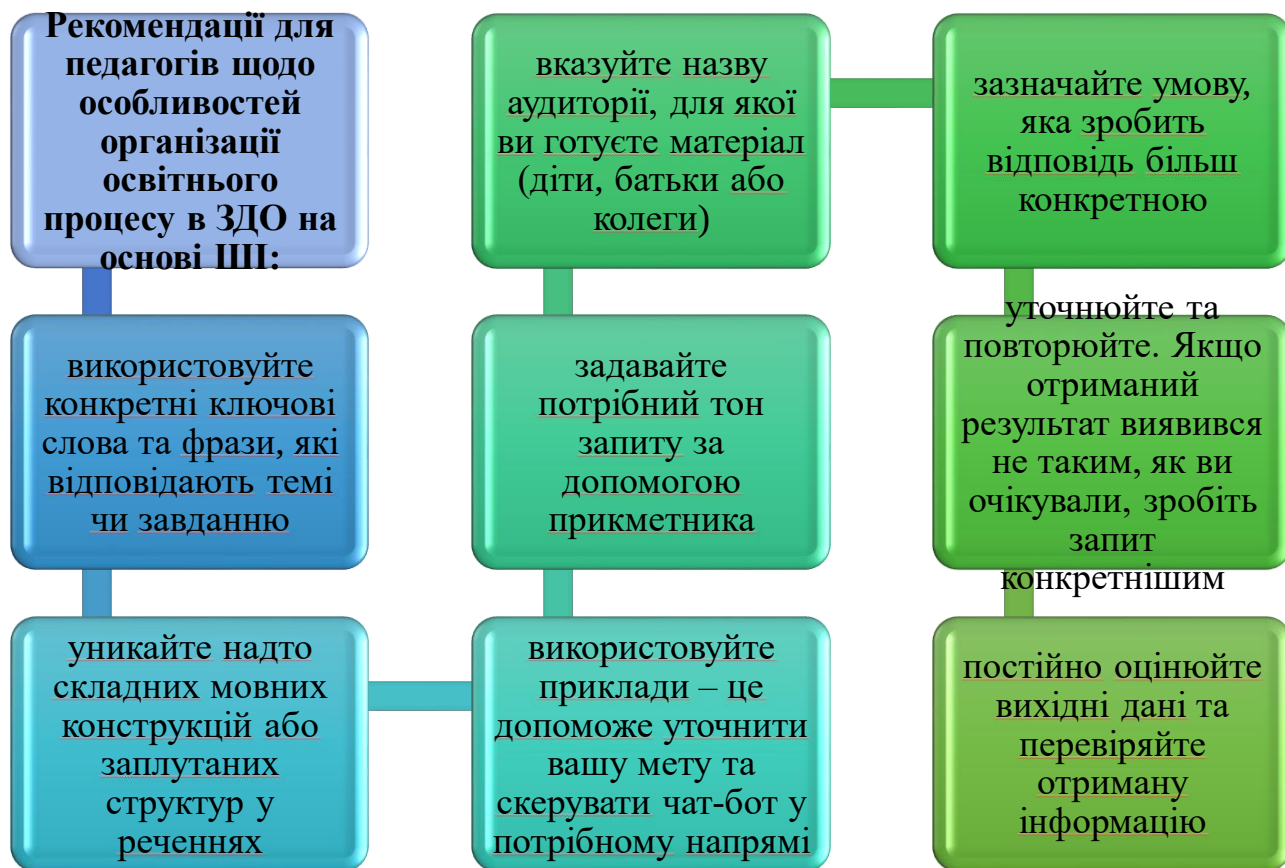

Рис. 1.2 Рекомендації для педагогів щодо особливостей організації освітнього процесу в ЗДО на основі ІІІ

Список використаних джерел

1. 11 технологій штучного інтелекту, які допоможуть зробити навчання ефективнішим. Знайшов. URL: https://znayshov.com/News/Details/11_tekhnolohii_shtuchnoho_intelektu_Yaki_dopomozhut_zrobyty_navchannia_efektyvnishym (дата звернення: 30.04.2024).
2. Візнюк І.М., Буглай Н.М., Куцак Л.В., Поліщук А.С., Киливнюк В.В. Використання штучного інтелекту в освіті. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. Випуск 59. 2021. С.14-22.
3. Ньюман Д. «Топ-6 трендів цифрової трансформації в освіті». Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/danielnewman/2017/07/18/top-6-digitaltransformation-trends-in-education/?sh=7497f3a02a9a> (дата звернення: 05.07.2024)
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.04.2024)
5. Семенюта О. Штучний інтелект в іграшках та освіті. *Publisher.agency: Proceedings of the 1st International Scientific Conference «Research Reviews»* (December 26-27, 2022). Prague, Czech republic, 2022. Р. 115-119.
6. Терепиций С. Медіаграмотність в епоху штучного інтелекту: інтеграція інструментів і методів штучного інтелекту в сучасні педагогічні підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип.60, том 4, 2023. С.195-202.

Кицюк Інна Анатоліївна,

вихователь структурного підрозділу
Нестеровецької гімназії

ВЕСЕЛКОВИЙ ТИЖДЕНЬ В ДИТЯЧОМУ САДКУ

*Діти дуже люблять колір.
Він чинить на них свій благотворний
вплив, а тому, колір може і повинен бути
використаний у створенні умов їх
життя і тієї атмосфери, якої ми
бажаємо їх оточити...*

Томме

Виховати творчу людину без краси неможливо. Прекрасне – це вічне джерело духовності, натхнення, творчості. Воно існує поряд із людиною завжди. І нам важливо про це пам'ятати. І якщо люди втратять здатність відчувати красу, вона ніколи не зможе врятувати світ. Бо краса рятує світ через нас. Тільки народилася маленька дитина, а її ворота пізнання вже широко відчинені настіж. І стрімким потоком кожна мить вносить інформацію про навколишнє. Дитина інтенсивно пізнає світ усіма органами відчуттів. Надчуттєве сприйняття допомагає надійно зберегти в пам'яті інформацію про довкілля. Дошкільний вік – це ціла епоха пізнання.

Враження дошкільного дитинства відкладаються у пам'яті на все життя і є вагомими, часто навіть вирішальними, у подальшому розвитку дитини. В емоційному сприйнятті дитинства зароджуються витoki майбутньої вільної творчої особистості. І педагог, який вміє помічати красу, відчувати її, забезпечує виконання не лише основних завдань своєї роботи, а й допомагає відкрити в дитині прагнення до пізнання краси.

З усіх органів відчуття людини зір виражається найбільш сильно. Цілих 83% інформації, яка обробляється мозком, належить йому. Тому не дивно, що світло і колір мають таку сильну дію на самопочуття і настрій дорослих і дітей. Дитина із раннього віку оточена різними кольорами. Вони супроводжують її завжди і всюди. Веселкова гама впливає на настрій, поведінку, фізичне та емоційне самопочуття дитини. Одні кольори заспокоюють, інші – збуджують, одні викликають посмішку, інші – лякають. Дитинство – пора дивовижних відкриттів. Світ постає притягає різноманітністю форм, кольорів, запахів, смаків, звуків, володіє безліччю явних і прихованих властивостей, які дитина навчається відкривати для себе.

З моменту її народження дорослий допомагає дитині орієнтуватися в навколишньому, знайомить його з предметами, їх призначенням, способів дії, властивостями і якостями предметів, а також знайомить з колірними еталонами. Таким чином, дитина засвоює ознаки предмета, основним головною ознакою предмета для дитини дошкільника є колір. Так, дитина встановлює зв'язки: сонце – жовте, трава – зелена, небо – синє. Дитина і колір – ці поняття тісно взаємопов'язані. Адже діти за своєю природою відкриті до багатобарвності нашого світу. Діти особливо гостро потребують багатоколірності, веселковості, різнобарвності. Колір для дитини – особлива «чарівна паличка» у будь-яких критичних, проблемних, «особливих» ситуаціях. Колір є потужним стимулятором емоційного та інтелектуального розвитку дитини-дошкільника. Тому педагогам його доцільно використовувати як альтернативний метод корекції

первинних та вторинних порушень у дітей; особливо врахувавши, що дошкільний вік є сприятливим періодом для інтенсивного сенсорного, мовленнєвого розвитку та розвитку психічних процесів: пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприймання.

У Базовому компоненті дошкільної освіти багато уваги приділено вихованню свідомого активного дошкільника [1]. Це дитина, яка вміє і хоче пізнавати світ, не прагне до готових рішень і моделей поведінки, а хоче відкривати його самостійно: на дотик, смак і запах; такий малюк воліє роздивитись усі кольори яскравого світу, почути всі його звуки й мелодії.

Кольори зцілюють нас, змінюють наш настрій і внутрішній стан, заспокоюють і змушують діяти, розпалюють творчу думку або пристрасть, допомагають зосередитися. Колір впливає на підсвідомість не менш сильно, ніж вчасно сказане слово. Тому зараз створюються цікаві програми, розробки вправ та занять, ігор та дослідів, в яких використовується кольоротерапія в поєднанні з нестандартними техніками роботи в образотворчому мистецтві. Доцільно проводити кожного другого тижня жовтня місяця Кольоровий тиждень. Методика передбачає детальну роботу з основними кольорами: зеленим, червоним, жовтим, синім. Діти дошкільного віку найчастіше називають саме ці кольори своїми улюбленими – це свідчить про те, що дитина розвивається нормально, її цікавить усе нове, яскраве, незвичайне.

Послідовність «кольорових» днів така:

Понеділок – зелений день. Зелений колір заспокійливо діє на нервову систему, знімає головний біль, стомлення, надає відчуття бадьорості.

Його психологічний вплив: сприяє гармонії, розташуванню до інших людей. Робить врівноваженим, знімає негативні емоції, агресію, внутрішню скутість, розслабляє. Отож такий колір буде доцільним після вихідних днів.

Вівторок – червоний день. Червоний колір підвищує кількість адреналіну в крові, підвищує працездатність, силу та відчуття самовпевненості. Створює відчуття тілесного тепла.

Його психологічний вплив: додає впевненості, почуття безпеки, формує риси лідера. Допомагає при депресії, страху, подоланні інерції. Покращує настрій і зміцнює волю. Він буде доречним на початку тижня.

Середа – жовтий день. Жовтий колір стимулює мозкову діяльність і моторику, стимулює уяву та практично не набридає.

Його психологічний вплив: знімає негатив, додає впевненості, підвищує сприйнятливність до нового, стимулює творчість, дисциплінованість, допомагає сконцентруватися. Середину тижня можна проводити під такою назвою.

Четвер - синій день. Синій колір знімає збудження та агресію. Також сприяє розвитку розумових здібностей та поліпшує пам'ять, тому він вважається кольором знання.

Його психологічний вплив: проганяє тривогу, розвиває інтуїцію, очищає мислення, допомагає заглибитися в себе. Знімає напади істерики, м'язову напругу. Допомагає недовірливим, неспокійним, напруженим дітям. Коли діти починають стомлюватися від робочого тижня, синій колір буде їх стимулювати.

В п'ятницю рекомендуємо проводити різнокольоровий день для закріплення вивченого матеріалу та розвитку вміння бачити красу кольорів у природі.

Для створення відповідного настрою групи прикрасили кульками та стрічками кольору дня. Акцент зроблений на натуральних природних об'єктах: листках, квітах, овочах та фруктах. Особливий інтерес викликав у дітей одяг, у якому присутній колір дня. Батьки з задоволенням підтримали ідею такого тижня та відповідно вдягнули діток. Відомо, що психологи наполегливо рекомендують кольоротерапія в одязі: зелений сприяє заспокійливому настрою, дає надію, почуття гармонії, безпеки, вільності; червоний допоможе набратися рішучості та сміливості; жовтий посилить концентрацію уважності, роботу мозку, підвищить оптимізм; синій навів фантазії та роздуми.

А ще малюки смакували фруктами відповідно до кольору дня. Діти старшого віку створили «Кольорове дерево» і кожного дня, закріплюючи різні техніки в малюванні, добавляли той колір, що був запропонований у цей день.

У ході тематичного тижня проводилися різноманітні дидактичні ігри, ігри з геометричними фігурами, вправи та бесіди про кольори, вивчення віршів, відгадування загадок, читання казок, малювання та розгляд репродукцій картин.

Для повноцінної роботи важливо приготувати необхідний матеріал. Групова кімната прикрашається атрибутами відповідного кольору. Акцент слід зробити на натуральних природних об'єктах: листя, квіти, овочі, фрукти. Все це буде використовуватися при проведенні освітньої роботи з дітьми. Діти в цей день можуть принести кульки чи стрічки відповідного кольору. Особливий інтерес викликатиме в дітей їхній одяг, в якому буде присутній колір дня.

Психологи рекомендують «кольоротерапію» одягу: зелений створює у самого хазяїна і всіх оточуючих заспокійливий настрій, дає надію, почуття гармонії, безпеки, вільності; червоний допоможе боягузам набратися рішучості та сміливості; жовтий посилює концентрацію уважності, стимулює роботу мозку, «уселяє» оптимізм;

синій сприяє спогляданню та роздумам, навіває фантазії [2].

Оздоровлення кольором проходить в таких формах роботи:

- «Хвилинка-кольоринка» – колір вводиться в тіло через дихання;
- Смакування овочами, фруктами в процесі проведення дидактичних ігор – колір вводиться через їжу.

Кольорова вода готується таким чином: вода наливається в прозору склянку і ставиться на серветку чи аркуш паперу певного кольору. Таким чином вода вбирає в себе колір. Приймається кольорова вода за півгодини до прийняття їжі.

Для пізнавального розвитку протягом дня рекомендується ряд різноманітних форм та методів роботи [3]. Вони ускладнюються відповідно до вікових можливостей дітей. Приміром, при розгляданні одягу дітей третього року життя закріплюється назва кольору. Діти четвертого року життя називають колір і одяг свій та друзів. Діти п'ятого року будують складні речення, а малята шостого року життя – невеликі зв'язні розповіді, висловлюючи своє відношення до одягу та його кольору.

Акцентується увага на логіко-математичний розвиток дітей при проведенні ігор з геометричними фігурами – порівняння за формою, величиною, зовнішньою будовою предметів (дидактичні ігри: «Жабки-стрибунці», «Кольорові яйця», «Овочі на городі», «Фрукти та ягоди в саду»).

Завдання з художньо-естетичного розвитку реалізуються в процесі роботи з художніми творами: вивчення віршів, відгадування загадок, читання казок; під час малювання та розгляду репродукцій картин.

При проведенні кожної з форм роботи звертається увага на мовний розвиток дітей, розвиток психічних процесів (уважності, мислення, пам'яті), креативних здібностей, фантазії; забезпечується активізація різних аналізаторів (зорового, смакового, зорового, тактильного), розвивається дрібна моторика [4].

Для якісного засвоєння вихованцем матеріалу «потрібно змусити брати участь у цьому засвоєнні якомога більшу кількість нервів, змусити брати участь зір, показуючи карту або картину, але й в акті зору повинні брати участь не лише мускули очей безбарвними обрисами зображень, але й сітківка дією кольорів розфарбованої картини. Необхідно залучити до участі дотик, нюх і смак. За такого дружнього сприймання всіма органами в акті засвоєння працюватиме найледачіша пам'ять.

В усьому змісті освітньої роботи з дітьми в процесі проведення кольорового тижня передбачене включення всіх аналізаторів,

сподіваюся, що вона принесе належний результат.

Переконалася, що діти хочуть пізнавати світ, відкривати його самотійно на дотик, смак і запах, прагнуть роздивитись усі кольори та почути звуки й мелодії.

У процесі проведення Кольорового тижня було передбачено включення всіх аналізаторів, тому проведена робота принесла вагомий результат.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція).
2. Лебедєва Л. Д. Арт-терапевтичні заняття. Початкова школа. 2001. № 5.
3. Нечипорук Н.І. Розвивальні ігри для дошкільників/Н.І. Нечипорук, О.П. Томей. Х.: Вид. група «Основа», 2007.
4. Кроки до гармонії. Навчально-методичний посібник. К-П. 2015.

Клименко Ольга Федорівна,

голова циклової комісії викладачів
дошкільних психолого-педагогічних
дисциплін, викладач дошкільних
психолого-педагогічних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Освіта сьогодення зумовлює необхідність виховання покоління, зорієнтованого на розв'язання складних інтелектуальних проблем. Концепція розвитку дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення її змісту передбачає низку досить серйозних вимог до пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, частиною якого є логіко-математичний розвиток.

Значимість застосування спеціальних дидактичних засобів на заняттях з математики з дітьми дошкільного віку полягає в тому, щоб навчити дітей математичним здібностям за допомогою логічних

прийомів, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу будь-якої галузі для того, щоб забезпечити їхній оптимальний інтелектуальний розвиток, який буде неоцінимо важливим, коли діти підуть до школи і в цілому необхідним для подальшого життя дітей. Відтак, однією з найбільш важливих проблем-завдань вихователів ЗДО є розвиток у дитини інтересу до математики в дошкільному віці.

Велику роль в розумовому вихованні і в розвитку інтелекту дитини відіграє математичний розвиток [3, с. 65]. Математика володіє унікальним розвиваючим ефектом: сприяє розвитку в дітей дошкільного віку пам'яті, мовлення, уяви, емоцій; формує терпіння, наполегливість, творчий потенціал особистості. Допомагає пізнати взаємозв'язки і залежності оточуючого світу.

Потенціал педагога дошкільного закладу полягає не в передачі тих чи інших математичних знань і навичок, а в залученні дітей до матеріалу, що дає джерело вражень для розвитку уяви, зачіпає не тільки чисто інтелектуальну, але й емоційну сферу дитини.

Вихователь повинен дати дитині відчуття, що вона зможе зрозуміти, засвоїти не лише основні поняття, але і загальні закономірності. А головне пізнати радість при подоланні труднощів. Тому що, математична освіта – цілеспрямований процес виховання й навчання з метою пізнання дітьми математичних законів, систематизації математичних знань та формування математичних компетентностей, розвитку особистості та формування в дітей цілісної картини світу [5].

До 7 років дитина проживає 3 періоди дитинства: дитинство, раннє дитинство, Дошкільне дитинство. В період дитинства (від 0 до 1 року) відбувається пізнавальний розвиток: дитина вчиться орієнтуватися в найпростіших засобах навколишньої дійсності, починає розуміти слова, дізнаватися близьких людей, сприймати предмети. До кінця періоду зароджується наочно-дієве мислення. Схоплювання і утримання предмета, а також пересування в просторі є ознаками розвитку довільності. В ранньому дитинстві (від 1 року до 3-х років) дитина пізнає світ речей, освоює їх фізичні властивості, вчиться діяти з ними, координує свої рухи, оволодіває промовою, розвивається предметне сприйняття і наочно-дієве мислення.

Здійснюється розвиток пізнавального, вольового та емоційного потенціалу [4, с. 55]. Дошкільникам властиве образне мислення, відтворююче і творче, продуктивне уяву, зародження основ символічної функції свідомості, розвитку сенсорних і інтелектуальних здібностей (В. Шиян, В. Смолярчук, М. Кралина, Н. Веракса).

У цьому віці діти, користуючись засвоєною системою суспільно вироблених сенсорних еталонів, опановують деякими раціональними

способами обстеження зовнішніх властивостей предметів. Застосування їх дає можливість дитині диференційовано сприймати, аналізувати складні предмети.

Старшим дошкільнятам доступно розуміння загальних зв'язків, принципів і закономірностей, що лежать в основі наукового знання. Так в 6-7 років дитина здатна засвоїти не тільки окремі факти про природу, але і знання про взаємодію організму з середовищем, про залежність між формою предмета і його функцією, потребою і поведінкою.

Характерною його особливістю є вміння виділити навчальну задачу і перетворити її в самостійну мету діяльності. Велику роль в навчальній діяльності має і такий компонент, як навчальні операції. Засвоєння наукових понять передбачає, що дитина володіє певними операціями, що дозволяють йому виділити й узагальнити властивості і відносини об'єктів, які складають зміст цих понять. Щоб успішно вчитися, дитині потрібні певні навички та вміння, необхідні на певних уроках (додавання, віднімання, виділення фонем, читання, письмо і т. д.

Для того, щоб дітям був найбільш доступним і цікавим матеріал, на заняттях з формування елементарних математичних уявлень, в ЗДО використовують паличкові набори Дж. Кюїзенера. За допомогою яких дітям набагато легше сприймати математичні знання. Методика Дж. Кюїзенера – універсальна, вона не суперечить жодній існуючій методиці, а навпаки, вдало їх доповнює. Палички Дж. Кюїзенера прості та зрозумілі дітям: вони легко звикають до них ще в ранньому віці і сприймають їх у якості ігрового матеріалу, а не бачать у них нудного заняття, оскільки цей матеріал тісно пов'язаний з грою [2].

Палички Дж. Кюїзенера можна пропонувати дітям з двох років для виконання найбільш простих вправ. Вони можуть використовуватися у другій молодшій, середній, старшій групах ЗДО. Вправлятися з паличками діти можуть індивідуально або по кілька осіб, невеликими підгрупами. Можлива і фронтальна робота з усіма дітьми. Вихователь пропонує дітям вправи в ігровій формі. Формування елементарних математичних уявлень слід здійснювати у три етапи: з дітьми раннього віку, які засвоюють основні сенсорні еталони, робота з ними спрямована на визначення кольорів, складання елементарних геометричних фігур тощо.

З дітьми 4-5 років у контексті навчання їх математики за допомогою цього та інших дидактичних засобів закладаються основи дискретності множини, перерахування її елементів, встановлення взаємозалежностей при вимірюванні (у довгій стрічці «вміщується» багато коротких паличок та навпаки). Діти працюють із паличками як з конструктором. Вони лічать палички та інші предмети у межах

десяти [1, с. 430].

Дошкільники 6-7 років опановують за допомогою цього та інших матеріалів склад числа, навчаються вирішувати логічні задачі більш складного порядку, ніж у попередніх групах. Великий блок роботи з матеріалом Кюїзенера становлять навчання випускників ЗДО вирішенню прикладів із подальшими числовими позначеннями за допомогою карток.

Таким чином, застосовуючи в роботі з дітьми паличкові набори Дж. Кюїзенера, ми граючи вчимо дітей. Вихователі ЗДО мають ефективно застосовувати палички Дж. Кюїзенера в роботі з дітьми. Їх можна виготовити з картону чи іншого цупкого матеріалу, долучати до цього процесу дітей старшого дошкільного віку. З математичної точки зору, палички – це множина, завдяки якій легко встановити відношення еквівалентності та порядку. У цій множині заховані численні математичні комбінації. Використання «чисел в кольорі» дозволяє розвивати у дітей дошкільного віку знання про числа за допомогою лічби та вимірювання. Як відомо, саме такі знання про числа є найбільш повноцінними.

Велике значення щодо математичного розвитку дітей мають відповідні засоби. Найчастіше щодо цього відносять предмети, геометричні фігури, картки, лічильний матеріал, моделі часу та багато інших засобів. У сучасному процесі роботи з дітьми різного віку активно використовуються спеціальні дидактичні засоби формування елементарних математичних уявлень у дошкільників. До таких засобів належать: дидактичні різнокольорові палички Дж. Кюїзенера, блоки геометричних фігур Д. Дьєнєша. Робота з таким матеріалом потребує дотримання чіткої методики стосовно роботи з дітьми різних вікових груп.

Список використаних джерел

1. Єременко О.Г. Організація математичної освіти дітей дошкільного віку засобами роботи з паличковими наборами Кюїзенера. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку* / за заг. ред. Н.П. Тарнавської., Н.Ю. Рудницької, Ю.М. Мурашевич Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.
2. Павленко Л. Г. Роль дидактичних ігор у розвитку логіко-математичних здібностей дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №2 (42).
3. Позднякова В.В. Заплаткіна Н.В. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: інноваційні аспекти альтернативної технології математичної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного*

університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2006. № 5. С. 64–66.

4. Тарнавська Н.П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять. Навч.-метод. посібн. Част. I. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка. 2013. 76 с.

5. Тунік І. Доказове мислення у дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2001. №1. С. 4-5.

Княжева Ірина Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Україна

РОЛЬ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасний етап суспільного розвитку України в освітній галузі характеризується продовженням її реформування і модернізації на засадах гуманізму і демократизму. Це стосується всіх без винятку складників і рівнів системи вітчизняної освіти. Але найрішучіші й радикальні зміни відбуваються сьогодні на першому, відповідно до Національної рамки кваліфікацій, рівні – у початковій освіті. Ці зміни пов'язані передовсім з упровадженням Концепції «Нова українська школа», яка побудована відповідно до основних функцій і принципів освіти, що мають бути притаманні всім її ланкам.

Основними функціями освіти згідно чинного законодавства є: освітня, ціннісно-орієнтаційна, розвивальна, соціалізаційна. Їх реалізація уможливлюється дотриманням таких вихідних положень, на яких ґрунтується діяльність усієї системи освіти як-от: демократизація, безперервність, науковість, системність, гуманістичність, послідовність, людиноцентризм, дитиноцентризм, інноваційність, безперервність, доступність, культуродоцільність. Зауважимо, що одним із провідних принципів освіти Національною стратегією розвитку освіти України на період до 2012 року визнано безперервність, яка забезпечується завдяки наступності змісту та координації освітньо-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку осіб для можливого переходу до подальших освітніх ступенів.

Безперервність є одним із базових принципів Нової української школи. Цей принцип визначає, що процес виховання, навчання та розвитку особистості починається відразу від народження дитини і триває впродовж усього життя.

Первинним складником системи безперервної освіти в Україні, що забезпечує фундамент всім її подальшим рівням, вихідною ланкою освіти є дошкільна. У Законі про дошкільну освіту вказується, що її метою є забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду.

Водночас, відповідно до Закону України «Про освіту», метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та само реалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Отже, держава на законодавчому рівні забезпечує наступність, спадкоємність і неперервність вихідних освітніх рівнів.

Важливим завданням НУШ є вирівнювання навчальних можливостей і здобутків дітей 6-7, а потім 8-9 річного віку. Задля цього, а також з метою конкретнішого й чіткішого визначення освітніх цілей і завдань, передбачуваних результатів навчання та інструментів їх визначення, у чинному Законі «Про освіту» вказується про те, що на рівнях початкової та базової середньої освіти освітній процес може організовуватися за циклами.

Зокрема, у початковій школі передбачено такі цикли організації навчання: перший охоплює 1-2 класи, другий – 3-4 класи. Перший цикл повною мірою залежить від стартових можливостей першокласників, які має забезпечити дошкільна освіта.

У Законі України «Про дошкільну освіту» вказується на обов'язковість її здобуття дітьми п'ятирічного віку, що значно ускладнюється недостатньою кількістю закладів дошкільної освіти. Саме тому науковці здійснюють пошук ефективних випереджувальних шляхів реагування на виклики сьогодення. Одним із таких шляхів було започатковане в Україні академіком А. Богуш дослідження проблеми передшкільної освіти. Учена зауважує, що в широкому сенсі «передшкільна освіта» охоплює виховання та розвиток дітей раннього і дошкільного віку в різних осередках: у сім'ї, дошкільному закладі, різноманітних центрах розвитку та виховання дітей, короткочасну

підготовку дітей до школи у ЗОШ, тобто всі соціальні інститути, в яких перебуває дитина до школи. У більш вузькому значенні цей феномен потрактовано як цілеспрямований, організований процес і результат розвитку, виховання й навчання дітей старшого дошкільного віку в різних соціальних закладах. Її метою є створення умов для вирівнювання стартових можливостей дітей із різних соціальних груп і прошарків населення для їхнього подальшого успішного навчання у школі [1].

Проблематика передшкільної освіти, започаткована А. Богуш, розвинена в сучасному вітчизняному дискурсі в дослідженнях таких учених, як Л. Калмикова, О. Ковшар, Т. Піроженко, Т. Степанова та ін. Так, Т. Степанова розглядає зміст передшкільної освіти як взаємодію мети (розвиток життєво необхідних особистісних функцій), змісту (оволодіння відповідними знаннями, вміннями, навичками й способами діяльності) й кінцевих результатів навчання (сформованість ключових компетентностей: знань, умінь і навичок) [2, с. 30].

Аналіз наукового фонду й освітньої практики дозволяє виокремити такі визначальні компоненти передшкільної освіти і Концепції «Нова українська школа», що забезпечують безперервність, наступність і спадкоємність перших визначальних освітніх ланок: зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей «для життя» (забезпечується вимогами Державних стандартів дошкільної (БҚДО) і початкової освіти (ДСПО); дитиноцентризм; визнання самоцінності дитинства; сучасне розвивальне освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Маліновська Н. Перші кроки грамоти: передшкільний вік. К. : ВД «Слово», 2013. 424 с.
2. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець ХІХ-ХХ століття): монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 424 с.

Ковалевська Наталія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Пасічніченко Анжела Василівна

кандидат психологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ЯК СТВОРИТИ ІГРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО ДОСТУПУ ДО ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Гра є фундаментальним чинником розвитку дитини, який визначається спонтанністю, творчим характером та емоційним задоволенням від процесу. Вона виступає провідним видом діяльності в дошкільному віці, сприяючи гармонійному розвитку фізичних, когнітивних, емоційних, соціальних та моральних компетенцій.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти [1], гра має ключове значення у вихованні та навчанні дітей раннього та дошкільного віку. Проте на практиці спостерігається тенденція до надмірної інтенсифікації інтелектуального розвитку, збільшення кількості навчальних занять, жорсткої регламентації режиму дня, що обмежує можливості для вільної ігрової діяльності як у закладах дошкільної освіти, так і в сімейному середовищі.

Забезпечення сприятливого ігрового середовища є нагальною потребою, особливо в умовах воєнних дій, внутрішнього переміщення сімей, економічної нестабільності та руйнування інфраструктури. Одним із ключових компонентів розвивального освітнього простору в ЗДО є предметно-ігрове середовище, яке створюється з урахуванням вікових особливостей дітей та специфіки їхньої ігрової діяльності.

Предметно-ігрове середовище включає раціональний підбір та розміщення ігрових матеріалів: тематичних іграшок (як деталізованих, так і умовних), ігрових модулів, макетів, предметів-замінників, різноманітних атрибутів. Його структура та наповнення мають відповідати рівню розвитку дітей різних вікових груп, сприяти формуванню сюжетно-рольової, конструктивно-будівельної, театралізованої та інших видів ігор.

Окрему увагу слід приділити облаштуванню внутрішнього простору укриттів у ЗДО [3], які повинні відповідати вимогам Державної служби з надзвичайних ситуацій. Важливими складовими є зони для відпочинку, ігрові та розвивальні осередки, а також інформативність та змістовне наповнення, що відповідає віковим

особливостям дітей та сприяє їхньому когнітивному, емоційно-ціннісному та діяльнісно-поведінковому розвитку.

Для забезпечення ефективного освітнього процесу необхідне використання дидактичного обладнання, яке включає технічні засоби навчання, дидактичні та настільно-друковані ігри, театралізовані комплекти, логічні настільні ігри (шашки, шахи), а також матеріали для творчої діяльності (набори для малювання, поробок із паперу та природних матеріалів тощо).

Таким чином, створення якісного предметно-ігрового середовища є важливим завданням сучасної дошкільної освіти, що забезпечує повноцінний розвиток дитини навіть в умовах соціальних та економічних викликів.

Обов'язковою умовою забезпечення комфортного перебування дітей у захисних укриттях є попереднє планування змістовного контенту діяльності та організація різноманітних активностей, спрямованих на зниження рівня емоційного напруження, підтримку психоемоційного стану та продовження освітнього процесу. Для цього використовуються спеціально обладнані простори, адаптовані до вікових та психологічних потреб вихованців. Важливою складовою є психологічний супровід учасників освітнього процесу, що сприяє мінімізації стресу.

Для зручності педагогів та вихователів розроблено орієнтовний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання [2], структурований за віковими категоріями дітей: немовлята та діти раннього віку (від народження до 3 років); передшкільний вік (від 3 до 6 (7) років). А також відповідно до основних видів дитячої діяльності: ігрова; рухова; художня (образотворча, музична, театральна, літературна); мовленнєво-пізнавальна (ознайомлення з природним, соціальним і предметним середовищем, формування звукової культури мовлення, елементи навчання грамоти та математики); трудова (художня праця, природничо-господарська діяльність).

Перелік містить рекомендації щодо необхідної кількості іграшок, навчальних матеріалів та обладнання для ефективної реалізації завдань формування ключових життєвих компетентностей дітей дошкільного віку.

Створення ігрового середовища не обов'язково потребує значних фінансових витрат. Використання побутових предметів (картонних коробок, пластикових пляшок, тканин, природних матеріалів) сприяє розвитку креативності дітей. Виготовлення іграшок з підручних матеріалів батьками та опікунами є дієвим способом залучення дорослих до освітнього процесу.

Вихователі забезпечують дітей різноманітними навчальними та

ігровими матеріалами, серед яких: настільні ігри (шахи, шашки); конструктори (LEGO, дерев'яні блоки, магнітні пазли); художні матеріали (олівці, фломастери, пластилін, папір); обладнання для рухливих ігор.

У межах укриттів можна створити безпечний ігровий простір, що сприятиме психологічному комфорту дітей. Важливим є зонування простору, яке може включати: місце для творчості; зону для конструктивно-будівельних ігор; сюжетно-рольові ігри.

Доцільним є використання світлодіодних ламп, ліхтариків або гірлянд на батарейках. Для підвищення комфорту можна облаштувати простір м'якими покривалами, подушками, килимками.

Організація простору має бути мобільною та адаптивною. Використання універсальних ігрових модулів та матеріалів, таких як картонні коробки, шматки тканин, дерев'яні дошки, дозволяє дітям створювати нові ігрові сценарії та формувати креативне мислення.

За наявності доступу до інтернету або мобільних пристроїв можна застосовувати освітні додатки, інтерактивні книги та відеозаняття. В Україні функціонують безкоштовні онлайн-платформи для дошкільної освіти, що забезпечують доступ до навчальних матеріалів. Додатково можуть використовуватися: аудіоказки та аудіокнижки; мобільні ігри, що не потребують інтернет-з'єднання; перегляд мультфільмів на планшеті або проєкторі.

Спільні заходи сприяють соціалізації та підтримці емоційного стану дітей. Доцільними є: спільне придумування та обговорення історій; театральні вистави (ляльковий театр, імпровізовані постановки); співи та розучування пісень; фізичні активності (флешмоби, зарядка, танці під музику).

Забезпечення емоційного благополуччя дітей є невід'ємною складовою організації простору. Для цього використовуються: куточок спокою (місце з м'якими подушками для релаксації); дихальні вправи та медитація (техніки для зниження стресу); позитивні ритуали (щоденні історії, традиційні ігри, що допомагають зберегти відчуття стабільності).

Створення таких умов сприяє зниженню рівня тривожності, підтримці психоемоційного стану дітей та забезпеченню безперервності освітнього процесу в умовах кризових ситуацій.

Гра є ключовим чинником розвитку дитини, сприяючи її фізичному, когнітивному, емоційному та соціальному становленню. Проте сучасні реалії, зокрема воєнні дії та соціально-економічні виклики, обмежують можливості для вільної ігрової діяльності. Забезпечення якісного предметно-ігрового середовища в закладах дошкільної освіти, включаючи облаштування безпечних укриттів, є

важливим завданням, що потребує комплексного підходу. Використання адаптивних матеріалів, інтерактивних технологій та психологічної підтримки сприяє збереженню емоційного благополуччя дітей та забезпеченню безперервності освітнього процесу навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/perelik-igrovogo-ta-navchalno-didaktichnogo-obladnannya>
3. Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-bezpechnogo-osvitnogo-prostoru-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti-ta-obladnannya-ukrittiv>

Ковальчук Ірина Ігорівна,
вихователь Дунаєвецького ЗДОН^{№5}
«Усмішка»

СТЕП-АЕРОБІКА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Щоб зробити дитину розумною і
розсудливою, зробіть її міцною і
здоровою. Нехай вона працює, діє, бігає –
нехай вона знаходиться в постійному
русі.*

Ж.Ж. Руссо

У сучасних умовах не втрачає своєї актуальності питання створення в закладі дошкільної освіти режиму високої рухової активності. Одним із шляхів його вирішення є включення до рухового режиму елементів спорту, доступних дітям дошкільного віку. Варіативна складова державного Стандарту може бути доповнена освітніми напрямками та змістом через збагачення досвіду дитини іншими видами діяльності відповідно до індивідуальних інтересів і потреб дітей, запитів і побажань батьків вихованців, умов розвивального середовища [1]. Нові підходи до змісту фізичного

розвитку вихованців, а саме використання нетрадиційних засобів, сприяють особистому зростанню кожної дитини з урахуванням її задатків, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних особливостей, збереженню та зміцненню здоров'я дітей.

Наприкінці ХХ століття Джин Міллер, відомий американський фітнес-інструктор, розробила нову методику – степ-аеробіку, яку використовувала для своїх щоденних тренувань після перенесеної нею травми коліна. Надихнувшись отриманими результатами, Джин Міллер вирішила перетворити реабілітаційну програму в новий вид фітнесу [2].

Степ-аеробіка – це інтенсивна ритмічна гімнастика (комплекс ритмічних рухів під музичний супровід) з використанням степ-платформи, яка імітує сходинку. Їх розміри (для дітей) – не вище 12 см, шириною не більше 30 см, довжиною не більше 50 см. Основа степ-аеробіки різні способи спуску та підйому на степ-платформу: крок звичайний, випади, крок-Кик, крок-бек, стрибки. Заняття степ-аеробікою проводять у супроводі бадьорої ритмічної музики, яка створює дітям гарний настрій [фото 1]. Музика для занять степ-аеробікою складаються з вступної частини, основної, вправ на дихання та заключної частини [3]. Проводити степ-аеробіку з дошкільниками можна у різних формах:

- заняття оздоровчо-тренувальної спрямованості з дітьми старшого дошкільного віку тривалістю 25-35 хв.;
- частина фізкультурного заняття тривалістю 10-15 хв.;
- комплекс вправ ранкової гімнастики на стени-платформах;
- показові виступи дітей на святах;
- степ-розвага.

У проведенні занять використовуються такі методи навчання в такій послідовності:

1. Наочний – у виконанні вправ, орієнтація на зразок, копіювання запропонованого зразка.
2. Словесний і наочний – пояснення і показ вправ.
3. Словесний – пояснення, після якого слідує самостійне виконання вправ.
4. Практичний – самостійне складання і виконання вправ.

Основні правила техніки виконання:

- виконувати крок в центр степ-платформи;
- при підйомі на степ-платформу ставити всю підошву ступні, а спускаючись, ставити ногу з носка на п'ятку;
- спустившись зі степ-платформи, залишатися стояти неподалік від неї;
- робити крок з легкістю, не вдарити по степ-платформі ногами.

Для старших дошкільників, які вже добре засвоїли вправи зі степ-платформою, можна проводити заняття степ-аеробікою оздоровчо-тренувальної спрямованості. Зазвичай, один комплекс степ-аеробіки як повного заняття діти можуть виконувати протягом трьох місяців. Окремі вправи в міру їх засвоєння слід видозмінювати та ускладнювати. Позитивний вплив таких занять виражається в наступному:

- Профілактика захворювань серцево-судинної системи.
- Поліпшення постави.
- Придбання необхідних рухових умінь і навичок.
- Розвиток рухової пам'яті.
- Зміцнення дихальної системи.
- Нормалізує діяльність вестибулярного апарату.
- Формування вміння ритмічно погоджувати виконання простих рухів.

Оздоровча степ-аеробіка – це один із найпоширеніших засобів оздоровчої фізичної культури, тож основний ефект, на який повинні бути націлені заняття і який, безумовно, повинен досягатись, це – оздоровлення організму тих, хто займається.

Список літературних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (редакція 2021 року), - <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Краснов В.П., Присяжнюк С.І., Раєвський Р.Т. Основи оздоровчого тренування. К.: Аграрна освіта, 2005. 56 с.
3. Круцевич Т.Ю. Теорія та методика фізичного виховання. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання /За ред. Т.Ю. Круцевич. К.: Олімпійська література, 2003. Т.1. 422 с.

Ковальчук Катерина Василівна,
викладач, Приватна установа
«Український інститут дитинства», м. Київ,
Україна

ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Термін «сталий розвиток» був офіційно закріплений у 1987 році в доповіді «Наше спільне майбутнє»[3, с.46]. Він є основою для міжнародних ініціатив, зокрема Цілей сталого розвитку ООН (2015-

2030). За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, його мета — задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Задля реалізації цієї мети вважаємо, що необхідно починати реалізацію головних засад сталого розвитку з дошкільного віку.

Суголосні з позицією Кофі Аннана, Генерального секретаря ООН, який зазначав, що освіта — це право людини з величезною силою трансформуватися, і в її основі лежать «наріжні камені свободи, демократії та сталого людського розвитку»[1]. Відтак стоїмо на позиції, що система дошкільної освіти повинна відповідати викликам сталого розвитку, формуючи у дітей відповідальне ставлення до довкілля, суспільства та власного майбутнього.

Звернемося до спадщини видатного педагога В.О. Сухомлинського, який наголошував, що дитинство — це найважливіший період життя, не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє життя [7, с.15]. Ця ідея підкреслює важливість інтеграції принципів сталого розвитку вже на етапі дошкільного віку.

В процесі розвитку, виховання та навчання дітей від 2 до 6 (8) років освіта сталого розвитку має особливе значення, оскільки саме в цьому віці закладаються основи світогляду дитини. Водночас ключову роль у реалізації принципів сталого розвитку через освітній процес відіграють вихователі закладів дошкільної освіти.

Натепер екологічна, соціальна та економічна відповідальність є запорукою гармонійного співіснування людини та природи в майбутньому, відтак постає питання використання найефективніших методів, прийомів розвитку і виховання дітей в закладах дошкільної освіти.

Тобто, це означає впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти методик, які сприяють розвитку критичного мислення, екологічної свідомості та соціальної відповідальності дітей.

СИСТЕМА «MR.LEADER. ОСВІТА ТА ПІКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

В українській системі дошкільної освіти сьогодні розроблено низку інноваційних систем, одним із завдань яких є впровадження концепції сталого розвитку в освітню роботу з дітьми раннього та дошкільного віку. Схарактеризуємо одну із них.

Інноваційна освітня система «Mr.Leader. Освіта та піклування про дітей раннього та дошкільного віку» — перша комплексна система в дошкільній освіті, яка використовує сучасні освітні та інформаційно-комунікаційні технології задля формування гармонійної особистості дитини та розвитку її лідерського потенціалу. Інноваційна освітня

система «Mr.Leader. Освіта та піклування про дітей раннього та дошкільного віку» схвалена для використання в закладах дошкільної освіти (Лист ДПУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України № 22.1/10-2453 від 19.10.2021 р. <https://www.mr-leader.com/ua/sistema-mrleader>).

Відтак інноваційна освітня система «Mr.Leader. Освіта та піклування про дітей раннього та дошкільного віку» зорієнтована насамперед на розвиток лідерського потенціалу у дітей та включає такі структурні компоненти:

Програму освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» (далі Програма) (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/2022/09/02/>);

Парціальну програму «Лідер живе в кожному» для дітей дошкільного віку. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України Лист ДПУ «Інститут модернізації змісту освіти МОН України» № 22.1/12-Г-271 від 18.05.2020 р)

Орієнтовне щоденне планування на безальтернативній онлайн-платформі Mr.Leader DAY;

Моніторинг рівня освітнього розвитку дитини Mr. Leader Scanbook для визначення рівня розвитку дитини;

Mr.Leader PRO – авторська продукція, призначена для щоденної роботи закладів дошкільної освіти, центрів освіти і піклування про дітей дошкільного віку, вихователів і батьків; методичні рекомендації для батьків з організації харчування дітей дошкільного віку;

Центр підвищення кваліфікації та фахового вдосконалення для педагогів дошкільної галузі;

Центри освіти та піклування про дітей раннього та дошкільного віку (навчальні лабораторії в Університетах та коледжах);

Екологічно безпечні дитячі меблі.

Нормативно-правовою основою Програми є державні документи, а саме: Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державний стандарт дошкільної освіти [2, с.12]. Базовими для реалізації Програми є діяльнісний і компетентнісний підходи.

ПРОГРАМА «ОСВІТА І ПІКЛУВАННЯ/ EDUCATION & CARE» В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянемо один з компонентів інноваційної системи. Програма «Освіта і піклування / Education & Care є одним з ефективних інструментів організації процесу засвоєння дітьми інформації про природу та її значення, навчання раціональному використанню ресурсів, розвитку у них екологічної свідомості, фінансової грамотності, здатності до співпраці, взаємодопомоги та емпатії.

Метою Програми є створення оптимальних умов для цілісного становлення та фізичного, інтелектуального, емоційного і духовного розвитку особистості дошкільника, яка здатна до відповідальної поведінки та швидкої соціальної адаптації завдяки сформованим лідерським якостям [2, с.8].

Завдання Програми узгоджено з державним стандартом дошкільної освіти і передбачає формування 13 компетентностей протягом дошкільного дитинства, в тому числі – розвиток навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Програма «Освіта і піклування / Education & Care» передбачає здобуття знань дітьми через використання дорослими інтегрованого підходу та проєктних технологій, а також уміння їх застосовувати для добробуту суспільства. Вибір таких методів дозволяє формувати у дітей цілісну картину світу з усіма його взаємозв'язками та наслідками, підвищує якість освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Для якісного планування та реалізації завдань Програми авторами було розроблено орієнтовне щоденне планування Mr. Leader DAY, що включає готові конспекти режимних моментів (від пробудження зранку до засинання ввечері), яскраві ілюстрації, якісні фото, корисні гіперпосилання на аудіо-, відеоконтент, художню літературу, а також матеріали для друку, які дорослий може використати в роботі з дітьми.

Онлайн-платформа Mr. Leader DAY реалізує тематичний підхід у плануванні процесу освіти і догляду за дітьми: передбачено 52 тематичні серії на освітній та літній оздоровчий період, які допомагають комплексно розвивати дітей та формувати необхідні компетентності.

Як згадувалося, в організації освітнього процесу ЗДО за Програмою широко використовується інтегрований підхід. Його застосування допомагає дітям усвідомити взаємозв'язок між природою, людиною та технологіями, що важливо для сталого розвитку.

Систематична проєктна діяльність розвиває у дітей самостійність, сприяє формуванню усвідомленості та відповідальності за результати власної діяльності.

Методи та прийоми впровадження освіти сталого розвитку у дошкільних закладах за Програмою охоплюють STEAM-освіту, дослідницькі методи, природничі експерименти, тематичні екскурсії, а також залучення дітей до місцевих екологічних ініціатив, таких як сортування відходів, озеленення територій та прибирання території садка тощо.

Окремо необхідно відмітити позитивний результат освітньої

роботи за Програмою, вмотивованість педагогів до удосконалення процесу освіти і догляду за дітьми. Спрощення процесу підготовки вихователя до організованої навчально-пізнавальної діяльності звільняє час і ресурси для покращення психологічного стану педагога, збільшує час для безпосереднього спілкування з дітьми.

Зазначимо, що педагог закладу дошкільної освіти повинен орієнтуватися на цілі освіти для сталого розвитку, інтегруючи екологічні, соціальні та економічні аспекти в освітній процес. Саме в цьому допомагають готові інструменти планування освітнього процесу за Програмою «Освіта і піклування / Education & Care».

Отже, впровадження орієнтирів сталого розвитку в дошкільну освіту є необхідною умовою формування свідомих громадян, які зможуть відповідально ставитися до природи, суспільства та власного життя. Для цього потрібні дієві інструменти, які допоможуть дорослим виховати покоління, здатне приймати відповідальні рішення та дбати про майбутнє нашої планети.

Список використаних джерел

1. Аннан К. Освіта – це право людини з величезною силою трансформуватися. В її основі лежать наріжні камені свободи, демократії та сталого людського розвитку // Peace Education Network. <https://www.globalpartnership.org/blog/kofi-annan-knew-importance-education>
2. Воронов В.А., Ковальчук К.В., Піканова Н.В., Рейпольська О.Д., Сисоєва С.О., Станкевич К.Ю. Київ: ФОП В.Б. Ференець, 2021. 130 с.
3. Комісія Брундтланд. Наше спільне майбутнє. К.: Вид-во «Либідь», 1989. 376 с.
4. Лист ДПУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України № 22.1/10-2453 від 19.10.2021 р. <https://www.mr-leader.com/ua/sistema-mrleader>
5. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / EDUCATION & CARE». (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/2022/09/02/>)
6. Парціальна програма «Лідер живе в кожному» для дітей дошкільного віку. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України Лист ДПУ «Інститут модернізації змісту освіти МОН України» № 22.1/12-Г-271 від 18.05.2020 р).
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. 1977. 668 с.
8. Центр підвищення кваліфікації та фахового вдосконалення

для педагогів дошкільної галузі. Український інститут дитинства.
<https://uci.org.ua/>

Ковиліна Вероніка Геннадіївна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри сімейної та спеціальної
педагогіки і психології
Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

ORGANIZATION OF EDUCATION AND UPBRINGING OF PRESCHOOL CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN UKRAINE

Preschool children with special needs are those whose educational needs go beyond the generally accepted norm. This includes children with psychophysical developmental peculiarities as well as gifted children. The development of inclusive practices determines ways to shape an educational environment that aligns with inclusion principles and considers each child's individual needs.

The educational process in preschool institutions is organized to take into account children's special educational needs from the outset. It is essential to create conditions where preschoolers can help each other, developing social skills, while adults cooperate and share responsibility for the children's learning and upbringing. Inclusion aims to expand the capabilities of regular preschools so that they can incorporate children with special educational needs into the general educational process [3].

The goal of inclusive education is to provide equal access to quality education in an adapted learning environment. Inclusive learning means that all children, regardless of their developmental characteristics, are educated in shared groups. One important aspect of inclusive education is creating a full-fledged linguistic environment and favorable conditions for all children's effective development, regardless of their individual characteristics. Inclusion also fosters emotional well-being by ensuring that children with special needs are not isolated but are active participants in a diverse learning community.

Why is inclusive education beneficial for preschool children with special needs?

- Ensures full participation of children in social life.
- Enhances self-esteem in children with special needs.
- Promotes positive attitudes toward children with special needs

among peers and their families.

- Fosters tolerance, empathy, and mutual respect.
- Helps develop individual strengths, talents, and problem-solving skills.
- Encourages independence and self-confidence in children.
- Provides opportunities for early intervention, improving long-term developmental outcomes.

In Ukraine, inclusive education has been actively developing since the adoption of the relevant law in 2017. Conditions are being created for preschoolers with special needs to study alongside their peers. Individual development programs, correctional and rehabilitation measures, psychological and pedagogical support, and necessary educational tools are being introduced. The implementation of inclusive learning aligns with international standards that guarantee every child's right to quality education and social integration.

Various models of inclusive learning exist in Ukraine. For example, partial inclusion means that core learning occurs in specialized groups following an adapted program, but during play and group activities, children interact with their peers. Full inclusion allows children with special needs to study together with peers while receiving necessary support from educators and specialists. To achieve this, it is crucial to develop a differentiated learning system that considers the individual characteristics of each child. Additionally, collaborative teaching strategies involving multiple educators, such as co-teaching, can further enhance the effectiveness of inclusive education [1].

In developed countries, the majority of children with special educational needs attend mainstream preschools. Consulting services operate abroad, consisting of educators, psychologists, correctional education specialists, representatives of public organizations, and healthcare professionals. These services diagnose children, provide advisory assistance to teachers, and facilitate effective organization of inclusive learning. Specialized early intervention programs focus on developing cognitive, language, motor, and social skills from an early age to optimize a child's potential.

Preschools abroad employ teacher assistants who help children with special needs adapt to the learning environment and develop interaction skills. Additionally, great attention is paid to teaching methods that meet the requirements of inclusive education. One of the most effective methods is the project-based approach, which enables children to acquire knowledge and skills by solving practical tasks and engaging in creative research. Other approaches include play-based learning, sensory integration techniques, and technology-assisted instruction using digital tools tailored to individual

learning needs [2].

To further develop inclusive education in Ukraine, it is necessary to:

- Expand the network of resource centers for preschools.
- Improve teacher training to work with children with special needs, including professional development programs and practical training.
- Ensure a sufficient number of specialists (speech therapists, defectologists, psychologists, occupational therapists, and special education teachers).
- Implement new methodologies for working with children, including assistive technologies and alternative communication methods.
- Create accessible environments in all preschools, ensuring proper infrastructure, adaptive learning materials, and flexible curricula.
- Increase public awareness and parental involvement in inclusive education to foster a more accepting and supportive society.

Thus, inclusive education requires significant changes in preschool institutions, including adapting educational programs, introducing new teaching methods, and training specialists. It involves creating an inclusive educational environment that considers each child's needs and abilities, fostering their harmonious development and socialization. Ensuring that all children, regardless of their abilities, receive equal opportunities to learn and grow will contribute to a more inclusive, diverse, and enriched society.

Список використаних джерел

1. Компанець Н.М., Луценко І.В., Коваль Л.В. Навчально-методичний посібник «Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ» / Київ: «Атопол», 2018. 100. с.
2. Кононенко Ю.Г. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти // Дошкільне виховання. 2018. № 10. С. 1-4.
3. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник//за загальної ред. А.А. Колупаєвої. Київ: А.С.К., 2012. 308с.
<http://te.zavantag.com/docs/25965/index-59769.html>

Коврей Дора Йосипівна,

доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки, психології,
початкової, дошкільної освіти та
управління закладом освіти
Закарпатського угорського інституту імені
Ференца Ракоці II

Медве Максим Олександрович,

викладач фізичної культури Фахового
коледжу Закарпатського угорського
інституту імені Ференца Ракоці II

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ

Погоджуємося з О. Максимовою, що дошкільний вік є актуальним у питанні здоров'язбереження, оскільки «в цей період закладаються основи світогляду особистості, ще немає об'єктивних причин для захворювань (зберегти легше, ніж відновити), дитина сприйнятлива до настанов та копіювання запропонованих моделей поведінки» [3, с.118]. Авторка акцентує увагу на вагомості навчання змалечку дбати про своє здоров'я, підтримуючи його, зберігаючи та примножуючи [3, с.118].

Зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини є однією із першочергових цінностей сучасної дошкільної освіти. Відповідно, однією із ключових компетентностей в освітньому напрямі «Особистість дитини» Базового компоненту дошкільної освіти визначено здоров'язбережувальну – «здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності» [4]. Результатом розвитку цієї компетентності виокремлено: потребу в опануванні способами збереження та зміцнення власного здоров'я, сукупність елементарних знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; стійку мотивацію еколого-валеологічної спрямованості щодо пізнання себе та довкілля, яка спонукає до використання навичок здоров'язбережувальної поведінки [4].

Здоров'язбережувальну компетентність дошкільника О. Максимова розглядає як «комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження, формування і зміцнення здоров'я – свого та оточуючих – у повсякденній життєдіяльності» [3, с.119]. Авторка акцентує увагу на тому, що у межах цієї проблеми перед вихователями стоять наступні завдання:

- формувати знання про здоров'я людини, що передбачає поінформованість про складові частини тіла та його анатомічну будову, догляд за тілом, режим життя, загартування, активний руховий режим, правильне харчування, вплив шкідливих звичок; про особливості відносин між людьми, культуру поведінки; про профілактику хвороб та безпеку життєдіяльності;

- виховувати світоглядні позиції, які на перше місце в ієрархії системи цінностей ставлять життя та здоров'я людини;

- виховувати у дітей мотиваційні установки на пріоритет здоров'я, на здоровий спосіб життя;

- формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я, здоров'язбережувальних знань, практичних навичок (гігієнічний догляд за тілом; загартування, виконання фізичних вправ; засвоєння культурно-гігієнічних навичок їжі; правильне харчування; приготуванні відварів трав, морсів, оздоровчих чаїв; безконфліктне радісне спілкування з дорослими і товаришами; прояви доброти, уваги, милосердя, чутливості до інших людей; самостійне урегулювання збудженої поведінки; користування правилами особистої безпеки, дорожньо-транспортного руху);

- виховувати у дітей альтруїзм, що виявляється у бажанні брати активну участь у оздоровленні оточуючих людей, використовуючи придбані елементи практичних навичок [3, с.119].

Як стверджує Т.Андрющенко, ефективність процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку і його результативність залежить від таких педагогічних умов: підготовка педагогів і батьків до діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку; формування у дошкільників мотивації на здоровий спосіб життя на основі ціннісного ставлення до здоров'я; реалізація методики формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку; організація здоров'язбережувального освітнього середовища для закріплення дітьми життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю [1, с.17].

У межах нашого дослідження акцентуємо увагу на вагомості здоров'язбережувальних технологій, класифікацію яких представлено О. Ващенко. Це, зокрема, такі:

- здоров'язберігаючі – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в закладі освіти та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;

– оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

– технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму тощо [2, с.340].

Отже, здоров'я дітей є найціннішим скарбом, тому формування здоров'язбережувальної компетентності у дошкільному віці є надзвичайно важливим завданням для батьків, вихователів та суспільства в цілому. Це тривалий та багатогранний процес, який потребує системного та комплексного підходу. Результатом цього процесу має стати усвідомлене ставлення дитини-дошкільника до свого здоров'я та формування відповідальності за нього.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т.К. Експериментальна модель процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», 2013. Випуск 26. С.15-18.

2. Ващенко О. Виховання у школярів здорового способу життя. Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання: зб. наук. праць. Рівне: Тетіс, 2010. С. 340-341.

3. Максимова О. О. Методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2017, Вип. 1 (87). С. 118-122.

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

Козак Марія Михайлівна,

асистент кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти, Тернопільський
національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

РОЛЬ БАТЬКІВ У РАННЬОМУ ВТРУЧАННІ

Раннє втручання є важливим напрямом сучасної науки, що спрямований на попередження або мінімізацію наслідків порушень розвитку у дітей раннього віку. Участь батьків у цьому процесі визнається ключовим фактором успішності втручання. Дослідження демонструють, що їх активна взаємодія з дитиною сприяє покращенню когнітивних, соціальних та мовленнєвих навичок [2].

Раннє втручання базується на концепції пластичності мозку, що підкреслює важливість інтенсивного впливу в перші роки життя дитини [3, с. 6–28]. Підхід, орієнтований на сім'ю, є основним принципом ефективних програм, оскільки батьки забезпечують безперервний вплив на розвиток дитини.

Ранній вік, який охоплює період від народження до трьох років, є критично важливим етапом у розвитку дитини. У цей період формується основа для подальшого фізичного, когнітивного та емоційного розвитку. Водночас саме найменші діти є однією з найбільш уразливих соціальних груп.

В Україні наразі спостерігається обмежений вибір соціальних послуг для батьків, чиї діти мають порушення психофізичного розвитку, що може призвести до інвалідності. Досить часто медичні працівники рекомендують батькам дітей із тяжкими формами інвалідності передавати їх до інтернатних закладів з моменту народження.

На жаль, в Україні відсутні офіційні статистичні дані щодо кількості дітей раннього віку, які мають ризик порушень розвитку або вже стикаються з ними. Однак міжнародні дослідження свідчать, що приблизно 13–18% дітей у перші роки життя демонструють певні затримки чи відхилення у розвитку. Фахівці наголошують на важливості комплексної підтримки дітей віком від народження до трьох років, яка має надаватися за сучасними науково обґрунтованими методами та в умовах сімейного виховання.

Міжнародний досвід підтверджує ефективність послуг раннього втручання, які допомагають задовольнити потреби сімей, що виховують дітей із порушеннями розвитку. Такі послуги сприяють запобіганню інвалідизації та створенню сприятливих умов для

розвитку дитини, зокрема підготовці до інклюзивного навчання. Найбільш ефективним підходом вважається робота мультидисциплінарних команд фахівців різних сфер, які взаємодіють із системами охорони здоров'я, соціального захисту, освіти та недержавними організаціями.

Концепція раннього втручання виникла у світі ще в середині ХХ століття. Вона передбачає своєчасне виявлення порушень розвитку, терапію та профілактичні заходи, спрямовані на запобігання подальшим ускладненням. Практика зарубіжних країн доводить, що раннє втручання є ключовим елементом у системі допомоги дітям з особливими потребами та їхнім родинам, оскільки сприяє не лише реабілітації, а й профілактиці відхилень у розвитку.

В Україні перші кроки щодо створення служб раннього втручання були здійснені після ухвалення Кабінетом Міністрів України Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей з інвалідністю у 2000 році. Надалі у Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій у 2015 році, було визначено необхідність впровадження системи послуг раннього втручання. Основними її завданнями є підтримка сімей, попередження відмови від дітей з особливими потребами та зменшення рівня інвалідизації серед дітей.

Згідно з визначенням Європейської Асоціації Раннього Втручання (Eurllyaid), ця система включає заходи, спрямовані не лише на розвиток дитини, а й на підтримку батьків та їхнього оточення. Це міждисциплінарний підхід, який базується на сімейно-орієнтованій моделі підтримки.

Раннє втручання є важливою складовою допомоги дітям з особливими освітніми потребами, включаючи дітей із порушеннями розвитку або ризиком їх виникнення. Це не лише реабілітаційний процес, а й комплексна система медичних, психологічних, логопедичних, соціальних та освітніх послуг, які допомагають дитині реалізувати її потенціал. Найкращих результатів досягають ті програми, які розпочинаються до трьох років.

Програми раннього втручання у світі мають певні спільні характеристики. Головною метою таких програм є не лише подолання існуючих порушень, а й запобігання можливим труднощам у розвитку дитини та поліпшення якості життя родини.

Коли батьки стикаються з певною проблемою, вони часто відчують розгубленість, оскільки не мають особистого досвіду виховання дитини з такими особливостями. Здається, що лише спеціалісти, наприклад, лікар чи логопед, можуть бути справжніми експертами. Проте експертність формується не лише через навчання, а й завдяки щоденній практиці. Батьки, які постійно спостерігають за

своєю дитиною, помічають її сильні сторони та потреби, тому вони є справжніми знавцями її розвитку. Водночас фахівці, які мають великий досвід роботи з дітьми, теж є експертами. Об'єднання знань і досвіду батьків та спеціалістів створює потужний ресурс для підтримки дитини. Оскільки не кожна сім'я має досвід партнерської взаємодії, одним із ключових завдань спеціаліста раннього втручання є налагодження довірливих відносин і допомога батькам усвідомити цінність їхніх знань та спостережень.

Оскільки поява дитини з порушеннями розвитку в сім'ї ставить батьків перед фактом розширення соціальних контактів з різними установами, організаціями і службами, то сім'я є ключовим середовищем для розвитку дитини раннього віку [1]. Головним завданням раннього втручання є підтримка батьків у їхній здатності виховувати та розвивати дитину. Важливо сприяти інтеграції розвивальних та підтримувальних стратегій у повсякденне життя сім'ї, допомагати родині загалом і кожному з батьків окремо знаходити власні ресурси для подолання викликів, що змінюються, задоволення потреб дитини та вирішення особистісних завдань.

Принцип сімейно-центрованого підходу спирається на теорію прихильності та концепцію фасилітуючого оточення, розроблену Д. В. Віннікотом.

У технології раннього втручання батьки є повноправними учасниками команди та активно залучені на всіх етапах її реалізації. Програма формується на основі запиту, узгодженого між батьками та фахівцями. Вони беруть участь у процесі оцінки, аналізу розвитку дитини, визначенні цілей, створенні загального плану та його реалізації, у якому мають свою активну роль. Батьки присутні під час зустрічей, які можуть проходити як у центрі, так і вдома під час виїзних консультацій. Періодично організовуються зустрічі без дитини для обговорення програми.

Оцінка ефективності раннього втручання ґрунтується на тому, наскільки покращилася якість життя сім'ї у домашньому середовищі.

Наукові дослідження підтверджують, що якість взаємодії між батьками та дитиною визначає рівень засвоєння навичок та когнітивний розвиток [4]. Методики, що передбачають активне залучення батьків, мають значно вищу ефективність порівняно з традиційними підходами.

Однією з ключових функцій батьків є створення середовища, яке сприяє розвитку комунікативних та соціальних навичок. Дослідження свідчать, що кількість та якість мовленнєвих стимулів у домашньому середовищі прямо корелюють із майбутнім академічним успіхом дитини [2].

Сучасні моделі раннього втручання базуються на принципах партнерства між батьками та фахівцями, що сприяє підвищенню ефективності втручання. Участь батьків у терапевтичних сесіях дозволяє переносити здобуті навички у повсякденне життя дитини.

Оскільки в ранньому віці родина є ключовим фактором у розвитку дитини, раннє втручання спрямоване на розширення можливостей батьків, допомагаючи їм впроваджувати ефективні стратегії виховання та розвитку в повсякденне життя. Програма раннього втручання розробляється спільно з батьками, які беруть активну участь на всіх етапах: від оцінки стану дитини до реалізації запланованих заходів.

Найкращі результати досягаються тоді, коли навчання та розвиток відбуваються у знайомому середовищі дитини – вдома, в садочку чи під час звичних повсякденних активностей. Саме такі умови сприяють ефективному засвоєнню нових навичок, оскільки вони інтегруються в реальні життєві ситуації, що робить процес навчання природним та доступним.

Раннє втручання дозволяє створити умови для гармонійного розвитку дітей з особливими потребами та сприяє їхній соціальній інтеграції, надаючи підтримку не лише самим дітям, а й їхнім сім'ям.

Список використаних джерел

1. Атрощенко Т.О., Зданевич Л.В., Цегельник Т.М. Потенціал сімейного виховання у процесі формування особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць*. Педагогічні науки. Запоріжжя, 2021. № 1 (37). Ч. II. С. 27–34.
2. Козак М.М. Вплив раннього втручання на розвиток мовних навичок у дітей з аутизмом. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття*. 2023. Вип. 14. С.14–16.
3. Guralnick M. J. Why early intervention works: A systems perspective. *Infants & Young Children*. 2011. Т. 24, № 1. С. 6–28.
4. Shonkoff J. P., Phillips D. A. From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development. Washington, DC: National Academies Press, 2000. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25077268/> (дата звернення 12.02.2025).

Козловська Юлія Вікторівна,

здобувачка освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ УСІХ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Педагогіка партнерства у системі освіти є об'єктом уваги науковців, зокрема І.Білецької, О.Вишневського, О.Коберника, О.Коханової, Н.Ничкало, О.Олейнікової, А.Богущ, Л.Пуховської, О.Шияна та ін.

Так, І.Білецька та О.Коберник зазначають, що сучасна освіта вимагає впровадження педагогіки партнерства, нової педагогічної етики, визначальними рисами яких є взаєморозуміння, взаємоповага та творча співпраця всіх суб'єктів взаємодії (педагога, дитини, батьків, громади).

Партнерська взаємодія важлива для розвитку соціальних навичок дітей, допомагаючи їм навчитися співпраці, комунікації та взаєморозумінню. Завдяки спільній діяльності з дорослими та вихователями діти отримують емоційну підтримку та мотивацію до навчання.

Термін «взаємодія» розглядається як філософська категорія, що відображає процес взаємного впливу об'єктів, їхню взаємозалежність та здатність породжувати нові явища. Іншими словами, взаємодія ґрунтується на діалозі, спілкуванні та сприйнятті, що сприяє виникненню нових зв'язків і результатів.

З позиції психології взаємодія розглядається як процес обміну діями між людьми, організація спільної діяльності, яка передбачає взаємне регулювання, контроль, вплив та підтримку між її учасниками [2, с. 35].

У педагогічній науці взаємодія трактується як система взаємопов'язаних дій, що мають спільну мету та спираються на певні закономірні зв'язки між учасниками освітнього процесу. Взаємодія в освітньому контексті передбачає, що кожна дія одного учасника викликає відповідні дії іншого, сприяючи досягненню єдиної мети на основі спільних ціннісних орієнтирів [4, с. 63]. Тому партнерська взаємодія це необхідний інструмент який допомагає в психолого-

педагогічному супроводі дітей дошкільного віку.

Партнерська взаємодія – це система взаємовідносин, побудована на рівності, взаємоповазі, взаємовпливі, взаємодопомозі, взаємоконтролі всіх суб'єктів спільної педагогічної діяльності [1, с. 273].

Саме партнерська взаємодія всіх учасників освітнього процесу у формуванні логіко-математичної компетентності дітей середнього дошкільного віку є ключовим чинником для ефективного розвитку їхніх пізнавальних і практичних навичок. Це передбачає співпрацю педагогів, батьків, дітей та інших фахівців, що сприяє формуванню цілісного й гармонійного освітнього середовища, яке стимулює розвиток логіко-математичної компетентності у дошкільнят [1, с. 271].

На думку І. Демидової, партнерська взаємодія між педагогами має бути спрямована на спільне обговорення ідей, розробку інноваційних методик, обмін досвідом та вибір найбільш ефективних методів навчання, що враховують індивідуальні потреби дітей. Це не лише сприяє впровадженню сучасних педагогічних технологій у навчальний процес, а й забезпечує кожній дитині належну увагу та підтримку для розвитку її математичних здібностей [3, с. 2].

Батьки відіграють ключову роль у зміцненні та розвитку математичних навичок дітей, оскільки можуть закріплювати й доповнювати знання, отримані в дитячому садку. Важливим аспектом успішного розвитку дітей є створення єдиного освітнього простору, де педагоги та батьки співпрацюють задля досягнення спільної мети. Це сприяє формуванню гармонійного середовища, у якому математична діяльність виходить за межі навчального закладу та активно підтримується в сімейному колі.

Ефективна взаємодія з батьками включає такі складові:

Надання порад і рекомендацій щодо організації математичних ігор вдома, залучення дітей до практичних завдань, які сприяють розвитку їхніх математичних уявлень. Це можуть бути вправи, що включають використання повсякденного оточення, наприклад, підрахунок предметів у побуті або вимірювання часу під час повсякденних занять.

Проведення тренінгів, батьківських зборів і майстер-класів для ознайомлення з ефективними методами навчання математичних понять у дошкільному віці. Такі заходи допомагають батькам виробити чітку стратегію підтримки дитини та дають їм інструменти для інтеграції математичних знань у повсякденне життя.

Своєчасне інформування батьків про успіхи та труднощі дітей у розвитку математичних навичок, а також надання рекомендацій для їх подальшого вдосконалення вдома. Регулярний зворотний зв'язок дає змогу батькам оперативно реагувати на можливі труднощі та

підтримувати дитину у навчанні.

Партнерська взаємодія з дітьми має бути спрямована на розвиток їхнього інтересу до математики, а також на формування навичок самостійної роботи і колективної діяльності. Важливо, щоб навчання було побудоване на активному залученні дітей до математичної діяльності, де вони не тільки отримують готові знання, а й активно досліджують математичні явища, формулюють свої припущення і перевіряють їх через практичний досвід [5, с. 46].

Для того, щоб партнерська взаємодія між педагогом та дітьми була успішною, а саме у формуванні елементарних математичних уявлень педагог повинен зробити для дітей комфортне середовище. Застосувати ігрові методи, завдань і вправ, які допомагають дітям сприймати математику як захопливу та цікаву діяльність. Математичні ігри сприяють розвитку логічного мислення, уваги, пам'яті та інших когнітивних навичок.

Створити умови для самостійного пошуку рішень, розвитку логічного мислення та творчого підходу до вирішення завдань. Це передбачає надання дітям можливості самостійно обирати способи розв'язання задач та експериментувати з різними математичними методами.

Регулярно обговорювати результати занять, підтримувати дитячу ініціативу та сприяти вираженню власних ідей і рішень. Педагог має допомагати дітям формулювати математичні поняття, сприяти їх активному мисленню та взаємодії, що сприяє ефективному розвитку логіко-математичних навичок та дієву партнерську взаємодію.

Важливою є партнерська взаємодія з іншими спеціалістами, зокрема з психологом, логопедом, дефектологом, вони допомагають розвивати специфічні аспекти пізнавальної діяльності дітей. Наприклад, психолог може сприяти розвитку в дітей здатності до концентрації уваги, що є важливим для засвоєння математичних знань. Логопед працює над мовним розвитком дітей, що має велике значення для розуміння математичних термінів і концепцій. Спільна діяльність педагогів та інших фахівців забезпечує комплексний підхід до розвитку дітей.

Партнерська взаємодія всіх учасників освітнього процесу відіграє важливу роль у формуванні логіко-математичної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Спільна діяльність педагогів, батьків, спеціалістів та дітей сприяє створенню єдиного освітнього середовища, де кожен учасник виконує свою ключову роль у гармонійному розвитку дитини. Педагоги забезпечують професіоналізм у навчанні та вихованні, батьки підтримують цей процес вдома, а спеціалісти, як психологи чи логопеди, допомагають адаптувати методики до

індивідуальних потреб кожної дитини.

Отже, завдяки спільним зусиллям створюються умови, які стимулюють пізнавальний інтерес дітей до математики, допомагають їм здобувати глибокі знання та розвивати навички вимірювання, порівняння й розв'язання простих завдань.

Список використаних джерел

1. Архипенко І.Л. Педагогіка партнерства – невід'ємна складова у роботі з батьками. *Досвід роботи вихователя закладу початкової освіти: традиційні підходи та інновації*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Ужгород: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. С. 271-277.
2. Білецька І.О., Коберник О.М. Педагогіка партнерства та її реалізація в творчій спадщині В. Сухомлинського. Наукові записки. Серія Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ ДПУ ім. В. Винниченка. 2018. Вип. 171. С. 34–39.
3. Демидова І.Ю. Педагогіка партнерства у підготовці дитини до навчання у школі. URL: <https://naurok.com.ua/pedagogika-partnerstva-u-pidgotovci-ditini-do-navchannya-u-shkoli-382481.html> [дата звернення 26.10.2024 р.]
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Дорошенко Т.М., Мацько В.В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч. посіб. Кременчук: ПП «Бітарт», 2019. 96 с.

Козлюк Ольга Андріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і
психології та спеціальної освіти імені проф.
Т.І.Поніманської Рівненський державний
гуманітарний університет

РОЗВИТОК НАВИЧОК ЛОГІЧНОГО ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Сьогодні суспільство потребує людини вдумливої, здатної критично сприймати й осмислювати інформацію. Без мислення (критичного, креативного, логічного) сучасній людині, у будь-якої сфери зайнятості, важко або навіть і неможливо успішно реалізовуватись і активно взаємодіяти зі світом. Реформування змісту

освіти, яке відбувається сьогодні, пов'язане зі зміною підходів до викладання, навчання, коли освітній процес народжує не робота, навченого і запрограмованого на виконання певних дій і операцій, а особистість, яка обирає, оцінює, програмує і конструює різні види діяльності, що задовольняють потреби в саморозвитку і самореалізації. Не є виключенням і сучасна система вищої освіти, яка має бути спрямована не лише на трансляцію готових знань і репродуктивне їх відтворення, а й спрямована на розвиток аналітичного та критичного мислення у студентів. У процесі підготовки магістрів з дошкільної освіти особливого значення набуває формування у них навичок логічного аналізу та критичної оцінки отриманої інформації, що допомагає майбутнім педагогам приймати обґрунтовані рішення, оцінювати ситуації та ефективно взаємодіяти з дітьми.

У стандарті вищої освіти для другого (магістерського) рівня зі спеціальності 012 (А2) Дошкільна освіта інтегральною компетентністю випускників за ОПП для магістрів з дошкільної визначено здатність компетентно розв'язувати складні задачі й проблеми в організації та моніторингу освітнього процесу в системі дошкільної освіти або в процесі навчання фахівців із дошкільної освіти в закладах вищої освіти, що передбачає проведення досліджень, та/або здійснення інновацій у ситуаціях, що характеризуються невизначеністю умов і вимог [2, с. 7]. Серед загальних компетентностей варто виокремити КЗ-2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та КЗ-4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу [2, с. 7].

А серед результатів визначено вміння критично осмислювати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування дошкільної освіти в Україні [2, с. 8].

Сучасна освіта має бути зорієнтована на майбутнє, яке не може бути заздалегідь визначене. Саме тому, першочерговим є розвиток умінь і навичок мислення, які дають можливість майбутнім фахівцям з дошкільної освіти адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегії подолання викликів, які виникають. Розвиток критичного мислення є найбільш актуальним й з огляду на ту політичну ситуацію, у якій опинилась наша країна через війну з країною-агресором. У період змін, неможливо діяти без постійного пристосування до нових обставин.

Тому, очевидно, що люди ХХІ століття мають вміти мислити критично, а критичне мислення стати фундаментом сучасної освітньої системи. Саме володіння навичками аналітичного, критично, логічного та критичного мислення дозволяє набагато легше пристосуватися до роботи в умовах невизначеності, постійного змінних і стресових умовах.

Викладаючи за ООП «Дошкільна освіта» для другого

(магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 (А2) Дошкільна освіта ми намагаємось особливу увагу звертати саме на розвиток логічного та критичного мислення, яке, на нашу думку, є важливими складниками професійної підготовки магістрів з дошкільної освіти. Наведемо декілька аргументів на підтвердження:

1) сприяє ефективній організації освітнього процесу – допомагає структуровано подавати матеріал, логічно вибудовувати хід навчальних занять залежно від форми проведення, що сприяє кращому засвоєнню знань здобувачами вищої освіти;

2) забезпечує розвиток критичного підходу до отримання інформації – забезпечують уміння не просто відтворювати отриману інформацію, а й аналізувати її, виявляти суперечності, перевіряти їхню вірогідність;

3) дозволяє розв'язувати педагогічні ситуації та завдання, формувати навички їх аналізу та оцінки, а саме формувати навички знаходження ефективних рішень у різних ситуаціях, що можуть виникнути у професійній діяльності; швидко оцінювати обставини та приймати оптимальні рішення;

4) сприяє розвитку професійної (педагогічної) рефлексії, що дозволяє розвивати усвідомлення власних професійних дій, що допомагає покращувати педагогічну практику та зростати у професійному плані.

Розвиток навичок логічного та критичного мислення у здобувачів вищої освіти, наприклад у викладанні таких освітніх компонентів як «Теорія і методика викладання фахових дисциплін», «Організація і управління в дошкільній освіті» ми здійснюємо через використання на лекційних та практичних заняттях таких методів, як *проблемне навчання*, що стимулює здобувачів освіти до самостійного пошуку рішень; *кейс-метод*, що передбачає розгляд реальних педагогічних ситуацій та знаходження оптимальних виходів з них; групові дискусії та дебати, які сприяють вмінню аргументовано висловлювати власну думку та аналізувати позиції опонентів; різні *логічні задачі та ділові ігри*, що розвивають когнітивні здібності, уміння робити висновки та прогнозувати результати; аналіз та оцінка джерел – допомагає студентам розпізнавати правдивість інформації та критично її осмислювати; *метод рефлексії* – сприяє усвідомленню власного досвіду та покращенню саморегуляції.

Розвитку навичок мислення здобувачів вищої освіти за магістерською програмою з дошкільної освіти сприяє застосування й інформаційних технологій, що, по-перше, значно підвищує ефективність навчання (особливо в умовах змішаного та дистанційного навчання), а, по-друге, дозволяє студентам аналізувати та

систематизувати інформацію; формувати вміння застосовувати знання на практиці; знаходити креативні рішення для педагогічних ситуацій; здійснювати рефлексію та оцінку власних дій у професійному контексті; підвищувати мотивацію до навчання через гейміфікацію освітнього процесу.

Для розвитку логічного та критичного мислення за ООП «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня ми активно використовуємо такі сучасні технології: Google Classroom, Moodle (це платформи для дистанційного навчання, що дозволяють організовувати освітній процес, обговорювати навчальні теми та здійснювати контроль знань); Kahoot!, Quizizz, Mentimeter – інтерактивні платформи для створення вікторин, тестів і змагальних ігор, що стимулюють розвиток аналітичного мислення; інтерактивні дошки Padlet – інструменти для спільної роботи та організації ідей, що допомагають здобувачам структурувати знання та аналізувати інформацію та ін.

Таким чином, розвиток логічного та критичного мислення у майбутніх магістрів дошкільної освіти є важливим елементом професійної підготовки. Використання інноваційних методів навчання, інтерактивних технологій, проблемного підходу та рефлексивних практик сприяє формуванню компетентного фахівця, здатного ефективно працювати у сфері дошкільної освіти та забезпечувати якісне виховання дітей.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта. Рівне: РДГУ, 2023. Режим доступу: URL: <https://surl.li/xrvnxi> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський рівень) вищої освіти. Ступінь «магістр». Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 012 «Дошкільна освіта». Київ, 2020. 18 с. Режим доступу: URL: <https://surl.li/esgeoj> (дата звернення: 14.02.2025).

Колобич Оксана Петрівна,

викладач психології, голова циклової
комісії фахових дисциплін дошкільної
освіти ВСП «Педагогічний фаховий
коледж Львівського національного
університету імені Івана Франка»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

Нинішнє покоління дітей, звичайно ж, відрізняється від попереднього. Цілком ймовірно, що дитина 5-6 років має дивовижні здібності. І здається, що настав час, віддавати дитину в школу. Але не тільки інтелектуальні здібності впливають на успіх в навчанні. Сучасні психологи вважають, що багато чого залежить від того, чи дитина психологічно готова вчитися, і це не має нічого спільного з тим, чи вміє дитина рахувати, читати і навіть писати.

Психологічна готовність дошкільників до навчання у школі є важливою проблемою у зарубіжній й українській психології: «криза 6-7 років», основні новоутворення у розвитку дитини досліджувалися Л.Божович, Д.Ельконіним, О.Кравцовою, К.Полівановою, емоційно-вольова сфера – Д.Ельконіним, Т.Шульгою, формування мотивації до навчання – А.Марковою, ступінь сформованості знань, вмінь та навичок – Т.Тарунтаєвою, комунікативно-мовленнєвий розвиток – М.Лісіною, зв'язок психологічної готовності до школи з навчанням – М.Безруких та ін.

Один із важливих періодів дошкільного дитинства – старший дошкільний вік. Він є унікальним та неповторним часом набуття дитиною індивідуального досвіду взаємодії з оточуючими людьми і світом, закладання фундаменту загальнолюдських здібностей та розвитку особистісних надбань (пізнавальних, комунікативних, мовленнєвих, емоційно-вольових, творчих), оволодіння специфічно дитячими видами діяльності.

Діти старшого дошкільного віку в процесі життєдіяльності вже цілком здатні освоювати норми та правила культури і поведінки. Для них стають більш зрозумілими мотиви виконання тих чи інших правил. Дорослий, підтримуючи позитивну поведінку і доброзичливі вчинки дитини, тим самим сприяє розвитку її самостійності і зростання в ній почуття самоповаги.

Характерною рисою дітей старшого дошкільного віку є поява у них інтересу до проблем, які виходять за межі їх особистого досвіду. Діти починають цікавитися минулим і майбутнім, життям в різних

країнах, тваринним і рослинним світом та ін. Розглянувши дані особливості дітей дошкільного віку, можна прийти до висновку, що оптимальним для шкільного навчання є старший дошкільний вік. Вважається, що в цьому віці готовність дитини до школи навіть якщо і не повністю розвинена, вона близька до ідеалу. Проте, на практиці багато дітей, які досягли 6-7 років і мають необхідні для школи знання і вміння, зазнають труднощів у навчанні. Їх психологічна готовність до школи не сформована, і саме тому «навчальні будні» обтяжують цих дітей. Так що ж таке психологічна готовність до школи?

Психологічна готовність – це якісна своєрідність інтелектуального розвитку дитини і деяких особливостей її особистості, без яких неможливо успішно навчатися в сучасній школі. Сформованість цього рівня надзвичайно важлива. В дитячій психології виділяють такі взаємопов'язані компоненти психологічної готовності дитини до шкільного навчання: мотиваційна, індивідуальна, інтелектуальна, емоційно-вольова, соціальна [7, с.384].

Вивчення проблеми підготовки дитини до навчання у школі досліджували ціла низка вчених.

Р.Буре вважає, що готовність дитини до навчання в школі це певний рівень психічного, функціонального і морфологічного розвитку дітей, при якому вимоги систематичного навчання не будуть надмірними і не призведуть до порушення здоров'я дитини.

Л.Венгер інтерпретує поняття готовності до школи як певний рівень соціальних навичок, що характеризуються наступними вміннями: вміння конструктивно спілкуватися з дорослими і однолітками, вміння регулювати свою поведінку в залежності від ситуації, а також особистісний розвиток, що включає в себе мотивацію, самопізнання, самооцінку [2, с.3-5].

Л.Виготський одним з перших висловив думку про те, що сформованість готовності малюка до навчання у стінах школи визначається рівнем розвитку його пізнавальних процесів. На думку науковця, «готовність до навчання у школі» – це насамперед сформованість у дитини вміння узагальнювати та диференціювати у відповідних категоріях предмети та явища навколишнього світу [3, с.5 8].

Значний внесок у вивченні даної проблеми зробив видатний педагог В.Сухомлинський. Він переконаний, що рік підготовки дітей до школи потрібен для того, щоб добре пізнати внутрішній світ кожної дитини, істотно вивчити всі її індивідуальні особливості, здатність до сприймання, мисленнєвої діяльності, розумової праці. Великого значення надавав грі, як провідному виду діяльності дитини, що притаманний їй на етапі дошкільного дитинства.

Надзвичайно актуальними в наш час залишаються погляди В.Котирло, яка вважала, що вступ до школи є подією соціальної ваги, подією дитинства. Особливого значення В.Котирло надавала розвитку вольової готовності як одного з найважливіших аспектів підготовки дитини до школи в цілому [4, с.6].

А.Богущ зазначає про необхідність проведення навчальних занять у закладах дошкільної освіти відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Водночас учена зазначила, що розвивальний ефект навчання залежить насамперед від його змісту і методів [1, с.35].

Беручи до уваги ці дослідження, можна зробити висновок про те, що психологічна готовність до школи включає в себе кілька аспектів. Сьогодні ми маємо можливість проаналізувати готовність дитини йти до школи за допомогою різних тестів і методик, врахувати низку факторів, які мають на це вплив, та визначити, чи готова дитина йти до школи, чи потрібна допомога й доопрацювання цієї проблеми в конкретному випадку.

Сучасні програми і їх засвоєння вимагають від дітей здатності аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити свої власні висновки, тобто – мати добре розвинену когнітивну сферу. І якщо говорити про інтелектуальну готовність дитини до школи, то варто звертати увагу перш за все на загальні характеристики її розумових процесів. Для того, щоб дитина успішно адаптувалася в шкільному середовищі, до кінця старшого дошкільного віку у неї має бути сформовано наочно-образне мислення і окремі операції концептуального і логічного мислення. В даний час існує досить великий арсенал психодіагностичних методик, що дозволяють визначити рівень інтелектуальної готовності дитини до шкільного навчання. Це, наприклад, тести-опитувальники П.Кес, А.Леонтьєва, Н.Гуткіной, А.Керна-Йерасека і ін. [4, с.385].

У дитини повинен бути певний рівень розвитку пізнавальних інтересів, готовність до змін соціальної позиції, бажання вчитися, має виникнути опосередкована мотивація, внутрішні етичні інстанції, самооцінка, що в сукупності означає психологічну готовність дитини до школи. Для діагностики мотиваційної готовності дітей до школи використовуються методики М.Гінзбурга, Д.Солдатова, А.Венгера і ін. [6, с.3-5].

Велику роль у підготовці до шкільного навчання відіграє розвиток емоційно-вольової сфери, здатність дитини керувати своїми емоціями, розуміти стан іншої людини, готовність сприймати успіхи й невдачі, адаптуватися в новому колективі. Тому важливо спільними зусиллями вихователів закладів дошкільної освіти та батьків навчити дитину не розгублюватися, коли її критикують. Важливим є формування стійкої позитивної самооцінки. Діагностувати емоційно-вольову готовність

дитини до шкільного навчання можна за допомогою методик А.Венгера, А.Зака, М.Костикова і ін.[8, с.51-54].

Нова українська школа презентувала вимоги до взаємин «учні-батьки-вчителі-школа». Пріоритетами в них є педагогіка партнерства, нові підходи до навчання учнів, формування в них ключових компетенцій та цінностей. Вихователі закладів дошкільної освіти також мають переосмислити свої підходи до підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. Завданням вихователів закладів дошкільної освіти є: формування відповідного рівня психолого-педагогічної грамотності батьків щодо вікових особливостей розвитку старшого дошкільника та молодшого школяра.

Таким чином, сучасні вимоги життя до організації навчання дітей змушують шукати нові, більш ефективні психолого-педагогічні підходи. У цьому сенсі проблема психологічної готовності дітей до навчання у школі набуває особливого значення. Навчати і виховувати дитину - це мистецтво, адже процеси навчання і виховання – це безперервна робота серця, розуму та волі батьків та педагогів.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. Київ: Вища школа, 2007. 542с.
2. Венгер Л. А. Психологічні питання підготовки дітей до навчання в школі. Дошкільне виховання, 1990. № 3, с.2-8.
- 3.Виготський Л. С. Проблема культурного розвитку дитини. Психологія. 1991. № 4, с.5-18.
- 4.Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 392с.
- 5.Козігора М.А. Психологічна готовність дитини до навчання в школі. Теорія та методика навчання. Вип. 16. 2019. с.65-68.
- 6.Лаврентьєва Г. Готовність дитини до школи: складові успішного навчання. Дошкільне виховання. 2000. №9. с.3-5.
7. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посібник, 2-ге видання, виправлене. Київ : Академвидав, 2015. 400с.
8. Харитонova С.М. До першого класу без проблем! Усе, що мають знати батьки майбутніх першокласників. Харків: Основа, 2018. 176с.

Кондратюк Світлана Леонідівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО- МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

За останні роки українські освітні діячі, працівники психологічних служб та міжнародні експерти відзначають, що Україна зробила потужний крок у розвитку інклюзивної освіти. Створення гідних умов навчання для дітей з особливими освітніми потребами є кроком до впровадження європейських принципів і стандартів життя в Україні сьогодні. Інклюзивність означає, що всі діти, незалежно від своїх особливостей та потреб, мають рівні можливості для навчання та розвитку. Це стало ключовим моментом для створення сучасного інклюзивного ресурсного центру (ІРЦ), покликаного допомогти дітям отримати якісну освіту та вести повноцінне соціальне життя. Фахівці інклюзивно-ресурсного центру використовують новий, прогресивний та якісний підхід до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) – це навчально-методичний заклад, який надає допомогу дітям з особливими потребами, а також вчителям та батькам, щоб забезпечити їхній повноцінний доступ до навчання та соціальної адаптації. ІРЦ надає різноманітні послуги, такі як індивідуальні консультації, навчання, розвиток індивідуальних навчальних планів, підготовка матеріалів та ресурсів, організація тренінгів та семінарів для вчителів і батьків, а також підтримка соціальної адаптації дітей з особливими потребами [4].

В Україні інклюзивно-ресурсні центри були створені у 2014 році на базі загальноосвітніх шкіл. Тоді була прийнята нова «Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні на 2014-2020 роки», яка передбачала створення мережі ІРЦ по всій країні [2]. Завдання ІРЦ полягає у наданні педагогічної, консультативної та інформаційної допомоги педагогам загальноосвітніх навчальних закладів щодо навчання дітей з особливими потребами. Також ІРЦ забезпечують наочні та навчальні матеріали, допомагають у створенні спеціальних класів та організації індивідуальної роботи з дітьми з особливими потребами.

Державна політика щодо діяльності установи інклюзивно-ресурсного центру формувалась українською владою з урахуванням міжнародних стандартів інклюзивної освіти. У рамках вищезгаданої концепції було розроблено стандарти функціонування ІРЦ, які

передбачають забезпечення належних умов для навчання та розвитку дітей з особливими потребами [1].

У державній політиці також передбачено фінансову підтримку ІРЦ з боку держави та можливість отримання додаткових коштів від місцевих бюджетів та благодійних фондів. Окрім того, встановлено процедуру відбору та підготовки фахівців, які будуть працювати у ІРЦ, а також передбачено можливість їх подальшого професійного розвитку та підвищення кваліфікації [4]. У цілому, державна політика щодо діяльності установи ІРЦ базується на принципах інклюзивної освіти та спрямована на забезпечення рівних можливостей для навчання та розвитку кожної дитини, незалежно від її особливих потреб.

Україна відзначає поступове збільшення кількості Інклюзивно-ресурсних центрів та їх функцій. Інклюзивно-ресурсний центр надає різноманітну допомогу дітям з особливими потребами, а також педагогам інклюзивної освіти. ІРЦ забезпечує такі послуги, як індивідуальні консультації для педагогів інклюзивних класів, відбір методик та технологій роботи з дітьми з різними особливостями, проведення тренінгів та семінарів, розроблення та впровадження інклюзивної освітньої програми для учнів з особливими потребами. Також, держава забезпечує фінансування ІРЦ з метою поліпшення їх роботи та забезпечення доступності інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами. Крім того, в Україні працюють різні громадські організації, які допомагають в організації роботи ІРЦ та підтримці розвитку інклюзивної освіти в країні [5].

Закон про інклюзивну освіту, що був впроваджений у 2017 році, є важливим кроком у розвитку інклюзивної освіти в Україні. За його положеннями, держава зобов'язана забезпечувати рівні можливості для навчання і розвитку кожної дитини, незалежно від її особливостей та потреб.

Створення Нової української школи було ще одним важливим етапом у розвитку інклюзивної освіти. Зокрема, у рамках НУШ змінено підходи до організації навчального процесу, зокрема, введено інтерактивні методи навчання, що сприяють розвитку творчості та самостійності учнів. Інклюзивний заклад - це освітній заклад, який забезпечує навчання та виховання учнів з різними особливостями розвитку. Інклюзивний заклад забезпечує сприятливе середовище для всіх учнів, де забезпечуються рівні можливості для всіх, незалежно від їхніх індивідуальних потреб та здібностей. Інклюзивний заклад створює сприятливі умови для розвитку кожного учня, враховуючи їхні індивідуальні потреби та можливості [6].

Основні положення інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) в Україні можуть включати наступні [5]:

мета ІРЦ - забезпечення доступності якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами;

ІРЦ є засобом підтримки інклюзивної освіти, що забезпечує учасникам навчально-виховного процесу професійну допомогу, консультації та інші необхідні ресурси;

ІРЦ надає ресурсну підтримку учням з різними освітніми потребами, включаючи дітей з інвалідністю, дітей з психологічними труднощами, дітей з соціально-економічними труднощами тощо;

ІРЦ забезпечує консультування педагогічних працівників з питань інклюзивної освіти, а також розвитку їхніх професійних компетенцій;

ІРЦ сприяє взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами, щоб забезпечити їм доступ до рівних можливостей навчання та розвитку;

ІРЦ забезпечує доступ до належних матеріальних ресурсів, які допоможуть у забезпеченні інклюзивної освіти, таких як спеціальні прилади, технології, програмне забезпечення та інше;

ІРЦ сприяє розвитку інклюзивної культури в навчальних закладах, що сприяє створенню сприятливої атмосфери для дітей з особливими освітніми потребами;

ІРЦ є центром інформації з питань інклюзивної освіти та сприяє впровадженню інноваційних підходів до навчання.

Основні принципи інклюзивного навчання та інклюзивного закладу передбачають [2] :

- розуміння та повагу до різних культур, націй, етнічних груп та особливостей розвитку учнів;
- розуміння та визнання прав учнів на освіту та розвиток;
- створення сприятливого середовища для розвитку всіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами;
- забезпечення належних умов для навчання та розвитку для всіх учнів, включаючи доступність приміщень, обладнання та матеріалів навчання;
- співпрацю з батьками та ін.

На сьогоднішній день, дослідження інклюзивної навчальної системи в Україні є актуальним та важливим напрямком педагогічної науки. Уряд України визначає інклюзивну освіту як один із пріоритетних напрямків розвитку освіти в країні та здійснює політику рівних можливостей у навчанні для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

Однак, на жаль, існують деякі проблеми в розвитку інклюзивної навчальної системи в Україні, такі як недостатня кількість спеціалізованих педагогічних кадрів, недостатня фінансова підтримка,

недостатнє оснащення шкіл технічними засобами, а також відсутність регулярного моніторингу та оцінки ефективності інклюзивної практики в навчальних закладах [3].

Українські дослідники проводять різноманітні дослідження, спрямовані на вивчення проблем інклюзивної освіти, аналізу та оцінки стану інклюзивної практики в навчальних закладах, вивчення педагогічних технологій роботи з учнями з різними особливостями. Також українські вчені активно взаємодіють з колегами з інших країн, обмінюючись досвідом та практиками роботи в галузі інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Гриньова, Н.П. Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи реалізації. Сучасні тенденції в освіті. Київ: Освіта, 2020, с. 78-93.
2. Куриленко Т.О. Інклюзивна освіта: теоретичні аспекти і практичний досвід. Київ: Наука і освіта, 2010. 208 с.
3. Литвин, О.В. Інклюзивна освіта в контексті людських прав. Освітній простір: сучасні виклики та перспективи. Освіта, 2020, с. 112-127.
4. Семенов О.В., Іванова Н.П., Петренко І.М. Організація інклюзивної освіти: психолого-педагогічний аспект. Львів: Освіта і розвиток, 2019. 180 с.
5. Середа, О. В. Психолого-педагогічні аспекти інклюзивної освіти. Львів: Освіта й розвиток, 2018. 47 с.
6. Яковлева І.В. Інклюзивна освіта: міжнародний досвід та українські реалії. Навч. посіб. Ред. МОН. Київ: Академвидав, 2010. 176 с.

Константинова Вікторія,

здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 053
Психологія Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії

Науковий керівник:

Старовойт Ілона Йосипівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІСЛЯ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ

Переживання травматичних подій може суттєво вплинути на

особистісний і психоемоційний розвиток дитини. Діти особливо чутливі до стресових ситуацій, і кожна дитина реагує на пережите по-своєму. Після травматичної події вони можуть відчувати страх, тривожність, безпорадність, гнів чи невпевненість, мати проблеми зі сном, демонструвати підвищену схильність до поведінкових розладів. Серед можливих фізичних симптомів – біль у животі, головні болі. Поведінка також може змінюватися: зростає підозрілість, замикаються в собі або проявляють агресію. Ці ознаки можуть виникати як безпосередньо після травмуючої події, так і через деякий час. Водночас більшість описаних проявів є природною психологічною реакцією дитини на надмірно стресові обставини. У таких випадках організм активує всі можливі фізичні та психічні ресурси для адаптації до ситуації. Виявлені зовнішні симптоми служать сигналами для дорослих та фахівців про те, що дитина потребує підтримки й допомоги, аби впоратися з пережитим.

Реакція дітей на травматичні події залежить від низки факторів, серед яких вік, особливості характеру, життєвий досвід, стратегії подолання стресу, а також природа і ступінь тяжкості самої травми. Дослідження показують, що молодші діти часто мають обмежене розуміння події, що може викликати у них розгубленість, страх і відчуття безпорадності. Водночас старші діти здатні краще усвідомлювати ситуацію, але це нерідко супроводжується такими негативними емоційними станами, як почуття провини чи сорому. Крім того, діти, які вже зазнали травматичних впливів, можуть виявляти підвищену вразливість до наслідків подальших подібних подій.

Культурні та екологічні фактори можуть значною мірою впливати на виникнення певних видів травм. Культурне походження, а також соціальний і психологічний розвиток дитини впливають на її сприйняття несприятливих подій та загальне благополуччя. До того ж навколишні умови, такі як бідність, насильство чи соціальна ізоляція, здатні виступати травматичними чинниками самостійно або погіршувати вплив інших негативних факторів. Завдання психологів, які працюють з дітьми, полягає в тому, щоб ідентифікувати та розуміти ці фактори в процесі надання необхідної підтримки дітям, які зазнали травматичного досвіду. Особливу увагу необхідно приділяти індивідуальним потребам та життєвим обставинам кожної дитини. Відомо, що комплексний підхід, коли різні фахівці у сфері психічного здоров'я співпрацюють, дає змогу розробляти більш ефективні стратегії як для запобігання, так і для подолання негативного впливу травмуючих переживань у дітей. Надання своєчасної та якісної психологічної допомоги не лише допомагає пом'якшити наслідки

травматичних подій, але й сприяє формуванню психологічної стійкості, необхідної для подолання майбутніх труднощів [1].

Позитивний досвід у цьому напрямі продемонстрували вітчизняні науковці В. Зливков, З. Кісарчук, С. Лукомська, Н. Оніщенко та О. Федан. Вони досліджували аспекти надання своєчасної психологічної допомоги з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей дитини, а також застосовують комплекс заходів психологічної реабілітації, спрямованих на відновлення її психоемоційного стану після травматичних подій.

Закордонні дослідники Б. Перрі та М. Клуатре запропонували загальну стратегію профілактики та подолання травматичного впливу, яка охоплює широкий спектр як індивідуально орієнтованих, так і групових підходів. Їхній підхід акцентує особливу увагу на взаємодії між психологами та дітьми. З огляду на актуальність цього питання, а також на те, що в Україні є значна кількість дітей, які зазнали впливу травмуючих факторів через воєнний стан, метою цієї статті є висвітлення ключових етапів психологічного супроводу дітей із травматичним досвідом. Травматичний досвід визначається як подія або низка подій, що становлять загрозу для фізичного чи психологічного благополуччя дитини, викликаючи інтенсивні емоційні реакції. Це може мати тривалий вплив на здатність людини долати труднощі та ефективно функціонувати [1; 3].

Науковці наголошують, що природа дитячого травматичного досвіду не обмежується лише переживанням об'єктивної зовнішньої події. Важливе значення мають і суб'єктивні емоційні реакції та когнітивні інтерпретації цієї події, які порушують почуття безпеки дитини. Такі факти можуть призводити до виникнення відчуттів безсилля, безпорадності та вразливості. Окрім того, травматичний досвід здатен формувати в дітей негативні переконання щодо самих себе, інших людей і світу довкола. До типових наслідків цього належать почуття провини, сорому і страху. Згідно з поглядами дослідників, серед яких І. Біла, З. Кісарчук, Г. Лазос, Л. Литвиненко, Ю. Омельченко та Л. Царенко, ефективна робота з травматичним досвідом дітей і підлітків вимагає застосування цілісного підходу. Такий підхід ґрунтується на системному розумінні як типового, так і патологічного перебігу психологічної реакції травмованої дитини. Він передбачає добір комплексу методів, спрямованих на екологічне і послідовне подолання руйнівного психоемоційного стану юних клієнтів, спричиненого дією впливових травматичних чинників [5].

Як зазначалося, психологічну підтримку доцільно організувати в кілька етапів, що дозволяє забезпечити структурований і системний підхід до надання допомоги. На основі практичного досвіду

пропонується впровадження програми, поділеної на п'ять ключових етапів. Перший етап охоплює первинну психологічну підтримку дитини, яка включає супровід, початкову діагностику та аналіз індивідуальних потреб. На цьому етапі психолог оцінює загальний психоемоційний стан дитини, визначає її потреби та формує базовий план інтервенції. Першим завданням у процесі є встановлення довірливих відносин із дитиною. Це є необхідною умовою для подолання бар'єрів і сприяння подальшій співпраці. Фахівець, аналізуючи емоційні, когнітивні та поведінкові прояви дитини, здійснює комплексну оцінку її стану. Для збору інформації використовуються різноманітні інструменти, такі як анкетування, проведення структурованих інтерв'ю або спостереження за поведінкою дитини. На основі отриманих даних визначаються специфічні потреби дитини та формулюється персоналізований план роботи. Інтервенційні заходи можуть включати ігрову терапію, арт-терапію, когнітивно-поведінкову терапію чи інші підходи, які найкраще відповідають особливостям і вподобанням дитини. Загалом перший етап відіграє ключову роль у закладенні основ для ефективної подальшої роботи. Його успішне впровадження істотно підвищує шанси на задоволення унікальних потреб дитини та досягнення позитивних результатів [3;6].

На другому етапі психологічної підтримки дітей основна увага зосереджується на проведенні корекційної роботи, спрямованої на усунення негативних емоційних переживань та поведінкових моделей, що сформувалися внаслідок травматичних подій. У цьому процесі психолог здійснює індивідуальну роботу з дитиною, орієнтуючись на зміну негативних реакцій і переконань, що виникли під впливом травматичного досвіду. Ключовими завданнями цього етапу є встановлення довіри та взаєморозуміння між психологом і дитиною, сприяння регуляції емоцій, а також формування позитивних стратегій подолання складних життєвих ситуацій. Особливий акцент робиться на корекції дисфункціональних уявлень і переконань, які могли зміцнитися після пережитої травми, з метою їх трансформації в більш адаптивні та конструктивні. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні методи, серед яких виділяються ігрова терапія, арт-терапія, когнітивно-поведінкова терапія та експозиційна терапія. Ігрова терапія слугує інструментом для невербального вираження емоцій та почуттів через ігрову діяльність, що дозволяє дитині краще усвідомити та переробити власні переживання. Арт-терапія передбачає застосування творчих методів для заохочення самовираження дитини та сприяння її емоційному відновленню. Когнітивно-поведінкова терапія фокусується на ідентифікації й модифікації деструктивних патернів мислення та поведінки.

Експозиційна терапія включає поступове та контрольоване знайомство дитини із травматичними об'єктами чи ситуаціями з метою зниження рівня тривожності та страхів у безпечному середовищі. Основною метою цього етапу є сприяння формуванню здорових механізмів подолання стресу, зміцнення психологічної резильєнтності та відновлення емоційного благополуччя дитини [5; 6].

Третій етап психологічної підтримки дітей фокусується на відновленні психічного здоров'я дитини та сприянні її реінтеграції в повсякденне життя. Цей етап передбачає розвиток нових навичок у сфері регуляції емоцій і поведінки, які дають дитині можливість адаптуватися до змінених обставин. Основою реалізації цього процесу є ідентифікація сильних сторін дитини, що дозволяє спрямувати зусилля на підвищення її самооцінки та рівня впевненості у власних силах. Особливу увагу приділяють ознайомленню дитини з ефективними стратегіями подолання емоційного напруження та управління поведінковими реакціями, серед яких застосування технік глибокого дихання чи позитивного самонавіювання. Значна частина роботи полягає в подоланні негативних або деструктивних думок, спричинених травматичним досвідом, зокрема таких, як почуття провини чи сорому.

На третьому етапі втручання можуть передбачати навчання дітей навичкам релаксації, сприяння у зміні їхнього підходу до негативних думок, поступове ознайомлення з ситуаціями, які провокують страх, а також надання підтримки та позитивного підкріплення. Такі заходи спрямовані на розвиток у дітей стійкості та впевненості у здатності контролювати власні емоції й поведінку, а також на сприяння їхній реінтеграції в звичайне життя [2; 4].

Четвертий етап психологічного супроводу має на меті сприяти відновленню емоційної зрілості дітей через їхнє активне залучення до низки спеціально організованих терапевтичних та навчальних заходів. До таких методів належать тренінги, арт-терапевтичні практики, когнітивно-поведінкова терапія та ігрова терапія. Кожен із цих підходів виконує важливу функцію на шляху до емоційного розвитку та реабілітації. У рамках соціально-емоційних тренінгів діти беруть участь у заняттях, що сприяють формуванню ключових соціальних і емоційних навичок, таких як розвиток впевненості у собі, ефективне спілкування, вирішення конфліктних ситуацій і регулювання емоційних станів. Їм також надається інформація щодо впливу травматичних подій на їхню емоційну сферу та поведінку, а також рекомендації з подолання таких наслідків у здоровий спосіб. Арт-терапія передбачає використання творчих технік, таких як малювання, ліплення та інші види художньої діяльності. Ці заходи створюють для

дітей безпечний простір для самовираження і допомагають опрацьовувати складні емоції у сприятливому середовищі. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) спрямована на виявлення й аналіз негативних або дисфункціональних думок і моделей поведінки, що виникли внаслідок травматичного досвіду. У процесі співпраці зі спеціалістами діти отримують підтримку у формуванні більш позитивного та адаптивного мислення. Ігрова терапія включає різноманітні ігрові активності, рольові ігри та творчі заняття, які дозволяють дітям через гру висловлювати свої почуття і розвивати ефективні стратегії подолання труднощів у захопливій та невимушеній формі. Таким чином, даний етап супроводу є ключовим для формування адаптивних механізмів подолання, зміцнення життєвої стійкості дітей та сприяння їхньому емоційному відновленню і особистісному зростанню після пережитих травматичних подій [2; 6].

П'ятий етап психосоціального супроводу дітей спрямований на моніторинг і спостереження за результатами проведених корекційних заходів. Основним завданням є оцінка ефективності застосованих втручань та, за потреби, уточнення чи адаптація психологічної підтримки. Психологи також мають регулярно взаємодіяти з дитиною, щоб відстежувати її прогрес і визначати можливі довгострокові наслідки травматичних переживань [5].

Основна мета психологічної підтримки дітей, які пережили травматичний досвід, полягає у сприянні процесам їхнього зцілення та відновлення. Вона спрямована на мінімізацію негативного впливу травматичних подій на психічний, емоційний та загальний розвиток дитини, а також на забезпечення її гармонійного функціонування та благополуччя. Актуальні дослідження свідчать про те, що в сучасному суспільстві проблема своєчасного виявлення наслідків травми у дітей є критично важливою. Одночасно з цим значущим стає завдання розробки та впровадження стратегічних підходів і технологій, спрямованих на ефективне відновлення психоемоційної рівноваги дитини після травматичних подій. Реалізація комплексної та результативної психологічної підтримки сприяє полегшенню подолання негативних наслідків стресових ситуацій і травм, що дозволяє дітям повернутися до повноцінного життя. Це підкреслює високу перспективність і значущість впровадження таких підходів у практичну діяльність.

Список використаних джерел

1. Діти та війна: навчання технік зцілення : робочий зошит. Львів : Інститут психологічного здоров'я, 2014. 40 с.
2. Зликов В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика

особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.

3. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / пер. з англ. Діана Бусько; наук. ред. Катерина Явна. (Серія «Сам собі психотерапевт»). Львів : Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2014. 120 с.

4. Оніщенко Н.В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації : теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Харків : Право, 2014. 584 с.

5. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях : методи і техніки: метод. посіб. / за ред. З.Г. Кісарчук; уклад.: З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, І.М. Біла, Г.П. Лазос. Київ : Логос. 2015. 232 с.

6. Шебанова В.І. Практики консультування та терапії в кризових ситуаціях. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2017. 136 с.

Корж Тетяна Михайлівна,
старший викладач, Комунальний заклад
Київської обласної ради «Київський
обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних кадрів»

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Сучасні тенденції в освіті зумовлюють зміну пріоритетів у вихованні підростаючого покоління. Становлення громадянського суспільства напряму залежить від рівня національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Патріотизм, як синтетична якість, охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства. Плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства.

Серед компетентностей, окреслених Державним стандартом дошкільної освіти, важливе місце посідає соціально-громадянська – здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя [1, с. 16].

Важливим внеском у вирішення цієї проблеми стали роботи

сучасних науковців: І. Беха, Н. Борисової, М. Єпіхіної, П. Кононенка, О. Косенчук, Н. Курило, Ю. Руденка, К. Чорної, Л. Шкрєбтієнко та ін., в яких викладено теоретичні аспекти, концептуальні положення інноваційних підходів у реалізації освітніх завдань із формування соціально-громадянської компетентності.

Велике значення для розробки сучасних підходів та методів формування у дітей старшого дошкільного віку елементів національної самосвідомості мають концепції розвитку українського дошкілля, розроблені Л. Артемовою, А. Богуш, Л. Калуською, Н. Лисенко, Т. Поніманською. Виховання у дітей любові до рідного краю у педагогічній теорії та практиці досліджують Т. Бондаренко, Т. Завгородня, І. Зайченко, С. Золотухіна, Л. Потапова, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін. Вони вважають краєзнавство важливим засобом формування соціально-громадянської компетентності дітей.

Ознайомлення дітей з рідним краєм у закладі дошкільної освіти охоплює цілу систему краєзнавчої роботи. На думку А. М. Богуш, краєзнавство – це багатогранна діяльність дітей: освітня, пошуково-дослідницька (результатом якої у дошкільному віці передбачається природоохоронна діяльність), суспільно корисна [2, с. 266]. Краєзнавство як педагогічна категорія включає в себе поняття «рідний край», тому йому належить особлива роль у ознайомленні дітей з рідним містом (селом).

Однією з умов ефективної реалізації завдань формування соціально-громадянської компетентності дітей є належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу. Зважаючи на це, у комплексних програмах розвитку дітей дошкільного віку подано зміст роботи з ознайомлення їх з рідним краєм. Знання, які формуються у дітей у процесі використання краєзнавчого матеріалу, умовно можна поділити на такі групи: адміністративно-територіальні (населений пункт, район, область, край, країна); економічні (заводи, господарства, шахти); історичні (пам'ятники, заповідники, пам'ятки природи); культурно-мистецькі (театри, музеї, бібліотеки, освітні заклади); природні (рельєф, гори, низовини, водойми; корисні копалини, рослини і тварини).

На нашу думку, ефективному використанню краєзнавчих об'єктів у освітній роботі сприятиме розроблення адаптованої (парціальної) програми ознайомлення дітей з рідним містом (селом), яка дасть можливість педагогам відібрати відповідний матеріал, врахувавши вікові особливості дошкільнят. Зміст краєзнавчої роботи у програмі повинен відповідати таким основним вимогам: науковість і доступність; комплексність і систематичність; плановість, наступність,

гласність; оптимальне поєднання пізнавально-пошукової і суспільно корисної праці; спілкування дитячих колективів з місцевими установами й організаціями, які мають безпосереднє відношення до краєзнавчої діяльності; поєднання самостійної краєзнавчої діяльності дітей з кваліфікованим керуванням з боку дорослих.

Розроблення такої програми варто розпочати із визначення змісту для дітей молодшого дошкільного віку, передбачивши використання краєзнавчого матеріалу з їх найближчого оточення. Дітей необхідно познайомити з вулицею, на якій розташований заклад дошкільної освіти, та вулицями, на яких вони мешкають, назвами об'єктів найближчого оточення (магазин, лікарня, кінотеатр, аптека, перукарня тощо), назвою міста.

Зміст програми для дітей середнього дошкільного віку повинен сприяти формуванню у них уявлень про рідне місто (село), рідний край, які об'єднані історичними зв'язками і географічним розташуванням населеного пункту, особливостями праці дорослих, засобів зв'язку тощо. Варто познайомити дітей із краєзнавчими об'єктами свого краю: економічними (заводи, господарства); історичними (пам'ятники, заповідники, пам'ятки природи тощо); культурно-мистецькими (театри, музеї, бібліотеки, навчальні заклади тощо). Особливу увагу слід звернути на ознайомлення дітей із походженням назви міста (села), з його історичним минулим та трудовим сьогоденням. Ознайомлюючи з основними соціальними спорудами та їхнім призначенням, потрібно дати знання про людей, про те, де вони працюють, їхні професії, роль їхньої праці для всього міста (села).

Продовжуючи формувати уявлення дітей про рідне місто (село), дітей старшого дошкільного віку потрібно познайомити з основними пам'ятками історії та природи (річки, водоймища, балки, гори); з підприємствами та установами, які знаходяться в найближчому оточенні. Особливу увагу варто звернути на ознайомлення з діяльністю видатних людей рідного краю; символами міста (села) та їх значенням; творчістю, яка присвячена рідному краю; традиціями, які започатковані у місті (селі).

Реалізації змісту програми сприяє інтегруванню в освітньому процесі закладу різних форм, методів роботи з дітьми, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності. Під час ознайомлення дітей з рідним краєм варто використовувати форми роботи, які підвищують зацікавленість дітей, а саме: спостереження, бесіди, читання творів художньої літератури, вивчення віршів, приказок та прислів'їв, знайомство з легендами, екскурсії, піші переходи, цільові прогулянки, виставки дитячих та спільно підготовлених з батьками робіт, свята та розваги, краєзнавчі проєкти.

Ефективною формою роботи з краєзнавства є екскурсії вулицями, пам'ятними місцями рідного міста (села), до адміністративних будівель, шкіл, бібліотек, парків, музеїв, на підприємства, в магазини, аптеки, де діти ознайомлюються як з історією, так і з природою рідного краю. Почуття патріотизму формується у процесі участі дітей у різноманітних заходах, які проводяться у закладі дошкільної освіти та місті (селі): День сім'ї, День матері та батька, День міста (села), День вишиванки, День незалежності України.

Важливо на етапі дошкільного дитинства переконати дітей у тому, що тільки спільними зусиллями можна забезпечити розквіт рідного міста (села). Тому спільна участь батьків і дітей у благоустрої території садочка теж сприяє вихованню любові до рідного краю, забезпечує партнерську взаємодію педагогів, дітей та батьків.

Особливе місце у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей займає музейна педагогіка. Використання засобів музейної педагогіки сприяє розширенню, поглибленню та систематизації знань дітей у ході проведення екскурсій, збору експонатів [4, с. 398].

Таким чином, ознайомлення дітей з містом (селом) у закладі дошкільної освіти охоплює систему різноманітної краєзнавчої роботи і є організованою та керованою педагогом багатогранною пізнавальною, пошуково-дослідницькою, суспільно-корисною діяльністю дітей, яка спрямована на комплексне вивчення рідного краю (природи, побуту, господарства, культури) та сприяє вихованню любові до Батьківщини, формує готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві. У процесі використання краєзнавчого матеріалу в освітній роботі з дітьми необхідно забезпечити реалізацію наступних педагогічних умов: розроблення та реалізація адаптованої (парціальної) програми з ознайомлення дітей з рідним містом (селом); інтегрування в освітньому процесі різних форм, методів роботи з дітьми, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності; організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного); партнерська взаємодія з батьками дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник Т. О. Піроженко. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskylnoyi%20osvity.pdf (дата останнього звернення: 14.02.2025).
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в

дошкільному закладі : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 407 с.

3. Беленька Г. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових праць*. Вип. 18 (№1). 2015. С. 396-400.

4. Косенчук О. Соціально-громадянська компетентність дошкільника: сучасний освітній вектор. *Дошкільне виховання*. 2023. № 5. С. 8-10.

5. Про організацію національно-патріотичного виховання у ДНЗ : Інструктивно-методичні рекомендації МОН України від 25.07.2016 р. № 1/9-396. URL: <https://imzo.gov.ua/2016/08/22/list-mon-vid-25-07-2016-1-9-396-pro-organizatsiyu-natsionalno-patriotichnogo-vihovannya-u-doshkilnih-navchalnih-zakladah> (дата останнього звернення: 14.02.2025).

Котелянець Наталка Валеріївна,
доктор педагогічних наук, професор
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира
Винниченка, м. Кропивницький

ФОРМИ Й МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Процес модернізації системи вищої педагогічної освіти на сучасному етапі зорієнтований на професіоналізацію підготовки майбутніх фахівців на засадах практико зорієнтованого підходу, спрямованого на формування в них загальнопрофесійних та спеціальних компетентностей, розвиток професійно-педагогічної та соціально-трудової мобільності, конструктивного мислення, здатності адаптуватися до мінливих умов навчально-виховної діяльності в освітніх закладах та ефективно розв'язувати професійно-педагогічні завдання й ситуації.

Спрямованість сучасної вищої освіти на формування професійно-творчої особистості, фахівця інноваційного типу, здатного реалізувати освітні стандарти, упроваджувати нові освітні технології, вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки в умовах вищих навчальних закладів, оновлення змісту фахової підготовки педагогів, знаходження доцільних засобів, методів та форм його реалізації.

Навчальний процес в педагогічному закладі вищої освіти ґрунтується на принципах науковості, гуманізму, демократизму,

наступності та безперервності з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності й постійної адаптації до змін і розвитку в соціокультурній сфері, у галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки. Основними формами організації навчального процесу у вищих навчальних закладах є такі: практична підготовка, самостійна робота студентів, навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, контрольні заходи.

Освітній процес у контексті формування творчої компетентності майбутнього вихователя передбачає такі форми організації навчання: лекції; практичні та індивідуальні заняття, семінари; консультації, тренінги, дистанційне навчання.

Важливим елементом досягнення ефективності навчання є метод навчання, який дозволяє визначити, що і як саме студенти повинні робити з навчальним матеріалом, які властивості й зв'язки між об'єктами важливо розкривати. Метод є центральною ланкою детермінації процесу навчання зовнішніми обставинами.

На думку В. Ортинського, під час вибору методу навчання важливо враховувати низку основних чинників, а саме: 1) провідні цілі навчання й виховання, а також конкретні завдання вивчення теми, розділу; 2) особливості начального матеріалу, його освітні, розвивальні можливості; 3) рівень підготовленості, інтересу до засвоюваного матеріалу в студентів. З-поміж додаткових чинників та умов можна назвати ліміт часу, рівень розвитку майбутніх вихователів, інтелектуальний рівень розвитку колективу, наявність обладнання й дидактичних засобів, можливості й переваги викладача [2, с. 194].

З-поміж методів формування готовності майбутніх вихователів до формування творчості дітей старшого дошкільного віку пріоритетне місце посідають такі методи: імітаційні, евристичні, проєктні, інтерактивні, які забезпечують трансформацію теоретичних знань майбутніх вихователів у власний практичний творчий досвід під час моделювання професійних ситуацій.

Евристичні методи й прийоми є ефективним засобом активізації творчого мислення, розвитку уяви, нелінійності мислення, уміння абстрагуватися, а найважливіше – дають змогу подолати психологічний бар'єр під час розв'язання творчих завдань. Усі відомі евристичні методи й прийоми можна об'єднати в три групи: 1) скорочення проблеми, що поєднує методи, зорієнтовані на вивчення окремих складників, властивостей і функцій проблеми; вони передбачають розв'язування проблеми; вони передбачають

розв'язання проблеми завдяки зміні одного з них; 2) розширення проблеми, спрямоване на сфери її фокусування, що збільшує діапазон потенційних рішень; 3) погляд на проблему з боку, що дозволяє розглядати проблему з різних позицій. Евристичні методи та прийоми позитивно впливають на формування компонентів творчої компетентності майбутніх вихователів.

Імітаційні методи належать до активних методів навчання, тобто до таких форм проведення занять, за якими навчально-пізнавальну діяльність побудовано на імітації професійної діяльності. Методи активного навчання є сукупністю педагогічних дій і прийомів, які спрямованих на організацію освітнього процесу, і створення спеціальними засобами умов, для мотивації студентів до самостійного, ініціативного й творчого засвоєння навчальної інформації в процесі пізнавальної діяльності.

Активне навчання ґрунтується на ідеї проблемного навчання. Імітаційні методи активного навчання дозволяють інтенсифікувати творчу діяльність майбутнього вихователя завдяки більш раціональному використанню часу навчального заняття, активізації спілкування студента з викладачем і студентів між собою. Сенс упровадження в освітній процес імітаційних методів полягає в ефекті новизни, оригінальності, підвищенні мотивації і можливості брати активну участь у засвоєнні знань і вмінь. Застосування цих методів підвищує пізнавальну активність студентів, виробляє інтерес до навчальних занять; сприяє розвитку ініціативи, творчого потенціалу особистості, формуванню у майбутніх вихователів установки на творчість; забезпечує плавний перехід від теоретичної готовності до реалізації творчої педагогічної діяльності, мотивує студентів до самореалізації в навчально-професійній діяльності, тобто вони здобувають необхідні знання, уміння й навички, причому не лише на репродуктивному, а й на творчому рівні, засвоюють методику проведення заняття відповідно до ситуацій, які виявляються в процесі заняття, пропонують оригінальні способи розв'язання. Завдяки цьому в майбутніх вихователів формуються елементи творчої педагогічної діяльності, які є невіддільними компонентами в структурі творчої компетентності.

До імітаційних методів, що застосовують в освітньому процесі, належать: ігрові – ділові ігри, ігрові ситуації, рольові ігри, вправи, тренінги, які ґрунтуються на моделюванні різних професійних ситуацій; неігрові – аналіз конкретних ситуацій, творчі завдання, проблемні лекції, лекція-дискусія тощо, які дозволяють стимулювати творчу активність і самостійність майбутніх вихователів, створювати проблемні навчальні ситуації, у яких студенти мають виявити творчий

підхід.

Цінність імітаційних методів навчання полягає в тому, що навички майбутньої професійної діяльності студенти частково здобувають у навчальному закладі саме на імітаційних ігрових заняттях. Основною специфічною рисою таких занять, окрім тих, які властиві всім методам активного навчання, є імітація майбутньої діяльності. Така імітація може бути індивідуальною й колективною. Імітаційні методи активного навчання активізують пізнавальну діяльність учнів, імітують реальний виробничий процес, наближають процес навчання до умов практичної діяльності реальних працівників, забезпечують активність учнів, високий ступінь інтенсифікації навчального процесу і вияв творчості.

Інтерактивні технології навчання (С. Гончаренко [1], О. Пошетун [4]) – це технології, які забезпечують залучення студентів до процесу навчання з добром і використанням сукупності інтерактивних форм, методів, прийомів, методик, засобів навчання, що дають змогу гарантовано досягти запланованого результату, забезпечити зворотний зв'язок, право вибору, двоспрямованість спілкування, оптимальне врахування життєвого й професійного досвіду учнів.

Організація інтерактивного навчання передбачає використання рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної ситуації та обставин. Воно ефективно сприяє створенню атмосфери співробітництва й взаємодії, виробленню цінностей, розвитку творчих здібностей студентів.

Метод проєктування передбачає розв'язання студентом або групою студентів конкретної проблеми, що потребує, з одного боку, використання різних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь із різних галузей. Результат роботи над проєктом повинен бути значущим: для розв'язання теоретичної проблеми потрібно віднайти конкретне розв'язання, для практичної проблеми – готовий до впровадження конкретний результат [3, с. 42]

Мета навчального проєктування полягає у створенні педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких можливе формування індивідуального досвіду проєктної діяльності студента. Навчальне проєктування насамперед зорієнтоване на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну або групову, виконання якої відбувається впродовж визначеного часу. Використання методу проєктів ґрунтується на діяльнісному підході, що передбачає творчу активність студентів. Метод проєктів дозволяє формувати й розвивати інтелектуальні вміння, критичне й творче мислення, сприяє ініціативності та нестандартності в підходах до розв'язання

поставлених завдань.

Проектний метод відрізняється від інших проблемних методів тим, що в результаті визначеної пошукової, дослідницької, творчої діяльності студенти не лише розв'язують поставлену проблему, а й створюють конкретний реальний продукт, який дає змогу застосувати отримані результати на практиці, у процесі його створенні.

Під час проектної діяльності студенти формують такі вміння й навички: самостійно знаходити спосіб здобуття знань; формулювати запитання для отримання інформації; знаходити декілька варіантів розв'язання проблеми; формулювати власну гіпотезу; розвивати прагнення до творчості та саморозвитку, бажання й здатність самостійно вчитися.

Отже, аналіз проблеми застосування форм і методів для підготовки майбутніх вихователів до формування творчості дітей старшого дошкільного віку дав змогу дійти висновку, що найбільш зорієнтованими на формування творчої компетентності майбутніх вихователів є евристичні, імітаційні, інтерактивні методи навчання, яких у сучасній дидактиці розроблено досить багато. Досягнення поставленої мети залежить від здатності викладача використати потенціал форм і методів навчання в підготовці майбутніх вихователів, від доцільного співвідношення теоретичного й практичного навчання, а також аудиторної та самостійної роботи студентів.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: / [за ред. І. Я. Зязюна]. К.: Віпол, 2000. 420 с.
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.]; за заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.
4. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Коханська Галина Богданівна,
вихователь закладу дошкільної освіти №29
«Ранкова зірка», м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ

У сучасному світі питання формування соціальної відповідальності у дітей набуває особливого значення. З огляду на глобальні екологічні виклики та необхідність сталого розвитку суспільства, виховання відповідального ставлення до природи слід розпочинати вже у дошкільному віці. Саме в цей період закладаються основи моральних цінностей, соціальних норм і моделей поведінки. Одним із ефективних шляхів формування соціальної відповідальності у дітей є залучення їх до екологічних ініціатив, які дають можливість на практиці усвідомити взаємозв'язок людини і природи [2].

Формування соціальної відповідальності передбачає розвиток у дитини почуття обов'язку, емпатії, готовності діяти в інтересах інших людей і довкілля. На думку сучасних українських науковців І. Бех, О. Кононко, Т. Поніманської, дошкільний вік є сенситивним періодом для виховання морально-етичних якостей, коли дитина активно засвоює норми соціальної поведінки через приклади дорослих, гру, спільну діяльність і емоційно-ціннісне спілкування.

Екологічне виховання як складова соціальної відповідальності має забезпечити формування у дітей емоційно-позитивного ставлення до природи, бажання берегти її ресурси, допомагати живим істотам, розуміти наслідки власних дій для навколишнього середовища. Воно спрямоване не лише на передачу знань про природу, але й на виховання емоційного зв'язку з довкіллям, уміння співпереживати, виявляти турботу і відповідальність за все живе. Дошкільники мають не просто засвоїти правила екологічної поведінки, а й внутрішньо прийняти їх, відчувати себе активними учасниками природного світу [6].

Особливо важливим є виховання у дітей усвідомленого ставлення до ресурсів природи: води, повітря, ґрунту, рослинного й тваринного світу. Навчання через особистий досвід — догляд за рослинами, участь у прибиранні території, турбота про тварин — допомагає дітям глибше зрозуміти значення кожної екологічної дії. Таким чином закладаються основи екологічної етики — системи цінностей і норм поведінки, що визначатиме їхню діяльність у майбутньому [1].

Екологічне виховання у дошкільному віці також сприяє розвитку таких якостей, як відповідальність, уважність, доброзичливість, ініціативність і готовність діяти на користь спільного блага. Усе це

інтегрується в ширший контекст соціальної відповідальності дитини як члена суспільства [4].

Ефективне формування соціальної відповідальності у дошкільнят через екологічну діяльність можливе за умови дотримання таких принципів:

Принцип особистісної залученості передбачає, що кожна дитина повинна бути активним учасником екологічної діяльності, а не пасивним спостерігачем. Важливо створювати ситуації, у яких дошкільники самостійно приймають рішення, пропонують ініціативи, проявляють відповідальність за результати спільної роботи. Особиста участь стимулює інтерес, розвиває почуття значущості власного внеску у справу збереження довкілля, формує емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Принцип емоційної включеності акцентує на тому, що взаємодія дитини з природою має викликати позитивні емоції — захоплення, радість, почуття турботи. Завдяки емоційним переживанням у процесі екологічної діяльності формується глибокий внутрішній зв'язок із довкіллям, що згодом стає підґрунтям відповідальної поведінки. Важливо наповнювати екологічні заходи творчими моментами, елементами гри, дослідження, сюрпризу, щоб кожен досвід був емоційно значущим для дитини.

Принцип доступності передбачає, що всі екологічні заходи мають бути адаптованими до вікових, індивідуальних можливостей і рівня розвитку дітей. Завдання, які ставляться перед дошкільниками, повинні бути зрозумілими, посильними і цікавими. Важливо поступово ускладнювати зміст діяльності відповідно до зростання дитячої компетентності, забезпечуючи успіх і мотивацію до подальших дій на користь природи.

Принцип систематичності вимагає безперервності та послідовності у вихованні екологічної свідомості. Разові заходи, навіть найцікавіші, не дадуть сталого результату без систематичної роботи. Екологічна тематика має органічно інтегруватися у всі сфери освітнього процесу — навчальну, ігрову, дослідницьку, творчу діяльність дітей. Поступове накопичення знань, навичок і позитивного досвіду дозволяє закріпити відповідальну поведінку як норму життя [7].

У реалізації екологічних ініціатив доцільно використовувати інтегровані підходи, які поєднують пізнавальну, практичну, художньо-творчу і дослідницьку діяльність.

Практичні форми роботи

Екологічні акції та проекти. Одним із ефективних методів є організація міні-проектів, спрямованих на поліпшення стану довкілля: посадка дерев і квітів на території закладу дошкільної освіти;

прибирання шкільного двору або парку;
створення годівничок для птахів;
участь у всеукраїнських екологічних акціях («Чисте довкілля», «Посади дерево»).

Дослідницька діяльність. Проведення елементарних дослідів, спостережень за рослинами, тваринами, змінами в природі допомагає дітям на практиці усвідомити закони природи та необхідність її захисту. Наприклад:

спостереження за проростанням насіння;
досліди з очищення води;
спостереження за поведінкою птахів взимку.

Екологічні ігри та заняття. Ігрові форми роботи сприяють формуванню у дітей уявлень про екологічні зв'язки у природі:

сюжетно-рольові ігри («Ми – маленькі екологи», «Рятуємо ліс»);
екологічні казки та інсценізації;

дидактичні ігри («Врятуй природу», «Що потрібно рослинам?»).

Художньо-творча діяльність. Створення поробок із природних матеріалів, малювання на теми охорони природи, участь у виставках екологічної спрямованості розвиває у дітей естетичне сприйняття природи та закріплює позитивне ставлення до неї.

Робота з батьками. Формування соціальної відповідальності вимагає тісної співпраці із сім'єю. Батьків слід залучати до проведення екологічних заходів, спільних акцій, бесід і консультацій щодо екологічного виховання дітей вдома [3].

Досвід упровадження екологічних ініціатив у практику роботи закладів дошкільної освіти засвідчує їхню високу ефективність. Діти стають уважнішими до природи, виявляють бажання піклуватися про навколишнє середовище, краще усвідомлюють свої обов'язки перед суспільством і планетою.

Перспективним напрямом є розробка авторських екологічних програм і проєктів для закладів дошкільної освіти, що поєднуюватимуть екологічне виховання з формуванням соціальних компетентностей і громадянської відповідальності.

Формування соціальної відповідальності у дітей дошкільного віку через екологічні ініціативи є важливим завданням сучасної дошкільної освіти. Систематична екологічна діяльність сприяє не тільки усвідомленню дітьми необхідності захисту природи, а й розвитку особистісних якостей, важливих для їхньої подальшої життєдіяльності в суспільстві. Використання інтегрованих підходів, активної взаємодії з природним середовищем, підтримка родини та позитивна емоційна атмосфера є основою для виховання відповідальних громадян майбутнього.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання моральної відповідальності як чинник соціалізації особистості. *Психологія і суспільство*. 2022. № 4. С. 5–12.
2. Демченко Л. М. Формування соціальної відповідальності у дошкільників через екологічні проєкти. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 17. С. 138–144.
3. Коваленко С. І. Екологічне виховання в системі дошкільної освіти України: виклики та перспективи. *Педагогічний дискурс*. 2023. Вип. 34. С. 78–84.
4. Кононко О. Л. Формування основ екологічної культури у дітей дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології та педагогіки*. 2022. Вип. 10. С. 45–52.
5. Лисенко Н. М. Екологічне виховання як складова соціального розвитку особистості дошкільника. *Педагогічний альманах*. 2023. Вип. 50. С. 123–129.
6. Міляєва О. В. Соціалізація дітей дошкільного віку засобами екологічної освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Психологія і педагогіка. 2022. Вип. 11. С. 92–98.
7. Таранченко О. М. Сучасні підходи до екологічної освіти дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного середовища. *Освітній простір України*. 2023. № 20. С. 66–72.
8. Федорова Н. С. Методичні засади розвитку екологічної свідомості у дітей дошкільного віку. *Проблеми освіти*. 2023. Вип. 92. Ч. 2. С. 149–155.

Крентовська Анна Петрівна,
вчитель-дефектолог, Хмельницька
спеціальна загальноосвітня школа № 32
Тафінцева Світлана Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія м. Хмельницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Актуальність використання штучного інтелекту (ШІ) у навчанні дітей з порушеннями мовлення є надзвичайно важливою у сучасних умовах розвитку технологій. Застосування ШІ в освітньому процесі відкриває нові можливості для корекції мовленнєвих порушень та індивідуалізації навчання. Мови з порушеннями розвитку є складною

та багатогранною проблемою, що потребує комплексного підходу, який включає сучасні технології для оптимізації та поліпшення результатів.

Штучний інтелект здатний аналізувати мовлення дитини, виявляти особливості мовленнєвих порушень та пропонувати ефективні методи корекції. Завдяки використанню алгоритмів машинного навчання, системи ШІ можуть надавати персоналізовані рекомендації, створювати адаптовані завдання для розвитку мовлення та здійснювати моніторинг прогресу учнів. Ці технології не тільки дозволяють підвищити ефективність навчання, але й сприяють інтеграції дітей з порушеннями мовлення в загальний освітній процес, забезпечуючи більш високий рівень самостійності та комунікативних навичок.

Окрім того, ШІ може стати важливим інструментом для підтримки роботи педагогів, психологів і логопедів, надаючи їм можливість зібрати точніші дані про прогрес дітей, а також пропонувати інноваційні стратегії для корекції мовленнєвих порушень. Тому використання штучного інтелекту у навчанні дітей з порушеннями мовлення має великий потенціал для розвитку як окремих учнів, так і освітніх систем загалом.

Штучний інтелект швидко інтегрувався в усі сфери нашого життя, зокрема науку та освіту. У зв'язку з цим, під час організації навчальної та виховної діяльності з дітьми важливо враховувати його присутність. ШІ слід сприймати не як загрозу, а як можливість, визначаючи ефективні шляхи його застосування [2, с. 34]. У сфері освіти штучний інтелект застосовується для розробки інноваційних технологій та інструментів, які сприяють спрощенню навчального процесу та підвищенню його загальної ефективності. Сьогодні існує безліч сучасних рішень, що використовують ШІ, зокрема системи адаптивного навчання. Вони дозволяють створювати індивідуальні навчальні програми, які підлаштовуються під потреби кожного здобувача освіти. Такі системи враховують рівень знань, інтереси та навчальні цілі, забезпечуючи реалізацію особистісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу [1, с. 7].

С. Миронова вважає, що штучний інтелект «не є універсальною програмою, яка забезпечить процес навчання учнів з різними порушеннями. Але це може бути помічник у доборі матеріалів та їх адаптації до освітніх і корекційних цілей». Також дослідниця зауважує, що ШІ не замінить реального вчителя, адже використання ШІ повинно супроводжуватися підтримкою та супроводом корекційних педагогів, які є компетентними в психофізичних особливостях дітей з порушеннями, знають специфіку методів навчання та засобів корекції [2, с. 37].

Визначено, що використання штучного інтелекту розширює можливості вчителя у роботі із дітьми з різними видами порушень:

- індивідуалізація навчальних програм, матеріалів. Допомога у створенні індивідуальних навчальних програм, адаптації та модифікації матеріалів, завдань відповідно до потреб учня з ІП. Утім уточнимо, що це буде можливо лише за умови ретельного програмування для ШІ повних відомостей про учня;

- адаптація та модифікація вправ і завдань. ШІ може модифікувати вправи і завдання, надавати додаткові вправи, пояснення та навчальні матеріали, які допоможуть дітям з ІП розвивати навички читання, рахунку, письма. Утім після чіткої вказівки вчителя, що саме треба модифікувати;

- візуалізація навчального процесу. Добір візуальних та інтерактивних матеріалів (графіки, діаграми, інтерактивні елементи тощо) для унаочнення навчального процесу, допомоги дітям з ІП краще розуміти і запам'ятовувати інформацію. Для цього вчителю потрібно буде описати для ШІ зміст навчального матеріалу уроку та особливості пізнавальної діяльності учнів, які врахувати під час добору наочності;

- надання додаткової інформації з поясненням. ШІ може надавати додаткову інформацію та пояснення, які допоможуть дітям розуміти інший контекст та аспекти завдання. Це може бути детальне тлумачення термінів, складних понять. Утім запит повинен орієнтувати ШІ щодо додаткової інформації, якої потребує дитина;

- забезпечення різноманітності завдань. ШІ може надавати різноманітні типи завдань, які сприяють розвитку операцій мислення та його критичності. Це можуть бути такі завдання: питання-відповіді, ситуаційні завдання, розв'язання проблеми, групові дискусії тощо. Варто передбачати завдання різного рівня складності;

- підтримка сформованих навчальних навичок. Це добір завдань із поступовим ускладненням для закріплення та розвитку сформованих навичок, додаткової інформації для розширення знань тощо. Такі завдання можуть бути індивідуальними відповідно до темпів і характеру засвоєння матеріалу учнем;

- моніторинг результативності навчання. ШІ може допомогти вчителям і батькам контролювати прогрес у навчанні дітей. Він може аналізувати відомості про продуктивність і прогрес учнів, що дасть змогу вчасно виявити проблеми, труднощі та вносити корективи в навчальний процес;

- розвиток комунікативних навичок. ШІ може допомогти дітям з ІП покращити комунікаційні навички. Він може використовувати голосові команди, символи, зображення й інші засоби для допомоги учням виражати свої думки та потреби. Утім варто обмежити час такого

спілкування, адже для формування соціальних навичок у дітей більш доцільною є взаємодія з реальними людьми;

- розвиток навичок критичного мислення. На запит вчителя ШІ може підібрати завдання на розвиток вміння міркувати, доводити свою думку, обґрунтовувати її, приймати самостійне рішення, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Такі завдання будуть спрямовані на реалізацію корекційних цілей навчання [2, с. 36].

Використання можливостей штучного інтелекту під час навчання дітей з порушеннями мовлення може значно підвищити ефективність освітнього процесу та забезпечити індивідуальний підхід. На основі практичного досвіду та узагальнення наукових розвідок ми визначили основні напрями його застосування:

1. Адаптивне навчання: індивідуальні програми розвитку. ШІ аналізує рівень мовленнєвих навичок дитини та формує індивідуальний план розвитку, адаптуючи завдання відповідно до її прогресу. Наприклад, Khan Academy Kids – освітня платформа з адаптивним навчанням для дітей, що враховує індивідуальні потреби або Google Classroom (з додатковими інтеграціями для ШІ) – може створювати адаптивні освітні програми на основі прогресу дитини; моніторинг успіхів. Системи ШІ відстежують динаміку розвитку мовлення та коригують програму навчання в режимі реального часу (**DreamBox Learning** – адаптивна освітня платформа, яка аналізує динаміку навчання і коригує завдання в реальному часі).

2. Розпізнавання та аналіз мовлення: корекція вимови. Програми з розпізнавання мови можуть визначати неправильну вимову звуків та надавати зворотний зв'язок для її виправлення. Наприклад, Articulation Station – програма для роботи над вимовою окремих звуків із використанням ШІ або Speech Blubs – програма для дітей з порушеннями мовлення, яка розпізнає вимову та пропонує вправи; візуальні підказки. Дитина може бачити графічне відображення правильної артикуляції звуків або слів (наприклад, **Voxly Digital Speech Therapy** – програма, що пропонує візуалізацію правильного положення органів мовлення під час промовляння звуків).

3. Ігрові додатки з ШІ: ігри для розвитку фонематичного слуху. Ігрові додатки можуть використовувати голосові команди для розвитку правильного сприйняття звуків та слів. Наприклад, Lingokids – інтерактивна платформа для дітей з мовленнєвими іграми та завданнями, які розвивають слухове сприйняття, Endless Alphabet – гра для розвитку фонематичного слуху та засвоєння правильної вимови звуків; мотиваційні завдання. Ігри адаптуються до рівня дитини та мотивують її до подальшого навчання (**Toca Boca** – ігри, що адаптуються під рівень розвитку дитини, сприяючи розвитку

мовлення).

4. Віртуальні асистенти: інтерактивні заняття. ШІ-асистенти можуть задавати питання та вести діалог з дитиною, допомагаючи розвивати мовленнєві навички та соціальну взаємодію. Наприклад, Google Assistant (Kids Mode) – може ставити запитання, вести діалоги з дитиною та стимулювати мовленнєвий розвиток, Alexa (Amazon Echo for Kids) – віртуальний асистент з освітніми програмами для дітей, який допомагає розвивати мовлення; вимова нових слів. Віртуальні асистенти допомагають дітям вивчати нові слова та відпрацьовувати їх правильну вимову. Як приклад, це може бути **Replika** – віртуальний співрозмовник, який імітує діалоги та допомагає дітям тренувати вимову у дружній атмосфері.

5. Допомога логопедам і педагогам: аналіз даних. ШІ може зберігати історію занять, формувати звіти про досягнення та пропонувати корекційні методики. Хорошими інструментами для цього є Therapy Report Center – платформа для логопедів з функцією збору даних про заняття та створення звітів про прогрес дитини або Gemini Systems – інструмент для логопедичного моніторингу та створення індивідуальних планів навчання; віртуальні тренери. Інструменти ШІ можуть служити підтримкою для логопедів, допомагаючи розробляти вправи на основі індивідуальних потреб дитини. Добре себе зарекомендували такі засоби як: ModMath – допомагає дітям з мовленнєвими порушеннями та іншими особливостями навчання адаптувати навчальні матеріали, та Smart Palate System – програма для візуалізації артикуляції та створення тренувальних вправ для мовленнєвих навичок.

Таким чином, ШІ надає широкі можливості для індивідуалізації та оптимізації процесу навчання дітей з порушеннями мовлення, сприяючи їхньому мовленнєвому та психологічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Власюк О. П., Степаненко О. К., Приходькіна Н. О. Вплив штучного інтелекту та інформаційних технологій на мобільну освіту та навчання майбутнього. *Академічні візії*. 2023. Випуск 26. С. 1-13.
2. Миронова С. П. Використання штучного інтелекту в навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями. *Inclusion and Diversity*. 2023. Спецвипуск. С. 34-37.

Krymova Nataliia Oleksiivna,
Ph.D. in Psychology, Associate professor,
Southern Ukrainian National
Pedagogical University K. D. Ushinsky

REFLECTIVE COMPETENCE: A TOOL FOR EFFECTIVE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION

Due to the dynamic changes in education and society development, modern teachers should have not only knowledge and practical skills, but also the ability to self-assess, self-realisation and adaptation to new conditions. Reflective competence allows future specialists in the field of preschool education to evaluate their actions, make decisions based on the analysis of results, which ensures the effectiveness of the pedagogical process. The development of reflective competence in future specialists helps not only to integrate the latest technologies into the educational process, but also provides a critical approach to their use.

Reflective competence is a professional quality that consists in the awareness of reflection processes, the ability to comprehend and overcome stereotypes of thinking, as well as the formation of new creative and innovative approaches in professional activities. It contributes to self-development, self-improvement and a creative approach to work, ensuring a high level of efficiency and effectiveness. The level of development of reflective competence is a key factor in achieving significant results in professional activity [1].

Thus, modern experts [3] define the reflective competence of future specialists through the connection with autopsychological competence, as it is formed through the ability of the individual to reflect and regulate internal processes, awareness of changes in oneself. To develop such competences in future professionals, acmeological technologies are effective, including various methods such as collaboration, design, training, and others. These technologies contribute to self-awareness of professional aspirations, the formation of the image of «I am a professional», the development of self-analysis skills, increased self-esteem, self-regulation and self-control, which is important for professional development.

Scientists emphasise [2] that reflective competence is an important component of the professional competence of a future teacher, helps in forecasting, planning and successful implementation of their professional activities. The development of reflective competence contributes to the development of personal abilities and the desire for self-realisation in teaching. Reflective competence includes: reflective skills that are constantly

updated and improved; reflection experience gained earlier and used in current activities; readiness and ability to reflective activity; constantly updated knowledge about the psychological and pedagogical essence of reflection and its importance.

According to O. Stoliarchuk, the process of forming a specialist's self-esteem at the initial stage of professionalisation depends on a number of external and internal factors, of which internal factors are the main ones. In addition, the professional formation of a future specialist during his/her studies at university is accompanied by the experience of crises that have a deep internal orientation and affect the self-awareness of the individual. Crises of professional formation affect professional self-awareness, in particular, self-esteem of a future specialist, and are key moments that determine the direction of formation of his/her professional self-awareness and self-esteem. The choice of strategy for overcoming crises of professional learning by a student depends on both internal factors, namely, motivation for the profession, personal self-esteem and adaptability, and external factors, in particular, on the empathetic and supportive attitude of teachers [4].

Crises in professional learning are closely related to the development of students' reflective competence, as reflection allows them to comprehend their own experiences, realise the difficulties of professional development and form an adequate self-esteem. Reflective competence helps students not only to adapt to changes but also to understand their strengths and weaknesses, in particular in the context of professional activity. Through reflection, students can find strategies to overcome crises, identify development vectors and strengthen internal motivation, which ultimately contributes to the effective overcoming of crises and the growth of professional self-awareness.

Reflective competence also includes critical reflection on one's own activities and the ability to self-regulate, which is extremely important for specialists in the field of preschool education. Given the complexity of interaction with children, parents and colleagues, the development of reflection in future professionals contributes to the formation of their professional experience, allowing them to adjust their own actions in real time.

Reflective competence is formed in higher education students during their studies and is an important condition for their personal and professional development.

Thus, reflective competence is a necessary component of the professional training of future preschool education specialists, which contributes not only to the development of their professional skills, but also to the formation of the ability to self-reflection and adaptation in the face of

rapid changes in society and education.

References

1. Бабаян Ю. Рефлексивна компетентність особистості як теоретична проблема. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2016. № 4. С. 53-58.
2. Малихін О., Герасимова О. Формування рефлексивної компетентності студентів в освітньому процесі вищої школи. Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри : монограф. / редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Н. М. Чернуха, Н. О. Терентьєва. Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 128-150.
3. Сорокіна О. А., Шевцова О. М. Рефлексія у структурі професійного самовизначення майбутніх психологів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. №1. Т. 2. С. 118-122.
4. Столярчук О. Вплив криз фахового навчання на формування професійної самооцінки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2010. № 2. С. 90-94.

Криськова Наталія Василівна,
директор, Дунаєвецький ЗДО №5
«Усмішка»

АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Управління інноваційними процесами – це осмислене привнесення нових елементів, що допомагає змінювати саму освітню ситуацію.

Марк Поташник

Стрімкі зміни у розвитку суспільства не залишили осторонь і зміни в освітньому просторі сучасного ЗДО.

Інноваційний менеджмент – це сукупність засобів, методів та форм управління інноваційним процесом, мета якого – мати інформацію про роботу ЗДО і поширювати її. Цей процес передбачає виконання функцій планування, організації, мотивації, виконуючи які, менеджери сприяють творчій діяльності працівників ЗДО. При цьому береться до уваги стан внутрішнього середовища даної системи,

характер стратегії, фінансові та технічні ресурси, використовувані технології, специфіка самого науково-технічного прогресу як об'єкта управління [4]. "Інноваційний менеджмент розглядається як сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю у закладі з метою оптимізації результатів діяльності"[1].

Завданнями інноваційного менеджменту в ЗДО є вирішення проблем освітнього закладу при адаптації нових умов діяльності, до змін, що постійно відбуваються з метою досягнення ефективного розвитку.

Інновації необхідні для того, щоб заклад дошкільної освіти був конкурентно спроможним, розвивався динамічно.

Алгоритм упровадження новачій у систему роботи ЗДО включає:

- 1) ознайомлення з інноваційною технологією, авторською програмою;
- 2) вивчення завдань, які передбачені нормативно-правовими документами;
- 3) пошук додаткової інформації, аналіз практики і зіставлення отриманих у його процесі результатів;
- 4) розробка моделей, рекомендацій щодо впровадження інновації;
- 5) теоретична, психологічна, методична підготовка педагогів;
- 6) організація, контроль за ходом нововведення, внесення коректив у програму;
- 7) збір інформації, аналіз, регулювання управління процесом впровадження інновацій.

Система управління інноваційною діяльністю закладу дошкільної освіти.

№	Етапи управлінської діяльності	Основні об'єкти аналізу	Управлінські дії та рішення
1	Пропаганда інноваційного пошуку	Досвід роботи педагогів Передовий педагогічний досвід в цілому Розвиток наукової думки	Розробка системи інформаційного забезпечення про педагогічні інновації
2	Мотивація та стимулювання педагогів до інноваційної діяльності	Професійні та особисті цінності педагогів	Створення умов для творчого пошуку, розробка дієвої системи стимулювання

3	Вивчення стану навчально-виховного процесу ЗДО, здійснення комплексної оцінки ситуації	Внутрішньосадове середовище: результати компетенцій дітей; стан матеріально-технічної, навчально-методичної бази, фінансування; інтелектуальний та творчий потенціал педагогів; традиції; резерви, можливості; недоліки тощо Зовнішнє середовище: нормативно-правова база, програмне забезпечення, особливості соціуму, культурні та освітні традиції регіону	Моніторинг навчально-виховного процесу та внутрішніх і зовнішніх умов. Широке залучення до вивчення діяльності закладу учасників навчально-виховного процесу ЗДО
4	Формулювання проблем та визначення шляхів їх розв'язування	Можливості локальних змін: раціоналізація, удосконалення, оновлення окремих ланок педагогічного процесу Можливості комплексних нововведень: зміна навчальної та виховної систем Можливості системних змін: реконструкція всього закладу	Проведення педагогічної ради ЗДО
5	Вибір інноваційної ідеї. Розробка програми	Результати комплексної оцінки ситуації. Інноваційні ідеї, їхня сутність,	Створення творчої групи. Внесення змін в режим роботи, в організацію

	(плану) впровадження	обґрунтованість, ступінь розробленості, практичне значення. Ресурси: кадри, фінанси, технічні, час, матеріальна база. Зв'язки з науково- методичними центрами	навчального процесу, плани роботи
6	Організація експертизи програми (плану) впровадження інновації	Висновки, пропозиції, зауваження, рекомендації експертів	Підготовка наказу по ЗДО про впровадження інновації. Укладання договору про науково методичне керівництво процесом впровадження інновації. Створення системи консультування з боку психологів, медпрацівників, юристів тощо
7	Теоретична, науково методична підготовка педагогів до роботи в інноваційном у режимі, створення сприятливого психологічн. клімату	Забезпечення необхі дною науковою методи чною літературою про нововведення. Система методичної роботи, роль методичних об'єднан ь та творчих груп. Творча атмосфера в колективі.	Оновлення системи методичної роботи. Організація системи перманентної підготовки педагогів до роботи з інновацією. Рекомендації щодо оптимальних умов роботи колективу в режимі оновлення
8	Адаптація нововведен. до умов закладу	Рівень професіоналізму та творчості педагогів. Система консультаційної роботи. Стан	Моніторинг інноваційної діяльності. Аналіз впровадження програми

		інноваційної роботи	
9	Визначення ступеня ефективності інновації та результативності діяльності колективу	Кількісні показники навчально-виховного процесу. Якісні показники навчально-виховного процесу	Організація роботи з визначення основних критеріїв ефективності технології та роботи колективу. Підготовка наказу про результати інноваційної діяльності педколективу
10	Прийняття рішення про доцільність подальшого впровадження інновації	Результати експертизи інновації. Висновки роботи педагогів, методичних об'єднань, творчих груп. Думки інших учасників навчально-виховного процесу.	Підготовка експертизи про ефективність новації та наказу про доцільність роботи закладу в обраному напрямі
11	Організація роботи закладу з урахуванням нової технології	Оформлення цілісності інновації на основі досвіду педагогів, матеріалів методичних об'єднань, творчих груп. Стан навчально-виховного процесу	Порушення клопотання перед науково-методичними центрами про узагальнення передового досвіду педагогів. Контроль-аналіз корекція-аналіз.

Педагогічний процес в умовах інноваційного розвитку сприятиме активізації творчої ініціативи педагогів, трансформуватиме наукових ідей, сучасних інноваційних технологій у педагогічну практику, допоможе вирішити проблему стимулювання самоосвіти вихователів і поставити заклад на достатній рівень конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Інноваційний менеджмент Текст лекцій з дисципліни «Інноваційний менеджмент» / Авт.: Горбачова Ю.І., Голуб О.І. – Харків: ХНАМГ, 2008. 110 с.
2. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003.

3. Крутій К. Інноваційна діяльність у сучасному ДНЗ: методичний аспект / Крутій К. // Дошкільне виховання. 2007. №5. С. 5-7. 4.

4. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / Мармаза О.І. Х. : Видавнича група «Основа», 2005. 176 с.

Кузь Вікторія Ярославівна,
вихователь, Дунаєвецького ЗДО №1
«Ромашка» Дунаєвецької міської ради

НАВЧАННЯ В ДІЇ – КАЗКА-ШУМІВКА У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація: розкрито суть використання казки-шумівки, як виду музичної педагогіки Карла Орфа, заснованої на нерозривності музики, руху, слова та особливій організації педагогічного процесу.

Ключові слова: навчання в дії, Орф-педагогіка, казка-шумівка.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (освітня лінія «Дитина у світі мистецтва») наголошує, що дитина повинна вміти виявляти уміння передавати настрій, емоції, почуття через музично-рухову і пісенну творчість, музикування; виявляти елементарні уміння музичної інтерпретації, варіювання, імпровізації. Цьому сприяє система музичного виховання Карла Орфа, головний принцип якої – «навчання в дії», коли є унікальна можливість розкривати індивідуальність дітей, їх здібності до творчості, уміння співпереживати, виховувати й розвивати творчі здібності в захоплюючій грі на саморобних музичних інструментах. Основними видами діяльності при цьому є використання звучних жестів, мовно-ритмічні ігри та вправи, творчість у пластиці та русі, музично-імпровізаційні завдання. Найбільш універсальним методом впливу, стимулом розвитку дошкільників, де формується цілісний сплав головних елементів пізнання - мислення і знань є впровадження казок-шумівок.

Казки-шумівки – це особливий вид музичного заняття, який формує у дітей здатність до звукосприйняття і звуконаслідування, вчить співвідносити звуковий супровід зі змістом історії, розвиває увагу та здатність до співпраці, розкриває уяву та фантазію, надає позитивні емоції. Казки-шумівки завжди зацікавлюють дошкільнят, бо малята активно залучені в процес розгортання історії. дають змогу діткам проявити свій внутрішній стан, зняти напруження, перезавантажитись. Їх можна використовувати як самостійний елемент заняття або як

музичну перерву, з їх допомогою у дітей усуваються переживання, поліпшується психічний стан, що в свою чергу, позитивного впливає на соціальну адаптацію. Казка для будь-якої дитини є маленьким життям, повним яскравих фарб і пригод. Казка для дитини – це гра, диво! А найважливіше – це підтримання ігрової, необхідної для дитини, по справжньому казкової атмосфери. Розповідаючи казку дітям, використовую жести і міміку, намагаюся говорити повільно й виразно, витримую паузи, дивлюся дітям в очі. Аби якомога більше зацікавити маленьких слухачів, імітую рухи й «мову» тварин, змінюю голос тощо. Завдяки використанню музичних інструментів, така казка стає ще виразнішою та яскравішою. Утім намагаюся не перевантажувати розповідь звуковими ефектами. Гра на інструментах (шумових чи музичних) має заповнювати паузи, ілюструючи у такий спосіб текст

Під час розучування казки-шумівки виділяю наступні етапи:

1. Ритуал «входу» в казку: створення настрою на спільну діяльність.
2. Повторення: пригадування того, що робили минулого разу, чому навчилися і який досвід придбали.
3. Розширення: розширення уявлення дитини про що небудь.
4. Закріплення: набуття нового досвіду.
5. Інтеграція: поєднання отриманого досвіду з реальним життям.
6. Узагальнення отриманого досвіду та зв'язок його з тим, який вже має дитина.
7. Ритуал «виходу» з казки: закріплення отриманого досвіду і підготовка дитини до взаємодії в соціумі.

При виборі казки використовую прості, вже знайомі дітям казки, наприклад такі як: «Ріпка», «Теремок», «Курочка Ряба», обираю сюжет казок, який викликає інтерес та емоційний відгук у дитини, використовую фрагменти казок. Коли дитина слухає казку, то вона занурюється в події, які в ній відбуваються і сильніше відчуває переживання героїв казки. Це створює можливість дитині поглянути на себе з боку. Повертаючись в реальний світ, малюк починає відчувати себе більш захищеним та впевненим. Перетворення заняття в казковий сюжет, залучення до заняття казкового героя, вживання фрагментів з казок; придумування казок – ті методи роботи, які я використовую у практиці. Складовою роботи над казкою-шумівкою є використання оркестру. Для роботи з оркестром навчаю дітей досконало знати кожний інструмент, прийоми та способи гри на ньому.

Кожну дитину зацікавляють саморобні музичні інструменти, а гра на них принесе радість. Металеві, картонні коробочки; пляшки з-під йогурту, деякі баночки з-під парфумів тощо; дрібні металеві предмети (гайки, ключі, кришечки, сковорідки з дитячого посуду та інше);

дзвіночки, брязкальця, гудзики різних розмірів, фломастери без стрижнів; дерев'яні брусочки, палички, кубики, олівці; нитки, дріт, риболовна жилка, гумка, цвяхи, клаптики тканини. Кожен перелічений предмет має «свій голос». Для роботи з дітьми доцільно виготовляти нетрадиційні дитячі музичні інструменти: різноманітні маракаси (з капсул кіндер сюрпризів, порожніх металевих банок з під кави та соків, з трубок різного діаметру та довжини); різноманітні брязкальця (з металевих кришок від пляшок, настромлених на спиці та на мотузку); тріскачки з дерев'яних пластинок; шуршунчики (з целофану та паперу): дерев'яні палички; дерев'яні кубики тощо. До цього процесу можуть залучаю і дітей, і батьків. Саморобні музичні інструменти можна використовувати широко й різноманітно. Спочатку діти знаходять в характері звучання різних інструментів аналогію з явищами природи, голосами птахів, тварин тощо. Наприклад, металофон добре передає краплі дощу, дріб барабана-грім, маракаси-вітер. Для розвитку почуття ансамблю використовую «природні інструменти»: плескання долонями, притопи ногами, постукування паличками, варіюючи ритм, способи звуковидобування, поступово змінюючи темп і динаміку. Важливу роль відіграє створення дітьми виразних ритмічних речитативних інтонацій голосом, які наближаються до співучої вимови, використовуючи імена, назви дерев, квітів тощо. Це допомагає знайти схожі інтонації на інструментах.

Найперше уявлення про виразність різних тембрів діти одержать, якщо спробують озвучити за допомогою цих інструментів яку-небудь казку. Виклавши на столі саморобні шумові інструменти й пригадавши з дітьми персонажів казки, пропоную дібрати для кожного з них певний інструмент, домовляюся, хто яку партію виконуватиме. На найпершій стадії ознайомлення та використання дитячих музичних інструментів, останні варто пропонувати як дитячі іграшки. Наприклад, на занятті дітям нагадую казку, невеличкий вірш, і пропоную озвучити його. На допомогу приходять «звучні жести».

Діти розуміють, що твір можна декламувати, розповідати, і в цей же час, плескати руками по колінах, або клацати пальчиками першу частину, а другу тупати ногами. Цей вид музичної діяльності доступний, і що важливо, розвиває творчі здібності дитини, особливо у взаємозв'язку з мовою і рухом. Результатом творчої діяльності на занятті стають різні види імпровізації, які називаються музично-імпровізаційні завдання.

Завдяки цій діяльності, здійснюється комплексний розвиток дитини:

- Дитина реалізує свої уявлення, образи в шумах, звуках, ритмах, в ігровому, казковому оформленні. Що завжди

супроводжується позитивними емоціями.

- Звуконаслідування на різноманітних шумових та дитячих музичних інструментах, різними способами, з різною гучністю та відтінками, сприяє розвитку творчої фантазії.

- Розвивається слухова пам'ять, діти вчаться уважно слухати і швидко реагувати на окремі слова казок.

- Розвивається слух дітей, вони розрізняють навіть найменші відтінки звучання: гучності, тривалості, висоти, тембру, акценту та ритму.

- Формуються навички співпраці та співтворчості.

- Розвивається витримка.

- Сучасне музикування та ігрова діяльність дорослого та дітей, формує навички спілкування.

Використання казки-шумівки сприяє більш глибокому осмисленню та пізнанню оточуючого світу, розвитку пам'яті, емоцій і почуттів у дітей. Ігри з власноруч виготовленими інструментами дають можливість дошкільнику особисто стати учасником звукового дійства, виразити своє відношення до того, що відбувається в оточуючому, зробити свої власні висновки і судження, краще розуміти твори художньої літератури, мистецтва.

Діти стають творцями легко, природно. Основою даної методики є девіз «Зроби, як ти хочеш». Саме цей прийом є фундаментом для розвитку творчості дошкільників. У вільній імпровізації, за допомогою шумових іграшок-інструментів дитина самостверджується і розуміє: що і як вона робить – грає, співає, декларує, рахує – елементарно, природно і просто! Такий музичний метод, що передбачає не лише педагогічний процес, а й терапію творчістю, звуками, ритмами та рухами, є ідеальним для роботи.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. Керівн. Піроженко Т.О., авт. кол.-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021.

2. Бойченко С. Мовленнєве музикування як засіб творчого розвитку дітей/Музичний керівник. 2011. № 9. С. 9-14.

3. Синчук Є. Казки, що оживають у звуках. 2023. №8. С.37-38.

Купчишина Валентина Чеславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
Грубі Тетяна Вікторівна,
кандидат соціологічних наук, доцент,
Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналіз наукової літератури засвідчив, що питання, які пов'язані з вихованням, національно-патріотичним вихованням особистості є актуальними в усі історичні епохи розвитку людства. Цінностями будь-якого суспільства є свобода, яку відносять до цінностей змін. Як зазначають Н. Бондаренко та С. Косянчук, визначальна цінність ґрунтується на історичних фактах народу, його географії, традиціях, демографічних чинниках. Вчені констатують, що формування цих цінностей продовжується упродовж століть, передається з покоління в покоління, розвивається, але, при цьому, не зазнає радикальних змін, сприяє подоланню суспільних криз [1, с. 4].

Дослідники вікових особливостей розвитку людини зауважують, що виховний вплив на дитину розпочинається в сім'ї, і він є досить унікальним, всеосяжним, сталим за інтенсивністю й результативністю. Про значимість сім'ї для формування особистості веде мову у своєму дослідженні В. Федяєва: «у ХХІ столітті у всьому світі відбувається перехід від уяви про сім'ю, як осередку суспільства, до розуміння її самоцінності». Вчена зазначає, що сім'я, упродовж тривалого періоду, трактувалась як «прообраз суспільства», тому сім'ю неодноразово було обрано предметом детального вивчення дослідниками різних країн [4, с. 9].

Особливості сімейного виховання, його значимість описано в працях багатьох відомих філософів, педагогів, психологів (Н. Берегової, І. Беха, Л. Виготського, В. Гарбузова, І. Дубровіна, Е. Едемільер, Я. Каменського, Г. Костюка, П. Лесгафта, А. Личко, Д. Локка, С. Полоцького, Ф. Прокоповича, Ж.-Ж. Руссо, І. Сікорського, С. Соловейчик, В. Сухомлинського, Е. Шефера та ін.). Так, у

дослідженні М. Гродецької та І. Періг проаналізовано вплив батьків, стилю їх виховання та місце у формуванні дитини [3, с. 218-219]. Роль сім'ї у становленні духовно зрілої особистості розкриває у своєму дослідженні К. Бугаєвський. Вчений переконаний, що сім'я є «тим чарівним дзеркалом, в якому відображаються всі перипетії особистого і громадського життя її членів, рівень морального розвитку і культурний рівень даного народу» [2, с. 85].

На сьогодні сім'я, констатують науковці, переживає не найкращі часи. Статистичні дані свідчать про проблематику сім'ї, що негативно відображається на інституті сімейної педагогіки [4, с. 10]. Ми поділяємо погляди багатьох науковців, що одним з шляхів вирішення означеної проблематики є національно-патріотичне виховання, підґрунтям якого є наша історія, традиції, мова, освіта і все, що сприяє формуванню особистості як справжнього громадянина своєї держави.

Під національно-патріотичним вихованням вчені визначають планомірну, виховну діяльність, спрямовану на формування в особистості національної ідентичності й патріотизму. Його мета – сформувати в особи такі властивості як: «національна самоідентифікація, усвідомлення своєї належності до Нації Героїв – модерного українства, не декларативний патріотизм, дієву любов до України, готовність до подвигу й самопожертви в ім'я Батьківщини, до виконання свого патріотичного обов'язку, мужність, стійкість, відвагу» [1, с. 7].

У своїх наукових працях, науковці констатують, що проблеми національно-патріотичного виховання загострилися з цілої низки факторів, які суттєво впливають на цей процес. Такими факторами є російсько-українська війна, окремі суспільні тенденції, поведінка окремих громадян нашої країни, сімейні відносини тощо.

Н. Бондаренко та С. Косянчук акцентують увагу на тому, що передумовою успішного процесу національно-патріотичного виховання молодих громадян нашої держави має стати «усунення подвійних стандартів у вихованні, що не може обмежуватися офіційним визнанням героями учасників народно-визвольної боротьби за волю й незалежність України і прийняттям пакету законів про декомунізацію» [1, с. 8].

Велике значення у закріпленні в підростаючого покоління національно-патріотичних цінностей українського народу, відіграє родинне коло, в якому шанобливо відносяться до своєї історії, мови, традицій, культурних, моральних і духовних цінностей. Діти повинні бачити, що ці складові національно-патріотичного виховання є важливими для розвитку людини, і дорослі, через власний приклад, свої вчинки, діяльність, їх шанують і примножують. Залучаючи дітей до

збереження наших національних традицій, ознайомлення з історією розвитку нашої держави, з діяльністю і творчістю видатних вітчизняних митців, захисників, які боронять нашу землю від ненажерливого ворога, залучення до читання й обговорення художніх творів, відвідування музеїв, виставок, – дорослі формують світогляд маленьких громадян нашої країни.

Особлива увага на сьогодні приділяється тісній взаємодії дошкільних навчальних закладів із сім'ями своїх вихованців. Доцільним є залучення членів сім'ї до активної участі в освітньому й виховному процесі закладів освіти. Педагогічні працівники разом з батьками, у тісній взаємодії, повинні здійснювати національно-патріотичне виховання майбутніх громадян нашої держави через активну участь у різноманітних тематичних заходах, проведення тематичних бесід щодо української символіки, історії українського народу, його здобутків.

Отже, можна з впевненістю сказати, що національно-патріотичне виховання є дуже важливою ланкою у вихованні особистості. Починаючи з дитинства, ми, дорослі, можемо суттєво вплинути на формування майбутніх патріотів своєї країни через власний приклад щодо шанування, збереження та відновлення нашої мови, особистісної й національної ідентичності, рис характеру, українських традицій тощо.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів, програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.
2. Бугаєвський К. А. Роль сім'ї у становленні духовно зрілої особистості. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми психології України»*. Том 9. 2016. С. 84-92. URL : <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/13.pdf> (дата звернення: 12.02.2025)
3. Гродецька М., Періг І. М. Вплив сімейного виховання на розвиток особистості дитини. *Збірник тез II Міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання»*. С. 218-219. URL : https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28422/2/SNT_2019_Hrodetcka_M-The_influence_of_family_218-219.pdf (дата звернення: 12.02.2025)
4. Федяєва В. Л. Сім'я, соціалізація дитини в сім'ї. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Том 1. 2009. Випуск 51. С. 10-14.

Левінець Наталія Валентинівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут проблем виховання НАПН
України, м. Київ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ІНСТРУКТОРА З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасна освітня криза спонукала науковців і практиків до пошуку шляхів трансформації змісту та організаційно-управлінських аспектів діяльності закладів освіти. Одним із викликів сьогодення є забезпечення умов для збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти. Попри усі обмеження, що зумовлюють кризові явища в суспільному житті в цілому, і в освіті зокрема, здоров'язбережувальна спрямованість освітнього процесу залишається важливим напрямком діяльності. Вона реалізується комплексом змістових та організаційно-методичних засад фізкультурно-оздоровчої діяльності, що охоплює діяльність не лише педагогічних працівників, які реалізують освітню стратегію закладу, а й медичних працівників, які спрямовують свої зусилля на виявлення та запобігання хворобам.

Поняття «фізкультурно-оздоровча діяльність» можемо визначити як процес оздоровлення особистості, на який впливає рівень вмотивованості, бажання і прагнення людини до покращення власного психічного та фізичного стану, спрямований здоров'язбережувальними суспільним цінностями, орієнтованим на формування світоглядних уявлень щодо культури здоров'я, освітньою діяльністю [2]. Зважаючи на це, фізкультурно-оздоровча діяльність, пов'язана із оздоровчими/здоров'язбережувальними та фізкультурними заходами та в цілому із здоровим способом життя.

Найбільш вразливими до наслідків суспільних кризових явищ є діти дошкільного віку. Тому в закладі дошкільної освіти метою фізкультурно-оздоровчої діяльності є збереження та зміцнення здоров'я, підвищення опірності й захисних сил дитячого організму, покращення його працездатності, формування життєвоважливих рухових умінь та навичок (руховий досвід), фізичних якостей, виховання стійкої потреби до щоденних занять фізичними вправами, прилучення дітей до здорового способу життя [1].

Реалізація зазначеної мети покладається на усіх працівників закладу дошкільної освіти, проте найбільший освітньо-розвивальний вплив на особистісний розвиток дитини мають інструктор з фізичної

культури та музичний керівник. Адже фізичне та музичне виховання спрямоване не лише на вирішення специфічних освітніх завдань, а й включає організацію рухової активності дітей, формування ритмічних навичок тощо.

Ідея поєднання музичного та фізичного виховання знайшла практичне втілення у системі музично-ритмічного виховання і виховання емоційної чутливості Е.Жак-Далькроза; системі на основі співацько-хорових традицій (З.Кодай); системі синтетичного підходу: єдність слова – музики – руху (К.Орфа).

У сучасних умовах суворих обмежень фізкультурно-оздоровчої діяльності, пов'язаних з дотримання безпекових умов одним із шляхів подолання освітніх втрат є оптимізація використання наявних освітніх ресурсів для забезпечення якості освітнього процесу. Цей напрям може бути реалізований у співпраці інструктора з фізичної культури та музичного керівника на принципі синергії.

Синергію в даному контексті трактуємо як стратегічні переваги, що виникають при поєднанні декількох факторів, результатом яких є підвищення ефективності системи, що виявляється у зростанні продуктивності [1]. Тобто спільнодія інструктора з фізичної культури та музичного керівника матиме вищий ефект ніж зусилля окремо кожного.

Обґрунтуванням цієї думки може слугувати виокремлення напрямів професійної діяльності інструктора з фізичної культури та музичного керівника у реалізації мети та завдань фізкультурно-оздоровчої роботи закладу дошкільної освіти.

Так, інструктор з фізичної культури забезпечує:

- організацію та підтримку безпечного фізкультурно-оздоровчого середовища;
- змістове та організаційно-методичне забезпечення освітньо-оздоровчої роботи в усіх вікових групах;
- активізацію рухової діяльності дітей;
- організаційну та методичну підтримку вихователів у підтримці рухового режиму.

Музичний керівник:

- сприяє гармонізації психоемоційного стану дітей;
- здійснює забезпечення музичного супроводу усіх організаційних форм фізкультурно-оздоровчої роботи;
- взаємодіє із інструктором з фізичної культури на заняттях з фізичного виховання;
- консультує колектив закладу освіти та батьків з питань використання оздоровчого впливу музики на особистість дитини

Інноваційним напрямками взаємодії цих фахівців можуть стати

наступні напрямки фізкультурно-оздоровчої роботи:

- поєднання рухового та музично-ритмічного як однаково цінних компонентів різних форм взаємодії;
- інтеграція музичного і фізичного виховання в плануванні освітнього процесу закладу дошкільної освіти в цілому, та групи зокрема;
- введення додаткових музично-ритмічних заходів у руховий режим;
- широке використання засобів музично-ритмічної діяльності в умовах обмежень, пов'язаних з перебуванням дітей в укриттях;
- підсилення емоційно-розвивального спрямування спортивних свят та розваг;
- емоційна підтримка засобами музично-рухової діяльності.

Знаходимо багато спільного і у реалізації інструктором з фізичної культури та музичним керівником професійних функцій. Зокрема, інформаційна (накопичення і збагачення вражень), розвивальна (розвиток здібностей, особистісних якостей, творчості), мобілізаційна (вплив на емоційно-вольову сферу), орієнтувальна (формування ціннісного ставлення). Реалізація завдань фізичного та музичного виховання спрямована насамперед на накопичення рухового та музично-естетичного досвіду, отримання позитивних вражень від виконання музичних творів і рухів. Важливим аспектом впливу на особистість дитини в сучасних умовах є підвищення її емоційно-вольової стійкості. І у цьому контексті рухова та музично-ритмічна діяльність мають найбільший оздоровчо-тренувальний ефект, впливаючи як на психічні, так і на фізіологічні процеси [3]. Наприклад, ритмічна ходьба, дозволяє знімати м'язове напруження під час пересування до укриття; спільне виконання пісень у поєднанні з рухами мінімізує вплив негативних емоцій на самопочуття дітей під час тривалих тривог тощо.

Нами виокремлені засоби та форми організації освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти, які органічно поєднують рухи та музику, за рахунок можливо досягати найбільшого оздоровчого ефекту. Так, це музично-ритмічні вправи та ігри, музично-рухова діяльність, психогімнастика, танцювальні рухи, ритмічна гімнастика. Ці види активностей ґрунтуються на попередньо набутому досвіді дітей у руховій та музично-ритмічній сферах, оскільки спонукають дітей до прояву рухових та музичних навичок у незвичних умовах. Наприклад, використання різних видів паличок чи музичних килимків активізує дітей до створення ритму за допомогою ударів паличками або натискання ногами на килимку відповідних ділянок, що видають звук. Тобто руховий і музичний складник взаємозалежні, адже без руху не

буде звуку, а без музичного обладнання не виникатиме бажання виконувати рухові дії.

Збагачення цими видами активності освітнього процесу забезпечить його якість, за рахунок сумарного ефекту від оптимізації витрати ресурсів: час, фінанси, освітньо-оздоровчі технології. Також це дозволяє розширювати можливості до розвитку творчого потенціалу як у руховій, так і музично-ритмічній діяльності.

Отже, змістові та організаційно-методичні інновації у взаємодії інструктора з фізичної культури та музичного керівника у реалізації завдань виховання гармонійно розвиненої особистості сприятимуть запобіганню освітніх втрат і забезпеченню оздоровчо-профілактичного спрямуванню освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Даниленко Г.М., Кириченко В.І., Страшок Л.А. Синергія партнерської взаємодії у турботі про здоров'я дітей та підлітків. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2024. №6(1). С.1-9. URL:<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6141>
2. Рибалко Л. Фізкультурно-оздоровча-діяльність як запорука здоров'язбереження. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2023. Серія 15. (3К(162)). С. 343-347. URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K\(162\).71](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).71)
3. Толочко Л.М., Толочко Р.М. Музично-ритмічна діяльність як засіб оздоровлення на уроках музичного мистецтва в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 10. Т. 3. С.22-25.

Левчук Максим Леонідович,

аспірант спеціальності 012 Дошкільна освіта третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗДО

Серед найактуальніших проблем сучасної дошкільної освіти є питання використання цифрових технологій. Вивчення психолого-педагогічної літератури дозволяє зазначити, що для сучасних науковців вагомим є питання забезпечення цифрової гігієни для дітей раннього і дошкільного віку у родинному колі та освітньому просторі ЗДО (Бартків О., Городецька О., Литовченко І., Мищишина І., Хартман О.). Аналіз ризиків та перспектив раннього занурення дітей у

цифровий світ свідчить про необхідність здійснення цілеспрямованого освітнього впливу, який допоможе дітям сформувати основи безпечної поведінки та набути доцільних моделей взаємодії у використанні цифрових пристроїв. Науковці наголошують, що це можливо лише за умов партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та родини. Зокрема, О. Байєр, І. Барановська, Н. Гавриш, О. Коваленко, Т. Пономаренко, Л. Козак, Т. Піроженко, О. Рогозянський, О. Хартман зазначають, що у родини мають діяти правила використання цифрових пристроїв яких дотримуються усі члени сім'ї. Також дитина має знати, що у разі виникнення питань, труднощів, пов'язаних з цифровим середовищем, необхідно звертатись до батьків [3;4]. Важливим є і розуміння необхідності та уміння налаштовувати функцію для цифрових пристроїв «батьківський контроль». Вона допомагає відсіювати негативний контент та створювати здорове пізнавальне середовище відповідне віку дитини. Дослідження використання цієї функції на практиці дозволяє констатувати, що її використовує незначна кількість батьків. Питання формування цифрової культури у дітей в родинному колі є надзвичайно важливим та потребує супроводу і підтримки з боку педагогів ЗДО, адже батьки часто не замислюються над негативним впливом гаджетів на дитину, оскільки не достатньо обізнані з фізіологією і психологією малюка та недооцінюють силу впливу контенту, який споживає малюк.

Окремої уваги заслуговує і освітній простір ЗДО, що за останнє десятиріччя наповнився цифровими пристроями, сервісами, різноманітним контентом. Зауважимо, що у поняття «освітній простір ЗДО» включаємо: предметно-розвивальне середовище, освітній зміст відповідно до рекомендованих МОН програм та взаємодію усіх учасників освітнього процесу [1].

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує освітній зміст, що спрямований на формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку [2]. Не усі заклади дошкільної освіти в Україні достатньо забезпечені цифровими пристроями та Інтернетом, вони мають різне оснащення та ресурси для створення освітнього цифрового простору. Проте усі діти ще у ранньому дитинстві стають користувачами різноманітних цифрових продуктів і пристроїв, а отже потребують формування цифрової компетентності. Здійснений нами аналіз освітніх програм для дітей раннього і дошкільного віку «Дитина» (2020), «Я у світі» (2019), а також парціальних програм для дітей старшого дошкільного віку «Медіадошкільник» (2019), «Медіасвіт для дошкільнят» (2019) дозволив виокремити основні вектори освітніх завдань з формування цифрової грамотності:

- 1) Формування уявлень про правила безпечної і

здоров'язбережувальної поведінки під час користування цифровими пристроями;

- 2) Розвиток критичного мислення у дітей дошкільного віку;
- 3) Розширення уявлень дітей про використання цифрових пристроїв з пізнавальною метою.

Варто зазначити і про значну кількість освітнього контенту для дітей дошкільного віку, що може бути використаний педагогами під час освітньої взаємодії. Вивчення в Інтернет-просторах запропонованого контенту дозволяє зазначити про його низьку якість (за змістом і з методичного погляду) та невідповідність віку дітей. Серед україномовного контенту для дітей є якісні продукти, які доцільно використовувати в освітній взаємодії з дітьми дошкільного віку, проте вони нечисленні. Як негативне відзначаємо і відсутність чітких вимог до підбору та використання цифрового контенту для дітей раннього і дошкільного віку, що утруднює вихователям можливість його використання з освітньою метою.

Ще одним важливим питанням є використання цифрових пристроїв у закладі дошкільної освіти. Зважаючи на вікові особливості дітей дошкільного віку, можливості використання гаджетів доволі обмежені, тому потребують особливої уваги. Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів (затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234) роз'яснює особливості використання комп'ютерної техніки в освітньому процесі, але не відповідає на усі питання практиків, оскільки впродовж останніх 10 років значно розширились можливості використання різних пристроїв у освітньому процесі.

Отже, питання формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку через створення сприятливого освітнього простору в ЗДО є актуальним та потребує подальшого вивчення. Використання цифрового контенту та різноманітних цифрових пристроїв у освітній діяльності є цікавим і перспективним, оскільки дозволяють урізноманітнити освітньою взаємодію з дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Крутій К. Проектування освітнього простору дошкільного навчального закладу як умова розвитку здібностей дитини. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp1/Krutij.pdf
2. Пономаренко Т. О., Левчук М. Л. Теоретичне підґрунтя формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку в освітньо-інформаційному середовищі. *Перспективи та інновації науки*. 2024. №12(46). С. 717-727.
3. Порадник для батьків щодо забезпечення безперервності

освітнього процесу у змішаному форматі зі старшими дошкільниками : навч.-метод. посіб. /О. Байєр, Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Рогозянський, О. Хартман; за заг. наук. ред. Т. Піроженко. Київ : ЮНІСЕФ, ВГО «АПДО», 2023. 57 с.

4. Путівник по забезпеченню безперервності освітнього процесу у змішаному форматі зі старшими дошкільниками : навч. посіб. / О. Байєр, Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Рогозянський, О. Хартман; за заг. наук. ред. Т. Піроженко. Київ : ЮНІСЕФ, ВГО «АПДО». 2023. 40 с.

Лесіна Тетяна Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет

Баран Валентина Павлівна,
магістрантка кафедри дошкільної та
початкової освіти Ізмаїльського
державного гуманітарного університету,
м. Ізмаїл, Україна

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ЗДО) в умовах воєнного часу є критично важливим завданням в умовах, які склалися сьогодні в Україні. Війна спричиняє руйнування інфраструктури, загрозу життю громадян, вимушену міграцію населення, що суттєво впливає на доступність та ефективність освіти. У зв'язку з цим необхідно розробляти та впроваджувати адаптивні стратегії, спрямовані на підтримку освітнього процесу, збереження його якості та доступності для всіх дітей дошкільного віку.

Якість дошкільної освіти визначається через сукупність чинників, зокрема: педагогічна компетентність вихователів – рівень їхньої підготовки, психологічна стійкість та здатність адаптувати освітній процес; освітнє середовище – безпечність приміщень, наявність навчальних матеріалів, доступ до технологій; інклюзивність та психолого-педагогічна підтримка – врахування особливих освітніх потреб дітей, які пережили стресові ситуації; організація освітнього процесу – методи навчання, використання ігрових та дистанційних технологій. У воєнний час ці чинники зазнають серйозних змін, що вимагає розробки нових підходів до їхнього забезпечення.

Різні аспекти проблеми забезпечення якості освітнього процесу в

закладах дошкільної освіти в умовах воєнного часу в Україні висвітлено в наукових доробках А. Богуш, Л. Зданевич, К. Крутій, О. Косенчук, О. Половіної, С. Сисоєвої, О. Рейпольської, Г. Цветкової та ін. Однак актуальність порушеної проблеми залишається й досі недостатньо вивченою.

В умовах воєнного часу освітній процес стикається з низкою серйозних проблем, які впливають як на дітей, так і на вихователів. Втрата фізичного доступу до освітніх закладів, обмеженість ресурсів та нестабільність психологічного стану учасників освітнього процесу створюють додаткові труднощі для підтримки якості освіти.

Аналіз наукових джерел з порушеної проблеми дозволив виокремити основі проблеми, які постають перед закладами дошкільної освіти в умовах війни, а саме:

1. Фізична безпека учасників освітнього процесу. Постійні обстріли, руйнування освітніх закладів, загроза життю вихователів і дітей.
2. Психологічний стан дітей та педагогів. Стрес, тривога, посттравматичні стани негативно впливають на адаптацію та навчання дошкільнят.
3. Доступ до навчальних матеріалів та технологій. Втрата інтернет-з'єднання, нестача навчальних посібників, відсутність необхідного обладнання.
4. Переміщення сімей. Багато дітей змушені покидати свої домівки, що призводить до нестабільності в освітньому процесі.
5. Фінансові труднощі. Недостатність фінансування закладів дошкільної освіти через перенаправлення ресурсів на оборонні потреби.

Для оцінки ключових чинників, що впливають на якість дошкільної освіти в умовах воєнного часу, проведено аналіз основних проблем (діаграма 1) [1; 2]. Найбільш критичними факторами є безпекові ризики (30%) та психологічні аспекти (25%), оскільки вони безпосередньо впливають на фізичний і емоційний стан дітей і педагогів. Значну частку також займають дефіцит кадрів (20%) та обмежений доступ до ресурсів (15%), що ускладнює забезпечення навчальних матеріалів та якісної взаємодії. Не менш важливою проблемою є організація освітнього процесу (10%), що вимагає адаптації програм до нових реалій.

Діаграма 1. Основні проблеми забезпечення якості в ЗДО під час війни

Дослідником І. Корнійчук для подолання окреслених викликів зазначено, що необхідно впроваджувати комплексні заходи, які сприятимуть підтримці та розвитку освітнього процесу у кризових умовах. У таблиці 1 наведені основні шляхи вирішення проблем [3, с. 50].

Таблиця 1.

Основні шляхи вирішення проблеми

Шлях вирішення	Опис
Впровадження дистанційного навчання	Організація онлайн-занять, використання цифрових ресурсів, адаптація до можливостей дистанційної дошкільної освіти
Психологічна підтримка	Запуск програм психологічної реабілітації для дітей та педагогів, залучення професійних психологів
Зміцнення матеріально-технічної бази	Адаптація освітніх планів, інтеграція ігрових та розвивальних методик для подолання стресу
Міжнародна підтримка	Співпраця з міжнародними організаціями для отримання фінансової та методичної допомоги

Необхідно зауважити, що розв'язання проблем забезпечення ефективності освітнього процесу в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу. Ефективне використання цифрових технологій, підтримка психоемоційного стану учасників освітнього процесу та розробка адаптивних моделей навчання сприятимуть покращенню якості освіти навіть у кризових умовах.

У відповідь на виклики, спричинені війною, в Україні було впроваджено низку освітніх ініціатив, спрямованих на підтримку дітей дошкільного віку, їхніх батьків та педагогів. Ці проєкти допомагають забезпечити безперервність освіти, психологічну підтримку та адаптацію дітей до нових умов. Досвід реалізації таких ініціатив може бути корисним для подальшого розвитку системи дошкільної освіти та масштабування ефективних рішень.

Наведемо приклади успішних проєктів в означеній галузі:

- «Освітній Хаб для дошкільнят» (Львів, 2023) – мобільний навчальний центр у місцях компактного проживання переселенців, де діти займаються під керівництвом педагогів;
- «Психологічний простір для дітей» (Київ, 2022) – онлайн-заняття з емоційного розвитку та корекційні групи для дітей, які пережили стрес;
- «NUMO – дошкільна освіта в смартфоні» – ініціатива Міністерства освіти України та ЮНІСЕФ для підтримки навчання дітей 3-6 років у дистанційному форматі [4].

Вищезазначені проєкти сприяють забезпеченню стабільності і якості дошкільної освіти у складних умовах, зокрема, під час воєнного стану в Україні.

Аналіз міжнародного досвіду засвідчує, що в умовах воєнних конфліктів або стихійних лих країни застосовують різні підходи для збереження якості дошкільної освіти:

- Сирія (2011 – теперішній час): створення неформальних освітніх центрів у таборах для біженців, впровадження дистанційного навчання.
- Україна (з 2022 року): використання змішаних форматів навчання, мобільних дитячих центрів, психологічна підтримка через освітні платформи.
- Балкани (1990-ті): організація міжнародної підтримки для відновлення освітньої інфраструктури.

Ці підходи можуть бути адаптовані для подальшого розвитку української системи дошкільної освіти.

Забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного часу є складним і багатогранним завданням. Аналіз основних викликів засвідчив, що найбільшими загрозами є безпекові ризики, психологічний стан дітей і педагогів, дефіцит кваліфікованих кадрів, обмежений доступ до освітніх ресурсів та необхідність адаптації навчальних програм до нових умов.

Для збереження доступності та ефективності дошкільної освіти необхідно впроваджувати інноваційні підходи, зокрема змішане навчання, мобільні освітні центри, цифрові технології та програми

психологічної підтримки. Важливим є і законодавче регулювання освітнього процесу, яке забезпечує правові механізми для його організації навіть у кризових умовах.

Отже, можна узагальнити, що ключовими факторами подолання освітньої кризи в умовах воєнного стану є міжнародне співробітництво, підтримка педагогів і створення безпечного середовища для освіти. Перспективи подальших досліджень пов'язуємо із впровадженням інноваційних заходів по розробці довгострокових стратегій розвитку дошкільної освіти у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Васильєва О. П., Ковальчук Л. М. Психологічна підтримка дітей дошкільного віку в умовах кризових ситуацій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 4. С. 34-47.
2. Гриценко О. В. Використання цифрових технологій у дошкільній освіті під час надзвичайних ситуацій. *Освітній простір: сучасні тенденції та перспективи розвитку*. 2023. № 2. С. 15-28.
3. Корнійчук І. С. Дошкільна освіта в умовах війни: виклики та перспективи. *Науковий вісник МОН України*. 2023. № 5. С. 50-65.
4. UNICEF. Education in Emergencies: Best Practices from Conflict Zones. – New York: UNICEF, 2021. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.unicef.org/education>.

Лесіна Тетяна Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет

Кілафли Любов Іванівна,

магістранта кафедри дошкільної та
початкової освіти Ізмаїльського
державного гуманітарного університету,
м. Ізмаїл, Україна

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Розвиток пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку є однією з ключових задач сучасної педагогіки. У цьому віці діти проявляють природний інтерес до навколишнього світу, що виражається через активне пізнання та дослідження. Створення

сприятливого ігрового середовища сприяє стимулюванню цієї активності, забезпечуючи умови для розвитку когнітивних навичок та творчого потенціалу дитини. Використання різноманітних ігрових методик дозволяє педагогам ефективно впливати на формування пізнавальних інтересів, адаптуючи освітній процес до індивідуальних потреб кожної дитини.

Проблеми розвитку пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку засобами ігрового середовища висвітлено в наукових доробках Л. Виготського (роль гри і соціального середовища у когнітивному розвитку дітей); О. Запорожця (сенсорний розвиток і роль ігрової діяльності у формуванні пізнавальних процесів); Д. Ельконіна (аналіз структурних особливостей гри та її вплив на психічний розвиток дошкільників); Н. Лисенко (конкретизація типів пізнавальної активності дітей та методів її стимулювання); Т. Поніманської (педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу у дітей дошкільного віку) та ін. Ці науковці зробили значний внесок у вивчення пізнавальної активності дошкільників та розробку методичних підходів до її розвитку через гру.

Сьогодні ж основна проблема щодо розвитку пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку засобами ігрового середовища полягає передусім у зменшенні живого спілкування та брак активної гри через вплив цифрових технологій. Багато дітей більше часу проводять перед екранами, що знижує їхню допитливість та дослідницьку активність. Проблема ускладнюється й недостатнім рівнем організації розвивального середовища у багатьох дошкільних закладах, що обмежує можливості дітей для самостійного пізнання світу через гру, а також нестачею кваліфікованих педагогів, які можуть ефективно використовувати ігрові методики для стимулювання пізнавальної активності. Не меншою проблемою у цьому контексті є також низька мотивація батьків до розвитку пізнавальних інтересів дітей через брак знань або часу. Отже, вирішення вищезазначених проблем вимагає вдосконалення педагогічних методів, оновлення ігрового середовища та активної взаємодії вихователів із батьками.

Метою статті є аналіз та обґрунтування значення ігрового середовища для розвитку пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку, визначення сучасних проблем у цьому напрямку та пошук ефективних педагогічних методів для їх вирішення.

У Базовому компоненті дошкільної освіти особлива увага приділяється розвитку пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку через створення розвивального предметно-ігрового середовища. Цей державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку, а

також умови, за яких ці результати можуть бути досягнуті. У документі підкреслюється, що зміст дошкільної освіти базується на принципах гуманістичної педагогіки, природовідповідності та педагогіки партнерства. Ці принципи спрямовані на створення сприятливого середовища, яке стимулює пізнавальну активність дітей через гру та дослідницьку діяльність.

Зокрема, у розділі, присвяченому розвитку компетентностей дитини, зазначається, що формування уявлень про навколишній світ відбувається через практичну діяльність, таку як ігрова, сенсорно-пізнавальна та математична. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отримані знання у різних видах діяльності, що сприяє розвитку наочно-дієвого, наочно-образного та словесно-логічного мислення.

Таким чином, у Базовому компоненті дошкільної освіти акцентується на важливості створення розвивального предметно-ігрового середовища для стимулювання пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку, забезпеченні необхідних умов для їхнього всебічного розвитку та підготовки до подальшого навчання. Зазначено також, що формування пізнавальної активності відбувається через різні види діяльності, такі як ігрова, пізнавальна та дослідницька, які забезпечують цілісне уявлення дитини про навколишній світ.

Таким чином, акцентується увага на необхідності створення сприятливих умов для розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку через ігрове середовище.

Пізнавальна активність – це прагнення дитини до отримання нових знань, дослідження навколишнього світу та самостійного розв’язання проблемних ситуацій. У дітей раннього дошкільного віку вона проявляється через спостереження, запитання, експериментування та гру.

Згідно з концепцією Л. Виготського, Д. Ельконіна та О. Запорожця, гра є основним видом діяльності дітей дошкільного віку і має вирішальне значення для розвитку їхніх когнітивних процесів. Проаналізуємо детальніше зміст вищезазначених концепцій.

Так, Л. Виготський підкреслював, що гра – це не просто розвага, а й потужний інструмент для розвитку пізнавальних здібностей. Психолог вважав, що через гру дитина не тільки освоює навколишній світ, але й створює нові форми мислення. Вона допомагає дітям вивчати соціальні норми, ролі, відносини та навіть уявлення про себе. У цьому процесі збагачується мовленнєвий розвиток дитини, оскільки через гру вона часто взаємодіє з іншими дітьми, розвиваючи комунікаційні навички. Ігрові завдання стимулюють дитину на створення уявлень про реальність, що сприяє розвитку уяви, уваги,

мислення і пам'яті.

Слід відзначити, що Д. Ельконін розвивав ідеї Л. Виготського, акцентуючи увагу на тому, що гра сприяє формуванню рольової свідомості дитини. У його концепції значну роль відіграє сюжетно-рольова гра, яка дозволяє дітям уявляти себе в різних соціальних ролях, таких як лікар, вчитель, кухар, мати чи батько. Це дозволяє дітям розвивати емоційну сферу, вчитися співпрацювати, враховувати потреби інших людей. Гра є не тільки способом розваги, а й способом формування морально-етичних уявлень і взаємовідносин у суспільстві, а через рольові ігри діти вчаться вирішувати конфлікти, будувати взаємодію, що є важливою частиною їхнього розвитку.

О. Запорожець, аналізуючи ігрову діяльність дитини, звертав увагу на те, що ігри з правилами (наприклад, настільні ігри, ігри з картками чи кубиками) сприяють розвитку логічного мислення, здатності до аналізу та розв'язування проблем. За його словами, саме через ігри діти отримують перший досвід соціальної взаємодії та пізнають причинно-наслідкові зв'язки.

Науковець також зазначав, що дидактичні ігри (як, наприклад, ігри на класифікацію, сортування чи порівняння об'єктів) розвивають увагу, пам'ять та навички спостереження. Це допомагає дітям краще розуміти навколишній світ і будувати уявлення про взаємозв'язки між предметами та явищами.

Слід зауважити, що ігрове середовище є потужним фактором пізнавального розвитку і стимулом для розвитку пізнавальної активності. Загалом у процесі створення ігрового середовища використовують такі види ігор, як-от: сюжетно-рольові ігри (де діти беруть на себе ролі дорослих, виконують функції, що притаманні різним соціальним групам); дидактичні ігри (із завданнями на розвиток логічного мислення, таких як сортування, класифікація, побудова моделей); розвивальні ігри (включають вправи на розвиток уваги, пам'яті, просторового сприйняття та уяви). У процесі ігрової взаємодії діти починають цікавитися навколишнім світом, ставити питання, шукати відповіді, експериментувати. За допомогою ігор дитина не лише розвиває основні когнітивні функції, але й отримує досвід соціальної взаємодії, формує уявлення про навколишній світ і свій розвиток у ньому. Ми цілком поділяємо думку Л. Виготського, Б. Ельконіна та О. Запорожця, що через гру діти стають більш активними учасниками свого навчання та розвитку.

Українські дослідниці Н. Лисенко і Н. Поніманська підкреслюють важливість ігрового середовища для розвитку пізнавальної активності дітей раннього дошкільного віку. Так, Н. Лисенко наголошує на значенні сенсорно-пізнавальних ігор для розвитку уваги, пам'яті, уяви

та мислення, а також на важливості ігор, що стимулюють творчість і самостійне вирішення проблем. Т. Поніманська розглядає роль ігрових технологій у розвитку когнітивних функцій і творчих здібностей, зазначаючи важливість адаптованого розвивального середовища та дидактичних ігор для стимулювання пізнавальної активності. Обидва науковці підтверджують, що гра є ключовим засобом розвитку пізнавальної активності дітей.

У сучасній педагогіці використовуються різні методи стимулювання пізнавальної активності через гру, зокрема: дидактичні ігри (на розвиток логічного мислення, уваги, пам'яті); сенсорно-пізнавальні ігри (дослідження властивостей предметів, експерименти); сюжетно-рольові ігри (моделювання життєвих ситуацій, соціалізація); STEM-освіта та Lego-технології, які розвивають дослідницькі навички та креативність

Таким чином, системний підхід до використання гри як провідного засобу розвитку пізнавальної активності дитини дозволяє забезпечити її гармонійний розвиток та підготовку до подальшого навчання. Подальші наукові розвідки пов'язуємо з дослідженням провідного зарубіжного досвіду щодо інтеграції сучасних педагогічних методик у розв'язання означеної проблеми.

Список використаних джерел

1. Наказ про затвердження Базового компонента дошкільної освіти / Державного стандарту дошкільної освіти/ нова редакція від 12.01.2021 р. № 33, м. Київ.
2. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина», 2020 р, м. Київ
3. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України <https://mon.gov.ua/>
4. Гніровська О., Носок О. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей раннього віку, Мандрівець, 2017 р.
5. Романенко І. С. Формування сенсорно-пізнавальної активності дітей раннього віку за допомогою дидактичних ігор та вправ за методикою М. Монтессорі, м. Кролевіць, 2019 р. 46 с.

Лесіна Тетяна Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет

Лужанський Олександр Станіславович,

аспірант кафедри загальної педагогіки і
спеціальної освіти Ізмаїльського державного
гуманітарного університету, м. Ізмаїл, Україна

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ СОЦІАЛЬНО- МЕДІАЦІЙНИХ НАВИЧОК У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасна система освіти вимагає від педагогів не лише володіння традиційними методами задля розвитку, навчання і виховання дітей, а й здатності ефективно взаємодіяти з учнями, батьками та колегами у різноманітних соціальних ситуаціях. У цьому контексті важливу роль відіграють соціально-медіаційні навички, які допомагають розв'язувати конфлікти, сприяють розвитку емпатії та підтримують конструктивний діалог. Зростаючий соціальний та культурний вплив медіа та цифрових технологій висуває нові вимоги до педагогічних кадрів, які повинні володіти здатністю здійснювати ефективну комунікацію у різних соціальних просторах. Тому розвитку соціально-медіаційних навичок у майбутніх педагогів необхідно приділяти особливу увагу в процесі їхньої професійної підготовки.

Різним аспектам медіаційної діяльності присвячено дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, О.Антонюк, Г.Єрьоменко, М.Єнін, Д.Макаренко, О.Северинчик, Х.Бесемер, А.Шипиловим, Дж.Бартер та ін. Однак у контексті дошкільної освіти це питання набуває особливого значення.

Мета статті – окреслити основні соціально-медіаційні навички, якими має володіти педагог, який працює у ЗДО, та висвітлити шляхи формування цих навичок серед студентів-майбутніх вихователів під час професійного навчання.

Соціально-медіаційні навички є важливими складовими професійної компетентності педагогів, оскільки вони охоплюють уміння слухати, емпатію, ефективну комунікацію, конфліктологічну компетентність та стратегії врегулювання суперечок [1]. Ці навички забезпечують педагогам здатність не тільки ефективно взаємодіяти з вихованцями, але й допомагають вирішувати конфлікти в освітньому середовищі, створюючи атмосферу взаєморозуміння і взаємоповаги. Формування таких навичок є важливою складовою підготовки

майбутніх педагогів, адже саме ці навички дозволяють створювати комфортне та продуктивне середовище для розвитку дітей.

Основними компонентами соціально-медіаційних навичок, відповідно до позиції психологів є: емпатія – здатність розуміти емоції та переживання інших людей, що є важливим для створення довіри та взаєморозуміння в педагогічному процесі; уміння зосереджено слухати, що дозволяє зрозуміти мотивацію й потреби учасників конфлікту; конструктивне вирішення конфліктів – здатність знаходити компромісні рішення, що влаштовують усі сторони; комунікативна компетентність – здатність ефективно передавати і отримувати інформацію, що є основою для вирішення конфліктних ситуацій [3, с. 169-171].

Є. Гладишко, аналізуючи німецький досвід у цьому напрямі, окреслює низку важливих навичок педагога як медіатора. Серед навичок, які максимально допоможуть вихователю ЗДО використати медіаційний потенціал, слід виокремити такі: реалізації участь у створенні та підтримці ініціатив медіаційних проєктів у дошкільному закладі, включаючи розробку плану дій та забезпечення необхідних ресурсів для їх реалізації; ефективне управління часом, необхідним для реалізації медіаційного проєкту в умовах освітнього закладу, зокрема для організації зустрічей та занять; усвідомлення важливості подолання стереотипів, врахування культурного різноманіття та усунення негативних забобонів серед учасників освітнього процесу; розробка або підтримка існуючих правил, процедур і форм медіаційної роботи, що відповідають специфіці закладу дошкільної освіти; ведення необхідних записів про проведення медіації, відбір учасників і залучення дітей до процесу медіації, забезпечення конфіденційності інформації; керівництво процесом медіації; знання різних моделей медіації та здатність адаптувати програми відповідно до потреб конкретного дошкільного закладу для забезпечення найкращих результатів [2, с. 13, 14].

Вважаємо доцільним доповнити цей список ще такими навичками, як: розвиток навичок самоконтролю та емоційної стійкості; здатність до безстороннього вирішення конфліктів; уміння працювати з негативними емоціями; освіченість у питаннях психології розвитку дітей; комунікаційна гнучкість; здатність створювати атмосферу довіри та підтримки; навички командної роботи.

Звісно, поданий перелік не може вважатися вичерпним, проте, на нашу думку, ці навички є базовими для педагога, який виступає в ролі медіатора у закладі дошкільної освіти. Вони дозволяють не лише ефективно вирішувати конфлікти, а й створювати здорову, підтримуючу атмосферу в освітньому середовищі, що є важливим

аспектом для розвитку соціальних та емоційних компетенцій дітей. Розвиток таких навичок сприяє створенню позитивного педагогічного клімату, підвищенню довіри серед учасників процесу та зміцненню взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Процес формування соціально-медіаційних навичок у системі професійної підготовки педагогів передбачає використання практико-орієнтованих методів і інтерактивних форм навчання. Подані підходи та методи сприяють на, нашу думку, розвитку важливих компетенцій, необхідних для ефективної педагогічної діяльності в умовах, що часто вимагають вирішення конфліктів або напружених ситуацій.

Одним із найбільш ефективних методів є тренінгові заняття, які активно застосовуються в процесі професійної підготовки педагогів. Тренінги дозволяють розвивати навички емпатії, активного слухання, а також конструктивної комунікації. Вони створюють умови для практичного засвоєння технік взаємодії з іншими людьми, допомагаючи майбутнім педагогам набутти впевненості в реалізації медіаційних стратегій.

Не менш дієвим методом формування медіаційної компетентності у вихователів ЗДО є імітаційні (рольові, ситуаційні) ігри. Вони дозволяють майбутнім педагогам знайти оптимальні способи розв'язання критичних ситуацій, навчити їх гнучко реагувати на різноманітні педагогічні виклики, застосовуючи підходи, спрямовані на мирне вирішення суперечок.

Кейс-метод, в свою чергу, допомагає аналізувати конкретні педагогічні випадки, що сталися в реальному житті, і виробляти ефективні стратегії поведінки в подібних ситуаціях. Використання реальних прикладів дає можливість студентам більш глибоко осмислити принципи та техніки медіації, побудовані на практичному досвіді [4].

Практика медіації є заключним етапом формування соціально-медіаційних навичок, оскільки вона надає можливість безпосереднього застосування теоретичних знань на практиці. Завдяки цій практиці майбутні педагоги можуть оцінити ефективність різних підходів до вирішення конфліктів, працюючи з реальними вихованцями і спостерігаючи за результатами своїх дій. Це дозволяє набутти досвіду, який є необхідним для успішної педагогічної діяльності в умовах реального освітнього середовища.

Попри визнану важливість соціально-медіаційних навичок для педагогічної практики, існують певні виклики у їх формуванні в системі професійної підготовки. Одним з головних є відсутність єдиного підходу до впровадження медіаційної підготовки у навчальні програми. Педагогічні заклади потребують розробки чітких стандартів та

рекомендацій щодо навчання медіації, що включають як теоретичну частину, так і практичні навички для роботи з дітьми різного віку.

Крім того, необхідно забезпечити студентам можливість для практичного застосування медіаційних навичок через організацію стажувань та участь у реальних педагогічних ситуаціях. Важливим є також розвиток внутрішньої мотивації у педагогів щодо використання медіації в повсякденній роботі з дітьми.

Отже, вирішення проблеми забезпечення підготовки майбутніх педагогів до здійснення медіаційної діяльності в закладах дошкільної освіти вбачаємо ефективним за дотримання певних умов.

Перш за все це – інтеграція соціально-медіаційної підготовки в навчальні плани. Важливим кроком є введення окремих навчальних дисциплін, що зосереджуватимуть увагу на питаннях медіації, конфліктології та розвитку комунікативної компетентності. Це дозволить студентам не лише ознайомитися з теоретичними аспектами медіаційних процесів, а й розвинути практичні навички щодо вирішення конфліктних ситуацій, побудови ефективної комунікації та взаємодії в різних соціальних контекстах. Наприклад, курси, що охоплюють конфліктологію, допоможуть студентам навчитися аналізувати причини конфліктів і застосовувати ефективні стратегії для їх подолання в умовах дошкільної освіти.

Запровадження регулярних тренінгів та практичних занять у контексті розвитку медіаційної культури значно сприятиме формуванню і розвитку вищезазначеної якості у майбутніх педагогів. Особлива увага повинна бути приділена практичним заняттям, спрямованим на розвиток навичок, які необхідні для ефективного медіаційного процесу, таких як емпатія, активне слухання, ведення переговорів та конструктивне розв'язання конфліктів. Такі заняття можуть включати тренінги, на яких студенти відпрацьовуватимуть ситуації реальних конфліктів, здобуваючи навички нейтралізації напружених ситуацій та вміння працювати з емоціями учасників. Практичні заняття можуть бути побудовані у вигляді рольових ігор, що дозволить майбутнім педагогам активно втілювати теоретичні знання на практиці.

Організація стажувань і практики в освітніх установах є важливою складовою розвитку у вихователів ЗДО медіаційної культури та надасть можливість студентам застосувати здобуті знання у реальних педагогічних ситуаціях. Стажування та практика в дошкільних установах дозволять студентам набути досвіду роботи з дітьми та батьками, де вони зможуть використовувати медіаційні методи для вирішення конфліктів та організації взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Не менш важливим є залучення фахівців-практиків до освітнього процесу. Співпраця з професійними медіаторами та консультантами для проведення майстер-класів і практичних занять дозволить не лише здобути необхідні знання завдяки залученню науковців, теоретиків-дослідників, а й засвоїти практичні поради від фахівців, які працюють у сфері медіації.

Отже, розвиток у майбутніх педагогів соціально-медіаційних навичок – це складний багатоаспектний процес, який вимагає спеціальної уваги у контексті їхньої професійної підготовки, включає в себе і деталізацію змісту, і розробку діагностичних інструментів для визначення рівня соціально-медіаційної компетентності майбутніх педагогів із подальшим коригуванням освітнього процесу. З останнім ми й пов'язуємо перспективи наших подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Білик Н.М. Медіація як соціально-педагогічна технологія вирішення конфліктів у школі. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 69(3). С. 26-30.
2. Гладишко Є. Роль соціального педагога як медіатора в організації безпечного освітнього середовища (німецький досвід). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2023. Т. 1. № 9. С. 11-17.
3. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.
4. Surma L. Principles of Mediation as the Basis of this Process. *Scientific Journal of Bielsko-Biala School of Finance and Law*. 2018. № 3(1). S. 38-41.

Лисенко Неллі Василівна,

доктор педагогічних наук, професор
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Лисенко Олександра Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор
Куявсько-Поморська академія, м. Бидгощ,
Республіка Польща

МОДЕЛЮВАННЯ КАРТИНИ СВІТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ОЦІНКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ

Поява у педагогіці дошкільця поняття «картина світу», як наукової категорії, ініційована особливостями сучасного освітнього простору, оскільки необхідність соціалізації кожного громадянина, починаючи з дошкільного віку, набули особливої ваги. Таку тенденцію помічено в наукових працях зарубіжних (Г. Брісман, Т. Кун, І. Лактос, Л. Лаудан, К. Леві, ДЖ. Холтон та ін.) та українських (М. Мостепаненко, К. Поппер, В. Чорноволенко та ін.) учених-філософів, починаючи з 80-х років ХХ століття.

Необхідність адекватної адаптації дитини в соціумі сформували науковий запит на дотичну до неї термінологію задля того, щоб вона набула актуального осмислення (І. Бех, Т. Зінченко, Т. Титаренко та ін.). Таким поняттям стало поняття соціалізації, інтерпретоване у педагогіці, втім, і в дошкільній (Н. Бібік, О. Кононко, С. Ладивір, К. Назаренко та ін.).

Прагнення вчених забезпечити певну рівновагу в емоційно-почуттєвій сфері дитини дошкільного віку в період її адаптації спонукало учених до ретельного добору подразників, які впливають на неї у процесі зміни родинного оточення на умови ЗДО. Перебудова орієнтацій дитини у процесі адаптації розглядаємо основою для пояснення психологами низки емоцій і почуттів, які супроводжують дитину в цей час (І. Бех, М. Боришевський, В. Котирло, М. Савчин та ін.).

Саме вони впливають на «картину світу дитини», оскільки у новому просторі віддзеркалюється незчисленна багатогранність засобів, які діють на всі її особистісні сфери – від емоційно-почуттєвої, інтелектуальної – до дієво-вольової. Відповідно, соціальне середовище, яким стає для дитини дидактико-розвивальне середовище ЗДО, розглядаємо необхідною умовою її соціалізації під впливом економічних, культурних, духовних, соціально-педагогічних

компонентів, наголошують Н. Борбич, Л. Варяниця, Н. Гавриш, С. Курінна, О. Половіна та ін.

Картина світу дитини дошкільного віку формується за іншими законами, ніж у дорослих, які впорядковують її наукові уявлення про світ людей і реальних речей чи їхніх замінників і коли такі уявлення впродовж дошкільного віку відкриті для збагачення і якісних змін, тобто самі закони мінімізують стихійність та спонтанність в освіті дітей і визнають обов'язковість створення в ЗДО необхідних умов.

Світ сучасної дитини досить різноманітний, отже уявлення про нього формує педагог, спрямовуючи їх у русло науково обгрунтованих закономірностей її розвитку в період дошкільного віку згідно дидактичних принципів і відповідно до запитів соціуму, реалізуючи зміст БКДО (2021) і чинних програм МОН України.

За такого підходу картина світу в період дошкільного дитинства, формується як цілісна система науково обгрунтованих уявлень про навколишнє природне і соціальне довкілля.

Наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття у працях дослідників обгрунтовано систему чинників, які впливають на формування картини світу дітей дошкільного віку і своїм змістом охоплюють всі складові їхнього особистісного розвитку. До переліку таких засобів О. Семенов, В. Скуратівський, В. Сухомлинський, Т. Танько та ін. відносять народну творчість, яка не лише суттєво впливає на картину світу дитини, а й віддзеркалює зміст уявлень про різні види праці дорослих.

Для основ наукової картини світу дитини дошкільного віку особливе значення мають скарби національної культури українців, що представлені у народних іграшках, оскільки в їхньому змісті акумульовані різні техніки, які доступні для засвоєння з перших років життя (О.Воропай, М.Стельмахович, Є.Сявавко та ін.).

Системність здобутків національної культури у формі її збереження в народній іграшці сприяє донесенню сучасній дитині сутності картини світу дорослих в різні історичні часи, а також дітей, їхніх однолітків у минулому, оскільки саме для них такі іграшки були створені і дійшли до наших часів, захоплюючи своїм змістом і красою сучасників. Для сучасної дитини дитяча субкультура, частиною якої є народна іграшка, втім, і частиною загальної культури суспільства, зумовлює особливий зміст та методи формування соціальних уявлень і життєвих цінностей в дитячому середовищі: під впливом національної іграшки забезпечували формування національної ідентичності особистості, засвоєння культурної спадщини попередніх поколінь свого народу, адекватну орієнтацію в просторі дитячої субкультури, як частини не лише національної, а й загальнолюдської культури.

У контексті означеного напрямку завдання педагога ЗДО полягає в тому, щоб допомогти кожній дитині увійти у світ нових для неї вражень, підготувати її до системного використання у середовищі ЗДО різних засобів самовираження, що є важливою умовою для досягнення освітніх досягнень у школі. Планування і дидактичне наповнення розвивального простору ЗДО обумовлює необхідність використання народних іграшок як засобу формування картини світу, який знайомить із творчою працею дорослих на засадах розуміння потреби дітей в ігровому матеріалі.

Такий підхід до формування картини світу допомагає кожній дитині не лише знати, а й вміти, стимулює її бажання самостійно виготовляти певні іграшки спільно з іншими однолітками. На важливості опанування дітьми такими практичними діями наголошували М. Стельмахович, В. Скуратівський, В. Сухомлинський, В. Струманський та ін. Оскільки знання дітей досить формальні та схематичні, педагогу слід їх опредмечувати і візуалізувати на прикладах реальних народних іграшок від майстрів із різних регіонів України.

Поетична усна народна творчість, водночас і проза, мінливість їхніх образів і характерів, соціальних ролей і поведінки в різних ситуаціях впродовж сюжету, поглиблює зміст уявлень дітей про особливості міжособистісних відносин між однолітками, однолітками і дорослими у вимірах взаємозалежності, взаємодопомоги і взаємної відповідальності. Розуміння таких складних етичних норм за допомогою і під керівництвом педагога сприяє усвідомленню дитиною соціальних дій та навичок своєї соціальної поведінки, а також певних регламентів, які існують в соціальному оточенні і неухильно виконуються дорослими. Так модель їхньої поведінки віддзеркалює досвід світу дорослих у нормах і правилах існування світу дітей, механізмах світотворення їх індивідуальної картини.

Як слушно наголошує В. Котирло, розвиток самосвідомості дитини дошкільного віку особливо активно відбувається в процесі соціальної адаптації. Її результатами дослідниця визнає сформовану про себе саму систему знань: особливості фізичного та розумового розвитку, рівень сформованості моральних почуттів і вольових рис характеру та ін.

Натомість, І. Бех, М. Гончарова-Горянська та інші дослідники підкреслюють значення соціальної адаптації не лише для формування образу свого «Я», самооцінки і, відповідно, позитивного ціннісного ставлення до себе крізь призму усвідомлення своєї значущості для своїх батьків, бабусі та дідуся, старших братів і сестер, інколи і для своїх друзів, а й загалом для картини світу. Так забезпечується позитивний

вплив і на виховання низки особистісних якостей, практичних навичок вольової поведінки шляхом усунення чи подолання перешкод.

На етапі старшого дошкільного віку і початку шкільного навчання дитина вже повинна орієнтуватися у власних чеснотах, порівнюючи їх з прикладами літературних творів і усною народною творчістю, що сприяє адекватному сприйняттю оцінок дорослих чи однолітків за її певні вчинки або діяльність, за успіхи або невдачі. Не менш важливим результатом впливу зазначених засобів на дітей старшого дошкільного віку Т. Титаренко розглядає формування основ рефлексії, тобто уміннями бачити себе очима інших – дорослих чи однолітків. Це дозволяє дитині своєчасно вносити корективи у свою діяльність у різних формах її організації, зберігати своє право на вибір її змісту і дотично до нього моделювати реальну картину світу з реальних дій і вчинків.

Таким чином, картину світу дитини, яку сформовано на етапі її старшого дошкільного віку, можемо розглядати вже як цілісну систему сформованих елементарних наукових уявлень про властивості та закономірності дійсності, тобто реального оточення на основі творів, які не лише доступні за формою і змістом інформації, а й стимулюють її особистісний розвиток.

Картина світу моделюється у процесі соціалізації дитини та у руслі формування її соціальної компетентності шляхом узагальнення і синтезу доступних наукових уявлень і понять.

Відповідно, у характеристиці картини світу дитини старшого дошкільного віку можна використовувати наукові терміни, якими вона володіє згідно означеної термінології для об'єктів, явищ і процесів, що рекомендовані змістом чинної програми для ЗДО. Картина світу дитини активно формується на всіх вікових етапах і вже наприкінці шостого року життя вона набуває чітких орієнтирів і змісту. Процес формування картини світу відбувається й під впливом реального оточення та засобів масової комунікації, передусім, електронних. Вони посідають у педагогічному процесі ЗДО і в родинному вихованні місце значущих джерел інформації на різні теми, які, зазвичай, досить складні для усвідомлення дітьми без належного методичного супроводу.

Загрозу їхнього впливу на формування картини світу дітей дошкільного віку Л. Варяниця убагаць в тому, що інформація з електронних носіїв руйнує природні механізми сприймання і зумовлює специфічні зміни у психіці в період її активного розвитку. І як ми зауважили вище, принципово інші механізми сприйняття дитиною навколишнього світу засобами народної творчості, втім, іграшки й поетичного слова, що формують її досить специфічні особистісні

ціннісні орієнтації, спонукають до спонтанного вибору способів самовираження і самореалізації у творчих іграх, іграх – драматизаціях, різних видах театру.

З привнесенням в освітній простір ЗДО інформаційно-комунікаційних технологій та їх активне застосування спонукає нас звернути особливу увагу на те, що медіа, водночас із візуалізацією соціального досвіду та соціальних цінностей шляхом донесення інформації в доступній і привабливій формі, суттєво обмежують можливості дитини у міжособистісному спілкуванні та взаємодії з однолітками.

Таким чином, процес формування картини світу в старшому дошкільному віці педагог повинен передбачати так, щоб насамперед, навчати дітей морально-етичних норм і правил поведінки, формувати їхні загальнолюдські цінності, а також уявлення про соціальну реальність, розвивати соціальні навички, вкрай необхідні для ефективної адаптації в соціальному середовищі та налагодження міжособистісної взаємодії з іншими однолітками і дорослими.

Згідно поглядів учених у галузі психології (І. Бех, Н. Борбич, М. Гончарова-Горянська, О. Кононко, В. Котирло, Т. Титаренко та ін.), картина світу опирається не лише на процеси, які сприяють засвоєнню дитиною різних соціальних ролей, норм і способів соціальної поведінки, а й на результати адекватного сприйняття соціального і природного довкілля.

Щодо тверджень представників педагогічної точки зору на картину світу дитини дошкільного віку та засобів її активного формування (Г. Беленька, Л. Варяниця, Н. Гавриш, Т. Поніманська та ін.), її слід визначати у контексті освітнього процесу ЗДО, який обумовлює опанування дітьми чітко визначеним обсягом доступної пізнавальної інформації з різних галузей знань, а також враховувати вплив виховання в сім'ї та вплив однолітків, з якими дитина перебуває в міжособистісному спілкуванні в різних середовищах.

Відповідно, завдання педагогів ЗДО у руслі порушеної нами проблеми полягає у тому, щоб створювати належні умови для розвитку практичних навичок соціальної поведінки на основі сформованих ціннісних орієнтацій дітей, які будуть наповнювати картину їхнього світу і сприяти інтегруванню в соціум відповідно до морально - етичних норм і правил, як наголошують дослідники.

Загалом, навчання і виховання дітей у ЗДО є важливим процесом, який впливає не лише на картину світу дитини, а й на її загальний особистісний розвиток шляхом активної взаємодії з навколишнім світом, стимулює формування соціальної ідентичності і, як процес, є основою для розвитку соціальної компетентності особистості.

У методиці розробки різних підходів до формування картини світу дітей дошкільного віку, яку почасти описали Н. Бібік, Л. Варяниця, Н. Гавриш та інші дослідники, запропоновано визначати такі підходи як динамічні, оскільки саме так забезпечується моделювання знань, умінь і навичок на основі різних способів мислення дитини відповідно до її вікових особливостей, а також особистісних цінностей, що уможлиблюють досягнення успішних результатів.

Обсяг таких знань, умінь і навичок, якими опановують діти у процесі навчання у ЗДО допомагає розумінню та успішному вирішенню різних проблем, які виникають у певних видах діяльності дітей.

Як ми вже зазначали вище, для формування картини світу дитини старшого дошкільного віку особливого значення набуває соціальна компетентність, що віддзеркалює різні способи її соціальної взаємодії з однолітками і дорослими, оскільки генерується на соціальному інтелекті, використовуючи для цього відповідні знання.

У науковій літературі, яку ми проаналізували, представлено досить різні підходи до трактування змісту поняття «картина світу», що зумовлено предметом дослідження різних наук, а саме – психології, педагогіки, соціології, соціальної роботи та інші, які досліджують цей соціо-культурний феномен як багатоаспектне утворення.

У сучасній зарубіжній літературі сутність поняття картини світу представлено як здатність дитини до адекватної поведінки в різних соціальних ситуаціях і міжособистісної взаємодії, а також як своєрідний спосіб її самовираження; як динамічне когнітивне утворення із складною структурою і охоплює такі компетенції: комунікативні навички, наполегливість, здатність до самооцінки та ін., які залежать від сформованих особистісних цінностей.

Відповідно до різних трактувань, картину світу визначають як таку, що є набутою, її можна формувати і розвивати впродовж усього життя, починаючи з дошкільного віку.

Таким чином, картина світу – це комплексне, особистісне утворення, що визначає здатність дитини до ефективної взаємодії з іншими однолітками і дорослими, а також обумовлює її успішне функціонування в соціумі, що охоплює низку здатностей до:

- висловлювання своїх думок, здатність слухати і розуміти інших, взаємодіяти без конфліктів;
- вирішувати суперечки із збереженням позитивних міжособистісних відносин;
- керувати своїми емоціями та розпізнавати їх в інших задля уникнення конфліктів;
- співпрацювати з однолітками для досягнення цілей;
- легко адаптуватися до нового соціального середовища;

- наслідувати та розуміти зміст і значення соціальних норм, етичних правил поведінки.

Таким чином, забезпечення успішності процесу моделювання картини світу дитини дошкільного віку взаємообумовлене ефективністю формування її соціальної компетентності, а також досягнення успіхів у навчанні та вихованні у ЗДО і охоплює знання, уявлення, практичні вміння і соціальні навички, що, загалом, забезпечує функціонування кожної описаної нами вище здатності.

Відповідно, опанований обсяг чинної програми для ЗДО спрямований на сприяння формуванню адекватної орієнтації у соціумі, адекватному реагуванню на соціальну поведінку і соціальні дії оточуючих, події і явища, що відбуваються у світі дорослих і дітей.

Список використаних джерел

1. Айзенбарт М.М. Сутність понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 201№ 4.3 (44.3). С. 1-4.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Піроженко Т.О., авт. кол-в: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П. та ін. 2021. 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Baz_ovocho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
3. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. №9. С. 1-4.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. К.:Либідь, 2003.
5. Богуш А.М. Парадигма « дитинство» в контексті розвитку особистості дошкільника /А.М. Богуш // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002. Ч.1. Х.: « ОВС», 2002. С.258-270.
6. Гончарова-Горянська М.В. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2004. № 7–8. С. 71-74.
7. Дитина у сучасному соціопросторі : навчальний посіб. / Т.О. Піроженко, С.О.Ладивір, І. М.Біла, К.В. Карасьова ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка ; за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8432/1/Дитина%20у%20сучасному%20соціопросторі.pdf>.
8. Кононко О.Л. Збережемо простір дитинства / О.Л.Кононко // Дошкільне виховання. 2004. №1. С. 5-7.

9. Курінна С. Особливості соціалізації дітей шести – семи років в різних умовах життєдіяльності: дис....канд. пед. наук: спец: 13.00.05. Слов'янськ, 2004. 246с.
10. Моніторинг досягнення дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти : метод. посіб. / упоряд.: Н.М. Шаповал, В.О. Левченко, Г.М. Остапук та ін. ; за заг. ред. Т.В. Киричук. 3-тє вид., зі змін. Тернопіль: Мандрівець, 2021. 184 с.
11. Піроженко Т.О., Ладівір С.О., Соловйова Л.І. Компас у світі ціннісних орієнтацій дошкільника: навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 56 с.

Листопад Олексій Анатолійович,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Гуданич Наталія Миколаївна,
викладач кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах стрімких змін у сфері освіти та підвищення вимог до якості професійної підготовки особливої значущості набуває проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності. Сучасне освітнє середовище закладів вищої освіти має бути орієнтоване на розвиток творчого потенціалу студентів, формування у них здатності до впровадження інноваційних педагогічних технологій, адаптації до змін та активної участі в освітніх реформах [3].

У сучасних дослідженнях (Л. Артемова, К. Балаєва, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Л. Зданевич, К. Крутій, І. Княжева, О. Ковшар, М. Лах та ін.) підкреслюється, що інноваційна діяльність у сфері дошкільної освіти передбачає впровадження інноваційних методик, технологій та підходів до організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти. У зв'язку з цим важливим завданням закладів вищої освіти є забезпечення майбутніх педагогів необхідними знаннями, уміннями та навичками для ефективного використання

інноваційних підходів у професійній діяльності [1; 2]. Заклади вищої освіти мають створювати умови для розвитку інноваційної культури майбутніх педагогів, що забезпечить якісну освіту для дітей дошкільного віку та сприятиме загальному розвитку освітньої системи. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності – це цілеспрямований процес формування у здобувачів освіти необхідних знань, умінь, навичок і компетентностей, які дозволяють їм ефективно впроваджувати, адаптувати та створювати інновації в освітньому просторі ЗДО.

Аналіз сучасного стану засвідчує, що інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у підготовці майбутніх педагогів до інноваційної діяльності, забезпечуючи їм доступ до сучасних ресурсів і методик [3]. Встановлено, що основними напрямками використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці є: дистанційне навчання, віртуальні лабораторії та симуляції, онлайн-спільноти та професійні мережі, автоматизація освітнього процесу, розвиток цифрової компетентності. Розглянемо кожний з означених напрямків використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності.

Дистанційне навчання є важливим інструментом підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності. Дистанційне навчання дозволяє студентам освоювати сучасні методики, набувати професійних компетенцій та адаптуватися до змін у сфері освіти [4]. У сучасному освітньому просторі дистанційне навчання стає одним із ключових засобів підготовки майбутніх фахівців, зокрема у сфері дошкільної освіти. Використання онлайн-курсів, вебінарів, електронних платформ сприяє підвищенню професійної компетентності студентів, надає їм можливість ознайомитися з сучасними педагогічними методиками та інноваціями. Сучасні електронні платформи (Moodle, Google Classroom, Edmodo тощо) забезпечують гнучкість у виборі навчального матеріалу та темпу його освоєння, доступ до актуальних освітніх ресурсів, можливість самостійного та інтерактивного навчання через відеолекції, тести, практичні завдання.

Віртуальні лабораторії та симуляції є потужним інструментом у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти, сприяючи формуванню інноваційного мислення, професійної компетентності та адаптивності до змін у сфері освіти. Віртуальні лабораторії – це цифрові платформи, які дозволяють студентам дошкільної освіти експериментувати з різними методиками, моделями та стратегіями організації освітнього процесу у ЗДО. Віртуальні лабораторії надають

можливість: ознайомитися з новітніми педагогічними підходами без ризику для дітей, відпрацьовувати складні педагогічні ситуації у змодельованих умовах, аналізувати власну діяльність та отримувати миттєвий зворотний зв'язок, підвищувати рівень професійної рефлексії та адаптивності до інноваційних змін. Симуляційні модулі дозволяють студентам взаємодіяти з віртуальними дітьми, аналізувати їхні реакції та коригувати свої педагогічні стратегії.

Окрім використання віртуальних лабораторій, важливим елементом підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності є їхня активна участь в онлайн-спільнотах та професійних мережах, що дозволяє майбутнім фахівцям обмінюватися досвідом з колегами та експертами, отримувати підтримку та консультації від практикуючих педагогів, ознайомлюватися з новітніми освітніми тенденціями, брати участь у вебінарах, дискусіях та професійних заходах. Соціальні мережі та професійні платформи, такі як Facebook, LinkedIn, педагогічні форуми та спеціалізовані групи, сприяють розвитку професійних компетенцій та формуванню інноваційного мислення. Активна взаємодія в таких середовищах допомагає студентам краще адаптуватися до реальних умов роботи та забезпечує їхню готовність до впровадження інновацій в освітній процес ЗДО.

Автоматизація освітнього процесу є ще одним важливим аспектом підготовки педагогів, вона включає використання електронних журналів для фіксації успішності та відвідуваності, застосування систем оцінювання, що дозволяють об'єктивно аналізувати знання студентів, використання платформ управління освітнім процесом для оптимізації навчальної діяльності, що дозволяє зменшити адміністративне навантаження на викладачів, забезпечити швидкий доступ до навчальної інформації, покращити взаємодію між студентами, викладачами та адміністрацією. Автоматизація освітнього процесу сприяє підвищенню ефективності підготовки педагогів та розвитку їхньої готовності до впровадження інновацій у практичну діяльність.

Опанування інноваційно-комунікаційними технологіями є невід'ємною частиною професійної підготовки педагогів. Цифрова компетентність включає навчання роботі з освітніми онлайн-платформами, використання інноваційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, опрацювання методик впровадження цифрових інструментів у дошкільну освіту. Переваги розвитку цифрової компетентності передбачають підвищення якості освітнього процесу через інтеграцію цифрових технологій, підготовку до використання дистанційних методів навчання, забезпечення доступу до сучасних педагогічних ресурсів. Розвиток цифрової компетентності допомагає

майбутнім педагогам впевнено використовувати цифрові інструменти, сприяючи їхній інноваційній діяльності у сфері дошкільної освіти.

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що в сучасних умовах модернізації освіти зростає потреба у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності. Процес підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності має включати теоретичне засвоєння основ інноваційної педагогіки, практичне застосування інноваційних методів та розвиток професійних компетентностей, зокрема креативності, критичного мислення та гнучкості.

Найбільш ефективними методами підготовки є проблемне навчання, метод проєктів, інтерактивні технології, моделювання педагогічних ситуацій, стажування в інноваційних освітніх закладах. Використання цифрових ресурсів і дистанційних технологій також сприяє розвитку інноваційних компетентностей. Успішність підготовки залежить від мотивації студентів, їхньої готовності до саморозвитку та оволодіння новими знаннями. Важливим є також створення сприятливого освітнього середовища, що стимулює інноваційну діяльність.

Для підвищення ефективності підготовки фахівців до інноваційної діяльності доцільно впроваджувати комплексний підхід, що поєднує традиційні та сучасні методи навчання, вдосконалювати освітні програми, посилювати практичну складову підготовки та розширювати співпрацю з інноваційними закладами освіти. Загалом, підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності є ключовим завданням сучасної педагогічної науки і практики, що сприятиме підвищенню якості дошкільної освіти та всебічному розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Балаєва К. С. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Івано-Франківськ, 2015. 22 с.
2. Лах М. Р. Формування готовності майбутніх педагогів до впровадження інноваційних технологій навчання дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Івано-Франківськ, 2016. 22 с.
3. Листопад О. Підготовка майбутніх вихователів до використання інноваційних технологій в закладах дошкільної освіти *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф.

Тетяни Степанової. № 2 (65), травень 2019. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С 183–189. DOI: <https://doi.org/13.33310/2518-7813-2019-65-2-183-189>

4. Листопад О., Мардарова І. Підготовка вихователів до впровадження засобів дистанційної освіти в професійній діяльності. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету* 2022, (60) С. 99–111. DOI: [https://doi.org/10.31909/26168812.2022-\(60\)-12](https://doi.org/10.31909/26168812.2022-(60)-12)

Литвин Ірина Дмитрівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

Онофрійчук Лілія Олегівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ БАТЬКІВ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Важливим аспектом діяльності закладу дошкільної освіти є взаємодія з батьками, яка відбувається відповідно до чинних нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про освіту». Згідно з його положеннями, батьки мають статус повноправних учасників освітнього процесу та володіють визначеними правами й обов'язками [6].

Діяльність закладів дошкільної освіти в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту». Де зазначається, що вони відповідають за взаємодію з родинами вихованців, відіграють роль центрів, що поширюють серед батьків психолого-педагогічні та фізіологічні знання про особливості розвитку дітей дошкільного віку [5].

У Базовому документі дошкільної освіти зазначається, що розвиток особистості дошкільника забезпечується спільною діяльністю батьків, педагогів і психологів. Це вимагає тісної співпраці з родинами вихованців і спрямовує педагогічний колектив ЗДО на організацію відповідної роботи [1].

У сім'ї формуються основи здоров'я дитини, розвиваються її творчі здібності, виховується відповідальне ставлення до освіти та інтелектуального розвитку. Саме родинне середовище сприяє становленню гуманних рис характеру, доброти та милосердя. Дитина навчається оцінювати власні вчинки, усвідомлювати їх наслідки та брати на себе відповідальність. У сім'ї відбувається ознайомлення з працею дорослих і формування уявлень про майбутню професію.

Проблеми сімейного виховання у своїх працях розглядають Т. Галицька, Г. Задорожна, О. Кононко, К. Крутій, Г. Костюк, С. Долинська, Т. Титаренко, О. Шаповалова та ін.

Розвиток творчих здібностей дітей є одним із найважливіших аспектів їхнього виховання. Особливо значущим є цей процес в дошкільному віці, коли дитина активно освоює навколишній світ і формує основи для майбутнього самовираження. Батьки у цьому контексті виступають не лише як вихователі, а й як основні партнери та наставники, які сприяють формуванню творчих здібностей своїх дітей.

Дошкільний вік – період, коли діти найбільше схильні до фантазування, експериментування та творчої діяльності. Саме в цьому віці активно розвиваються базові форми творчості, такі як малювання, ліплення, музика, театралізовані ігри. Творчість є не лише способом вираження емоцій, а й важливим інструментом пізнання світу.

К. Крутій підкреслює, що сім'я є первинним середовищем для дитини, де формуються її особистість, цінності та світогляд. Тому важливо, щоб ЗДО враховував особливості кожної сім'ї та її вплив на дитину. Авторка зазначає, що ефективна взаємодія між ЗДО та батьками сприяє створенню єдиного освітнього простору, де дитина почувається комфортно та захищено. Співпраця допомагає батькам краще розуміти потреби своєї дитини, а педагогам – знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини [8].

На значущість сімейного виховання, недостатній рівень педагогічної обізнаності батьків та необхідність організованої роботи з ними у закладі дошкільної освіти акцентує увагу Т. Галицька [3, с. 12].

Ефективна співпраця між закладом дошкільної освіти та родиною має величезне значення для розвитку дитини. Лише завдяки спільним зусиллям батьків і педагогів можна створити для дітей дошкільного віку надійну підтримку, емоційний комфорт і забезпечити їм цікаве й наповнене змістом дитинство. Така взаємодія сприяє розвитку загальних здібностей, формуванню вмінь взаємодіяти з однолітками та навколишнім середовищем.

У програмі «Дитина» виокремлено завдання, які необхідно реалізувати у процесі взаємодії ЗДО і сім'ї дітей дошкільного віку: формування у батьків розуміння важливості співпраці з педагогічним

колективом; організація взаємодії між педагогами та сім'ями з урахуванням індивідуальних особливостей кожної родини; допомога батькам у глибшому пізнанні своєї дитини, її можливостей та перспектив розвитку; поширення ефективних підходів до сімейного виховання дошкільнят; об'єднання батьків за спільними інтересами та створення сімейних клубів [4, с. 16].

Взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків здійснюється через «активну участь сім'ї у виховному процесі, співпрацю, рівноправне партнерство, засноване на взаємній довірі, повазі, доброзичливості, спільному ставленні, адекватних очікуванням та інтересам, культурі спілкування».

К. Крутій звертає увагу на те, що успіх взаємодії залежить від педагогічної культури педагогів, їх вміння встановлювати контакт з батьками, слухати їх та враховувати їхні інтереси. Вона підкреслює необхідність толерантного та поважного ставлення до батьків, незалежно від їх соціального статусу чи освітнього рівня [8].

Батьки створюють умови для розвитку творчих здібностей дитини, надаючи їй можливість для самовираження і підтримуючи її інтереси. Вони повинні бути готові не лише надавати необхідні матеріали для творчих занять, але й активно брати участь у процесі, виявляючи цікавість до того, що робить дитина. Важливо не тільки забезпечити доступ до різноманітних матеріалів, таких як фарби, глина, папір, але й створити емоційно комфортну атмосферу, де дитина може без обмежень проявляти свою фантазію.

Роль батьків полягає у заохоченні ініціативи дитини, навіть коли вона не зовсім відповідає їхнім очікуванням. Замість того, щоб вказувати на недоліки, батьки мають відзначати зусилля, ідеї, навіть якщо результат не є ідеальним з точки зору дорослих. Це дозволяє дитині відчувати впевненість у своїх силах і стимулює її до подальших творчих пошуків.

Одним із важливих аспектів є створення умов для розвитку уяви та фантазії дитини, доводить І. Карабаєва. Дослідниця зазначає, що творчість є невід'ємною частиною дитячої природи. Діти від народження мають потенціал до творчого самовираження, який потребує підтримки та розвитку. Розвиток творчих здібностей є найбільш ефективним у дошкільному віці, коли дитина найбільш відкрита до нового та має великий інтерес до творчої діяльності [7]. Діти активно вигадують нові сюжети, персонажів, історії, що є важливим етапом у розвитку їхнього мислення. Батьки можуть підтримувати це через спільні ігри, читання казок, обговорення різноманітних тем. Важливо, щоб батьки не просто ставали свідками творчої діяльності дитини, а й були активними учасниками цього

процесу.

Ігри є одним з основних засобів розвитку творчих здібностей дітей. Роль батьків у цьому аспекті не менш важлива, адже активна участь батьків у сюжетно-рольових іграх сприяє розвитку не лише уяви, а й соціальних навичок, емоційного інтелекту, а також комунікативних здібностей. Крім того, такі ігри допомагають дитині вивчати нові соціальні ролі, взаємодіяти з іншими людьми та здобувати досвід вирішення конфліктів.

Як зазначає Н. Карпенко, важливо у розвитку творчих здібностей є заохочення дитини до самостійної діяльності. Дозволяючи дитині самостійно вибирати, чим вона хоче займатися, батьки допомагають їй відчувати себе відповідальною за свій творчий процес. Самостійна діяльність розвиває самодисципліну, ініціативність, а також дає можливість дитині знайти своє покликання в тих чи інших видах діяльності [9, с. 69].

К. Крутій пропонує різноманітні форми та методи взаємодії ЗДО з батьками (батьківські збори, індивідуальні консультації, майстер-класи, спільні проекти тощо), наголошуючи на важливості використання активних методів, які залучають батьків до участі в освітньому процесі [8]. Родина також може стимулювати дитину до розвитку творчих здібностей через залучення її до культурних та мистецьких заходів: відвідування виставок, музеїв, концертів. Це дозволяє дитині ознайомитися з різноманітними видами мистецтва, що є джерелом нових ідей і натхнення для творчості.

Співпраця між закладом дошкільної освіти та батьками щодо розвитку творчих здібностей дітей, сприяє створенню сприятливого середовища для самовираження дитини, розвитку її фантазії та креативного мислення. Батьки, які активно заохочують таку діяльність, не лише розширюють кругозір своєї дитини, але й допомагають їй відчувати емоційний зв'язок з культурним середовищем.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виокремити найдієвіші, на нашу думку, форми співпраці з батьками щодо розвитку здібностей дітей дошкільного віку:

- творчі заходи та проекти спільно з батьками. Організація сімейних творчих вечорів, виставок дитячих робіт, театралізованих постановок, конкурсів поробок чи малюнків сприяє активному залученню батьків у творчу діяльність дітей, допомагає дітям відчувати підтримку з боку родини та мотивує їх до подальших творчих пошуків;
- майстер-класи для батьків і дітей. Проведення майстер-класів з різних видів мистецтва (малювання, ліплення, створення аплікацій, музичні та театральні заняття) допомагає не лише розширити творчий потенціал дітей, а й підвищити педагогічну обізнаність батьків щодо

методів розвитку творчості;

- тематичні консультації та тренінги для батьків. Педагоги та психологи можуть проводити зустрічі, на яких знайомлять батьків з особливостями розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, дають поради щодо створення вдома сприятливого середовища для самовираження дитини;

- домашні завдання та творчі челенджі. Запропонувати сім'ям разом із дітьми виконувати цікаві завдання вдома, наприклад: вигадати власну казку, створити костюм із підручних матеріалів, зробити сімейний колаж чи спробувати інші нетрадиційні техніки малювання;

- батьківські збори у творчому форматі. Замість звичайних обговорень організовуються інтерактивні зустрічі, де батьки можуть брати участь у спільних іграх, творчих вправах або майстер-класах разом із дітьми;

- віртуальні форми взаємодії. Створення закритих груп у соціальних мережах або чатів у месенджерах для обміну творчими ідеями, фотографіями дитячих робіт, корисними матеріалами з розвитку творчих здібностей. Це дає змогу підтримувати контакт між вихователями та батьками, навіть якщо вони не можуть часто відвідувати заклад дошкільної освіти;

- родинні екскурсії та культурні заходи. Організація відвідувань музеїв, театрів, художніх виставок чи інтерактивних майданчиків сприяє залученню дітей до світу мистецтва і творчості в колі сім'ї;

- спільне оформлення групового середовища. Залучення батьків до створення тематичних куточків у групі, розробки декорацій для свят та вистав, спільного виготовлення іграшок і розвивальних матеріалів допомагає формувати у дітей уявлення про творчий процес як важливу частину життя.

Виокремленні форми взаємодії сприяють тісній співпраці між вихователями та родинами, допомагають батькам краще розуміти потреби своїх дітей та активно підтримувати їхній творчий розвиток, стимулювати інтерес до мистецтва та давати можливість для експериментів і пошуків.

Батьки мають розуміти свою надзвичайно важливу роль у розвитку здібностей дитини та створювати сприятливе середовище для творчості, стимулювати активність, підтримувати та заохочувати ініціативу, розвивати критичне мислення через творчість, стимулювати інтерес до мистецтва та культури, показувати позитивний приклад.

Отже, роль батьків у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку є безцінною. Вони не лише створюють необхідні

умови для творчої діяльності, але й сприяють розвитку ініціативи, самовираження та впевненості у своїх силах. Це допомагає дітям формувати основу для подальшого успішного розвитку в навчанні та житті загалом.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти України / наук. кер. проєкту Р. Б. Шиян ; авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч [та ін.] ; Міністерство освіти і науки України. Київ : МОН України, 2021. 38 с.
2. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї у вихованні самостійності дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник / укл.: О. В. Лісовець. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 99 с.
3. Галицька Т. В. Взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною : сучасні підходи. *Дошкільний навчальний заклад*. 2018. № 11. С. 11–13.
4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г. В. Беленька; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 440 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту» в редакції від 01.06.2021 № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 13.02.2024).
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 13.02.2024).
7. Карабаєва І. І. Педагогічна підтримка як механізм розвитку творчого спрямованого фантазування дітей старшого дошкільного віку. *Обдарована дитина*. 2006. № 4. С. 13–20.
8. Крутій К. Взаємодія з батьками та взаємовідносини з дітьми. *1111 запитань до професора*. Запоріжжя, 2012. С. 224–275.
9. Психологія творчості: навч. посібник / Н. А. Карпенко. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
10. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Шаповалова. Суми : Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 225 с.

Лісецька Аліна Анатоліївна,
вихователь дошкільного підрозділу
Нестеровецької гімназії Дунаєвецької
міської ради

ХВИЛИНКИ ТВОРЧОСТІ І ФАНТАЗІЇ. АРТОСВІТА У ФОРМУВАННІ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Головною метою мистецької освіти є гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності [1].

Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля, забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

Педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення дитини до мистецтва та мистецьких видів діяльності:

- Цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників.
- Здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди, які стоять на шляху до пізнання краси.
- Створення умов для сприймання дитиною краси через емоції, переживання.
- Апелювання до генетичного досвіду світосприйняття, що зумовлений первинністю зв'язку індивідуального розвитку з історією людства.
- Врахування взаємозв'язку й залежності естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального.
- Налагодження безпосереднього процесу спілкування дитини з реальними об'єктами і явищами довкілля та їхніми мистецькими образами.

Формування мистецько-творчої компетентності передбачає розвиток у дитини таких якостей як спостережливість та емоційність [2]. Провідним методом, спрямованим на набуття цих якостей, є паузи

споглядання та паузи вслуховування. Вони допомагають відчувати радість, здивування, зацікавленість, дають можливість пізнати щось нове. У сприйманні краси не можна поспішати - поспіх породжує байдужість. Будь-яке захоплення починається з мовчазного вдивляння в об'єкт, адже в мовчанні іноді можна почути більше, ніж у словах. Таку можливість дають паузи споглядання.

Щоб навчити дітей самостійно виокремлювати мальовничі куточки довкілля, бачити предмети в цікавих ракурсах, використовую прийом «Чарівна рамка». Пропоную дітям подивитися на світ довкола крізь «бінокль», «підзорну трубу», рамку, вирізану з кольорового картону (вона може мати будь-який розмір та геометричну форму: округлість, квадрат, прямокутник). Ефективним є також ігровий прийом «Розглядання з різних точок». Використання цих прийомів допомагає сконцентрувати увагу дошкільників на певних об'єктах і явищах, дати їм можливість приміряти на себе роль художника, який знайшов цікавий об'єкт для відтворення, та пережити мить народження творчого задуму, який потім «оживе» у дитячій діяльності. Паузи вслуховування дають змогу почути розмаїття звуків природного й соціального довкілля та є основою розвитку музичного слуху. Результати таких спостережень можна фіксувати в «щоденнику мистецьких вражень» (груповому, у ЗДО та сімейному), який спонукає дітей та дорослих не лише вдивлятися і вслухатися в довкілля в пошуках вражень, а й розширювати коло споглядання, відвідуючи мистецькі заклади (театр, музей, галерею, філармонію, виставковий центр).

Словесні методи:

- ✓ мистецтвознавча розповідь;
- ✓ обговорення;
- ✓ діалог і полілог; заохочення; порада.

Практичні методи:

- ✓ експериментування з матеріалами, інструментами, звуками, формами, атрибутами, створення образу в різних видах мистецької діяльності;
- ✓ вправлення в мистецьких техніках (малюванні, ліпленні, аплікації, співі).

Забезпечення умов для самовираження кожної дитини в мистецькій діяльності передбачає емоційне занурення в середовище, наповнене різноманітними матеріалами для творчості, які дитина вибирає за власним бажанням і які допомагають реалізувати задуми щодо створення художнього образу. Завдання дорослого — організувати вільний доступ до матеріалів, за допомогою яких дитина виражає свій внутрішній стан (щось сокровенне й особисте), формує

власні уявлення про світ, та допомогти їй усвідомити і запам'ятати власні відчуття. Мистецьке або художньо-педагогічне спілкування — особлива, емоційно орієнтована форма спілкування на основі мистецької діяльності. Мистецьке або художньо-педагогічне спілкування передбачає інтегровану мистецьку діяльність, у якій одна-образотворча (малювання, ліплення, аплікація), музична, театралізована - може домінувати [3]. Пріоритетом такого спілкування є створення дітьми образів за допомогою самостійно вибраних засобів, способів, матеріалів. Види мистецьких або художньо-педагогічних спілкувань:

- Теоретичні (мистецтвознавчі).
- Практичні (спрямовані на образотворення в різних видах мистецької діяльності), які можуть проводитися у форматі майстерні («Майстерня художника», «Гончарна майстерня», «Дизайнерська майстерня», «Майстерня звуків», «Акторська майстерня», «Театральна майстерня» тощо).
- Інтегровані (ґрунтуються на синтезі та взаємодії різних видів мистецтв)

Алгоритм мистецьких занять

- Визначення теми.
- Добір відповідного матеріалу (обладнання, забезпечення).
- Мотивація дітей (створення інтриги).
- Продумування рефлексійних тематичних полілогів.
- Визначення методів і прийомів роботи із «зерном образу».
- Конкретизація умов для вибору дітьми інструментів створення художнього образу (художньо-продуктивного, музичного, театралізованого)
- Вибір прийомів стимулювання дітей до створення образу (з урахуванням вікових особливостей)
- Визначення формату презентації дитячих робіт (вистава, концерт, виставка, вернісаж, колаж тощо). Пошук емоційно орієнтованих прийомів закріплення вражень (підсумкова рефлексія).

Етапи мистецьких занять

I. Проєктивний.

II. Діяльнісний.

III. Результативно-аналітичний.

Серед інших форм роботи, спрямованих на формування мистецько-творчої компетентності - артпроєкти, ігри, екскурсії, прогулянки, перегляди фільмів, телепередач, вистав, свята, розваги, концерти, фестивалі, шоу-програми.

Засобами формування мистецько-творчої компетентності є мистецтво і природа. Зустріч із мистецтвом дає можливість по-новому

подивитися на буденні речі; сприяє розвитку в дітей естетичних почуттів та формуванню на їх основі естетичного ставлення до природного та соціального довкілля; розвиває здатність отримувати естетичне задоволення від сприймання краси; підтримує інтерес до сприймання краси життя, що акумульована у творах мистецтва.

Твори образотворчого мистецтва використовують в оформленні побуту, під час освітньої та самостійної художньої діяльності. Це твори живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, офорти, книжкові ілюстрації), малі скульптурні форми (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби). Краса природи — перша і найдоступніша краса для людини — сприяє формуванню уявлень про прекрасне, навичок мистецької діяльності, розвитку естетичних оцінок, переживань і смаків, створює широкі можливості для накопичення в дітей естетичних вражень, інтенсивного розвитку в них чуття кольору, тону, об'єму, контуру, перспективи.

Отож, у дошкільному віці наукове і художнє пізнання тісно переплетені, що дозволяє дітям краще сприймати та розуміти складні художньо-естетичні образи, засвоювати адекватні знання, поглиблювати уявлення про навколишній світ, а симбіоз науки і мистецтва стає передумовою для творчості. Практична участь дитини у творенні художнього образу дає їй змогу самовиражатися. Тому потрібно забезпечувати пізнання та використання засобів художньої мови: властивостей різних матеріалів (фарб, паперу, тканини, глини, пластиліну, піску, воску тощо), особливостей звучання музичних інструментів, можливостей для «видобування» звуків, відтворення ритму, рими, маніпулювання атрибутами театру, показ образів мімікою, голосом, почуттями, думками, висловлювання суджень, міркувань. Завдання дорослих: сприяти розумінню дошкільниками понять «мистецтво», «особа художника», «мова мистецтва»; створювати умови для збільшення досвіду «спілкування» з мистецькою красою; практично заохочувати та залучати дітей до опанування мови різних мистецтв. Інакше кажучи, уможлиблювати художньо-естетичний розвиток дошкільників, що проходить шлях від елементарних наочно чуттєвих вражень до створення оригінального образу, доступними виражальними засобами. Творча дитина здатна бачити, відчувати, милуватися красою світу; в природі, музиці, мистецтві, театрі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти./Державний стандарт дошкільної освіти//Нова редакція .Київ. 2021

2. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) . Київ. 2021.

3. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. Вихователь методист дошкільного закладу. № 1. 2019.

Лісовець Оксана Вікторівна, доктор філософії в галузі освіта/педагогіка (*PhD*), доцент кафедри дошкільної освіти Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Яриновський Олександр Олексійович, аспірант кафедри дошкільної освіти Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї ЯК УМОВА НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Національно-патріотичне виховання є важливою складовою формування громадянина, який усвідомлює свою належність до нації, історичної та культурної спадщини країни. Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення. У дошкільному віці закладаються основи патріотичних почуттів, що вимагає комплексного підходу до виховання дітей, зокрема через партнерську взаємодію між закладом дошкільної освіти (ЗДО) та сім'єю, яка є актуальною та важливою умовою національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку[3].

Національно-патріотичне виховання досліджувалося багатьма науковцями (С. Русова, Г. Ващенко, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін.), які вказували на важливість і значущість його у розвитку дітей дошкільного віку. Вчені зазначають, чим раніше розпочнеться національно-патріотичне виховання майбутнього громадянина України, тим ефективніше буде становлення його як особистості, патріота своєї країни .

Педагоги та психологи сучасності (І. Бех, М. Боришевський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, В. Котирло та ін.), спираючись на власні

дослідження, вважають старший дошкільний вік періодом, коли в дітей формується свідомість і самосвідомість, зростає усвідомлення власних мотивів і вчинків, емоційних переживань, що свідчить про необхідність спеціальної роботи з національно-патріотичного виховання [6, с. 23].

Як зазначає І. Бех, партнерство між ЗДО та сім'єю є основою для формування національно свідомої особистості дитини. Тому, на думку вченого, основним завданням сучасного закладу дошкільної освіти є налагодження тісного контакту з родинами вихованців, у контексті національно-патріотичного виховання дітей. Для того, щоб батьки були активними учасниками освітньо-виховного процесу, їх треба переконувати у ефективності виховного впливу сім'ї на формування національного світогляду, патріотичних почуттів, становлення майбутнього активного, відповідального громадянина і патріота та надавати необхідну психолого-педагогічну інформацію. Члени сім'ї мають стати не лише гостями на заходах, чи спостерігачами за успіхами своїх дітей, а й активними учасниками, однодумцями і партнерами. Сучасні науковці наголошують, що ефективна співпраця з батьками сприяє формуванню ціннісних орієнтирів у дітей [2].

Базовий компонент дошкільної освіти вказує, що отримання дошкільної освіти в закладі освіти або в іншому суб'єкті освітньої діяльності не звільняє батьків від обов'язку доглядати, піклуватися, виховувати, розвивати та навчати дитину. Залучення сім'ї до освітнього процесу ЗДО підтверджує ідею про те, що кожен з батьків дитини несе відповідальність за її виховання, розвиток і навчання, збереження її життя, зміцнення здоров'я, формування почуття людської гідності та формування усвідомленого ставлення дитини до здорового способу життя. Державний стандарт дошкільної освіти чітко передбачає, що держава, сім'я та фахівці дошкільної освіти відповідають за розвиток і виховання дітей дошкільного віку [1]

Для організації партнерської взаємодії ЗДО та сім'ї у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку, першочергово, слід створити сприятливе освітнє середовище, спланувавши ефективні методи та форми співпраці. Це можуть бути форми *інформаційно-просвітницького напрямку* (лекції, консультації, майстер-класи, інформаційні бюлетені); *залучення батьків до освітньо-виховного процесу* (батьківські збори, участь у виховних заходах, волонтерська діяльність, спільні свята, екскурсії, майстер-класи, створення батьківських комітетів, родинні проекти та завдання); *інтерактивні методи* (тренінги, круглі столи, спільні проєкти) [6].

Серед сучасних досягнень у сфері дошкільної та початкової освіти особливо варто відзначити досвід В. Сухомлинського. Він надавав великого значення співпраці між сім'єю та закладом дошкільної освіти,

обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади їхньої взаємодії у процесі навчання й виховання. Учений підкреслював, що виховання відбувається не лише за допомогою педагогічних методів, а й через «особливу організацію» способу життя, коли діти перебувають у середовищі, створеному вихователем, що сприяє розвитку уважності, доброти, турботливості та радості.

Відповідно до цього підходу в Павлишській школі було засновано батьківський університет, до якого батьки записувалися за два роки до вступу дитини до школи. Участь у заняттях була обов'язковою як для матері, так і для батька. Основними формами роботи були лекції та бесіди, у межах яких теоретичні знання з психології та педагогіки поєднувалися з практикою сімейного та шкільного виховання [5, с. 237].

Таким чином, ефективна організація партнерської взаємодії між ЗДО та сім'єю сприяє національно-патріотичному вихованню дітей старшого дошкільного віку. Співпраця дозволяє формувати у дітей усвідомлення своєї культурної та національної ідентичності, виховуючи громадян, які цінують свою країну та її традиції.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затв. Наказом МОН України від 12.01.2021, № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 6. С. 4–8.
3. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. Київ: Світич, 2009.
4. Носачова Т., Волошина М. Патріотизм плекається в родині. *Дошкільне виховання*. 2016. № 6. С. 10-12.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: В 5-ти томах. Київ: Радянська школа, 1975. 654 с.
6. Шкребтієнко Л. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої літератури: дис.....к-та пед.наук: 13.00.08/Південноукраїнський нац.пед.ун-т ім.Ушинського, 2019. 236с

Лісовська Тетяна Адамівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
Навчально-науковий педагогічний
інститут імені В.О. Сухомлинського НУК
імені адмірала Макарова

Щербина Олеся Юрійвна,

студентка V курсу Навчально-науковий
педагогічний інститут імені
В.О. Сухомлинського НУК імені адмірала
Макарова м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ МЕТОДИКИ МОНТЕССОРІ У СТАНОВЛЕННІ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасна дошкільна освіта спрямована на гармонійний розвиток дитини, зокрема на формування її математичних уявлень. Дослідження вказують, що ранній математичний розвиток значною мірою впливає на подальші навчальні досягнення, логічне мислення та здатність до аналізу. Однією з ефективних педагогічних систем, яка сприяє розвитку математичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку, є методика Марії Монтессорі.

Методика Монтессорі базується на принципах самостійного навчання, сенсорно-практичного досвіду та індивідуального підходу до розвитку дитини. Особливістю цього підходу є те, що діти отримують змогу самостійно взаємодіяти з навчальними матеріалами, що дозволяє їм глибше зрозуміти математичні поняття через конкретні дії. Дидактичний матеріал, розроблений Марією Монтессорі, сприяє формуванню уявлень про числа, кількість, геометричні форми, вимірювання та взаємозв'язки між предметами, що розвиває логічне мислення, увагу, пам'ять та просторове сприйняття.

Актуальність теми зумовлена потребою у впровадженні інноваційних методів навчання в освітній процес закладів дошкільної освіти. У сучасному світі дедалі більше освітніх закладів використовують елементи системи Монтессорі, адже вона сприяє природному засвоєнню знань без примусу та психологічного напруження. Діти, які навчаються за цією методикою, демонструють високий рівень самостійності, відповідальності та зацікавленості в пізнавальній діяльності.

Педагогічна система М. Монтессорі розглядає дитину як самостійну, активну особистість із внутрішньою мотивацією до пізнання та самовдосконалення. Основна роль педагога полягає у

створенні сприятливого середовища для навчання та спостереженні за діяльністю дитини, втручаючись лише за необхідності. Дидактичні матеріали спроектовані так, щоб дитина самостійно помічала і виправляла свої помилки, що, за концепцією Монтесорі, сприяє розвитку уважності, відповідальності та впевненості у власних силах.

Незважаючи на наявні напрацювання, зміни в суспільно-економічних відносинах України та перехід до ринкової економіки ставлять перед науковцями та практиками завдання розробки нових концептуальних підходів до формування безперервної системи математичного розвитку дітей. Це передбачає пошук ефективних форм, методів і засобів навчання, що відповідатимуть сучасним вимогам та забезпечуватимуть задоволення актуальних освітніх потреб. Методичні підходи до впровадження педагогіки Монтесорі в дошкільній освіті детально розглядаються у працях сучасних науковців І. Дичківської та Т. Поніманської. Вивчаючи педагогічну спадщину М. Монтесорі, дослідники підкреслюють глибину її теоретичних засад та чітко структурований методичний інструментарій, що забезпечує ефективні результати у всебічному розвитку дітей.

Методика Монтесорі передбачає використання спеціально розроблених дидактичних матеріалів, які дають змогу дітям самостійно засвоювати математичні поняття через дослідницьку діяльність. Зокрема, червоні та сині штанги допомагають вивчати числа, вкладиші різних форм сприяють розвитку геометричних уявлень, а золотий матеріал дозволяє зрозуміти принципи десяткової системи. Педагоги, які працюють за системою Монтесорі, спрямовують свою діяльність не на безпосередню передачу знань, а на організацію середовища, котре стимулює самостійне пізнання. У такому освітньому процесі діти навчаються через практику, взаємодіючи з матеріалами, що сприяє формуванню аналітичного мислення, вміння узагальнювати та робити висновки. Завдяки таким методам навчання діти не лише засвоюють математичні поняття, а й розвивають навички самоконтролю та саморегуляції.

На нашу думку, впровадження методики Монтесорі в освітній процес закладів дошкільної освіти сприяє розвитку інтересу до математики, покращенню логічного мислення та здатності дітей застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях. Методика Монтесорі є ефективним засобом формування математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Вона базується на принципах самостійності, сенсорно-практичного навчання та поступового переходу від конкретного до абстрактного. Дидактичні матеріали, розроблені в рамках цієї методики, дозволяють дітям опановувати математичні поняття через активну діяльність, що сприяє глибокому

розумінню чисел, геометричних форм та просторових відношень. Це не лише полегшує адаптацію дитини до шкільного навчання, а й формує в неї позитивне ставлення до математики.

Отже, враховуючи сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти, методика Монтесорі залишається актуальною та ефективною. Її впровадження в освітній процес допомагає формувати у дітей математичне мислення, самостійність, відповідальність та здатність до самонавчання, що є важливими чинниками для успішного розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Педагогіка М. Монтесорі: виклики сучасності : монографія. Рівне : Волин. обереги, 2016. 384 с.
2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підручник. 4-те вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
3. Хромець В. Марія Монтесорі: педагогічна концепція. Київ : Наш Формат, 2020. 256 с.

Лісовська Тетяна Адамівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
Навчально-науковий педагогічний
інститут імені В.О. Сухомлинського
НУК імені адмірала Макарова

Юдіна Наталія Анатоліївна

студентка V курсу Навчально-науковий
педагогічний інститут імені
В.О. Сухомлинського НУК імені адмірала
Макарова м.Миколаїв, Україна

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ

Фізичне виховання є важливою складовою гармонійного розвитку дитини дошкільного віку. Саме в цей період формуються основи здорового способу життя, рухових навичок та фізичних якостей, що мають значний вплив на подальший розвиток особистості. В умовах сучасного освітнього простору особливу увагу приділяють активним методам фізичного виховання, серед яких чільне місце займає ігрова діяльність.

Рухливі ігри не лише сприяють фізичному розвитку, а й

виконують важливі соціально-виховні функції: допомагають формувати комунікативні навички, розвивати координацію, витривалість, швидкість реакції, а також забезпечують позитивний емоційний стан дитини. Для ефективного використання ігор у фізичному вихованні необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, а також дотримуватися сучасних педагогічних вимог та методичних рекомендацій.

Метою даної роботи є надання **практичних рекомендацій** щодо організації фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами гри, враховуючи індивідуальні потреби дошкільнят та можливості сучасного дошкільного освітнього простору.

Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку є основним чинником гармонійного розвитку особистості. В умовах сьогодення значна увага зосереджується на активних засобах фізичного виховання дітей – рухливих іграх та фізичних вправах.

Рухливі ігри дітей старшого дошкільного віку відіграють важливе значення у процесі виховання – для кожного періоду життя дитини характерні специфічні ігри. Так, для дітей раннього віку – ігри-забавлянки; для старших – ігри, де унаслідуються трудові дії, спостерігається удосконалення рухових навичок [1].

Педагогічні працівники організовують освітній процес у закладах дошкільної освіти і повинні дотримуватись сучасних вимог:

- самозбереження, самореалізація та саморозвиток свого природного потенціалу;
- врахування належної якості розвитку та пріоритетних потреб дитини дошкільного віку;
- застосування досягнень передового педагогічного досвіду;
- врахування індивідуальних особливості дітей при поєднанні їх у грі [3];
- дотримання принципів доступності, поступовості та відповідності в обраній стратегії виховання дітей старшого дошкільного віку;
- підтримка позитивної атмосфери та заохочення всіх дітей до участі у процесі ігрової діяльності;
- органічно поєднувати формування цілісної особистісної культури дитини дошкільного віку з процесом фізичного виховання [5].

У процесі проведення рухливих ігор враховуються індивідуальні можливості дитячого організму, особливості дитячого колективу, матеріально-технічне забезпечення освітнього закладу та творчий потенціал вихователів – форми навчально-виховної роботи вихователів, завдання і зміст заходів, прописуються у річному плані роботи для певного закладу дошкільної освіти [1].

Рухливі ігри необхідно проводити згідно складеного плану, під час проведення занять з фізичного виховання, прогулянок, вільної гри. Перед початком гри потрібно ознайомити дітей з дійовими особами, атрибутами, походженням та добирати до гри уривки казок, оповідань, загадок, чітко продумувати методику проведення гри.

Для дітей старшого дошкільного віку рекомендовано забезпечити оптимальний обсяг та інтенсивність навантаження для удосконалення фізичних якостей та фізичного розвитку загалом [4].

Батьки також приймають активну участь у вихованні дітей та фізичному вдосконаленні, з ними проводиться педагогічно-просвітницька робота (консультації, бесіди, батьківські збори).

Дітям надається можливість вільно обирати рухливі ігри, які їм подобаються, в які вони можуть грати самостійно та відповідають індивідуальним можливостям опорно-рухового апарату. Нові ігри, з якими не знайомі ще діти розучуються на заняттях з фізичної культури або на прогулянках, у самостійній руховій активності.

Найефективнішими формами роботи вважаються: фізкультурні хвилинки, ритмічна гімнастика, флешмоби під музичний супровід, хороводи, динамічні руханки, заняття з фізичної культури, комбіновані заняття, рухливі ігри, спортивні свята та розваги [2]. Методичні прийоми: гра, пояснення, імітація, показ, заохочення, застосування додаткових перешкод, аналіз помилок та їх виправлення. В комплексі ці методичні прийоми забезпечують процес формування рухових умінь та навичок, розвивають фізичні якості, формують правильну поставу в інтеграційному комплексі.

Таким чином, систематичне використання рухливих ігор у фізичному вихованні дошкільників сприяє їхньому гармонійному розвитку, формує мотивацію до здорового способу життя та підвищує рівень фізичної підготовленості. Враховуючи сучасні вимоги дошкільної освіти, впровадження ігрових методів у фізичний розвиток дітей залишається актуальним напрямом роботи педагогів та батьків.

Список використаних джерел

1. Performance efficiency of university teachers in the context of generational balance: measurement tools and application mechanisms / A. Spivakovsky et. al. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer : Proceedings of the 17th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications, Kherson, September 28 – October 2, Kherson, 2021. P. 204–216.
2. Богініч О.Л. Фізичне виховання дітей дошкільного віку засобами гри. Київ. Логос, 2003. 280 с.
3. Вільчковський Е.І., Денисенко Н.Ф. Організація рухового

режиму дітей 5–7 років у закладах освіти: навч.-метод. Посібник. Запоріжжя, Диво. 2006. 228 с.

4. Демченко О. П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. Молодий вчений. 2019. № 5.2 (69.2). 47–52 с.

5. Проблеми формування здорового способу життя молоді : Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції; Під заг. ред. Р. Р. Сіренко Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 86 с.

Літіченко Олена Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної
освіти Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені
Бориса Грінченка

ЦИФРОВИЙ ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО І ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стрімка цифровізація суспільного життя розширює вплив цифрових технологій на усі сфери діяльності людини та висуває нові вимоги до професійних навичок фахівців різних галузей. Серед професійних компетентностей сучасного вихователя з'явилася інформаційно-комунікативна, що включає: загальну цифрову грамотність, уміння використовувати ІКТ, електронні освітні ресурси для організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти та створення електронного освітнього контенту, а саме дидактичного матеріалу, для дітей раннього і дошкільного віку [1].

Сучасні заклади дошкільної освіти в освітній взаємодії активно використовують сенсорні дошки, телевізійні екрани, комп'ютери, планшети, мобільні телефони для урізноманітнення подачі змісту навчальних матеріалів, зацікавлення дітей і підтримки їх інтересу. Сучасні технічні засоби значно розширюють можливості демонстрації цікавого і раніше недоступного. Вони виконують допоміжну функцію у складних умовах сьогодення, підтримуючи дистанційну взаємодію, дозволяючи показати дітям недоступні в умовах війни мистецькі, соціальні, природні об'єкти, оскільки заклади дошкільної освіти змушені відмовлятися від екскурсій, прогулянок за межі дитячого садка з міркувань безпеки. Безперечно, цифрові засоби не компенсують справжні живі враження отримані дітьми під час реальних прогулянок,

проте дозволяють зацікавити дітей об'єктами української і світової культури, закласти підґрунтя для майбутньої пізнавальної діяльності, що буде поглиблюватись у школі.

Зважаючи на наявність можливостей використання цифрових засобів з освітньою метою, логічним постає питання про контент, який може бути розроблений або використаний для дітей раннього і дошкільного віку. Інтернет-ресурси пропонують різноманітні матеріали, проте аналіз цього контенту дозволяє зазначити про його низьку якість та не відповідність віковим особливостям дітей раннього і дошкільного віку. Платформи, що пропонують вихователям готові розробки електронних дидактичних матеріалів, не несуть відповідальності за його методичну грамотність, виконуючи функцію обміну напрацюваннями серед педагогів. Тому використання матеріалів з Інтернету потребує критичного погляду та доопрацювання за необхідності.

Серед складнощів, що виникають у педагогів під час створення власних електронних дидактичних матеріалів для дітей раннього і дошкільного віку:

- недостатня технічна оснащеність (відсутність власного або робочого комп'ютера);
- низький рівень інформаційно-комунікаційної компетентності;
- відсутність чітких вимог і критеріїв до розроблення електронних дидактичних матеріалів для дітей різних вікових категорій.

Сучасні технічні можливості та цифрові сервіси дозволяють за допомогою найпростішого пристрою (телефон, планшет) створити елементарний дидактичний матеріал, що може використовуватись як «родзинка» у освітній діяльності з дітьми дошкільного віку.

Освітній контент, який може бути створений та використаний для дітей раннього і дошкільного віку:

1. Музично-ритмічний – руханки, музичні вправи, танцювальні відеоролики, вправи для зняття напруги, дитячі пісні тощо.
2. Освітні відео – розвивальні мультфільми, пізнавальне відео, відеоінструкції, наукові та експериментально-дослідні шоу тощо.
3. Інтерактивні дидактичні матеріали – вікторини, пізнавальні і розвивальні презентації, віртуальні екскурсії, розвивальні ігри, фотоподорожі тощо.

Під час створення такого контенту для дітей варто пам'ятати про психофізіологічні особливості вихованців на кожному віковому етапі. Створюючи будь-які матеріали, необхідно розраховувати час їх використання, також не варто переобтяжувати їх зайвими ефектами та

зображеннями. Для досягнення оптимального ефекту сприймання рекомендуємо керуватися загальними вимогами до дидактичних матеріалів та програмовими вимогами щодо кольорів та пропорцій зображень. Під час створення відео важливо розробити детальний сценарій та подбати про місце фільмування.

Підбираючи для своїх вихованців дидактичні матеріали з Інтернету, варто звертати увагу на його відповідність запланованій темі освітньої діяльності, доцільність його використання. Матеріал має бути доступним для розуміння та викликати у дітей інтерес і зацікавленість, мотивацію до діяльності. Яскравість зображення, кольорові гами мають створювати необхідні логічні акценти та бути доречними. Зображення або відео має бути лаконічним, не переобтяжувати споживачів зайвими деталями. Недопустимою є реклама під час перегляду відео або гри. Фрагмент, який буде використаний в освітній взаємодії, має бути підготовленим, щоб зосередити увагу дітей на виховній або розвивальній інформації. Найкращим варіантом є попереднє завантаження та обтинання потрібного фрагменту.

Важливо, щоб матеріал мав не просто інформаційний характер, де діти були б пасивними споглядачами, а закликав до взаємодії, тобто був інтерактивним. Доцільно, щоб під час розгляду діти мали змогу вирішувати освітні завдання. Наприклад, давати підказки, знаходити об'єкти, надавати свої варіанти відповідей або розв'язання ситуацій тощо.

Отже, цифровий дидактичний матеріал – це сучасний демонстраційний ресурс, що використовують в освітньому процесі для візуалізації інформації, завдань, вправ, ігор. Він легкий у використанні, дозволяє забезпечувати індивідуальний підхід в освітній взаємодії з раннього і дошкільного віку, оскільки легко змінюється та адаптується педагогом під потреби вихованців.

Список використаних джерел

1. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 12.02.2024).

Лоб Ольга Василівна

викладач-стажист, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія

Присяжнюк Анастасія Миколаївна

студентка групи ДО-61, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ КУМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Потреба в мовленнєвому спілкуванні розвивається впродовж усього періоду дошкільного віку. Успіх взаєморозуміння у мовленнєвому спілкуванні залежить від того, наскільки сформовані в дітей комунікативно-мовленнєві здібності, мовна мовленнєва та комунікативна компетенції.

Комунікація, мовлення дошкільника є важилем встановлення суб'єктної взаємодії з довкіллям та соціалізації дитини.

Комунікативна компетентність є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується у процесі її розвитку (Н. Базима, А. Богущ, М. Вашуленко, О. Вовченко, В. Засенко, О. Кононко, І. Омельченко, Г. Парфьонова, Н. Пахомова, Н. Савінова, В. Тарасун, М.Шеремет та ін.).

Використання інноваційних технологій в освітньому процесі з дошкільниками дозволяють значно підвищити мотиваційну готовність дітей до комунікативної взаємодії.

І. Дичківська дала визначення інноваційним педагогічним технологіям, які визначає, як «цілеспрямоване, систематичне і послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, визначення його мети до очікуваних результатів.

Інноваційні педагогічні технології, системи навчання і виховання дошкільнят відрізняються варіативністю, своєрідністю і специфікою прояву на практиці, бо вони відображають рівень педагогічної майстерності та творчості.

Усе ширше в практиці дошкільного закладу освіти використовуються сучасні інформаційні технології: мультфільми, дитячі розвиваючі комп'ютерні ігри, мультимедійні презентації, інтелектуальні карти знань, інтерактивні плакати та ін.

Доступними та зрозумілими в контексті їх використання в сучасних ДЗО є ігрові інноваційні технології. Адже ігри мають

розважальні, комунікативні, пізнавальні, навчальні, розвиваючі, коригувальні функції.

Головною метою використання інновацій є удосконалення системи логопедичного впливу з урахуванням виду та генезу мовленнєвого порушення, етапу його корекції, а також особистісних індивідуально-типологічних та вікових особливостей дітей.

На ефективність інформаційно-комунікаційних технологій як інноваційного засобу, вказували сучасні дослідники (Т. Архіпова, О. Гончарова, О. Легкий, С. Миронова, Б. Мороз, М. Шеремет та ін.) які підтверджують, що для підвищення комунікативної компетенції слугує ефективне використання інноваційних технологій.

Л. Черніченко зазначає, що обираючи інноваційні технології з метою мовленнєвого розвитку здобувачів дошкільної освіти необхідно дотримуватися таких вимог: технологія має бути спрямована на розвиток комунікативних умінь дітей; технологія повинна сприяти вихованню культури спілкування та мовленню; особистісно-орієнтована взаємодія з дитиною; реалізація принципу взаємозв'язку пізнавального та мовленнєвого розвитку дітей; організація активної мовленнєвої практики кожної дитини у різних видах діяльності з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей.

Перейдемо до розгляду інноваційних технологій спрямованих на розвиток комунікативної активності.

Технологія проєктування є інноваційною у роботі закладів освіти. Цей метод дозволяє дитині експериментувати, синтезувати отримані знання, розвивати творчі здібності та комунікативні навички, тим самим забезпечуючи їй високу готовність до шкільної освіти. Процес проєктування підвищує компетентність педагогів, виступає засобом забезпечення співробітництва, співтворчості дітей та дорослих, зміцнює взаємини з батьками, робить процес навчання цікавим та захоплюючим. Метод проєктів є способом реалізації особистісно-орієнтованого підходу в освіті (Л. Стахова) [2].

Одним із сучасних та найцікавіших методів навчання залишається технологія ТРВЗ – теорія вирішення винахідницьких завдань. Основним засобом роботи з дітьми є педагогічний пошук. Якщо дитина ставить питання, не треба відразу давати готову відповідь. Навпаки, важлива думка дитини (Л. Черніченко) [3].

Метод дитячого експериментування має вагомий розвивальний потенціал. Він надає дитині можливість самій знайти відповіді на запитання «як?» і «чому?», дозволяє відчувати себе дослідником, першовідкривачем. Запланувати досвід чи експеримент допомагає авторський прийом «Скринька Чомучки», суть якого полягає в тому, що на початковому етапі скринька заповнюється «предметами»

дослідження, а в результаті роботи – «продуктами» дослідження. «Предметами» дослідження стають дитячі «чому?», що задаються на прогулянці, під час занять, під час трудової діяльності тощо. Так проводяться довільні експерименти (О. Боряк, Ю. Косенко) [3].

Мнемотехніка – це система методів та прийомів, що забезпечують успішне запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, знання про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури оповідання, і, звичайно, розвиток мовлення. Використання мнемотаблиць (сенсорно-графічних схем) на заняттях з розвитку комунікативної активності, дозволяє дітям ефективніше сприймати і переробляти зорову інформацію, оскільки наочний матеріал у дошкільників засвоюється краще. Застосування мнемосхем допомагає дитині в збагаченні зв'язного висловлювання. Працювати з мнемотаблицями краще починати із середньої групи (наприклад: використовуємо найпростіші схеми одягання, вмивання) (Р. Бондаренко) [2, с. 187].

Колаж (різновид мнемотаблиць) – це листок картону, де зображені літери, цифри, геометричні фігури, різні картинки, але пов'язані вони між собою єдиною метою. Мета колажу – розширення словникового запасу, образного сприйняття, розвиток зв'язного мовлення, вміння розповідати.

Загальноновизнаною інновацією у сфері мовленнєвого розвитку дитини є методика, методи та прийоми А. М. Богуш та Н. В. Гавриш. Ця методика увібрала в себе та враховує усі новітні підходи та технології, пропонувані на педагогічній ниві. Прогресивною, на думку дослідників є така позиція у мовленнєвому розвитку дошкільників, за якою пропонується активна «дослідницька» діяльність дитини зі сприйняття літературного твору, момент її співтворчості з автором. «проживання», прийняття дитиною літературного твору, можливість застосовувати художнє слово надають процесу сприймання більш глибокого змісту, загострюють увагу на мовному матеріалі, примушують замислитися над значенням використаних у тексті слів і виразів, сприяють збагаченню мовлення, формуванню його образної виразності. Тому засобами художньої літератури слід розвивати як лексичну, граматичну, фонетичну компетентність, так і виховувати культуру мовлення дошкільнят, розвивати поетичний слух, прищеплювати любов до художньої літератури як мистецтва слова [1].

Інноваційним є також використання символічних моделей за мотивами літератури і фольклору для відтворення головної сюжетної лінії твору (за методом Л. Венгера) у мовленнєвій та зображувальній діяльності. Різноманітні види театралізації сприяють розвитку особистісної активності, здібності утворювати гнучкі, рухливі,

варіативні образи, встановлювати зворотній зв'язок усередині естетичного досвіду, творчо синтезувати власний досвід із сприйнятою інформацією. Все це є складовою компетентності дитини.

Отже, з вище розглянутого з'ясовано, що інноваційні технології є ефективним засобом розвитку комунікативної активності у дітей старшого дошкільного віку. Розглянуто інноваційні технології спрямовані на розвиток комунікативної активності у дітей старшого дошкільного віку, а саме: інформаційно-комунікативні технології, технологія проектування, технологія ТРВЗ, метод дитячого експериментування, колекціонування, мнемотехніка. Перспективи подальшого дослідження полягають у реалізації на практиці засобів інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Богущ А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Одеса: ПНЦ АПН України, 2010.
2. Стахова Л. Розвиток фонетико-фонематичних процесів у дітей із порушеннями мовлення засобами музики. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: 199 реалії та перспективи : збірник наукових праць. Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Випуск 73, том 2. С. 82–88.
3. Черніченко Л. Використання інноваційних технологій у логопедичній роботі з дітьми. Формування здоров'язберігаючих компетенцій дітей та молоді: проблеми, розвиток, супровід. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. Вип III. С 124–126.

Луцук Людмила Вікторівна,
здобувачка освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія м.Хмельницький, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ «ЛЯЛЬКА ЯК ПЕРСОНА» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ГІГІЄНИЧНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування культурно-гігієнічних навичок – це двостороння

взаємодія дорослого й дитини. Основою такої взаємодії мають бути суб'єкт-суб'єктні взаємини. Та з огляду на різні об'єктивні й суб'єктивні чинники, у такий спосіб взаємодії не завжди вдається досягнути освітньої мети. Тому у виховний процес вводять умовного персонажа, який для дітей стає авторитетним і близьким, до порад якого вони дослухаються [3].

Функцію умовного персонажа виконує іграшка, як головний атрибут життя дитини дошкільного віку. Це може бути будь-яка іграшка. Головне – щоб її любили діти й визнавали як авторитетну (за Софією Якобсон). Отже, з метою формування культурно-гігієнічних навичок можна використовувати різні іграшкові образи. Звісно, вони мають бути сучасними й відповідати інтересам дітей. Можливо, комусь із дошкільників найліпшим другом стане казковий чи мультиплікаційний персонаж.

Методика «Лялька як персона» («Persona Dolls») розроблена в США в 50-х роках ХХ століття. Вона набула значного поширення у педагогічній практиці низки країн, зокрема Великій Британії, Австралії, Сполучених Штатах Америки, Нідерландах, Ісландії та Німеччині, а також у Південній Африці [32].

Методику «Лялька як персона» впровадив Усеукраїнський Фонд «Крок за кроком» за підтримкою Фонду Чарльза Стюарта та Фонду «Інститут відкритого суспільства»: педагогічний підхід для соціального і психологічного розвитку дитини» покликаний навчати дітей: позитивно сприймати себе в різних ситуаціях; шанувати свою родину та родини інших; співчувати, чути інших і вчитися одне в одного; стояти за себе в ситуаціях несправедливості й упередження; переносити навички спілкування з лялькою на реальних життєвих ляльок-дівчаток, так і хлопчиків, дати їм імена [1]. В Україні ця методика була вперше представлена на початку 2016 року.

Вихователь є посередником між ляльками й дітьми і виконує роль «технічного помічника». Зокрема, «озвучує» цих чарівних персонажів, а також узагальнено передає їм висловлювання дітей.

Ляльки-персони передусім мають бути реалістичними, схожими на дошкільників, бути виразними й привабливими, вбрання – різної кольорової гами й відповідне до пори року. Частини тіла ляльок мають бути рухомими: так вона може «сісти», «прийшовши» до дітей в групу. Ляльки не перебувають в груповій кімнаті постійно, оскільки їх місія – систематично приходити до дітей. Частоту візитів можна регулювати залежно від мети, яку прагнемо реалізувати, і того, яку культурно-гігієнічну навичку ми хочемо сформувати чи закріпити.

Лялька «приходить» до дітей у групу 1–2 рази на тиждень. Однак, якщо з кимось із дошкільників трапиться якась неприємна пригода, то

лялька «відвідує» дітей негайно.

Дорослий наділяє ляльку «чарівністю»: вона «знає» про все, що відбувається з дітьми, «бачить», як «живе» група. На допомогу їй використовуємо сучасні технічні засоби, з якими обізнані діти, зокрема програми Skype, Viber тощо. За їх допомогою ляльки «довідуються» про життєві ситуації, у які потрапляють діти.

Лялька-персона – це не іграшка для дітей, а інструмент для педагога. Методика пропонує перетворити ляльок на «маленьких людей» і через ляльок будувати діалог з дітьми. Лялька на вухо вихователю розповідає свою історію, ставить запитання, а він транслює її думки дітям.

Використання цієї методики дає можливість знаходити вихід з кризових ситуацій і отримувати шляхи вирішення дитячих проблем, формує критичність і самостійність мислення.

Ляльки та їх історії допомагають раціональній організації життя дітей у ЗДО, що полягає у чіткості та своєчасності режимних процесів; їхні історії є позитивним приклад культури поведінки; використовуючи історії ляльки можна здійснювати систематичне вправлення у дотриманні вимог культури поведінки а також здійснювати індивідуальний підхід до темпів оволодіння культурно-гігієнічними навичками конкретною дитиною.

Таким чином, основними принципами використання ляльок під час формування культурно-гігієнічних навичок є:

1) рівність у ставленні до дітей. Ляльки люблять усіх дітей групи однаково. Вони є «путівниками» як для тих дітей, в яких сформовані культурно-гігієнічні навички, так і тих, в яких вони тільки формуються;

2) емоційне реагування на поведінку. Ляльки радіють добрим словам і журяться через поведінку дітей, яка їх засмутила. Водночас позиція ляльок така: вони не сварять дітей, а наголошують, що дуже занепокоїлися, оскільки хороша дитина (вказують, хто конкретно) скоїла недобрий учинок.

3) групове та індивідуальне спілкування. Ляльки комунікують як з усіма дітьми під час спільної діяльності, так і звертаються до конкретної дитини під час індивідуальних занять.

4) сюрпризність візиту. Ляльки можуть приносити дітям подарунки: нові ігри, книжки, атрибути для формування культурно-гігієнічних навичок, картки із зображенням ситуацій тощо.

5) сталість дій під час приходу. Лялька обов'язково прослуховує «звіт» дітей про те, що з ними відбувалося за час її відсутності. Це вона робить не тому, що не знає, адже вона «все бачить», а тому, що хоче почути, як про це розповідатимуть самі діти. Можливо, хтось поділиться «по секрету» тим, що хвилює найбільше.

Ляльки презентують дітям розповіді про те, що сталося з іншими дітьми – з іншої групи, іншого дитячого садка тощо. Ці історії ґрунтуються на реальних фактах і ситуаціях, в яких є проблеми з розвитком культурно-гігієнічних навичок. У такому разі дітям легше зорієнтуватися й запропонувати варіанти розв'язання цих ситуацій.

8) різноманітність форм контактування. Для спілкування дітей із ляльками можна використовувати різні форми контактування, як-от: листування; надсилання повідомлень із мобільного телефону; ведення «блокнотів», які періодично «читають» ляльки; відтворення реалій у малюнках, які вихователь «передає» лялькам.

Згідно з методикою, коли лялька вперше з'являється в групі, діти дошкільного віку насамперед з нею знайомляться. Доцільно представити ляльку-хлопчика першою, бо інакше діти вважатимуть, що всі ляльки – це дівчатка і призначені лише для дівчаток [2].

До виготовлення ляльок можна залучити батьків: зробити викрійки, придбати фабричне зображення очей, дібрати нитки для волосся, одяг та взуття. Риси обличчя ляльок мають бути реалістичні, волосся схоже на справжнє. Під час їх створення потрібно дотримувалися вимог безпеки та гігієни: ляльки має бути виготовлено з тканини, яка не викликає алергії. Це «ростові» ляльки, заввишки 70 см. Вони особливі, не схожі на тих ляльок, які є в ігровому куточку [32, с. 17]. Кожній ляльці необхідно скласти портфоліо, в яке занести персональні дані: ім'я, прізвище, вік, визначили стать, склад родини, місце проживання, улюблені заняття, уподобання, страхи, що і перетворює їх на ««маленьких людей», та закріпити певні історії життя. Завдяки цьому кожна ляльку можна зробити індивідуальністю.

Життєві історії ляльок необхідно добирати на основі реальних випадків, які відбуваються в ЗДО: типу «Пригостимо ляльку обідом», «Підбери посуд для ляльки», «Чаювання у групі», «На гостину до Ляльки», «Зустрічаємо гостей» та ін. Обов'язковою умовою є чергування різних життєвих історій з їх щасливим завершенням, що супроводжуються переходом від емоційної напруженості до радісної поведінки [2, с. 17–18].

Отже, особливості використання технології «Лялька як персона» в освітньому процесі як дієвого та ефективного засобу формування культурно-гігієнічних навичок полягає у зазначенні важливих деталей про родину ляльки, її уподобання, звички, зацікавлення; прохання ляльки назвати своїх друзів у групі та дати поради, як краще знайомитися з іншими дітьми, як можна з ними потоваришувати; влаштування ляльці екскурсії дитячим садком; надавання ляльці різних порад; можливість обговорення різноманітних питань та проблем під час кожної зустрічі (як правильно користуватись

столовими приборами, особиста гігієна тощо), а також відчуття емоційної спорідненості з лялькою-персоною.

Усе сказане вище дає нам можливість дійти висновку про те, що впровадження в практику роботи технології «Лялька як персона» дає позитивні результати у формуванні та розвитку життєвої компетентності дошкільників. Діти починають орієнтуватися в правилах культури поведінки, оволодівати різними засобами і формами культури спілкування, виявляти доброту, турботу й увагу, вміти просити про допомогу й надавати її в разі потреби, стримувати свої почуття, помічати зміни настрою, емоційні стани близьких дорослих та однолітків.

Виокремлено основні принципи використання ляльок у процесі формування культурно-гігієнічних навичок у дітей молодшого дошкільного віку: рівність у ставленні до дітей; емоційне реагування на поведінку; групове й індивідуальне спілкування; сюрпризність візиту; сталість дій під час приходу; різноманітність форм контактування. Лялька як персона має стати для дітей другом. Це може бути як реалістична іграшка (хлопчик, дівчинка), так і персонаж казки, мультиплікаційного фільму. Діти починають довіряти їй свої таємниці, просять поради у складних ситуаціях, діляться досягненнями тощо. А лялька своєю чергою радіє їхнім успіхам, підказує, як чинити по совісті, та допомагає долати труднощі.

Список використаних джерел

1. Ляльки з особистими історіями (ляльки-персони): методика соціального та психологічного розвитку дитини. [заг. ред. Софій Н. З., Найда Ю.М.] Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 52 с.
2. Шпак В.О. Впровадження інноваційної методики «Лялька як персона» як ефективний засіб розвитку соціальної компетентності старших дошкільників. [Мигіївський заклад дошкільної освіти «Ромашка» Мигіївської сільської ради Первомайського району Миколаївської області], 2019. 63 с.
3. Штурко Г. Виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей молодшого дошкільного віку. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: [міжгалузеві диспути]: [матеріали X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції]* (м. Київ, 13 листопада 2020 р.). К., 2020. С. 454–457.

Мазур Ірина Анатоліївна,
старший викладач, КЗВО «Дніпровська
академія неперервної освіти» ДОР

ВПЛИВ ВІЙНИ НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Національне виховання є фундаментом для відновлення національної свідомості, тоді як патріотичне виховання сприяє формуванню громадянської позиції, зокрема почуття приналежності до країни та відповідальності за її майбутнє. Їх поєднання є сутністю національно-патріотичного виховання [2].

В сучасних суспільно-політичних реаліях, коли Україна відстоює свою незалежність та територіальну цілісність, особливо важливо формувати у підростаючого покоління почуття патріотизму, національної свідомості та відповідальності за майбутнє країни. Дошкільний вік є критично важливим етапом у становленні особистості, коли закладаються базові моральні та ціннісні орієнтири. Нині перед педагогами та батьками постають нові виклики щодо виховання дітей, зокрема необхідність збереження їхнього емоційного здоров'я, формування відчуття захищеності та водночас – плекання любові до Батьківщини.

Зміст патріотичного виховання визначено в нормативних документах, таких як: Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Законі України «Про освіту», «Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти» та «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», Указ президента «Про стратегію національно патріотичного виховання» тощо.

Зауважимо, що основою національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку є визначений державним стандартом дошкільної освіти в Україні обсяг необхідних знань. Стандарт орієнтує на формування у старших дошкільників цілісного уявлення про державу, народи та нації, а також усвідомлення себе як громадянина. Дитина має впевнено оперувати поняттями, пов'язаними з назвою своєї країни, знати та розповідати про державні символи, а також виявляти повагу до традицій рідного краю [1]. Цьому відповідають і сучасні програми дошкільної освіти.

Напевно, кожен підтримує думку, що в умовах сучасних викликів, спричинених воєнними діями, патріотичне виховання дошкільників набуває особливого значення, адже діти сприймають реальність через

емоції дорослих, їхні розповіді та поведінку. Формування у дітей почуття національної гордості, любові до своєї країни та народу сприяє зміцненню їхньої психологічної стійкості, адаптації до складних умов та усвідомлення єдності з суспільством.

Усе, що відбувається зараз – виклик для дітей, закладу дошкільної освіти та батьків. Звісно, постає питання: як саме формувати національну ідентичність дошкільників просто зараз, як розставити акценти?

Тож тепер, у новій реальності, найважливішими завданнями національно-патріотичного виховання, які ставить перед нами Міністерство освіти і науки України в різних методичних рекомендаціях з питань організації виховної роботи в закладах освіти є: створення відчуття емоційної безпеки, підтримка психологічного комфорту дитини; формування гордості за свою країну, її захисників та героїв; виховання шанобливого ставлення до української культури, мови та традицій; ознайомлення дітей із символами України, їхнім значенням і важливістю; підтримка емоційної стійкості через позитивні приклади національної єдності та підтримки.

На нашу думку, у вихованні маленького патріота в умовах війни, особливо важливу роль відіграє взаємодія батьків та вихователів. Родина є першим джерелом патріотичного виховання, а дошкільний заклад – простором, де діти вчаться спільної діяльності, підтримки та усвідомлення себе частиною суспільства. Завдання дорослих – створити для дитини психологічно безпечне середовище, підтримувати її у складні моменти, розповідати про Батьківщину доступною мовою та давати позитивні приклади єдності українського народу.

Ми розуміємо, що війна ставить перед педагогами та батьками низку серйозних викликів у сфері національно-патріотичного виховання дітей. Основні виклики можна розділити на кілька аспектів:

1. *Психологічний аспект* враховує те, що діти можуть переживати стрес, страх, втрату близьких або зміну місця проживання і це вплине на їхній емоційний стан. Саме тому надзвичайно важливо допомогти дітям подолати травматичний досвід війни та сформувати позитивний патріотизм, а не ненависть і агресію. При цьому необхідно правильно пояснювати дітям події війни, не травмуючи їхню психіку.

2. *Ідеологічний аспект* полягає у вихованні дітей у дусі любові до Батьківщини, та не допущенності радикалізації та ненависті до інших народів. Крім того важливо формувати критичне мислення, для можливості розрізняти правдиву інформацію від пропаганди та фейків.

3. *Освітній аспект* – це впровадження оновлених програм патріотичного виховання в умовах війни.

4. *Соціальний аспект* передбачає роботу з дітьми, які

постраждали від війни (ВПО, сироти, діти загиблих воїнів) та створення безпечного та підтримуючого середовища у садочках.

Попри ці виклики, перспективи національно-патріотичного виховання є позитивними: розробка нових педагогічних технологій, інтеграція патріотичного компонента в усі сфери дошкільної освіти, активна підтримка громадських ініціатив у цій сфері.

Разом з тим, слід відзначити, що війна відкриває нові можливості для виховання маленького патріота. Серед них:

1. *Формування національної ідентичності.* (йдеться про спільне переживання важких часів, що сприяє усвідомленню дітьми своєї приналежності до українського народу, відчуттю гордості за свою країну та її героїв).

2. *Виховання патріотичних цінностей.* (актуалізація таких цінностей, як любов до Батьківщини, відданість, мужність, героїзм, готовність захищати свою землю).

3. *Розвиток громадянської відповідальності.* (тут можна запропонувати дітям брати участь у волонтерських рухах, допомагати військовим та іншим постраждалим від війни це сприятиме формуванню у них активної громадянської позиції).

4. *Зміцнення сімейних зв'язків.* (спільне подолання труднощів згуртовує сім'ю, сприяє передачі дітям сімейних цінностей та традицій).

Забезпечення ефективності патріотичного виховання дітей дошкільного віку у воєнний час має ґрунтуватися на доступних, емоційно чутливих і ненасильницьких методах та формах роботи, які допоможуть сформувати любов до Батьківщини, підтримати емоційну стійкість та розвинути гуманістичні цінності.

Найбільш ефективними у цьому процесі є розповіді про сучасних героїв України, проведення ігор, казкотерапія, арт-терапія тощо.

Всім відомо, що гра - не просто улюблене заняття дітей, це провідний вид діяльності дошкільників. Залучення дітей до ігрової діяльності є дієвим способом інтеграції дошкільнят у процес національно-патріотичного виховання. У цьому можуть допомогти такі засоби, як карта України, різноманітні дидактичні матеріали. Ось кілька прикладів ігор: «Подорож Україною», «Збери прапор», «Хто що робить?» (рольова гра про допомогу під час війни) тощо.

Методи казкотерапії та арт-терапії допомагають дітям виражати емоції через творчість, зменшувати страхи та формувати патріотичні цінності. Наприклад, можна запропонувати створити казку про маленького лелеку, який повертається додому й разом із друзями відбудовує своє гніздо. Або ж намалювати чи зліпити «Образ сили» – фігурку героя-захисника, що оберігає рідний дім і країну. Такі справи

сприяють зниженню тривожності та зміцненню відчуття безпеки.

Ми переконані, що однією з найбільш ефективною формою роботи, що формують у дітей правильні моральні орієнтири є розповіді про сучасних захисників України, волонтерів, лікарів. Ці розповіді мають бути адаптовані до віку дітей, містити прості слова, позитивні приклади та надію на краще.

Тож під час війни патріотичне виховання не повинно травмувати психіку дітей. Усі форми роботи мають бути спрямовані на підтримку, віру в добро та майбутнє, а також формування почуття гордості за свою країну.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити певні висновки та узагальнення, що національно-патріотичне виховання дошкільників в умовах війни є важливим елементом формування свідомих громадян, які змалечку усвідомлюють значення своєї країни, її культури та традицій. Забезпечення психологічної безпеки, використання адаптованих методів виховання та активна участь батьків і вихователів сприяють гармонійному розвитку особистості дитини, яка в майбутньому стане свідомим громадянином своєї держави.

Список використаних джерел

1. Лісовець О.В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
2. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: методичний посібник для фахівців у сфері НПВ / О. В. Сіра, В. О. Волков, О. В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. 100 с.

Мазуренок Надія Іванівна,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Одним із пріоритетних завдань освіти сьогодення є необхідність навчити людину мислити критично, аналізувати інформацію таким чином, щоб ухвалювати раціональні рішення як в особистому житті, так і в професійній діяльності. Критичне мислення допомагає у подоланні

складних проблем та конфліктів, дає можливість об'єктивно оцінити їх, проаналізувати та знайти ефективні шляхи їх вирішення. Критичному мисленню притаманні такі властивості, як-от: усвідомленість, самостійність, рефлексивність (самоаналіз), цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість [1].

Значний потенціал щодо розвитку критичного мислення майбутніх фахівців дошкільної освіти мають заняття з іноземної мови. Специфіка освітнього компоненту «Іноземна мова» у цілісній системі підготовки педагогів-дошкільників передбачає роботу з різноманітною інформацією, її аналіз, обговорення, створення на основі почутого або прочитаного власного повідомлення у вигляді монологічного або діалогічного висловлювання в усній чи письмовій формі. Це не лише активізує пізнавальну діяльність студентів у пошуку інформації, але й формує вміння аналізувати, осмислювати, оцінювати, зіставляти різні точки зору, відстоювати, аргументувати власну думку, робити висновки.

Розвитку критичного мислення майбутніх фахівців дошкільної освіти на заняттях з іноземної мови сприяє виконання іншомовних комунікативних вправ, які моделюють ситуації реального спілкування. Вони допомагають викладачеві розширити межі навчальної діяльності, спонукають здобувачів вищої освіти до вирішення нових завдань спілкування за допомогою мовних засобів, завдяки створеній мовленнєвій ситуації.

Основним принципом використання комунікативних вправ є активна й вільна участь кожного студента у спільній мовленнєвій діяльності. Для цього необхідно забезпечити такі умови:

- стимулювання у студентів можливості вільного висловлювання своїх думок іноземною мовою під час взаємодії з іншими учасниками спілкування;
- створення ситуацій, за яких кожен учасник є у центрі уваги викладача, своїх однокласників;
- залучення студентів до виконання таких комунікативних вправ і завдань, невід'ємною частиною яких є знання мови і самовираження особистості;
- створення на занятті з іноземної мови позитивного психологічного клімату, коли учасники спілкування, не боячись припуститись помилки, вільно висловлюють свої думки; побудова міжособистісних взаємин на засадах толерантності, співпереживання, емпатії, розумінні іншого;
- підбір такого мовного матеріалу, який відповідає мовленнєво-мисленнєвим можливостям тих, хто спілкується [4, с.47].

При формулюванні комунікативних вправ необхідний творчий

підхід викладача, уміння побудувати їх на цікавому матеріалі реальної дійсності, активізуючи також фантазію студентів. У педагога повинен накопичуватися «банк фактів», своєрідна колекція цікавих, неординарних випадків, які можуть бути перетворені на такі завдання, що підвищують активність спілкування, стимулюючи мовленнєву творчість, розвиток критичного мислення.

Переважає більшість комунікативних вправ ґрунтується на драматизації, яка є моделлю справжнього спілкування, що зберігає його основні риси. Сутність драматизації полягає в тому, що найрізноманітніші ситуації, навіть якщо вони занадто фантастичні і казкові, занадто надумані, з психологічної точки зору завжди вмотивовані й актуальні. В них усе відбувається тут і тепер, а це, в свою чергу, наповнює їх життям і сприяє міцному засвоєнню іншомовного матеріалу. У комунікативних вправах можна використовувати постійні персонажі: репортер, автор, лідер, песиміст, оптиміст, скептик, популярні казкові персонажі, улюблені герої літературних творів. Їх мовленнєва поведінка визначається професією, характером або «попереднім життям» у творі. Інколи доцільним є співставлення різних персонажів, які опинилися в одній ситуації. Наприклад: яким би чином оптиміст, песиміст і скептик оцінили концерт відомого артиста, який вони відвідали втрюх [3, с. 51].

Розвитку критичного мислення майбутніх фахівців дошкільної освіти на заняттях з іноземної мови сприяють комунікативні вправи «Бортовий журнал», «Зигзаг», «Мудрі сови», «Асоціації», «Дискусійне кафе», «Ключі мудреця», «Круглий стіл», «Мозковий штурм» та ін.

Ефективною вправою для розвитку критичного мислення, структурування та систематизації іншомовного матеріалу є «Бортовий журнал». Це таблиця, яка наочно демонструє зв'язок між здобутими та новими знаннями. Як і багато інших прийомів критичного мислення, її можна використовувати на різних етапах оволодіння іноземною мовою. На початку вивчення теми пропонується студентам намалювати найпростіший варіант журналу – звичайну таблицю, яка складається з двох колонок: «Що я вже знаю з цієї теми?», «Що нового я дізнався?». Спочатку у першій колонці вони пишуть те, що вже знають. Під час вивчення теми вони мають поступово заповнювати другу колонку. Залежно від поставлених завдань, кількість колонок може збільшуватися та містити: нове поняття або ключову думку; запитання або власну оцінку факту; ідею застосування отриманих знань у власному житті. На стадії рефлексії пропонується повернутися до своїх бортових журналів й оцінити виконану роботу.

Вправу «Мудрі сови» використовують для роботи з текстом та обробки інформації. Студентам пропонується самостійно опрацювати

зміст тексту підручника (індивідуально або в групі). Потім вони отримують робочі листи з конкретними завданнями. Наприклад: Ази роботи над текстом. (Знайдіть у тексті основні (нові) поняття та запишіть їх в алфавітному порядку). Чого не чекали? (Виберіть із тексту нову інформацію, яка є несподіваною, та суперечить вашим очікуванням і початковим уявленням). Ви вже знаєте останні новини? (Запишіть ту інформацію, яка є для вас новою). Головна життєва мудрість. (Спробуйте передати головну думку тексту однією фразою або знайти ключову фразу в тексті). Відоме та невідоме. (Знайдіть у тексті ту інформацію, яка була вже відомою, та нову). Ілюстративне зображення. (Спробуйте проілюструвати основну думку тексту і, якщо можливо, свою реакцію на неї: можна створити малюнок, схему, карикатуру тощо.) Повчальний висновок. (Чи можна зробити з прочитаного висновки, значущі для майбутньої діяльності та життя?). Важливі теми для обговорення. (Знайдіть у тексті висловлювання, які заслуговують на особливу увагу, і гідні для обговорення в межах загальної дискусії на уроці). Потім обговорюються результати. Також можна спланувати подальші етапи роботи: пошук додаткової інформації, домашні завдання для окремих студентів або груп; створення проєктів.

Метою вправи «Асоціація» є закріпити вміння розрізняти суттєві та другорядні ознаки предметів. Спочатку називають одне слово, яке буде головним, потім – низку інших слів, які асоціативно доповнюють його. Наприклад: Кімната (стіни, ліжко, підлога, стеля, телевізор, килим, люстра). Магазин (покупці, товар, музика, телевізор, гроші, продавець, касир). Дерево (коріння, квіти, вода, повітря, стовбур, лавка, сонце, листя). Студенти повинні назвати ті слова, без яких ключова лексема не може існувати. Вони аргументують відповіді, таким чином розвивають критичне та логічне мислення, а також формують свої асоціативні уявлення про предмети та явища.

«Круглий стіл» являє собою обмін думками з будь-якого питання, проблеми, що цікавить учасників спілкування. Той, хто бере участь у «круглому столі», навчається висловлюватися від свого імені. Проблеми, що обговорюються за «круглим столом», можуть бути найрізноманітнішими: соціальними, країнознавчими, морально-етичними тощо. Участь у «круглому столі» вимагає від студентів високого рівня володіння мовою і наявності певних знань. Тому цей метод використовують після закінчення роботи над темою або декількома сюжетними темами [2, с. 63].

Однією із ефективних форм організації мовленнєвої діяльності студентів на заняттях іноземної мови, що сприяє розвитку критичного мислення, є дискусія – обмін думками щодо будь-якого суперечливого

питання з метою досягнення єдності у поглядах з певної проблеми. Для успішного проведення дискусії учасники повинні мати знання про предмет обговорення, вміти висловити власну думку, володіти прийомами впливу на партнерів і мистецтвом ведення бесіди.

Таким чином, компетентне використання на заняттях з іноземної мови комунікативних вправ не лише забезпечує якісне оволодіння іноземною мовою, відкриває перспективи його подальшого використання в умовах реального спілкування, а й сприяє розвитку критичного мислення майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Грінцова А. Критичне мислення – поради з розвитку. URL: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>
2. Мусійчук С.М. Розвиток критичного мислення студентів при вивченні іноземної мови. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*, Ч.2., 2015. С.62-65. URL: <http://journals.urau.ua/approfo>.
3. Слезенко А. Місце рольових ігор у вивченні англійської мови. *Рідна школа*. 2006. №5. С.50–52.
4. Столярченко О. Використання нетрадиційних методів комунікативного спілкування у навчанні англійської мови. *Рідна школа*. 2006. №5. С.47–49.

Мазуренок Надія Іванівна,
методист Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Олійник Наталія Алімівна,
методист Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Забезпечення якості освіти на сучасному етапі, який характеризується складною економічною ситуацією в країні, війною та іншими об'єктивними причинами, неможливе без якісних людських ресурсів, зокрема компетентних управлінців. Саме від керівника та його управлінської компетентності багато в чому залежить конкурентоспроможність закладу на ринку освітніх послуг.

Поняття «компетентність» (від лат. *competens* – відповідний, здатний) є психосоціальною якістю, яка означає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності й корисності, які дають людині

усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [11, с.203]

Більшість вчених зазначають, що при визначенні поняття «компетентність» доречно використовувати однорідні категорії, які характеризують особистість, і досліджувати їх у взаємозв'язку, що буде його доповнювати і конкретизувати. Вони розглядають «компетентність» як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта діяльності, її здатності до успішного виконання своїх завдань та повноважень. На думку І. Єрмакова, «компетентність» – це рівень освіти, соціальних і індивідуальних форм активності, що дозволяє особі в межах власного статусу та здатності успішно функціонувати в суспільстві [4, с.15].

Поняття «управлінська компетентність» визначається головним чином рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями людини, її мотивованими прагненнями до безперервної самоосвіти, творчим і відповідальним ставленням до виконання посадових обов'язків [3, с.13].

У зв'язку з багатогранністю й багатоаспектністю діяльності керівника закладу освіти визначення поняття «управлінська компетентність» є неоднозначним. Багато вчених, практиків, дослідників при визначенні цього поняття застосовували різні його характеристики. Однак більшість досліджень підтверджує той факт, що категорія «управлінська компетентність» визначається головним чином наявним рівнем професійної освіти, досвідом, індивідуально-психологічними особливостями (темперамент, характер, соціально-психологічні, професійно-ділові, адміністративно-організаторські, вольові якості), мотивацією професійної діяльності й безперервної освіти, самовдосконаленням і рефлексією, рівнем творчого потенціалу [1, с.12].

В. Мельник розглядає управлінську компетентність керівника закладу освіти як системне утворення, що визначається сукупністю таких компонентів:

- знання, необхідні для певної спеціальності або посади;
- уміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків;
- професійні, ділові і особистісно значущі якості для більш повної реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі діяльності;
- загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;
- мотиваційна сфера професійної діяльності [8].

Науковці П. Олешко, Н. Кінах управлінську компетентність

пояснюють як інтегральну здатність особистості вибудовувати і свій поступальний професійний розвиток, і якісне функціонування освітньої установи. Цей різновид компетентності передбачає сформованість таких основних компетенцій у керівників закладів освіти: усвідомлення власних дій відповідно до цілей і умов майбутньої професійної діяльності; вміння визначати стратегію та організувати діяльність освітніх установ, якими вони будуть керувати; стимулювання у майбутніх підлеглих інтересу до педагогічної діяльності та встановлення з ними порозуміння на гуманістичній основі; здатність знаходити нестандартні підходи у процесі прийняття управлінських рішень; прагнення до досконалості педагогічної діяльності [9, с. 113].

На нашу думку, управлінська компетентність керівника освітньої установи – це готовність і здатність менеджера виокремлювати, точно формулювати, цілісно й глибоко аналізувати проблеми закладу освіти і з великої кількості альтернативних підходів до їх вирішення знаходити найбільш доцільний і ефективний шлях.

Формування управлінської компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється в три етапи:

- мотиваційно-оцінювальний, тобто підготовчий. На цьому етапі рефлектуються особистий професійний досвід та відбувається «розхитування» стереотипу;

- на змістовно-діяльнісному (основному) етапі здійснюється критичне осмислення професійно управлінської діяльності, відбувається пошук нових значень у власній діяльності через формування професійної компетентності;

- результативно-оцінювальний етап є заключним, коли проектується власна концепція професійної діяльності через підвищення професійної компетентності [7].

Управлінська компетентність є головним когнітивним компонентом підсистеми професіоналізму діяльності, системою знань, яка постійно поширюється і дозволяє здійснювати управлінську діяльність із високою продуктивністю. Процес реалізації акмеологічних резервів проходить як особистісно-професійний розвиток, а його результатом є досягнення професіоналізму в управлінні. До акмеологічних особливостей особистості керівника, які визначають рівень його управлінської компетентності, відносять: 1) уміння створити ефективну управлінську команду; 2) здатність бачити перспективи розвитку своєї діяльності та самому їх визначати; 3) швидке реагування на зміну ситуації, самостійність і винахідливість для прийняття управлінського рішення; 4) установку на розвиток організації, творчу активність і здатність до нововведень; 5) рішучість і динамічність у своїх вчинках, думках [1, с.15].

Управлінська компетентність включає в себе наявність професійних знань та практичного досвіду в сфері управління закладом освіти, організації колективної освітньої, методичної, наукової та суспільної діяльності. За цим визначенням стоїть готовність і здатність менеджера діяти у насиченому стресом середовищі, талант організатора і психолога, зрештою, харизма лідера. Адже забезпечити оптимальний розвиток і функціонування освітньої установи може лише керівник, який приділяє увагу добору кваліфікованих працівників, зокрема педагогічних; здатний до ґрунтовного аналізу реального стану закладу та ресурсів його розвитку; вивчає соціальне замовлення; орієнтується в інноваційних науково-педагогічних концепціях; прагне створювати гармонійний, оптимістичний психологічний клімат у колективі; здатен задовольнити потребу закладу в науково-методичному, матеріальному забезпеченні тощо; використовує можливості PR-технологій, зацікавлений у покращенні іміджу закладу в освітньому просторі району, міста тощо [7].

Управлінська компетентність обумовлює необхідність для керівника вивчати нормативно-правове поле освітньої сфери, розуміти специфіку управлінської діяльності, знаходити ефективні рішення для розв'язання невідкладних завдань, тому формування управлінської компетентності керівника має охоплювати: набуття та поглиблення економічних та правових знань; удосконалення навичок господарської діяльності; опанування основ самоменеджменту (планування часу); вивчення правових засад делегування та розподілу обов'язків, організаційно-педагогічних засад управління якістю освіти [5, с.39-40].

Важливою складовою управлінської компетентності є психологічна готовність особистості до здійснення управлінської діяльності, яка передбачає наявність:

- професійної зацікавленості, глибокого, обґрунтованого, суспільно і особистісно мотивованого інтересу до управлінської діяльності;
- ціннісного ставлення до професіоналізму;
- певних здібностей, як-от: об'єднувати колектив навколо спільної мети та ставити конкретні індивідуальні завдання, об'єктивно оцінювати підлеглих, створювати позитивний соціально-психологічний клімат в колективі, дотримуватися етичних норм, швидко орієнтуватися у складних ситуаціях тощо;
- здатності до самоаналізу, самооцінки, саморозвитку, самоорганізації, самоконтролю;
- готовності приймати рішення, розв'язувати складні завдання, долати напружені ситуації заради визначеної мети, діяти в середовищі, що швидко змінюється, тощо [6, с.12-15].

Психологічний чинник управлінської компетентності виявляється в усвідомленні керівником, що кожна людина є неповторною індивідуальністю зі своїми психологічними особливостями; прагнути знаходити шляхи використання цих особливостей з користю для освітнього процесу й діяльності закладу загалом. Керівник має забезпечити для всього колективу можливість професійного та особистісного розвитку.

У своїй професійній діяльності керівник отримує велику кількість різної інформації, на основі якої буде й коригує власні дії та роботу підлеглих задля оптимізації функціонування установи. Тож однією зі складових управлінської компетентності є інформаційна культура керівника. Її можна визначити як уміння керівника ефективно шукати та здобувати актуальну інформацію, використовуючи всю сукупність інформаційних ресурсів; адекватно оцінювати знайдену інформацію; опрацьовувати та зберігати інформацію за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; використовувати інформацію для аналізу ситуації, планування перспектив та стратегічних напрямів діяльності. Окрім того, інформаційна культура керівника виявляється у його здатності подавати інформацію у зрозумілому, доступному вигляді цільовій аудиторії (електронне оформлення: презентації, інфографіка тощо) [2, с.25-26]

Важливою складовою управлінської компетентності є комунікативна сторона спілкування, яка поєднує уміння чітко й лаконічно викладати думки; конструктивно аргументувати свою позицію; доступно інструктувати працівників; коректно і конкретно віддавати розпорядження і накази; компетентно співвідносити емоційні та раціональні чинники впливу; знаходити формулювання, які б мотивували підлеглих до дії. Для керівника важливими є вміння слухати і чути, здатність до емпатії, навички активного слухання, розуміння невербальних засобів спілкування, уміння об'єктивно інтерпретувати інформацію тощо [10, с.30].

Управлінська компетентність виявляється у правильному балансі використання часу та психічної енергії, які є надважливим ресурсом не лише керівника, а й будь-якої людини. Щоб раціонально витратити ці ресурси, керівникові варто опановувати прийоми самоменеджменту, тобто включення у повсякденну практику певних принципів та навичок для оптимізації використання часу та підвищення результативності роботи. Основою самоменеджменту є практичність, доцільність, раціональність. Саме тому він передбачає ділове ставлення до невдач (поразка – перший крок до успіху), прийняття того, що змінити неможливо, адаптацію до змін та ін.

Про управлінську компетентність керівника, його професійність,

упевненість, успішність свідчить і його зовнішній вигляд. Одяг має бути у стриманому, лаконічному стилі, проте обов'язково зручним, аби керівник почувався упевнено й вільно в будь-якій ситуації протягом робочого дня. Враження від зовнішнього вигляду керівника має бути підкріплено високим рівнем самоконтролю. Так, керівникові у своїй діяльності варто зробити акцент на таких якостях, як-от: ввічливість, привітність, тактовність; грамотність мовлення, лаконічність і стриманість у розмовах; прагматичність, розсудливість. В діяльності керівника завжди присутні напружені, стресові, навіть критичні моменти. Уміння в таких обставинах зберегти спокій, реально оцінити ситуацію і знайти конструктивний спосіб її розв'язання є ознакою найвищого рівня управлінської компетентності.

Отже, важливим чинником якісного управління закладом освіти є сформованість управлінської компетентності менеджера освіти як складного, багатоаспектного особистісного утворення.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Г.П. Управлінська компетентність керівника школи. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 112 с.
2. Гуменюк В.В. Інформаційне забезпечення управління школою : наук.-метод. посіб. Хмельницький : АВК, 2003. 51 с.
3. Єльнікова Г.В. Управлінська компетентність: методичні матеріали. К. : Ред. загальнопед. газет. 2005. 128 с.
4. Єрмаков І., Софій Н. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики : наук.-метод. зб. Запоріжжя : Центріон, 2005. 640 с.
5. Жигірь В.І. Управлінська компетентність як необхідна умова професіоналізму менеджера освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 37–44.
6. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту. Київ : МАУП, 1996. 176 с.
7. Кривоносова Л.А. Професійна (управлінська) компетентність керівника вищого навчального закладу як складова якісного управління вищим навчальним закладом. URL:nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kvavnz (дата звернення: 21.10.2024).
8. Мельник В.К. Модель розвитку управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09melcsd> (дата звернення: 21.10.2024).
9. Олешко П., Кінах Н. Структура управлінської компетентності керівника освітнього закладу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти. Педагогічні науки*.

2020. Вип. 9 (38). С. 113–132. URL: [https:// doi.org/10.32405/2218-7650-9\(38\)-113-132](https://doi.org/10.32405/2218-7650-9(38)-113-132) (дата звернення: 21.10.2024).

10. Федорчук В.М. Розвиток комунікативної компетентності викладача. Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2003. 240 с.

11. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 2004. 640 с.

Малишева Дар'я Романівна,

аспірантка, Навчально-науковий
педагогічний інститут імені
В.О.Сухомлинського Національного
університету кораблебудування імені
адмірала Макарова м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Проблема формування соціально-громадянської компетентності дітей із загальним недорозвиненням мовлення виникає у зв'язку із наявними у цих дітей мовленнєвими порушеннями, які мають взаємозв'язок з іншими сторонами їхнього психічного розвитку, ускладненнями внаслідок цього можливостей вільного спілкування з дорослими та однолітками, труднощами у налагоджуванні міжособистісних стосунків, неадекватності емоційних реакцій, порушеннями самооцінки, комунікації у соціумі, що призводить до зниження рівня психосоціального й особистісного розвитку. Також причинами соціально-психологічної некомпетентності дитини із загальним недорозвиненням мовлення дослідники вважають несприятливий біологічний чинник розвитку дитини та вплив соціальної ситуації розвитку, яка обтяжується мовленнєвим дефектом, і таким чином деструктивно впливає на загальний розвиток дитини та її соціальне становлення, що в майбутньому може спровокувати соціальну дезадаптацію дитини.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває процес особистого та соціального становлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення загалом та безпосередньо корекційно-педагогічна робота з дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення з метою формування їхньої соціально-громадянської компетентності.

Зроблений нами дефінітивний аналіз соціально-громадянської

компетентності дозволив стверджувати, що, незважаючи на достатню кількість теоретико-методичних досліджень, які стосуються питання формування соціальної та громадянської компетентності дітей дошкільного віку, відсутнє тлумачення терміну «соціально-громадянська компетентність дитини із загальним недорозвиненням мовлення», а також недостатньо дослідженим є змістове наповнення складників соціально-громадянської компетентності таких дітей.

Соціально-громадянська компетентність дитини дошкільного віку є новою ключовою для дошкільної освіти компетентністю, окресленою Базовим компонентом дошкільної освіти як «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя» [1, с. 16]. Відтак, соціально-громадянська компетентність дитини дошкільного віку – це комплексна характеристика її як особистості, що виявляється у готовності оволодіння соціальною реальністю й здатності активно брати посильну участь в соціальних подіях, основу на загальнолюдських якостях особистості і спрямовану на реалізацію громадянських цінностей, дотримання соціальних правил та норм поведінки у щоденній життєдіяльності. Таке визначення ключового поняття дослідження засвідчує його комплексність, а також певну неоднозначність в його визначенні та характеристиці структурних компонентів. Процес формування соціально-громадянської компетентності дошкільника вимагає усвідомлення та засвоєння нормативних цінностей, традицій, звичаїв українського народу, вивчення державних і національних символів України, формування громадянських поглядів, переконань і цінностей, на основі яких формується емоційно-ціннісне ставлення дитини до себе, до життя в товаристві однолітків, в соціумі та в державі в цілому, усвідомлення своєї ролі в сім'ї, групі однолітків, громаді, уявлення про себе як члена громади, суспільства. Формування соціально-громадянської компетентності дитини із загальним недорозвиненням мовлення визначаємо як процес оволодіння дитиною соціальними уявленнями та взаєминами й здатністю активно брати посильну участь в соціальних подіях, формування громадянських поглядів, переконань, який ускладнюється недорозвиненням мовлення і дефіцитарністю критеріїв соціально-громадянської компетентності, що перешкоджає їх ефективному формуванню і зумовлює порушення у загальному процесі соціалізації дитини.

Наголосимо, що питання формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку із загальним

недорозвиненням мовлення стоїть особливо гостро через специфіку ускладнень в особистісному та соціально-комунікативному розвитку зазначеної категорії дітей. Аналіз досліджень науковців, присвячених проблемам дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку, дозволив дійти висновку, що суттєвою прогалиною в корекційно-педагогічній проблематиці є обмежене коло досліджень, присвячених проблемам особистого та соціального становлення дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Адже, процес соціально-особистісного становлення дитини детермінується соціальною ситуацією розвитку у певний віковий період, коли вона, опираючись на природний та вроджений потенціал, набуває досвіду спілкування та соціальної взаємодії з дітьми та дорослими у різноманітних життєвих ситуаціях (як повсякденних, так і кризових). Набутий таким чином комунікативний досвід розв'язання конкретних соціальних завдань з використанням набутих умінь і навичок, забезпечує їй можливості для налагоджування продуктивних взаємин у різних видах спільної діяльності. Серед наявних досліджень виняток становить дисертація М. Лемешук, присвячена соціалізації дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення в умовах закладу дошкільної освіти. Ситуація недостатнього приділення уваги науковців аспектам соціального становлення таких дітей, як стверджує автор, «значно знижує ефективність психолого-педагогічної допомоги, якої вони потребують» [2, с. 33]. Також проблемам соціалізації дітей з вадами інтелектуального розвитку присвячено дисертаційну роботу І. Татьянчикової, результаті якої авторка дійшла висновку, що «розумово відсталі учні характеризуються недостатнім рівнем соціалізованості на всіх її стадіях. При цьому забезпечення соціалізації дитини більш успішно здійснюється на стадіях адаптації та ранньої трудової підготовки. Менш успішно – на стадії інтеграції та особливо – індивідуалізації: учні зазнають суттєвих труднощів в усвідомленні своїх особливостей і можливостей, їх використанні у подальшому розвитку, соціальному зростанні та професійному становленні» [3, с. 257]. У дослідженні І. Мартиненко, присвяченому формуванню комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення, з'ясовано, що більшій половині дітей старшого дошкільного віку із такими порушеннями внаслідок специфіки оволодіння комунікативними вміннями в різних комунікативних ситуаціях властиві труднощі «у повідомленні та аргументуванні власної думки; розумінні емоційних станів інших; інтерпретації та прогнозуванні комунікативної поведінки, оцінюванні віддалених наслідків комунікативної взаємодії; у співвіднесенні власних комунікативних можливостей з урахуванням умов

комунікативної ситуації; у контролі та самоконтролі в спільній діяльності; зміні способів взаємодії з комунікативним партнером тощо» [3, с. 204].

У низці фундаментальних досліджень вчених (І. Мартиненко, Н. Новотворцева, Н. Савінова, Т. Філічева, Г. Чіркїна, М. Шеремет та ін.), присвячених вивченню особливостей мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення, зазначено, що причиною труднощів у дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в процесі оволодіння необхідним обсягом програми навчання і виховання є недостатній рівень сформованості їхнього мовлення, зокрема, лексико-граматичної та фонетико-фонематичної його сторін, що впливає на мотиваційно-вольову готовність до шкільного навчання та ускладнює своєчасну підготовку дітей до школи і формування їхньої мисленнєво-пізнавальної діяльності, а також негативно впливає на формування поведінки та особистості дитини в цілому.

Аналіз наукової літератури з проблеми формування соціально-громадянської компетентності дозволив дійти висновку про те, що вона є динамічним утворенням, формування якого залежить від соціальної ситуації, і потребує поступових якісних змін у процесі становлення особистості дитини із загальним недорозвиненням мовлення, організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з використанням проєктної діяльності.

Перевагою проєктної технології є наявність важливого для соціального та особистісного становлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення освітнього, соціального та інтеграційного потенціалу для налагоджування особистісно-зорієнтованої взаємодії, засвоєння способів взаємодії та вміння спільно з іншими діяти у колективі однолітків, досвіду встановлення контактів та використання ефективних стратегій для досягнення спільної мети. Проєктна технологія є необхідною для компенсації наявних в особистості дитини психосоціальних обмежень, викликаних загальним недорозвиненням мовлення, та формування її соціально-громадянської компетентності задля особистісного та соціального становлення та інтеграції в різноманітні соціальні групи.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Режим доступу: <https://mon.gov.ua> > app > media > rizne
2. Лемещук М.А. Педагогічні умови соціалізації старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення в дошкільних навчальних закладах. Дис... канд. пед. наук. Київ, 2017. 180 с.
3. Мартиненко І.В. Психологічні засади формування

комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення. Дис... доктора психол. наук. Київ, 2017. 502 с.

4.Татьянчикова І. Психолого-педагогічні основи соціалізації дітей з вадами інтелектуального розвитку. Дис.... доктора пед. наук. Київ, 2015. 485 с.

Малишева Леся Сергіївна,

викладач, кандидат педагогічних наук

Пащенко Майя Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т.Г.Шевченка
Черкаської обласної ради», Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Гострота сучасних екологічних проблем поставила перед вищою школою задачу великої соціальної і економічної важливості: виховання молодого покоління в дусі бережливого, відповідального ставлення до природи. Майбутні вихователі закладів вищої освіти повинні навчитися вирішувати питання раціонального природокористування, навчитись охороняти природні багатства, уміти їх примножувати.

Екологічна освіта стає невід'ємною частиною професійної освіти майбутніх вихователів при вивченні різних предметів освітньої програми. Адже від того, наскільки майбутні вихователі будуть екологічно грамотні, буде екологічно сприятливе наше життя не тільки в Україні, а й по всій Землі у сьогоденні та в майбутньому.

Одним з першочергових завдань здійснення природоохоронної освіти і реалізація її комплексної програми є визначення конкретних можливостей кожного навчального предмета щодо природоохоронної освіти. Вводити в освітню програму потенційно можливі природоохоронні знання складно але необхідно. Їх обсяг великий і постійно зростає. Зосередження їх в одній програмі привело б до перевантаження здобувачів освіти. Аналіз навчальних програм з різних предметів показав, що зміст їх передбачає озброєння майбутніх вихователів знаннями, які мають пряме відношення до проблем охорони природи, необхідно лише надати їм відповідного спрямування, пов'язати з питаннями охорони природи. Природоохоронні знання набувають характеру багатфакторних,

об'єднаних однією загальнолюдською ідеєю турботи про збереження навколишнього середовища. Отже, екологічне виховання поліпшиться, якщо будуть застосовуватись відповідні методи та форми здійснення міжпредметних зв'язків у вищій школі.

Щодо екологічного виховання майбутніх вихователів, досвід і практика вітчизняних педагогів нам здається більш прийнятною. Так як вона базується на національних традиціях, методах педагогічної роботи, народних звичаях, які ми успадкували ще з давніх часів і тому це полегшить виховання дітей дошкільного віку. До того ж національна вища педагогічна школа і її здобутки та досвід більше підходять до нашої системи освіти і національної свідомості особистості, надається увага духовності і моральному вихованню, що так потрібно на початковому етапі виховання дітей дошкільного віку.

Спробувавши поєднати досвід американських та наших вітчизняних педагогів, ми прагнули дослідити, яких форм і методів роботи слід дотримуватись, щоб досягти поставленої мети – виховати екологічно освічену дієву молоду людину з новими морально-етичними і сучасними поглядами на навколишній світ.

Тільки така молода людина, яка має ґрунтовні екологічні знання, стійке переконання в необхідності певних радикальних змін, дієво спрямована, зможе, у майбутньому, внести певні зміни в екологічну ситуацію України. Ставлячи перед собою мету екологічного виховання особистості педагог повинен усвідомлювати, що це завдання повинно проходити чітким ланцюгом в його роботі, починаючи з дошкільних закладів. І за цей час потрібно виховати людину не байдужу до природи, яка б любила оточуючий світ, маючи певний запас економічних знань, яка зможе дієво включитись в екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Усвідомивши це, слід чітко усвідомити різницю між природоохоронним вихованням і екологічним. Здавалося б, охорона природи і екологія це нерозривні поняття. Так – це вірно, але з деякими суттєвими відмінностями.

Охорона природи, як поняття, виникло на початку двадцятого століття, в добу швидкого індустріального росту і масового наступу на дику природу.

Так в першому визначенні цього терміну (1913 р.) це поняття пояснюється як загальне прагнення до збереження пам'яток природи і догляду за ними. З розвитком суспільства, до нього додається певна наукова основа, але все ж це поняття в споживацькому відношенні до природи, в прагненні збереження і раціонального використання (тільки для потреб людини), та естетичному значенні природи [2].

Екологія з самого початку свого заснування мала під собою чітку

наукову основу. Слід сказати, що екологія була започаткована на базі багатьох наук. Так сучасна екологія сформована на базі біології, фізики, хімії, географії, соціології тощо. Сам термін «екологія» вперше був запроваджений у 1869 році німецьким біологом Ернстом Геккелем і в докладному перекладі з грецької мови означає: ойкос - житло і логос - слово, вчення.

Отже екологія – це вивчення живих організмів у їхньому особистому житті, або навколишньому середовищі, яке включає в себе діючі на організми зовнішні умови і фактори, як живі так і неживі. Виходячи з цього визначення, екологія ставить перед собою чіткі завдання – вивчення взаємодій в навколишньому середовищі. А головна ціль екології полягає в тому, щоб визначити, як працює екосфера.

Екологія виникла саме завдяки природоохоронному рухові як наслідок цього руху і стала гідним продовженням його. Отже, досліджуючи тему екологічного виховання слід наголосити на особливій важливості надання ґрунтовних знань вихованцям, бо без них не можна визначити всіх взаємодій між біотичними, абіотичними, та антропогенними факторами впливу в біосфері. А це і є основним завданням екології. Отже, якщо діти не будуть мати елементарних екологічних знань, то вони і не усвідомлять значимість всіх зв'язків в екосфері, їх значення, збереження і розуміння оточуючого світу. Екологічне виховання без знань предмету стає проблематичним, тому процес екологічного виховання потрібно неухильно пов'язувати з наданням екологічних знань.

До того ж екологія введена як навчальний предмет на рівні з іншими в систему освіти. Існує чітка програма викладання екології, яка створена згідно з системою національної освіти. Програма чітко окреслює обсяги викладання екологічних знань, які рекомендовані студентам для обов'язкового вивчення.

Введення нового предмету значно полегшує процес екологічного виховання дітей, адже він дає необхідні знання. Але цим не знімаються всі складності і протиріччя в процесі екологічного виховання. Адже ми ставимо перед собою мету екологічного виховання дітей починаючи з дошкільного віку адже починати виховувати слід з раннього дитинства. Що виховувати і як це робити, які форми й методи застосовувати, як необхідно взаємодіяти, щоб процес екологічного виховання проходив гнучко і адекватно до певного вікового періоду та психологічних особливостей сприймання дітьми дошкільного віку в цей час.

Так, в процесі виховання дітей дошкільного віку необхідно послідовно змінювати основні акценти екологічної виховної діяльності. На ранньому етапі майбутній вихователь повинен виховувати у дітей

любов до природи, до її краси і різноманіття, вести природоохоронну лінію в педагогічному процесі. Процес екологічного виховання повинен проходити еволюційним шляхом, ніби повторюючи в мініатюрі той шлях, який пройшло людство від природоохоронницької діяльності до власне екології. Екологічне виховання слід пов'язувати з тими знаннями, які набуває дитина в цей час, а також з особливостями її психологічного розвитку.

Отже, процес екологічного виховання повинен проходити в пізнавальній та природоохоронній площині. Майбутній вихователь повинен поступово розкрити перед дітьми чудовий світ живого навколишнього середовища і визначити місце дитини, як маленької частинки в цьому грандіозному світі. Щоб цього досягти, основними формами і методами роботи майбутнього вихователя повинні стати наступні екологічні *методи*:

- метод спостереження – потрібно виховати вміння спостерігати за природою;
- метод власного прикладу;
- метод досліджу;
- сімейна бесіда;
- гра в природному середовищі;
- виховання через пізнання;
- метод словесного викладання;
- метод тестування;
- методи диспуту, дискусії;
- метод прогнозування;
- екскурсії тощо[1].

Майбутній вихователь повинен прагнути до тіснішого контакту дітей з природою, адже найкращий виховний вплив справляє живий приклад, еталонний зразок. Побачивши всю велич, всю красу та мудрість природи, зрозумівши всі складні взаємодії екосистем, відчувши свою відповідальність за життя в світі, за майбутнє Землі, усвідомивши свій обов'язок перед майбутніми поколіннями – молода людина буде розумно ставитись до природи, буде дотримуватись в ньому чистоти та гармонії. А це і є основна мета екологічного виховання особистості в наш час.

Список використаних джерел

1. Лаврентьєва О.О. Дидактичні умови формування інтелектуальних умінь старшокласників при вивченні науковоприродничих дисциплін: Автореферат дис....канд. пед. наук (13.00.09 – теорія навчання). Луцьк. 2005. 20 с.
2. Haluzinska M.I Monograph.INNOVATIVE APPRQACHES TO

PERSONAL DEVELOPMENT AND HEALTH IMPROVEMENT Book 4. Part
10.2021. Karlsruhe, Germany.

Мандра Наталія Георгіївна,
здобувач 3 курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти освітньо-професійна
програма «Дошкільна освіта»
Маріупольський державний університет,
м. Київ, Україна

СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвивальне середовище у закладі дошкільної освіти становить фундаментальну основу для формування соціально-емоційної компетенції дітей старшого дошкільного віку. Сучасні дослідження демонструють, що правильно організований простір сприяє розвитку емоційного інтелекту, соціальних навичок та формуванню здорової особистості дитини [2].

Соціально-емоційна компетенція включає здатність розуміти власні емоції та почуття інших, вміння будувати конструктивні відносини з однолітками та дорослими, здатність до емпатії та саморегуляції. Діти старшого дошкільного віку, які виховуються в збагаченому розвивальному середовищі, демонструють вищий рівень емоційного інтелекту та кращі показники соціальної адаптації [4].

Організація розвивального середовища потребує врахування вікових особливостей дітей та їхніх індивідуальних потреб. Предметно-просторове оточення має стимулювати пізнавальну активність, сприяти розвитку творчості та забезпечувати можливості для різноманітних видів діяльності. Включення в середовище елементів для сюжетно-рольових ігор, театралізованої діяльності та творчого самовираження позитивно впливає на розвиток емоційної сфери дошкільників [6].

Створення психологічно комфортної атмосфери є невід'ємною складовою розвивального середовища. Емоційно-позитивний мікроклімат у групі сприяє формуванню довірливих відносин між дітьми, розвитку емпатії та соціальних навичок.

Особливу роль у формуванні соціально-емоційної компетенції відіграє організація простору для спільної діяльності дітей. Групова робота, спільні проекти та колективні творчі справи сприяють розвитку

комунікативних навичок, вмінню співпрацювати та розуміти почуття інших. Середовище має стимулювати дітей до взаємодії та спільного вирішення завдань [4].

Взаємодія з природним середовищем також має значний вплив на емоційний розвиток дошкільників. Включення природних елементів у розвивальне середовище, організація екологічних куточків та можливість контакту з живою природою сприяють формуванню емоційної чутливості та розвитку екологічної свідомості дітей.

Музичне оформлення простору, наявність мистецьких матеріалів та можливостей для творчого самовираження створюють додаткові умови для емоційного розвитку. Музична діяльність, образотворче мистецтво та театралізація допомагають дітям краще розуміти та виражати свої емоції, розвивати емпатію та творчі здібності [1].

Педагогічний супровід у розвивальному середовищі передбачає створення ситуацій успіху, підтримку дитячої ініціативи та формування позитивної самооцінки. Дорослий має створювати умови для самостійного освоєння дітьми нового досвіду та розвитку соціальних навичок [4].

Облаштування простору для усамітнення та релаксації дає можливість дітям навчитися керувати своїми емоціями, знаходити способи самозаспокоєння та відновлення [5].

Регулярний моніторинг ефективності розвивального середовища та його впливу на соціально-емоційну компетенцію дітей дозволяє своєчасно вносити необхідні зміни та вдосконалення. Спостереження за поведінкою дітей, їхньою взаємодією з однолітками та проявами емоційних реакцій допомагає оцінити результативність створених умов.

Розвивальне середовище має постійно оновлюватися та змінюватися відповідно до потреб дітей та освітніх завдань. Гнучкість та варіативність простору забезпечує можливість для різноманітної діяльності та всебічного розвитку дошкільників. Середовище має стимулювати допитливість, творчість та бажання експериментувати [4].

Формування соціально-емоційної компетенції через розвивальне середовище потребує системного підходу та врахування всіх аспектів розвитку дитини. Створення відповідних умов сприяє гармонійному розвитку особистості та успішній соціалізації дошкільників у суспільстві [6].

Досвід країн Європейського Союзу демонструє різноманітні підходи до створення розвивального середовища для формування соціально-емоційної компетенції дошкільників. У Фінляндії особлива увага приділяється організації відкритого простору, де діти мають

можливість вільно переміщуватися між різними зонами активності, що сприяє розвитку їхньої самостійності та соціальної взаємодії [7]. Фінська модель передбачає інтеграцію природного середовища у освітній простір, що позитивно впливає на емоційний стан дітей та їхню здатність до саморегуляції [8].

Японська система дошкільної освіти базується на принципі створення емоційно збагаченого середовища, де основна увага приділяється формуванню групової гармонії та соціальної відповідальності [9]. В японських дитячих садках широко використовуються традиційні практики, спрямовані на розвиток емпатії та взаємоповаги через спільну діяльність та групові ритуали.

Регджіо-підхід, розроблений в Італії, пропонує концепцію «середовища як третього вчителя», де простір організований таким чином, щоб стимулювати соціальну взаємодію, творче дослідження та емоційне вираження. Особлива увага приділяється документуванню емоційних проявів дітей через різні форми творчого самовираження, що допомагає педагогам краще розуміти та підтрим.

Отже, розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти є основою формування соціально-емоційної компетенції дітей, сприяючи розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок та саморегуляції. Продумана організація простору, психологічний комфорт і підтримка ініціативності забезпечують гармонійний розвиток дитини та її успішну соціалізацію.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Дошкільна педагогіка: теорія і методика. Київ: Видавничий дім «Слово», 2019. 344 с.
2. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості: в дошкільному дитинстві. К.: Освіта, 1998. 255 с.
3. Марчук О. О., Л. Б. Мельничук. Т. І. Пагута. Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2022. С.15-29.
4. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві. Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. 212 с.
5. Лисенко Н.В. Педагогіка українського дошкілля. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 360 с.
6. Anderson S. Early Childhood Education in Finland: Frameworks and Practices. Helsinki: Finnish National Agency for Education, 2017. 288 p.
7. Yamamoto K. Understanding Japanese Early Childhood Education. Tokyo: Educational Press. 2018. 342 p.

8. Edwards C., Gandini L., Forman G. The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation. London: Praeger. 2016. 411 p.

Манжелій Наталія Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Фазан Тетяна Павлівна,

кандидат педагогічних наук, старший
викладач Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

В умовах глобалізації, соціальних трансформацій, військових конфліктів та суспільних змін актуальність патріотичного виховання значно зростає. Формування національної свідомості, патріотизму успадкування молодим поколінням культурного досвіду українського народу є одним із провідних завдань виховання дітей та молоді, оскільки забезпечує плекання громадян-патріотів своєї країни, здатних захищати її незалежність та цілісність.

Зміни в сучасному світі вимагають нових підходів до патріотичного виховання дошкільників, бо саме в ранньому віці закладаються не лише основи любові до рідного краю, національної свідомості, повага до традицій, культурної спадщини, історії свого народу, але й відбувається формування шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, захисників Вітчизни, державної символіки, традицій, загальнонародних свят.

Виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку – процес надзвичайно складний. Адже в цьому віці вони ще не усвідомлюють, що таке патріотизм, а їхні патріотичні почуття базуються лише на інтересі до найближчого оточення, яке вони бачать щодня, вважають рідним і нерозривно пов'язаним з ними. Як зазначає С. Матвієнко, патріотизм як важлива риса особистості включає не лише обізнаність дитини про свою країну, шанобливе ставлення до української мови, культури та традицій, а й уміння виражати ці почуття через конкретні дії та вчинки. Справжній патріот – це той, хто не просто

говорить про любов до Батьківщини, а щодня доводить її своїми корисними справами, піклуючись про рідний край і громаду, в якій живе [4, с. 194].

На важливості виховання патріотизму молодого покоління наголошувалося в працях класиків педагогічної науки Г. Ващенка, Б. Грінченка, О. Духновича, І. Огієнка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Серед сучасних засобів патріотичного виховання науковці виокремлюють: художню літературу (А. Богуш, Н. Богданець-Білокаленко, Н. Гавриш, Т. Котик, Г. Ткаченко та ін.), авторські та українські народні казки (А. Карнаухова, Т. Науменко, Ю. Руденко), дидактичні та рольові ігри (Н. Бібік, А. Макаренко, Н. Підгорна, Н. Скрипченко та ін.); творчі завдання (О. Митник, І. Особов та ін.), медіаосвіта (Л. Бойченко, І. Дичківська, Л. Рень та ін.).

Аналіз літературних джерел дав змогу виокремити основні напрями виховання патріотичних почуттів, як-от:

- *народознавчий напрям* – суб'єктивне ставлення до батьків (любов, турбота, повага тощо), сім'ї, родини, роду, народу, який має спільну батьківщину (чуття єдиної родини);
- *українознавчий напрям* – ціннісне ставлення до духовного світу своєї нації: історії, культури, мови, народних традицій, звичаїв, національних символів; здатність до національного самовизначення;
- *краєзнавчий напрям* – суб'єктивне ставлення до місця народження, проживання та поховання членів роду; знання про вулицю, місто (село), край, природу та географію своєї держави [2, с.17].

Одним із ефективних інструментів формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку є український фольклор. Фольклор є невичерпним джерелом суспільної думки та народної психології, втілюючи життєву і духовну мудрість поколінь. Завдяки своїм жанровим різноманіттям він проникає у внутрішній світ дитини, пробуджує емоції, впливає на характер і мотивацію. Як художнє відображення дійсності, фольклор проявляється у танцях, літературних творах, віршах та піснях, залишаючись тісно пов'язаним із повсякденним життям і традиціями народу. У ньому знаходять відображення світоглядні, етичні та моральні уявлення українців [5, с. 58].

Науковці А. Мамецька, О. Сорочинська наголошують, що сучасні реалії ставлять перед нами складні виклики, тому надзвичайно важливо плекати в душах дітей любов до рідної землі, її звичаїв і традицій. Ознайомлення дошкільників з українським фольклором сприяє не лише формуванню патріотизму, позитивних емоцій і шанобливого ставлення до національної культури, а й вихованню відповідальності за збереження культурної спадщини для майбутніх

поколінь [3, с. 53].

Засоби українського фольклору, зокрема народні казки, пісні, прислів'я, приказки, загадки допомагають у вихованні моральних якостей та передають національні традиції молодому поколінню.

Одним із фольклорних жанрів, який використовується у вихованні патріотичних почуттів дошкільників є народні казки, які передають мудрість поколінь, вчать дітей розрізняти добро і зло, шанувати традиції, поважати працю. Такі казки, як «Котигорошко», «Івасик-Телесик», «Коза-дереза», «Мудра дівчина» формують у дітей гордість за свою країну та її героїв.

Українські народні пісні – колискові, обрядові, козацькі, історичні – є важливим елементом патріотичного виховання дошкільників. Вони допомагають дітям відчутти зв'язок із рідною землею, навчитися співпереживати, розвивати почуття поваги до традицій. Колискові пісні такі, як: «Ой ходить сон коло вікон», «Ой є в лузі калина», «Котику сіренький» та інші формують емоційну прив'язаність до рідної мови; козацькі – «Ой у лузі червона калина», «Ой на горі та й женці жнуть», «Стоїть явір над водою» та інші вчать мужності та любові до Батьківщини; обрядові пісні (колядки, щедрівки, веснянки, купальські, весільні та інші) знайомлять дітей із традиціями українського народу.

Прислів'я та приказки містять багатовікову мудрість і є чудовими виховними засобами у процесі формування патріотичних почуттів дошкільників. Вони допомагають дітям усвідомити важливість любові до рідної землі, працьовитості, взаємодопомоги, відповідальності: «Без верби і калини – нема України», «Рідна земля – мати, чужа – мачуха», «Людина без Батьківщини – як соловей без пісні» та інші. Використання прислів'їв на заняттях, у спілкуванні з дітьми допомагає їм краще зрозуміти українську культуру та відчутти її значущість.

Діти дошкільного віку полюбляють відгадувати загадки, адже вони розвивають у них логічне мислення, уяву та вміння знаходити символічні значення. Вони допомагають дитині глибше пізнати світ, оточуючу природу та традиції. Загадки про національні символи України (калину, вербу, тризуб, рушник) сприяють формуванню у дітей поваги до рідної культури. Наприклад: «У вінку зеленолистім, у червоному намисті, видивляється у воду, на свою хорошу вроду» (Калина); «Вишиваний і квітчастий, він на святі урочистий, дім прикрасить залюбки, що це, друже?» ... (Рушники); «На щиті блищить він гордо, України символ гордий, триєдина в ньому суть, – що за знак, скажи мабуть?» (Тризуб). Ці загадки допоможуть дітям краще пізнати національні символи України та виховувати патріотичні почуття.

Важливе місце у вихованні патріотичних почуттів дітей дошкільного віку посідає дитячий фольклор. Він вирізняється своєю

специфікою, зокрема відповідністю тем, образів та ідей віковим особливостям дітей. Він поєднує словесний матеріал з елементами гри та руховими компонентами, що робить його більш захопливим і доступним для сприйняття [1, с. 23].

Таким чином, патріотичне виховання дошкільників у сучасних умовах є важливою складовою освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Ефективним засобом виховання патріотичних почуттів є використання українського фольклору, який допомагає дітям усвідомити національну ідентичність, розвиває любов до рідної землі та гордість за свій народ, сприяє вихованню покоління, що поважатиме традиції, любитиме свою Батьківщину та примножуватиме її культурну спадщину.

Список використаних джерел

1. Брижак Р. В., Варга М. С. Особливості використання дитячого фольклору у вихованні дітей дошкільного віку. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської наук.-практ. конф., (м. Мукачєво, 13-14 травня 2021 р.). Мукачєво, 2021. С. 22-24.
2. Кривоніс М. Л., О. Л. Дроботій. Патріотичне виховання в ДНЗ. Х. : Ранок, 2016. 192 с.
3. Мамецька А., Сорочинська О. А., Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*: зб. наукових праць. 2024. С. 50-53.
4. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. *Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку*: колективна монографія / укл.: О. Л. Кононко, Н. П. Пихтіна, С. І. Матвієнко, А. М. Аніщук, Л. В. Бобро, О. В. Лісовець; за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169-197.
5. Саркісова І. А. Формування морально-етичних цінностей у дітей дошкільного віку засобами українського фольклору. *Традиції та нові наукові стратегії у центральній та східній Європі* : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 24-25 червня 2022 р.). Київ, 2022. С. 57-60.

Мардарова Ірина Костянтинівна,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Листопад Наталя Леонідівна,

кандидат педагогічних наук,
викладач дошкільних дисциплін,
Комунальний заклад «Одеський
педагогічний фаховий коледж», м. Одеса,
Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО

Сучасний розвиток освіти в Україні орієнтований на створення інклюзивного освітнього середовища, що забезпечує рівні можливості для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб. Інклюзія передбачає створення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб. Інклюзивне навчання передбачає, що вихователь повинен володіти знаннями з корекційної педагогіки, методів диференційованого підходу та організації спільної діяльності дітей з різними освітніми потребами [2]. У зв'язку з цим питання підготовки майбутніх вихователів до роботи в таких умовах набуває особливої актуальності [1]. Якісна підготовка вихователів до роботи в інклюзивному середовищі є важливим чинником успішної реалізації принципів інклюзивної освіти та створення комфортних умов для розвитку всіх дітей у закладі дошкільної освіти.

На державному рівні інклюзія визнана пріоритетним напрямом розвитку освіти, що підтверджується Законом України «Про освіту», Концепцією розвитку інклюзивного навчання та іншими нормативними документами. Вихователь закладу дошкільної освіти повинен володіти необхідними знаннями, методиками та практичними навичками для ефективної взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами, їхніми батьками та колегами. Україна активно впроваджує принципи інклюзивної освіти відповідно до міжнародних норм, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що вимагає від педагогів нових компетенцій для забезпечення ефективного навчання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами [3]

На сьогодні існує низка проблем, пов'язаних із підготовкою педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, зокрема недостатня теоретична та практична підготовка щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, недостатня психологічна готовність вихователів до роботи в умовах інклюзії, відсутність ефективної співпраці між освітянами, асистентами вихователя, логопедами, дефектологами, психологами та іншими спеціалістами [5].

Для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх вихователів необхідно удосконалити освітні програми педагогічних закладів вищої освіти з урахуванням вимог інклюзивного навчання, впроваджувати інтерактивні методи навчання, зокрема тренінги, майстер-класи, практичні кейси, організовувати стажування та практику студентів у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання, розвивати компетентності вихователів щодо співпраці з батьками та іншими учасниками освітнього процесу, формувати емоційно-психологічну готовність вихователів до роботи в умовах інклюзії. Важливим аспектом є не лише наявність теоретичних знань, а й сформованість толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, готовність до співпраці та впровадження нових методик. Робота в інклюзивному середовищі потребує від педагогів розуміння психологічних особливостей дітей з особливими освітніми потребами, уміння адаптувати освітній процес, співпрацювати з асистентами вихователя, батьками та спеціалістами (дефектологами, логопедами, психологами тощо) [1].

Інклюзивне освітнє середовище закладу дошкільної освіти – це система умов, методів, ресурсів і підходів, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, фізичних чи інтелектуальних можливостей, соціального статусу або інших факторів. Інклюзивне освітнє середовище закладу дошкільної освіти передбачає: безбар'єрність – фізичну, комунікаційну та соціальну доступність; адаптацію освітнього процесу – використання диференційованих методів і технологій навчання, що враховують потреби кожної дитини; педагогічну підтримку – надання корекційно-розвивальних послуг, роботи з асистентом вихователя тощо; співпрацю з батьками – залучення родин до освітнього процесу та створення партнерських відносин; формування толерантного ставлення – виховання поваги, розуміння та дружнього ставлення між дітьми. Мета інклюзивного освітнього середовища – створення комфортних умов для всебічного розвитку кожної дитини, враховуючи її індивідуальні потреби та потенціал.

Підготовка майбутніх вихователів до роботи в умовах

інклюзивного освітнього середовища потребує впровадження інноваційних підходів, що спрямовані на формування фахових компетентностей, розвитку емоційного інтелекту, креативного мислення та здатності до адаптації освітнього процесу під індивідуальні потреби дітей.

Дуже важливим у підготовці майбутніх вихователів є поєднання традиційних та цифрових технологій, таких як: онлайн-курси та вебінари для самостійного навчання, віртуальна та доповнена реальність для моделювання педагогічних ситуацій, електронні платформи (Google Classroom, Moodle) для дистанційного навчання, кейс-метод – аналіз реальних ситуацій з практики інклюзивної освіти, тренінги та рольові ігри – відпрацювання навичок комунікації та роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, майстер-класи та воркшопи за участю експертів з інклюзивної освіти, педагогічне стажування у ЗДО з інклюзивним середовищем, спільні проекти з діючими вихователями та дефектологами для набуття практичного досвіду, рефлексивні практики – аналіз власного професійного досвіду через педагогічний щоденник, супервізія та коучинг – підтримка наставників під час навчання, волонтерська діяльність у центрах підтримки дітей з особливими освітніми потребами, медіапроекти з висвітленням реальних історій інклюзивної освіти.

Цифрові платформи відкривають нові можливості для підготовки вихователів, забезпечуючи доступ до сучасних методик, тренінгів і інтерактивного контенту, що сприяє ефективній роботі в умовах інклюзивного освітнього середовища: платформи для дистанційного та змішаного навчання (Google Classroom, Moodle, Edmodo – інтегровані середовища для організації дистанційного навчання, Coursera, Udemu, Prometheus – курси від провідних університетів з педагогіки, інклюзивної освіти та роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, ClassDojo – платформа для взаємодії між педагогами, студентами та батьками); онлайн-спільноти для професійного розвитку (Facebook-групи та Telegram-канали «Інклюзивна освіта в Україні», «Дошкільна педагогіка», LinkedIn Learning, Microsoft Educator Center – сертифіковані курси з педагогіки та цифрових технологій у навчанні); платформи з підтримки інклюзивного навчання (Inclusive Education (UNESCO) – міжнародна база ресурсів для навчання викладачів інклюзивної освіти, портал «Нова українська школа» (nus.org.ua) – актуальні методичні матеріали, тренінги та досвід впровадження інклюзивної освіти в Україні, LearningApps, Plickers – інтерактивні вправи та технології адаптації освітнього процесу під різні потреби дітей); цифрові інструменти для розвитку професійних компетентностей (ThingLink, Canva, Prezi – сервіси для створення

інтерактивних навчальних матеріалів, презентацій та інфографіки, Mentimeter, Kahoot, Quizizz – застосунки для інтерактивного оцінювання знань та створення креативних завдань, Trello, Notion – платформи для організації освітнього процесу та розробки індивідуальних планів навчання).

Отже, застосування інноваційних підходів до підготовки майбутніх вихователів сприяє розвитку їхньої професійної майстерності, підвищенню рівня інклюзивної компетентності та ефективній роботі в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Підготовка майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивного середовища є важливим завданням сучасної педагогічної освіти. Вона потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення освітніх програм, підвищення рівня практичної підготовки та розвиток особистісних якостей педагогів, тільки таким чином можна забезпечити якісне інклюзивне дошкільне виховання та рівні можливості для всіх дітей.

Список використаних джерел

1. Малишевська І. А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка. Київ, 2018. 523 с.
2. Домінанти становлення інклюзивного соціуму в Україні : монографія / [М. М. Тріпак та ін.] ; за заг. ред. А. Тріпака, С. Петрухи, А. Тимківа ; Навч.-реабілітац. закл. вищ. освіти «Кам'янець-Поділ. держ. ін-т». Кам'янець-Подільський : Західноукр. нац. ун-т, 2022. 456 с.
3. Буйняк М. Г. Психологічна готовність педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: соціально-психологічний тренінг : навч.-метод. посіб.; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2021. 115 с.
4. Компанець Н. М., Луценко І. В. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими потребами в умовах інклюзивного ДНЗ : навч.-метод. посіб. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки. Київ : Симоненко О. І., 2018. 67 с.
5. Калиновська І. С. Підготовка майбутніх практичних психологів до роботи в умовах інклюзивного навчання: теорія і практика : монографія; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Сочінський М. М. [вид.], 2020. 183 с.

Мартинюк Леся Іванівна,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»

Мартинюк Вадим Володимирович,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»

ПАТРІОТИЗМ ПОЧИНАЄТЬСЯ З КОЛИСКИ (ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ)

*Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є – дорога, явори,
усе моє, все зветься – Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори.*

Ліна Костенко

Патріотизм – одне з найглибших почуттів, закріплене століттями й тисячоліттями історичних подій. Не можна бути патріотом, не відчуваючи особистого зв'язку з Вітчизною, не знаючи історії того, як любили та берегли її наші пращури, як боронили і боронять її незалежність наші діди, батьки, брати.

Патріотичне виховання є основою сталого розвитку суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства закону і соціальної справедливості. Видатний український педагог В.О. Сухомлинський рекомендував розпочинати виховання з дитинства, адже це найважливіший період людського життя. Він зазначав: «У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, готовності віддати життя за її щастя, велич, могутність, непримиренність до ворогів Вітчизни».

Молоде покоління має не тільки ідентифікувати себе з українським народом, а й прагнути жити в Україні, розбудовувати свою країну, служити Вітчизні на шляху її національного демократичного розвитку.

Виходячи з цього, одним із головних завдань української освіти є відродження національних традицій та забезпечення виховання сучасного громадянина як члена правового суспільства, демократичної держави, особистості, що цінує ідеали свободи й рівності, шанує і відстоює людську гідність. Воно має охоплювати весь освітній процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання та спиратися на національну історію, мову, культуру, права та обов'язки, що відображені в Конституції України.

Національно-патріотичне виховання покликане дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Воно має стимулювати розвиток суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства права, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту народу.

Дошкільне дитинство – найважливіший період становлення особистості людини, коли закладаються основи громадянських якостей, формуються перші уявлення дітей про навколишній світ, суспільство і культуру. У дошкільному віці почуття панують над усіма сторонами життя дитини.

Мета патріотичного виховання дітей дошкільного віку полягає в тому, щоб посіяти і виростити в дитячій душі зерна любові до рідної природи, до рідного дому і сім'ї, до історії й культури країни, створеної зусиллями рідних і близьких людей, тих, кого звуть співвітчизниками. Виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку – одна із завдань морального виховання, що включає в себе виховання любові до близьких людей, до дитячого садка, до рідного селища, міста і до рідної країни. Патріотичні почуття закладаються в процесі життя і буття людини, що знаходиться в рамках конкретного соціокультурного середовища. Люди з моменту народження інстинктивно, природно і непомітно звикають до навколишнього середовища, природи і культури своєї країни, до побуту свого народу.

Завданнями морально-патріотичного виховання дошкільнят є:

- виховання у дитини любові і прихильності до своєї сім'ї, дому, дитячого садка, вулиці, міста;
- формування дбайливого ставлення до природи і всього живого;
- виховання поваги до праці;

- розвиток інтересу до українських традицій і промислів;
- формування елементарних знань про права людини;
- розширення уявлень про міста України;
- знайомство дітей з символами держави (герб, прапор, гімн);
- розвиток почуття відповідальності і гордості за досягнення країни;
- формування толерантності, почуття поваги до інших народів, їх традицій.

Основними напрямками патріотичного виховання дошкільнят є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Основними формами патріотичного виховання дошкільнят є:

- інформаційно-масові (години спілкування «Україна – єдина країна»; «Я – українець. І цим пишаюсь...», «Моє рідне місто», Урок мужності і милосердя під девізом «Борімося – поборемо!», «Тих днів у пам'яті не стерти і сьогодні» до річниці визволення України від німецько-фашистських загарбників; Відзначення дня української писемності та мови «Чистота мови-чистота душі»; Проведення Дня скорботи та пам'яті з нагоди відзначення роковин Голодомору 1932-1933 років в Україні «Голгофа народних страждань», Уроки мужності до Дня Збройних Сил України «Воїном бути почесно». Інформаційна година: «День партизанської слави», «Революція на граніті»;

- діяльнісно-практичні (загальнодошкільне свято «День козака» до Дня захисника і захисниць України «Фестиваль козацької пісні»; акції «Привітай воїна», «Українському солдату-захиснику!!!», «Відчуй себе українцем, одягни вишиванку»; флеш-моб «Хай серце не втрачає доброти. Повертайся живим!»);

- інтегративні (участь у гуртковій роботі);

- індивідуальні (проведення майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців ЗСУ, робота у загонах «Милосердя»);

- реалізація виховних проєктів: «Рідний край, де ми живемо, Україною звемо» (літературно-музичні композиції за творами українських дитячих письменників і композиторів); «Я і моя родина – казковий дивосвіт» (літературно-музичні композиції за творами українських дитячих письменників і композиторів); «Моя маленька

батьківщина» (презентація виставки творчих робіт дітей та батьків за творами українських дитячих письменників);

- проведення виховних заходів у формі: зустрічей з волонтерами, учасниками АТО, УБД; інсценізацій українських народних та сучасних казок; майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців Збройних сил України; лекцій-бесід, у тому числі із залученням представників громадських об'єднань, щодо необхідності дотримання у повсякденному житті демократичних принципів;

- проведення виставок малюнків, плакатів, газет, фоторепортажів, творчих робіт тощо на патріотичну тематику;

- написання листів, виготовлення оберегів тощо для учасників бойових дій;

- сприяння екскурсійній діяльності.

Слід зазначити, що патріотичні почуття в дитини формується під впливом родини, оточення, виховної роботи педагогів, особистого прикладу дорослих та медіапростору. Вихователі мають можливість впливати на якісно проведений час в рамках дитячого садочку та мають своїм прикладом та через відповідні методи взаємодіяти з родинами дітей. Психологи стверджують, що найсприятливішим для початку формування патріотичного виховання є середній дошкільний вік. В цей період взросління активізується інтерес дитини до соціального світу.

Отже, у сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває патріотичне виховання дітей.

На сучасному етапі розвитку України виникає необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Список використаних джерел

1. Актуальність патріотичного виховання дошкільнят [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/aktualnist-patrioticnogo-vihovanna-doskilnat-315335.html>

2. До питання щодо патріотичного виховання у дітей дошкільного віку під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/do-pytannia-shchodo-patriotichnoho-vykhovannia-u-ditei-doshkilnoho-viku-pid-chas-viiny-570864.html>

3. Патріотичне виховання дітей у сучасному освітньому середовищі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://naurok.com.ua/patriotichne-vihovannya-ditey-u-suchasnomu-osvitnomu-seredovischi-412403.html>

4. Патріотичне виховання сучасної молоді як цілеспрямований процес успішної соціалізації особистості: методичний посібник /Укл.: Л. І. Мартинюк, В. В. Мартинюк. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. – 179 с.

5. Сучасний погляд на патріотичне виховання в ЗДО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/sucasnij-poglad-na-patrioticne-vihovanna-v-zdo-110290.html>

Матвієнко Світлана Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗАНЯТЬ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ МАЛЮВАННЯМ

Актуальною проблемою сучасної освіти є пошук шляхів оновлення практики закладів дошкільної освіти у різних напрямках роботи з дітьми раннього та дошкільного віку. Зазначимо, що в останні роки активізувалися наукові розробки стосовно педагогіки раннього дитинства. Це стосується й оновлення методичних засад різних напрямів роботи з дітьми раннього віку, у тому числі – в такому виді образотворчої діяльності, як малювання. Вагому роль у процесі організації образотворчої діяльності дітей раннього віку відіграє доцільний *психолого-педагогічний супровід*. Активні наукові розробки щодо організації психолого-педагогічного супроводу дітей раннього віку здійснені О. Венгловською, Н. Гавриш, В. Дем'яненко, О. Кононко, К. Крутій, Я. Курінним, С. Курінною, С. Матвієнко, О. Половіною, І. Кондратець, В. Рагозіною, О. Шадюк та ін. дослідниками.

На думку К. Крутій, *супровід* дорослим дитини на її життєвому шляху – це рух разом із нею, поряд із нею, іноді – трохи попереду, якщо треба пояснити можливі шляхи. Супроводжуючи дитину, дорослий уважно придивляється і прислухається до свого юного супутника, його бажань, потреб, фіксує досягнення і труднощі, що виникають, допомагає порадами і власним прикладом орієнтуватися на Шляху, розуміти і приймати себе. Однак не намагається контролювати, нав'язувати свої шляхи й орієнтири. І лише коли дитина загубиться або попросить допомоги, допомагає їй знов повернутися на свій шлях [2, с. 186].

Психолого-педагогічний супровід дітей раннього віку характеризується низкою концептуальних позицій, які у взаємодії з малюками мають урахувати дорослі: формування інтересу до пізнання Світу; заохочення активності та почуття допитливості кожної дитини, її відкритості до спілкування й спільної діяльності; спонукання до прояву ініціативи, готовності до експериментування; самовираження й творчого випробування себе [3, с. 110].

Погоджуємося з думкою, висловленою О. Половіною стосовно того, що педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей має бути побудованим не на інтелектуальному розвитку, а на розвитку й організації почуттєвої сфери дитини [4, с. 46]. Зазначимо, що усі види образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація та конструювання) є чудовим «полем» успішного розвитку дитини за уникнення стереотипності та шаблонності з боку дорослого у психолого-педагогічному супроводі такої роботи.

Привертають увагу наукові розробки О. Половіної та І. Кондратець щодо запровадження засад *артосвіти* стосовно дітей раннього віку. Вчені пропонують низку аспектів психолого-педагогічного супроводу артосвіти дітей раннього віку: 1) орієнтація на естетичне сприйняття довкілля й відчуття краси в оточенні; 2) мотивація дітей до дослідницько-мистецької діяльності; 3) надання свободи вибору й самостійності в набутті досвіду дій із різними матеріалами; 4) розвиток вольової сфери дітей й бажання отримати результат; 5) закладання основ емоційної, чуттєвої та емпатійної культури дітей раннього віку; 6) підтримка ініціативи та особистісного потенціалу кожної дитини; 7) відчуття природних ритмів, потреб і прагнень дитини раннього віку [5, с. 77].

Безперечно, окреслені аспекти обумовлені специфікою: віку дітей, видів мистецько-творчої діяльності, які реалізуються стосовно раннього віку та іншими чинниками. Щодо специфіки такого виду образотворчої діяльності, як малювання, можна зазначити, що воно дає великі можливості дитині в її особистісному, сенсорному та творчому розвитку.

Малювання є одним із видів образотворчої діяльності, який дозволяє дитині виразити її власне ставлення до навколишнього світу. У процесі роботи над малюнком в дитини удосконалюються не тільки перші несміливі технічні уміння роботи з фарбами, плямами, лініями тощо. У даному процесі для дитини вибіркове та випадкове сприймання навколишнього трансформуються в цілеспрямоване естетичне пізнання.

Для дітей 2-го та 3-го років життя в їхніх заняттях малювання дорослим реалізується низка завдань, зокрема: розвиток інтересу до дій

з різними художніми матеріалами, формування умінь бачити асоціативний образ у плямах, мазках і лініях, створювати образ за уявленням, передавати форму. Малюнки діти можуть створювати на різних видах паперу, різними матеріалами й предметами, а також пальцями, долонями тощо.

У супроводі занять дітей раннього віку малюванням важливо спрямувати діяльність дітей від її подібності характеру рухливої гри до «малювання», в якому можливо передати образ, навколишній світ тощо. Діти цього віку потребують спілкування з дорослим, його уваги до того, що виходить у процесі малювання. Також дітям надзвичайно важливо почути схвалення за старанність, елементи творчості, виявлений дитиною інтерес до діяльності тощо.

Психолого-педагогічний супровід занять дітей малюванням потребує від педагога розуміння того, як слід організувати індивідуальні заняття дітей цією діяльністю і який розвивальний та творчий потенціал мають подальші підгрупові заняття. Для вихователя важливо правильно організовувати дитяче експериментування з матеріалами (вода, фарби, кетчуп, сік овочів тощо) та предметами (пір'їнка або листок, змочені у фарбі, половинка овочу тощо), навчити прийомів роботи з гуашевою фарбою, пензликом тощо.

Не можна не погодитися з думкою С. Курінної, Я. Курінного про те, що дитина раннього віку потребує більше уваги, тепла і любові від вихователя, ніж старші діти. Любов до дитини раннього віку це системоутворювальний початок до спільної, партнерської взаємодії. На думку науковців «сердечна увага» як «око душі», яке не дозволяє схибити. Любов до дитини породжує віру в неї, оптимізм, чутливість, багатство переживань, в тому числі й педагогічно спрямованих [1].

У заняттях дітей малюванням, як й іншими видами художньо-продуктивної діяльності, вихователь здійснює розвиток вольової сфери дошкільників, підтримує бажання отримати результат. У процесі педагогічного супроводу формуються такі особистісні якості, як посидючість, акуратність, старанність, уміння доводити розпочату справу до кінця.

Узагальнюючи можна зазначити, що психолого-педагогічний супровід розвитку дітей раннього віку є дуже важливим напрямом діяльності сучасної дошкільної освіти. Він потребує подальших наукових розробок, що дозволить осучаснити методичні основи роботи з дітьми раннього віку.

Список використаних джерел

1. Курінна С., Курінний Я. Деякі теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до ефективної соціалізації дітей

раннього віку. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2021. №.1 (100). С. 167.

2. Крутій К. Концептуальні засади психолого-педагогічного супроводу: принципи і техніки. Актуальні проблеми психолого-педагогічного та соціального супроводу дитини на ранніх етапах соціалізації. С. 185-190.

3. Матвієнко С. Забезпечення готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку у ЗДО. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти України з інтеграцією в європейський освітній простір: монографія / Наукова редакція: Зоя Шарлович, Олена Кононко. Ломжа – Ніжин. Видавництво: MANS w Łomży. 2024. С. 102-131. https://mans.edu.pl/fcp/iOEUFzs9BjEkLTg1Y1BSeoN_YAVTHwIIIOgIaT_AIABCRvRQMEOjBBaHICPXNtSBk6PjIyBV4RBDYnD1cYTk8cOjYCEg/2/public/wydawnictwa/monografia_lomza-nizyn_2024_compressed.pdf#page=102

4. Половіна О. Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. Вип. 9. С. 45-50.

5. Половіна О.А, Кондратець І.В. Артосвіта дітей раннього віку: аспекти психолого-педагогічного супроводу. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Серія: Психологія. Педагогіка*. Вип. 38 (2). С. 77-82.

Матвійчук Світлана Володимирівна,
директор, Хмельницький заклад дошкільної
освіти №11 «Золота рибка» Хмельницької
міської ради Хмельницької області, Україна

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що сім'я виступає дієвим, моделюючим, соціальним, комунікативним, культурним інститутом виховання, навчання і самореалізації особистості.

Зазначена тенденція збільшує роль партнерської взаємодії педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з родинами вихованців. Підвищення культури відповідального батьківства посилює необхідність педагогічного просвітництва сімей, які опинилися перед численними соціальними, духовними, екологічними

викликами сьогодення.

Участь батьків або осіб, які їх замінюють, у розвитку компетентностей дитини, залучення сімей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти утверджує позиції про те, що кожен з батьків є відповідальним за виховання, розвиток і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та усвідомленого ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності [1].

Взаємодія закладу дошкільної освіти з родинами дітей спрямована на формування високого рівня психологічної культури всіх учасників освітнього процесу і на рівні знань та настанов, і на рівні повсякденного спілкування.

В умовах сьогодення педагогічний колектив нашого закладу ініціює різноманітні форми участі батьків в освітньому процесі, так як вони, відповідно до статті 18 Закону України «Про дошкільну освіту» є його учасниками та згідно статті 20 даного Закону, мають права та обов'язки у сфері дошкільної освіти, визначені чинним законодавством [2].

В закладі батьки вихованців взаємодіють з педагогічними працівниками на принципах педагогіки партнерства, сприяють досягненню дитиною результатів, передбачених освітньою програмою, враховуючи рекомендації педагогів.

Сьогодні, в умовах дії правового режиму воєнного стану педагоги закладу повноцінно надають освітні, інформаційні та консультативні послуги родинам наших вихованців. Питання організації комунікації зі всіма учасниками освітнього процесу зараз посідає ключове місце. Найважливішими напрямками для нас є:

- психологічна та емоційна підтримка дітей;
- навчання правил поведінки в умовах воєнного стану;
- адаптація та підтримка родин дітей – внутрішньо переміщених осіб;
- розвиток критичного мислення та медіаграмотності;
- національно-патріотичне виховання;
- взаємопідтримка та взаємодопомога між батьками та педагогами під час спільної діяльності.

Партнерська взаємодія – це особлива форма зв'язку між учасниками освітнього процесу, під час і в результаті якого відбувається взаємозбагачення інтелектуальної, емоційної та діяльнісної сфер учасників цього процесу, що має соціально значущий характер [3].

Основне завдання партнерської взаємодії ми вбачаємо у наданні кожному вихованцю оптимальних умов для реалізації його здібностей з врахуванням індивідуальних особливостей.

Соціально-педагогічне партнерство як чітко визначена система

взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу забезпечує:

- на рівні сім'ї: створення стимулюючої духовної та морально-психологічної атмосфери, інтеграцію зусиль з закладом дошкільної освіти, оволодіння необхідними психолого-педагогічними знаннями;
- на рівні діяльності педагогів: стимуляцію до творчого пошуку, розвиток вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання, пріоритет відносин співробітництва, модернізацію форм та методів навчання і виховання;
- на рівні діяльності адміністрації закладу дошкільної освіти: підбір педагогічних кадрів відповідного рівня, які здатні сприяти розвитку кожної дитини, створення умов для самостійної діяльності педагогів та підвищення їх загальнокультурного та професійного рівня;
- на рівні закладу дошкільної освіти: адаптацію змісту заходів для вихованців, розробку програм взаємодії, створення позитивного іміджу закладу.

Від участі батьків вихованців у діяльності закладу дошкільної освіти, виграє дитина, тому ми практикуємо такі форми роботи: ведення сайту закладу, розміщення інформації про діяльність та здобутки дітей на сторінках у соціальній мережах, ведення чатів батьківських груп, «сриньки довіри», засідання «круглих столів» тощо.

Організуюючи різноманітні форми роботи з батьками вихованців, ми переконалися, що традиційні форми, такі як батьківські збори, групові та підгрупові консультації, доповіді, лекції тощо, є малоефективними. Якщо на перших батьківських зборах вдавалося досягти високих відсотків присутності (в загальному приблизно 80% батьків від кількості новоприбулих дітей), то згодом значно знижувалась відвідуваність даної форми роботи. Це спонукало нас до пошуку та більш активного впровадження інноваційних форм співпраці з батьками.

Високу ефективність мають дискусії та брифінги, які педагоги організовують як «Запитуйте – відповідаємо». Перед проведенням даних форми роботи педагоги організовують анонімне анкетування батьків онлайн (використовуємо анкети, створені за допомогою онлайн-редактора форм) приблизно за тиждень до запланованої дати проведення згідно певної теми. Проаналізувавши відповіді, визначається коло запитань, які цікавлять батьків і складається план проведення заходу. Такий підхід дозволяє надати саме ту інформацію за оптимальний час, яка є цікавою і необхідною, не перенавантажуючи присутніх зайвим.

Позитивним досвідом є організація тижнів батьківського самоврядування, Днів відкритих дверей, Днів добрих справ з активним залученням батьків до проведення різноманітних форм роботи з

дітьми. Можливість спробувати себе в ролі вихователя або помічника сприяє мінімізації виникнення конфліктних ситуації між батьками та педагогами, налагодженню довірливих стосунків, створенню атмосфери взаємопідтримки та взаємодопомоги, позитивного психологічного мікроклімату.

Засідання «Школи молодих батьків», «Клубу відповідального батьківства» дають змогу здійснити обмін досвідом сімейного виховання, поділитись з педагогами власними креативним ідеями, сучасними підходами щодо розвитку, навчання та виховання вихованців, отримати необхідну консультативну допомогу від спеціалістів закладу, відчувати себе важливою частинкою єдиного цілого.

Спільна участь в ярмарках, різноманітних проєктах, акціях (наприклад «Озеленимо планету», «Годівничка для пташок», «Книга розуму навчає» тощо) дозволяє батькам відчувати себе повноцінним учасником освітнього процесу, а не відокремленим спостерігачем.

Отже, успішний розвиток кожної дитини значною мірою залежить від встановлення та налагодження партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Використання різноманітних форм роботи з родинами наших вихованців дає позитивний результат: відбуваються зміни у характері взаємодії між педагогами та батьками, більшість з них стають незамінними та надійними помічниками. Всією своєю діяльністю педагоги мають доводити, що залучення батьків до освітнього процесу, зацікавлена участь в ньому важлива та необхідна для розвитку кожної дитини. Педагогічний колектив та колектив батьків – це має бути єдиний живий організм, об'єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. №7. С.4-19.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
3. Педагогічне партнерство ЗДО з учасниками освітнього процесу: навчально-методичний посібник / укл. Л.В. Бобро. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 146 с.

Матішак Маріанна Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

Скоморовська Ірина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гармонійний розвиток дитини є першочерговим завданням сучасної дошкільної освіти. Визначальна роль при цьому належить педагогу, який має забезпечити максимально сприятливі умови для такого розвитку, адаптувати освітній процес в ЗДО до потреб, інтересів і можливостей дітей спираючись при цьому на вимоги нормативних документів, програм розвитку дітей дошкільного віку, методичної літератури та наукових здобутків у галузі дошкільної освіти. Ще на етапі професійної підготовки необхідно формувати у майбутніх вихователів ЗДО високий рівень фахової компетентності, ознайомлювати їх з інноваційними технологіями і методами освіти і виховання дітей, формувати готовність до використання на практиці здобутків педагогічної науки.

Необхідність удосконалення змісту, форм і методів дошкільної освіти, застосування сучасних освітніх технологій в освітньому процесі ЗДО засвідчено Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти та іншими нормативно-правовими документами. У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» зазначено вимоги до особистості фахівців дошкільної освіти, представлено загальні та професійні компетентності. Відповідно до положень аналізованого документа з-поміж професійних компетентностей виокремлено «здатність обирати ефективні методи, форми та засоби організації освітнього процесу відповідно до запитів і потреб здобувачів освіти», а також «здатність організовувати ігрову та інші види дитячої діяльності та підтримувати види діяльності, ініційовані дитиною» [6].

Для успішної реалізації завдань і вимог нормативних документів та професійного стандарту необхідно на етапі професійного навчання формувати в майбутніх вихователів ЗДО здатність аналізувати різні форми і методи освітньо-виховної роботи, добирати оптимальні види

діяльності для дітей дошкільного віку. Проєктна діяльність дітей є одним з дієвих засобів удосконалення освітнього процесу ЗДО, оскільки забезпечує пізнавальний, мовленнєвий, соціальний та особистісний розвиток дітей дошкільного віку.

Результати аналізу сучасної наукової літератури засвідчили інтерес дослідників до проблеми використання проєктної діяльності в роботі з дітьми дошкільного віку. Методичні й організаційні питання професійної підготовки майбутніх вихователів до інноваційної діяльності наведено в дослідженнях Н.Гончар, І.Дичківської, Г.Іванюк, Л.Іщенко, О.Кудрявцевої, К.Кузнєцової, О.Листопада, І.Мардарової, О.Нич, І.Підлипняк, І.Шахіної та ін. Шляхи підготовки фахівців дошкільної освіти до організації проєктної діяльності дітей представлено в наукових розвідках Л.Козак, О.Кошіль та ін. Методичні аспекти організації проєктної діяльності дітей дошкільного віку наведено в публікаціях Л.Іванчук, Т.Корж, Т.Піроженко, Л.Присяжнюк, С.Тесленко та ін.

Підготовка майбутніх вихователів ЗДО до організації проєктної діяльності дітей дошкільного віку здійснюється шляхом вивчення здобувачами дисциплін загальної і професійної підготовки відповідно до навчального плану, а також проходження різних видів педагогічної практики. Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін у здобувачів необхідно сформулювати уявлення про сутність і зміст основних педагогічних категорій, різновиди технологій і методів, які доцільно використовувати в роботі з дітьми раннього і дошкільного віку, загальні вимоги до організації і проведення занять та інших форм освітньої роботи в ЗДО загалом і зокрема, специфіку проєктної діяльності в роботі з дошкільниками. Окрім зазначеного, під час організації проєктної діяльності необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку психічних процесів у дітей та особливості їх прояву в різні вікові періоди, пізнавальні можливості, розвиток у дітей соціальних навичок спілкування і взаємодії тощо.

У змісті методик дошкільної освіти здобувачі ознайомлюються з практичними аспектами використання проєктної діяльності для різних напрямів: розвиток мовлення дітей, формування елементарних математичних уявлень, ознайомлення з природним і соціальним довкіллям тощо відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та чинних програм розвитку дітей дошкільного віку.

Проєктна діяльність інтегрована у змісті інноваційної педагогічної діяльності. І.Підлипняк виокремлює напрями такої діяльності в ЗДО різного типу, а саме: розвиток дитини дошкільного віку (створення умов для гармонійного фізичного, інтелектуального, соціального, емоційно-вольового та інших видів розвитку);

удосконалення системи управлінсько-методичної діяльності в закладі дошкільної освіти (варіативність освітніх програм і педагогічних технологій, проєктування предметно-розвивального середовища, створення нових моделей закладів); особистісно-професійний розвиток вихователів ЗДО (оволодіння новим змістом і технологіями роботи з дітьми, батьками, соціальними партнерами, розвиток інноваційного мислення й гуманістичної спрямованості, підвищення професійної компетентності) [5, с.33]. Отож, майбутні вихователі ЗДО мають ознайомитися з можливостями застосування проєктної діяльності в роботі з дошкільниками.

Розвиток пізнавального досвіду дітей дошкільного віку засобами проєктної діяльності має ґрунтуватися на вимогах чинних програм розвитку дитини дошкільного віку. У змісті програм представлено показники розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку і вказано потенціал використання методу проєктів в освітньому процесі ЗДО.

Як підкреслюють сучасні дослідники, проєктна діяльність з дітьми дошкільного віку має здійснюватися систематично, цілеспрямовано і послідовно. Однак у науковій літературі існують різні підходи до поетапності проєктної діяльності в ЗДО. У посібнику «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи» (2023) виокремлено такі етапи проєктної діяльності:

- 1) підготовка до проєктної діяльності - діти набувають відповідних знань та наукових уявлень (на основі змісту чинних програм розвитку дитини);
- 2) формулювання проблеми (педагог залучає дітей до формулювання проблеми);
- 3) обговорення проблеми, визначення мети, завдань, плану роботи та кінцевих результатів;
- 4) робота над проєктом за планом, уточнення та коригування за потреби;
- 5) презентація результатів проєкту;
- 6) аналіз роботи, результатів, проблем і визначення орієнтирів на майбутнє [1, с.57].

Т.Піроженко встановила шість етапів роботи над проєктом з дітьми дошкільного віку, а саме: визначення групової проблеми, обговорення та постановка завдання, безпосередня робота над проєктом, презентація продуктів діяльності, рефлексійний аналіз процесу діяльності та визначення нової проблеми [2, с.129]. У наукових публікаціях Т.Корж етапи проєктування дещо відрізняються від представлених. Авторка виокремлює мотиваційний, інформаційний, репродуктивний, узагальнюючий, творчий, рефлексивно-

оцінювальний етапи психолого-педагогічного проектування [3].

Розвиток пізнавального досвіду дітей дошкільного віку засобами проєктної діяльності потребує уваги, як вихователів, так і батьків. Тому педагоги мають залучати батьків дошкільників до процесу створення проєктів, оскільки науковці зазначають, що «зміст роботи закладу дошкільної освіти відображається в процесі організації педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як її особистісне надбання (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах сімейного виховання» [4, с.6].

Важливим аспектом у руслі досліджуваної проблеми вважаємо урахування інтересів дітей під час планування тематики проєктів та способів їх реалізації, Л.Козак з цього приводу зауважує «інтерес до змісту проєкту залежить від задоволення інтересів дитини; реалізації її потреб в активній діяльності, самовираженні; захопленості спільною діяльністю з дорослими і однолітками» [2, с.170]. Проєктна діяльність дітей дошкільного віку може реалізовуватися у таких різновидах: дослідницькі проєкти («Моя родина», «Подорож чарівної крапельки», «Тварини рідного краю»), творчі проєкти («Чарівний світ народної музики», «Українські вечорниці у бабусі»), ігрові проєкти («Улюблена іграшка подорожує», «День без іграшок»), ознайомлювально-інформаційні («Великодня писаночка», «Безмежний Космос»), літературно-творчі проєкти («Як народилася загадка?», «Поезії осіннього листочка»).

Організація проєктної діяльності дітей дошкільного віку має відбуватися в ігровій формі. Науковці зазначають, що необхідно залучати дітей до різних видів творчої і практичної діяльності та до безпосереднього контакту з різними об'єктами соціального оточення (екскурсії, зустрічі з людьми різних професій, ігри, практична діяльність тощо). При цьому рекомендується об'єднувати дітей в групи, мінігрупи із залученням до участі батьків дошкільників та представників різних професій.

Погоджуємося з думкою І.Підлипняк про те, що «професійна діяльність педагогів дошкільної освіти сьогодні визначається не тільки необхідністю набуття високого рівня загальноосвітньої, професійної та педагогічної компетентності, а й здатністю нестандартно підходити до різних освітніх ситуацій та здійснювати свою діяльність на інноваційних засадах» [5]. Відтак, на етапі професійної підготовки необхідно надати майбутнім вихователям ЗДО не лише теоретичні знання про особливості проєктної діяльності дітей та методику її організації, а й мотивувати студентів, викликати у них зацікавленість новими формами і методами освітньо-виховної діяльності, збагачувати досвід інноваційної педагогічної діяльності, стимулювати їх

пізнавальну активність і особистісну спрямованість на постійне професійне самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць. / за заг. ред.: О.А. Сорочинської, О.С. Олійник. Житомир: ФОП Левковець, 2023. 243 с.
2. Козак Л. В. Проєктна діяльність у закладах дошкільної освіти: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2022. 176 с.
3. Корж Т.М. Упровадження освітньої розвивальної технології психолого-педагогічного проєктування взаємодії дорослого з дитиною «Радість розвитку» у дошкільному навчальному закладі. URL: https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/07/Korzh_Tehnologiya-Radist-rozvytku.pdf
4. Нерянова С., Швачова О. Досягнення та перспективи розвитку дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. №1, 2021. С.3-6
5. Підлипняк І. Підготовка майбутніх фахівців з дошкільної освіти до інноваційної діяльності. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2. 2022. С.30-36. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.5>
6. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». № 755-21 від 19 жовтня 2021 р. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

Matsuk Liudmyla Oleksandrivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and
Methods of Preschool and Special Education,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

SPECIFICS OF THE U.S. PRESCHOOL TEACHERS TRAINING

According to the U.S. Bureau of Labor Statistics (BLS (<https://www.bls.gov/>)), the employment of preschool teachers may grow by 18% by 2030 [2]. This is much faster than the growth in demand for other professions within the general labor force in the United States. This growth is likely due to the focus on improving the level of preschool education in the country. It is also explained by the U.S. educational policy which promotes the importance of emotional, social, and intellectual development of a

preschool child. Preschool teachers are directly involved in this holistic process and play a key role in educating preschool children.

In the United States, a preschool teacher cares for and teaches basic social, problem-solving, and language skills to children under the age of 5. In particular, preschool teachers: develop basic skills in children, such as recognizing colors, shapes, numbers, and letters; work with children in groups or one-on-one, depending on the needs of the children and the topic of the session; plan and implement an educational program that focuses on different areas of the child's development; organize activities so that children can successfully learn and explore the world around them; develop schedules and daily routines to provide children with sufficient physical activity and rest; monitor signs of emotional or developmental problems in each child and draw their parents' attention to them; keep records of children's progress, their interests, daily routines and inform parents in these areas. In such way, the U. S. preschool educators are responsible for the mental and social preparation of children for school. As American scholars argue, children who are taught by qualified preschool teachers are more communicative, demonstrate more developed use of language and perform cognitive tasks at a higher level [3; 7].

In the United States, employers typically require that preschool teachers have at least a bachelor's degree, which can provide early childhood teachers with more career opportunities in the future. While preschool teachers are expected to have at least a bachelor's degree in Early Childhood Education and Development and a teaching certificate, only 18 states require private early childhood educators to have any kind of teacher training [1].

In the United States, a bachelor's degree program may be preceded by an associate's degree at a two-year college. However, an associate's degree in early childhood education is usually not enough to work as an early childhood educator, but it does provide employment opportunities as an assistant preschool teacher. If a person does not have a college degree or a degree not in education, they can earn the Certified Childcare Professional (CCP) certification, which is awarded by the National Agency for Accredited Early Childhood Education and Development. Obtaining this certification requires letters of recommendation and 720 hours of work experience in a preschool educational institution, as well as completing a 180-hour professional development training. Also, depending on the state of the USA, it is possible to earn the Child Development Associate (CDA) certification from the Council for Professional Recognition (<https://www.cdacouncil.org/en/>). This certification requires 120 hours of formal education and a total of 480 hours of practical experience as an early childhood educator within the past five years [7].

Early childhood educators in the United States are also expected to

respond to a number of educational initiatives being developed by various consortia, professional organizations, and individual states. These initiatives set standards for the learning and development of preschool children, such as language and literacy skills [5]. However, few of these standards take into account the diverse needs of children and the different contexts in which they grow up. In response, the current standards for early childhood education, supported by the National Association for the Education of Young Children (NAEYC (<https://www.naeyc.org/>)), recommend that preschool teachers engage more in fieldwork (e.g., observation, teaching internship, etc.) where they can practice what they have learned [6].

To conclude, it should be emphasized as publicly funded early childhood education programs expand across the United States in the hope that they will improve the effectiveness of early childhood development, the demand for qualified early childhood educators is increasing. Meeting this demand is a challenge in the United States, as there is no agreed-upon baseline for early childhood education professionals at the state level. Preschool teacher training in the United States is the domain of many agencies and institutions, including universities, community colleges, resource and referral agencies, and professional organizations that offer conferences and individual consultants, etc. But they all tend to work independently of each other. To date, there is no specific coordinated strategy for training early childhood professionals at the state level in the United States. Therefore, in order to create a qualified workforce for the early childhood sector in the United States, it is necessary to combine all the resources that are currently located in separate agencies and educational institutions into a certain coordinated system of professional training of educators.

References

1. Ackerman D. J. States' efforts in improving the qualifications of early care and education teachers. *Educational Policy*. 2004. Vol. 18. P. 311–337.
2. Barnett W. S. Better teachers, better preschools: Student achievement linked to teacher qualifications. *Preschool Policy Matters*, 2. New Brunswick, NJ: NIEER, 2003. P. 1–13.
3. Bowman B. T., Donovan M. S., Burns M. S. Eager to learn: Educating our preschoolers. Washington, DC: National Academy Press, 2001. 464 p.
4. Bredekamp S. Early childhood education. *Handbook of research on teacher education* / J. Sikula, T. Buttery, E. Grayton (eds.). New York: Simon & Schuster Macmillan, 1996. P. 323–347.
5. Burns M. S., Midgette K., Leong D., Bodrova E. Prekindergarten benchmarks for language and literacy: Progress made and challenges to be met. New Brunswick, NJ: NIEER, 2003. 20 p.

6. Hyson M. Preparing early childhood professionals: NAEYC's standards for programs. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children, 2003. 158 p.

7. Saracho O. N. Early childhood teacher preparation programmes in the USA. *Early Child Development and Care*. 2012. Vol. 183, № 5. P. 571–588. DOI: <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.673488>

Мачинська Наталія Ігорівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ПЕРФЕКЦІОНІЗМ ЯК ОСОБИСТІСНА ВЛАСТИВІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Перфекціонізм - це переконання, що ідеал може і повинен бути досягнутий. Перфекціоністи - це люди, які постійно прагнуть до ідеального результату, який вони намагаються досягнути як у професійній, так і в особистій сферах, а також у зовнішньому вигляді. Важливим переконанням перфекціоністів є впевненість: якщо результат роботи неідеальний, то він не має права на існування. Саме тому, вважають перфекціоністи, потрібно намагатися і вдосконалюватися далі. Разом з тим існує вірогідність, що намагатися зробити все якнайкраще може перешкоджати професійній діяльності.

О. Лоза наголошує, що перфекціонізм є особистісною рисою, яка виражається у прагненні досягати досконалості у різних сферах життєдіяльності і може виявлятися як у конструктивних, так і в деструктивних формах. Дослідницею обґрунтовано авторське бачення структурної моделі перфекціонізму, що містить два компоненти – високі особистісні стандарти, що відображають бажання бути досконалим, та поляризацію мислення, що характеризує жорстке ставлення до помилок [2, с. 154].

А. Вавілова стверджує, що перфекціонізм є особистісним феноменом, який полягає у прагненні до досконалості, передбачає висунення високих стандартів до себе та інших людей, прагнення відповідати очікуванням соціального оточення з метою отримання схвалення та визнання і має дві форми прояву – конструктивну (позитивну) та деструктивну (негативну). Дослідниця переконана, що деструктивний перфекціонізм призводить до негативних наслідків для особистості на когнітивному, емоційному, мотиваційному, діяльнісному та інтерперсональному рівнях і може існувати як в межах

відносної норми, так і в межах патології [1, с. 14].

На думку інших дослідників, перфекціонізм та його складові, такі як спрямованість на себе, на інших, соціально обумовлений перфекціонізм пов'язані з проявами ситуативної та особистісної тривожності. Саме при високій тривожності дослідники наголошують на появі високого рівня перфекціонізму. Тож перфекціонізм загалом, в тому числі й юнацький, розглядається авторами як прагнення суб'єкта доводити результати будь-якої діяльності до відповідності найвищим стандартам, як прагнення до самовдосконалення і потреба бути бездоганним у всьому; є відносно стійкою особистісною рисою і має складну психологічну структуру (С. 190. Мотрук Т.О., Вертель А.В.).

З метою вивчення стану сформованості перфекціонізму як особистісної характеристики науково-педагогічних працівників ми провели опитування, окремі результати якого представлено нами у нашому дослідженні. В опитуванні взяли участь 72 науково-педагогічних працівників факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. Серед запропонованих питань ми проаналізуємо відповіді на три з них. Так, зокрема, респондентам було запропоновано визначити, наскільки така риса як організованість є важливою для них. Результати опитування представлено у круговій діаграмі на рис. 1.

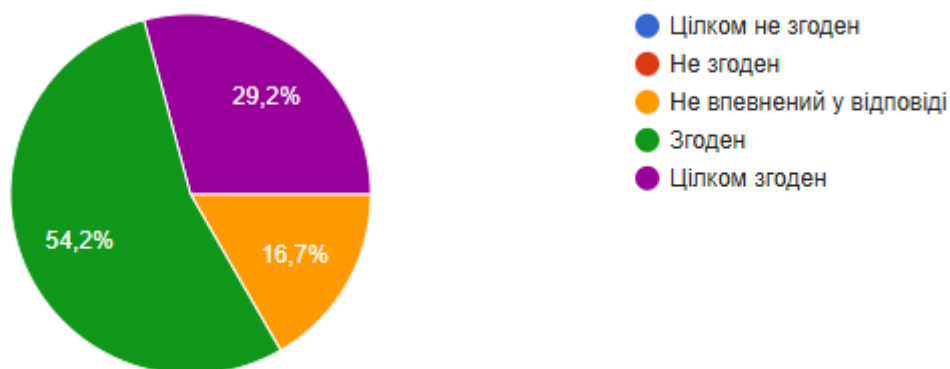

Рис. 1. Організованість як важлива риса.

Отримані результати дають можливість стверджувати, що організованість є характерною рисою для більшої частини респондентів. Для науково-педагогічних працівників така риса є дуже важливою для ефективної професійної діяльності, адже це дозволяє чітко організувати освітній процес, забезпечити відповідними навчально-методичними матеріалами здобувачів вищої освіти.

Наступним питанням нашого опитувальника було твердження «Для мене важливо, щоб я був повністю компетентним у тому, що

роблю». Результати опитування представлено у круговій діаграмі на рис. 2.

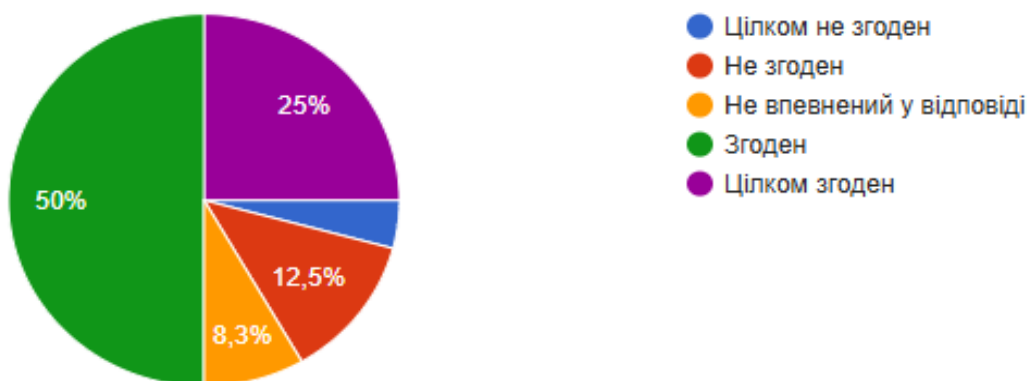

Рис. 2. Компетентність - як важлива риса.

Отримані результати свідчать про усвідомлення важливості професійної підготовки та необхідності розвитку й удосконалення власної професійної майстерності.

Пропонуємо результати опитування на ще одне запитання, зокрема: *Я маю бути засмучений, якщо зроблю помилку* (результати подано на рис. 3).

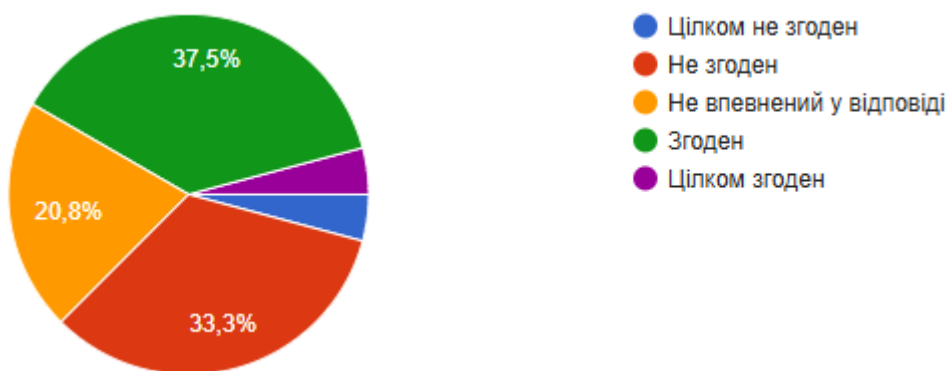

Рис. 3. Емоційна реакція на зроблену помилку.

Варто зазначити, що отримані результати є досить розмаїтими, але ми можемо стверджувати, що респонденти адекватно оцінюють свої потенційні професійні можливості. На основі даних ми припускаємо, що респонденти також є адекватними в оцінюванні професійних результатів усіх учасників освітнього процесу в умовах вишу.

Отримані результати - це незначна частина проведеного дослідження серед науково-педагогічних працівників з метою

вивчення стану сформованості перфекціонізму як особистісної властивості викладачів вишу. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у ґрунтовному аналізі отриманих результатів дослідження з метою виявлення причин появи та формування перфекціонізму у науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Вавілова А. Деструктивний перфекціонізм як чинник тривожно-депресивних патернів у підлітків. автореф. на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук. Київський університет імені Тараса Шевченка, 2019. 22 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JwU_B&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=U=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%AE983.723.3-81

2. Лоза О. О. Особливості перфекціонізму як особистісної риси державних службовців. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. 19.00.01. Київ: 2015. URL: <https://ispp.org.ua/2020/05/05/osoblivosti-perfekcionizmu-yak-osobististno%D1%97-risi-derzhavnix-sluzhbovciv/>

3. Мотрук Т.О., Вертель А.В. Особливості перфекціонізму в юнацькому віці. Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості. 2019. № 4. С. 182-192.

Машкіна Людмила Андріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія м. Хмельницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У системі освіти на сучасному етапі акцент роблять на управління цілісним педагогічним процесом на науковій основі, розуміння всієї його складності, знання механізмів і закономірностей педагогічної взаємодії, які сприяють розвитку особистості, що є основним завданням освіти. Діяльність кожного керівника, педагога освітнього закладу супроводжують інноваційні процеси, які дають їм змогу професійно саморозвиватися, реалізовувати творчий потенціал.

Інноваційні процеси є основним засобом розвитку систем

управління. Загальний інноваційний процес у системі управління охоплює сукупність окремих інновацій, кожна з яких може сприйматися як окремий інноваційний процес.

Для забезпечення якості та ефективності окремих нововведень і загального інноваційного процесу в управлінні необхідно враховувати, відстежувати, прогнозувати наслідки інновацій для системи управління; закладу освіти; психологічного клімату всередині управлінської спільноти; кожної частини об'єкта управління; кожного управлінця. Усе це виокремлює управління педагогічними інноваціями у самостійний вид діяльності, автономну наукову проблему [5].

Технічно його створюють у формі картотеки, заводячи на кожне нововведення закладу дошкільної освіти спеціальну карту. Як правило, це роблять на початку навчального року. Із впровадженням комп'ютерних систем змінилася технологія формування банку педагогічних ідей, але принципи залишилися ті самі. Картки, на яких фіксують педагогічні ідеї та їх основні характеристики, є формалізованими, тобто кожен їх пункт передбачає занесення конкретної інформації.

1. Проблема. У цьому пункті формулюють протиріччя у навчанні та вихованні, які змушують відмовитися від традиційної практики і почати пошук нової, або фіксують потребу, що спонукає необхідність впровадження інновації.

2. Мета інновації. Формулювання мети має бути своєрідною відповіддю на другу частину проблеми, тобто визначати параметри результату, в яких її має бути досягнуто. Метою нововведення, наприклад, може бути формування пізнавальних інтересів дитини; забезпечення умов для свободи вибору дітей; забезпечення умов для інтегрованого навчання й виховання здорових дітей і дітей з особливими потребами тощо.

3. Суть інновації. Мається на увазі комплекс взаємопов'язаних завдань, які потрібно розв'язати, щоб сприймати нову якість.

4. Прогнозований результат нововведення. Будь-який прогнозований результат повинен бути досяжними і вимірюваним. Як правило, передбачають очікувані позитивні результати, а також можливі втрати, негативні наслідки і заходи щодо їх уникнення. При цьому вказують параметри, за якими буде визначатися ефективність нововведення.

5. Класифікація інновації. Критерієм класифікації є галузь застосування інновації. У навчально-виховній сфері такими галузями можуть бути управління, дидактика, конкретна методика, психологія, гігієна, валеологія, тощо [1].

6. Інноватор. У цей пункт заносять відомості про особу, яка

запроваджує інновацію (вік, освіта, спеціальність, педагогічний стаж), а також її статус стосовно інновації (розробник, користувач, розповсюджувач).

7. Стадії нововведення. Всі стадії, які пододало нововведення, і та, на якій воно перебуває, мають бути пронумеровані і відповідно названі.

8. Експериментальна перевірка інновації. Пункт передбачає фіксацію результатів кожної експериментальної перевірки. Загальну їх кількість занотовують після закінчення навчального року.

9. Характер інноваційного процесу. Будь-який інноваційний процес може належати до одного з таких видів: констатуючий – відстеження процесу, констатація результатів; уточнюючий – корегування гіпотези відповідно до отриманих результатів; формуючий – перевірка ефективності системи впливів.

10. Перешкоди на шляху розроблення і впровадження. Йдеться про соціальні, матеріально-технічні перешкоди, що заважають впровадженню інновації, а також про загальнопедагогічні проблеми (управлінські, дидактичні, методичні, виховні та ін.).

11. Експериментальний контроль. Передбачає фіксування всіх видів контролю за впровадженням інновацій.

Такими видами є самоконтроль, експертний контроль, контроль громадськості. Самоконтроль використовують розробники, розповсюджувачі та користувачі інновації. Експертами можуть бути спеціалісти у відповідній галузі знань і практичної діяльності колеги по роботі, досвідчені керівники навчально-виховних закладів, методисти, завучі, науковці тощо. Громадський контроль здійснюють батьківські, профспілкові організації, рада кураторів тощо [2].

12. Оцінювання інновації. Його здійснюють за всіма придатними для конкретної ситуації показниками і в різних формах, що дає змогу побачити інновацію під різними кутами зору і в різних вимірах.

Важливим елементом управління інноваційною діяльністю є контроль за результатами, який загалом здійснює такі функції:

- констатація, експертна аналітична оцінка досягнутих результатів освітньої діяльності;
- констатація і оцінювання учасників інноваційного процесу, досягнутих ними результатів навчальної або виховної діяльності, спрямованої на розвиток освітнього закладу;
- констатація та оцінювання результатів управління інноваціями. відповідно до комплексно-цільової програми;
- формування каналів прямого і зворотного зв'язку для інформування та стимулювання учасників інноваційного процесу.

Оцінювання інноваційної діяльності вимагає певних знань з кваліметрії – науки про методи кількісного оцінювання якості

продукції.

Педагогічна експертиза як частина педагогічної кваліметрії спирається на засоби і методи вимірювання якостей, які застосовують під час експертизи навчальної і методичної літератури, структурування і планування навчального матеріалу, професіоналізму, майстерності педагогів тощо.

Для багатокритеріальної педагогічної характеристики інноваційної діяльності вихователя використовують кількісні та якісні параметри різних ознак інновацій.

Перспективи інноваційної діяльності залежать не лише від інноваційного потенціалу нововведення, а й від інноваційного потенціалу педагогічного колективу. Оцінювання рівня інноваційного потенціалу педагогічного колективу здійснюють за певними критеріями.

1. Сприйнятливість до нового. Цей критерій охоплює здатність передбачати розвиток і результати роботи, потребу в постійному професійному зростанні. Сприйнятливий до нового педагог постійно стежить за передовим досвідом у своїй сфері діяльності, намагається впровадити його з урахуванням освітніх потреб населення, суспільства. Він системно і наполегливо займається самоосвітою, розвиває власні ідеї у процесі педагогічної діяльності. Бачачи перспективи творчого розвитку, такий педагог прогнозує й аналізує свою діяльність, ефективно взаємодіє з батьками вихованців, колегами, науковими установами тощо [3].

Сприйнятливість педагогів до нового оцінюють, послуговуючись спеціальною шкалою оцінок, яка передбачає:

- 5 – р сприйнятливість сильно виражена;
- 4 – сприйнятливість виражена;
- 3 – виявляється, але не завжди;
- 2 – слабо виявляється;
- 1 – не виявляється.

2. Підготовленість до освоєння нововведень. Ідеться про інформованість педагогів про інновації, наявність потреби у зміні та оновленні освітнього процесу; вмотивованість їх на розроблення та освоєння нововведень; наявність системи знань і вмінь для успішної реалізації професійної діяльності, наявність знань і вмінь для дослідницької діяльності.

Оцінюють й за допомогою методів спостереження, анкетування, бесід, творчих завдань, створення спеціальних ситуацій, у яких може розкритися особистість педагога.

3. Ступінь новаторства педагогів і колективу ЗДО.

Норми оцінювання:

- попереднє оцінювання на вході;
- оцінювання за проектом, концепцією (очікуване);

Для контролю та експертного оцінювання результатів інновацій використовують спеціальні карти, що містять такі показники і норми.

Норми оцінювання: попереднє оцінювання на вході; оцінювання за проектом, концепцією (очікуване); оцінювання інших організацій (наприкінці навчального року); оцінювання експертами-спеціалістами (наприкінці навчального року); середня варіативна оцінка [4].

Показники:

1. Відображення результатів освітнього процесу:

- рівень здоров'я дітей і здорового способу життя;
- рівень виховання та навчання згідно з державними стандартами;
- рівень готовності дітей до навчання у школі;
- рівень використання різних методів навчання і виховання;
- рівень застосування різних форм організації освітнього процесу.

2. Відображення процесу управління:

- рівень інформаційного забезпечення;
- рівень мотивації членів колективу: дітей, педагогів, батьків;
- рівень педагогічного аналізу;
- рівень прогнозування результату;
- рівень планування результатів;
- рівень організації,
- рівень контролю на діагностичній основі;
- рівень регулювання і корекції;
- додатковий показник: стиль управління на демократичній основі.

3. Разом за 1 і 2 блоками експертне оцінювання здійснюють за чотирибальною системою:

- 0 – критичний рівень;
- 1 – низький рівень;
- 2 – припустимий рівень;
- 3 – оптимальний рівень [1].

На підставі отриманих даних виставляють середню варіативну оцінку за всіма показниками, потім підсумовують усі оцінки і ділять на кількість показників за кожним блоком. Оптимальними є показники 75% і вище; допустимими від 50 до 74%, критичними 40-49%,

Здійснений у такий спосіб аналіз дає змогу реально оцінити показники розвитку інновацій порівняно з вихідним рівнем, а також очікуваним за прогнозом і реальним на кінець навчального року.

Для остаточного аналізу інноваційної діяльності за показниками

наявних у банку інновацій карт, а також карт, за допомогою яких здійснюють контроль і експертне оцінювання результату інновації, вибудовуються діаграми, які засвідчують певні тенденції в інноваційному процесі і є основою для прийняття управлінських рішень щодо його корекції.

Завдяки цьому на завершення навчального року оцінюють усі показники та виявляють фактори, що сприяли або заважали отриманню прогнозованих результатів інноваційної освітньої діяльності. Результати експертного контролю та аналізу розглядають на засіданні педагогічної ради та затверджують програму регулювання і корекції інноваційного процесу.

Список використаних джерел

1. Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / за заг. Ред. Л. В. Зданевич, Л. С. Пісоцька, Н. М. Миськова, Л. О. Онофрійчук. Хмельницький: ХГПА, 2021. 254с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
3. Інновації в дошкільлі. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід: Посібник на допомогу дошкільним працівникам / Л. В. Калуська, М. В. Отрощенко. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 376 с.
4. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: навчальний посібник. Харків: Вид. група «Основа». 2009. 176с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2015. 448 с.

Мелешко Вікторія Дмитрівна,

старший викладач кафедри вокалу та
диригентсько-хорових дисциплін

Сербіна-Лукасюк Людмила Петрівна,

старший викладач кафедри вокалу та
диригентсько-хорових дисциплін,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні освітні реалії, зокрема впровадження дистанційного

навчання, створюють нові виклики у забезпеченні якості освітнього процесу. Однією з основних проблем є збереження принципу людиноцентризму, який частково нівелюється при використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Це особливо помітно в навчальному полілозі: студенти, зосереджені на тестовому оцінюванні та виконанні завдань у форматі онлайн, стикаються з труднощами у комунікації, аргументації, мотивації, презентації, організації різних форм роботи. Дана проблема особливо гостро позначається на підготовці майбутніх вихователів, адже їх професійна діяльність передбачає ефективну комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу, зокрема з дітьми. Такі навички формуються під час вивчення фахових методик, проте існує розрив між теоретичним підґрунтям (інноваційні технології, сучасні освітні програми) та рівнем практичної підготовки, що зумовлено зниженням мотивації частини студентів до роботи у сфері дошкільної освіти.

Одним із важливих аспектів підготовки вихователів є формування готовності до організації музичної освіти для дошкільнят. Виклики в цій сфері пов'язані з упередженим ставленням до мистецької діяльності, недооцінкою її ролі у розвитку особистості, а також делегуванням цих завдань музичним керівникам та керівникам художніх студій. Важливо формувати рефлексивну культуру всіх учасників освітнього процесу, що сприятиме ефективній фаховій підготовці.

Діяльність вихователя ґрунтується на його активній і творчій позиції, що включає розробку та впровадження нових ідей та технологій. У сучасних умовах особливого значення набуває готовність вихователя до розвитку музичних здібностей дітей. Музика як вид мистецтва має унікальний вплив на емоційний стан людини, допомагаючи передавати широкий спектр почуттів і настроїв. Тому педагог, який сприяє музичному розвитку дітей, створює на заняттях сприятливе середовище для навчання та особистісного зростання вихованців.

Формування вокальних навичок майбутнього вихователя є необхідним аспектом становлення його як фахівця здатного до розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку. Вокальні вміння визначають успішність виконавської діяльності та творчого самовираження у сфері вокального мистецтва.

Відповідно до Стандарту вищої освіти України за спеціальністю «Дошкільна освіта», вихователь повинен володіти методиками організації музичної діяльності дітей, сприяти розвитку їхніх музичних здібностей та оцінювати ефективність педагогічного процесу. Отже, актуальним залишається питання розвитку музичних здібностей дітей

дошкільного віку та підготовки вихователів до цієї діяльності [2, 3].

Процес формування вокальних умінь у майбутніх педагогів залежить від чіткого розуміння ключових понять, зокрема «вокал», «вокальне мистецтво», «вокальні навички».

Вокал – це мистецтво співу, що включає різні напрями, такі як народний, академічний, естрадний і джазовий [1, с. 6].

Вокальне мистецтво передбачає передачу художнього змісту музичного твору за допомогою співацького голосу. Водночас співочий голос є інструментом, що відображає емоції та думки, а вокальні навички формуються через навчання та практику [1, с. 8].

Вокальні навички поділяються на три етапи: 1) початковий, який включає правильне звукоутворення на окремих голосних та обмеженому діапазоні; 2) розширення діапазону, засвоєння різних типів звуковедення; 3) автоматизація та вдосконалення вокальної техніки [1, с. 74].

До основних співацьких навичок належать правильна постава, дихання, дикція, артикуляція, інтонування та контроль резонаторів. Формування правильної співацької постави є важливим етапом навчання, що сприяє ефективному функціонуванню голосового апарату.

Ефективне функціонування та розвиток будь-якої системи вимагає створення певних умов. У дидактиці ці умови включають не лише середовище та обставини навчального процесу, а й методи та засоби, що забезпечують його реалізацію [5, с. 42].

Таким чином, дидактичні умови визначають організацію освітнього процесу через педагогічний вплив та взаємодію зі студентами, зокрема шляхом визначення цілей, структурування навчального матеріалу, вибору методів і засобів навчання. Під дидактичними умовами розуміють спеціально створені педагогом обставини, що сприяють ефективному поєднанню всіх складових системи навчання. Відповідно до досліджень, існують різні умови та їх комбінації, що дозволяють оптимізувати освітній процес [5, с. 54].

Формування вокальних умінь майбутніх вихователів буде ефективним за умови дотримання таких дидактичних аспектів: 1) використання у вокальній підготовці методів та вправ для активації резонансних властивостей голосового апарату; 2) розвиток навичок вокально-слухового самоконтролю для корекції процесів голосоутворення; 3) систематична самостійна робота над оволодінням технологією співу. Використання різних методів і вправ сприяє формуванню вокальних умінь майбутніх вихователів.

Спів є не лише мистецтвом, а й важливим елементом розвитку дихальної системи. Правильне дихання під час співу сприяє зміцненню

дихальної мускулатури, покращенню вентиляції легенів і загальному оздоровленню організму. Вокальна техніка «Спів у розмовній позиції» («Speech Level Singing»), розроблена американським вокальним тренером С. Ріггсом, ґрунтується на принципі природного положення гортані під час співу, що забезпечує комфортне та природне звучання голосу [6, с. 16].

Наступним важливим аспектом є розвиток вокально-слухового самоконтролю, що передбачає здатність студента аналізувати власний спів, коригувати помилки та досягати єдності технічного та художнього аспектів виконання. Вокально-слуховий самоконтроль дозволяє контролювати якість звучання, оцінювати відповідність професійним стандартам академічного співу та розвивати самостійність у виконавській роботі [4].

Третім ключовим аспектом є систематична самостійна робота студентів над оволодінням резонансним співом. Вона є важливою складовою освітнього процесу та сприяє розвитку навчальної та професійної компетентності. Самостійна робота передбачає планування навчальних завдань, аналіз виконання та застосування різних підходів до вдосконалення вокальної техніки. Зокрема, студентам рекомендується прослуховувати записи видатних виконавців, порівнювати їхні інтерпретації та аналізувати власне виконання.

Таким чином, дотримання цих дидактичних умов сприяє підвищенню ефективності вокальної підготовки майбутніх педагогів. Викладачі мають заохочувати студентів до активної самостійної роботи, використовуючи технологію резонансного співу для покращення тембру, польотності та загальної якості голосу. Впровадження цих підходів дозволить забезпечити високий рівень підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти.

Розвиток вокальних умінь і професійна підготовка вихователів є важливими складовими їхньої майбутньої діяльності. Підготовка до роботи з дітьми у сфері мистецької освіти вимагає високого рівня фахової компетентності, що забезпечується комплексним підходом до навчання, включаючи теоретичну та практичну складові. Впровадження сучасних методик і технологій сприятиме підвищенню якості підготовки вихователів та ефективному розвитку музичних здібностей у дітей.

Ми визначили дидактичні умови, які, на нашу думку, ефективно сприяють формуванню вокальних умінь майбутніх вихователів, а саме: застосування у вокальній підготовці методів, прийомів і вправ, спрямованих на активізацію резонансних властивостей голосового апарату; розвиток вокально-слухового самоконтролю студента для

усвідомленого регулювання процесів голосоутворення під час співу; забезпечення систематичної та послідовної самостійної роботи студента, спрямованої на вдосконалення вокальних навичок.

Список використаних джерел

1. Короткий вокально-хоровий термінологічний словник : для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» та 025 «Музичне мистецтво» / уклад. Е. К. Куцин. Мукачєво : МДУ, 2017.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальність 012«Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти», No 1456 від 21.11.2019 року. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальність 012«Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти», No 572 від 29.04.2020 року. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.
4. Ткаченко З. О. Формування вокальних компетенцій студентів в процесі фахової підготовки. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Кіровоград, 2016. Вип. 9 (III). С. 114-117.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 354 с.
6. Riggs S. Singing for the Stars : Book and Online Audio. California : Alfred Publishing, 1992. 96 p.

Мельник Ірина Василівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Науковий керівник:

Гончар Наталія Петрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО

Проблема здоров'язбереження дітей дошкільного віку, як підґрунтя розвитку майбутнього покоління, стає одним із пріоритетних завдань педагогіки, медицини, психології, соціальної сфери. Особливо коли мова йде про дітей з особливими освітніми потребами, адже актуальним на сьогодні залишається створення інклюзивного освітнього середовища в умовах закладів дошкільної освіти.

Беручи це до уваги, необхідно активно впроваджувати комплексні програми з формування здорового способу життя та здоров'язбережувальної компетентності в інклюзивних групах у закладах дошкільної освіти. Такі програми мають охоплювати різноманітні аспекти, включаючи фізичну активність, правильне харчування, гігієну, емоційний розвиток та безпечну поведінку.

Про це йдеться в Законі України «Про дошкільну освіту» (стаття 7) визначає одним із принципів дошкільної освіти «збереження та зміцнення фізичного, психічного і соціального здоров'я дитини» [3].

Базовий компонент дошкільної освіти (освітній напрям «Особистість дитини») виділяє здоров'язбережувальну компетентність як одну з ключових складових розвитку особистості дошкільника [1, с. 6].

Здоров'язбережувальна компетентність – це здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності [1, с. 6].

Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку має величезне значення для майбутнього розвитку дитини. Це дозволяє сформувати міцний фундамент для збереження та

зміцнення здоров'я, формування позитивних звичок та навичок, які супроводжуватимуть людину протягом усього життя. Це є інвестицією в здорове та продуктивне покоління, здатне долати виклики майбутнього [1, с. 7].

Безумовно, реалізація комплексного підходу до формування даної компетентності вимагає пошуку ефективних форм та методів для створення сприятливого середовища для всебічного розвитку дитини та формування у неї здоров'язбережувальної компетентності в умовах інклюзивної групи.

На нашу думку, такою є технологія фізичного виховання дітей М. Єфименка («Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей»), яка розрахована на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і може бути адаптована для дітей з особливими освітніми потребами. Микола Єфименко також ще назвав її «тотальним ігровим методом», втіливши у цих словах своє педагогічне кредо «грати щодня, грати постійно, грати завжди».

Ґрунтується дана технологія на таких 10 професійних положеннях:

- Йти за логікою природи (педагогіка повинна бути природною).
- Фізичне виховання дітей повинно здійснюватися по спіралі, нове поєднуючи з відомим.
- Педагогічний спідометр, або так звані загальнорозвивальні вправи (підбирати підготовчу частину заняття згідно з «еволюційною гімнастикою»).
- Поділ заняття на три частини за фізіологічною суттю.
- Театр фізичного виховання дітей (граючи – оздоровлювати, граючи – виховувати, граючи – розвивати, граючи – навчати).
- Позитивна, світла енергія радості і задоволення (фізичне виховання повинно заряджати дітей позитивними емоціями).
- Руховий портрет дитини «малює» методика ігрового тестування.
- Створи тренажери сам!
- Здоров'я здорових вимагає профілактики та корекції.
- Через рухи та гру – до виховання Людини майбутнього [2, с. 234].

«Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» сповідує принцип «двох засад у педагогіці», що передбачає різні підходи до організації роботи з дівчатками та хлопчиками. Цьому питанню присвячене дослідження М. Єфименка «Еротична культура в педагогіці дошкільного дитинства (на прикладі фізичного виховання)», в якій він доводить, що у процесі фізичного виховання дітей потрібно використовувати різні заняття для хлопчиків і дівчаток,

для цього педагог має усвідомити, якої саме мети він прагне досягти [2, с. 234].

У реалізації педагогічної технології «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» велике значення в процесі фізичного виховання має створення образів, що розігрують діти. Як переконаний прихильник асоціативний педагогіки, яка ґрунтується на пробуджених у дітей під час гри асоціаціях, М. Єфименко доводить, що справжня педагогіка повинна базуватись на мінімумі тренажерів, але на максимумі образів. Це допомагає дітям бачити, чого насправді немає, або те, що вони хотіли бачити під час гри-заняття. На думку автора, доречним є використання терміну «фізкультурна казка», що дозволяє організовувати ігрову діяльність з урахуванням як природних закономірностей рухів дітей, так і порушення опорно-рухового апарату. Мінімум матеріально-технічного обладнання, за словами М. Єфименка, не повинен заважати «творити високу педагогіку», засновану на пробудженні у дітей потужних асоціативних запасів, які зберігаються в глибинах їхньої пам'яті [2, с. 238].

Технологія М. Єфименка «Горизонтальний пластичний балет», є одним із ефективних методів фізичного виховання яка базується на природних рухах дитини та розвиває її опорно-руховий апарат у безпечний спосіб. Основна ідея цієї методики полягає у виконанні вправ у горизонтальному положенні, що мінімізує навантаження на хребет і суглоби, сприяючи правильному фізичному розвитку як нормотипових, так і дітей з особливими освітніми потребами. Виконання вправ за методикою М. Єфименка допомагає покращити координацію та рівновагу, оскільки рухи є плавними і природними для дитини. Особлива увага приділяється зміцненню м'язів спини та корекції постави, що є ефективною профілактикою сколіозу та інших порушень опорно-рухового апарату. Це особливо важливо в дошкільному віці, коли організм дитини активно росте і формується.

Методика також позитивно впливає на емоційний стан дітей. Поєднання фізичних вправ із музикою створює атмосферу радості, сприяє зняттю напруги, покращує психологічний комфорт та формує позитивне ставлення до фізичної активності, що особливо актуально для дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки цьому діти більш охоче займаються спортом та рухливими іграми, що сприяє розвитку їхньої мотивації до здорового способу життя. Крім того, система вправ у горизонтальному положенні рівномірно розподіляє фізичне навантаження, що позитивно впливає на серцево-судинну та дихальну систему. Дихальні вправи, які є складовою частиною методики, забезпечують достатнє надходження кисню до організму та сприяють загальному зміцненню здоров'я дітей. Методика М. Єфименка також

дозволяє індивідуалізувати фізичне навантаження відповідно до можливостей кожної дитини. Це дає змогу застосовувати її як для фізично активних дітей, так і для тих, хто має певні порушення опорно-рухового апарату або потребує м'якого підходу до фізичних вправ. Така адаптивність робить методику універсальним інструментом для забезпечення здоров'язбережувальної компетентності в дошкільних закладах.

Отже, технологія фізичного виховання Миколи Єфименка є оригінальною системою фізичного виховання дітей, розвивальний ефект якої переноситься на загальний розумовий і духовний розвиток. Він вірить у невичерпні можливості принципово нової системи фізичного виховання, яка, на його думку, вже у найближче десятиліття стане основою «комплексної педагогіки життя», технологія є ефективним засобом збереження та зміцнення здоров'я дошкільників. Вона сприяє розвитку рухових навичок, корекції постави, формуванню позитивного ставлення до фізичної активності та забезпечує профілактику захворювань опорно-рухового апарату. Застосування цієї методики в освітньому процесі інклюзивної групи ЗДО допомагає виховати у дітей усвідомлене ставлення до власного здоров'я, що відповідає завданням сучасної дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20odoshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення: 28.01.2025)
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с. (Альма-матер).
3. Про дошкільну освіту: Закон України від 31.03.2023 № 5029-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (Дата звернення: 28.01.2025).

Мельник Олег Антонович,
директор Малокужелівського
ЗДО «Пролісок»
Дунаєвецької міської ради

РОЗВИВАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ – ПРОСТІР РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

В умовах сучасного реформування якості та змісту освіти в Україні заклад дошкільної освіти є чудовим майданчиком для розвитку

особистісно орієнтованих технологій, так як його основна мета – всебічно розвивати фізичний, психологічний, духовний та соціальний стан здоров'я дитини [1]. Адже, відповідно до чинного законодавства дошкільної освіти, дитина є головним учасником навчально-виховного процесу, зі своїми уподобаннями, інтересами, здібностями, можливостями та особливостями. Тому для реалізації особистісно орієнтованої моделі вихователі закладу дошкільної освіти мають створити усі необхідні умови для розвитку дітей, тобто створити сприятливий розвивальний простір, у якому дитина живе, спілкується, активно діє, проявляє емоції та почуття, отримує необхідні знання, розвиває свої вміння та навички, тобто, формує ключові компетентності.

Розвивальний простір (або розвивальне середовище) закладу дошкільної освіти – це сукупність всіх необхідних умов, чинників та факторів, котрі забезпечують всебічний розвиток дітей, це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності [3]. Тому створення в закладі дошкільної освіти повноцінного розвивального простору та спрямування вихователя на організацію діяльності дітей є провідним засобом реалізації завдань сучасного реформування освіти в Україні. Саме правильно створений розвивальний простір сприятиме соціалізації дитини та впливатиме на всі аспекти її розвитку.

Головною умовою створення в закладах дошкільної освіти розвивального довкілля для дітей є спрямування на особистісно орієнтовану модель взаємодії між вихователем та вихованцями. А тому формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості є пріоритетною метою виховання у закладі дошкільної освіти. Вихователь у своїй педагогічній діяльності має керуватися правилом «Ми – разом!», тим самим забезпечуючи інтереси вихованців у задоволенні їх природних потреб та нахилів.

Базисною передумовою розкриття дитиною внутрішнього потенціалу є самотійна діяльність у створеному просторово-предметному середовищі [2]. Тому завдання педагога полягає насамперед у наданні дитині засобів саморозвитку й ознайомленні її з правилами користування ними. Збагачене середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини. Це можуть бути архітектурні, ландшафтні та природні об'єкти, ігрові та спортивні майданчики; конструктори; тематичні набори іграшок, посібників; аудіовізуальні та інформаційні засоби навчання та виховання.

Іншими словами, розвивальний простір – це комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних та естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у закладі

дошкільної освіти. Обов'язковою умовою забезпечення ефективного розвитку дитини є створення розвивального середовища у поєднанні всіх його складників: предметно-ігрового, природного, соціального, власного «Я» дитини, тобто організоване відповідно до програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» [фото 1].

Природний розвивальний простір сприяє виникненню у дошкільника інтересу та елементарних уявлень про об'єкти та явища природи, розкриває причинно-наслідкові зв'язки та взаємозалежність природного довкілля і людини як його частини, формує природничо-екологічну компетентність вихованців.

Для створення оптимального розвивального простору необхідно підібрати відповідне обладнання (ігрове, навчальне, спортивне тощо), продумати його оптимальне розміщення та визначити кількість. Важливо знати, що розвивальний простір створюється не для зручності вихователя, а для того, щоб дитина могла вільно, відповідно до своїх смаків і настроїв, обирати той чи інший осередок. Безбарвне і не заповнене предметно-ігрове середовище чинить на дітей негативний вплив та гальмує розвиток особистості. Перенасичене предметне середовище так само погано впливає на психіку дошкільнят. І лише періодично поновлюване, варіативне, оптимально організоване предметно-ігрове середовище має розвивальний вплив, що спонукатиме дитину до активної пізнавальної діяльності, позитивно впливатиме на її емоційну сферу.

Розвивальний простір має пробуджувати у дітей активність, надавати їм можливості для різноманітних видів діяльності. Однак довкілля повинно при необхідності гасити надзвичайну активність, надавати можливість відпочити. Тому розвивальний простір передбачає наявність місця для релаксації. Емоційний комфорт підтримується і за рахунок організації виставок дитячих робіт (малюнки, аплікація, саморобки тощо) всіх дітей, незалежно від рівня виконання.

При створенні предметно-ігрового середовища слід дотримуватися певних вимог:

- предметно-ігрове середовище має бути динамічним, варіативним, різноманітним;
- предметно-ігрове середовище має бути адекватне віковій дитини та відповідати їхнім функціональним можливостям;
- ігровий простір повинен сприяти пізнавальній діяльності;
- ігрові предмети мають бути якісними;
- предметно-ігрове середовище має наповнюватися національними, етнокультурними особливостями.

Саме в предметно-ігровому середовищі у дитини формується

рухова та ігрова компетентність.

Важливим компонентом розвивального простору, сприятливого для виникнення та розвитку самостійної дитячої діяльності, слід вважати і соціальне оточення, наявне коло спілкування з дітьми та дорослими. Головною особою освітнього процесу є дитина. У роботі з вихованцями проявляється пошук і забезпечення відповідних компонентів середовища, які б допомагали повноцінному становленню її мовленнєвої особистості. Основою розвивального середовища для становлення такої особистості є забезпечення доброзичливої атмосфери, де дитині надається право на мовленнєву активність, довіру, помилку і доброзичливе ставлення. Першим і найважливішим компонентом успішного процесу є насичення мовленнєвого середовища, у якому постійно чи тимчасово перебуває малюк, зразками рідної мови. У цьому проявляється формування в дитини мовленнєвої компетентності.

Дитина має розвиватися як представник людства і як його рівноправний член лише під впливом мовлення людей, які її оточують. Довірливі стосунки, особисті контакти з дорослими мають позитивний вплив на зміст і рівень позитивної діяльності дошкільників, оскільки так поступово закладаються базові якості особистості (самостійність, відповідальність, самовладання, креативність, справедливість, розсудливість, людяність тощо), необхідні для самовиявлення та самореалізації дитини у її вільному бутті, що формує у неї соціально-громадянську компетентність.

Процес навчання, виховання та розвитку дитини в закладі дошкільної освіти має відбуватися в атмосфері захищеності і психологічного комфорту. Це означає, що оточення дитини має бути безпечним як щодо гігієни, умов життєдіяльності загалом, так і в морально-психологічному аспекті. Навколишнє середовище повинно відповідати структурі пізнавальної сфери дитини, передбачати можливості вільного розвитку ігрової та інших видів її діяльності.

В організації розвивального простору у сфері життєдіяльності «Я сам» особливе місце посідає формування у дитини позитивної самооцінки, усвідомлення самозначущості серед людей – як однолітків, так і дорослих.

При створенні розвивального простору у закладі дошкільної освіти, слід дотримуватися принципів безпечності, врахування закономірностей розвитку дітей, раціональності, динамічності, активності, комфортності кожної дитини, позитивного емоційного навантаження.

Розвивальний простір групового приміщення передбачає створення спеціальних осередків (природознавчого, мистецького,

спортивного, навчального, експериментального, ігрового, народознавчого тощо).

Територія закладу дошкільної освіти також є складовою розвивального простору, а тому тут створюються також певні тематичні зони: екологічна (сад, город), архітектурно-ландшафтна (клумби, альпійські гірки), спортивно-ігрова, ігрова зона для моторних, дидактичних, конструктивних, сюжетно-рольових ігор тощо.

Навколишній світ дитини є важливою умовою ефективною підготовки її до майбутнього самостійного життя. І цей світ має бути організований так, аби спонукати дитину до виконання активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей. А це є запорукою формування у дітей дошкільного віку ключових компетентностей.

Список використаних джерел

1. Основні напрямки розвитку та модернізації дошкільної освіти в Україні,- <https://sites.google.com/site/doshkilnaosvita2910/home/osnovni-napramki-rozvitku-ta-modernizacii?tmpl=%2Fsystem%2Fapp%2Ftemplates%2Fprint%2F&showPrintDialog=1>
2. Базовий компонент дошкільної освіти (редакція 2021 року),- <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти,- <https://ezavdnz.mcfr.ua/bookprint?bid=38817>

Менсеїтова Альбіна Ізетівна

здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»,

Поповська Оксана Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцентка
кафедри дошкільної освіти,

Маріупольський державний університет

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Ігрова діяльність є одним із ключових аспектів розвитку дитини, особливо у контексті дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Вона сприяє соціалізації, комунікації та когнітивному розвитку, допомагаючи долати труднощі, характерні для цього розладу. Проте

організація гри для дітей з РАС потребує особливого підходу, що базується на врахуванні їхніх індивідуальних потреб та особливостей сприйняття світу.

Одним із головних принципів організації ігрової діяльності для дітей з РАС є структурованість. Чітко визначені правила, передбачуваність та стабільність сприяють зниженню рівня тривожності та допомагають дитині орієнтуватися в процесі гри. Використання візуальних підказок, розкладів та маркерів дозволяє дитині краще розуміти послідовність дій та очікувані результати [1, с.80].

Важливим є також індивідуальний підхід до організації гри. Діти з РАС мають різні рівні розвитку мовлення, моторики та соціальної взаємодії, тому необхідно адаптувати гру відповідно до їхніх можливостей. Наприклад, для дітей з обмеженими вербальними навичками можуть бути корисними ігри з невербальним спілкуванням або використання альтернативних методів комунікації, таких як PECS (система обміну зображеннями) чи жестова мова.

Сенсорні особливості дітей з РАС також відіграють важливу роль в організації ігрової діяльності. Багато з них мають гіпер- або гіпочутливість до певних сенсорних стимулів, що може впливати на їхню залученість у гру. Використання спеціально підібраних матеріалів та іграшок, що враховують сенсорні особливості дитини, допомагає створити комфортне середовище для гри та стимулювати позитивну взаємодію [2, с.54].

Соціальна взаємодія є однією з ключових сфер, у яких діти з РАС відчують труднощі. Тому особливу увагу слід приділяти іграм, що розвивають навички спільної діяльності та комунікації. Кооперативні ігри, які передбачають спільну мету, можуть допомогти дитині навчитися взаємодіяти з однолітками та дорослими у безпечному середовищі.

Моделювання поведінки через гру є ефективним підходом до розвитку соціальних навичок. Методика «соціальних історій», розроблена Керол Грей, передбачає використання спеціальних сценаріїв, які допомагають дітям зрозуміти соціальні норми та очікувану поведінку в різних ситуаціях. Наприклад, під час гри можна розігрувати ситуації знайомства, прохання про допомогу чи вираження емоцій.

Деякі діти з РАС можуть віддавати перевагу самотійним видам ігор або мати вузько спрямовані інтереси. Використання цих інтересів як основи для організації гри може підвищити їхню мотивацію та залученість. Наприклад, якщо дитина захоплюється поїздами, то можна організувати гру, пов'язану з поїздами, поступово залучаючи в

неї інших дітей [3, с.147].

Терапевтичні підходи, такі як методика DIR/Floortime, акцентують увагу на ініціативі дитини та розвитку її емоційно-соціальних навичок через гру. Цей підхід базується на тому, що дорослий підлаштовується під інтереси дитини, поступово розширюючи гру та залучаючи нові елементи взаємодії.

Використання візуальних сценаріїв та підказок сприяє кращому розумінню ігрових правил та очікуваних дій. Наприклад, картки із зображеннями послідовності дій можуть допомогти дитині поступово освоювати нові ігрові сценарії, а також передбачати подальший розвиток подій.

Ігри на розвиток емоційного інтелекту також мають важливе значення. Дітям з РАС може бути складно розпізнавати та виражати емоції, тому спеціальні ігри, що допомагають ідентифікувати емоційні стани та навчатися їх виражати, є корисними. Наприклад, використання карток із зображеннями емоцій або рольові ігри можуть сприяти розвитку цієї навички.

Окрему роль відіграють рухові ігри, оскільки багато дітей з РАС мають особливості моторного розвитку. Використання фізичної активності у грі може допомогти покращити координацію, баланс та загальний фізичний розвиток. Прості ігри, такі як стрибки, біг чи катання на гойдалках, можуть також мати заспокійливий ефект [4, с.39].

Роль дорослого у грі є надзвичайно важливою. Вчителі, вихователі та батьки повинні виступати не лише спостерігачами, а й активними учасниками, допомагаючи дитині орієнтуватися у процесі гри, підтримуючи її ініціативу та поступово розширюючи межі взаємодії.

Інклюзивні підходи до гри дозволяють дітям з РАС брати участь у спільних ігрових активностях разом із однолітками. Це сприяє формуванню соціальних зв'язків та підвищенню рівня їхньої адаптації у суспільстві. Важливо, щоб середовище гри було дружнім та сприятливим для всіх учасників.

Використання технологій у грі також може бути корисним. Сучасні додатки, інтерактивні дошки та освітні комп'ютерні ігри можуть допомагати дітям з РАС розвивати комунікативні та когнітивні навички, а також сприяти їхньому залученню у гру.

Таким чином, організація ігрової діяльності для дітей з РАС потребує врахування їхніх індивідуальних особливостей та застосування спеціальних підходів. Структурованість, візуальна підтримка, розвиток соціальних та комунікативних навичок, а також використання інтересів дитини можуть значно підвищити

ефективність гри та сприяти її гармонійному розвитку.

Список використаних джерел

1. Воробей О., Бобир Р. Місце дитини-аутиста в сучасному українському суспільстві. *Етнічна історія народів Європи*. 2012. Вип. 37. С. 79–82.
2. Кузнецова, Л. І., М.С. Бричук, Л.І. Погасій, і К.О. Жижжун. 2020. Особливості впливу ігрової діяльності на дітей дошкільного віку із спектром аутичних порушень в процесі адаптивного фізичного виховання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, вип. 1(121) (Січень), 2020. С. 53-59.
3. Качмарик Х.В. Особливості організації психологічної корекції дітей з аутизмом у дошкільній установі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»*. 2017. № 33. С. 145–150.
4. Фізична реабілітація дітей з аутизмом. Н. Нестерчук, А. Бовгиря, І. Григус, Д. Скальські. *The rehabilitation children with autism. Medycyna i zdrowie. Wybrane aspekty ratownictwa*. Redakcja naukowa. Tom 3. Gdynia-Gdańsk ; Starogard Gdański. 2018. С. 34–44.

Микуліна Антоніна Костянтинівна,
старший викладач,

Мукачівський державний університет

Михайлова Катерина Василівна,
старший викладач,

Мукачівський державний університет

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Модернізація мовної освіти в Україні, спричинена необхідністю підвищення якості освітніх послуг, актуалізує компетентнісний підхід до навчання державної мови. В умовах гуманізації освіти важливими професійно-особистісними якостями сучасного педагога стають: переважання гуманних цінностей, спрямованість на саморозвиток і самовдосконалення, творчу самореалізацію у професійній, особистій і духовній сферах життєдіяльності.

Навчальні дисципліни, спрямовані на розвиток мовленнєвої вправності, не випадково здавна є невід'ємною складовою системи

освіти: майстерне володіння словом в усі часи було однією з найважливіших умов соціальної та професійної успішності педагога.

Однією з проблем при навчанні здобувачів вищих педагогічних закладів освіти є створення мотивації до ґрунтовного вивчення і використання рідної мови. Майбутні педагоги повинні усвідомити визначну роль мови у житті людини, розуміти, що мовна майстерність є шляхом до професійного становлення та зростання, запорукою всебічної реалізації творчих здібностей особистості [3, с. 41].

Проблемі формування мовної культури особистості приділено велику увагу в дослідженнях Г. Богіна, Л. Варзацької, М. Вашуленка, В. Карасика, Л. Мацько, Л. Скуратівського та ін. Особливо значущими є роботи, у яких розглядається сутність мовної особистості, розвиток таких її складників, як національно-мовна свідомість, мовні здібності, мовне чуття, мовний смак, мовно-ціннісні орієнтації. Разом із тим потрібно зазначити, що компетентнісний аспект формування мовної культури особистості недостатньо вивчений у вітчизняній лінгводидактиці.

Рівень мовної освіти завжди був і залишається визначальним у характеристиці кожної особистості.

Під поняттям «мовної особистості» слід розуміти свідому особистість, тобто носій національної свідомості, рідної мови, культури; людина, яка володіє сукупністю знань, уявлень з мови та вміє творчо використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності.

Мовна особистість – індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення і сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності [1, с. 37].

Коли йдеться про формування особистості майбутнього вихователя відповідно до вимог сьогодення виникає питання, якими компетенціями вона має володіти.

Якщо розглядати мовну компетенцію як узагальнене поняття інтегрованої властивості особистості, то структура цієї компетенції включає три основні блоки: власне мовні, мовленнєві і комунікативні компетенції.

Чотири типи компетенції виділяє С. Караванський: мовна, мовленнєва, соціокультурна й функціонально-комунікативна.

Мовна компетенція включає знання орфоепічних, орфографічних, лексичних, словотворчих, граматичних та стилістичних норм; мовленнєва компетенція реалізується під час аудіювання, говоріння, читання, письма.

Соціокультурна компетенція передбачає знання з національної культури, історії, економіки і т. д.

Найвагомішою, за визначенням дослідника, є функціонально-комунікативна компетенція – вміння послуговуватися мовними засобами для створення текстів різної стилісової приналежності [1, с. 56].

Формування мовної культури особистості здобувача вищої освіти, майбутнього вихователя, на сучасному етапі є важливим завданням. Із постійним розширенням сфери функціонування української мови в суспільстві перед нами постає проблема підготовки фахівців, професійність яких визначається не тільки рівнем знань, а й умінням здійснювати спілкування, доцільно й ефективно використовуючи рідну мову: від приватного спілкування – до спілкування на державному рівні, керуючись у мовній поведінці певними нормами та правилами мовного етикету [2, с. 4].

А. Нікітіна розробила модель мовної особистості, які включають мовну, мовленнєву, предметну, прагматичну й комунікативну компетенції:

- ✓ мовна компетенція (обізнаність з мовою: мовними одиницями, їх виражальними можливостями), тобто знання мови; володіння мовними уміннями й навичками);

- ✓ мовленнєва компетенція (уміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування), тобто володіння мовленнєвими уміннями й навичками;

- ✓ предметна компетенція (стосується вмінь відтворювати в свідомості картину світу – предмети, явища і взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексикою);

- ✓ прагматична компетенція, що виявляється в здатності до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування ознак функціонально-стильових різновидів мовлення (опису, роздуму, розповіді);

- ✓ комунікативна компетенція, що в широкому розумінні передбачає уміння спілкуватися з метою обміну інформацією [3, с. 45].

У процесі спілкування, систематичної й цілеспрямованої роботи, майбутні вихователі виховують у собі свідоме ставлення до мови, відповідальне ставлення до власного мовлення, постійно та наполегливо працюють над його вдосконаленням. Критерієм сформованості мовної культури особистості вважається здатність репрезентувати себе через мовлення.

Перш за все, культура професійного мовного спілкування формується на основі реалізованих на високому рівні навчальних програм: відповідних дисциплін і різних форм роботи – лекційних, практичних, семінарських занять, де засвоюється термінологія –

наукова і практична опора майбутнього фахівця. У межах вивчення курсу «Культура мовлення та виразне читання відбувається формування мовних і комунікативних компетентностей у майбутніх вихователів.

На практичних заняттях у здобувачів розвиваються усі названі рівні мовної культури особистості. Завданням різних вправ є подальший розвиток комунікативної вправності майбутніх вихователів, закріплення навичок усіх видів мовленнєвої діяльності та підвищення культури мовлення.

Обов'язковими на кожному занятті є вправи, спрямовані на очищення мовлення майбутніх педагогів. Розвитку мовного самоконтролю здобувачів сприяє регулярне проведення «хвилинок мовлення» (усного колективного виявлення та виправлення мовних помилок у запропонованих викладачем словоформах, словосполученнях, реченнях), робота за індивідуальними картками з текстом з помилками тощо [4, с.4].

Однією з ознак високої мовної культури особистості є вміння використовувати фразеологічні багатства рідної мови. Використання фразеологічних одиниць різних типів на заняттях не тільки сприяє розвитку зв'язного мовлення майбутніх педагогів, збагачує їх словник, а й створює умови для формування національно свідомої особистості. Міні-твори, твори-роздуми за прислів'ями та приказками – вид роботи, який дає майбутнім вихователям можливість творчого осмислення надбань рідної мови [5, с.4].

Активізувати увагу здобувачів, підвищити їх загальнокультурний рівень, поглибити знання з мовної культури допомагають невеликі повідомлення, підготовлені здобувачами. Прослухані повідомлення обов'язково обговорюються й аналізуються, коментується індивідуальне мовлення доповідача, розглядаються стильові особливості текстів [3, с.42].

Складовими мовної особистості є також постійний інтелектуальний розвиток, розвиток психічних процесів: пам'яті зорової та слухової, мислення – абстрактного (понятійного) й образного (художнього), спостереження, уяви – репродуктивної (відтворювальної) й творчої, духовне багатство особистості та акумулювання мовних традицій (здатність берегти й розвивати мовні традиції народу) [2, с.4].

Формування мовної культури особистості – це довготривалий процес, який потребує об'єднання усіх творчих зусиль та спонукає до переосмислення процесу освіти шляхом синтезу комунікативного підходу з когнітивним. Важливою є праця науково-педагогічних працівників з метою визначення конкретних шляхів, методів та

прийомів, які сприятимуть формуванню мовної культури особистості кожного здобувача у процесі навчання майбутніх вихователів.

Список використаних джерел

1. Біляєв О. Лігводидактика рідної мови : навч.-метод. Посіб. К. : Генеза, 2005. 180 с.
2. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. *Дивослово*. 2006. № 5. С. 2–5.
3. Калюжна Т. Культура педагогічного мовлення : методичні рекомендації. Київ, 2011. 51 с.
4. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у проекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2016. № 7. С.2-5.

Мусик Олеся Станіславівна,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності А6 Спеціальна
освіта (Логопедія)

Дичківська Ілона Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор
Рівненський державний гуманітарний
університет

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ У ВПРОВАДЖЕННІ ЗАСОБІВ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасна система інклюзивної освіти орієнтується на створення умов для всебічного розвитку кожної дитини, з урахуванням її індивідуальних потреб. Діти з порушеннями мовлення, аутизмом, інтелектуальними порушеннями часто зіштовхуються з бар'єрами у комунікації. Засоби альтернативної та додаткової комунікації є ефективним інструментом подолання цих бар'єрів. Інклюзивно-ресурсні центри виступають ключовими інституціями у впровадженні АДК, забезпечуючи діагностику, консультування, навчання і супровід дітей, їхніх сімей і педагогів.

Альтернативна та додаткова комунікація охоплює методи, стратегії і засоби, що сприяють налагодженню спілкування для осіб, які не можуть ефективно користуватися усною мовою. Згідно з сучасними науковими поглядами [2], АДК включає використання жестів,

пiктограм, комунікаторів, спеціалізованих додатків та технологій підтримки мовлення.

Засоби альтернативної та додаткової комунікації за сучасною класифікацією поділяються на безтехнологічні та високотехнологічні.

Безтехнологічні засоби АДК не потребують використання електронних або спеціальних пристроїв. Вони базуються на природних формах невербального спілкування та візуальній підтримці комунікації. *До них належать:*

- жестова мова (як офіційно визнані національні жестові мови, так і спрощені системи жестів для дітей);
- системи альтернативних жестів (наприклад, Makaton, де жести поєднуються зі спрощеною мовою);
- картки із зображеннями (PECS – Picture Exchange Communication System), які дитина використовує для висловлення своїх потреб або бажань;
- комунікаційні книжки (збірники карток або піктограм із варіантами фраз, дій або емоцій);
- візуальні розклади (послідовні картинки, що відображають план дій чи подій протягом дня);
- міміко-жестикуляційні системи (поєднання міміки, рухів тіла і рук для передавання повідомлень) [4].

Безтехнологічні засоби важливі тим, що можуть бути застосовані в будь-який момент, без потреби у спеціальній техніці чи додаткових матеріальних ресурсах, що робить їх доступними для широкого кола користувачів.

Високотехнологічні засоби АДК базуються на використанні електронних пристроїв та програмного забезпечення, що допомагають створювати, відтворювати або передавати повідомлення. *До них належать:*

- електронні комунікатори (портативні пристрої із записаними або синтезованими повідомленнями, які активуються натисканням кнопок або сенсорних панелей);
- планшети і смартфони із встановленими спеціальними додатками для комунікації (наприклад, Proloquo2Go, GoTalk NOW, Avaz AAC);
- комп'ютери із спеціальними програмами для АДК, що дозволяють створювати індивідуалізовані повідомлення;
- комунікаційні пристрої зі стеженням за рухами очей (eye-tracking technology) для дітей, які мають обмежені моторні можливості;
- адаптивні клавіатури та перемикачі, що дозволяють дітям з тяжкими фізичними порушеннями контролювати пристрої для спілкування [5].

Високотехнологічні засоби АДК відкривають нові можливості для розширення комунікаційного потенціалу дітей із складними порушеннями мовлення і рухової активності, але водночас вимагають належної технічної підтримки, індивідуального налаштування пристроїв і навчання користувачів.

Таким чином, ефективне використання засобів АДК – це завжди результат індивідуального підбору способів комунікації відповідно до вікових, когнітивних, сенсорних і моторних особливостей дитини, її життєвого контексту та освітнього середовища.

Інклюзивно-ресурсні центри відповідно до нормативної бази України, зокрема Постанови Кабінету Міністрів України №545 від 12 липня 2017 року «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр», виконують низку важливих функцій, спрямованих на забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну підтримку, що включає і впровадження засобів альтернативної та додаткової комунікації. Основними функціями ІРЦ у цьому контексті є:

Комплексна оцінка розвитку дитини. ІРЦ здійснюють всебічне обстеження дітей віком від 2 до 18 років із метою визначення їхніх особливостей розвитку. Оцінювання охоплює мовленнєві, когнітивні, соціальні, емоційні та рухові сфери. При цьому важливим аспектом є діагностика рівня комунікативних навичок і здатності до використання вербальних або невербальних форм спілкування. На основі цієї оцінки спеціалісти ІРЦ приймають рішення про доцільність застосування засобів АДК та вибір найбільш відповідних технологій для розвитку комунікативної компетентності дитини.

Індивідуалізація підходів. Результати комплексної оцінки слугують підґрунтям для розробки Індивідуальної програми розвитку, яка передбачає адаптацію освітнього середовища, підбір методів та засобів навчання, у тому числі із залученням АДК. ІРЦ забезпечують адаптацію освітніх програм та розробляють індивідуальні маршрути розвитку дитини, враховуючи її комунікативні потреби, тип порушень і потенціал до використання альтернативних або додаткових засобів спілкування.

Консультування батьків та педагогів. Одним із основних напрямів діяльності ІРЦ є психолого-педагогічне консультування родин та працівників закладів освіти. Фахівці центрів надають рекомендації щодо вибору та впровадження АДК засобів у домашнє середовище та освітній простір. Батьків і педагогів навчають базовим навичкам користування жестовими системами, комунікаційними картками, електронними пристроями для АДК, а також стратегіям

інтеграції альтернативної комунікації у повсякденній взаємодії з дитиною.

Підвищення кваліфікації працівників освіти. ІРЦ відіграють активну роль у розбудові професійної спільноти, здатної ефективно працювати в умовах інклюзивної освіти. Вони організовують і проводять семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи для педагогів, асистентів учителів, логопедів та інших спеціалістів, присвячені тематиці впровадження альтернативної та додаткової комунікації. Освітні заходи охоплюють питання вибору засобів АДК, методик їх інтеграції у навчальні заняття, адаптації навчальних матеріалів та оцінки прогресу дітей із використанням альтернативних комунікаційних систем [1].

Сучасна практика впровадження засобів альтернативної та додаткової комунікації свідчить, що їх ефективність безпосередньо залежить від комплексу важливих чинників, серед яких основними є:

Ранній початок роботи з дитиною. Чим раніше розпочинається процес впровадження АДК, тим більше шансів дитина має сформувати базові навички комунікації, що сприятимуть її пізнавальному, емоційному та соціальному розвитку. Наукові дослідження [3] підтверджують, що використання засобів АДК на ранніх етапах розвитку зменшує ризик виникнення вторинних порушень (ізоляції, емоційних розладів) і створює умови для активної участі дитини в освітньому процесі. Раннє втручання дозволяє закласти основу для поступового переходу від простих до більш складних форм комунікації.

Участь мультидисциплінарної команди: логопедів, психологів, реабілітологів, педагогів. Успішне впровадження АДК вимагає злагодженої роботи спеціалістів різних профілів. Мультидисциплінарна команда забезпечує всебічне розуміння індивідуальних потреб дитини: логопед фокусується на розвитку мовленнєвих та артикуляційних навичок, психолог — на емоційній готовності до спілкування, реабілітолог — на розвитку моторних навичок, що можуть бути важливими для користування АДК-пристроями, а педагог — на впровадженні комунікаційних стратегій в освітній процес. Координація зусиль цієї команди дозволяє розробити максимально ефективні і реалістичні стратегії розвитку комунікації [3, с. 148].

Рис. 1. Схема ефективності використання альтернативної та додаткової комунікації

Безперервна взаємодія між спеціалістами ІРЦ, батьками та педагогами закладів освіти. Ефективність впровадження АДК значною мірою залежить від послідовності і системності дій усіх учасників освітнього процесу. Постійний обмін інформацією між спеціалістами ІРЦ, педагогами та батьками дозволяє оперативно виявляти труднощі, що виникають у процесі комунікації, та своєчасно коригувати індивідуальну програму розвитку дитини. Безперервна підтримка й супровід сприяють узгодженню цілей і методів роботи в усіх середовищах, де перебуває дитина, що підвищує її мотивацію до використання засобів АДК у реальному житті.

Індивідуальна мотивація дитини та врахування її особистісних інтересів у побудові комунікаційної стратегії. Одним із головних принципів успішного впровадження АДК є орієнтація на внутрішні потреби і вподобання дитини. Якщо засоби комунікації дозволяють дитині досягати значущих для неї результатів (наприклад, отримувати улюблену іграшку, залучатися до улюбленої діяльності, висловлювати емоції), то ймовірність їх регулярного використання істотно зростає. Індивідуалізація підбору тем, зображень, повідомлень у комунікаційних системах сприяє формуванню внутрішньої мотивації

до спілкування і забезпечує більш стійкі результати у розвитку комунікативних навичок [3, с. 164].

Таким чином, інклюзивно-ресурсні центри відіграють ключову роль у впровадженні засобів альтернативної та додаткової комунікації в інклюзивному освітньому середовищі. Їхня діяльність спрямована на забезпечення кожній дитині права на комунікацію, підтримку її соціалізації та навчання. Успішне впровадження АДК можливе лише за умови мультидисциплінарного підходу, тісної співпраці з родинами та систематичного підвищення професійної компетентності педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Калініченко І. Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів щодо підтримки дітей з освітніми труднощами. *Перспективи та інновації науки*. 2022. URL: <https://www.academia.edu/84260259> (дата звернення: 24.02.2025).
2. Каменщук Т. Інклюзивно-ресурсні центри в контексті співпраці із закладами освіти. *Academia.edu*. 2021. URL: <https://www.academia.edu/62801638> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Порошенко М. А. та ін. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник. Київ: К. І. С., 2018. 252 с.
4. Федоренко О., Мартинчук О., Софій Н., Лук'янова Г., Кошіль О., Симоненко Т., Байда Л., Найда Ю. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: посібник. Київ: ФОП Парашин, 2020. 122 с.
5. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: посібник. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.

Мусик Олеся Станіславівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної педагогіки, психології
та фахових методик

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Інклюзивна освіта є не лише важливою частиною, але й необхідною умовою розвитку сучасної освітньої системи України, оскільки забезпечує рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Вона відображає прагнення створити середовище, де кожна дитина може отримати освіту, що відповідає її індивідуальним потребам і здібностям. Суттєвим аспектом інклюзивної освіти є принципи рівності та доступності, які гарантують, що всі діти, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби, мають можливість навчатися на рівних умовах.

Адаптація освітнього процесу – це одна з основних складових інклюзивної освіти, що полягає в зміні методик викладання, навчальних матеріалів і технічних засобів з метою забезпечення ефективного засвоєння матеріалу дітьми з різними особливостями розвитку. Вона передбачає створення умов, які дозволяють усім дітям, незалежно від їхніх особливостей, мати доступ до знань та навичок, що сприятиме їх повноцінному розвитку і соціалізації. Процес адаптації може включати використання спеціальних методичних підходів, індивідуальних програм навчання та різних засобів допомоги, таких як тьютори, асистенти, корекційні заняття, а також технології, що підтримують навчання [2, с. 48].

З огляду на те, що у світі та Україні зокрема відбувається стрімкий розвиток цифрових технологій, ці інструменти стали невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Цифрові засоби здатні значно полегшити адаптацію освітнього процесу, роблячи його більш гнучким, індивідуалізованим та доступним для дітей з особливими потребами. Це включає використання спеціалізованого програмного забезпечення для корекційно-розвивальних завдань, інтерактивних платформ, мобільних додатків, які адаптують матеріал до різних рівнів сприйняття та розвитку дітей.

Використання цифрових інструментів в інклюзивній освіті дає змогу значно розширити можливості для персоналізації навчання.

Наприклад, за допомогою онлайн-платформ і мобільних додатків можна створити індивідуальні програми для кожної дитини, що враховують його можливості та потреби. Діти з порушеннями слуху можуть користуватися підсумковими підручниками з відео та текстами, діти з обмеженими можливостями зору — з програмами, які озвучують текст, а діти з порушеннями мовлення — з технологіями, які дозволяють розвивати мовленнєві навички [7, с. 122].

Таким чином, цифрові інструменти не лише покращують доступ до навчальних матеріалів, але й сприяють розвитку важливих навичок у дітей, таких як самостійність, критичне мислення, а також дають змогу батькам і педагогам краще відслідковувати освітній процес та забезпечувати ефективну підтримку. Вони також мають великий потенціал для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір, що є важливим елементом соціалізації та розвитку.

У цьому контексті роль цифрових технологій у підтримці адаптації освітнього процесу є неоціненною, оскільки вони дають змогу створювати індивідуалізовані освітні програми, що враховують усі аспекти розвитку дітей, дозволяючи кожній дитині навчатися в зручному для неї форматі і темпі. Відтак, їхнє використання в інклюзивній освіті є важливим кроком до забезпечення рівних можливостей для всіх дітей та їхнього гармонійного розвитку [4, с. 134].

Цифрові інструменти відіграють важливу роль у створенні доступного та адаптованого освітнього середовища для дітей з різними освітніми потребами. Сучасні навчальні платформи, мобільні додатки, програмне забезпечення та інтерактивні ресурси сприяють не лише покращенню навчання, а й розвитку необхідних навичок у дітей з обмеженими можливостями. Платформи, що надають доступ до навчальних матеріалів у різних форматах (текст, відео, графіка, аудіо), забезпечують індивідуальний підхід до кожної дитини, що є особливо важливим для дітей з порушеннями слуху, зору або мовлення.

Завдяки використанню цифрових технологій можна створювати індивідуальні програми навчання, що відповідають потребам кожної дитини. Наприклад, програмне забезпечення для корекційно-розвивальних завдань дозволяє дітям працювати в комфортному темпі, відстежувати їхній прогрес, адаптуючи завдання під їхні можливості. Мобільні додатки та інтерактивні ресурси, що дозволяють коригувати мовленнєві або когнітивні вміння, є важливими для розвитку навичок комунікації в дітей з порушеннями мовлення або аутизмом [6, с. 231].

В Україні активно розвивається дослідження застосування цифрових інструментів в інклюзивній освіті. На думку українських науковців, таких як О.М. Козлова та В.І. Куценко, цифрові технології

можуть значно покращити доступність освіти для дітей з особливими потребами, забезпечуючи індивідуалізацію освітнього процесу. Так, у роботах О.М. Козлової наголошується, що використання мобільних додатків і адаптивних платформ сприяє розвитку когнітивних і соціальних навичок у дітей з порушеннями розвитку, а також є інструментом для ефективної взаємодії між дітьми, батьками та педагогами [5, с. 172].

Водночас В.І. Куценко підкреслює, що для досягнення максимального ефекту від впровадження цифрових інструментів необхідно створювати комплексну систему підтримки, яка включає не лише технологічну сторону, але й навчальні матеріали, навчання педагогів та психологів, а також активну взаємодію з родинами дітей [6, с. 94].

Попри безперечні переваги використання цифрових інструментів в інклюзивному навчанні, цей процес не є бездоганим і зіштовхується з певними викликами та обмеженнями. Однією з основних проблем є недостатня підготовленість педагогів до роботи з новими технологіями. На сьогодні багато педагогів, особливо в сільських закладах освіти та маленьких містах, не мають достатнього досвіду та знань для ефективного застосування цифрових засобів в освітньому процесі. Це може призвести до нераціонального використання доступних інструментів, що в свою чергу не дає бажаного ефекту. Деякі педагогічні працівники також відчують технічну та психологічну перепону до адаптації нових технологій, оскільки звикли до традиційних методів навчання і не впевнені у своєму рівні володіння цифровими інструментами.

Крім того, існують технічні та організаційні труднощі, які також можуть обмежити ефективність використання цифрових інструментів в інклюзивній освіті. Одним із важливих аспектів є доступність технологій у самих закладах освіти. На жаль, не всі заклади освіти мають достатньо комп'ютерної техніки та обладнання для ефективного використання сучасних цифрових інструментів. У деяких закладах освіти відсутній стабільний доступ до Інтернету або є проблеми з оновленням програмного забезпечення, що ускладнює використання новітніх технологій у повному обсязі [1, с. 153].

Не менш важливою є проблема рівня цифрової грамотності серед батьків та дітей. Для дітей з особливими освітніми потребами особливо важливо, щоб вони мали доступ до цифрових інструментів як вдома, так і в закладі освіти. Однак багато батьків можуть не мати достатніх знань або технічних засобів для підтримки навчання своїх дітей вдома. Це особливо стосується родин, що проживають у віддалених районах або мають обмежений доступ до сучасних технологій. Також, рівень

цифрової грамотності дітей, особливо тих, хто потребує спеціальних освітніх методів, може бути низьким, що також ускладнює ефективне використання таких інструментів.

Окрім того, важливим є питання наявності необхідної технічної підтримки в закладах освіти. Для успішного впровадження цифрових інструментів необхідна стабільна і своєчасна технічна підтримка як для педагогів, так і для дітей. Без професійного обслуговування та ремонту техніки використання цифрових інструментів стає неефективним і може призвести до серйозних затримок в освітньому процесі.

Незважаючи на ці виклики, перспективи використання цифрових інструментів для адаптації освітнього процесу в інклюзивній освіті є дуже обнадійливими. Оскільки технології не стоять на місці, а постійно розвиваються, можна очікувати значного покращення ситуації в найближчому майбутньому. Завдяки розвитку вітчизняних ІТ-компаній, що створюють нові спеціалізовані програми та платформи для навчання дітей з особливими потребами, а також підтримці з боку державних і міжнародних організацій, можна очікувати збільшення доступу до сучасних навчальних інструментів для педагогів та дітей. Спільні зусилля різних секторів суспільства допоможуть створити потужну платформу для розвитку інклюзивної освіти через цифрові технології [3, с. 55].

Перспективи розвитку цифрових інструментів для інклюзивної освіти в Україні також зростають завдяки активним ініціативам з боку уряду та громадських організацій. Вже сьогодні існують численні проекти, спрямовані на підтримку та розвиток інклюзивного навчання через технології, що включають навчання педагогів, створення відкритих онлайн-курсів для батьків та розробку адаптивних платформ. Однак для повного реалізування потенціалу цифрових інструментів у навчанні важливо продовжувати роботу над підвищенням кваліфікації педагогів, поліпшенням інфраструктури закладів освіти та розширенням доступу до сучасних технологій для всіх учасників освітнього процесу.

Таким чином, цифрові інструменти є потужним засобом адаптації освітнього процесу в інклюзивній освіті, що дозволяє забезпечити рівні можливості для дітей з особливими освітніми потребами. Вони сприяють індивідуалізації навчання, розвитку ключових навичок та підвищенню мотивації дітей до навчання. Однак для досягнення ефективності їхнього використання необхідна підтримка з боку освітніх закладів, педагогів, батьків та технологічних компаній. Тільки за умови інтеграції всіх цих аспектів можна створити ефективну і доступну модель інклюзивної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Борисенко В. О. Використання цифрових платформ для інклюзивної освіти. Запоріжжя: Видавництво «Новий світ», 2020. 240 с.
2. Володько О. М. Цифрові технології в інклюзивному навчанні: стратегії адаптації. Чернівці: Видавництво «Чернівецький національний університет», 2021. 250 с.
3. Дудник Л. О. Цифрові інструменти для підтримки інклюзивного навчання. Київ: Видавництво «Освітній простір», 2022. 290 с.
4. Ковальчук С. В. Моделі та методи цифрової інклюзії в навчанні: погляд через призму цифрових інструментів. Харків: Видавництво «Фоліо», 2021. 280 с.
5. Козлова О. М. Інклюзивне навчання: теорія, методи, технології. Київ: Видавництво «Академія», 2021. 320 с.
6. Куценко В. І. Цифрові технології в освіті: інклюзивні підходи та інструменти. Харків: Видавництво «Плеяди», 2020. 275 с.
7. Мартинюк О. Г. Інклюзивні цифрові платформи та інструменти для навчання дітей з особливими потребами. Київ: Видавництво «Київський університет», 2023. 300 с.

Мисліцька Наталія Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри науково-природничих
та математичних дисциплін
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

Руда Тетяна Вікторівна,
методист коледжу,
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

Федчишина Тетяна Леонідівна,
завідувач музично-педагогічного
відділення, спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХОВОГО МОЛОДШОГО БАКАЛАВРА З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ швидко змінюється і цифрові технології стають невід'ємною частиною нашого життя. Діти, які зараз відвідують заклади дошкільної освіти, будуть жити і працювати в умовах цифрової економіки. Тому важливо, щоб майбутні фахівці з дошкільної освіти були готові до використання цифрових інструментів та ресурсів у своїй професійній діяльності. Цифровізація освіти відкриває перед педагогами нові можливості для розвитку дітей, роблячи навчання й виховання більш цікавим, наочним та ефективним. Вихователі, які володіють цифровими компетенціями, можуть створювати інтерактивні навчальні матеріали, використовувати онлайн-платформи для спілкування з батьками, організовувати віртуальні екскурсії тощо.

У даній публікації ми розглянемо актуальність цифровізації в діяльності сучасного вихователя, проаналізуємо основні напрями підготовки майбутніх педагогів до використання цифрових технологій в освітньому процесі, які вже окреслені в наукових публікаціях та нормативних документах, та опишемо власний досвід реалізації

проблеми формування цифрової компетентності майбутнього педагога з дошкільної освіти.

Питання використання засобів ІКТ в освітньому процесі підготовки майбутніх педагогів не втрачає своєї актуальності вже понад 20 років. Серед фундаментальних праць сучасного періоду виокремимо праці В.Ф.Заболотного, Н.А.Мисліцької, А.М.Сільвейстра, І.Ю.Слободянюк, М.О.Моклюка тощо [2], [8].

Нами проаналізовано низку публікацій, присвячених питанням використання ІКТ у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. Так, в дослідженні Г.А.Назаренко та Т.К.Андрущенко представлено досвід використання ІКТ у якості дидактичних засобів для ефективній реалізації завдань основних освітніх ліній, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у довкіллі», «Дитина у світі культури», «Діяльність дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» та «Мовлення дитини». Описано вагомий потенціал використання інформаційно-комунікаційних технологій для удосконалення поінформованості батьківської громадськості про якість освітніх послуг в закладі дошкільної освіти, а також для налагодження партнерської взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості з усіх питань дошкільної освіти [6].

У статті Т.Л. Федчишиної висвітлено педагогічні умови використання ІКТ у фаховій підготовці вихователя дошкільного закладу у світлі вимог сьогодення. Доведено, що використання ІКТ у процесі виховання дошкільників дозволяє урізноманітнити форми роботи з дітьми, зробити їх більш творчими, спрощує процес спілкування з вихованцями та їх батьками. За їх допомогою вихователь може готувати різноманітні матеріали для проведення різноманітних заходів, батьківських зборів, виступів на засіданнях методичних об'єднань та педагогічних рад, обмін досвідом [7].

Автори публікації [3] розглядають основні цифрові інструменти, які використовуються у процесі навчання, та їхній вплив на формування професійних компетентностей майбутніх вихователів. Проаналізовано переваги та виклики, пов'язані з інтеграцією цифрових технологій у освітній процес, а також окреслено перспективи їх використання для забезпечення якісної підготовки фахівців у сфері дошкільної освіти.

В Україні питання цифровізації освіти набуло особливої актуальності в останні роки. Свідченням цього є низка нормативних документів, основні положення яких маємо враховувати, розробляючи освітньо-професійну програму підготовки фахівця-педагога. Серед цих документів виокремимо Концепцію виховання дітей та молоді в

цифровому просторі, розроблену Національною академією педагогічних наук України [4] та Концептуально-референтну Рамку цифрової компетентності педагогічних й науково- педагогічних працівників [5].

У Концепції подано систему науково обґрунтованих положень, що визначають суспільні виклики й стратегічні напрями виховання молодого покоління, зокрема і дітей дошкільного віку в умовах цифрової реальності, описано провідні ідеї і принципи виховання дітей в цифровому просторі. Наголошено на необхідності впровадження засобів захисту дитини від кібербулігу та виховання культури поведінки дітей та молоді в цифровому освітньому просторі; на доцільності партнерської взаємодії батьків і вихователів щодо попередження негативних впливів цифрового середовища на дітей; зосереджено увагу на розвитку цифрової компетентності педагогічних працівників та потребі розробки науково-методичного забезпечення виховання дітей в цифровому просторі. [4, с.7].

В документі [5,с.12] наголошується, що цифровізація освіти безпосередньо залежить від рівня володіння цифровими технологіями педагога, їхнього продуктивного застосування в освітній діяльності та якості підготовки молоді до цифрової економіки, що стрімко розвивається. А цифрова компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей у сфері цифрових технологій, і визначає здатність особи успішно соціалізуватись, провадити професійну та навчальну діяльність із використанням таких технологій [5, с.13]. Рамка цифрової компетентності умовно розподіляє всі компоненти на основні сфери застосування, надає чітке визначення їх дескрипторів та допомагає встановити рівні володіння кожного з них [5, с.16].

Враховуючи основні вимоги та рекомендації щодо формування цифрової компетентності педагога, в навчальний план підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта Робочою групою з розробки ОПП підготовки ФМБ включено обов'язковий освітній компонент «Інформаційні технології та технічні засоби», основною метою вивчення якого є опанування здобувачами освіти цифрової грамотності для навчання, спілкування та майбутньої професійної діяльності, набуття здатності етичного і безпечного використання засобів ІКТ у навчанні і інших життєвих ситуаціях. Оскільки формування цифрової компетентності педагога передбачає, перш за все, набуття практичних умінь, ми також зосередили увагу на домінуванні діяльнісного підходу під час вивчення здобувачами освіти даного освітнього компоненту. До змістового блоку нами внесено

актуальні питання з цього напрямку, зокрема ознайомлення здобувачів освіти з основними положеннями нормативної документації і стратегією формування цифрової грамотності педагога, питання інформаційної гігієни та цифрової безпеки та використання технологій штучного інтелекту в роботі педагога.

До діяльнісного блоку ми включили наступні теми та завдання: презентаційний редактор та інструменти для створення статичних та динамічних візуалізацій; розробка ігрових завдань в хмаро-орієнтованому середовищі; розробка авторських візуалізованих засобів в хмарних середовищах; розробка дидактичних засобів у вигляді «хмари» цифр та «хмари» літер; використання ШІ педагогічними працівниками в професійній діяльності: створення та приклади промтів; робота з додатками Google.

Розроблений авторський підхід до вивчення освітнього компоненту «Інформаційні технології та технічні засоби» апробований в освітньому процесі підготовки фахового молодшого бакалавру, здобувачі освіти отримують якісну підготовку з даного напрямку, водночас змістовий і діяльнісний блоки постійно модернізуються й доповнюються.

Список використаних джерел

1. Anishchuk A. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в сучасних умовах. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, по 3, Арг. 2023. РР. 64-73.
2. Заболотний В.Ф., Мисліцька Н.А., Слободянюк І.Ю. Хмаро орієнтовані технології навчання : навч.-метод. посібник. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 144 с.
3. Замрозович-Шадріна С., Семеняко Ю., Перетяга Л. Вплив цифровізації на підготовку здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта». *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Педагогічні науки*. Випуск 4 (63), 2024. С.19-22.
4. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Національна академія педагогічних наук України. 2021. 52 с. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/292> (дата звернення: 04.11.2025)
5. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково- педагогічних працівників URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/o/2622-ramka_cifrovoi_kompetentnosti_pedagogicnih_j_naukovo_pedagogicnih.pdf (дата звернення: 04.02.2025)
6. Назаренко Г.А., Андрущенко Т.К. Інформаційно-

комунікаційні технології як інструмент підвищення якості дошкільної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019, Том 69, №1. С.21-36.

7. Федчишина Т.Л. Педагогічні умови використання ІКТ у фаховій підготовці вихователя дошкільного навчального закладу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 48. 2017. С.12-15.

8. Формування предметних компетентностей у здобувачів освіти засобами хмаро орієнтованих технологій, мультимедійних додатків та сервісів/за ред. В.Ф.Заболотного. Вінниця : ТОВ «НІЛАН-ЛТД», 2025. 252 с.

Михайлишин Романа Романівна,
методист навчально-методичного
підрозділу, голова циклової комісії
педагогічно-психолгічних і соціальних
дисциплін ВСП «Педагогічний фаховий
коледж Львівського національного
університету імені Івана Франка»

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ- ШКОЛА

Реформаційні процеси, що відбуваються у сучасному освітньому просторі, зумовлюють розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, одним з яких є забезпечення наступності між суміжними ланками освіти, зокрема дошкільною й початковою. У відповідності з чинним законодавством і нормативно-правовими документами саме наступність є однією з умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей.

Ефективність роботи початкової школи пов'язується з готовністю дітей дошкільного віку до навчання, рівнем їхнього здоров'я й розумового розвитку. Під шкільною готовністю розуміється оволодіння дітьми знаннями та вміннями, мотивацією й іншими, необхідними для засвоєння шкільної програми, поведінковими характеристиками.

З погляду на це особлива увага приділяється пошуку ефективних засобів навчання та способів переходу дітей зі закладів дошкільної освіти до початкової школи.

Дієвим засобом забезпечення наступності дошкільної й початкової освіти, формування необхідних життєвих компетентностей, готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в Новій українській школі є проєктна діяльність.

Проєктна діяльність – активний вид навчально-пізнавальної діяльності вихованців, що спрямовано на розв'язання проблеми, пов'язаної зі створенням освітнього продукту. Вона забезпечує інтегрований підхід в освіті.

Окремі аспекти проблеми наступності дошкільної й початкової освіти розглянуто в працях Л. В. Артемової, Н. М. Бібик, О. Л. Кононко, К. Л. Крутій, Н. В. Лисенко, З. П. Плохій, О. В. Проскури, О. Я. Савченко та ін. Теоретичні основи та практична реалізація інтегрованого підходу в дошкільній та початковій освіті представлені у дослідженнях Г. В. Беленької, А. М. Богущ, Н. В. Гавриш, К. Л. Крутій, Т. О. Піроженко та ін. Питання організації проєктної діяльності дошкільників знаходимо у дослідженнях Ю. Д. Буракової, Н. В. Гавриш, В. А. Деркунської, І. Р. Кіндрат, Т. О. Піроженко, Н. М. Токаренко, Л. А. Швайки та ін.

Нові форми дошкільної освіти створюють сприятливі умови для реалізації педагогічної ініціативи, упровадження наукових розробок, принципів оновленого змісту дошкільної освіти.

Інноваційна діяльність у роботі закладів дошкільної освіти – вимога часу, яка спрямована на забезпечення освітнього процесу та його результатів, є стимулюючим чинником у розвитку дошкільної освіти.

Організація інтегрованого процесу у закладі дошкільної освіти забезпечує цілісний розвиток дитини, формування у неї інтегральних особистісних якостей.

З-поміж інтеграційних форм і засобів організації дитячої активності пріоритетною є проєктна діяльність.

Така діяльність заснована, з одного боку, на взаємодії з дорослими, а з іншого – на основі постійного розширення самостійних дій дитини (власні спроби, пошук, вибір, маніпулювання предметами ідеями, конструювання, фантазування, спостереження-вивчення-дослідження).

Застосування методу проєкту у закладі дошкільної освіти має на меті стимулювання інтересу дітей до певних проблем і розв'язання їх через діяльність, а також практичне застосування набутих знань, розширення можливостей дітей самореалізації.

Видатний український педагог Григорій Ващенко визначив метод проєктів як такий, що забезпечує «пристосування змісту та методів освітньої роботи до особливостей дитячої природи».

Метод проєктів відкриває багато можливостей: створює умови в розвитку вільної творчої особистості дитини, спроможності діяти самостійно відповідно до ситуації; співзвучний зі сучасними життєвими позиціями: дитина робить із задоволенням тільки те, що сама вибрала, те, що їй цікаво; вчить застосовувати досліджувану теорію на практиці для вирішення конкретних завдань в реальному житті; індивідуальний темп роботи над проєктом забезпечує кожній дитині реалізацію власних можливостей відповідно до її рівня розвитку.

Метод проєктів можна представити як спосіб організації педагогічного процесу, заснований на взаємодії педагога і вихованця, спосіб взаємодії з навколишнім середовищем, поетапно практична діяльність для досягнення мети. Він є своєрідною формою перспективного планування освітньої роботи за участю дітей.

Проєктна діяльність має два аспекти: педагогічний і психологічний.

Науковець Тамара Піроженко визначає метод проєктів як «психолого-педагогічне проєктування». Використовуючи його, педагог надає дітям змогу бути діяльними, самостійними, творчими, стимулює пошук ними власних шляхів розв'язання проблем і практичного застосування надбаних знань й вмінь.

У роботі над проєктами можна вдало поєднувати різні методи й форми діяльності дітей, такі як: ТРВЗ, рефлексія, моделювання, спостереження, експериментування, гра тощо.

Проєктна діяльність має свої вікові розмежування. До п'яти років проєктну діяльність дитини розглядають на наслідувально-виконавському рівні. Відсутність необхідного життєвого досвіду не дає дитині змогу повною мірою проявляти самостійність у виборі проблеми та способів її розв'язання. Тому активна роль відведена дорослому. Уважне ставлення до потреб дітей, вивчення їх інтересів дає змогу без труднощів визначити проблему, що «замовляють» діти. Інтерес до змісту проєкту залежить від задоволення різних інтересів дитини; реалізації її потреб в активній діяльності, самовираженні; захопленості спільною діяльністю з дорослими. Перші спроби дітей самостійно розв'язати проблему необхідно помічати й заохочувати.

До кінця п'ятого року життя діти отримують певний соціальний досвід, що дає їм змогу перейти на новий, розвивальний рівень проєктування, що і є вже справжньою проєктною діяльністю дитини. У цьому віці продовжує розвиватися самостійність. Діти можуть виокремлювати (приймати) проблему, уточнювати мету, спроможні обрати необхідні ресурси для досягнення запланованого результату. Тому вихователь не так генерує свої ідеї, як долучається до реалізації

ідей вихованців. Дорослому важливо захопитися тим, що цікаво дітям, допомогти їм розширити цілі й завдання.

За допомогою проєктної діяльності діти поглиблюють своє творче ставлення до навколишньої дійсності, навчаються встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у світі. Досягаючи поставленої перед собою конкретної мети, дошкільники свідомо, із задоволенням, без примусу, бо проблема, за розв'язання якої вони свідомо беруться, має для них внутрішню цінність, пов'язана з їхніми потребами та інтересами.

Метод проєктів дає змогу широко охопити всі види діяльності дитини, оскільки акумулює в собі пізнавальну, ігрову й творчу діяльність, охоплює всі аспекти життєдіяльності дітей у закладі дошкільної освіти та вдома.

Реалізація будь-якого проєкту здійснюється в ігровій формі зі залученням дітей до різних видів творчої та практично значущої діяльності, в безпосередньому контакті з різними об'єктами соціального середовища (екскурсії, ігри, практично корисні справи).

Проєкт може реалізовуватися в будь-якому об'єднанні дошкільників (у групі, підгрупі, одночасно в декількох групах, по всьому закладу, між декількома закладами, із залученням батьків, у соціумі мікрорайону та інше.)

За провідною діяльністю проєкти поділяються на: пошуковий, творчий. За тривалістю: середньої тривалості. За кількістю учнів: колективний. Проєкт реалізовує мету: виховну, освітню, розвивальну, соціалізуючи.

Проєктну діяльність від інших форм організації педагогічного процесу в ЗДО відрізняє: практичне застосування дітьми наявних у них знань і вмінь; доступне формулювання завдань; їх варіативність; інтерес до діяльності, що приносить публічний результат; особисту зацікавленість.

Під час реалізації проєктної діяльності педагог повинен: керуватися принципами особистісно-орієнтованої освіти; педагогіки партнерства та дитиноцентризму; адаптувати освітнє середовище відповідно до потреб проєктної діяльності; створювати особисто значущу для кожної дитини проблемну ситуацію, складність вирішення якої відповідає зоні найближчого розвитку вихованців; створити емоційно-комфортні умови для її розв'язання; заохочувати ініціативність, самостійність, креативність дітей; створенні та презентації кінцевого продукту.

Проєктна діяльність передбачає створення вихователем таких умов, які дають змогу дітям самостійно або спільно з дорослими відкривати новий практичний досвід, здобувати його

експериментальним, пошуковим шляхом, аналізувати його та перетворювати.

В основі проєктної діяльності лежить розвиток пізнавальних інтересів дітей, вміння самостійно застосовувати отримані уявлення в типових ситуаціях, орієнтуватися в інформаційному просторі, заповнювати відсутні знання й набувати вміння, розвиток креативного мислення.

На відміну від проєктної діяльності школярів, де наголос робиться на дослідницьку діяльність учнів, проєктна діяльність дошкільнят більш різноманітна, варіативна; допускає елементи фантазування й творчості; ігровий контекст враховує вік і досвід дітей, провідний вид діяльності.

Отже, проєктна діяльність є сучасним ефективним засобом всебічного розвитку та формування особистості дитини, її підготовки до навчання у Новій українській школі, оскільки активно впроваджується у практику дошкільної та початкової освіти, забезпечує перехід дитини зі закладу дошкільної освіти до початкової школи.

Робота над проєктом стимулює пізнавальну активність вихованців, сприяє формуванню «Я – концепції дитини», її особистому розвитку, забезпечує глибоке засвоєння знань та умінь, розвиток критичного й системного мислення, творчих здібностей, комунікативних навичок.

Список використаних джерел

1. Андросович К. Проєктна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2014. Випуск І. С. 23-30
2. Козак Л.В., Король Г.А. Проєктна діяльність як чинник пізнавального розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий фаховий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Випуск 18. 2019. Т. 3. С. 169–174.
3. Козак Л.В. Проєктна діяльність у закладах дошкільної освіти: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ «НВТ «Інтерсервіс», 2022. 176 с.
4. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Проєктна діяльність як механізм інноваційного розвитку закладу освіти. Збірник наукових праць / за ред.. І.Б.Вашеняк. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2024. 103 с.

Михальська Аліна Анатолівна,
директор Дунаєвецького Центру розвитку
дитини «Пролісок»
Дунаєвецької міської ради

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ «ПРОЛІСОК» В РЕЖИМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Одним із завдань забезпечення оновлення змісту та якості дошкільної освіти умовах Нової української школи [1] є її переведення у режим інноваційного розвитку, трансформування наукових ідей, сучасних інноваційних освітніх технологій у практику, забезпечення інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти [2].

Освітній процес Центру розвитку дитини «Пролісок» Дунаєвецької міської ради зорієнтований на особистість кожної дитини, на здійснення індивідуального підходу, єдність педагогічного та батьківського впливів на дитину як особистість, щоб вона могла на різних етапах життєдіяльності приймати та застосовувати нестандартні та найоптимальніші ситуаційні рішення. Запорукою успішної реалізації поставлених завдань є високий рівень внутрішньої самоорганізації педагогічного колективу, творчий інтелектуальний потенціали кадрового складу, орієнтація на дитину як центр освітнього процесу та сім'ї [3].

Упровадження інноваційних технологій в освітній процес сприяє оновленню його змісту, стає основою реалізації особистісно-зорієнтованої моделі, сприяє активній пізнавальній, комунікативній, продуктивній діяльності дітей, розвитку їх творчого мислення. В освітній процес Центру розвитку дитини впроваджуються інноваційні технології: теорія розв'язання винахідницьких завдань, елементарне музикування за системою Карла Орфа, система фізичного виховання Миколи Єфименка, використання схем-моделей у лексико-граматичній роботі з дошкільниками (О.Білан та К.Крутії). Яскравим прикладом впровадження інновацій є використання педагогічної спадщини Василя Сухомлинського, Софії Русової, елементів риторики, заняття з ейдетики (розвиток пам'яті, образного мислення та творчих здібностей), методики навчання дітей читання Миколи Зайцева.

Надзвичайно важливою умовою успішного впровадження інноваційних технологій є створення сприятливого інноваційного середовища, яке забезпечує не лише достатню проінформованість педагогів, а й переважає організаційну, технічну, психологічну і методичну підготовку їх щодо застосування інновацій. Слід сказати, що Центр розвитку дитини забезпечений інформаційними матеріалами,

які висвітлюють проблеми інноваційної діяльності: створена інформаційна база інноваційних технологій, картотеки інновацій та педагогічного досвіду у електронному та друкованому вигляді, картотеки досвіду, каталоги педагогічної та методичної літератури, розвивального матеріалу, наочні, електронні та дидактичні посібники, розвивальні ігри, мультимедійні презентації.

Простежується тенденція до пошуку нових орієнтирів, освітніх технологій, форм роботи, які б визначали своєрідність закладу. Педагогічний колектив знайшов свій шлях розв'язання проблеми модернізації змісту дошкільної освіти через вибір моделі дошкільного закладу – Центр розвитку дитини як заклад посиленого інтелектуального розвитку дитини. Вибір такої моделі передбачає створення відповідного розвивального середовища, яке б стимулювало розвиток здібностей, розроблення системи занять, гурткової роботи, науково-методичне забезпечення педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти згідно обраного напрямку роботи. Ось чому, структурними складовими Центру є профільні групи: логіко-математичного, екологічного, народознавчого, мовного та художнього профілів, група-родина.

Так, як формування початкових математичних знань і вмінь є одним із важливих завдань розумового виховання дошкільників, то розвиток математично-логічного мислення, інтелектуальної готовності до навчання у школі в групі логіко-математичного профілю здійснюється під час проведення занять з використанням логічних блоків Дьєнеша та паличок Дж.Кюїзенера, різноманітних математичних завдань, дидактичних ігор, вправ з аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення, систематизації, а також у повсякденному житті.

Оволодіння рідною мовою і мовленням як найголовнішим засобом пізнання і специфічно людським способом спілкування залишається одним з першочергових завдань у роботі з дітьми групи мовного профілю. Під час занять з риторики діти спілкуються з однолітками і дорослими, один з одним, у підгрупах, колективі, перед дітьми постають нові завдання спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях як природних, так і штучно створюваних, імпровізованих.

Естетичне виховання як таке, що сприяє розвитку природних нахилів, творчих здібностей, обдаровань, творчої уяви, фантазії, також розглядається в контексті становлення дитячої особистості напередодні шкільного життя. Під час занять з мистецтвознавства у групі художньо-естетичного профілю організовується цілеспрямоване педагогічне спілкування в середовищі мистецтва з метою введення дитини в певну історичну епоху, ознайомлення з національним колоритом, засобами

художньої виразності, притаманними різним видам мистецтва (живопис, скульптура, архітектура).

Одним з важливих завдань залишається виховання екологічної культури у дошкільників. Його розв'язання здійснюється в групі екологічного профілю. У групі діє екологічна студія «Любисток», проводяться заняття з екоетики, на яких прищеплюються дітям практичні уміння доцільного природокористування.

Потребами сьогодення продиктовано необхідність впроваджувати педагогіку партнерства, тісніше інтегрувати родинне і суспільне дошкільне виховання, зберегти пріоритет родинного виховання, активніше залучати родини до участі у освітньому процесі дошкільного закладу. Батьки виступають не як експерти чи спостерігачі роботи педагогів, а як рівноправні партнери та союзники. Діяльність групи-родини базуються на основі філософії родинності, широкому використанні всіх компонентів навчально-виховної мудрості народу.

Щоб діти по-справжньому пізнали свій народ, вони повинні змалечку вивчати історію, мову, культуру. Цьому сприяє діяльність групи народознавчого профілю, де облаштовано осередок народознавства, зібрано предмети української національної символіки, елементи та предмети хатнього вжитку, традиційні українські іграшки, куточок родини. На заняттях з народознавства діти ознайомлюються з національними традиціями, звичаями, побутом, історією свого народу.

Саме процес вивчення, апробації та впровадження інноваційних освітніх технологій в освітній процес профільних груп модернізує якість надання освітніх послуг. З метою формування професійної компетентності, підвищення педагогічної майстерності педагогів адміністрацією ЦРД сформовано систему методичного супроводу, яка включає: панораму інновацій, інтерактивні семінари-практикуми, засідання референтних мобільних груп, роботу стажерського майданчика, майстер-класи, тренінги. Своєчасно побачити й належно оцінити оригінальне, нове й перспективне у роботі педагога, створити сприятливі умови для впровадження його в практику – основне в діяльності сучасного керівника інноваційного закладу [4].

Список використаних джерел

1. Розпорядження КМ України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14 грудня 2016 р. № 988-р.
2. Концепція розвитку педагогічної освіти, 16.07.2018 № 776.
3. Базовий компонент дошкільної освіти /нова редакція/ наук. ред. А.Богущ. К. «Світлич», 2012.

4. Підготовка педагога до застосування інноваційних технологій як особливого виду творчого розвитку/ Зб.наук.пр. (ред.кол.: В.Є. Берека (гол.) та ін.). Хмельницький: ФОП Мельник, 2016. 496 с.

Мігаль Лариса Борисівна,
вчитель початкових класів,
Старокостянтинівський ліцей
Старокостянтинівської міської ради
Хмельницької області
імені Михайла Семеновича Рудяка
(м.Старокостянтинів, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Підготовка молодого покоління до розбудови нової української держави, яка впевнено рухається шляхом інтеграції в європейський і світовий культурний, політичний та економічний простір, обумовлює підвищення статусу рідної мови як важливого засобу комунікації та освітнього компонента і вимагає реформування мовної освіти на всіх її рівнях. У цьому контексті актуальною є проблема наступності у формуванні комунікативної компетентності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Керуючись принципом наступності, компетентнісний підхід орієнтує на цілісний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття на подальших вікових етапах розвитку спеціальних знань та вмінь. Формування компетентностей у дошкільників, відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти, відбувається в різних видах дитячої діяльності: ігровій (провідній для дітей дошкільного віку), сенсорно-пізнавальній, навчально-ігровій, театральній, мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, образотворчо-продуктивній, художньо-практичній, соціокультурній. Освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях та формування комунікативної компетенції, результатом якої є комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування,

стриманість у спілкуванні; культура мовленнєвої комунікації. Освітні лінії Базового компоненту дошкільної освіти мають продовження в освітньому процесі початкової школи [1].

У Державному стандарті початкової освіти наголошується, що метою вивчення мовно-літературної освітньої галузі, яка включає українську мову, мови відповідних корінних народів і національних меншин, літератури, українську мову та літературу для корінних народів та національних меншин, іншомовну освіту, є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [3].

Педагогічна теорія довела, освітянська практика підтвердила, що діти дошкільного віку можуть успішно оволодівати рідною мовою. Навчання дошкільників є системою організованої педагогом цільової ігрової діяльності, що сприяє формуванню елементарної комунікативно-мовленнєвої компетентності, яка ґрунтується на мовній (лінгвістичній), мовленнєвій, соціокультурній компетенціях. Обґрунтована з лінгвістичної і психологічної точок зору методична система позитивно впливає на розвиток лексичного запасу, сприймання, пам'яті, уяви, вольових якостей, комунікативних здібностей дітей.

У цьому контексті умовами успішної педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку є особистісно орієнтований, діяльнісний та комунікативно-когнітивний підходи до навчання мови у грі, в центрі уваги яких є дитина; створення психологічного супроводу, диференціація та індивідуалізація навчання; володіння методикою навчання мови, варіативність її застосування, дотримання відповідного мовного режиму педагогами; використання новітніх інформаційних технологій; унаочнення процесу навчання відповідними предметами, іграшками, ілюстраціями, малюнками; забезпечення методичного та методологічного середовища [1].

Опанування рідної мови у дошкільному віці є підготовчим етапом до навчання у школі і тому важливо забезпечити його наступність за змістом, формою та методами, з урахуванням вікових особливостей.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб,

формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [3].

Перехід від закладу дошкільної освіти до початкової повинен носити поступовий характер і базуватися на принципах особистісно орієнтованого навчання та врахування психолого-педагогічних особливостей дітей молодшого шкільного віку. Сутністю комунікативного підходу до навчання здобувачів початкової ланки освіти є активізація їхньої мовленнєвої діяльності.

З метою формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти акцентується увага на вільному володінні державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також вихованні інтересу до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження [4].

У початковій школі передбачається організація освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи) [3]. Наступність цілеспрямованого використання ігрової діяльності допомагає адаптації першокласників до умов шкільного життя і є актуальним педагогічним завданням, що реалізується через певний механізм впливу на дитину, де гра проявляється як улюблена діяльність дитини та природний спосіб її соціалізації. Реалізуючи принцип наступності, на уроках у початковій школі необхідно застосовувати гру як важливий практичний метод формування умінь спілкування. Головне завдання вчителя – зацікавити учнів предметом шляхом використання навчальних, комунікативних, рухливих ігор, дитячих пісень, лічилок, віршів. Пріоритетними є рольові ігри, де спілкування відбувається згідно з розробленим сюжетом, розподілом ролей; проблемні ситуації, під час яких школярам треба визначити власну позицію відносно заданої ситуації, спростувати або підтвердити припущення тощо [2, с.42].

Характерними ознаками уроку у початковій школі є комунікативна поведінка вчителя на уроці та в позаурочній роботі; використання комунікативних завдань, що передбачають виконання навчальних дій у межах запропонованої теми, а також відтворюють реальні життєві ситуації; збільшення тренувальних мовних завдань і вправ мовленнєвої спрямованості; врахування індивідуальних особливостей учнів, взаємодія партнерства «учитель-учень», «учень-учитель», що передбачає довірливе співробітництво вчителя з учнями на емоційному, змістовому та предметному рівнях, широке використання колективних, групових форм роботи на уроці; новизна

освітнього процесу; вплив на мотивацію спілкування, яке зумовлене потребою («я так хочу»), а не зовнішнім стимулом («мені треба»); проблемність мовленнєвих завдань (добір навчального матеріалу, постановка завдань має відбуватися з урахуванням необхідності сприяти формуванню пізнавальної самостійності учнів, розвитку їхнього креативно-критичного та логічного мислення) [5].

Отже, для забезпечення наступності у формуванні комунікативної компетентності потрібно дотримуватися єдиної стратегії, узгодженості використання форм, методів, прийомів і засобів навчання. Саме така організація освітньо-виховного процесу забезпечуватиме чітке формулювання і реалізацію мети навчання на всіх рівнях освіти при взаємодії між ними, що досягається через наскрізні програми та використання посібників, які послідовно ведуть дитину від дошкільної освіти до початкової школи.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12#Text> (дата звернення: 10.02.2025 р.)
2. Ващенко О.М., Романенко Л.В., Романенко К.А., Ігрова діяльність у контексті наступності дошкільної і початкової освіти. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; [відпов. секр. К.І. Демчик]. Київ : Міленіум, 2020. 274 с. С.41-43
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-rochatkovoyi> (дата звернення: 10.02.2025 р.)
4. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови . Початкова школа. 2002. № 7. С.23-24.
5. Формування комунікативної компетентності на уроках української мови у молодших школярів. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003q97-7d51.docx.html> (дата звернення: 12.02.2025 р.)

Монке Олена Станіславівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
Університет прикладних наук Віндесхайм
(Зволле, Нідерланди),
психолог в компанії Arts & Specialist
(Еммен, Ассен, Нідерланди)

КОМП'ЮТЕРНА ГРА ЯК ЗАСІБ ТЕРАПІЇ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ: ДОСВІД УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

Епідемія COVID-19 і наступна війна в Україні, що триває вже багато років, принесла не лише велику кількість людських жертв, а й сприяла розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психічних розладів серед військових та цивільних осіб. Діти виступають активними свідками подій, які відбуваються навколо них. Вони, порівняно з дорослими, часто важче справляються з переживаннями від нестабільності та можливих подальших загроз. Водночас ментальне здоров'я набуває все більшої актуальності у світовій освітній та медичній спільноті, зокрема і в такій розвиненій країні як Нідерланди. Останні роки спостерігається зростання кількості психоемоційних розладів у дітей та молоді, що ставить перед освітніми і медичними закладами завдання, пов'язані з наданням належної психологічної підтримки. Особлива увага у цьому контексті приділяється практикам і методам роботи з дітьми дошкільного віку, зокрема використанню ігор як основного інструменту для розвитку та зцілення психоемоційних травм.

У Нідерландах у теорії і практиці освіти і медицини всебічно досліджено ефективність ігор в охороні психічного здоров'я. Доведено, що застосування спеціальних комп'ютерних ігор та додатків у закладах охорони здоров'я сприяє забезпеченню більшої кількості населення необхідною психіатричною чи психологічною допомогою та зменшенню тиску на медичне обслуговування [4].

Цілком логічно, що цей досвід Нідерландів був би корисним і для сучасної України. Зауважимо, що використання комп'ютерних ігор у лікуванні психічних розладів ми розглядаємо не як панацею, а як допоміжний засіб та інструмент у роботі психолога чи психіатра. Або як альтернативу в умовах нестачі психіатричної та психологічної підтримки населення через тиск або небажання чи неможливість звертатися за психологічною підтримкою з різних причин. Так, співробітники Дослідницького центру програмного забезпечення Ірландського наукового фонду дійшли висновку, що ігри пом'якшують

симптоми багатьох психічних хвороб на кшталт тривожного розладу та депресії, особливо при обмеженому доступі до медичної допомоги. Результати вчені опублікували в рецензованому науковому виданні JMIR Serious Games [2].

Дослідження показують, що спеціальні (серйозні) комп'ютерні ігри, створюючи ефект занурення, здатні не тільки надати інформацію про психічне здоров'я гравця, але й зменшити його психічні скарги [4]. Окрім цього, «спеціальні ігри під час такої гри-лікування через неабиякий інтерес гравця забезпечують його більшу мотивацію у якості пацієнта», розширюють знання про проблеми психічного здоров'я, «що допомагає гравцеві краще зрозуміти власні скарги» [4]. Нарешті, як засвідчують дослідження, «симптоми пацієнтів зменшуються, якщо в такі ігри грати серйозно» [4]. Більше того, «гра в спеціальні комп'ютерні ігри може вплинути на гравця так само, як і лікування у психолога» [4]. Тобто спеціально розроблені комп'ютерні ігри все частіше стають ефективною допомогою у лікуванні психічних розладів та полегшенні їхніх симптомів. При цьому такі ігри доступніші за ціною, ніж медико-психологічна допомога.

Клінічні дослідження показали, що комп'ютерні ігри полегшують перебіг таких хвороб, як депресія, тривожний розлад, шизофренія, і навіть рак. Для такого ефекту вистачає 30-хвилинних ігрових сеансів. Наразі дослідження ігор проводяться в контексті різних психічних розладів, таких як тривожність, депресія, розлади харчової поведінки, синдром дефіциту уваги та гіперактивності (СДВГ), симптоми стресу, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), аутизм, фобії, шизофренія та ін. Результати досліджень відрізняються, але всі вони засвідчують зниження симптоматики, поліпшення соціальних, виконавчих та когнітивних функцій, а також покращення процесів уваги [5].

Проте існують і критичні побоювання щодо обмеженої кількості високоякісних досліджень, слабких дослідних проектів, методологічних проблем, а також питань про узагальнюваність, причинність, механізми дії, контрольні групи, розміри ефекту, визначення, термінологію, сумісність, теоретичну силу, шкідливі ефекти і переносимість [1]. Крім того, критики підкреслюють такі проблеми, як ігрові розлади, описані в МКБ-11, тривалий час перед екраном, схильність до насильства та випадки надмірної або проблемної ігрової поведінки [1]. Також критики стверджують, що ігри заохочують тактику уникнення, перешкоджаючи фізичній соціальній взаємодії. Ця проблема посилюється дистантним спілкуванням, ескапізмом, ізоляцією, самотністю, емоційною відчуженістю, залежністю, порушеннями сну та фізичною бездіяльністю, що створює

ризика погіршення стану людини. Критики стверджують, що ігри – це не стратегія лікування, а скоріше інструмент для покращення спілкування та присутності серед людей.

Дослідження та застосування ігор у психіатрії розширюються та виявляються корисними для певних демографічних груп пацієнтів. Проте, як зауважує низка дослідників (Jens Peter Eckardt M. Poppelaars, A. Lichtwarck-Aschoff, R. Otten, I. Granic та ін.) існує гостра необхідність у більш надійній базі знань, щоб повною мірою зрозуміти як потенціал, так і пов'язані з цим проблеми [1]. Можливості клінічного використання вимагатимуть інноваційного мислення в рамках міждисциплінарних дослідницьких середовищ [1].

У дизайні і змісті комп'ютерної гри з лікувальною метою важливо забезпечити її правильне поєднання з медичними і психологічними практиками, а також віднайти оптимальні методи впливу на психіку дітей різного віку, враховуючи індивідуальні особливості кожного. Важливими є так звані стоп- завдання, які допомагають уникнути залежності від гри і спрямувати дитину звернутися до фізичного реального життя. Саме це враховувалося нами при створенні гри для зцілення тривожності і страхів у дітей 6-11 років у проекті «Mind my light», який реалізувався протягом одного року на базі нідерландського Університету прикладних наук Віндесхайм на замовлення стейкхолдерів [3].

Наразі опишемо зміст роботи зі створення гри, виконаної проектною групою університету, до складу якої входили два викладачі (коуч і власник продукту) та 12 студентів (майбутні працівники охорони здоров'я, освіти, розробники, дизайнери, художники). Комп'ютерна гра під назвою «Mind my light» складається з 7 рівнів і включає механізми лікувального впливу на дітей із тривожними розладами [3]. Гра була розроблена на 3-х мовах (українська, нідерландська, англійська) за мотивами авторських казок із циклу «Сім казок для дорослих і дітей» [6]. Вона виконує комплекс завдань, а саме: *лікувальні та оздоровчі*: лікування тривожності та страхів; *освітні*: залучення кожної дитини до активного творчого процесу, розвиток інтелектуальних та творчих здібностей за допомогою гри; *розвивальні*: стимулювання інтересу, уяви, пошукової активності, прагнення до новизни; розвиток та активізація мови, творчих здібностей та пізнавальної діяльності; розвиток і удосконалення комунікативних навичок; *виховні*: формування позитивних емоцій, естетичних почуттів, насолоди красою; виховання моральних та духовних цінностей, зокрема поваги, дружби, доброти, співчуття, бажання допомогати.

Завдання, яке стояло перед студентами-розробниками, полягало

не лише в тому, щоб відобразити і зробити впізнаваними різні психологічні стани та інструменти для їх подолання, але й у передачі освітніх та виховних ідей казки. Цикл казок дає дітям можливість зрозуміти, усвідомити і пережити різноманітні психологічні стани, формуючи у них схильність до таких морально-духовних цінностей, як доброта, щедрість, сміливість, щирість. Через художні образи казки дітям пояснюються складні філософські поняття, такі як життя і смерть, взаємозв'язок всього живого та неживого. Вони також допомагають усвідомити свої почуття і почуття інших, навіть такі складні, як любов і залежність. Одночасно, через спокій та медитативність стилю, укорінюється віра в те, що навіть у найскладніші моменти життя все можна подолати.

2. Story

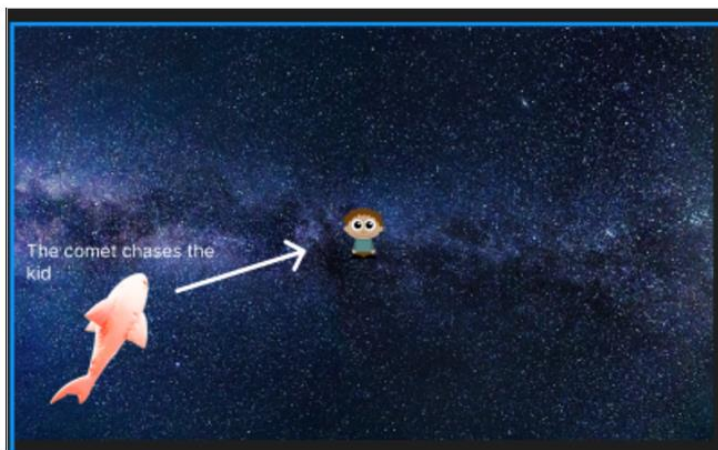
While playing the game, the kid goes through the fairy tale. Each level will include a day and night part. Per level, an idea is described. The only levels without ideas are level 2 and 5. Also level 2 has a gameplay idea for during the day. For now, all the other daytime moments are done through the main cutscene mechanic.

2.1. level 1

Game type: dodging game

Type explanation: A dodging game is quite self-explanatory. You have to avoid getting hit by an obstacle or your enemy when they charge at you.

How exactly implemented: You will have to dodge the comet. The comet (or multiple comets) will slowly become faster and faster till the player gets hit by the comet. Just before the comet hits the player, the player wakes up.

dodging game by making the evil comet chase you when you fly through several obstacles and collecting stars.

Stijn M
09/20/2023 12:15
Markeren als opgelost

Stijn M
09/20/2023 12:16
Opnieuw geopend

Stijn M
09/20/2023 12:16

Рис. 1. Приклад розробки ігрового контенту студентами

Казки складаються з двох наскрізних персонажів: хлопчика Іванка (Jan) і Ліхтарика. Ідея казки полягає в зображенні тривоги і страхів (як усвідомлених так і неусвідомлених), які мали місце в реальності (1 частина кожної казки), і згодом виражені у сновидінні (сон-казка). Наприклад, у першій частині казки тривожність Іванка, пов'язана з його дорослішанням, виявляється уві сні в її другій частині.

Казки-сни закінчуються саме в той вирішальний момент, коли Іванко стикається з власним страхом і мусить «подивитися йому в вічі, але хлопчикові не вдається це зробити. Прокинувшись, він вже нічого не пам'ятає, але Ліхтарик, що охороняв його сон, зберігає пам'ять про це. У четвертій казці Іванко долає свою тривогу і більше не потребує допомоги Ліхтарика.

Казки, окрім лікування тривожності, спрямовані також на моральне, духовне, естетичне виховання дітей, розвиток їх пізнавальних і дослідницьких навичок. Важливо, що кожен сон Іванка — це ніби незакінчена казка, і діти можуть самостійно придумати її продовження. Тому в контексті гри нами було заплановано, що діти можуть виконувати певне стоп-завдання, наприклад, відповісти на запитання (Як ти вважаєш це хлопчику наснилося, тому що це було з ним наяву, чи це лише його уява? А ти не боїшся темряви?), або виконати завдання (Намалюй своє продовження казки; попроси маму вийти надвір і подивитися на небо протягом 5 хвилин. Що ти побачив, що думав? Коли дитина проходить ці завдання за казкою, вона переходить на новий рівень.

Отже, у грі, створеній за мотивами казки, показано здорову дитину, але з властивими їй станами особистісної тривоги, які виражаються у її снах; показано як дитина із цим усім справляється і виходить переможцем. Тобто в одній і тій же казці ці стани і показуються, і через них же вирішуються. Гра складається із 7 історій, між якими є стоп-завдання. І навіть, якщо у дитини, яка грає в цю гру є тільки один із типів тривоги, то в інші ігри вона гратиме теж із задоволенням, оскільки вони разом зі стоп-завданнями підуть їй на користь. Кожна казка зображує певний тип дитячої тривожності. Наприклад, перша казка, що відповідає першому рівню гри, показує страх темряви, страх заснути без світла і занепокоєння, пов'язане з цим. Лякає не сама темрява, а уявні чи реальні небезпеки, приховані за нею. Вона глибоко пов'язана зі страхом невідомості, смерті. Це базові найдавніші страхи, з яких згодом можуть розвиватися й інші страхи і фобії. Діти від 3 до 6 років бояться темряви, але цей страх зазвичай зникає з часом. Іноді природний страх темряви може перерости в ментальний розлад — ніктофобію, що супроводжується тривалою тривогою, панічними атаками, безсонням тощо. Нашому герою вже 8 років, тому ми показуємо йому його страх, і пропонуємо завдання, яке допоможе подивитись своєму страху у вічі та відокремити реальність від уяви.

Друга казка зображує сепараційну тривогу, коли є страх смерті батьків або прабатьків, до яких дитина сильно прив'язана. Страх розлуки є нормою у ранньому та дошкільному віці, але наш герой уже

вийшов із цього віку, тому потребує психотерапії (наприклад, казкотерапії). Ця казка допомагає дитині зрозуміти те, що життя, незважаючи на розлуку, залишається прекрасним, і що ніхто насправді не залишає нас, якщо ми носимо його в нашому серці. Метафора казки: «Мій дідусь – мій ангел». Зауважимо, що наслідки сепараційної тривоги у дитячому віці можуть призвести до порушень соціального функціонування у дорослих.

Третя казка зображує страх перед стоматологічними процедурами, що властивий не лише дітям, а й дорослим. Цей страх у грі метафорично виражений у сновидінні хлопчика, де біль перетворюється на вужа. Цей сон у грі представлений у стилі хорору (жаху).

Четверта казка є цікавою з точки зору психології, оскільки вона поєднує такі поняття як любов, залежність і тривожні стани, що з ними пов'язані. Вони ще не властиві дитині, але вже подаються через метафору уві сні. У цьому сні дитина виступає як рятувальник, звертаючись до невидимого бога за допомогою для іншої істоти (привида). Сон закінчується позитивно, і дитина прокидається з ясним усвідомленням: як добре жити. Через метафору казка передає важливу ідею: «Любов – це життя, життя сильніше, ніж залежність». Хоча дитина ще не усвідомлює ці поняття, вони залишаються з нею на підсвідомому рівні, як вакцина від залежності у майбутньому. Так працює казка. Крім того, цей сон дає дитині усвідомлення: «Добро винагороджується». Тобто дитина, яка допомогла іншому, відчула винагороду у вигляді простого усвідомлення, як добре жити.

П'ята казка розповідає про першу дитячу закоханість, і тривогу, пов'язану з цим почуттям. Діти в цьому віці часто соромляться своїх емоцій, і ця казка допомагає їм усвідомити красу цього почуття та заспокоїтися з цього приводу. Шосту казку можна назвати екологічною, оскільки вона зображує тривогу хлопчика за дельфінів. Такі діти, які схильні до тривожних станів, часто неабияк переживають за природу і тварин. Підсвідомість хлопчика передає цю тривогу через сон.

Сьома казка є найскладнішою, але й найкрасивішою. Вона показує дітям, що вони здатні перетворити свою реальність, тобто метафорично передає ідею, що кожна людина має в собі творця, здатна змінити своє життя. Ця казка про внутрішні опори, і вона також допомагає дітям досягнути таку складну морально-духовну категорію як справедливість.

Щотижня у процесі обговорень і брейнштормінгу ми покроково розробляли дизайн гри, посилювали її ціннісну складову і терапевтичний вплив. На перших зустрічах ми зібралися зі студентами

для прочитання казки, вироблення загального бачення її в грі та вибору анімації для персонажів. На другій зустрічі ми обирали вступ до гри, де Ліхтарик пропонує гравцям здійснити подорож разом із героєм, хлопчиком Іванком, і на кожній зупинці виконувати завдання, які приготувала казка. З кожної зупинки потрібно отримати конверт з буквою після виконання спеціальних завдань (стоп-завдань). Кожен етап створення гри від стилю анімації, вигляду персонажів, музики до інструментів зцілення тривоги, які ми обирали для кодування в гру виносилися на дискусію. Оскільки проект розробки гри відбувався в методі SCRUM, то він вимагав також щотижневої звітності.

PROJECT DETAILS					
Report date: 15-9-2023					
Client organization: Elena Monke			Name business mentor: Bertrand Weegenaar		
Member 1: Tycho van den Ham (s1155402)			Member 2: Jim Jagers (97076917)		
Member 3: Amber de Klerk (s1157404)			Member 4: Javier Marín (s1205285)		
Member 5: Stijn Mulder (s1158759)					
TEAM DETAILS					
Photo, name and role	Member 1	Member 2	Member 3	Member 4	Member 5
					
	Tycho van den Ham, Developer	Amber de Klerk, Developer	Jim Jagers, Artist	Javier Marín, Design Developer	Stijn Mulder, Design developer
	0616460344	0640559590	<phone nr>	638843510	-
Days worked this week	5	4	5	4	4
Total days worked	9	8	9	8	8
Days off remaining	8 / 8	8 / 8	8 / 8	8 / 8	8 / 8
PROGRESS					

Рис.2. Приклад першої сторінки звіту в методі SCRUM про динаміку розробки гри

Важливо зазначити, що студенти не лише брали участь у розробці гри, а й у її тестуванні, що дозволило отримати зворотний зв'язок і

оцінити її ефективність у реальних умовах. Так, після створення перших двох рівнів гри було проведено її тестування в дитячому садку і початковій школі міста Хаттем (Нідерланди). Надалі ми проводили клінічні тестування на базі компанії-стейкхолдера, використовуючи гру як допоміжний інструмент для лікування тривожних станів у дітей-біженців з України й інших країн.

Отже, комп'ютерні ігри, які вже глибоко вкоренилися в культурі, мають великий потенціал стати важливим компонентом майбутніх методів лікування психічних розладів у дітей і молоді. Водночас використання у лікуванні лише спеціальних комп'ютерних ігор не може замінити психолого-педагогічної допомоги. Людині потрібна людина, тому ігри можуть виступати лише додатковим інструментом. Однак, у разі неможливості отримати живу допомогу, краще використовувати спеціальні ігри, ніж не мати жодної допомоги взагалі. Перебування в процесі створення гри як викладача університету і власника продукту в SCRUM-проекті, а також як психолога, що працює з дітьми-біженцями в компанії-стейкхолдері, дозволяє стверджувати, що така співпраця між університетами та стейкхолдерами має значні переваги. По-перше, вона сприяє інноваціям у підходах до вирішення поставлених завдань, адже студенти часто вносять нові ідеї та підходи, які можуть бути корисними в практиці. По-друге, таке співробітництво допомагає покращити доступність якісного контенту, який може бути використаний в роботі психологів та педагогів. Все це сприяє підвищенню якості психолого-педагогічної допомоги, а також доступності терапевтичних методик у сфері охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Eckardt, J. P. (2024). *Therapeutic uses of gaming in mental health: An untapped potential*. JMIR Serious Games. <https://doi.org/10.2196/57714>
2. Kowal, M., Conroy, E., Ramsbottom, N., Smithies, T., Toth, A., & Campbell, M. (2021). *Gaming your mental health: A narrative review on mitigating symptoms of depression and anxiety using commercial video games*. JMIR Serious Games, 9(2). <https://doi.org/10.2196/23819>
3. Mind my light. (n.d.). Retrieved March 2, 2025, from https://o38games.nl/?page_id=1371
4. Boukens, W. (2023). *Mentale klachten verminderen door video games te spelen: Literatuurstudie naar serious games in de mentale gezondheidszorg* [Master's thesis, Tilburg University].
5. Zayeni, D., Raynaud, J., & Revet, A. (2020). *Therapeutic and preventive use of video games in child and adolescent psychiatry: A systematic review*. Frontiers in Psychiatry, 11, 36.

<https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.00036>

6. Олена Монке (2018). *Сім казок для дорослих і дітей*. Черкаси: Видавництво: Черкаський ЦНП.

Мотозюк Людмила Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасне суспільство України висуває нові вимоги до розвитку особистості, зокрема її емоційної сфери та інтелектуальної зони розвитку.

Виключну значущість періоду дошкільного дитинства у розвитку особистості обумовлює той факт, що у ряді сучасних стратегічних законодавчих і нормативних документах у галузі навчання й виховання дітей дошкільного віку (Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державній національній програмі «Освіта: Україна ХХІ століття» та ін.) підкреслюється висока значущість створення оптимальних умов для розвитку, розкриття особистісного потенціалу дітей дошкільного віку [1, с. 4].

Сьогодні в Україні функціонує чітка система дошкільної освіти в якій особлива увага звертається на освіту вихованців старшого дошкільного віку, створення передумов для функціональної готовності дитини до шкільного навчання в умовах Нової української школи.

Проблема психологічного супроводу та підготовки старших дошкільників до майбутнього навчання у школі є актуальною проблемою сьогодення, і не втрачає свою значимість навіть у ситуації війни. Оскільки це важливий крок у доросле життя, і від того, яким він буде, залежить здатність дитини пристосуватися до нових умов і використати власні можливості і ресурси. Тому, задля забезпечення ефективної адаптації дитини до шкільного навчання, одним з найважливіших завдань закладу дошкільної освіти (ЗДО) є психологічний супровід готовності дітей до шкільного навчання, який ґрунтується на розумінні змісту, структури та критеріїв готовності до школи, що мають підлягати обов'язковій діагностиці. Це складний, багатокомпонентний, тривалий і взаємозумовлений процес. Цією проблемою стурбовані всі: батьки, працівники ЗДО, педагоги-

дошкільники, вчителі школи, психологи, органи управління освітою, та кожен по своєму намагається розв'язати цю проблему. Адже освітні втрати під час війни, як зазначив міністр освіти Оксен Лісовий, зумовили: обмежений доступ до освітнього процесу; недостатню гнучкість в організації освітнього процесу; втрати в освітньому часі; зміни у контингенті учнів і вчителів, викладачів; зміни у психологічному стані учасників освітнього процесу; зміни у м'яких навичках учнів [6]. А ефективна підготовка до шкільного навчання сприяє створенню й розробці актуальної програми гармонійного розвитку дитини із врахуванням її індивідуальних особливостей.

Психологічний супровід та якісна і своєчасна діагностика психологічних особливостей дітей дошкільного віку є необхідною базою для здійснення ефективної психорозвивальної й психокорекційної роботи, реалізації індивідуального підходу в роботі вихователя з дітьми-майбутніми школярами, ефективної співпраці з родинами старших дошкільників з метою проектування їх подальшого розвитку.

Проблема наступності в навчанні і вихованні дітей старшого дошкільного віку досліджувалась такими педагогами і психологами, як: Л. Артемова, В. Кузь, Г. Люблянська, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова, О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та ін. [5, с. 29]. Серед психологів, над проблемою працювали І. Агринська, Л. Божович, В. Горбачова, Л. Маркова, Г. Щукіна. У теоретичних напрацюваннях Т. Ілляшенко, Л. Богуславської, С. Гончаренко, Л. Кондратенко, В. Щадрикова обґрунтовані концептуальні положення готовності до школи, структурні елементи, вікова характеристика готовності [3, с. 68]. Дослідження О.В. Кочерги, С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко та інших науковців (психологів, фізіологів, педагогів) підтверджують посилення проблеми психологічної підготовки дітей до школи у зв'язку з переходом до навчання з 6-річного віку [3, с. 69].

На думку багатьох науковців майбутній школяр повинен: мати навички спілкування з дорослими та ровесниками, знати певні норми та правила суспільної поведінки, вміти правильно оцінювати свої реальні та потенційні можливості, мати певні уявлення про себе як особистість. У дошкільника має бути сформована, відповідно його віку, гармонійна Я-концепція, оскільки особистість дитини для себе та інших людей представлена саме у її Я-концепції, яка має образно-понятійний зміст, забарвлений емоційно-оцінними ставленнями, що зумовлюють дії та поведінку дитини. Внаслідок теоретичного аналізу та узагальнення поглядів Б.Г. Ананьєва, Р. Бернса, Л.І. Божович, Л.В. Бороздіної, А.В. Захарової, О.Л. Кононко, С.Є. Кулачківської, А.І. Ліпкіної, Є.Т. Соколової, В.В. Століна, І.І. Чеснокової, щодо

закономірностей розвитку «Я» дітей дошкільного віку та вимогах, викладених у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні до компетентності дитини у сфері «Я сам», визначають нормативні характеристики сформованості Я-концепції у дітей старшого дошкільного віку, які є підсумковими показниками формування особистості у дошкільний віковий період, тобто це необхідна особистісна база дитини, яка переходить до шкільної освітньої системи. Проте, не зважаючи на активне дослідження окресленої проблематики, у прикладному аспекті проблема психологічного супроводу та формування готовності дитини до навчання у школі в умовах ЗДО – є мозаїчною картиною різноманітних окремих методик, програм, підходів і положень.

Актуальною лишається проблема структурних складників та критеріїв психологічної готовності дитини до шкільного навчання. Так, на основі теоретичного аналізу поглядів науковців І.Д. Бежа, Л.І. Божович, Л.А. Венгер, Б.С. Волкова, Н.В. Волкової, Н.І. Гуткіної, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна, С.Д. Забрамної, А.І. Запорожця, Р.С. Немова, Н.В. Нижегородцева, Л.Г. Парамонової, Н.Г. Салміної, А.А. Харченко, В.Д. Шадрікова, О.А. Шварцман та ін., щодо психологічної готовності дитини до шкільного навчання у можна виокремити наступні нормативні критерії психологічної готовності дитини до шкільного навчання: інтелектуальна готовність (пізнавальні процеси, сенсомоторні навички, здатність до навчованості); особистісна готовності (мотивація, воля, емоції, спрямованість особистості, самосвідомість); соціальна готовність (комунікативна та соціальна компетентність) [4, с. 112].

У старшого дошкільника має бути сформована, відповідно його віку, гармонійна Я-концепція, оскільки особистість дитини для себе та інших людей представлена саме у її Я-концепції, яка має образно-понятійний зміст, забарвлений емоційно-оцінними ставленнями, що зумовлюють дії та поведінку дитини.

На думку більшості науковців майбутній школяр повинен: мати навички спілкування з дорослими та ровесниками, знати певні норми та правила суспільної поведінки, вміти вірно оцінювати свої реальні та потенційні можливості, мати певні уявлення про себе як особистість.

Психологічно виваженому та успішному для дитини переходу від дошкільної до початкової освіти сприятимуть об'єднані зусилля педагогічних колективів ЗДО і загальної середньої освіти та батьківської громадськості.

Дошкільний вік – відповідальний етап психічного розвитку дитини, який характеризується бурхливим і стрімким розвитком всіх сторін психіки дитини. Протягом дошкільного віку у психіці дитини

виникають особливо важливі для його подальшого життя новоутворення: розвивається довільність поведінки, творча діяльність, формується об'єктивна самооцінка. Провідною діяльністю дошкільного віку є гра, особливе значення має саме сюжетно-рольова гра, структурними компонентами якої є роль, сюжет, зміст, правила, ігрові дії, рольові і реальні стосунки, ігрові предмети і предмети-замінники. Завершується період дошкільного дитинства кризою шести-семи років, коли дитина прагне стати школярем [5, с. 48].

Сучасні психологи закладів дошкільної освіти рекомендують використовувати наступні методики для діагностики психологічної готовності до школи: методика «Що дитина знає про себе, якою себе уявляє», методика «Сходинки», тест «Розвиток самоконтролю», методика «Який я», тест на визначення рівня домагань і потреби в досягненні успіху, методика «Внутрішня позиція школяра» (за Н. Гуткіною), «Навчальна мотивація» (автор М. Гінзбург), методика «Графічний диктант» (за Д. Ельконіним), методика «Зразок і правило» (А. Венгер) – діагностика особистісної сфери [1, с. 203].

Для діагностики інтелектуальної складової існує безліч методик, серед яких можна виділити такі: тест «Знайди квадрат», тест «Розрізані картинки», тест «Запам'ятай 10 слів», тест «Впізнавання фігур», методика «Вивчи слова», тест «Виключення», методика «Послідовність подій», тест «Аналогії», методика «Чобітки» (Н. Гуткіна), тест «Знайди будиночок», тест «Серія сюжетних картинок», тест «Обведи контур», методика «Звукові схованки», методика «Словниковий запас», тест «Звуковий аналіз слів» [7, с. 126-127].

Для діагностики соціальної готовності до шкільного навчання використовуються наступні методики: методика «Два будиночки», методика «Профіль соціального розвитку дитини», тест «Ставлення дитини до чужого дорослого» (для батьків та вихователів), тест «Ставлення дитини до однолітків» (для батьків та вихователів), методика діагностики психосоціальної зрілості дошкільника (за О. Таран) [2, с. 36].

Отже, забезпечення формування психологічної готовності старших дошкільників до навчання у школі ми вбачаємо в безпосередній гармонізації їх Я-концепції як особистості, яка формується, загалом та майбутнього учня зокрема. Задля досягнення окресленої мети, психологічній службі закладу дошкільної освіти необхідно здійснювати комплексний, цілеспрямований психологічний супровід за такими напрямками: формування у дошкільників образних і понятійних уявлень про себе та школу через навчально-розвивальні групові заняття психолога з дітьми; розвиток здатності усвідомлювати

себе та презентувати себе, розвиток вольової сфери, формування мотивації до навчання та позиції школяра, корекція особистісних проявів дитини в поведінці через розвивально-корекційні групові заняття психолога з дітьми; формування сприятливої соціально-психологічної ситуації розвитку через просвітницько-консультативну роботу психолога з батьками та вихователями.

Список використаних джерел

1. Гріньова О.М., Терещенко Л.А. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.
2. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : [метод. рек.] / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук ; за заг. ред. В.Г.Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.
3. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи. *Вісник інституту розвитку дитини: зб. наук. пр.* Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 17. С. 68-72.
4. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник. 2-ге видання. К.: Літера ЛТД, 2008. 416 с.
5. Пантюк Т.І. Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945 – 2017 рр.): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2018. 542 с.
6. Презентація дослідження освітніх втрат. Державна служба якості освіти України (ДСЯО) 19 квітня 2023 року. URL: <https://vseosvita.ua/news/shkoly-perekhodiat-na-12-richnu-systemu-osvity-vzhe-u-2024-rotsi-88844>.
7. Сокол А. Інтелектуальна готовність та адаптація дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. *Психологічні виміри культури, економіки, управління*: науковий журнал. Львів, 2018. Том 12. С. 125-130.

Надвірняк Діана Володимирівна,
здобувачка освіти другого (магістерського)
рівня вищої освіти групи МПВШ-71,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія м.Хмельницький, Україна

ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Актуальність. Розвиток цифрових технологій суттєво змінює підходи до освіти, особливо у сфері підготовки майбутніх педагогів. Інтернет-технології стали не лише засобом передачі знань, а й важливим інструментом професійного розвитку, що сприяє формуванню компетентностей, необхідних для сучасного вчителя. Вважаємо, що актуальність дослідження обумовлена потребою адаптації педагогічної освіти до умов цифрової епохи[1,с.3]. Сучасний педагог повинен не тільки володіти традиційними методиками викладання, а й мати навички використання цифрових технологій для ефективного навчання студентів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема використання інтернет-технологій у підготовці майбутніх педагогів є предметом численних наукових досліджень. У працях Кузьменко І. В. розглядаються питання цифрової трансформації освіти та її виклики. Мельник О. П. аналізує інтерактивні технології як інструмент розвитку педагогічної майстерності. Смирнова Л. Ю. досліджує використання платформи Moodle у вищій освіті. Петренко В. М. розкриває переваги та виклики дистанційного навчання. Захарова Т. Г. акцентує увагу на використанні інтернет-ресурсів для формування педагогічної компетентності. Таким чином, науковці приділяють значну увагу впливу інтернет-технологій на якість підготовки майбутніх педагогів.

Отже, *метою* цієї статті є аналіз впливу інтернет-технологій на підготовку майбутніх педагогів, визначення основних переваг та викликів їх використання, а також окреслення перспектив розвитку цифрового освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють можливості педагогічної освіти. Однією з ключових переваг використання інтернет-ресурсів є доступність навчальних матеріалів незалежно від місця та часу [2, с.12]. Основні форми впровадження інтернет-технологій у підготовку педагогів включають: дистанційне навчання через спеціалізовані платформи (Moodle, Google Classroom, Coursera, Prometheus, EdX, FutureLearn), що дозволяють створювати інтерактивні курси,

оцінювати знання студентів та організовувати комунікацію між викладачами й студентами [3, с.45]; вебінари, відеолекції, інтерактивні семінари, що забезпечують безперервний професійний розвиток [4, с.33]; використання цифрових бібліотек та баз даних (Springer, JSTOR, ERIC, Google Scholar) для наукових досліджень і самостійного навчання студентів; інтеграцію освітніх симуляторів, віртуальних лабораторій та імітаційних середовищ (PhET, Labster, Classcraft), що моделюють педагогічну діяльність та сприяють формуванню практичних навичок[5, с.67].

На основі аналізу результатів наукових досліджень приходимо до висновку, що використання інтернет-ресурсів у педагогічній підготовці сприяє розвитку таких ключових компетентностей: дидактичних, через доступ до методичних рекомендацій, інтерактивних інструментів та освітніх платформ [6, с.89]; комунікативних, завдяки активній участі в онлайн-дискусіях, форумах та спільнотах професійного розвитку, що формує навички ефективної взаємодії; цифрових, що включають навички роботи з програмним забезпеченням, створення освітнього контенту, використання інструментів оцінювання знань та застосування адаптивних освітніх технологій; креативних, оскільки інтеграція цифрових інструментів вимагає від педагога вміння генерувати нові ідеї та розробляти інтерактивний контент для навчання.

Попри численні переваги, застосування інтернет-технологій у підготовці педагогів супроводжується низкою викликів. Серед них можна виокремити: відсутність у частини викладачів та студентів достатніх цифрових навичок, що гальмує процес інтеграції технологій у навчання; необхідність постійного оновлення змісту навчальних матеріалів відповідно до сучасних тенденцій; ризики академічної не доброчесності (списування, плагіат), що потребує розробки ефективних механізмів перевірки знань; проблема зворотного зв'язку та недостатність особистісного контакту між викладачем і студентами, що може впливати на якість навчання.

Для ефективного впровадження інтернет-технологій у підготовку педагогів необхідно розробляти комплексні стратегії, які передбачають поєднання онлайн - та офлайн -навчання, використання адаптивних платформ, а також впровадження гейміфікаційних методик.

Висновки. Інтернет-технології відіграють ключову роль у підготовці майбутніх педагогів, забезпечуючи доступ до сучасних методик навчання, розширюючи можливості професійного розвитку та сприяючи формуванню цифрових компетентностей. Попри виклики, цифровізація освіти відкриває нові перспективи для покращення якості педагогічної підготовки. Важливим є поєднання традиційних

методів з новітніми цифровими технологіями, що дозволить забезпечити високий рівень підготовки майбутніх вчителів.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П., Лук'янченко Н. Д. Цифрова педагогіка: концепції та стратегії. К.: Освіта, 2021. 250 с.
2. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні основи цифрової освіти. *Педагогічний дискурс*. 2022. № 4. С. 12-24.
3. Кравченко О. Сучасні підходи до застосування інтернет-технологій у вищій освіті. *Вісник педагогічних інновацій*. 2023. № 7. С. 45-56.
4. Литвиненко І. Інтерактивні методи навчання в цифровій освіті. *Освітній простір*. 2022. № 3. С. 33-41.
5. Сидоренко М. Використання онлайн-курсів у підготовці педагогічних кадрів. *Вища освіта України*. 2023. № 2. С. 67-79.
6. Шевченко Л. Віртуальні технології в освітньому процесі: перспективи та виклики. *Педагогічні науки*. 2022. № 5. С. 89-102.

Негрій Ольга Іванівна,

асистент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Аншишкіна Олександра Юріївна,

студентка 3 курсу факультету соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Гармонійне виховання особистості є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки, яка потребує нових підходів у її вирішенні. Інтеграція України в європейський простір передбачає суттєві зміни в суспільстві та системі освіти, починаючи з найпершого її рівня – дошкільної освіти. Акцент на дитині, її духовному розвитку, емоційній сфері та творчих здібностях відображено в таких державних документах, як Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021, Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну

освіту» та оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. Музичне виховання відіграє важливу роль у духовному, естетичному та культурному розвитку дитини, маючи особливе значення для її всебічного розвитку та формування особистості [2, с. 5].

Період дошкільного дитинства є ключовим для розвитку особистості, її емоційної, інтелектуальної та соціальної складових. Музичне виховання має значний вплив на формування не лише естетичних почуттів, але й на розвиток когнітивних, моторних, комунікативних і творчих здібностей дитини.

В умовах сучасного суспільства, яке стикається з проблемами стресу, тривожності та недостатньої уваги до емоційного розвитку, музика стає важливим інструментом для гармонійного розвитку дитини дошкільного віку. Музичне виховання сприяє розвитку емоційної стабільності, допомагає дітям виражати свої почуття та краще розуміти емоції інших людей. Це, в свою чергу, сприяє формуванню емоційного інтелекту, який є важливою складовою успішної соціалізації дитини. Вивчення музики, спів, гра на музичних інструментах чи слухання музичних творів розвивають слухову пам'ять, увагу, покращують координацію рухів, а також сприяють формуванню навичок взаємодії з однолітками.

Крім того, музичні заняття стимулюють уяву та творчість, що є важливими аспектами для розвитку креативного мислення у дітей. Дослідження показують, що музична діяльність впливає на розвиток мовлення, сприяючи кращому засвоєнню лексики, фонетики та граматичних структур. Завдяки музичній освіті, діти не тільки вивчають основи музичної культури, але й розвивають емоційний зв'язок із світом, що робить їх більш відкритими до нових знань та досвіду.

Вивчення ролі музичного виховання дозволяє краще зрозуміти, як саме музика сприяє формуванню у дошкільників важливих якостей, таких як чутливість до прекрасного, уявлення про моральні цінності, розвиток уваги та пам'яті, а також сприяє зміцненню соціальних зв'язків і розвитку емоційної інтелігентності, що дозволяє підвищити ефективність педагогічного процесу та забезпечити всебічний розвиток особистості дитини, що є важливою метою сучасної освіти.

Вагомий внесок в розвиток музичної педагогіки зробили: К. Орф, який розробив систему елементарного музикування «Шульверк», що базується на інтеграції музики, руху та мовлення; З. Кодай розробив власну систему музичної освіти, відому як «Метод Кодая», вона базується на використанні народних пісень та розвитку музичного слуху через спів і сольфеджіо, наголошував на важливості раннього музичного виховання і створив ефективну методику розвитку

музичного слуху та ритміки; М. Монтесорі, хоча її основний внесок стосується загальної педагогіки, її принципи самостійності, сенсорного розвитку та індивідуального підходу також активно застосовуються в музичному вихованні дітей; Ш. Судзукі – японський педагог і музикант, творець «Методу Судзукі», відомого як метод «материнської мови», який акцентує увагу на навчанні музиці так, як діти вивчають рідну мову, через слухання, повторення і поступове ускладнення завдань, вважав, що кожна дитина може навчитися музиці, якщо навчання відбувається в підтримуючому та сприятливому середовищі; Е. Жак-Далькроз, створив систему ритміки, яка розвиває музикальність через рух, імпровізацію та тілесний досвід, вважав, що музика повинна відчуватися усім тілом [3, с. 171].

Відомі педагоги початку ХХ століття, такі як Д. Зорін, А. Маслов та С. Миропольський, вважали, що музичне виховання повинно бути доступним для всіх дітей, незалежно від їхніх спеціальних здібностей. Особлива увага приділялася вимогам до вчителя, який мав розвивати у дітей інтерес до музики та їхні творчі можливості. А. Маслов, досліджуючи дітей, які не проявляли музичних здібностей або співали фальшиво, дійшов висновку, що причини таких явищ полягають у недостатній увазі, слабо розвиненому слуху, відсутності координації між слухом і голосом, а також у явищі «зміщеного» діапазону дитячого голосу [2, с. 8].

На основі досліджень відомих педагогів і науковців, таких як Н. Ветлугіна, Ю. Двоскіна та Л. Шлегер, можна стверджувати, що музична діяльність відіграє ключову роль у всебічному розвитку дошкільника. Музика сприяє покращенню пам'яті, концентрації уваги та стимулює творче мислення. З огляду на це, ефективні методики музичного виховання є незамінним інструментом у формуванні гармонійної особистості дитини дошкільного віку. Музичне виховання є невід'ємною частиною всього освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, що сприяє формуванню особистості та є одним з головних завдань ЗДО.

На сучасному етапі питанням музичного виховання в Україні приділяють увагу такі фахівці, як Ю. Новгородська, С. Матвієнко та І. Газіна. Зокрема, Ю. Новгородська є автором навчального посібника «Методика музичного виховання дошкільників» (2008), який пропонує тексти лекцій для підготовки вихователів. С. Матвієнко у своєму навчальному посібнику «Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку» (2017) детально викладає питання музичної освіти дітей дошкільного віку. І. Газіна підготувала навчально-методичний посібник «Методика музичного виховання дітей дошкільного віку» (2015), що розрахований на студентів,

вихователів та батьків, спрямований на розвиток музичної культури дошкільників.

Отже, музичне виховання є невід'ємною складовою розвитку дошкільника. Воно сприяє розвитку емоційної стабільності, когнітивних навичок та соціальної адаптації, допомагає дитині краще пізнавати себе та світ навколо. Музика виступає універсальним інструментом, який допомагає дитині не тільки засвоювати нові знання, але й формувати гармонійно розвинену особистість, готову до викликів сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків / І. О. Газіна. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. 196 с.
2. Лісовська Т.А. Музичне виховання дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. – Миколаїв: Вид-ць Прокопчук Т.Ю., 2017. 366 с.
3. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. / С. І. Матвієнко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
4. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій: навч. посіб. / Ю. Г. Новгородська. Ніжин, Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2008. 128 с.

Негрій Ольга Іванівна,

асистент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
Драган Тетяна Олександрівна,
студентка 3 курсу факультету соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Дошкільний вік – найважливіший період у становленні всебічно

розвиненої особистості. І неабияку роль в цьому процесі відіграє саме музика та музичне виховання. Музика здатна впливати на дитину, формуючи в неї естетичні уявлення, естетичний смак і почуття краси, а також допомагає розвивати соціальні навички, підтримуючи процеси взаємодії з іншими дітьми та дорослими. Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку музичних здібностей, адже саме в цей період людина найбільше здатна до сприйняття оточуючого середовища. Дослідження показують, що регулярні музичні заняття покращують мовленнєві здібності, концентрацію уваги, дрібну моторику та сприяють формуванню емоційного інтелекту [2, с.12-21].

Вагомий внесок в розвиток музичної педагогіки зробили Е. Жак-Далькроз, З. Кодай та К. Орф, які розробили ефективні методики залучення дітей дошкільного віку до музичного мистецтва через гру, ритм та рух.

Відомі педагоги та науковці, зокрема Н. Ветлугіна, Ю. Двоскіна та Л. Шлегер наголошують, що музична діяльність позитивно впливає на загальний розвиток дитини дошкільного віку, музика допомагає покращити пам'ять, увагу та розвиває творче мислення. Саме тому методики музичного виховання є важливим інструментом формування особистості дитини дошкільного віку.

Музичне виховання є невід'ємною частиною всього освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, що сприяє формуванню особистості та є одним з головних завдань ЗДО.

Сучасні базові («Впевнений старт», «Дитина», «Україна моя Батьківщина», «Оберіг», «Освіта і піклування / Education & Care», «Я у Світі») та парціальні («Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя», «Музично-поетичний фольклор у національно-патріотичному вихованні дошкільників») програми включають музичне виховання дітей раннього та дошкільного віку через такі види музичної діяльності:

- слухання музичних творів – знайомство дітей з класичними та народними творами розвиває естетичне сприйняття, слух, сприяє духовному розвитку;
- співи – сприяють розвитку мовлення, вдосконаленню органів артикуляційного апарату та розвитку дихальної системи;
- музично-ритмічні рухи – допомагають покращити координацію рухів і фізичну активність;
- гра на дитячих музичних інструментах – розвиває дрібну та загальну моторику, тактильні відчуття, швидкість реакції, увагу та почуття ритму.

Музика має потужний вплив на психоемоційний стан дитини. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, допомагає регулювати

настрій та покращує психічне здоров'я, що особливо актуально в наш час. Відповідно до досліджень Т. Лісовської, музичні заняття сприяють формуванню стійкості до стресових ситуацій та покращують комунікативні навички дітей.

Згідно з методичними рекомендаціями Я. Вишпінської, музика є ефективним засобом розвитку когнітивних функцій, зокрема пам'яті, уваги, мислення. Діти раннього та дошкільного віку, які регулярно займаються музичною діяльністю, демонструють кращі результати у вербальному та невербальному інтелекті.

Варто зазначити, що музика відіграє важливу роль у формуванні емоційного інтелекту. Завдяки музичним заняттям діти вчаться виражати свої почуття, розвивають емпатію та соціальні навички. Дослідження показують, що групові музичні заняття сприяють формуванню навичок співпраці та комунікації. Крім того, музична терапія використовується для корекції поведінкових порушень та адаптації дітей з особливими освітніми потребами [4, с. 7].

Отже, музичне виховання сприяє комплексному розвитку дитини дошкільного віку, охоплюючи:

- когнітивну сферу – покращення пам'яті, уваги, мислення;
- емоційну сферу – розвиток емпатії, емоційної стійкості;
- соціальну сферу – формування комунікативних навичок, здатності працювати в групі;
- фізичний розвиток – покращення моторики, координації.

Застосування різних методик музичного виховання в закладах дошкільної освіти дозволяє ефективно розвивати музичні здібності дітей, покращувати їхню соціальну адаптацію та загальний емоційний стан. Використання методик К. Орфа (система навчання за його методикою розвиває природну музикальність дитини, сприяє розвитку координації та відчуття ритму), З. Кодая (ця методика акцентує увагу на розвитку слухового сприйняття та вокальних навичок через використання народних пісень, сольмізації та ритмічних вправ), Е. Жака-Далькроза (методика орієнтована на поєднання руху і музики. Ритмічні вправи допомагають дітям краще сприймати музику через тіло, розвиваючи їхню координацію та відчуття темпу) та музикотерапії (широко застосовується для корекційного впливу на дітей з особливими освітніми потребами. Вона включає слухання спокійної музики, імпровізацію на музичних інструментах та виконання заспокійливих мелодій для зниження рівня тривожності й покращення емоційного стану дітей) сприяє гармонійному розвитку особистості дитини та формуванню її музичних навичок [1, с. 6], [3, с. 35].

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що саме музичне виховання є потужним засобом розвитку дошкільника.

Завдяки інтеграції музики у загальний освітній процес можна досягти гармонійного розвитку особистості, покращити когнітивні та соціальні навички дітей.

Музичне виховання – це не просто елемент дошкільної освіти, а цілісний процес розвитку гармонійної особистості. Воно сприяє формуванню моральних якостей, розвитку інтелекту, емоційної сфери та творчих здібностей дитини. Від ефективності музичного виховання залежить, якими особистостями виростуть діти – чуйними, відкритими, творчими та гармонійними.

Список використаних джерел

1. Методичний посібник «Музикування з дітьми старшого дошкільного віку». Авдєєва І. А. Нікополь, 2021. 39 с.
2. Теорія і методика музичного виховання: навчально-методичний посібник / Т. А. Лісовська. Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2022. 330 с.
3. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. / С. І. Матвієнко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
4. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія» / І. А. Малашевська, С. К. Демидова. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 44 с.

Нижна Наталія Володимирівна,
вихователь, комунальний заклад загальної
середньої освіти «Гімназія 23
Хмельницької міської ради», підрозділ
дошкільної освіти,
м. Хмельницький, Україна

ЖИТТЯ БЕЗ НЕБЕЗПЕК: ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти та виховання. Дошкільний період – це час активного пізнання світу, коли дитина експериментує, досліджує та, водночас, не завжди усвідомлює можливі ризики. Враховуючи зростаючу динаміку життя, урбанізацію, розширення інформаційного простору та вплив соціальних мереж, діти все частіше стикаються з небезпечними ситуаціями як у фізичному, так і в цифровому середовищі.

За статистичними даними [2], травматизм серед дітей є однією з основних причин дитячої смертності та інвалідності, і значна частина нещасних випадків могла б бути попереджена завдяки вчасному навчанню правил безпечної поведінки. Саме тому важливо з раннього віку виховувати у дітей обережність, відповідальність, навички адекватного реагування на потенційні загрози.

Крім того, сучасні підходи до освіти наголошують на необхідності не лише передавати знання, а й формувати життєві компетентності, серед яких безпека є ключовою. Заклад дошкільної освіти відіграє провідну роль у цьому процесі, оскільки саме тут діти отримують перші соціальні навички, взаємодіють з однолітками та дорослими, навчаються орієнтуватися у навколишньому світі.

Таким чином, актуальність розгляду питання формування навичок безпеки у дітей дошкільного віку зумовлена необхідністю створення сприятливого середовища для їхнього гармонійного розвитку, профілактики травматизму та виховання свідомого ставлення до власного здоров'я і життя.

В. Цигода вважає, що «дитина за своїми фізіологічними особливостями не може самостійно визначати всю міру небезпеки свого існування, тому на дорослу людину природою покладена місія захисту своєї дитини – дати елементарні знання основ безпеки» [6, с. 130] та наголошує на тому, що «основними напрямками роботи щодо формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку життя мають стати створення належних умов для безпечної життєдіяльності; формування елементарної життєвої компетенції з питань безпеки, виховання основ безпечної поведінки у дітей, а також культури у дорослих, відповідального ставлення до малят. Щоб не допускати небезпечних ситуацій, важливо вміти передбачати їх, якщо можливо, уникати, а в разі необхідності – рішуче діяти» [6, с. 135]. Група дослідниць наголошують на тому, що «одним з головних завдань дорослих щодо формування досвіду безпечної поведінки в дітей дошкільного віку є забезпечення їхньої безпеки та здоров'я. Дорослі повинні створити безпечне середовище для дітей і навчити їх правилам поведінки в різних ситуаціях, щоб уникнути небезпеки» [5, с. 453]. Таким чином, згідно з дослідженнями дослідників, формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку є спільною відповідальністю дорослих. Оскільки діти через свої фізіологічні особливості не здатні самостійно оцінити небезпеку, на дорослих покладається завдання забезпечення їх безпеки та створення відповідного середовища. Важливими аспектами є навчання дітей правилам поведінки, розвиток їхньої життєвої компетентності щодо безпеки, а також формування у дорослих культури відповідального

ставлення до виховання малюків. Для запобігання небезпечним ситуаціям необхідно не тільки передбачати їх, але й навчати дітей рішучих дій у разі виникнення загроз.

У програмі розвитку «Українське дошкілля» [4] завдання з безпеки життєдіяльності дошкільників, визначені в освітній лінії «Особистість дитини», формулюються таким чином:

- продовжувати ознайомлення дітей із правилами пожежної безпеки та дорожнього руху;
- розвивати знання про безпечне поведіння на природі;
- формувати навички обережної поведінки в побуті та вміння надавати першу допомогу в разі травми;
- закріплювати правила поведінки з незнайомцями;
- розвивати знання про стихійні явища, їх характерні ознаки, можливі наслідки та правила безпеки під час їх виникнення.

А. Іванчук зауважує, що «навчити дітей дошкільного віку основам безпечної поведінки означає сформувати у них усвідомлене ставлення до поведінки, засвоєння системи знань про безпечну поведінку, знання правил поведінки в небезпечних ситуаціях. Поведінка людини є похідною від її цілей, мотивів, установок, прагнень і бажань, але для дитини дошкільного віку важливе усвідомлення зв'язку між характером поведінки в небезпечних ситуаціях і збереженням власного здоров'я і життя та здоров'я і життя оточуючих її людей. Для усвідомлення дитиною характеру власної поведінки необхідні знання про джерела небезпек і правила безпечної поведінки, а також наявність емоційно-ціннісних орієнтацій на уникнення небезпек» [3, с. 50]. На думку М. Андрієнко та І. Талан формування навичок безпечного способу життя повинно здійснюватися систематично та охоплювати всі основні види діяльності дітей: гру, спілкування, предметно-практичну (трудову) діяльність. Питання безпеки важливо інтегрувати не лише у спеціальні заходи з вивчення життєдіяльності, а й у всю навчально-виховну діяльність дошкільного закладу. Крім того, необхідно активно залучати батьків через проведення спільних заходів, таких як походи, екскурсії, спортивні змагання тощо [1].

Таким чином, формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку є важливим аспектом їхнього всебічного розвитку та забезпечення здоров'я і життя. Навчити дітей основам безпеки означає сформувати усвідомлене ставлення до власної поведінки, засвоєння знань про правила безпеки та поведінку в небезпечних ситуаціях. Важливим є розуміння дитиною взаємозв'язку між її діями та їх впливом на її власне здоров'я та здоров'я інших людей.

Аналізуючи наукові розробки та практичний досвід можемо виділити такі напрями роботи з формування навичок безпеки в закладі

дошкільної освіти:

1. Ігрова діяльність:

- проведення тематичних сюжетно-рольових ігор, які моделюють небезпечні ситуації (наприклад, ігри «Світлофор і пішохід», «Виклик пожежної команди», «Чужа людина», «Морська подорож», «Аптечка першої допомоги», «Безпечна прогулянка в лісі», «Аварійна евакуація» тощо);

- настільні ігри та пазли на тему безпеки (наприклад, настільна гра «Безпечний маршрут», карткова гра «Хто твій друг?», інтерактивна гра-моделювання «Захисти будинок від пожежі» тощо);

2. Комунікативна діяльність:

- бесіди з дітьми на тему безпеки та обговорення можливих небезпечних ситуацій і способів їх уникнення (наприклад, «Як поводитися із електроприладами», «Що робити, якщо ти дома сам/сама?», «Перехід дороги з доросли і без», «Вода – твій друг та ворог!», «Небезпечні ігри з вогнем», «Коли потрібно викликати швидку» тощо);

- читання казок і оповідань з тематикою безпечної поведінки («Казка про неслухняний сірничок», «Як Ведмежатко навчилося берегти свої іграшки», «Як Зайчєня вчилося дорогу переходити», «Лісова школа безпеки» тощо);

3. Предметно-практична (трудова) діяльність – використання демонстраційних матеріалів (плакати, моделі) для пояснення правил безпеки; практичні вправи з надання першої допомоги лялькам або іграшкам;

4. Навчально-виховна інтеграція – інтеграція тематики безпеки в усі види занять (фізкультура, малювання, музика, розвивальні заняття);

5. Спільна робота з батьками:

- організація походів, екскурсій, спортивних змагань із залученням батьків для формування навичок безпечної поведінки в реальних умовах;

- проведення батьківських зборів, консультацій та семінарів щодо безпечної поведінки вдома та на вулиці (наприклад, «Безпека дитини – відповідальність дорослих: як створити безпечне середовище вдома», «Дитина на вулиці: правила дорожнього руху для дошкільнят», «Попередження дитячого травматизму в побуті: як уникнути небезпеки», «Дії батьків у надзвичайних ситуаціях: як навчити дитину діяти в разі небезпеки», «Захист дитини від контакту з незнайомцями» тощо).

Такі підходи сприятимуть системному формуванню у дітей навичок безпечного способу життя та усвідомленню важливості

дотримання правил безпеки.

Список використаних джерел

1. Андрієнко М.В., Талан І.С. Життєва компетентність дитини та безпека життєдіяльності. Київ, 2015. 234 с.
2. Деркач Р. В., Гур'єв С. О., Тімошенко Т. В. Травматизм – глобальна проблема сьогодення. *Health-ua – Спеціальний медичний портал*. 2017. URL: <https://health-ua.com/article/31546-travmatizm--globalna-problema-sogodennya> (дата звернення 10.02.2025)
3. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. С. 49-53.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
5. Сорочинська О, А., Денисюк І. О., Олійник Д. С. Формування досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9(23). С. 451-459.
6. Цигода В. Використання різних методів та прийомів у формуванні практичних навичок з безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку життя. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2017. Випуск 56. С. 130-135.

Новак Олена Мусіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

Шоробура Інна Михайлів,

доктор педагогічних наук, професор

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ВПОРЯДКУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Організація корекційно-розвивальної роботи вчителем-логопедом щодо виправлення порушень мовлення у дітей в умовах закладу дошкільної освіти вимагає створення матеріально-технічної бази логопедичного кабінету, що містить відповідні меблі, технічні засоби навчання, іграшки та наочно-дидактичний матеріал тощо.

Оформлення логопедичного кабінету в закладі дошкільної освіти повинно відповідати віковим та індивідуальним психофізичним особливостям дошкільників з порушенням мовлення.

Впроваджуючи освітній процес та корекцію порушень мовлення у дошкільників вчитель-логопед застосовує велику кількість різноманітного демонстраційного і роздаткового матеріалу, який повинен швидко знаходити та підбирати. Технічні засоби бажано розташовувати у зручних місцях для мінімальної затрати часу при включенні в роботу. Для якнайшвидшого використання потрібного посібника рекомендується систематизувати весь наявний у логопедичному кабінеті матеріал та завести каталог або паспорт логопедичного кабінету [2].

Систематизація навчального, наочно-дидактичного, роздаткового матеріалу логопедичного кабінету відбувається за розділами та позначається цифрами, наприклад: 1.1 (де перша цифра позначає номер розділу, а друга – порядок розміщення матеріалу у розділі).

Паспорт логопедичного кабінету:

1. Нормативно-правова база логопедичного кабінету

В цьому розділі містяться законодавчі документи, документація вчителя-логопеда ЗДО, бланки та зразки заповнення документів.

2. Навчально-методична база

Цей розділ містить програми розвитку дитини дошкільного віку, програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами дошкільного віку, навчальні, методичні та навчально-методичні посібники, методичні рекомендації, статті, наукові збірники статей, книги, журнали тощо.

3. Діагностичний матеріал

В цьому розділі міститься матеріал для обстеження розвитку мовлення дошкільників та пізнавальних процесів. Для обстеження розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку використовують альбоми для обстеження всіх компонентів мовлення. Підбирається матеріал для перевірки сформованості мовлення (імпресивного та експресивного мовлення), стану звуковимови, обстеження моторної функції, голосу, дихання, просодичної складової мовлення, особливостей фонематичної складової мовлення, складової структури слів, стану лексичної складової мовлення, граматичної будови мовлення, зв'язного мовлення [2].

Для обстеження розвитку пізнавальних процесів підбирається матеріал для обстеження стану рухової сфери, психомоторики, зорового, слухового, тактильного сприймання, пам'яті, уваги.

Наочний матеріал психолого-педагогічного обстеження дітей із

завданнями на обстеження уваги, пам'яті, мислення: іграшки, пірамідки, кольорові палички, малюнки для класифікації предметів, з безглуздим сюжетом, серії малюнків, об'єднаних одним змістом, матеріал із завданням на виключення зайвого предмету, на складання цілого з частин тощо. Необхідно підібрати матеріал як для мовленнєвих, так і для немовленнєвих дітей, завдання з різною складністю, враховуючи вік дітей та їх індивідуальні особливості.

4. Розвиток мовленнєвого дихання

В цьому розділі підбирається матеріал для розвитку правильного мовленнєвого дихання: різноманітні вітрячки, султанчики, райдужні бульбашки, надувні іграшки, сопілочки, трубочки, пляшечки, свічки тощо, які можна використовувати у іграх «Вітрячки», «Блискучі султанчики», «Веселі півники», «Гарячий чай», «Чарівні метелики» та інші.

5. Автоматизація звуків

В цьому розділі матеріал підбирається відповідно до звуків фонетичних груп: свистячі, шиплячі, сонорні та інші групи звуків. Підбираються предметні малюнки, що містять в собі певний звук в словах у різних позиціях: у прямих складах на початку, у прямих складах у середині, у обернених складах в середині та кінці, у словах із збігом приголосних. Використовується матеріал, що містить чистомовки, словосполучення, речення із словами всіх типів, загадки, вірші, прислів'я та приказки, скоромовки, тексти тощо. Підбираються сюжетні малюнки для складання речень із словами всіх типів, для складання оповідань, насичених словами з певним звуком.

У цьому розділі повинні також знаходитися альбоми, мовленнєві ігри, що містять матеріали на автоматизацію звуків з інструкцією щодо використання, наприклад: Гра «Цікава логопедія», Гра «Логічний потяг» та інші.

6. Диференціація змішуваних звуків

У роботі над диференціацією звуків необхідно дотримуватися такої самої послідовності в роботі, як під час автоматизації звуків у мовленні. Для цього в роботі використовують предметні, сюжетні малюнки, картки з мовленнєвим матеріалом на змішуванні звуки. Пропонуються ігри «Логопедичне лото. Звуки Ш, С», «Логопедичне лото. Звуки Ж, З», «Логопедичне лото. Звуки Р, Л» та інші.

7. Розвиток фонематичних процесів

В цьому розділі підбирається матеріал на розвиток фонематичного сприймання, уявлення мовленнєвих та немовленнєвих звуків, розвиток фонематичного аналізу і синтезу. Підбирають предметні малюнки, у назви яких входять змішувані звуки, завдання з видами роботи над одним звуком з пари змішуваних звуків за етапами:

звук у складі, у слові, у реченні, у тексті. Використовуються ігри «Шумові яєчка», «Брязкальця», «Ланцюжок слів», «Склади слово», «Рукавички», «Телеграф», «Лото» та інші.

Матеріал для роботи над розвитком звукового та складового аналізу і синтезу слів містить предметні малюнки та схеми звукового аналізу і синтезу слів різної складової структури, завдання на розвиток звукового та складового аналізу і синтезу слів, речень.

8. Розвиток лексико-граматичної будови мовлення

Матеріал для роботи над лексико-граматичною будовою мовлення містить предметні та сюжетні малюнки за лексичними темами для формування узагальнюючих та видових понять: іграшки, овочі, фрукти, меблі тощо, серії сюжетних малюнків з тих самих тем, загадки; завдання з використанням слів різних частин мови: іменників, дієслів, прикметників, дієприкметників, числівників, прийменників; завдання на застосування синонімів, антонімів, спільнокореневих (споріднених) слів, визначати багатозначність слів. Підбираються завдання за граматичними розділами: словотворення; узгодження слів у числі, роді та відмінках; вживання прийменників; зміна дієслів за числами, особами та часом. В цьому розділі можуть міститись ігри «Один – багато», «Що забув намалювати художник?», «Чиї малюки?», «Граємо з тваринами», «Коли це буває?», «Знайди будиночок» та ін.

9. Розвиток зв'язного мовлення

В цьому розділі розміщують сюжетні малюнки для складання речень: без прийменника; з прийменниками; завдання для складання речень за словами, що подані у початковій формі; словами які подані врозкид; доповнення речення потрібним словом; складати речення за запитаннями, за опорними словами; скласти речення з поданих словосполучень тощо. Підбирають завдання для самостійного складання дітьми зв'язного тексту, складання оповідання за запитаннями, поділу суцільного тексту на окремі речення, складання оповідання з окремих речень тощо. Застосовують завданнями для розвитку ритміко-мелодійних (просодичних) компонентів мовлення (речення розповідні, питальні, окличні). Використовуються мовленнєві ігри «Пов'язані одним ланцюжком», «Склади речення за малюнками», «Розкажи сам», «Як розвивалися події» та інші.

10. Розвиток загальної та дрібної моторики

Цей розділ містить матеріал для розвитку загальної моторики: м'ячі, гімнастичні палки, скакалки, бубони, прапорці, барабан, завдання для проведення логоритмічних занять, фізкультхвилинок тощо. Матеріал для розвитку дрібної моторики пальців та кисті руки: контури предметів для штриховки, трафарети, штампи, спеціальні іграшки для застібання гудзиків, шнурівки, мозаїка, пірамідки,

конструктори, будівельний матеріал, ножиці, картон, папір, пластилін, клей, ігри на розвиток дрібної моторики «Мозаїка», «Чарівне намисто», «Збери квітку», «Підбери фігуру», «Лабіринт» та інші.

11. Розвиток пізнавальних процесів

У цьому розділі розміщується матеріал для розвитку зорової уваги та пам'яті: іграшки, силуети предметів, малюнки із зображенням предметів тощо; слухової уваги та пам'яті: іграшки, що звучать, музичні інструменти, просторового орієнтування та уявлення, наочно-образного мислення: лабіринти, розрізні картинки, пірамідки, матрийки, ігри «Плутанина», «Загадкові малюнки», «Знайди відмінності», «Знайди однакові малюнки» тощо.

Отже, продумане та організоване освітнє середовище дає можливість вчителю-логопеду створити комфортні умови для впровадження корекційної роботи з дошкільниками з порушенням мовлення та розвитку їх особистості в умовах закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей : дидактичний матеріал. К. : Літера ЛТД, 2002. 104 с.
2. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Х. : Вид. група «Основа», 2013. 238 с.

Норкіна Олена Валеріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти та
професійного розвитку педагогів, КНЗ
«Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ: ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасні технології кардинально змінюють підходи до освіти, зокрема до дошкільної. Персоналізоване навчання, яке адаптує освітній процес до індивідуальних потреб, інтересів і темпів розвитку кожної дитини, стає основою сучасних методик. Використання штучного інтелекту (ШІ) в цьому контексті відкриває нові можливості для педагогів і дозволяє створити більш ефективне та цікаве навчальне

середовище.

Персоналізоване навчання в дошкільній освіті – це підхід, спрямований на врахування унікальних особливостей кожної дитини. Це означає, що замість традиційного підходу до навчання педагоги розробляють індивідуальні траєкторії розвитку, враховуючи здібності, інтереси та темп засвоєння матеріалу кожного вихованця. Такий підхід стимулює креативність, розвиток критичного мислення та емоційну стабільність, що особливо важливо в ранньому віці.

Штучний інтелект стає потужним інструментом для реалізації персоналізованого підходу в дошкільній освіті. ШІ може адаптуватись до потреб та темпу навчання здобувача освіти. Він може аналізувати дані про кожного здобувача освіти, враховувати його сильні та слабкі сторони і надавати персоналізовані матеріали для оптимального навчання [1, с. 7].

За допомогою ШІ можна створювати адаптивні навчальні платформи, які аналізують індивідуальний прогрес дитини, її сильні сторони та ті аспекти, що потребують додаткової уваги. Системи, побудовані на нейромережах, можуть генерувати індивідуальні завдання, інтерактивні ігри та навіть казки, що відповідають інтересам і рівню розвитку кожного вихованця. Таким чином, ШІ допомагає педагогам оптимізувати навчальний процес і забезпечити максимально ефективне використання часу.

Наведемо приклади використання штучного інтелекту у дошкільній освіті, які дозволяють зробити навчання цікавішим, більш індивідуалізованим та сприятливим для розвитку творчих і комунікативних навичок у дітей дошкільного віку.

Генерування казок та історій. Нейромережі можуть створювати індивідуальні казки, адаптовані до інтересів кожної дитини. Наприклад, педагог вводить тему чи персонажа і ШІ генерує унікальний сюжет, який стимулює уяву та розвиток мовлення дитини.

Створення музичного супроводу. Штучний інтелект може аналізувати контекст заняття або історії чи казки й генерувати до них відповідні мелодії та звукові ефекти. Це допомагає створити емоційний настрій, підсилити вплив історії та сприяти розвитку музичних уподобань дітей.

Інтерактивні мовні ігри. За допомогою ШІ створюються ігри, які аналізують вимову дитини, пропонують вправи для покращення артикуляції та правильної вимови слів. Такі ігри використовують аудіо- та візуальні підказки, щоб зробити процес навчання веселим і ефективним. Наприклад, технології розпізнавання мови та перетворення тексту в мовлення полегшують навчання для дітей з порушеннями зору або слуху. Це сприяє створенню

інклюзивного навчального середовища [3].

Персоналізовані освітні програми. ШІ аналізує індивідуальні успіхи та потреби кожної дитини і створює адаптивні завдання з відповідною складністю. Такий підхід дозволяє кожному вихованцю працювати у своєму темпі, уникаючи як перевантаження, так і недостачі активної діяльності.

Візуальне розпізнавання об'єктів. Технології ШІ допомагають дітям навчитися розпізнавати форми, кольори та предмети через інтерактивні завдання. Наприклад, за допомогою планшетів або камер діти можуть вивчати об'єкти в реальному часі та отримувати миттєвий зворотний зв'язок.

Інтерактивні логічні ігри. ШІ генерує логічні та проблемні завдання, рівень складності яких автоматично адаптується до успішності дитини. Це стимулює розвиток критичного мислення, уміння вирішувати проблеми та приймати рішення.

Генерація мультимедійного контенту. Нейромережі можуть створювати зображення, анімації чи короткі відеоролики, що ілюструють навчальний матеріал. Це робить заняття більш яскравими та зрозумілими, особливо для дітей-візуалів.

Подібні приклади демонструють, як інноваційні технології можуть зробити навчання в закладах дошкільної освіти більш персоналізованим, інтерактивним і захоплюючим для дітей.

Інноваційні рішення на основі ШІ дозволяють створювати індивідуальні траєкторії навчання, адаптуватися до потреб дітей і забезпечувати безперервний розвиток їхніх знань [2, с. 264].

Нижче наведемо рекомендації для педагогів щодо ефективного використання штучного інтелекту в роботі з дітьми дошкільного віку.

Розвивайте цифрову грамотність – ознайомтеся з основами роботи з ШІ-інструментами, експериментуйте з різними платформами та додатками.

Інтегруйте ШІ у щоденну практику – використовуйте генератори текстів, інтерактивні ігри та адаптивні платформи для створення персоналізованих занять, які будуть задовольняти потреби кожної дитини.

Співпрацюйте з розробниками – якщо можливо, залучайте ІТ-спеціалістів для адаптації технологій під потреби вашого закладу.

Дотримуйтеся етичних норм – враховуйте питання конфіденційності даних і безпеки використання ШІ в роботі з дітьми дошкільного віку.

У підсумку зазначимо, що використання штучного інтелекту у дошкільних закладах відкриває нові горизонти для персоналізованого навчання, дозволяючи кожній дитині розвиватися у власному темпі

завдяки адаптивним і інтерактивним методам. Представлені приклади використання ІІІ та практичні поради для педагогів демонструють, як сучасні технології можуть стимулювати творчість, покращувати сприйняття навчального матеріалу та сприяти розвитку когнітивних і соціальних навичок малюків. Це свідчить про те, що інтеграція інноваційних рішень у навчальний процес є ефективним інструментом для формування майбутніх поколінь, здатних успішно орієнтуватися в цифровому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Воронкін О. Технології штучного інтелекту в професійній діяльності педагога. Всеукраїнський вебінар «Медіаграмотність як ключова компетентність у професійній освіті», 01 червня 2023 року, м. Запоріжжя. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-258176428/258176428>
2. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів. Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.
3. Breslow L., Pritchard D., DeBoer J., Stump G., Ho A., Seaton D. Studying Learning in the Worldwide Classroom: Research into edX's First MOOC. Research in Practice and Assessment. 2013.

Облядрук Світлана,
директор ХЗДО №28 «Пролісок»
Шемчук Наталія,
вихователь-методист
ХЗДО №28 «Пролісок»

З ДОСВІДУ РОБОТИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Освіта в Україні сьогодні вимагає цілеспрямованих наполегливих пошуків шляхів модернізації змісту та структури методичної роботи в умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти (ЗДО), котра спрямована на удосконалення професійної визначеності педагога.

Нова редакція Закону України «Про дошкільну освіту» зазначає, що педагог ЗДО – це особа методично грамотна зі сформованими морально-етичними та духовними якостями, яка забезпечує результативність та якість дошкільної освіти. Визнання педагога ключовою фігурою, оновлення освіти змушує серйозно замислитись

над тими аспектами її управління, які працюють на піднесення особистості педагога, його професіоналізму. До таких аспектів насамперед відносимо методичну роботу з педагогічним персоналом ЗДО, оскільки якість освітнього процесу у контексті надання освітніх послуг дошкільникам перш за все залежить від педагогічної організації методичної роботи колективу вихователів вихователем-методистом [1].

Як доводять нам результати наукових досліджень і досвід, методична робота – складова єдиної системи безперервної освіти педагогічних працівників. Вона розуміється нами, як цілісна, заснована на досягненнях науки, передового досвіду і конкретному аналізі професійних потреб педагогів, система взаємопов'язаних заходів, дій, засобів, спрямованих на підвищення професійної майстерності кожного вихователя та фахівця, збагачення та розвиток творчого потенціалу кожного педагогічного колективу, а в кінцевому результаті – на досягнення оптимальних результатів освіти, виховання і розвитку особистості [3].

Хмельницький ЗДО № 28 «Пролісок» активно працює над удосконаленням методичної роботи для отримання результату діяльності – надання якісної дошкільної освіти в умовах освітнього процесу. Виходячи з цього акцентуємо увагу на меті методичної роботи нашого ЗДО : вивчення та розвиток педагогічної компетентності кожного вихователя; стимулювання творчого потенціалу водночас із формуванням навичок самостійного аналізу власної педагогічної діяльності. Основними її напрямками є підвищення соціально-психологічної культури вихователів, вдосконалення педагогічної майстерності, сприяння в опануванні світовою та національною мовою і побутовою культурою, розвиток спеціальних фахових умінь та навичок. Провідні принципи, на тлі яких здійснюється методична робота у нашому ЗДО, це – педагогічна співпраця з вихователем; робота в режимі довіри, доброзичливості; творча атмосфера, стимулювання творчої активності; принцип допоміжно – регульованого контролю; надання вихователеві права вибору; дотримання академічної доброчесності; системність методичних заходів; щоденна допомога; випереджувальний характер методичної роботи [3].

Вся методична робота в ЗДО № 28 «Пролісок» підпорядкована цілому розділу річного плану роботи закладу і протягом 2023-24 н.р. була спрямована на удосконалення надання якісних освітніх послуг дошкільної освіти, на підвищення фахового рівня педагогів і персоналу ЗДО через призму вивчення передового педагогічного досвіду і здійснення самоосвіти. Для активізації педагогів організовано постійно діючу виставку педагогічних та методичних новинок в методичному кабінеті закладу. Вважаємо, що досить вдалою є один раз в місяць

презентація цих новинок під час методичних оперативок, на яких відбувається активне спілкування педагогів та обмін досвідом. Цікавою формою роботи є залучення педагогів до віртуальної групи у Viber і роботи сайту ЗДО «Пролісок», де кожен вихователь чи фахівець може поділитися власним досвідом і почерпнути позитивне з досвіду колег, отримати зворотню інформацію від батьків. Окрім того, педагогічні працівники відстежують інтернет-простор, вивчають досвід роботи інших ЗДО через інтернет-сторінку ХЗДО №28 «Пролісок» в мережі Фейсбук, котра створена вихователем-методистом Шемчук Н.В. У ЗДО налагоджено співпрацю з іншими ЗДО м.Хмельницького, з науковцями, та забезпечено участь педагогів у семінарських, практичних, аналітичних заняттях, колективному перегляді різноманітних форм роботи при центрі ХЦРПП.

Відзначаємо значення для удосконалення професійних компетенцій педагогів організацію проведеного інтерактивного семінару для педагогів ХЗДО № 28 «Особливості формування патріотизму в дошкільнят», психолого-педагогічного тренінгу «Світ емоцій та почуттів», засідання школи початківців. Вважаємо, що такого типу проведені навчальні заходи для педагогів удосконалять методичний підхід до роботи з дітьми, акцентуватимуть увагу на використанні сучасних підходів до роботи з дошкільниками.

Аналізуючи досвід методичної роботи ЗДО, ми акцентуємо увагу на конкретних прикладах активності і підвищення професійності наших педагогів. Вихователі Козловська С.М., Ніколаєва О.А., Бронетко І.Я., Ільчишина Л.В. активно обмінювалися досвідом своєї педагогічної діяльності через онлайн лекторії та друк статей у газеті «Освітній фокус» ХЦРПП та на Всеукраїнському сайті «Всеосвіта». Ільчишина Л.В.: стаття «Блоки Дьєнеша в роботі з старшими дошкільниками з логіко-математичного розвитку», Козловська С.М.: стаття «Заняття сенсорики з рік життя». Козловська С.М.: посібник з сенсорики для молодшого дошкільного віку.

Для підвищення фахового рівня педагогів у методичному кабінеті ЗДО створено банк даних педагогічних інноваційних технологій і передового педагогічного досвіду; каталоги методичної та психолого-педагогічної літератури, дитячої літератури, різновидів ігор. Заслужують на увагу у методичному кабінеті тематичні тести за напрямами Державного стандарту дошкільної освіти в Україні з інформаційними довідковими матеріалами, рекомендаціями, конспектами, консультаціями. Постійно аналізуються побажання і пропозиції, котрі подаються педагогами через скриньку, яка знаходиться у методичному кабінеті і має вільний доступ кожного. Вважаємо, що сьогодні, як ніколи, на часі національно-патріотичне

виховання дітей дошкільного віку і тому в довідковому куточку «На допомогу педагогу» постійно протягом року змінювалися матеріали, котрі вихователі могли використати у роботі з дошкільниками і поділитися власними напрацюваннями.

Впровадження інноваційних технологій в практику роботи з дітьми було пріоритетним завданням, що забезпечує високу продуктивність діяльності дітей. Педагоги проводили тематичні, комплексні, комбіновані, інтегровані, домінантні, сюжетно-динамічні заняття, у відповідності до основних ліній розвитку дітей Державного стандарту дошкільної освіти в Україні та розділів програми «Українське дошкілля». Аналіз цієї роботи засвідчує, що такі форми роботи з дітьми дають позитивний результат, оскільки діти у поведінці вільні, емоційні, сприймають і самостійно вирішують різноманітні пізнавальні та проблемні завдання, активно відповідають на запитання, самостійно роблять висновки та узагальнення, висловлюють власні судження.

Про результативність роботи педагогічного колективу свідчить тематичне вивчення та анкетування педагогів, що дозволило визначити професійний рівень та педагогічну позицію, зацікавленість і особисте ставлення, кожного вихователя і колективу в цілому до проблем та перспектив розвитку ЗДО.

Кількісний і якісний аналіз оцінювання методичних заходів, проведених упродовж навчального року показав, що всі вони носили науково-методичний і пізнавальний характер, сприяли підвищенню професійної компетентності педагогів та реалізації поставлених завдань.

Результативність ефективності та дієвості проведених форм роботи з педагогами визначалася через анкетування та тестування. Кінцевий результат діагностування педагогів показав, що їх компетентність та обізнаність щодо якісного виконання річних завдань з організації освітнього процесу зросла на 23 % у порівнянні з попереднім навчальним роком.

Все вище сказане дає нам можливість дійти висновку, що методична робота у ЗДО має постійно удосконалюватися на тлі використання сучасних методів і прийомів.

Список використаних джерел

1. Богуш Алла. Методична робота в закладах дошкільної освіти. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 200с.
2. Звіт про діяльність ХЗДО № 28 «Пролісок» за 2023-24 н.р.
3. Настільна книга вихователя-методиста. [укладач : О.Рудік]. Х : Основа, 2010. 331 с.

Олійник Антоніна Володимирівна,
викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Професійна діяльність вихователів в закладах дошкільної освіти ґрунтується на міжособистісній взаємодії з дітьми, батьками, колегами, адміністрацією та громадськістю. Тому підготовка майбутніх вихователів до ефективної міжособистісної взаємодії є одним з найважливіших напрямів їхньої професійної підготовки.

У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує праця І. Кана. Представляючи поняття «взаємодія», дослідник також аналізує багато суміжних термінів для уточнення та розкриття його змісту. Зокрема, «відносини», які можуть бути конструктивними або неконструктивними залежно від задоволеності учасників; «взаємодопомога», що виражається у взаємній підтримці та допомозі; «взаєморозуміння», яке позначає гармонію та узгодженість між людьми [3].

Аналізуючи навчально-методичну літературу з соціальної психології особистості та теорії спілкування, можна зробити висновок, що людина стає частиною суспільства через реальну систему контактів. Основними компонентами такої системи є суб'єкт спілкування, предмет взаємодії (тобто те, з приводу чого відбувається спілкування) та механізми, які свідомо регулюють взаємовідносини між учасниками процесу. Конкретні форми комунікації виражаються у вигляді контакту та взаємодії. Під взаємодією розуміють систематичну і досить регулярну поведінку між акторами, спрямовану на отримання передбачуваних відповідей, які, в свою чергу, стимулюють нові відповіді з боку сторони, що ініціює вплив. Це створює циклічний обмін діями, що забезпечує узгодженість і координацію між учасниками.

Результатом взаємодії є сталість переваг, планування спільної діяльності, розподіл обов'язків і функцій. Сама дія сприяє процесу взаємного регулювання, впливу, контролю та підтримки. Все це передбачає внесок кожного учасника у виконання спільного завдання. При цьому важливо коригувати свою поведінку з урахуванням попереднього досвіду і максимально використовувати власні здібності та здібності партнера для досягнення спільної мети [3].

З вищесказаного зрозуміло, що в соціальній психології під взаємодією розуміють не тільки взаємозалежний обмін діями, але, що

більш важливо, спільну дію, організовану людьми для досягнення спільної мети.

Вивчаючи проблеми міжособистісної взаємодії, педагоги наголошують, що процес спілкування та обміну інформацією сприяє формуванню форм і норм колективної діяльності, а також координації цих дій. Наприклад, І. Давидченко зазначає, що термін «спілкування» можна розглядати як окремий рівень взаємодії. У цьому випадку проблема комунікації на інтерактивному рівні вивчається через призму суб'єкта, яким може бути як окремий індивід, так і соціальний інститут, система чи організація. Згідно з дослідженням, під інтерактивним виміром комунікації розуміється формування спільної стратегії взаємодії між суб'єктами, яка включає не лише обмін фактами, а й координацію дій. Такий підхід не відокремлює комунікацію від інтеракції, але водночас не ототожнює ці поняття [1].

Наукова література пропонує широкий спектр трактувань поняття міжособистісної взаємодії. Найпоширеніші визначення переважають на філософському, соціологічному та психологічному рівнях. З філософської точки зору, взаємодія охоплює широкий спектр процесів у навколишній дійсності, за допомогою яких реалізується причинність на різних рівнях матеріального розвитку, забезпечується обмін елементами, трансформуються самі учасники взаємодії. З соціологічної точки зору, взаємодія розглядається як частина і вираз універсальних суспільних відносин.

Іншими словами, суспільство можна визначити як систему реальних зв'язків і взаємодій між людьми, соціальними групами та сукупністю соціальних відносин – як опосередкованих, так і безпосередніх, свідомих і несвідомих. У психології взаємодія розглядається як процес, в якому суб'єкти прямо чи опосередковано впливають один на одного, що визначає причинність їхніх дій і формує взаємовідносини. Цей процес вимагає активності та взаємно спрямованих зусиль усіх учасників. Коли кожен з них виступає в ролі суб'єкта, а не об'єкта, взаємодія може досягти висот етичної культури спілкування [2].

Спілкуючись, людина очікує, що її вислухають, зрозуміють, відреагують на неї емоційно та у вигляді відповідей на запитання. Це вимагає певного ставлення до спілкування, бажано заснованого на гуманістичних принципах. За відсутності такого ставлення або відповідної мотивації взаємодія може не відбутися.

Міжособистісна взаємодія в освітньому середовищі дошкільного закладу характеризується суб'єкт-суб'єктною моделлю, яка забезпечує співпрацю та співтворчість між вихователем і дошкільниками. Оскільки педагог працює з групою дітей, які взаємодіють між собою,

одним із завдань педагога є формування цієї групи в єдиний колективний суб'єкт. Метою спільних зусиль має бути досягнення колективних цілей навчання і виховання. При цьому педагог взаємодіє не лише з дітьми, а й з їхніми батьками, іншими педагогами та іншими членами громади, що робить викладання складним [5].

У цьому контексті заслуговує на увагу визначення міжособистісної взаємодії, запропоноване І. Тимченко. Міжособистісна взаємодія - це процес взаємовпливу суб'єктів спільної діяльності з метою досягнення конкретного практичного результату, процес формування міжособистісних стосунків і, відповідно, процес розвитку особистостей учасників процесу.

Міжособистісна взаємодія визначається як система взаємопов'язаних індивідуальних дій, що знаходяться в циклічному причинно-наслідковому зв'язку і спрямована на особистісний розвиток кожного учасника. У цій системі поведінка кожної людини є одночасно і стимулом, і відповіддю на поведінку інших [4].

Оскільки міжособистісна взаємодія тісно пов'язана зі спілкуванням, її функціональне значення часто порівнюють з культурою міжособистісного та особистісного спілкування. У зв'язку з цим можна виділити такі функції: освітню, інформаційну, інтерактивну, перцептивну, комунікативну, прогностичну, розвивальну, контактну, мотиваційну, координаційну, емоційну, афективну, емпатійну, а також розуміючу, реляційну та організаційно-впливову.

Міжособистісна культура майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу характеризується низкою індивідуально-особистісних якостей студентів. Ці риси забезпечують їхню ефективну участь у навчальній, професійній та громадській діяльності (соціальна спрямованість майбутніх вихователів) і сприяють процесу самовдосконалення та саморозвитку (особистісно-індивідуальна спрямованість) [1].

Підготовка студентів до міжособистісної взаємодії здійснюється насамперед через спілкування з іншими, тому дуже важливо створити сприятливу атмосферу та позитивні емоції під час навчального тренінгу. Основним завданням є організація освітнього середовища, в якому майбутні фахівці можуть відкрито взаємодіяти не тільки в межах своєї академічної спільноти, а й з представниками інших курсів, потоків та факультетів. Це середовище має стимулювати їхній потенціал в обраній сфері інтересів. У процесі навчальної роботи студенти опановують різноманітні поведінкові стратегії, важливі для повсякденного життя та професійної діяльності.

Професійна підготовка дошкільних педагогів вимагає особливої

уваги до мотивації міжособистісної взаємодії студентів, цілісності та ефективності цього процесу. Навчальна робота відіграє ключову роль у координації внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на формування професійної культури студентів, особливо культури міжособистісної взаємодії. Вона також забезпечує додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу студентів та задоволення їхніх комунікативних потреб [2].

Для того, щоб викликати у студентів інтерес до навчання, бажання здобувати знання, уміння і навички для успішної міжособистісної взаємодії, необхідно спрямувати освітній процес на задоволення їхніх найважливіших професійних потреб. Це означає розвиток сильної професійної мотивації.

Професійну мотивацію майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти можна розглядати як сукупність таких стимулів, як мотивація, потреби, зовнішні стимули та ситуативні умови, що визначають спрямованість людини на певну діяльність. Ці фактори активізують студентів і спонукають їх до сумлінного навчання у вищому навчальному закладі, особливо до оволодіння професійною культурою та культурою міжособистісного спілкування [4].

У процесі спільної діяльності можна взаємодіяти навіть з незнайомими людьми. Невід'ємною частиною цього процесу є те, що учасники по черзі впливають один на одного, змінюючи свій соціально-психологічний стан, цінності та наміри.

Ключовим психологічним елементом спільної діяльності є спільна мета. Її необхідною складовою є спільна мотивація - прагнення учасників до реалізації спільної мети, а також спільні дії, спрямовані на вирішення поточних і стратегічних завдань. Завершальним етапом цього виду діяльності є досягнення результату. Важливим є не лише сам об'єктивний результат, а й суб'єктивне сприйняття цього результату кожним учасником, як індивідуально, так і колективно.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика. С. О. Нікітчина. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 368 с.
2. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.
3. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ. ун-т ім. Б. Гринченка, 2011. 320 с.
4. Веремчук А. П. Професійна компетентність вчителя і сучасні вимоги до його особистості. Професійний розвиток педагога :

матеріали IV регіон. наук.-практ. семінару «Сучасний вчитель початкових класів: реалії та перспективи», 10 груд. 2013 р. / Каф. педагогіки початкової освіти РДГУ. Рівне : Вид. О. Зень, 2013. С. 28–31.

5. Костюшко Ю. О. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту : автореф. здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2005. 20 с.

Онищук Ірина Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор
Доманюк Оксана Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
м. Кременець, Тернопільська обл., Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах сьогодення можемо спостерігати відродження національної духовності та культури українського народу у педагогічній, психологічній та філософській літературі, як провідна риса сформованої особистості стала розглядатися моральна відповідальність та національна ідентичність. Утвердження української національної та громадянської ідентичності громадян є одним із основних елементів формування здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам, а отже, набуває особливого значення для сфери національної безпеки і оборони.

Сучасні освітні напрями в галузі дошкільної освіти вимагають фахівця нового типу і висувають новітні вимоги до його професійної компетентності.

Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем, галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» передбачає формування низки компетентностей випускника: інтегральної, загальних (з-поміж яких у контексті власного дослідження ми виокремлюємо «КС-7. Здатність до національно-патріотичного виховання дітей раннього і дошкільного віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста; інтерес і повага до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів)» [3].

У сфері освіти одним із пріоритетних напрямів державної політики є необхідність національного спрямування, продовження та збереження українських історико-культурних традицій, використання ідей української етнопедагогіки в освітніх закладах, національно-патріотичне виховання дітей та молоді, що підтверджується оновленням законів «Про освіту» [5], «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», затвердженням Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності [2] та ін.

Варто зазначити, що українська традиційна народна культура як суспільно-історичне явище, де відбився світогляд, морально-етичні і естетичні цінності народу формує національну самовизначеність, суспільну консолідацію, гуманізацію міжособистісних взаємин людей. Зокрема, одним із пріоритетним завдань у національній системі дошкільної освіти є створення культурного середовища, сприяння становленню в дитини базису особистої культури, залучення до світу національної та світової культури.

Сучасні методи і підходи формування в дітей дошкільного віку елементів національної самосвідомості, долучення до народної творчості, традицій, фольклору розроблені Л. Артемовою, І. Бехом, О. Будник, А. Богуш, Г. Васяновичем, Н. Гавриш, Л. Зданевич, Л. Калуською, В. Котирло, Н. Лисенко, Л. Лохвицькою, О. Сухомлинською, М. Стельмаховичем та ін.

Ми переконані, що здійснювати національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку зможе той вихователь, який сам є патріотом своєї держави, поважає і цінує її звичаї, традиції, береже і розвиває своє місто/село, його культуру. Саме такий педагог зможе сформувати у дитини повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо, тобто сформувати гармонійно-розвинену компетентну особистість.

Узагальнюючи наукові праці фахівців зазначимо, що зміст національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців дошкільної освіти доцільно розглядати у кількох аспектах: «вирішення завдань та напрямів національно-патріотичного виховання; реалізація професійних функцій у процесі національно-патріотичного виховання; засвоєння видів діяльності, що сприяють національно-патріотичному вихованню дітей дошкільного віку; посилення національно-патріотичного спрямування усіх видів діяльності здобувачів у закладах вищої освіти (освітній процес, виховна робота, педагогічна практика, позааудиторна професійно спрямована діяльність, науково-дослідна та громадська діяльність)» [4].

Опираючись на результати наукових робіт з теми дослідження та основні стратегічні завдання національної системи освіти, а також ураховуючи науково-методичні засади організації професійної підготовки майбутніх вихователів нами визначено педагогічні умови підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку: усвідомлення майбутніми вихователями важливості національно-патріотичного складника їхньої професійної підготовки; створення у закладі вищої освіти ціннісного середовища, орієнтованого на національно-патріотичне виховання майбутніх вихователів; оптимізація підготовки студентів до формування досліджуваного феномену через забезпечення взаємозв'язку теорії і практики у різних формах роботи, наповнених національно-патріотичним компонентом.

Підсумовуючи, зазначимо, що національно-патріотичне виховання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та підготовка їх до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку повинні здійснюватися у процесі усього періоду здобуття освіти через введення додаткових тем визначеної проблематики у нормативні освітні компоненти циклу професійної підготовки, а також розширення каталогу вибіркових освітніх компонентів, де зосереджувати увагу на особливості практичної реалізації національно-патріотичного виховання дітей в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у реалізації визначених педагогічних умов та їх впровадження у підготовку здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім.Тараса Шевченка.

Список використаних джерел

1. Наскрізна програма національно-патріотичного виховання студентської молоді Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. URL: <http://www.kogpi.edu.te.ua/images/stories/me/dokumentu/vuhovna/2017-2018/nprv%2017-18.pdf> (дата звернення: 13.02.2025 р.).
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 12.02.2025 р.).
3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від

21.11.2019 р.

№1456.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>.

(дата

звернення: 10.02.2025 р.).

4. Зданевич Л. В., Атрощенко Т. О., Фроленкова Н. О. Національно-патріотичне виховання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. №90. С.80-88.

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.02.2025р.).

Опанасенко Ірина Миколаївна,

викладач вищої категорії, викладач-методист, Комунальний заклад Сумської обласної ради «Путивльський педагогічний фаховий коледж імені С.В. Руднєва»

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В останні кілька років у системі освіти в усьому світі створюються умови для розвитку в майбутніх фахівців, у тому числі педагогів, сучасних ключових компетенцій чи навичок ХХІ століття. В основі цих компетенцій лежить генерування ідей, побудова аргументації, усвідомлення дефіциту інформації та її пошук, формулювання власних ідей і розвиток існуючих надбань, здатність працювати у групі та оцінка спільного результату тощо. Ідеться про формування soft skills («м'які», «гнучкі» навички) – комплексу неспеціалізованих надпрофесійних навичок, які забезпечують успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність праці та є наскрізними, тобто не пов'язаними з конкретною предметною галуззю. Тільки з тими педагогами, які готові оволодівати soft skills, можна побудувати прогресивне й конкурентоспроможне суспільство [2, с. 73].

Дослідженням сутності, змісту, значення soft skills займалися як зарубіжні науковці (С. Бойд, К. Двек, Г. Клекстон, Р. Хіпкінс, М. Чамберс та ін.), так і вітчизняні (О. Абашкіна, М. Оліяр, К. Коваль, С. Наход та ін.).

Науковці виділяють наступні групи розвитку гнучких навичок

(softskills) майбутніх педагогів:

1) розвиток комунікативних навичок, який передбачає формування та розвиток умінь слухати й чути; аргументування й переконання; створення зв'язків; командна взаємодія; ведення публічних виступів; проведення презентацій та самопрезентація; умінь швидко встановити комунікативний контакт зі співрозмовником; здатність коректно ставити запитання, здатність долати непорозуміння в спілкуванні;

2) розвиток особистісних навичок (саморегуляція), який передбачає формування та розвиток усвідомлення й управління власними емоціями та емоціями інших; управління стресом; управління власним розвитком; планування й цілетворення; тайм-менеджмент; рефлексія; використання зворотного зв'язку, емпатія;

3) розвиток ефективного мислення, який передбачає формування та розвиток проєктного мислення; здатності до обдумування та прийняття рішень, пошуку й аналізу інформації; креативного мислення; логічного мислення; стратегічного мислення;

4) розвиток діяльнісних навичок (управління), який передбачає формування та розвиток вміння мотивувати, здійснювати наставництво; готовність до ситуаційного лідерства, делегування повноважень; управління проєктами; надання зворотного зв'язку [4, с. 74-75].

Організація освітнього процесу на прикордонних територіях стала нелегким завданням, оскільки всі учасники освітнього процесу зіштовхуються з багатьма викликами, що відрізняють очне навчання у мирні часи від навчання під час воєнного стану.

Працюючи зі студентами дошкільного відділення помічаєш, як змінюються їх цінності, способи їх сприйняття. Вони добре орієнтуються в інтернет-технологіях, ведуть активне життя в соціальних мережах, але при цьому мають проблеми у спілкуванні, навичках роботи в колективі.

Педагогічна практика є зв'язуючою ланкою між теоретичним навчанням здобувача освіти і його майбутньою роботою в закладі освіти, оскільки під час педагогічної практики не тільки відбувається перевірка теоретичної та практичної підготовки студента до самостійної роботи, але й створюються широкі можливості для забезпечення творчого потенціалу особистості майбутнього вихователя та розвитку комунікативних навичок. Працюючи в реаліях сьогодення, коли здобувачі освіти проходять педагогічну практику дистанційно, моделюючи проведення занять та заходів, велика роль відводиться інформаційно-комунікаційним технологіям. Так здобувачі освіти спеціальності «Дошкільна освіта» напередодні Всеукраїнського дня

дошкілля самостійно провели онлайн-розвагу «Врятуймо свято Осені». Вони самостійно підготували сценарій, дібрали музичний супровід, виготовили елементи костюмів. Цікавими були завдання, розроблені за допомогою цифрової дошки Jamboard. Під час підготовки до занять практиканти створюють цікаві презентації у Power Point, а також роблять відеозаписи занять у програмах YouCut, Bandicam.

Дуже важливим питанням є психологічна підтримка здобувачів освіти. Вже не один рік на дошкільному відділенні функціонує гурток «Таємниці психології», під час занять якого майбутні вихователі одержують досвід пізнання самого себе, розуміння інших людей, механізмів і законів, що впливають на людські стосунки; формуються навички конструктивної, толерантної взаємодії з оточуючими; краще усвідомлюються права й свободи інших людей. У роботі гуртка використовуються різні форми і методи інноваційних технологій психологічного впливу на особистість студента: тренінги, психологічні практикуми, заняття з елементами арт-терапії тощо.

Варто зазначити, що педагогічна діяльність передбачає пошук нестандартних рішень проблем, здатність генерувати абсолютно нові ідеї, проявляти ініціативу, вести за собою інших.

На мій погляд, найбільше значення для успішного формування soft skills здобувачів освіти мають технології, засновані на гуманізації і демократизації педагогічних взаємин; ті, що активізують та інтенсифікують діяльність майбутніх педагогів; спрямовані на ефективність організації процесу навчання й управління ним.

Наприклад, кейс-метод, або метод ситуаційних вправ, є інтерактивним за своєю суттю і дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності майбутнього фахівця. На основі аналізу комунікативної ситуації кейс-метод дозволяє покроково формувати комунікативні стратегії і тактики відповідно до загальної структури комунікативної стратегії (аналіз ситуації, визначення типу стратегії відповідно до ситуації, її планування, розроблення, виконання, оцінювання результату, корекція) спочатку з викладачем, потім у груповій діяльності, а далі самостійно; розвивати рефлексивне, критичне, креативне мислення студентів, їхні інтелектуальні якості [1].

Продуктивною є дослідницька технологія, що органічно поєднується з різноманітними формами, методами, іншими інноваційними технологіями (проблемні лекції, групова робота, навчальні дискусії, виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань, написання творчих робіт, есе тощо), посилює комунікативну спрямованість професійної підготовки майбутніх педагогів, сприяє ефективному формуванню їхніх soft skills та готовності до відповідної роботи з дітьми.

Скаффолдинг – освітня стратегія, суть якої полягає в тому, що здобувач освіти розв'язує певні завдання не виключно самостійно, а за допомогою педагога. Завдання достатньо складні, тож самотужки студент з ними не впорається, але з підтримкою педагога – цілком.

Саме ця підтримка є скаффолдингом. Завдяки ній здобувач освіти поступово покращує свої знання та навички, а отже, згодом починає менше потребувати риштувань, тож викладач може згодом їх прибрати.

Для того, аби стратегія дійсно спрацювала, потрібно спиратися на головні принципи скаффолдинга:

- Завдання повинне мати чітку мету, до якої і йтимуть здобувачі освіти. Вони мають розуміти, чого від них очікують.

- Завдання має бути достатньо складним для самостійної роботи, водночас студенти мають без проблем впоратися із ним за допомогою викладача.

- Процес виконання завдання має бути структурованим таким чином, аби підштовхувати здобувачів освіти до правильного рішення. Водночас важливо зацікавити та мотивувати їх.

- Студенти мають сприймати педагога як помічника.

- У процесі роботи над завданням студенти мають поступово засвоювати нові знання та навички, тож допомога викладача має зменшуватися. Але якщо вони роблять щось не дуже правильно, важливо допомогти та вказати напрямки.

На мою думку, технологія скаффолдингу реалізовується в процесі підготовки студента до написання курсової роботи. Уміння аналізувати та проводити експеримент дослідження, обробляти, інтегрувати його результати, знаходити, використовувати, узагальнювати відповідно наукову, навчальну, довідкову літератури є головною метою курсової роботи студента. Тут важливо допомогти повірити у власні сили та мотивувати на подальші успіхи [3].

Отже, soft skills має важливе значення для розвитку особистості майбутніх фахівців з дошкільної освіти, котрі не лише повинні оволодіти ними у процесі професійної підготовки, але й максимально сприяти формуванню таких навичок у дітей. Для ефективного формування soft skills майбутніх педагогів необхідна перебудова педагогічної взаємодії в закладах фахової передвищої освіти на інноваційних засадах.

Список використаних джерел

1. Кейс-технології у навчанні. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/blog/keys-tehnologiyi-u-navchanni/> (дата звернення 13. 02. 2025).

2. Оліяр М., Наконечна Л. Розвиток soft skills майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. *Освітні обрії*. 2023. № 2 (57). Ч. 1. С. 73-76.

3. Скаффолдінг: як працює ефективна стратегія підтримки учнів. URL: <https://naurok.com.ua/post/scaffolding-yak-pracyue-efektivna-strategiya-pidtrimki-uchniv> (дата звернення 14. 02. 2025).

4. Смагіна Т., Шуневич О. Умови розвитку гнучких навичок (soft skills) педагогів у процес навчання на курсах підвищення кваліфікації. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 73-79.

Остапівська Ірина Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Волинський національний університет
імені лесі Українки

МОТИВИ ТА ЗМІСТ МОТИВАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Іще з часів античності відома фраза «Життя – це рух (грец. «*Ἡ ζωὴ κίνησις ἐστὶν*»)», котра є одним із наукових постулатів упродовж усього цивілізаційного розвитку світової науки, зокрема Г. Сковорода зазначав: «Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись – значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – се рух» (цит. за [1]). У широкому розумінні рух – це діяльність, як своєрідний спосіб буття людини у світі, її здатність змінювати своє оточення (дійсність) [4, с. 98]. Разом із тим, будь-яка діяльність – це процес, який передбачає досягнення певної мети, іншими словами – задоволення певних потреб особистості. Але, для того, щоб діяти, потрібно відповісти на цілу низку запитань, котрі стосуються цілої низки компонентів цього процесу: змісту потреби; різноаспектних можливостей людини (суб'єкта діяльності); наявних ресурсів, котрі можна використовувати (засобів діяльності); умов, у яких доведеться діяти; результатів від її задоволення та можливих наслідків тощо. Щоб отримати відповідь необхідна адекватна інформація та уміння її опрацьовувати й використовувати – виконувати певні дії з отриманими відомостями (інформаційну діяльність). Таким чином, можна стверджувати, що будь-який вид діяльності особистості містить у собі інформаційну діяльність як один із базових компонентів, причому вона передбачає два змістово-діяльнісних етапи:

1) інформаційно-аналітичний – цей етап інформаційної

діяльності передбачає роботу зі змістом інформації та інформаційних продуктів і відбувається, в основному, на рівні критичного аналізу та логіко-ментальної діяльності;

2) інформаційно-технологічний – він передбачає власне розробку технології практичної реалізації інформаційної діяльності, тобто є, в основному роботою із інструментарієм (засобами) інформаційної діяльності; в наш час – це, як правило, програмно-технічні засоби інформаційно-комунікаційних засобів технологій (ІКТ) [2]. Окрім того, серед основних елементів її структури доцільно виділити такі компоненти, як: мета (інформаційна потреба, яку треба задовольнити), мотив (мотиви), планування процесу діяльності, переробка поточної інформації (первинної інформації), концептуальна модель, прийняття рішень, дія (практичне втілення рішень – створення інформаційних продуктів), перевірка результатів, корекція дії (за потреби) [3].

Рушієм інформаційної діяльності є прагнення задовольнити певні інформаційні потреби особистості – як базові (фізіологічні: кисень, їжа, житло, захист тощо), так і вищі (особистісні: повага, самоствердження, особистісний розвиток, приналежність до певної спільноти та ін.). У контексті теми публікації зосередимо увагу саме на вищих потребах, зокрема – на професійних (підгрупі особистісних потреб, котрі стосуються професійної діяльності та розвитку освітян-педагогів). При цьому інформаційна діяльність науково-педагогічних працівників (НПП) буде спрямована на опрацювання інформації, котра б дозволила реалізовувати таку діяльність, як: 1) педагогічна, 2) наукова, 3) самоосвітня. Варто відмітити, що будь-який із вказаних видів інформаційної діяльності НПП для досягнення мети потребує відповідної мотивації, як системи особистісно значущих та дієвих мотивів.

Під мотивом (від лат. *moveo* – рухаю) у загальному значенні можна розуміти усвідомлену потребу, реально діючий фактор (стимул-фактори), який спонукає до діяльності та перебуває у тісному взаємозв'язку з емоціями [3]. При цьому мотиви інформаційної діяльності НПП умовно об'єднаємо у дві групи: 1) внутрішні (особистісні, котрі є продуктом власної психічної діяльності) та 2) зовнішні (ті, котрі виникають поза особистістю та безпосередньо не залежать від неї). Відповідно, їх мотивація до інформаційної діяльності – це система дієвих, особистісно значущих та дієвих мотивів (внутрішніх та зовнішніх).

Серед внутрішніх мотивів до інформаційної діяльності науково-педагогічних працівників доцільно виділити:

1) задоволення природної та професійної цікавості та особистісний і професійний пізнавальний інтерес, котрий полягає у

реалізації бажання дізнатися нове, розширити свої знання та розуміння світу в цілому та професійній сфері – зокрема. Це стосується не тільки інформаційної бази (теоретичних знань із психолого-педагогічних наук та наукових основ предметних освітніх галузей), але й – теоретичних відомостей щодо практичної інтеграції та використання освітніх технологій (наприклад, програмно-технічних засобів ІКТ – мережеві та мультимедійні технології, системи штучного інтелекту, імерсивні технології тощо);

2) можливості саморозвитку і самовдосконалення у професійній сфері, які полягають в задоволенні прагнення НПП вдосконалювати власні навички та компетенції, підвищувати свій культурний рівень;

3) творча самореалізація, можливість виявів творчості та креативності, котрі реалізуються завдяки використанню отриманої інформації для продукування (як джерело натхнення) і презентування нових ідей, проєктів або продуктів;

4) соціальне (у контексті теми публікації – професійне) визнання, можливість відчувати себе професіоналом, експертом у своїй сфері та отримати визнання від колег, повагу від здобувачів освіти, різноманітних соціальних інституцій тощо;

5) професійна свідомість (професійна самоідентифікація) та відповідальність, котрі полягають у визнанні необхідності інформаційної діяльності як одного із базових компонентів успішної навчальної, наукової та самоосвітньої діяльності;

6) потреба в ухваленні рішень та підтримці (підтвердженні), зміст яких передбачає інформаційну діяльність, яка спрямована на збір інформації для кращого розуміння ситуації та прийняття обґрунтованих рішень та/або підтвердження чи спростування власних припущень тощо;

7) внутрішнє почуття обов'язку та відповідальності, сумлінність у підході до виконання професійних обов'язків, пов'язаних з інформаційною діяльністю тощо.

Серед зовнішніх мотивів (при цьому мотивація може бути як позитивною, так і негативною) інформаційної діяльності науково-педагогічних працівників варто виділити:

1) матеріальні стимули: можливість отримання певних фінансових заохочень (високої заробітної праці, премій), матеріальних винагород, як за безпосереднє виконання інформаційної діяльності, так і за професійну діяльність, яка включала у себе інформаційну;

2) соціальна підтримка, які передбачають отримання допомоги і підтримки з боку колег, керівництва та/або суспільства за успішну інформаційну діяльність;

3) конкуренція, яка спонукає НПП до інформаційної діяльності

зادля бажання перевершити інших у професійній, досягти кращих результатів у порівнянні з конкурентами і, як наслідок – посісти кращу позицію серед науково-педагогічного загалу та на ринку праці;

4) наявність певних професійних обов'язків, які прямо та/або опосередковано пов'язані з інформаційною діяльністю;

5) можливість негативних наслідків у професійній сфері, які передбачають використання інформаційної діяльності як засобу для уникнення покарань або негативних наслідків, які можуть виникнути тощо.

Доцільно зазначити, що обидві групи мотивів (мотивації) перебувають у тісному взаємозв'язку, оскільки в умовах сучасності внутрішні стимул-фактори підтримуються зовнішніми та навпаки. Наприклад, самоствердження та повага в професійній сфері досягається із залученням певних матеріальних стимулів (публікацій, проєктів, організації та проведення власних науково-педагогічних заходів тощо) і навпаки – професійний авторитет дозволяє залучити джерела зовнішнього стимулювання (партнерів для співпраці, додаткове фінансування, ресурси і бази для науково-педагогічної діяльності тощо).

Підсумовуючи проведену дослідницьку роботу можна стверджувати, що інформаційна діяльність НПП є необхідною складовою їх професійної діяльності. Проте, її зміст постійно розширюється та вимагає від освітян наявності дієвих стимулів, котрі мотивуватимуть НПП до її проведення на належному рівні, що відкриває широке поле до подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Афоризми Григорія Сковороди. *Освіта.ua* : веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/school/literature/s/63970/>

2. Остапйовська І. Академічна доброчесність у контексті культури інформаційної діяльності учителів початкових класів. *Світоглядна освіта молоді в умовах сучасних викликів* : Матеріали міжнародної конференції – четвертих академічних читань імені професора Романа Арцишевського (26–27 червня 2024 р., м. Луцьк). С. 106–110. URL: <https://surl.li/geyvgi>

3. Синиця С. В., Шестерова Л. Є., Пронь А. С. Теоретичні передумови формування мотивації до фізкультурно-оздоровчої діяльності у школярів середніх класів. *Часопис кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури «Фізична культура: теорія і практика»*. 2024. № 7. С. 65–29. URL: <https://surl.li/rqzvxy>

4. Український педагогічний словник [Текст] / С. Гончаренко.

Київ : Либідь, 1997. 376 с.

Отрубчак Оксана Володимирівна,
вихователь Дунаєвецького ЗДО №5
«Усмішка»

ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація: подано матеріал щодо організації «Інженерного тижня» в ЗДО з допомогою конструктора «LEGO», з метою зацікавити дітей наукою і дати їм поштовх до розвитку власного інженерного потенціалу.

Ключові слова: ЗДО, інженерний тиждень, конструктор «LEGO», діти дошкільного віку.

Дошкільний вік – період розвитку всіх психічних функцій дитини: мовлення, мислення, емоцій. Саме в цей час формується образне мислення, а головним засобом формування цього мислення є наочні моделі та об'єкти реальної природи. «Перший щабель» образного мислення дітей дошкільного віку формується у різних видах діяльності – грі, конструюванні, експериментуванні, образотворчій діяльності [4].

У наукових дослідженнях К. Крутій, Н. Гавриш, Т. Грицишина, І. Кіндрат, та інші, досліджується проблема формування інженерного мислення дошкільників та введено в науковий обіг методології STREAM-освіту для дітей дошкільного віку. Катерина Крутій доводить що – «Експериментування, дослідження, милування природою сприяє формуванню в дітей уявлень про об'єкти, предмети та явища природи, активізує пізнавальний розвиток і формує культуру інженерного мислення.» [1]

Тож у закладі дошкільної освіти намагаємося створити особливе мотивуюче інформаційно-комунікаційне освітнє середовище, яке стимулюватиме бажання дитини пізнавати навколишню дійсність та сприятиме формуванню інженерних умінь та навичок.

Проведення «Інженерного тижня» в ЗДО дає можливість інноваційними засобами для розвитку дитини-дослідника: цікаві досліді, спостереження, конструювання, екскурсії на природу [3], сформувати елементи інженерного мислення дошкільнят.

Організація «Інженерного тижня» – це можливість на один тиждень перетворити власні знання на мейкерські та дослідницькі проекти, щоб зацікавити дітей наукою і дати їм поштовх до розвитку власного інженерного потенціалу.

Основою «Інженерного тижня» є ідея що:

- ✓ інженерія насамперед в цікавості, спостережливості, очах які загоряються від шаленої для когось ідеї, вона на кінчиках пальців;
- ✓ якщо людина хоче щось зробити, вона зможе це зробити;
- ✓ винахід дитини може і не змінить світ, але він точно змінить його життя, і цього більш ніж достатньо, щоб допомогти йому це зробити;
- ✓ не потрібно складне обладнання, щоб зрозуміти як працює більшість законів природи.

Діти можуть працювати під гаслом «Вигадай! Створи! Досліджуй!». Дитина пізнає все нове через гру. Гра для дитини є інструментом для розвитку її особистості. Одним із видів гри буде LEGO конструювання – світ фантазій та креативності. [5] Адже коли дитина сама, своїми руками викладає, будує, проявляє творчість, то вона розкриває свій потенціал, внутрішній світ, передає свої враження від спостережень, екскурсій, прогулянок.

Гра для дитини від трьох до шести років є базисом навчання, тому що діти в процесі гри наслідують дорослих, випробовують свої сили, уміння, навички, експериментують із матеріалом. Саме гра відкриває можливості для соціального, фізичного і естетичного розвитку дитини.

Використання конструкторів LEGO під час проведення «Інженерного тижня» при інтегрованому підході до організації спеціально-організованої діяльності [2, с. 3–7] – ознайомлення з природою, розвиток мовлення, логіко-математичний розвиток, фізичний та пізнавальний розвиток, дає змогу формувати уявлення про навколишній світ, навички орієнтування в просторі, основи сенсорного сприйняття, зображувальні та технічні навички у конструюванні, розвиток дрібної моторики рук. Це формує у дошкільників дослідницьку компетентність, здатність до спостережень, експериментування. При цьому діти вчаться розуміти і слухати розповіді і звернення вихователя, відповідають на запитання і самі складають речення і ведуть діалог.

Малюки вчаться працювати послідовно вивчаючи схеми завдання, за своєю уявою чи за картинкою, вони навчаються: створювати моделі із деталей, працювати у колективі і узгоджувати свої дії з іншими дітьми, відповідно до поставленої мети, планувати свої дії, створювати міцні, естетично привабливі композиції, керуючись схематичною інструкцією, виконувати посильну трудову діяльність і в кінці аналізувати результати своєї праці та праці товаришів виправляти певні помилки. Використання конструктора LEGO під час проведення «Інженерного тижня» – одна з найвідоміших і поширених нині педагогічних систем, яка широко використовує

тривимірні моделі реального світу в предметно-ігровому середовищі в процесі навчання та розвитку дитини дошкільного віку. LEGO-технологія дозволяє через гру, викликати у дитини цікавість до завдання, дитина стає активною, проявляє свої творчі здібності, вчиться діяти в команді, і найголовніше, здійснюється процес всебічного розвитку особистості дитини і формується інженерне мислення. [2, с. 4],

Список використаних джерел

1. Крутій К., Альтернативна програма «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах (лист від 14 липня 2020 року № 22.1/12-Г-274).
2. Крутій К. Л., Грицишина Т. І. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. Дошкільне виховання. 2016. №1. С. 3–7.
3. Маричева О. Б. STREAM-освіта в дошкільному закладі. Система роботи з формування у дітей інженерного мислення. Навчально-методичний посібник. Вінниця : ММК, 2017. 47 с.
4. Ніколаєску І.О., «Формування інженерного мислення дошкільників». URL <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/> (дата звернення: 20.03.2023).
5. Сухенко Ірина, «Використання LEGO – конструювання в освітньому процесі ДНЗ», ж. «вихователь-методист дошкільного закладу №2, 3/2012.
6. STEAM-освіта дошкільників: міжпредметна інтеграція в освітній діяльності. URL : <https://www.raou.com.ua/index.php?id=687> (дата звернення: 20.03.2023).

Панченко Єлизавета Сергіївна,

асистент кафедри теорії та методик
дошкільної й інклюзивної освіти,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ІГОР У СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ

З кожним роком зростає кількість дітей, які мають особливі освітні потреби, що вимагає розширення доступу до якісної інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти. Державна політика багатьох країн, зокрема й України, спрямована на створення

інклюзивного освітнього простору, що зумовлює необхідність вдосконалення методик навчання та виховання дітей з ООП. Традиційні методи навчання не завжди ефективні для дітей з ООП, тому необхідний пошук нових педагогічних підходів, які враховують індивідуальні особливості розвитку дитини. Гейміфікація та використання навчальних ігор у спеціальній освіті є одним із перспективних напрямів сучасної педагогіки. Вони сприяють підвищенню мотивації в процесі навчальної діяльності, покращенню когнітивного розвитку та адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Над питанням використання гейміфікації в освітньому процесі наукові працівники працюють досить короткий період, але починаючи з 2002 року в науковій літературі все частіше зустрічаються праці, в яких розглядається вплив гейміфікації на освітній процес у закладах освіти. Серед цих дослідників зустрічаємо прізвища як іноземних (І. Аталлі, К. Вербх, К. Капп, Н. Пелінг, К. Сален та інші), так і українських авторів (А. Бабіченко, А. Кушнір, Г. Мицик, А. Прокопенко, С. Толочко).

Існують різні тлумачення поняття «гейміфікація»: це і метод, і техніка, і підхід, і технологія [2, с.53]. Ми вважаємо, що гейміфікація – це впровадження ігрових елементів в освітній процес для підвищення мотивації, залученості та ефективності навчання. У спеціальній освіті цей підхід має особливе значення, оскільки допомагає дітям з особливими освітніми потребами засвоювати матеріал у доступній, інтерактивній формі. Під час роботи з дітьми з ООП використання гейміфікації збільшує мотивацію дітей в навчальних іграх, що сприяє активному залученню дітей, які мають різні порушення.

Такі ігри можуть бути адаптовані під індивідуальні можливості та потреби дитини. Для дітей із затримкою мовного розвитку рекомендується застосовувати інтерактивні мовленнєві ігри, які передбачатимуть імітацію звуків, ігри з повторенням слів та римуванням. Використання візуальних підказок, жестових ігор та інтерактивних карток чудово підійде для дітей, які мають порушення слуху. Для дітей, які мають розлади аутистичного спектру краще використовувати ігри з чіткими правилами та прогнозованими сценаріями. Дітям з порушенням моторики корисні ігри, що розвивають координацію, дрібну та загальну моторику (рухливі ігри, ігри з тактильними матеріалами). Багато дітей з ООП мають труднощі в комунікації з іншими дітьми та дорослими. За допомогою командних квестів та ігор з чергуванням дій гейміфікація сприяє інтеграції у колектив та навчає взаємодії з однолітками.

Гейміфікація є широким способом навчання. На занятті можуть бути використані різні елементи та прийоми залежно від особливостей

дітей [3, с. 156]. Гейміфікація часто включає цифрові інструменти, які спрощують навчання для дітей з ООП. В наш час існує багато корисних ресурсів, які вихователі або інші педагогічні працівники можуть знайти у вільному доступі. Під час роботи з дітьми, які мають ООП можна використовувати інтерактивні освітні платформи: Kahoot! (сервіс для створення вікторин та інтерактивних ігор), ClassDojo (платформа створена для системи мотивації у групі, де діти можуть отримувати бали, нагороди за досягнення), LearningApps (онлайн-інструмент для створення інтерактивних вправ: лабіринтів, пазлів, асоціативних ігор); мобільні додатки; інтерактивні сенсорні панелі та дошки: використання сенсорних столів та дошок, що дозволяє дітям працювати в групах, виконувати завдання за допомогою дотиків (малювати, складати пазли), а також використання smart-дошок, які демонструють мультимедійний пізнавальний контент; застосування робототехніки та програмування. Але потрібно пам'ятати, що такі інструменти мають слугувати лише як додаткові методи навчання, а не використовуватися на постійній основі як основний інструмент.

Навчальні ігри є ефективним інструментом у спеціальній освіті, оскільки вони сприяють розвитку когнітивних, соціальних та моторних навичок, допомагають адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних можливостей дітей та роблять освітній процес цікавим та доступним. До переваг використання навчальних ігор у роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби можна віднести підвищення рівня мотивації завдяки ігровій формі навчання. В процесі даних ігор відбувається розвиток когнітивних навичок дітей, логічні, мовні, стратегічні ігри допомагають покращувати пам'ять, мислення та увагу. В закладі дошкільної освіти використовують сенсорні ігри, які спрямовані на розвиток чуттєвого сприйняття (ігри з піском, водою, камінчиками Марблс, гудзиками та іншим тактильним матеріалом); настільні (пазли, лото) та дидактичні ігри. Дидактичні ігри є цінним інструментом у спеціальній та інклюзивній освіті. Їх використання допомагає дітям з ООП розвивати вміння та навички, краще засвоювати матеріал та інтегруватися в загальноосвітнє середовище [1, с. 32]. Навчальні ігри можна адаптувати відповідно до певної нозології, змінювати складність, використовувати аудіо- та візуальні підказки.

Гейміфікація та використання навчальних ігор у спеціальній освіті сприяє доступності навчального матеріалу, мотивації та ефективному засвоєнню знань дітьми з особливими освітніми потребами. Вона не лише робить навчальний процес цікавішим, але й допомагає дітям розвивати соціальні, когнітивні та комунікативні навички. Використання навчальних ігор у закладі дошкільної освіти не

лише сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а й допомагає їм відчувати себе впевненішими, комунікабельнішими та відкритішими до пізнання навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Бобер А. Використання дидактичних ігор у спеціальній та інклюзивній освіті. *Вісник науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» : матеріали 10-ої Всеукр. наук.-практ. конф.* Умань : Візаві, 2024. Вип. 10. С. 30-32.
2. Височан Л.М., Бохонька Є.О., Гончарова І.П. Гейміфікація як ефективний інструмент навчання для майбутніх педагогів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 1. С. 52-55.
3. Сторож В.В. Гейміфікація в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. *Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2023. Вип. 3. С. 151-158.

Пасічник Анастасія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта,
Хмельницька гуманітарно-педагогічної
академія, м. Хмельницький, Україна
Науковий керівник:
Фроленкова Надія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницька гуманітарно-педагогічної
академія, м. Хмельницький, Україна

МЕНТАЛЬНЕ ТА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ: СУСПІЛЬНО-СІМЕЙНІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОВПЛИВУ

Психічне здоров'я дитини характеризується її здатністю успішно регулювати свою поведінку і діяльність відповідно до загальноприйнятих норм, і правил, активно розвиватись як особистість. Психічне здоров'я дитини розглядаємо як стан душевного благополуччя, емоційного комфорту, впевненість у своєму майбутньому, пов'язана з відчуттям захищеності свого «Я» [2]. Психічно здорова дитина характеризується гармонійністю розвитку,

врівноваженістю, адаптивністю, а також духовністю, орієнтацією на саморозвиток і самоактуалізацією. Гармонійний особистісний розвиток і фізичне здоров'я сприяють успішній адаптації дитини у соціумі. Набуває актуальності проблема впливу суспільних і сімейних механізмів на ментальне та психічне здоров'я дітей, оскільки у ранньому дитинстві закладається фундамент якості життя людини у майбутньому.

Зберегти ментальне здоров'я на етапі дошкільного віку вкрай важливо, позаяк формуються основи психічного благополуччя, яке впливатиме на всю життєву траєкторію дитини [1]. Навички та стратегії, які формуються в дошкільному дитинстві, мають потенціал визначати психічне здоров'я дитини й надалі. Навчання стратегій ефективного управління стресом у дошкільному віці допомагає сформувати позитивні звички та знизити ризик розвитку психічних проблем у майбутньому. Відповідні рекомендації для щоденної підтримки ментального здоров'я «Гратися і не боятися» для вихователів дошкільної освіти та батьків дітей розроблено в рамках реалізації проєкту ЮНІСЕФ «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні», який реалізує ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» за підтримки Міністерства освіти і науки України [1].

Визначають фактори, що впливають на здоров'я дітей загалом. Серед них: культура харчування, фізична активність, психологічна атмосфера у середовищі, де перебуває дитина; вплив сім'ї на формування здоров'я дитини через призму виховних впливів, догляду та доступу до належних медичних послуг; вплив соціального середовища, доступність до участі в державних програмах, проєктах, заходах організацій, освітніх хабів, платформ, робота яких зорієнтована на збереження ментального здоров'я дітей та дорослих.

Розглянемо їх. Проєкт ЮНІСЕФ «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні», який реалізує ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» [3]; комунікаційних кампаній Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» [9], Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), громадських організацій – «Безбар'єрність», «Пакт» в рамках проєкту «Розбудова стійкої системи громадського здоров'я»; онлайн-платформ та проєктів психологічної допомоги дітям та дорослим – платформа розвитку дошкільнят «НУМО», онлайн-платформа «Розкажи мені», онлайн освітня платформа «Зрозуміло» (онлайн-курс «Створюємо простір для дошкільнят»), онлайн-платформа «ED-ERA» (онлайн-курс «Психологічна безпека дорослих та дітей під час повітряної тривоги»), інтернет-платформа «Хаб стійкості»; соціальний

проект «Разом», проект «PsyHelpUA»; групи психологічної підтримки «ПОРУЧ»: онлайн- та офлайн-групи психологічної підтримки для дітей, батьків, опікунів та освітян «ПОРУЧ» від ЮНІСЕФ й ГО «Волонтер» та ін.

В основі ментального здоров'я дітей дошкільного віку закладено фізичне здоров'я як основу повноцінного розвитку дитини. Збалансоване харчування та рухова активність знижують ризики захворювань, таких як ожиріння та серцево-судинні. Раціональне харчування набуває все більшого значення у сучасному темпоритмі життя та має неабияке значення для здоров'я дітей, відповідно, нестача необхідних вітамінів і мікроелементів призводить до ослаблення імунітету. Регулярні фізичні навантаження сприяють розвитку моторики та координації рухів. Фахівці зазначають, що своєчасна вакцинація допомагає запобігти, профілакувати поширення небезпечних інфекційних хвороб, що сприяє збереженню фізичного й ментального здоров'я дітей та дорослих [4; 5; 7].

Розвиток емоційної сфери дитини впливає на її психічне здоров'я у дошкільному віці. Діти потребують емоційної стабільності, щоб гармонійно формувалася здорова психіка та впевненість у собі. Також до таких факторів впливу на психічне здоров'я дітей відносять:

- стресові ситуації, конфлікти в сім'ї, насильство або соціальна ізоляція, які викликають тривожність та депресію у дитини;
- спілкування з однолітками та дорослими, сприяє розвитку комунікативних здібностей та формуванню особистості й її соціальних навичок;
- психологічна підтримка в сім'ї, родинному колі, закладах дошкільної освіти, оскільки дружнє середовище допомагає уникнути емоційних порушень.

Розглянемо сімейні механізми впливу на здоров'я дітей. Насамперед, таким механізмом взаємовпливу є: *батьківський приклад* у забезпеченні здорового способу життя для дітей, оскільки дорослі формують харчові звички та ставлення до спорту у дітей; *виховний вплив* на психоемоційний стан дитини, методи якого впливають не лише на рівень самооцінки дитини, але й на впевненість у собі, власних силах, поглядах у майбутньому; *психологічний клімат у сім'ї* становить велике значення для дитини, згідно якого, гармонійна атмосфера запобігає виникненню стресових ситуацій та психоемоційних дитячих розладів; *взаємодія сім'ї з дошкільними закладами та медичними установами*, співпраця з якими сприяє вчасному виявленню проблем у ментальному та психічному здоров'ї дитини [8].

Суспільними механізми впливу на здоров'я дітей визначають: *доступність медичних та соціальних послуг* (державна підтримка

допомагає забезпечити всіх дітей рівним доступом до якісної медицини); *освітні програми*, їх упровадження у закладах освіти сприяє формуванню корисних звичок; *соціальне середовище* (дитячі садки, ігрові майданчики, громадські ініціативи), доступність безпечних місць для різних видів діяльності у дошкільному віці, що позитивно впливає на розвиток дитини, відповідно забезпечуючи її ментальне та психічне здоров'я; *державні програми підтримки сімей з дітьми*, допомога та психологічна підтримка можуть суттєво покращити психологічний мікроклімат у сім'ї дитини [6].

Отож, сімейне та соціальне середовище відіграє ключову роль у забезпеченні ментального та психічного здоров'я дітей. Комплексний підхід до збереження здоров'я дитини має включати медичну, психологічну та соціальну підтримку, що підтверджується дослідженнями у галузі дитячої психології та медицини. Підвищення рівня поінформованості батьків і педагогів сприятиме зменшенню ризиків для здоров'я дітей, адже раннє втручання може запобігти серйозним наслідкам. Також існує необхідність удосконалення взаємодії у тріаді сім'я – суспільство – державні інституції задля покращення здоров'я дітей дошкільного віку, зокрема розробки нових програм підтримки молодих сімей із дітьми, які є соціально незахищеними.

Списки використаних джерел

1. Гратися і не боятися: рекомендації для щоденної підтримки ментального здоров'я. Київ: ЮНІСЕФ, ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти», 2024. 23 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/2024/01/25/HRATYSYA-I-NE-BOYATYSYA-25.01.2024.pdf>
2. Психічне здоров'я дитини: збереження та зміцнення: психолого-педагогічна консультація для спеціалістів, батьків та усіх зацікавлених. URL: <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=163>
3. Косенчук О., Лазаренко Л., Семенюк О. Психологічна підтримка: навчальний посібник. Київ: Освіта, 2023. 256 с. URL: https://53.zdo.zhitomir.ua/wp-content/uploads/2024/02/metodychnyj-plosibnyk-_pidtrymuemo-ta-zberigayemo-.pdf
4. Герещенко Л.А. Як зберегти психічне здоров'я дітей 5 – 7 років. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти. 2012. 104 с.
5. Терещенко Л.А., Петровська Т.В. Психологічний підхід до визначення поняття «психічне здоров'я» суб'єктів взаємодії в освітньому просторі. *Актуальні проблеми психології: збірник*

наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Том VI. Психологія обдарованості. Вип. 15. С. 340 – 348.

6. Мельник О. В., Кравченко Т. В., Канішевська Л. В., Білоцерківець І. П. Сімейні цінності: практико-орієнтований посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2014. 136 с.

7. Психологічне здоров'я дошкільників / уклад. Т. І. Прищепа. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 239 с.

8. Піроженко Т. О. Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей: посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 64 с.

9. Ройз С. Ментальне здоров'я дітей під час війни: поради батькам та опікунам. Київ: Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», ЮНІСЕФ, 2023. 54 с. URL: <https://howareu.com/storage/app/media/zdorovyaditeipidchasviiniaptechka.pdf>

Пасічніченко Анжела Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Ковалевська Наталія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПЕДАГОГА У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Емоційний інтелект є важливою складовою розвитку особистості, що впливає на міжособистісну взаємодію та саморегуляцію. У дошкільному віці, коли формуються основи соціальної поведінки, роль емоційного інтелекту педагога є особливо значущою. Педагог не лише навчає, а й є моделлю емоційної зрілості, допомагаючи дітям усвідомлювати та керувати своїми емоціями. Здатність розпізнавати, розуміти та регулювати емоції є важливим фактором, який визначає не лише ефективність взаємодії з дітьми, але й сприяє формуванню позитивної емоційної атмосфери в освітньому середовищі.

Дослідники емоційного інтелекту розглядають безліч різноманітних підходів до його визначення та розвитку, що дозволяє створювати нові теоретичні моделі та методики для його вдосконалення. Завдяки багатоаспектному характеру цього поняття,

вчені та практики продовжують розробляти різні варіанти його застосування в різних сферах, зокрема в освіті, де емоційний інтелект стає важливим інструментом для забезпечення ефективної взаємодії та створення гармонійної атмосфери.

Так, Буркало Н. визначає емоційний інтелект як комплексну рису особистості, що сприяє її гармонійному розвитку, підвищенню рівня міжособистісної взаємодії та відкриває великі можливості для самореалізації і розкриття потенціалу [1, с. 45].

Гладун Л., Жаркова І. трактують поняття «емоційний інтелект» як сукупність знань, умінь і навичок особистості, яка включає вміння усвідомлювати, керувати власними емоціями та почуттями, що дозволяє впливати на емоції інших людей і сприяє формуванню позитивних міжособистісних взаємин [2, с. 11].

Носенко Е. та Коврига Н. визначають емоційний інтелект як ключовий аспект, через який людина відображає свою психічну реальність [3, с. 62].

Аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, розуміти та ефективно управляти власними емоціями, а також емоціями інших людей. Він включає кілька ключових компонентів, таких як самоусвідомлення, яке дозволяє усвідомлювати свої емоції та їхній вплив на поведінку; самоконтроль, що дає змогу регулювати емоційні реакції та адекватно реагувати на зовнішні впливи; мотивація, яка сприяє встановленню та досягненню цілей, незважаючи на емоційні труднощі; емпатія, що забезпечує розпізнавання емоцій інших людей та належну реакцію на них, і соціальні навички, які допомагають будувати здорові та взаємовигідні взаємини з оточенням.

Дошкільний вік є надзвичайно важливим періодом для розвитку дитини, оскільки саме в цей час закладаються основи багатьох ключових навичок, таких як емоційне саморегулювання, соціальна адаптація та когнітивний розвиток. У цей період формується базова емоційна стабільність, а дитина вчиться розуміти й управляти своїми почуттями. Дошкільний вік є важливим для розвитку здатності до співпраці та вирішення конфліктів, що має велике значення для подальшої успішної адаптації в шкільному середовищі та життя в суспільстві загалом.

Окрім того, зазначимо, що дошкільник надзвичайно чутливий до впливів соціального середовища, активно сприймаючи сигнали з оточення. Засоби взаємодії дорослого з дитиною впливають на її емоційну та соціальну компетентність, а поведінка педагога створює атмосферу безпеки, що сприяє розвитку самоповаги та соціальних навичок [4, с. 184]. У цьому контексті місце емоційного інтелекту важко

переоцінити. Сучасні дослідження підтверджують, що педагог з високим рівнем емоційного інтелекту здатний не лише ефективно передавати знання, а й забезпечувати емоційну підтримку дітям, допомагаючи їм долати труднощі, формувати позитивні взаємини з однолітками та розвивати навички самоконтролю.

Зазначимо, що емоційний інтелект педагога має безпосередній вплив на формування особистості дошкільника, оскільки розуміння ним власних емоцій, здатність керувати ними є підґрунтям для створення позитивного та стабільного середовища для розвитку дитини. У такому випадку він стає прикладом для наслідування в емоційному вираженні та взаємодії з іншими людьми, що допомагає дитині краще розуміти та контролювати свої емоції. Емоційна підтримка і чутливе ставлення до потреб кожної дитини сприяють розвитку самоповаги, впевненості в собі, навичок емпатії та інших складових здорової особистості, таких як саморегуляція, соціальна адаптація, позитивне ставлення до себе та навколишнього світу.

На нашу думку, емоційний інтелект педагога відіграє ключову роль у розвитку пізнавальної сфери дошкільника, адже здатність педагога розпізнавати та адекватно реагувати на емоції дітей сприяє створенню підтримувального та мотивувального середовища для навчання. Таке емоційне оточення дозволяє дітям не лише зосереджуватися на пізнавальній діяльності, але й розвивати впевненість у своїх силах, що сприяє формування внутрішньої мотивації до навчання і подальшого розвитку.

Емоційний інтелект педагога також безпосередньо впливає на психологічний клімат у дошкільній групі, оскільки він формує атмосферу взаєморозуміння, підтримки та довіри серед дітей. Високий рівень емоційного інтелекту дозволяє педагогу правильно реагувати на емоційні потреби дітей, забезпечуючи емоційну стабільність та гармонію в колективі, що дозволяє дітям почуватися комфортно, відкрито виражати свої емоції і сприяє розвитку позитивної взаємодії, знижуючи конфлікти.

Отже, емоційний інтелект педагога є важливим фактором у забезпеченні успішної взаємодії з дітьми дошкільного віку. Він дозволяє створювати сприятливу атмосферу для розвитку дітей, сприяє покращенню комунікації та підтримці позитивного психологічного клімату в групі.

Список використаних джерел

1. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 7. С. 34–49.
2. Гладун Л., Жаркова І. Емоційний інтелект та його

формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. Вип. 4. С. 9-16. URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/93/89>

3. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.

4. Пасічніченко А. В., Ковалевська Н. В. Психолого-педагогічні умови збереження психологічного здоров'я дошкільника. *Витоки педагогічної майстерності*: журнал. Полтава, 2023. Випуск 31. С. 182-186.

Паюк Людмила Сергіївна,

вихователь Комунального закладу
загальної середньої освіти «Початкова
школа № 2»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР З СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку інноваційних технологій та суспільства загалом, до дітей з кожним роком ставляться все більші вимоги. Для того щоб вони були повноправними членами суспільства і у майбутньому могли ефективно здійснювати певну діяльність, обсяг навчального матеріалу постійно збільшується, акцентується увага на загальному розумовому розвитку дітей дошкільного віку.

Важливу складову розумового розвитку дітей складає сенсорний розвиток, адже саме він та формування сенсорної культури забезпечує ефективне ознайомлення дітей з навколишнім світом та збільшення їхнього досвіду. Для того щоб діти могли виконувати завдання на заняттях, доручення у повсякденному житті, грати в дидактичні, рухливі ігри та щоб у них формувались певні художні навички важливо сформувати у дітей сенсорну культуру [1].

Сенсорна культура – це загальноприйняті суспільством уявлення про колір, форму та інші властивості предметів. Сенсорна культура дитини – результат засвоєння нею сенсорної культури, створеної людством. Діти у яких вона сформована на достатньому рівні, засвоять сенсорні еталони та шляхом зіставлення їх з новими предметами зможуть самостійно знайомитись з оточуючим середовищем, встановлювати властивості даних предметів [3]. Тобто для отримання

нових знань про навколишнє середовище вони не залежать від повідомлень дорослих, а можуть самотійно збагачувати свій сенсорний досвід. Окрім цього такі діти більш творчі, вони не бояться виражати себе, мають художній смак, тонше розуміють твори мистецтва та здатні логічно мислити в процесі осягнення навколишнього середовища.

Проаналізувавши чинні програми, рекомендовані Міністерством освіти і науки України щодо формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку, можна зробити висновок, що це досягається шляхом сенсорного виховання. До головних завдань сенсорного виховання відносять: формування поняття про сенсорні еталони, розвиток вміння самотійно використовувати ці сенсорні еталони у власній діяльності та формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій.

Починаючи з раннього віку у дітей вже починає формуватися сенсорна культура. Діти запам'ятовують оточуючі предмети шляхом застосування аналізаторів. Так вони засвоюють основні сенсорні еталони: геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник), кольори (червоний, синій, зелений, жовтий), величину предметів (великий, маленький, більший, менший) засвоюють запахи. Вони вже починають розуміти, що предмети бувають різні на дотик: гладенькі, шершаві, холодні, теплі, колючі та інше. Дорослі забезпечують збагачення сенсорного досвіду дітей [2].

В середньому дошкільному віці діти закріплюють знання про сенсорні еталони у різних видах діяльності: конструювання, математика, аплікація, малювання. Важливе значення має ігрове середовище, адже провідна діяльність дітей у цей віковий період – ігрова. Діти постійно контактують з іграшками, здійснюють певні маніпуляції. Важливо показати дитині, що світ різноманітний у своїх характеристиках, та постійно акцентувати увагу на певних якостях предметів, давати різноманітні завдання. Засвоюючи властивості певних предметів, зокрема сенсорних еталонів, у дітей формується зорова, слухова, дотикова, смакова пам'ять. На даному віковому етапі у дітей формується система перцептивних рухів, яка дає змогу дітям самотійно обстежувати предмети.

В старшому дошкільному віці діти розширюють свої знання про зовнішні властивості предметів, так вони ознайомлюються з новими фігурами (багатокутники), кольорами, які не відносяться до основного спектру та вчаться розрізняти їхні відтінки. Діти більше звертають увагу на деталі, у них зростає рівень логічного пізнання зовнішнього світу, яке прискорює накопичення нових чуттєвих даних, сприяє їх включенню до раніше створеної системи знань і досвіду. Якщо в дитини

належно розвинуті мислительні механізми, то вона виявляє неабияку здатність шукати, знаходити, фіксувати, аналізувати, інтерпретувати велику кількість інформації про світ і себе. Адже в дитини вже є певні знання про оточуючі її предмети, і ознайомлюючись з новим, незнайомим раніше предметом діти повинні самостійно аналізувати дані про цей предмет, та відносити його до певної системи [4].

У своїй педагогічній діяльності я широко використовую дидактичні ігри з сенсорного виховання з метою розвитку дитини. Сенсорний розвиток, з одного боку, є фундаментом загального розвитку дитини, з другого боку, необхідний дитині для оволодіння будь-якою практичною діяльністю. Він не втрачає значення зі вступом дитини до школи і відіграє важливу роль у житті дорослої людини, відбувається на основі функціонування системи аналізаторів, що забезпечує багатомірний зв'язок зі світом, сприяє життєвій активності людини.

Створюючи сенсорно збагачене розвивальне середовище, ми враховували такі вимоги до обладнання ігрових осередків:

- всі іграшки, матеріали, атрибути, предмети-замінники об'єднували за функціональними ознаками відповідно до різних видів предметно-ігрової діяльності дітей;

- більшість дидактичних матеріалів, іграшок та картинок добирали поліфункціональні, тобто так, щоб можна було їх використовувати по-різному, залежно від мети діяльності;

- всі іграшки, незалежно від їхньої класифікаційної приналежності, групували так, щоб вони відповідали за розмірами одна одній, зросту дітей і стаціонарному предметному оточенню, в якому діти граються;

- розміщували як відомі дітям компоненти, так і нові, незнайомі, які забезпечують пізнавальний розвиток.

Враховуючи вплив сенсорного виховання на дітей раннього та дошкільного віку, до кожного спеціального осередку ми добирали та виготовляли посібники для досконалого оволодіння дітьми сенсомоторними навичками. Крім того, в групі було створено окремий сенсорний осередок, наповненість якого варіювалась відповідно віку дітей. Даний осередок вмщував:

- сенсорну стінку (набірне полотно, дошка для малювання крейдою, шнури для шнурування, стрічки різної ширини та довжини, дротики для плетіння, дзвіночки, брязкальця, трафарети різної форми, кольорова крейда, шумові коробочки, палички різного кольору тощо);

- сенсорний стіл (ємності з сипучими матеріалами, резервуаром для води);

- сенсорні ширми (для ознайомлення з формою, кольором,

величиною);

- сенсорні дошки (бізборди, унікуб для маніпулювання застібками, шпінгалетами, клямками, блискавками тощо).

Поглиблено працюючи над формуванням сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей, я визначила для себе такі основні напрями роботи:

- розвиток координації дрібних рухів рук і зорового контролю;
- формування уявлень про сенсорні еталони: розпізнавання форми, величини предметів, кольору, просторового розміщення;
- збагачення словника назвами сенсорних еталонів;
- розвиток розумових операцій: аналізу, узагальнення, порівняння, синтезу;
- розвиток елементарного інженерного мислення;
- розвиток вміння сприймати приклад дорослого і наслідувати його;
- розвиток зосередженості, уваги, цілеспрямованості, активності, охайності, бережливого ставлення до іграшок та предметів.

У своїх діяльності використовую не лише різноманітні готові сенсорні ігри, а й власноруч створюю їх з різноманітних матеріалів, часто використовуючи природний та покидьковий матеріал. Варто зазначити, що спільне виготовлення ігор дуже позитивно впливає на розвиток дітей, так як вони активно експериментують, продукують власні оригінальні ідеї, а потім з задоволенням грають. Спільна діяльність дорослого з дітьми не лише створює в групі позитивний емоційний мікроклімат, а й дає змогу кожній дитині відчувати власну значущість, досягти успіху в діяльності.

Отже, сенсорне виховання за умови систематичної творчої роботи складає фундамент загального розвитку дитини та є базовою компетентністю для успішності дитини в закладі дошкільної освіти, школі, подальшому житті.

Список використаних джерел

1. Брежнєва О., Машовець М. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі: акцент для педагогів-практиків. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2021. Київ: МЦФЕР-України, 2021. № 9. С. 4-5.
2. Кривоніс Л.М., Дроботій О.Л., Ачкасова В.М. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3-4 роки. Харків: Ранок, 2012. 240 с.
3. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей / за ред. Г.С. Тарасенко.

Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2009. 320 с.

4. Малікова Ю.В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів минулого. Науковий вісник Південно-українського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб. наукових праць. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. № 3-4. С. 151-153.

Перфільєва Анна Ігорівна,

вчитель-логопед, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 40, м. Хмельницький,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА

Для виховання повноцінної особистості важливо, щоб діти якомога раніше оволоділи рідною мовою, говорили правильно, чітко, виразно. Практика логопедичної роботи показує, що часто на перший план в дошкільному віці висувається корекція звуковимови і недооцінюється значення формування складової структури слів, і це одна з причин виникнення дисграфії і дислексії у школярів.

В системі корекційної роботи з дошкільниками певне місце приділяється завданням формування у дітей правильної вимови слів різної складової структури, усвідомлення принципу складового складу слова, умінь чути та називати кількість складів у слові, визначати їх послідовність, складати слова із заданих складів. Склад є вимовною та словотворчою одиницею мови. Уміння складового аналізу передбачає складні розумові дії.

Методикам роботи над складовим складом слова з різними категоріями дітей приділяли увагу такі дослідники, як Л. Б. Єсєчко, Е. Рибіна, Г. А. Каше, С. Ф. Іваненко, Є.Ф. Соботович, Г. М. Соломатіна, С. Є. Большакова, З. Є. Агранович та ін.

О. М. Гвоздєв, В. І. Бельтюков, Р. І. Лалаєва, І. О. Сікорський, А. К. Маркова та інші визначають порушення звуко-складової структури слова як один із провідних дефектів у структурі порушення мовленнєвого розвитку дітей із ЗНМ [1; 3]. Г. А. Каше, Р. Є. Левіна, А. К. Маркова, О. М. Усанова причинами порушень звуко-складової структури слів у дітей вважають недорозвинення мовно-рухового аналізатора, слабкість акустико-гностичних процесів, порушення фонетичних процесів (звуковимови), нездатність відчувати межі слова та складу [2].

З. Е. Агранович, Т. А. Ткаченко, Г. В. Бабина, Н. Ю. Сафонкіна, Н. В. Курдвановська розробили практичні аспекти логопедичної роботи з корекції порушень складової структури слова у дітей з мовленнєвої патологією [4].

Необхідною умовою для початку роботи з корекції складової структури слова є наявність фонетико-фонематичної бази, тобто певного рівня розвитку фонематичного сприймання та навичок вимови. На початку навчання дитині пропонуються вправи зі словами, що складаються тільки із звуків, які правильно вимовляються. При ускладненні мовленнєвого матеріалу для корекції порушень складової структури (від складів до слів, речень, потім до віршів та оповідок) розширюється і звукова палітра слів, які використовуються. Спочатку це звуки раннього онтогенезу, потім свистячі, шиплячі, звук [р], і нарешті різні їх комбінації.

На етапі формування складової структури весь мовленнєвий матеріал дитина промовляє відображено, за дорослим. На етапі закріплення навичок відтворюються завчені вірші, оповідки, скоромовки. На заключному етапі навички точного відтворення складової структури слова автоматизуються в самостійному мовленні (складання речень, оповідок).

Значення слова уточнюється до початку поскладового промовляння. При багатократному повторенні під час відпрацювання складової структури слова паралельно відбувається закріплення його значення. Для цього слово включається в різні речення до повного засвоєння його семантики, складової будови.

Методика подолання помилок у складовій структурі слова налічує п'ять етапів.

І етап роботи має на меті зосередження уваги дитини на відмінності між словами, що відрізняються за кількістю складів. Відтворення ритмічного контуру слова, тобто кількості складів, є основою, на якій тільки і можливе відпрацювання інших елементів складової структури.

На цьому етапі роботи можна запропонувати такі завдання, що проводяться обов'язково в ігровій формі:

1. Відтворення немовленнєвого ритму з опорою на рухи: відстукування ритму з певним інтервалом (швидко – повільно – помірно) «Плескай так, як я»; відтворення ритму за кількістю ударів (по 1, 2 або 3 удари).

2. Розрізнення слів за кількістю складів: за схемами із умовними графічними позначеннями слів (довгі – короткі), рухами рукою відповідно до будови слова (короткий рух – однокладове слово, подовжений плавний рух у горизонтальному напрямі – багато складове

слово) «Знайди відповідні графічні схеми», «Покажи довжину слова рухами руки» (ліворуч – праворуч), «Підніми руку, коли почуєш довге (коротке) слово».

3. Розрізнення кількості складів у складовому ланцюжку: «Вимовляй слово – відстукуй число складів» (за графічними схемами); «Впізнай на слух найкоротше або найдовше слово» (з ряду слів, що зображені схематично).

4. Промовляння складових рядів: відображене повторення окремих прямих та зворотних складів зі звуками, що правильно вимовляються (ша, та, ка, ап, ат, ак тощо); повторення складових рядів, які включають звуки, що дитина вимовляє правильно (ко – ко; га – га; му – му; ку – ку); вимовляння слів із двох однакових складів (мама, вава, ляля, дядя, баба, бібі); вимовляння ряду однакових складів у певній послідовності (пропонується запам'ятати і повторити 1, 2, 3, 4 склади ма, ма – ма, ма – ма – ма, ма – ма – ма – ма); автоматизація складових рядів із різними приголосними та голосними звуками.

Мета II етапу полягає в навчанні дітей розрізнення складів, усунення помилок з уподібнення складів один одному, оволодінні вмінням швидко переключатися з одного складу на інший.

1. Артикуляційні вправи, що спрямовані на переключення з однієї артикуляційної позиції на іншу: з використанням дзеркала (дзеркальне відображення); без наочної опори (без використання дзеркала).

2. Артикуляційні вправи поєднуються з вимовлянням окремих голосних звуків з метою відпрацювання кінестезій та одночасного утворення «образу» звука.

3. Відтворення рядів із декількох голосних звуків – [ау], [уа], [ауі], [іау].

4. Відтворення рядів, де змінюються голосні в двоскладових сполученнях (та – ту; ту – та; та – то; то – та), бажано використовувати звуки, що мають стійку вимову.

5. Відтворення рядів у трискладових сполученнях (та – то – ту; та – ту – то; то – ту – та тощо).

6. Вимовляння складів із різними приголосними: па – ка; ка – па; та – ка; ка – та.

7. Розрізнення складів за однією ознакою (приголосний – голосний): та-та – та-ту; та-та – та-па.

Попередні вправи є підґрунтям для засвоєння двоскладових слів із збереженими звуками: вата, муха, хата, кіно тощо. Вводячи звуки, що відпрацьовуються, в слово, слід дотримуватися послідовності ускладнення складової структури. Усі ці вправи постійно супроводжуються відстукуванням, ритмічним помахуванням руки в такт вимові, що допомагає дитині фіксувати увагу на кількості складів.

Автоматизовані слова одразу ж вводяться в самостійне мовлення дитини.

8. Оволодіння складовим рядом з трьох складів: підготовчі вправи, такі, як відстукування, розрізнення двоскладових і трискладових рядів тощо; вимовляння трискладових рядів із різними приголосними (па – та – ка); закріплення трискладових слів, до яких входять звуки, які дитина вимовляє правильно (панама, канава, копито, поліно, малина, калина, лимони, коліно, папуга).

Усі вправи обов'язково підкріплюються зоровим сприйманням артикуляції логопеда. Це допомагає усуненню помилок уподібнення складів один одному, оволодінню вмінням моторного артикуляторного переключення з одного складу на інший.

Метою III етапу роботи є подолання скорочень слів на злитті приголосних у слові. Формуються навички правильного вимовляння різної складової будови. Велика увага приділяється звуконаповненню слів, особливо тих, де трапляється злиття приголосних.

Спрощення слів виникає внаслідок несформованості операцій відбору звуків, що проявляється в утрудненні артикуляторного процесу, в переключенні з одного складу на інший.

Пропонуємо такі корекційні вправи:

1. Повторення складового контуру слів з однаковою кількістю складів (па – па – па ; па – на – ма)

2. Закріплення навичок з означеним закріпленням зорового образу артикулювання слова, яке автоматизується.

3. Застосування поскладової (розчленованої) вимови слова під час переключення артикуляційних позицій від складу до складу «Упізнай слово». «Кінець слова за тобою»; відпрацювання слів зі злиттям приголосних у середині слова, розподілення приголосних на злитті між двома складами; закріплення навичок вимовляння закритих складів і односкладових слів із закритим складом (мак, кіт, ніс тощо); поскладове вимовляння двох частин слова, де трапляється збіг приголосних (кар – та, гум – ка тощо) «Папуга». Використовується опора на зоровий аналізатор під час артикулювання всіх звуків.

Мета IV етапу роботи — усунення персеверацій складів у слові. Цей тип помилок проявляється у дітей лише на певному рівні засвоєння складової структури слова. Роботу над усуненням перестановок у словах проводять після того, як дитина засвоїла правильне артикулювання в процесі переключення у вимові з одного складу на інший.

Рекомендуємо проводити такі вправи:

1. Відпрацювання послідовності складів у слові з опорою на фонематичне сприймання та кінестетичні відчуття: «Скажи навпаки»

(ка – ру / ру – ка) «Впізнай слово за голосними» (дві картинки «панама», «кубики», а – а – а ; у – и – и); «Знайди зайве слово» (калина – малина – малина – малина).

2. Привертання уваги дитини до семантики слова з необхідним тлумаченням: «Чудернацькі слова» (банка – кабан, сосна – насос).

3. Упізнавання певного складу в тому чи іншому слові: виділити склади з ряду поданих слів (виділити слова зі складом ма – машина, лопата, мама, рука, мило).

4. Послідовне виділення складів зі слова й усвідомлене визначення місця складу в слові.

На V етапі роботи основною метою є розрізнення складових систем слів і на цій основі усунення порушень, що виникають внаслідок об'єднання складових систем різних слів.

Увага дитини привертається до звучання кожного слова в словосполученнях або реченнях: «Підбери предмет за формою та назвою», «Підбери дію», «Виправ помилку»; розучування чистомовок.

Цілеспрямоване формування складової структури слова пропонуємо проводити в такій послідовності: двоскладові слова з двома однаковими словами; двоскладові слова з відкритими складами; трискладові слова з відкритими складами; однокладові слова із закритим складом; двоскладові слова із збігом приголосних; двоскладові слова із закритими складами; трискладові слова із закритим складом; чотирискладові слова з відкритими складами.

Отже:

1. Робота логопеда зі складовою структурою має здійснюватися в тісному зв'язку з лексико-граматичними значеннями слова.

2. Порушення складової структури слова неправомірно відносити до дефектів вимови, пропонуємо відвести цій патології особливе місце як у разі обстеження дитини, так і у процесі корекції мовлення.

3. Оцінка порушень складової структури може бути ключем до диференціальної діагностики різних порушень мовлення.

4. Пропонуємо розглядати порушення складової структури як одне з наслідків глибокого недорозвинення фонематичного сприйняття, що свідчить про наявність ЗНМ.

5. Найпоширенішим дефектом вимови слів різної складової структури у дітей є порушення відтворення збігу приголосних звуків, подоланню якого пропонуємо відвести головне місце в системі корекційних вправ.

6. Корекція фонематичного образу слова має проходити паралельно з уточненням його значення.

7. Одна з важливих умов проведення корекційної роботи – формування складової структури слова з опорою на слухову, зорову та

кінестетичну функції.

Список використаних джерел

1. Маркова, А. К. (1990). *Особливості складової структури слова в дітей, що страждають на алалію: Школа для дітей з тяжкими порушеннями мовлення / (за ред. Р. Є. Левіної) Початкова школа. № 1.*
2. Рібцун, Ю. В. (Ред.). (2013). *Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу*. Харків: Видавнича група «Основа».
3. Соботович, Є.Ф. (2015). *Вибрані праці з логопедії*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
4. Шеремет, М. К. (Ред.). (2010). *Логопедія. Підручник. (3-є вид.)*. Київ: Видавничий дім «Слово».

Пісоцька Леоніда Станіславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету дошкільної освіти та
психології, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія, Україна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Суспільство у ХХІ столітті характеризується глобальними змінами, котрі вимагають нового світогляду і мислення, переусвідомлення цінностей, мети і пріоритетів у кожної особистості. Характерною рисою розвитку сучасної освіти є пошук сучасних альтернатив забезпечення якості підготовки майбутніх педагогів, у тому числі вихователів закладів дошкільної освіти. Вищий педагогічний заклад освіти є провідним соціальним інститутом, який вирішує проблему професійної підготовки фахівців для закладів дошкільної освіти. В умовах радикальної перебудови освіти особливого значення набувають питання, пов'язані з мірою відповідальності професійної підготовки спеціалістів освітньої галузі тим критеріям, які зумовлені ідеями оновлення дошкільної освіти. У зв'язку з цим, педагогічний вищий заклад освіти має стати тим осередком, в якому відбувається становлення особистості вихователя як громадянина своєї країни, носія найвищих досягнень вітчизняної та світової культури з відповідними світоглядними, моральними, естетичними настановами та життєвими спрямуваннями, до останнього відданого обраній професії.

Перебування здобувача освіти у закладі вищої освіти (ЗВО) повинно постійно викликати в нього, як почуття морального задоволення від обраної професії, так і міру відповідальності перед підростаючим поколінням, суспільством, державою за якість виконання свого обов'язку. Навчальний процес повинен сприяти формуванню у здобувачів освіти почуття гордості за заклад, його історію, спонукати до поважливого і дбайливого ставлення до всього, що є у закладі.

Як доводять нам результати наукових досліджень і досвід роботи, досягнення результативності у формуванні професійних компетентностей, основ професіоналізму, у вихованні особистості педагога і формування можливо лише за умови системного підходу до освітнього процесу. Саме системний підхід дає можливість не тільки інтегрувати, але й гармонійно поєднувати складові компоненти навчально-виховного процесу: цілі, пріоритетні напрями, орієнтовні обсяги і критерії виховання особистості і формування професійної компетентності. Але системний підхід може досягти ефективності лише в тому випадку, якщо всі його компоненти у своїй сукупності і взаємозв'язку будуть спрямовані на досягнення головної мети [4].

Результати реального впровадження системного підходу в практику ЗВО з власною логікою функціонування і розвитку. Соціальні очікування щодо сучасного виховання пов'язані з надією на його випереджаючу роль у демократичному процесі. Виховання повинно стати засобом відродження національної культури, запобігання соціальної деградації, сприяти переходу від суспільства споживання до суспільства відтворення.

Система суспільного виховання, за визначенням сучасної соціології, передбачає цілеспрямований вплив на психологію людей, що має метою гармонійно сформулювати всі компоненти їх свідомості, певні соціально-психологічні якості та властивості, що реалізуються через вчинки і дії особи, в її соціальній поведінці. Таке виховання має на меті не «книжне засвоєння» принципів і норм, а реалізацію їх у всіх видах діяльності особи. Адже не можна досягти результату у вихованні, якщо йти «шляхом словесності». Важливим виховним принципом є постановка людини в об'єктивні відносини відповідної залежності, що спонукали б її вибирати правильну форму поведінки і блокували б небажану, стимулювали б соціально корисну спрямованість діяльності особи [3].

Вважаємо, що у розв'язанні цих завдань системний підхід має можливості створити соціальні умови, сприятливі для засвоєння в процесі навчання й виховання знань, норм, вимог принципів та ідеалів, властивих суспільній свідомості, формування соціальних відносин між

людьми на основі соціальних потреб і інтересів.

Будь-яка виховна система являє собою єдність не тільки спільного, але й специфічного, що властиве конкретному закладу з відповідним складом педагогів і вихованців, оточуючим його природним і соціальним середовищем.

За свідченням наших досліджень, реально діючим є тільки ті виховні системи, які створюються на підставі узгодження як соціального замовлення, так і внутрішніх властивостей суб'єктів цих систем, а саме, соціальних потреб та інтересів, потенційних можливостей, традицій, матеріальної бази, які є конкретним механізмом для людей.

Необхідність мати власну виховну систему в кожному освітньому закладі сприймається як актуальна науково-практична проблема. У Державній національній програмі «Освіта» її створення розглядається як один з «основних шляхів реформування виховання» [2] і має вирішитися низка завдань.

На основі практичного досвіду ми систематизували умови, за яких можна вирішувати основні завдання у виховній системі закладу вищої освіти:

- високий науковий рівень організації освітнього процесу, на тлі якої закладаються основи світогляду особистості здобувача освіти, формується система ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань;
- удосконалення освітньо-професійних програм, начальних планів, навчальних і робочих навчальних програм, підручників і посібників;
- організація самостійної роботи і вільного від навчання часу, спрямованих на самовизначення і самовдосконалення здобувача освіти, як майбутнього педагога; на його інтелектуальну, фізичну, естетичну, науково-творчу, емоційно-чуттєву самореалізацію;
- встановлення творчих взаємозв'язків і зустрічей ЗВО з провідними педагогами, вченими, художніми колективами регіону;
- досягнення взаєморозуміння, взаємопідтримки і взаємоповаги між суб'єктами всіх підструктур ЗВО;
- створення прийнятої в сучасних умовах комфортності в навчальних корпусах, гуртожитках [1].

У педагогічному ЗВО провідним чинником професійної підготовки є соціальна сутність самої професії «педагог», у якій органічно поєднуються в одній дефініції «професійно-значущі якості», що забезпечує повноцінне виконання покладених на нього соціальних обов'язків і професійних функцій педагога, у тому числі – вихователя.

ЗВО сприяє гармонійному оволодінню майбутніми педагогами базовими основами загальної і професійної культури, готує

кваліфікованих фахівців освітньої галузі до здійснення життєтворчої та культуротворчої місії. У контексті цього готуємо випускника ЗВО до усвідомлення соціальної ролі свого призначення бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення й демократичних змін.

Проаналізувавши різні підходи до принципових засад виховних систем, ми дійшли до висновку, що функціонування і розвиток виховної системи, моделювання і управління нею здійснюється на основі таких підходів:

- основою виховного процесу у ЗВО є інтегруючий зв'язок «педагог-вихованець», у якому визначальну роль відіграють відносини співробітництва, а також спільні інтереси і потреби;

- в основу управління покладено уявлення про виховну систему, як інтегровану взаємопов'язану сукупність її складових компонентів: цілі, діяльність, суб'єкт, міжособистісні відносини, соціокультурне мікросередовище;

- динамічність виховної системи забезпечується реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, згідно з яким суб'єкт вкладає свої почуття, власну працю, конкретну дію, цілеспрямовану активність [1].

Основні напрями прогностичного розвитку системи професійної підготовки дошкільних педагогів можна розглядати як: приведення у відповідність державних освітніх стандартів з напряму дошкільна освіта із європейськими вимогами і Болонською конвенцією; розвиток допрофесійної і післядипломної освіти у цілісній системі професійної підготовки, як таких, що ще не отримали належного рівня розвитку; використання в процесі професійної підготовки інноваційних практико-орієнтованих та особистісно-орієнтованих технологій; залучення здобувачів освіти до системної практичної діяльності, починаючи з першого року навчання через проходження системи практик; науково-дослідницький і науково-методичний супровід процесу педагогічної освіти [1].

Для України сьогодні особливо актуальним є питання приведення у відповідність дошкільної освіти змістово-структурним параметрам світових систем. Останніми роками в Україні проводиться модернізація вищої освіти і одним із її результатів є формування нової структури, яка включає в себе дві освітні підсистеми: одна з них опирається на спеціальності і спеціалізації, тобто, готує фахівців для практичної діяльності, а інша, маючи метою підготовку фахівців для наукової та науково-педагогічної діяльності, основою якої є магістерські програми [4].

На основі аналізу теоретичних аспектів проблеми і практичного

досвіду ми віднесли до важливого напрямку професійної підготовки в освітньому просторі України, що має принципове значення для розвитку дошкільної освіти: створення ефективного механізму координації всієї роботи з підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки дошкільних педагогів, виконання інформаційно-аналітичних і науково-дослідницьких робіт; об'єднання зусиль ЗВО України і ЗДО на розробку і впровадження сучасних освітніх технологій професійної підготовки фахівців та інноваційних технологій здійснення діяльності; створення єдиної системи підготовки і підвищення кваліфікації викладачів, які ведуть підготовку фахівців дошкільної освіти.

Ми переконані, що удосконаленню виховних засад процесу професійної підготовки фахівців дошкільної освіти підпорядкований пошук оптимальної відповідності між сформованими традиціями вищої школи і новими тенденціями, пов'язаними з входженням у світовий освітній простір.

Вважаємо, що у перспективі спеціальних досліджень потребує наукове осмислення вітчизняного і зарубіжного досвіду підготовки професійних фахівців у сфері дошкільної освіти; моніторинг результативності професійної діяльності дошкільних працівників.

Список використаних джерел

1. Берека В.Є., Пісоцька Л.С. Професійна підготовка працівників дошкільної освіти: організаційно-педагогічний аспект. [Навчальний посібник]. Хмельницький: ХГПА, 2014. 195 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). К.: Радуга, 1994. 61 с.
3. Соціологія. [заг.ред. В.П.Андрущенко, М.І.Горлача]. Київ-Харків, 1998. 624 с.
4. Пісоцька Л.С. Виховна робота в закладі вищої освіти як умова професійної підготовки майбутніх вихователів. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу*. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2021. [Вип.1(36)]. 160 с. С 41–45.

Поліщук Віра Аркадіївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

Гончар Наталія Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РАС

Рівень володіння комунікативними навичками є важливим фактором соціальної адаптації дитини, оскільки мовлення служить основним інструментом передачі та засвоєння знань, емоцій та ідей, а також сприяє взаємодії у дитячому колективі. У дітей з РАС розвиток мовлення та комунікативних навичок є однією з найскладніших проблем, адже вони мають труднощі не лише в освоєнні мовленнєвих навичок, що впливає на їх здатність до спілкування, але й стикаються з труднощами у розумінні та використанні невербальних форм комунікації. Це підкреслює важливість вивчення розвитку комунікативних здібностей у дітей дошкільного віку з РАС.

Мовленнєві порушення займають важливе місце серед симптомів аутизму, незалежно від часу їх прояву та ступеня розвитку, діти з РАС використовують мовлення не стільки для обміну думками, скільки для задоволення своїх особистих потреб. Також у них проявляються труднощі в розумінні мовлення, особливо коли йдеться про складні конструкції запитань. Діти, які не використовують мовлення, не намагаються компенсувати її відсутність за допомогою жестів чи міміки. Незалежно від рівня розвитку мовлення у дітей з РАС є типові труднощі з ініціацією та підтриманням діалогу, підтримкою теми розмови, яка цікава для обох учасників, а також із врахуванням реакції співрозмовника.

Багато дітей з РАС мають проблеми з використанням займенників та мовних конструкцій з непрямым змістом. Спектр порушень комунікації та мовлення при аутизмі є дуже різноманітним, проте найбільш характерними є порушення соціального аспекту мовлення.

Важливо також те, що прагматичний аспект мовлення є більш порушеним у порівнянні з семантикою чи синтаксисом.

Розвиток комунікативних навичок є складним і тривалим процесом, що починається ще в ранньому віці, має значний вплив на формування інших функцій дитини та є основою для подальшого успішного навчання.

Порушення комунікації у дітей з РАС зумовлені низкою факторів, зокрема порушеннями у розвитку базових навичок спілкування або їхньою нерівномірністю, а також вторинним ослабленням впливу комунікації на мислення та поведінку. Розвиток комунікативних навичок у таких дітей відбувається під час різних видів спільної діяльності, зокрема мовленнєвої, ігрової, конструктивної, образотворчої та навчальної.

Комунікативні труднощі у дітей із РАС є складнішими, ніж при звичайних мовленнєвих порушеннях. Рівень розвитку експресивного мовлення може значно варіюватися – від повної відсутності мовлення (мутизму) до лексично розвиненого мовлення, проте з численними помилками у значенні слів і використанні мовлення для спілкування. Саме порушення прагматичної сторони мовлення є характерною ознакою дітей дошкільного віку з РАС.

Для надання ефективної корекційно-розвивальної допомоги дітям з РАС необхідна співпраця фахівця зі спеціальної освіти, вихователя, самої дитини та її батьків. Комплексне обстеження та діагностика стану мовлення, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку дають змогу визначити особливості артикуляції та звуковимови, оцінити рівень засвоєння лексичних і граматичних навичок, фонематичних процесів, а також розвиток зв'язного мовлення й слухового самоконтролю. Крім того, аналізуються показники пам'яті, уваги та інших психічних процесів, які впливають на всебічний розвиток дитини з РАС [2].

Розвиток комунікативних навичок у дітей з РАС є важким процесом. Необхідно враховувати, що дитина може мати мовлення або взагалі його не використовувати, труднощі у спілкуванні не завжди зводяться лише до вербальних проблем. Корекційна робота з дітьми дошкільного віку з РАС має особливості, що спрямовані на подолання труднощів у соціальній взаємодії, розумінні мови та поведінкових проблемах. Основні завдання цієї роботи – розвиток як вербальних, так і невербальних способів спілкування, стимулювання емоційного розвитку та допомога в соціальній адаптації дитини.

Шеремет М.К., Базима Н.В. стверджують, що комунікативні навички можна розвивати за допомогою таких прийомів: створення сприятливого мовленнєвого середовища, постійний мовленнєвий

супровід діяльності дитини, навчання висловлювати думки доступними способами, заохочення та стимулювання мотивації до мовлення. Важливими є також використання природних вокалізацій, ехололій і стереотипних повторень, стимуляція мовлення в емоційно піднесених ситуаціях, розвиток через наслідування, активізація пасивного словникового запасу та його поступовий перехід в активний, а також виховання ініціативності й прагнення до самовираження.

Корекційна робота з дошкільниками з РАС має певні напрями, а саме:

1. Розвиток соціальної взаємодії та емоційного реагування. Діти з РАС часто мають труднощі у розумінні емоцій та відповідних реакціях на них. Початкові етапи роботи спрямовані на розвиток основних навичок взаємодії, таких як контакт очей, реакція на звертання, зацікавленість дорослими та однолітками. Використовуються ігри, які сприяють взаємодії, зокрема, ігри з обміном іграшками або повторенням дій дорослого.

2. Формування мотивації до комунікації. Діти з РАС часто мають низьку мотивацію до спілкування, тому важливо створювати умови, в яких дитина виявляє бажання взаємодіяти. Це можуть бути ігри, де дитина повинна зробити вибір або висловити своє бажання, наприклад, вказати на бажаний предмет.

3. Розвиток вербальних навичок. Особливу увагу приділяють розвитку мовлення, яке може бути порушене у таких дітей. Включають вправи для розвитку звуковимови, артикуляційної моторики та формування простих фраз. Використання візуальних підказок та чітких інструкцій допомагає в навчанні.

4. Використання альтернативної та додаткової комунікації (АДК). Для дітей з вираженими мовленнєвими труднощами застосовують методи АДК, такі як система карток PECS, жести, міміка або спеціалізовані додатки. Це дає можливість розвивати комунікаційні навички, навіть якщо мовлення відсутнє.

5. Розвиток сенсорної інтеграції. Оскільки багато дітей з аутизмом мають сенсорні порушення, важливо включати сенсорні ігри, що допомагають покращити сприйняття різних подразників та покращити взаємодію з оточенням.

6. Корекція поведінкових реакцій. Діти з аутизмом часто мають труднощі в регуляції своєї поведінки. Корекційна робота націлена на розвиток здатності чекати, виконувати інструкції та завершувати завдання. Використовуються методи позитивного підкріплення для формування необхідних соціальних навичок.

Під час здійснення корекційної роботи використовуються такі методи: візуальні підказки (плакати, картки, схеми), які допомагають

зрозуміти та запам'ятати інформацію; ігрові вправи, що заохочують до взаємодії; сенсорні вправи для покращення адаптивних навичок.

Важливим аспектом є залучення батьків до процесу корекції, адже їхня підтримка допомагає закріплювати навички, здобуті під час занять. Спільна робота логопедів, педагогів та батьків є ключовою для розвитку комунікативних навичок дитини та її соціалізації.

Отже, розвиток комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з РАС – надзвичайно складний процес, що розпочинається ще у немовлячому віці й впливає на становлення багатьох інших функцій дитини та є запорукою успішності в засвоєнні академічних знань пізніше.

Список використаних джерел

1. Базима Н. В. Формування мотивації мовленнєвої активності у рдітей з аутистичними порушеннями. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2013. № 23. С. 10-14.
2. Козак М. М. Формування соціальної взаємодії у дітей з аутизмом. *Світ наукових досліджень*. Вип. 27: матер. Міжнар. мультидисципл. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 22-23 лютого 2024 р.) / за ред. : О. Патряк та ін. ГО «Наукова спільнота», WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФОП Шпак В.Б. 2024. С.72-75. URL:<https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=6079138615137942805&btnI=1&hl=uk> (дата звернення 12.02.2025).
3. Шеремет М.К., Базима Н.В. Корекційно-розвивальна робота з розвитку комунікативної функції мовлення у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми корекційної освіти*. 2015. № 5. С. 369-378.

Половнікова Ганна,

вихователь ЗДОН^{№8} «Золотий ключик»
м. Нетішин, Хмельницька обл.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З УКРАЇНСЬКИМ НАРОДОЗНАВСТВОМ

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі

національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- активна участь у громадсько-політичному житті країни;
- верховенство права, повага до прав людини;
- готовності до природоохоронної діяльності;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури. а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Процес патріотичного виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах [4].

Важливим документом, який визначає національно-патріотичне виховання одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей формування у громадян почуття патріотизму, є Стратегія національно-патріотичного виховання.

Метою Стратегії національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-іпатріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [4].

Так, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021-2025 роки, Концепція громадянської освіти, Закон України «Про дошкільну освіту» серед головних завдань визначають формування національно свідомого громадянина, патріота, тобто людини, якій притаманні особисті якості й риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки і поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні [2,4,5].

Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед дітей та молоді. Тому особливе занепокоєння нині виникає відсутність у дітей усвідомлення себе як частини народу, співвіднесеність своєї діяльності з інтересами нації. Заради справи повинно бути створена така система народної освіти, яка б виховувала національно свідомих громадян України, починаючи з дошкільних закладів. Дитина повинна знаходитись під

постійним впливом культури свого народу. Це потрібно для розкриття природних схильностей дитини і розвитку її здібностей [1, с.6].

Істотні зміни, що відбулися в країні за останні роки і нові проблеми, пов'язані з вихованням дітей, зумовили переосмислення ества національного виховання, його місця і ролі в суспільному житті. Рішення проблеми національного виховання зажадало нову ідеологію в освітній і виховній діяльності.

У пошуках системи національної освіти на перший план висуваються гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її розвиток [1, с.7].

Спираючись на вищесказане, можна визначити проблему дослідження: національне виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства.

Актуальність проблеми полягає в необхідності використання народознавчого матеріалу на заняттях з дітьми дошкільного віку, для того, щоб діти глибоко пройнялися національним духом, способом мислення і буття українського народу, прилучилися до його культури.

Кожен вихователь має широкі можливості створення власної системи роботи, концепції занять з народознавства.

Мета статті – розкрити сутність народознавства і поділитися досвідом національного-патріотичного виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства.

Основна частина. Термін «народознавство» використовували видатні вчені, культурні діячі минулого В.Вернадський та А. Кримський. А такі видатні педагоги, як К.Ушинський, С.Шацький, П.Блонський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, хоча і не застосовували поняття «народознавство», але по суті розвивали його смисл, обґрунтовуючи принцип народності у вихованні дітей.

Обсяг поняття «народознавство» широкий. «Бо ж пізнати народ, – зауважував І. Франко, – то значить пізнати людей, що мешкають на певній території, а також пізнати їхнє нинішнє і минуле становище, їхні фізичні і розумові особливості, їхні інститути й економічне становище, їхні торговельні відносини й інтелектуальні зв'язки з іншими народами. Таким чином, до сфери народознавства входили б і такі науки, - як історія політична й історія розвитку державних інститутів, історія наук і історія промислу - все, звичайно, в сфері що найобмеженішій, наскільки це стосується певного конкретного народу».

Народознавство у вузькому значенні (етнографія) наука про культуру, побут народу, його походження, розселення національні традиції та обряди. У широкому розумінні народознавство означає сукупність сучасних наук про народ, його національну духовність,

культуру, історію, а також здобутки народного мистецтва, які відображають багатогранність життя народу, нації [3, с.72].

Народознавство – система знань про конкретний народ, особливості його побуту і трудової діяльності, національний характер, психологію, світогляд, історико-культурний досвід, а також про родовід, спосіб життя і виховання в сім'ях, про рідний край і все пов'язане з ним [6, с.8].

У педагогіці вивчення українського народознавства, тобто українознавства, подається у контексті неухильного дотримання принципу народності (Г. Сковорода, Т. Шевченко, К. Ушинський, О. Духнович, Б. Грінченко, С. Русова, В. Сухомлинський). У даному випадку народність – це втілення в навчання та виховання дітей засобами українознавства ідей, почуттів і прагнень рідного народу, нації.

Належна увага вихователів, батьків, дітей, громадськості до українознавства має надзвичайно велике виховне, пізнавальне, освітнє, розвивальне, а разом з цим і державне значення. Тому ніякого перебільшення не буде, якщо скажу, що справжнє національне виховання дітей дошкільного віку без українознавства не мислимо. Та й освітньо-виховний потенціал його невичерпний.

Українознавство служить дійовим засобом утвердження у свідомості дітей громадських почуттів, української національної гордості й людської гідності українця, вболівання за долю самостійної Української держави, готовності стати на захист незалежності країни, виявляти шанобливе ставлення до державних символів і атрибутів. Завдяки цьому ростимуть національно свідомі громадяни України, горді історією, культурою і мовою українського народу [7, с.18].

Оволодіння українознавством у дошкільних закладах сприяє входженню дошкільників у життя, родинний і громадський побут, виробничу й культурну сферу рідного етносу. Етнічна основа – це стрижень, на який повинен нанизуватися будь-який прояв людської життєдіяльності. Національна гордість, любов до Батьківщини, радість, що переживається під час сприймання об'єктів національної культури, інтереси національного розвитку та інтереси свого народу – без таких національних норм ніяке суспільство не може існувати й розвиватися [6, с.46].

Тому, однією з важливих педагогічних задач, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля [2].

Важливим напрямком у роботі з дітьми дошкільного віку з національно-патріотичного виховання є прилучення до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Тож, я вважаю за необхідне ознайомлювати дошкільників з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснювати зв'язок людини з минулим і майбутнім поколінням, виховувати інтерес до родинних і народних традицій

Народознавча робота у закладах дошкільної освіти повинна спрямовуватись на:

- формування гармонійно розвиненої підростаючої особистості, наділеної національною свідомістю, гідністю, здатністю зберігати і примножувати національну культуру як елемент загальнолюдської культури;
- збереження національної психології, генотипу, який сформувався протягом століть у певних природно-географічних та історичних умовах як сукупність спадкових психічних і фізичних структур, що передавалися нацією з покоління в покоління й зумовили її національне обличчя;
- відродження національної культури за допомогою різних видів мистецтва рідного народу, використання фольклору, національних мотивів у сучасному інтер'єрі, одязі з урахуванням регіональних умов;
- оволодіння дітьми мовою як найбільшим скарбом нації, плекання любові до материнського слова як першого й могутнього духовного наставника людини, як найдієвішого вияву національної культури та історії, додержання статусу української мови як державної;
- ознайомлення з історією рідного народу як джерелом духовності й мудрості, свідченням безперервної наступності поколінь, національної самосвідомості, гордості, основою для формування суверенної демократичної держави;
- розкриття географічних особливостей як багатства рідного краю, як витоків формування в дитини чуття Батьківщини, чуття господаря своєї країни.

Тому, важливим напрямом у роботі з дітьми дошкільного віку з національно-патріотичного виховання є прилучення до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Національне виховання засобами народознавства потрібно починати в дошкільному віці. Саме в дитинстві формуються уявлення про довкілля, накопичуються знання та закладаються основи духовності, моралі.

Тож, я вважаю, за необхідне ознайомлювати дошкільників з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснювати зв'язок людини з минулим і майбутнім поколінням, виховувати інтерес

до родинних і народних традицій.

Щоб виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства було національним, у ньому повинні домінувати три напрями:

- виховання любові до рідної мови;
- виховання патріотичних почуттів;
- формування творчої особистості.

Метою роботи з народознавства є ознайомлення дітей з народними традиціями і формування в них кращих якостей національного характеру, прагнення до відродження національної культури.

Тож, організовуючи народознавчу роботу з дошкільниками слід в комплексі розв'язувати розвиваючі, виховні, освітні та пізнавальні завдання. Адже сьогодні ми повертаємось до забутого, відроджуючи до життя національні традиції, національний дух нашого народу.

Розвиваючі завдання передбачають розвиток усіх психічних процесів у дитини: запам'ятовування, уважності, зосередженості, логічного мислення, уяви. Діти повинні вміти самостійно аналізувати, зіставляти, порівнювати народознавчі поняття, звичаї минулого й сучасного, відокремлювати місцеве, регіональне від загально традиційного національного.

Виховні завдання мають на меті прищепити дітям насамперед любов до рідного краю, до землі своїх предків, до рідної мови, оселі, до Батьківщини, почуття гордості за свій народ, повагу до національної культури, національних звичаїв та оберегів. Природними національними рисами характеру українців вважають щирість, гостинність, доброта, мудрість, щедрість, добре почуття гумору. Отож, ці риси особистості потрібно виховувати у дитини, використовуючи для цього багатий народознавчий матеріал.

Освітні завдання передбачають формування перших наукових народознавчих та історичних понять, у майбутньому – основи наукового мислення, національної свідомості, самосвідомості та психології.

Пізнавальні завдання передбачають розширення знань дітей про Україну, її історію, культуру, багатства. Спочатку потрібно знайомити дітей з найближчим оточення, з яким вони контактують щодня. Поступово стежинкою рідного краю вести до столиці України – Києва, інших міст та пам'ятних місць Батьківщини; розповідати про державні символи (герб, прапор, гімн) та народні національні обереги (калину, вербу, віночок, рушник тощо). Не слід забувати і про пізнання дітьми природи рідного краю (лісів, степів, морів, гір та ін.)

Ці завдання, я намагаюся вирішувати в різних видах діяльності: на тематичних заняттях, під час проведення занять з образотворчого

мистецтва та інших видів прикладної творчості, у процесі суспільно корисної праці, під час проведення різноманітних заходів (тематичних свят та розваг, конкурсів та виставок), в процесі організації ігор, під час проведення спостережень, самостійної художньої діяльності.

Основними принципами народознавчої роботи з дітьми дошкільного віку, які визначають вихідні положення, згідно з якими я організовую весь навчально-виховний процес є: народність, природовідповідність, культуровідповідність, етнізація, наочність, активність, систематичність, послідовність.

Принцип народності – єдність загальнолюдського і національного. Національна спрямованість виховання, оволодіння рідною мовою, формування національної свідомості, любові до рідної землі та свого народу; прищеплення у дітей шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій і звичаїв, національно-етнічної обрядовості всіх народів, що населяють Україну.

Принцип природовідповідності – урахування багатогранної й цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних та регіональних особливостей.

Принцип культуровідповідності – органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними традиціями, з народним мистецтвом, ремеслами і промислами, забезпечення духовної єдності поколінь.

Принцип гуманізації – створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини, джерел її життєвих сил; гуманізація взаємин вихователя і вихованців; виховання – центр навчально-виховного процесу, повага до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довіри до неї; виховання гуманної особистості.

Принцип етнізації – наповнення виховання національним змістом, що передбачає формування самосвідомості громадянина. Забезпечення можливості всім дітям навчатися у рідній школі, виховувати національну гідність, національну свідомість, почуття належності до свого народу. Принцип етнізації – невід'ємна складова соціалізації дітей, він однаковою мірою стосується всіх народів, що живуть в Україні.

Принцип систематичності й неперервності – він забезпечує послідовність і наступність прилучення дітей до духовності народу, формування цілісної особистості зі стійкими громадянськими й патріотичними якостями.

Лише сукупність цих принципів забезпечить мені успішне визначення завдань, підбору змісту, методів, засобів і форм виховання. Єдність принципів виховання потребує від мене, як педагога, вміння використовувати їх у взаємозв'язку, з урахуванням конкретних

можливостей і умов.

Необхідною передумовою роботи була необхідність створення відповідної матеріальної та навчальної бази (добір та розробка ігор, конспектів занять, обладнання світлиці тощо). З цією метою для роботи з дітьми було створено відповідне розвивальне середовище:

- український куточок-світлицю, де розміщено герб та прапор України, українські рушники, сорочки-вишиванки, український посуд, ляльки в національному вбранні, символи української землі: гілочки калини, віття верби та іграшки (свищики, сопілки, писанки та ін.); фотоальбоми «Місто Нетішин», «Розвиток твого міста», «Хмельницька АЕС»; фотографії визначних місць Хмельниччини:

- оформлено добірку віршів про Україну, Київ, Нетішин, рідну природу, Батьківщину тощо;

- підібрано українські народні прикмети, прислів'я, легенди, загадки, заклички, колисанки, народні ігри тощо;

- підібрано та розроблено дидактичні ігри на закріплення знань про рідний край, традиції рідного краю та його природу;

- підібрано ілюстрації, плакати, карту України, глобус тощо.

Для реалізації методики виховання засобами народознавства я використовую такі форми організації освітнього процесу, як:

- проведення нестандартних занять за темами: «Стежинками рідного міста», «Наш барвінковий край», «Козацька слава не поляже, а про себе розкаже...», «Українська пісня – солов'їний спів», «Притчі, перекази, легенди рідного краю», «В осінні шати, барви вдягнулися рідні ліси», «Ой рушник, рушничок...», «Дохристиянське вірування українського народу», «Народ скаже – як зав'яже», «Ось тобі казочка», «Ходить сон коло вікон» тощо;

- нетрадиційні виховні заходи: краєзнавчі походи легендарними місцями рідного краю; систематичне проведення екскурсій до найвидатніших місць рідного краю, відвідування музеїв, виставкових зал;

- родині свята на теми: «Національне вбрання та традиції подільського краю», «Козацька доля – степ та воля», «Щаслива родина – щаслива дитина» тощо;

- збирання і записування фольклорного матеріалу з допомогою батьків: «Народ скаже – як зав'яже», «Ось тобі казочка» тощо;

- проведення тижнів народної творчості: «Диво калинове», «Сторінками народної казки», «Ляльки моєї бабусі», «Народні ігри», «Українська пісня», «Великодня писанка» тощо.

Серед організаційних форм освітньо-виховної роботи перевагу надаю екскурсіям та екскурсіям-оглядам, тематичним та інтегрованим заняттям, святам, розвагам. В пізнанні предметів чи явищ першою

сходиною було живе споглядання, а отже, спостереження, розгляд, що супроводжувалося запитаннями, доступними цікавими поясненнями, порівняннями. Їх результат дає мені матеріал для подальшого розвитку мислення дитини – наочно-дійового, образного, абстрактного. Тоді другою сходиною є розповідання, читання, вивчення напам'ять, бесіди. А завершується пізнання дійсності практичними діями – в ігровій, образотворчій, руховій та інших видах діяльності.

До ефективних методів і прийомів організації національно-патріотичного виховання належать:

вербальні – бесіди, розповіді, читання творів дитячої літератури дорослими, широке використання фольклору в усіх його жанрах (казки, загадки, прислів'я, приказки, міфи, легенди), народної пісенної творчості (колискові, народні пісні й танці, хороводні ігри) розучування віршів, обговорення життєвих ситуацій, ознайомлення з народними традиціями і звичаями, із народним декоративно-ужитковим мистецтвом, побутом, одягом, прослуховування аудіозаписів, відгадування загадок, складання казок, безпосередня участь дітей у благоустрої довкілля та охороні природи;

наочні – спостереженням, малюванням, розгляданням репродукцій картин, малюнків, фотографій, розгляд ілюстрацій, перегляд репродукцій картин, перегляд відеофільмів про людські стосунки та ситуації патріотичного спрямування, демонстрація позитивних зразків поведінки, театралізація;

ігрові: сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри, ігри-змагання, розв'язування проблемних ситуацій, інсценування подій та явищ з наступними елементами аналізу причин й наслідків дій, вчинків людей та моделювання варіантів поведінки людей у реальних життєвих ситуаціях, залучення дітей до участі в народних традиційних святах.

Підбираючи методи і прийоми патріотичного виховання враховую всі особливості дітей дошкільного віку: емоційне сприйняття навколишнього, образність і конкретність мислення, загостреність почуттів, недостатньо сформована історична свідомість, нерозуміння деяких соціальних явищ. Тоді намагаюся добирати і поєднувати різноманітні методи і форми патріотичного виховання, уникати формалізму й одноманітності, насичувати їх патріотичними емоціями та переживаннями, активно використовувати приклади мужності й звитяги захисників України [1, с.8].

Провідними засобами впливу на дитину повинні стати засоби народної педагогіки: рідна мова, усна народна творчість, пісенне та хореографічне мистецтво, народна гра та іграшка, календарно-обрядові свята, народне декоративно-вжиткове мистецтво, звичаї, традиції, символи, родинно-побутова культура.

Я вважаю, що значну роль у вихованні дітей відіграють народні традиції – звичаї, досвід, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління. Прилучаючись до народознавства, діти поступово утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має свої звичаї, традиції; поглиблюються знання дітей про творчу своєрідність нашого народу, характерні для рідного краю професії тощо. Отже, кожний компонент національно-патріотичного виховання має свої особливості формування та потребує інтеграції змістовних компонентів (морального, правового, патріотичного), а також інтеграції методів, засобів та форм етнопедагогіки.

У дошкільному закладі стало традицією проводити такі народні свята, як «Свято врожаю», «Різдво», «Стрітення», «Великоднє свято», «Українські вечорниці», «Свято рідної мови», де гра є чудовим засобом прилучення дошкільнят до національних традицій, адже будь-який народний обряд заснований на ігровому дійстві. Тут стали доречними й соковитий гумор, загадки, прислів'я, приказки, потішки і небилиці. Зрозумілими і близькими стали дітям народні пісні, хороводи, у їх словник ввійшли призабуті слова і вирази, які доносять думки, мрії і сподівання попередніх поколінь. Це дає мені можливість, у доступній формі, відтворити разом із дітьми культурно – побутові традиції нашого народу.

Для національно-патріотичного виховання використовую народні ігри зі співом і рухом. Ці ігри розвивають інтерес до співу, пам'ять, почуття ритму і мелодії. В іграх такого плану діти вчаться передавати в русі художній образ, але найголовніше – через гру українська народна пісня входить в побут сім'ї, в якій виховується дошкільник. У народних іграх діти вчаться спілкуватися, долучаються до народних традицій, виявляють взаємовиручку, знайомляться з малими жанрами народної творчості.

Тож в роботі з маленькими дітьми я намагаюся спрямувати зусилля на:

- формування ціннісного ставлення до рідного дому, сім'ї, вулиці;
- повагу до батьків і свого родоводу, до традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї приналежності до нього;
- розвиток інтересу до рідної держави, її традицій, видатних людей;
- досконале знання державної мови, турботу про піднесення її престижу;
- прищеплення поваги до людей праці, захисників Вітчизни, державної символіки;
- фізичну досконалість, високо-естетичну культуру;

- виховання почуття відповідальності та гордості за досягнення своєї країни.

Висновок. Система національно-патріотичного виховання передбачає формування у дітей уявлень з народознавства, складовими якого слід вважати мову, культуру, традиції, мораль, декоративно-прикладне мистецтво, народний фольклор. Засвоюючи матеріальні і духовні цінності, вироблені народом і людством, дитина стає людиною з відповідними рисами характеру і вдачі. Національні цінності сприяють формуванню у дітей національних якостей, у тому числі громадянських і патріотичних.

Отже, бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків, природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції, людську працю, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці завдання і є визначальними у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку.

Сподіваюся і вірю, що з них виростуть справжні патріоти, які люблять свою Україну і пишаються нею, а я, як вихователь, докладу всі зусилля, для того, щоб мої вихованці стали справжніми нащадками свого народу.

Список використаних джерел

1. Бичкова О. Формування національної та громадянської свідомості особистості /О. Бичкова. Дошкільний навчальний заклад. 2015. № 2. С. 6-12.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» (нова редакція) від 02.04.2022р.
3. Єпіхіна М.А., Курило Н.О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Випуск 1 (40). С. 96–99.
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України від 06.06.2022р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62a/042/1e2/62a0421e24258666156501.pdf>
5. Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. Наказ МОН України від 8 жовтня 2022 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Ніколаєнко В. М. Народознавство в дошкільному навчальному закладі. 2-6 років. 4-те вид., перероб. Харків. Вид. група «Основа», 2013. 207 с. (Серія «ДНЗ. Вихователю»).
7. Переходько О.Р. Використання українознавства та

етнопедагогіки як основа національного виховання дошкільнят.
Навчально-методичний посібник. Березне, 2012. 119 с.

Попик Поліна Петрівна,
вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 56 «Боровичок»

ЛЯЛЬКА-МОТАНКА – КУЛЬТУРНИЙ СИМВОЛ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

*«Народна іграшка в руках вихователя –
це ключ до відкриття культурного
спадку та душі дитини»*

Лялька-мотанка – один із найдавніших символів української культури, який зберіг свою актуальність і сьогодні. Вона є не просто іграшкою, а оберегом, який здавна уособлював родинний добробут, материнську любов, зв'язок із пращурами. У сучасному освітньому просторі лялька-мотанка стає унікальним педагогічним інструментом, що допомагає розвивати дитячу уяву, дрібну моторику, формувати національну свідомість і творчі здібності.

Історія і символіка ляльки-мотанки

Лялька-мотанка своїми витокami сягає ще трипільської культури. Вона виконувалася з тканини, ниток, трави або соломи. Особливістю є те, що обличчя мотанки не малювали, а прикрашали хрестом – символом сонця і гармонії. Вважалося, що обличчя ляльки – це вікно до душі, а відсутність рис обличчя робила її оберегом, що не прив'язується до конкретної людини.

Виховання за допомогою народної ляльки відкриває багато можливостей для гармонійного розвитку дитини. Лялька-мотанка може бути використана у таких напрямках:

Розвиток творчих здібностей

Виготовлення ляльки-мотанки – це творчий процес, який розвиває дрібну моторику, фантазію, уважність та посидючість. Під час роботи діти вчаться поєднувати кольори, створювати композиції, використовувати різні матеріали.

Наприклад, діти виготовляють ляльку-мотанку для себе або як подарунок для близьких. Педагог пояснює символіку кольорів: червоний – любов, зелений – добробут, білий – чистота.

Формування національної свідомості

Через створення ляльки-мотанки вихователь розповідає дітям

про українські традиції, сімейні обряди, звичаї, прив'язує їх до культурної спадщини свого народу.

Завдання: під час виготовлення ляльки організувати бесіду про важливість традицій у сучасному світі.

Розвиток комунікативних навичок

Лялька-мотанка може стати учасником казкових чи реальних ситуацій, які діти розігрують у грі. Це сприяє розвитку мовлення, формуванню навичок спілкування, вмінню висловлювати думки.

Наприклад, педагог пропонує дітям створити «родину ляльок» і вигадати історії про їхнє життя, де кожен учасник додає свою частину до розповіді.

Розвиток емоційної сфери

Лялька-мотанка як оберіг допомагає дітям висловлювати свої емоції, долати страхи чи переживання.

Методика: у «Куточку спокою» створюють «ляльку підтримки», яка допомагає дитині розповідати про свої почуття або заспокоює її під час труднощів.

Патріотичне виховання

Педагогічний процес можна будувати на створенні колекції традиційних ляльок, які представляють різні регіони України, з відповідними розповідями про регіональні особливості народного одягу і культури.

Методика роботи з лялькою-мотанкою у виховному процесі

Інтеграція в освітні заняття

Лялька може бути використана у заняттях із розвитку мовлення, художньої діяльності, математики.

Приклад:

На занятті з розвитку мовлення діти описують вигляд ляльки, розповідають, для кого вона створена.

У процесі математичного заняття лялька-мотанка «допомагає» рахувати кількість прикрас або тканин.

Ігрова діяльність

Лялька-мотанка часто стає головним персонажем сюжетно-рольових ігор.

Гра: «Допоможи ляльці підготуватися до свята». Діти створюють для ляльки вбрання, прикраси, навчаються складати план дій і працювати разом.

Колективна творчість

Вихователь організовує виготовлення великої ляльки-мотанки разом із дітьми для прикраси групи або подарунка іншим дітям. Усі беруть участь у виборі кольорів, оздобленні.

Використання у святкових заходах

Лялька-мотанка може стати символом свята або головним персонажем сценарію, навколо якого будується тематичний захід.

Приклад: під час святкового заходу «День родини» лялька-мотанка є символом єдності родини.

Практичні результати роботи з лялькою-мотанкою

Досвід використання ляльки-мотанки у виховній роботі демонструє такі результати:

- Збільшення інтересу дітей до української культури.
- Розвиток навичок роботи з різними матеріалами.
- Покращення мовленнєвих і комунікативних навичок
- Зміцнення позитивної емоційної атмосфери у групі.

Лялька-мотанка – це не просто елемент традиційної культури, а багатогранний інструмент, здатний впливати на розвиток особистості дитини. Використання цього унікального символу у виховній роботі відкриває можливості для гармонійного поєднання навчання, розвитку та емоційного збагачення дітей.

Передусім, лялька-мотанка допомагає вихователю формувати у дітей почуття патріотизму та любові до національної спадщини. У процесі роботи діти отримують знання про історію та символіку свого народу, розвивають шанобливе ставлення до традицій, усвідомлюють цінність культурного спадку. Ця робота дозволяє не лише підвищити їхню обізнаність, але й сформувати в них гордість за свою націю.

Крім того, лялька-мотанка є важливим елементом розвитку творчих здібностей. У процесі виготовлення ляльки дитина залучається до активної творчої діяльності, що сприяє формуванню уяви, креативності, дрібної моторики, вміння працювати з матеріалами. Такий підхід дає змогу вихователю застосовувати міжпредметні зв'язки, об'єднуючи у заняттях елементи художньої діяльності, математики, літератури та народознавства.

Лялька-мотанка має також глибокий емоційний вплив. Як оберіг, вона викликає у дітей теплі почуття, асоціації з турботою, захистом і любов'ю. Використання ляльки у сюжетно-рольових іграх або в якості персонажа на заняттях сприяє розвитку емоційного інтелекту дітей, допомагає їм висловлювати свої переживання та надавати підтримку іншим.

Практичний досвід використання ляльки-мотанки у виховному процесі свідчить, що цей підхід дозволяє суттєво підвищити мотивацію дітей до навчання. Завдяки інтеграції елементів традиційної культури в сучасну освітню програму, педагоги створюють цікаве, захопливе середовище, у якому діти почуваються комфортно і активно беруть участь у процесі.

Для вихователя лялька-мотанка стає інструментом, який

допомагає налагоджувати контакт із дітьми, робити заняття більш цікавими, розвивати естетичний смак та формувати гармонійно розвинену особистість. Важливим є те, що така робота підвищує і професійний рівень вихователя, оскільки вимагає від нього творчого підходу, вміння імпровізувати, глибокого розуміння дитячої психології.

Таким чином, лялька-мотанка – це педагогічний місток між минулим і сучасним, між традиційною культурою і новітніми методами виховання. Використання ляльки у виховній роботі сприяє формуванню свідомих, творчих, емоційно зрілих дітей, які усвідомлюють себе частиною великого культурного спадку. Це доводить, що сучасна педагогіка, спираючись на традиційні цінності, може створювати нові ефективні інструменти для розвитку підростаючого покоління.

Список використаних джерел

Васильченко О. В. «Українська народна іграшка як засіб виховання» // Київ: Освіта України, 2015.

Гнатюк В. І. «Традиції та сучасність у виготовленні ляльки-мотанки» // Народна творчість і етнографія, 2018.

Заболотна Т. Г. «Іграшка як елемент етнокультурного виховання дошкільників» // Методичний посібник, Харків, 2017.

Кожухар Н. О. «Символізм української народної іграшки у вихованні дітей» // Навчальні проекти, 2019.

Курило Н. В. «Методика використання ляльки-мотанки у виховній роботі» // Вісник сучасної педагогіки, №3, 2020.

Лозко Г. С. «Етнографічні особливості української народної культури» // Київ: Либідь, 2016.

Остапенко Л. І., Тарновська Л. І. «Використання традиційних символів у педагогіці» // Чернівці: Освіта і виховання, 2018.

Фесюкова Л. Г. «Нетрадиційні методи роботи з казкою» // Методичні рекомендації для вихователів, Київ, 2019.

Черепанова О. В. «Інтеграція культурних традицій у виховний процес дошкільної освіти» // Харків: Світ дитинства, 2020.

Шевченко В. І. «Розвиток творчого мислення дітей через народну іграшку» // Вісник педагогічних досліджень, №6, 2021.

Ярмолюк Т. М. «Українська народна іграшка як інструмент у виховній роботі з дітьми» // Київ: Генеза, 2019.

Етнографічний музей України. «Українська народна іграшка: від традиції до сучасності» // Каталог виставок, Львів, 2021.

Попик Поліна Петрівна,

вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 56 «Боровичок»

НИТКОГРАФІЯ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

«Дитина не просто створює своїми руками, вона будує свою особистість через творчість», - ці слова Василя Сухомлинського ідеально відображають значення ниткографії в освітньому процесі. Сучасна педагогіка шукає нові методи та техніки, які допомагають розвивати творчість, дрібну моторику, мислення і мовлення дошкільників. Одним із таких цікавих і ефективних засобів є ниткографія – мистецтво створення малюнків за допомогою ниток. Цей метод не лише розвиває естетичне сприйняття, але й сприяє комплексному розвитку дітей, зокрема формуванню моторно-зорової координації. Ниткографія є відносно новим напрямом у педагогіці та творчості, проте її корені сягають давніх народних ремесел, зокрема вишивки. Відомі педагоги, такі як Марія Монтессорі, підкреслювали важливість роботи з руками у розвитку дитини: «Рука – це інструмент інтелекту». Її методика вказує на те, що розвиток дрібної моторики прямо пов'язаний із формуванням мовлення і мислення у дітей. На думку Василя Сухомлинського, творчість дітей повинна базуватися на відчуттях і досвіді, який вони здобувають через взаємодію з матеріалами: «Творчість починається там, де дитина відчуває свободу дії».

Працюючи вихователем із дітьми, я завжди шукала техніки, які б допомагали розкрити їхній творчий потенціал, розвинути вміння взаємодіяти та зробити освітній процес цікавим і захопливим. Одного разу відкривши для себе ниткографію, я побачила її не лише як цікаву методику, а як багатофункціональний інструмент, який дозволяє формувати у дітей навички майбутнього. Цією статтею я прагну поділитися своїм досвідом і надихнути інших педагогів на використання ниткографії у роботі з дошкільниками. Моя головна мета – показати, що ця техніка є доступною, ефективною і має великий потенціал для розвитку кожної дитини.

Ниткографія – це більше, ніж просто творчий процес. Це спосіб підтримати у дітей прагнення досліджувати нове, відчути радість від власних успіхів і навчитися співпрацювати з однолітками. Адже, як казав Василь Сухомлинський, «У кожній дитині є зерно таланту, але щоб воно проросло, потрібно створити для цього відповідні умови».

Саме ниткографія допомагає створити ці умови. Завдяки цій техніці діти стають впевненішими у собі, відкритішими до

експериментів і чутливішими до краси. Це можливість не лише виховати творчу особистість, але й допомогти дитині знайти свій спосіб виразити себе у світі.

Готуючи цю статтю, я прагну:

- ✓ Ознайомити педагогів з багатогранністю ниткографії як методики;
- ✓ Надати практичні поради та ідеї для занять;
- ✓ Поділитися власними спостереженнями та успіхами у роботі з цією технікою.

Ниткографія, як педагогічна техніка, має безліч переваг, які сприяють всебічному розвитку дошкільників. Цей метод позитивно впливає на фізичний, емоційний та інтелектуальний розвиток дітей, відкриваючи для них нові горизонти творчості. Розглянемо ці переваги детальніше.

1. Розвиток дрібної моторики.

Робота з нитками (розрізання, приклеювання, формування візерунків) зміцнює м'язи пальців та кисті рук. Це особливо важливо для дошкільнят, які готуються до навчання письму.

Дрібна моторика безпосередньо пов'язана з розвитком мовлення: стимуляція кінчиків пальців активізує мовні центри мозку.

2. Розвиток сенсорних навичок.

Нитки мають різну текстуру (гладкі, пухнасті, грубі), що допомагає дітям розвивати тактильну чутливість.

Підбір кольорів і візерунків сприяє формуванню естетичного смаку, розвитку кольорового сприйняття та навичок комбінування.

3. Стимулювання творчості та уяви.

Ниткографія надає дітям можливість створювати унікальні композиції, що сприяє розвитку креативного мислення.

Дитина має змогу самостійно обирати форму, розмір і кольори для створення образів, що розвиває її уяву.

4. Розвиток просторового мислення.

У процесі створення малюнків діти вчаться орієнтуватися у просторі аркуша: визначають, де розташувати об'єкти, як їх поєднати між собою.

Це допомагає формувати базові геометричні уявлення та вміння аналізувати.

5. Формування навичок планування та послідовності дій.

Створення композиції з ниток вимагає чіткої послідовності: від підготовки матеріалів до реалізації задуму.

Діти вчаться планувати свої дії, дотримуватися етапів роботи, що сприяє розвитку організованості.

6. Емоційна та психологічна користь.

Робота з нитками заспокоює дітей, допомагає зняти стрес і покращити емоційний стан.

Успішне завершення роботи підвищує самооцінку дитини, формує почуття гордості за власні досягнення.

Колективні проекти розвивають навички співпраці та взаємопідтримки.

7. Розвиток мовлення та комунікації.

Після завершення роботи діти описують свої композиції, вчаться будувати речення, збагачують словниковий запас.

У процесі спілкування з педагогом та однолітками розвиваються комунікативні навички.

8. Інтегративний характер діяльності.

Ниткографія може бути інтегрована з іншими видами діяльності: малюванням, ліпленням, аплікацією.

Техніка чудово підходить для тематичних занять: створення святкових листівок, декорів, колективних панно.

9. Доступність і економічність

Матеріали для ниткографії (нитки, папір, клей) є доступними і недорогими, що дозволяє використовувати техніку у будь-якому закладі освіти.

Методика проста для засвоєння як дітьми, так і педагогами.

10. Розвиток самостійності та відповідальності.

Діти вчаться самостійно працювати над завданням, приймати рішення щодо кольору чи форми. Завдяки творчій роботі формується відповідальне ставлення до виконання завдання.

Ниткографія як творчий метод має чітку структуру і включає різноманітні техніки, що дозволяють адаптувати заняття під вікові особливості дітей. Вона охоплює як етапи підготовки матеріалів, так і різні форми роботи з нитками. Методика передбачає дотримання етапності, що сприяє організованому процесу навчання.

Етапи роботи з ниткографією

1. Підготовчий етап

Цей етап є важливим для залучення дітей до нового виду діяльності та створення позитивної атмосфери:

Мотивація: Педагог пропонує тему заняття, наприклад, «Малюємо нитками природу», показує приклади готових робіт або створює разом з дітьми прості зразки.

Ознайомлення з матеріалами: Педагог демонструє різні види ниток (бавовняні, вовняні, синтетичні), пояснює їх особливості та можливості використання.

Розвиток уявлення про техніку: Дітям надається можливість потримати нитки, порівняти їх текстуру, потренуватися у розрізанні чи

скручуванні.

2. Основний етап

А. Вибір теми і створення ескізу

Орієнтовна тема: Педагог спонукає дітей обрати тему для роботи, наприклад, «Казкові герої», «Улюблені тварини», «Пори року».

Ескіз на папері:

Діти малюють простий контурний малюнок, який стане основою для ниткової композиції.

Для наймолодших дошкільників педагог може надати готові шаблони.

В. Робота з нитками

Розрізання ниток:

Діти вчаться працювати ножицями, відрізаючи нитки потрібної довжини.

Цей процес формує терпіння, увагу і координацію рухів.

Формування текстур:

Скручування ниток у клубочки чи завитки.

Вирізання коротких ниток для створення «мозаїки».

Наклеювання ниток:

Діти послідовно заповнюють елементи малюнка нитками відповідних кольорів і текстур.

Вчаться регулювати кількість клею, рівномірно розподіляти нитки.

Створення деталей:

Для складніших робіт педагоги навчають створювати об'ємні деталі за допомогою наклеювання шарів ниток.

С. Варіації техніки ниткографії

«Мозаїка з ниток»: Діти створюють малюнки, викладаючи короткі відрізки ниток на клей.

«Клубочкова аплікація»: Використання скручених клубочків для створення об'ємних малюнків (квіти, тварини, сонце).

«Живопис нитками»: Нитки розташовуються щільно, повторюючи контури зображення, що дозволяє створювати реалістичні композиції.

3. Завершальний етап

А. Оцінка роботи

Обговорення: Діти презентують свої роботи, описують, що саме вони створили, які кольори обрали і чому.

Взаємооцінювання: Педагог спонукає дітей висловлювати думки щодо робіт однолітків, що сприяє розвитку мовлення і комунікативних навичок.

Підсумки: Педагог хвалить кожну роботу, підкреслюючи

унікальність і старанність дитини.

В. Демонстрація

Роботи дітей можна використовувати для створення виставок, тематичних альбомів чи оформлення групового простору. Ниткографія, як інноваційний метод роботи з дошкільниками, має величезний потенціал для розвитку творчих, когнітивних, моторних та емоційних здібностей дітей. Її використання у педагогічній діяльності не лише урізноманітнює освітній процес, але й дозволяє вихователю глибше розкрити індивідуальність кожної дитини. «Робота руками допомагає дитині відкрити світ, розвинути розум і знайти гармонію з собою», – наголошувала Марія Монтессорі.

Підтримуючи цей підхід, можна стверджувати, що ниткографія дає дитині інструмент для самовираження, оскільки навіть наймолодші дошкільники можуть створювати унікальні композиції, сповнені власного бачення та емоцій.

Мій досвід доводить, що навіть найпростіші техніки можуть змінити ставлення дитини до навчання, подарувати їй радість і надихнути на нові звершення. Тому я закликаю колег і батьків спробувати цю методику у своїй роботі та разом із дітьми відкривати дивовижний світ творчості.

Ниткографія – це унікальний метод творчої діяльності, який гармонійно поєднує розвиток моторики, естетичного сприйняття та уяви дошкільників. Її доступність, універсальність і різноманіття технік роблять її незамінним інструментом у роботі вихователя, сприяючи всебічному розвитку дитини.

Працюючи з цією технікою, я побачила, як вона здатна не лише захопити дітей, а й формувати важливі для їхнього майбутнього навички: терпіння, наполегливість, уміння працювати в команді та самостійно приймати рішення. Цезаняття вчить дітей цінувати процес, бути уважними до деталей і вірити у свої сили.

Як педагог, я переконалася, що ниткографія створює середовище, у якому дитина може виразити себе, навчитися працювати руками, мислити творчо і вільно. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, допомагає дитині відкривати світ кольорів, текстур і форм.

Ця методика є не просто новим видом художньої діяльності, а справжнім містком до гармонійного виховання, де кожна дитина відчуває свою унікальність. Тому я впевнена, що ниткографія має бути впроваджена у педагогічну практику кожного вихователя, адже вона збагачує і дітей, і самих педагогів, дозволяючи їм разом відкривати чарівний світ творчості.

Ниткографія – це шлях до серця дитини через нитку, яка зв'язує її внутрішній світ із зовнішнім, допомагаючи розкрити найкраще в

кожній маленькій особистості.

Список використаних джерел

1. Василь Сухомлинський. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1974.
2. Марія Монтессорі. Дитина: секрет дитинства. Львів: Світ, 2010.
3. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології. Київ: Освіта, 1988.
4. Поліщук В.В. Творчість у дошкільному віці: методичні аспекти". Харків: Основа, 2016.
5. Березіна О.І. Інноваційні методики розвитку дрібної моторики у дошкільників. Дошкільне виховання, №6, 2020.
6. Смирнова О. Психологія творчості дошкільників. Москва: Просвещение, 2015.
7. Савченко О.Я. Ігрові методи в освіті. Київ: Педагогічна думка, 2019.
8. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України: Розвиток творчих здібностей у дошкільному віці. Київ: МОН України, 2020.
9. Шишкіна О.В. Нестандартні техніки образотворчого мистецтва для дошкільнят. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021.
10. Євченко Л. Сенсорна інтеграція у творчій діяльності дітей. Харків: Гуманітарний центр, 2022.

Попик Поліна Петрівна,

вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 56 «Боровичок»

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

*«Дитина грається, але в цій грі
ховається зерно майбутньої культури»*

Антон Макаренко

Гра завжди була і залишається провідною діяльністю дитини, в процесі якої формується її особистість, розвивається мислення, уява, мовлення, дрібна моторика. Важливим атрибутом гри є іграшка. Саме вона стає посередником між світом дитини і культурою, яку несе суспільство. Зокрема, українська народна іграшка – це не лише знаряддя для розваги, а й важливий педагогічний інструмент, що

допомагає формувати національну свідомість, морально-етичні якості, стимулює розвиток творчого потенціалу.

Відома українська педагогиня Софія Русова зазначала: «Виховання в душі національної культури є запорукою всебічного розвитку дитини». У своїй педагогічній діяльності вона наголошувала на важливості збереження і використання елементів народної творчості у роботі з дітьми. Не менш значущим був внесок Василя Сухомлинського, який звертав увагу на важливість використання гри з іграшками для морального виховання, формування доброти, поваги до людей і природи.

Українська народна іграшка, яка має свою історію, колорит і особливості, є унікальним інструментом, здатним об'єднати в собі традиції минулого і сучасні педагогічні підходи.

Мета цієї статті – розкрити педагогічний потенціал української народної іграшки у виховному процесі, продемонструвати ефективні методики її використання у роботі з дітьми різного віку. Акцент робиться на інтегративному підході, що дозволяє поєднати традиційні форми роботи з сучасними педагогічними технологіями

Значення української народної іграшки у вихованні дитини

Українська народна іграшка, будучи елементом матеріальної і духовної культури, містить у собі багатий виховний потенціал. Її педагогічна цінність полягає у:

- ✓ формуванні естетичного смаку дитини;
- ✓ знайомстві з традиціями рідного народу;
- ✓ розвитку дрібної моторики (виготовлення іграшок);
- ✓ збагаченні словникового запасу через опис та історії;
- ✓ стимулюванні творчого мислення під час ігрових завдань.

Наприклад, лялька-мотанка є не просто іграшкою, а символом родинного оберегу. Її створення супроводжується традиційними обрядами, що пробуджують у дітей інтерес до історії і культури.

Педагогічні аспекти використання народної іграшки

З точки зору педагогічної науки, українська народна іграшка може бути використана як:

Дидактичний засіб: через іграшку дитина засвоює кольори, форми, розвиває уяву.

Інструмент емоційного розвитку: взаємодія з іграшкою допомагає дітям переживати емоції, формувати співчуття, розвивати емпатію.

Культурологічний ресурс: іграшка знайомить дітей з національними традиціями, сприяє формуванню національної ідентичності.

Методика роботи з українською народною іграшкою

Для ефективного використання народної іграшки у виховному

процесі пропонується наступна методика:

Етапи роботи з іграшкою:

Ознайомлення.

Бесіда з дітьми про походження, матеріали, призначення іграшки.

Демонстрація зразків: глиняні свищики, ляльки-мотанки, дерев'яні конячки. Вихователь: "Діти, подивіться на цю ляльку. Як ви думаєте, для чого її використовували наші предки? Що вона символізує?"

Ігровий етап.

Створення ігрових ситуацій із використанням іграшок. Наприклад, розігрування сюжетів: "Пригоди дерев'яного коника", "Мандрівка ляльки-мотанки".

Творчий етап.

Виготовлення власної іграшки: малювання, ліплення, створення ляльки. Вихователь: «Зараз ми створимо свою мотанку, яка стане вашим оберегом. Давайте разом оберемо для неї кольори та прикраси.»

Українська народна іграшка є унікальним засобом інтеграції культури і освіти у сучасному виховному процесі. Використовуючи її в ігровій і творчій діяльності, ми не лише знайомимо дітей з традиціями минулого, а й сприяємо формуванню гармонійної особистості. Методи, що базуються на принципах національного виховання, таких як індивідуальний підхід, емоційна включеність і творче мислення, дозволяють отримати високі результати у роботі з дітьми.

На практиці вихователь використовує народну іграшку як важливий інструмент у створенні розвивального середовища. Наприклад:

На заняттях із мовленнєвого розвитку іграшки застосовуються для складання описів, вигадкування історій чи казок, що стимулює розвиток зв'язного мовлення у дітей.

Під час художньо-естетичної діяльності діти малюють чи виготовляють свої іграшки, що розвиває їхню уяву і дрібну моторику.

У роботі з емоційною сферою вихователь залучає іграшки для створення ігрових ситуацій, в яких діти вчаться вирішувати проблеми, висловлювати свої емоції, допомагати «персонажам».

Зокрема, вихователь може створити цілий інтерактивний цикл занять, де народні іграшки є провідним мотивом. Наприклад, під час "Тижня народної творчості" лялька-мотанка стає центральним елементом: діти не лише дізнаються про її історію, але й виготовляють власну, прив'язуючи до цього творчу і мовленнєву діяльність.

Таким чином, використання української народної іграшки не обмежується лише демонстрацією чи розповідями про неї. Вона стає

активним учасником навчально-виховного процесу, інструментом для розвитку пізнавальної, емоційної і творчої сфер дитячої особистості. Вихователь, впроваджуючи такі методи, забезпечує гармонійний розвиток дітей і їхню зацікавленість у збереженні національних традицій.

Список використаних джерел

1. Макаренко А. С. Про гру та іграшку.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям.
3. Русова С. Ф. Національне виховання.
4. Фесюкова Л. Іграшка в освітньому процесі.

Попович Оксана Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
декан педагогічного факультету
Мукачівський державний університет;
Ющик Людмила Василівна,
здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти спеціальності 015
Професійна освіта (за спеціалізаціями)
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГРУПАХ РАНЬОГО ВІКУ

Дошкільна освіта є самоцінною первинною ланкою системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини для її навчання упродовж життя. Метою якісної освіти дітей раннього та дошкільного віку є забезпечення гармонійного фізичного, психічного розумового, духовно-морального розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до себе й світу, формування механізмів її соціалізації, творчого самовизначення та саморозвитку в різних умовах життєдіяльності [3, с.8-9].

Ранній вік, як зазначено у Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку, – «стартовий період у становленні особистості, що відіграє визначальну роль для подальшого розвитку. Ранній вік охоплює період від 1 до 3-х років. Згідно з періодизацією раннього дитинства, воно охоплює такі періоди: від народження до 1 місяця – період новонародженості, з 1 місяця до 1 року – період немовляти; з 1

року до виповнення 3 років – ранній вік. Це найбільш складний, інтенсивно та стадіально насичений період життя: де не лише рік, а місяць, і навіть тиждень, визначають певні зрушення у змісті та характері розвитку. Інтенсивність цього періоду є надзвичайно високою, а здобутки – винятковими» [3, с.42]. Вихователі закладу дошкільної освіти, які працюють з дітьми раннього віку є фахівцями високого рівня, професіоналізм яких обертається навколо спільного педагогічного досвіду, створення умов для розвитку малюків, виконання материнської, гуманістичної, емпатійної, емоційно опосередкованої та інших функцій. Це слід враховувати у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти, яка розуміється нами як «цілісний процес засвоєння та закріплення загальних і спеціальних знань, умінь та навичок, що орієнтують майбутніх фахівців на виконання певних професійних завдань, унаслідок чого формуються професійні компетентності» [4, с.63].

Професійну компетентність майбутніх вихователів А. Богуш трактує як «інтегративну професійно-особистісну характеристику, що охоплює сукупність цінностей, мотивів, знань, умінь, досвіду, особистісних та психологічних якостей, які забезпечують здатність фахівця ефективно виконувати професійні функції й завдання, сприяють самореалізації та саморозвитку особистості» [1, с.44]. Погоджуємося з авторкою, що професійна компетентність уможливорює успішне виконання фахівцем різноманітних видів професійної діяльності, поєднує в собі великий спектр практичних дій і знань, показує ступінь сформованості професійної культури фахівця і визначає результати його роботи [1, с.44].

Однією із вагомих професійних компетентностей професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» визначає організаційну, яка полягає у здатності майбутніх фахівців дошкільної освіти «забезпечувати здобуття дошкільної освіти державною мовою; обирати ефективні методи, форми та засоби організації освітнього процесу відповідно до запитів та потреб здобувачів освіти; організовувати ігрову (провідну) і інші види дитячої діяльності та підтримувати види діяльності, ініційовані дитиною; забезпечувати здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами» [6]. У контексті цього трактування наголошуємо на певних позиціях, які слід враховувати майбутнім вихователям:

1. Мовлення дитини формується під впливом мовлення дорослих і суттєво залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого оточення, а також виховання й навчання, які розпочинаються з перших днів її життя. Мовлення не є вродженою

здатністю, а розвивається в процесі онтогенезу одночасно з фізичним і розумовим становленням дитини, є показником її загального розвитку [2, с.85].

2. З метою забезпечення якісної освіти дітей раннього віку вихователь повинен обирати ефективні методи, форми та засоби організації освітнього процесу відповідно до специфіки цього віку.

3. Провідною у ранньому і дошкільному віці є ігрова діяльність. Гра широко використовується в освітньому процесі закладу дошкільної освіти як самостійна форма роботи з дітьми та як ефективний засіб і метод навчання, виховання і розвитку в інших організаційних формах.

4. Здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до державного стандарту дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) за допомогою найбільш прийнятних для таких дітей методів і способів [5].

Досліджуючи організаційну компетентність як передумову ефективної професійної діяльності вихователя в групах раннього віку акцентуємо увагу також на тому, що ця діяльність будується відповідно до специфіки знань про дитину раннього віку, про особливості здійснення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, тобто з урахуванням своєрідності і властивих тільки цьому процесу характеристик.

Такими особливостями професійної діяльності виокремлюємо: позицію вихователя, що сповідує гуманістичні ідеї, обумовлені психічними та фізіологічними особливостями дитини раннього віку; відмінність процесу виховання малюків (1-3 роки) від дітей дошкільного віку (від 3 до 7 років) за змістом, організаційними формами та методами; створення сенсорно збагаченого середовища групи для дітей раннього віку [4, с.69].

У підсумку зазначимо, що майбутнього вихователя ЗДО можна вважати цілком підготовленим до роботи з дітьми раннього віку, якщо він: демонструє глибокі та міцні знання з дисципліни «Педагогіка раннього дитинства»; має точні та сучасні знання з навчальних дисциплін як гуманітарного, так і професійного блоків; здатний формулювати значущі запитання за сутністю вивченого матеріалу; обізнаний з відповідними джерелами та додатковою інформацією про дисципліни, які вивчаються; демонструє знання особливостей процесу зростання та розвитку дитини раннього віку (знає та розуміє основні концепції розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку); усвідомлює особливості та потреби малюків, сприяє усуненню психотравмувальних чинників; знає правові й етичні основи взаємин, знає права й обов'язки, доцільно добирає методи та засоби розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку, забезпечуючи

індивідуальний і диференційований підхід; демонструє ентузіазм, оптимізм; проявляє терпіння, поміркованість, однакове ставлення до всіх, без винятку, малят; використовує суб'єкт-суб'єктні відносини [4, с.66-67].

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Компетентнісний підхід до комунікативно-мовленнєвої професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Комунікативно-мовленнєвий супровід ставлення україномовної особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти півдня України: навч. посіб. Одеса, 2013. С. 32–92.
2. Івах С.М., Паласевич І.Л. Психолого-педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в процесі спілкування з дорослими. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2020. Вип.69. Т.1. С.84-87.
3. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с. URL: <https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1599493145.pdf>
4. Попович О.М. Система підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2023. 552 с.
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти. Постанова Кабміну України № 530 від 10.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-p#Text>
6. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Мінекономіки України № 755-21 від 19.10.2021. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

Постоян Тетяна Григорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д Ушинського»

ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Проектна технологія навчання – це сучасний педагогічний підхід, що передбачає організацію освітнього процесу на засадах самостійної діяльності здобувачів вищої освіти у вирішенні конкретних завдань. Вона надає можливість здобувачам вищої освіти засвоювати знання у практичній діяльності, розвиваючи творчі, дослідницькі та комунікативні навички.

У США, Великій Британії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії, Бразилії, Нідерландах та багатьох інших країнах світу ідеї гуманістичного підходу до освіти Дж. Дьюї, його метод проєктів знайшли широке поширення і набули велику популярність [1]. Причин поширення проєктної технології у системах освіти різних країн світу декілька, і коріння цього лежить не тільки у дидактиці, а головним чином, у сфері формування соціальних навичок, серед яких:

- набуття комунікативних навичок та умінь, умінь працювати у різноманітних групах (командах), виконуючи різні соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника та інших.);
- актуальність широких людських контактів, знайомство з різними культурами, різними поглядами;
- значущість для розвитку людини вміння користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, факти, вміти їх аналізувати з різних позицій, висувати гіпотези, робити висновки;
- навчання самостійно здобувати необхідні знання, вміти користуватися набутими знаннями для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань.

Якщо майбутній педагог набуває зазначених навичок та умінь, він стає готовим до виконання професійних функцій та здатним адаптуватися до умов, що змінюються, орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, працювати в різних колективах.

Сьогодні в Україні проєктна технологія навчання широко використовується в закладах вищої освіти. Ця технологія передбачає роз'язання певної проблеми, що з одного боку потребує використання

різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого, інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчих галузей, що визначає тип проєкту. До типологічних ознак проєкту належать:

1. Панівна у проєкті діяльність. Дослідницька, пошукова, творча, рольова, прикладна (практико зорієнтована), ознайомлювально-орієнтаційна та ін. Це проєкти: дослідні, творчі, рольові, ігрові, ознайомлювально-орієнтаційні (інформаційні), практико зорієнтовані (прикладні)

2. Предметно-змістова галузь. Монопроєкт (в межах однієї галузі знань). Це проєкти: літературно-творчі, природничо-наукові, екологічні, мовні (лінгвістичні), культурознавчі, спортивні, географічні (дослідницькі, прикладні), історичні, музичні, педагогічні. Міжпредметний проєкт. Це невеликі проєкти, що стосуються двох-трьох навчальних дисциплін, або великі, тривалі проєкти, що передбачають розв'язання складної проблеми, значущої для всіх учасників проєкту.

3. Характер координації проєкту. Безпосередній (жорсткий, гнучкий); прихований (неявний учасник проєкту).

4. Характер контактів. Серед учасників одного закладу вищої освіти, академічної групи, міста, регіону, країни, різних країн світу, завдяки академічній мобільності здобувачів вищої освіти.

5. Кількість учасників проєкту. Особистісні (між двома партнерами, що у різних закладах вищої освіти); парні (між парами учасників); групові (між групами учасників).

6. Тривалість виконання проєкту. Короткострокові (для розв'язання невеликої проблеми або частини великої проблеми), що можуть бути розроблені на декількох практичних заняттях за програмою однієї навчальної дисципліни або як міждисциплінарні; середньої тривалості (від тижня до місяця); довгострокові (від місяця до кількох місяців)

На практиці найчастіше реалізуються проєкти змішаного типу, з ознаками дослідницьких і творчих проєктів (наприклад, одночасно практико зорієнтований і дослідницький). Кожен тип проєкту характеризується видом координації, термінами виконання, етапністю, кількістю учасників. Тому, при розробці проєкту, треба враховувати ознаки та характерні особливості кожного з них.

Реалізація проєктної технології призводить до зміни позиції викладача, – з носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Змінюється і психологічний клімат в академічній групі, оскільки викладач переорієнтує освітній процес на різноманітні види самостійної діяльності, на пріоритет діяльності дослідницького, пошукового та

творчого характеру [2].

Проектна технологія навчання є ефективною для професійної підготовки майбутніх педагогів, тому що забезпечує:

1. Розвиток практичних навичок: здобувачі вищої освіти мають можливість застосовувати теоретичні знання на практиці, моделюючи реальні професійні ситуації. Відбувається формування професійних компетентностей, необхідних для виконання майбутніх професійних функцій.

2. Стимулювання творчого мислення: проектна діяльність вимагає від здобувачів вищої освіти креативного підходу до вирішення завдань, пошуку нестандартних рішень. Розвиваються такі особистісні якості майбутнього педагога, як ініціативність, самостійність, здатність до самоорганізації.

3. Формування навичок дослідження: здобувачі вищої освіти вчаться збирати, аналізувати та систематизувати інформацію, робити висновки. Розвивається критичне мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення.

4. Розвиток комунікативних навичок: проектна діяльність передбачає роботу в команді, що сприяє розвитку комунікативних навичок, умінь працювати у колективі. Здобувачі вищої освіти вчаться презентувати результати своєї роботи, відстоювати власну думку.

5. Підвищення мотивації до професійного навчання: проекти роблять освітній процес більш цікавим і захоплюючим. Здобувачі вищої освіти бачать практичну значущість отриманих знань.

6. Підготовка до професійного життя: проектна діяльність моделює реальні професійні ситуації, що дозволяє здобувачам вищої освіти адаптуватися до вимог сучасного ринку праці.

Висновок. Проектна технологія навчання є потужним інструментом для формування компетентних майбутніх педагогів, готових до роботи в сучасному динамічному світі. Ця технологія дозволяє не тільки передати здобувачам вищої освіти знання, але й розвивати такі важливі особистісні якості майбутнього педагога, як креативність, самостійність, відповідальність, комунікабельність. Тому використання проектної технології є однією з важливих умов ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Asbjornsen D. J. The Development of Innovation Skills through Project Based Learning. *International Dialogues on Education: past and present IDE-Online Journal*. URL: <http://www.ide-journal.org> (дата звернення: 10.11.2024).

2. Project Based Learning in Higher Education. URL:

<http://www.shsu.edu/centers/projectbased-learning/higher-education.html> (дата звернення: 10.11. 2024).

Потанчук Тетяна Володимирівна,
доктор пед. наук, професор,
професор кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Кожна особистість самостійно приходить до власного розуміння толерантності. Так чи інакше, толерантність є не лише внутрішньою якістю індивіда, а й ознакою соціальної зрілості людини.

Формуванню толерантності сприяють знання про інших людей, відкритість у спілкуванні та свобода думки, совісті й переконань. Толерантність розвивається на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини [3].

Розуміння толерантності як сумісності не лише демонструє можливості для взаємодії, але й визначає її рамки. Межі нашої терпимості до протилежних поглядів визначити нелегко, однак, основним орієнтиром є недопущення порушення прав інших людей. Суспільство рівних можливостей – спільнота, де відсутні будь-які форми дискримінації.

Толерантність є професійно важливою характеристикою особистості майбутнього вихователя на всіх етапах його професійного становлення, оскільки вона визначає ставлення особистості до інших людей, їхніх психологічних станів, якостей та вчинків під час комунікативної взаємодії [2]. Толерантність включає в себе домінуючу спрямованість свідомості на терпиму, безконфліктну комунікацію та доброзичливий тип взаємодії з іншими. Це є особливо актуальним для вихователів, які, як носії культурних цінностей, мають формувати у своїх вихованців здатність до взаємодії, емпатії та поваги.

У соціалізації особистості важливу роль відіграє саме толерантність, яка допомагає створювати позитивну атмосферу в освітньому процесі і сприяє розвитку довірливих відносин між вихователями та дітьми. Аналізуючи сучасну теорію та практику, можна стверджувати, що спостерігається недостатня увага до вивчення

та розробки толерантності, особливо в контексті психолого-педагогічних аспектів формування толерантних взаємин на засадах педагогіки партнерства [1].

Майбутні вихователі повинні враховувати психолого-педагогічні особливості своїх дітей, адже це стане основою для створення атмосфери взаємоповаги, розуміння та співпраці. На різних стадіях професійного становлення фахівця дошкільної освіти питання толерантності набуває особливої значущості. У період навчання майбутніх вихователів важливо акцентувати увагу на розвиток їхніх комунікативних навичок, сприйнятливості до різних поглядів та шляхів вирішення конфліктів [2]. Проведення практичних занять, семінарів та тренінгів, спрямованих на формування цієї важливої якості, дозволить підвищити рівень професійної підготовки педагогічних кадрів.

Створення системи підтримки та формуванню толерантності на засадах педагогіки партнерства у педагогічних колективах також може мати позитивний вплив. Обмін досвідом між вихователями, проведення семінарів з активним обговоренням варіантів комунікації та взаємин – це все може слугувати ефективними методами формування толерантності як необхідної умови в професійній діяльності.

Можна стверджувати, що толерантність є основоположною цінністю, яка не лише сприяє розвитку особистості майбутнього вихователя, але й впливає на загальну якість освітнього процесу, формуючи у дітей навички ефективної комунікації і конструктивної взаємодії у соціумі.

Список використаних джерел

1. Галузяк В. М. Толерантність в структурі особистісної зрілості педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія», 2012. Вип. 38. С. 388–394.
2. Кононко О. Л. Проблема толерантності в контексті особистісно орієнтованої моделі спілкування. Педагогіка толерантності, 1998. № 1. С. 5–10.
3. Чернушенко Д. А. Толерантність як світоглядна основа правосвідомості в умовах інформаційного суспільств. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2013. № 1-2. С. 94-103.

Потапчук Тетяна Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНІ ІГРИ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

Гра, подібно до будь-якої іншої соціальної діяльності, має колективний характер і включає в себе комплекс дій, в який входить мовлення. Особливий інтерес для нашої наукової роботи представляє дослідження взаємодії мовлення та гри. Зокрема, зазначимо, що існує двосторонній зв'язок між мовленням і грою. З одного боку, мовлення розвивається та активізується під час гри, а з іншого боку, сама гра розвивається під впливом розвитку мовлення. Дитина використовує слово для позначення своїх дій, щоб осмислити їх, і також використовує мову для доповнення дій та вираження своїх думок і почуттів. Ігрова діяльність широко використовується у логопедичній роботі з дітьми [1].

Проведено аналіз подібностей та відмінностей між дітьми-логопатами та їхніми здоровими однолітками. Ученими підкреслено, що наявність мовленнєвого дефекту призводить до змін у психічній сфері. Діти з мовленнєвими проблемами характеризуються підвищеною дратівливістю, збудженістю, замкнутістю, депресивним станом, негативізмом, загальмованістю, апатією та психічною виснаженістю. Водночас ці діти є інтелектуально здоровими, і їхні потреби в грі аналогічні до потреб їхніх здорових ровесників [5].

Не можна не погодитися із думкою, що саме через гру можна найефективніше здійснювати корекційний вплив на мовлення та особистість дитини. Відзначено, що гра сприяє покращенню загального психічного стану дітей із проблемами мовлення, викликає у них зацікавленість, фантазію та розвиває уяву. Це, в свою чергу, підвищує ефективність корекційної роботи [3].

У процесі ігрової діяльності природно, витончено і ненав'язливо формується поведінка дітей із проблемами мовлення і коригується їхні мовленнєві навички.

Музично-дидактичні ігри мають на меті розвиток у дітей вміння чути та розрізняти немовленнєві звуки, визначати джерело та напрямок звучання, диференціювати мелодії за висотою, силою, тембром, ритмом, динамікою (колискова, марш, танцювальна), що, в свою чергу, сприяє розвитку слухового сприймання, уваги та пам'яті

дошкільників [6].

Музично-ігрова діяльність, яка включає танцювальні та ритмічні рухи, рухову орієнтацію в просторі і використання різноманітних ігрових дій з атрибутами, має виражене корекційно-розвивальне значення. Дослідження авторів, підкреслюють, що формування, відтворення та передача різних образів у музичних іграх, поєднаних з танцювальними рухами та руховою орієнтацією, відіграє ключову роль у розвитку дітей. Це сприяє розширенню об'єму зорової та слухової уваги, а також зорової і слухової пам'яті. Крім того, це сприяє виробленню різних прийомів та звичок рухової орієнтації в просторі та часі [7].

Зв'язок між музикою та рухом виявляється не лише у їхній взаємодії загального характеру. Розвиток музичного образу, порівняння контрастних музичних структур, ладове вираження, ритмічний рисунок, динамічні відтінки, темп - все це може знаходити відображення в рухові.

Гра є невід'ємною частиною діяльності дошкільників і грає ключову роль у розвитку їхнього мовлення. Логопедична практика дітьми із заїканням широко використовує ігровий підхід. Проте досі відсутня методика, спрямована на розвиток мовлення дітей із заїканням за допомогою музично-дидактичних ігор. Цей метод передбачає створення спеціальної бази з музичних і емоційних елементів для розвантаження мовленнєвої напруги, сприяючи активізації роботи нервової системи та забезпечуючи синестезію між слухом, мовним рухом, зором та рухами.

Діти, які заїкаються в ранньому дитинстві, можуть вже в цей період набувати негативний досвід емоційного стресу та нервовості, що негативно впливає на їхню емоційну поведінку. Збільшена емоційна збудливість може впливати на розвиток мовленнєвої функції через напруженість нервово-психічного реагування [2].

Досліджено, що позитивні емоції сприяють свободі дій, природності поведінки, відкритості та виразності. Емоційна виразність є важливою складовою естетичної виразності та суттєвим показником ритмічності у дитини. З цього випливає, що негативні емоції можуть порушувати почуття ритму, оскільки незадоволення викликає сильне напруження в організмі, тоді як позитивні емоції сприяють ритмізації всіх процесів у тілі.

Естетичні емоції завжди приносять позитивні враження та сприяють розвитку естетичних почуттів у дитини через багаторазове переживання позитивних, якісних та високоорганізованих емоційних реакцій. Під впливом цих емоцій дитина розвиває здатність тонко відчувати і реагувати на світ навколо неї, співпереживати та регулювати

свої емоції.

Правильний вплив на дитину дошкільного віку сприяє інтенсивному розвитку емоцій та естетичних почуттів, включаючи почуття ритму, темпу, динаміки, інтонації та тембру. Гра є ефективним інструментом у формуванні сприймання виражальних можливостей музичних звуків. Музично-дидактична гра, де емоційний та слуховий компоненти музичності розвиваються на однаковому рівні, є ефективним засобом досягнення цієї мети [1].

Музично-дидактичні ігри (МДІ) відіграють важливу роль у процесі музичного виховання дошкільників. Завдяки різноманітній природі їх завдань та змісту, вони вчать дітей слухати музику та розрізняти висоту, тембр, силу та тривалість звуків. Музично-дидактичні ігри сприяють розвитку музичних здібностей у дітей, допомагаючи їм успішно формувати навички та вміння, а також розкривати їхні творчі можливості у сфері музики.

Виконання різноманітних завдань у музично-дидактичних іграх вимагає від дітей не лише розумових зусиль, а й вольових якостей, таких як організованість, витримка, здатність дотримуватися правил гри та підкорювати свої інтереси загальним інтересам групи. Педагогічна цінність музично-дидактичних ігор полягає в тому, що вони допомагають дітям здобути знання використовувати у практичному житті [7].

Музично-дидактичні ігри (МДІ) в ігровій формі сприяють розвитку різних аспектів у дітей, таких як музичний слух, загальна та дрібна моторика, розумові процеси, а також виховують моральні якості особистості. Цікавий сюжет і елементи гри завжди привертають увагу дитини, стимулюють слухову увагу та поліпшують якість співу [8].

Процес розвитку слухового сприймання за допомогою МДІ сприяє формуванню фонематичного слуху у дітей. Важливо враховувати, що слухове сприймання включає розпізнавальну функцію фонематичного слуху, яка є ключовою для розвитку усного та писемного мовлення. Дослідження вчених [2; 3] свідчать про вплив сформованості тіла на рівень розвитку вищих психічних функцій, зокрема мовлення. Застосування МДІ у музично-ритмічній діяльності та грі на музичних інструментах сприяє розвитку музичного слуху та моторики, що в свою чергу призводить до поліпшення усного та писемного мовлення.

Навчання мовленню в закладах дошкільної освіти ґрунтується на синтетичній основі, оскільки всі заняття мають спрямовуватися на розвиток мовлення, незалежно від тематики чи матеріалу, що використовується [4].

Для вивчення сучасного підходу до використання музично-

дидактичних ігор у розвитку мовлення дошкільників ми провели теоретичний аналіз програм навчання та виховання в дошкільних закладах. Результати аналізу переконливо свідчать, що ключовим фактором для повноцінного розвитку дитини є своєчасне опанування різноманітних виразних та смислових аспектів рідної мови. Це визначає необхідність включення цього багатогранного підходу в усі програми для дошкільників.

Отже, заїкання є складним патологічним явищем у мовленні, що характеризується порушенням просодичних особливостей та може виникати на тлі різноманітних захворювань нервової системи, часто маючи органічну основу, яка ускладнює нормальну комунікацію. Заїкання розрізняють на невротичне та неврозоподібне, і психолого-педагогічна характеристика обох форм має свої особливості [2].

Порушення плавності мовлення, спричинені темпо-ритмічними розладами, призводять до збільшення емоційної напруженості та дискоординації усього мовленнєвого процесу. Темпо-ритмічні аномалії можуть впливати на діяльність мовленнєвого рухового аналізатора та стати важливим елементом розладу інших сенсорних аналізаторів, таких як слуховий, зоровий та руховий. З іншого боку, активізація та корекція одного сенсорного аспекту може поліпшити нормальну функцію інших компонентів аналізаторної діяльності, особливо у контексті музично-ігрової діяльності. Такий полісенсорний підхід в музично-ігровій діяльності визначає основу для розвитку мовлення.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Дидактичні ігри і вправи в дитячому садку / за ред. Л. В. Артемова, О. П. Янківська. К.: Рад. школа, 2007. 127 с.
2. Кондратенко В. Заїкання: феноменологія та основні напрями реабілітації: посіб. для вищ. навч. закладів / В.Кондратенко, В.Ломоносов. К.: Вища школа, 2006. 70 с.
3. Кравченко А.І. Корекція заїкання у дітей молодшого та середнього шкільного віку засобами комплексної фізичної реабілітації: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Суми, 2003. 200 с.
4. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку / відп. ред. З. П. Плохій; Ін-т проблем виховання АПН України. К.: Пед. думка, 1999. 285 с.
5. Піроженко Т. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини. К.: Главник, 2005. 112 с.
6. Рібцун Ю. В. Організація та проведення у логопедичній групі ігор з правилами. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матер. І Всеукр. наук.-практ. конф., 7–8 лютого 2012 р., м. Суми. Суми : Вид-во

СудПУ імені А. С. Макаренка, 2012. С. 47–53.

7. Тимощук С.В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ. *Обдарована дитина*: 2013. № 10.

8. Юрова Р.О. Заняття з логоритміки в групах для дітей із заїканням: метод. посіб. Херсон: Херсонський пед. ун-т., 2000. 126 с.

Потеряєва Тетяна Миколаївна,
студента 3 курсу кафедри дошкільної
освіти, Маріупольський державний
університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

Крутій Катерина Леонідівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет,
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПРИЙОМІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Сучасна дошкільна освіта ставить завдання формування креативності як базової компетенції, що передбачає розвиток уяви, дрібної моторики та здатності до самовираження через мистецтво; дослідження спрямоване на аналіз ефективності альтернативних прийомів, які базуються на використанні нестандартних матеріалів і технік, для стимулювання творчих здібностей дітей та інтеграції цих методів у навчальний процес; фундаментальні праці Дж. П. Гілфорда і Е. П. Торренса підтверджують значущість таких підходів для розвитку дивергентного мислення, уяви та художнього сприйняття, які є ключовими у формуванні гармонійної особистості дитини [1, 2].

У дітей старшого дошкільного віку середовище виступає потужним стимулом для творчого розвитку, сприяючи формуванню інтересу до самостійного експериментування. Традиційні методи, хоч і забезпечують структурованість, обмежують індивідуальність через стандартизовані підходи. Натомість альтернативні прийоми, що передбачають використання нетрадиційних матеріалів і технік, зокрема у рамках концепції «відкритого кінця», забезпечують свободу творчого самовираження, інноваційний підхід до навчання та розвиток креативності.

Альтернативні прийоми в образотворчому мистецтві дозволяють

ефективно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку, поєднуючи інноваційні техніки з доступними матеріалами. Кожен прийом спрямований на формування конкретних навичок: використання картонних штампів розвиває уяву та дрібну моторику через створення квіткових композицій, пухирчаста плівка забезпечує тактильний досвід і навчає працювати з текстурами, а ватні палички допомагають в освоєнні точності та створенні дрібних деталей. Такі методики, як «ефект акварелі» із використанням маркерів і води, стимулюють експериментування з кольорами, а об'ємні вироби з паперу розвивають просторове мислення. Радіальні відбитки для створення квітів допомагають засвоїти симетрію, а сюжетні композиції з елементами декорацій привчають дітей комбінувати матеріали [3].

Прийом «Відбиток квітки або картонний штамп» є ефективним інструментом розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку завдяки використанню простих і доступних матеріалів, таких як картон, фарби та папір. Його педагогічна цінність полягає у стимулюванні креативного мислення через нетрадиційний підхід до створення художніх образів. Вирізання картонних трубок у формі квітів, нанесення фарби на штампи та їх притискання до паперу сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів та естетичного смаку. Діти навчаються працювати з кольорами, створювати гармонійні композиції, розвиваючи уяву й здатність виявляти творчий потенціал у буденних матеріалах. Завдяки простоті та наочності результатів, прийом стимулює інтерес до мистецької діяльності, розвиває самостійність у прийнятті рішень і підвищує рівень впевненості у своїх творчих здібностях [2].

Прийом «Текстури з пухирчастої плівки» спрямований на розвиток творчого потенціалу дітей через експерименти з текстурами і нестандартними матеріалами. Нанесення фарби на пухирчасту плівку та створення відбитків на папері формують у дітей уявлення про композицію та розвивають відчуття кольору й форми. Завдяки тактильному контакту з плівкою стимулюється сенсорне сприйняття, що особливо важливо у дошкільному віці. Додавання деталей, таких як кошики для повітряних куль або елементи пейзажу, розширює можливості цього методу для створення сюжетних композицій. Використання прийому дозволяє дітям відчувати свободу в експериментуванні та отримати естетичне задоволення від результатів, роблячи його ідеальним інструментом для формування текстурних акцентів і художнього самовираження [3].

Прийом «Ватні палички як інструмент для створення деталей» дозволяє дітям дошкільного віку розвивати творчі здібності через роботу з точними, деталізованими елементами. Малювання кінчиками

ватних паличок допомагає формувати дрібну моторику, тоді як розташування дрібних деталей, таких як пелюстки чи насіння кульбаб, стимулює просторове мислення та уяву. Поєднання фарбування й приклеювання паличок у творчий процес сприяє розвитку естетичного смаку, допомагаючи дітям гармонійно комбінувати кольори й форми. Особливість цього прийому полягає в його здатності розкривати художній потенціал буденних предметів, стимулюючи уяву та зацікавленість дітей у створенні індивідуальних, унікальних композицій [1].

Прийом «Ефект акварелі за допомогою маркерів та води» спрямований на розвиток творчого мислення та експериментальних навичок у дітей старшого дошкільного віку. Нанесення маркерних крапок і їх розтушовування за допомогою ватної палички, змоченої у воді, дозволяє створювати плавні переходи кольорів і м'які контури, характерні для акварелі. Така діяльність знайомить дітей із взаємодією матеріалів, розширюючи їхнє розуміння про художні техніки, і відкриває можливості для креативних візерунків і композицій. Крім того, діти здобувають початкові знання про змішування кольорів і формують чуття гармонії. Особливість цього методу полягає в простоті та легкості створення виразних і естетично привабливих малюнків, які стимулюють дослідницький інтерес та творчий потенціал [2].

Прийом «Об'ємні вироби з паперу» спрямований на розвиток просторового мислення та конструкторських здібностей дітей старшого дошкільного віку. Складання кольорового паперу «гармошкою», вирізання й приклеювання деталей дозволяють дітям створювати тривимірні фігури, такі як хвости чи плавники для рибок, формуючи уявлення про об'єм і форму. Декорування композиції, включаючи створення тематичного фону, стимулює уяву та художнє бачення, відкриваючи можливості для фантазійного самовираження. Виконання завдань сприяє розвитку точності, уважності та координації рухів. Особливість цього прийому полягає в інтеграції мистецької діяльності з початковими навичками конструювання, що робить його цікавим і багатофункціональним для дітей [3].

Прийом «Радіальні відбитки для створення квітів» сприяє гармонійному поєднанню художнього самовираження та розвитку точності у роботі з деталями. Відбитки, що створюються навколо центра квітки за допомогою гуаші або акрилових фарб та інструментів, таких як зубна щітка чи пензель, дозволяють дітям освоїти принцип симетрії та розташування елементів. Додавання стебел і листя завершує композицію, формуючи уявлення про гармонійне поєднання кольорів і форм. Така діяльність сприяє естетичному розвитку, формує відчуття композиції та знайомить дітей із базовими принципами малювання.

Простота виконання та яскраві результати підвищують інтерес дітей до творчості, допомагаючи їм впевнено створювати естетично привабливі зображення [4].

Прийом «Малювання із сюжетом «пухирчаста плівка + декорації» поєднує творчі техніки з елементами сюжетного мислення, що робить його особливо ефективним для розвитку креативності у дітей дошкільного віку. Відбитки, створені пухирчастою плівкою, слугують основою для зображення об'єктів, таких як куполи повітряних куль, а додавання кошиків із картону та домальовування деталей фломастером збагачує композицію сюжетним контекстом. Робота над композицією допомагає дітям розвивати здатність поєднувати різні матеріали, вибудовувати цілісність зображення та експериментувати з формами і кольорами. Особливість цього підходу полягає у вдалій інтеграції декоративних і сюжетних елементів, що стимулює уяву, посилює інтерес до творчості та сприяє самовираженню дітей через мистецтво [3].

Прийом «Створення кульбаб із ватних паличок» сприяє розвитку точності та естетичного сприйняття через роботу з дрібними деталями. Використання пофарбованих паличок для формування квіткових голівок та їх приклеювання до основи допомагає дітям освоїти навички координації та акуратності. Домальовування стебел, листя та насіння кульбаби стимулює уяву та дозволяє дітям відтворювати природні форми в художній діяльності. Процес виготовлення таких деталей вимагає терпіння і зосередженості, розвиваючи уважність і наполегливість. Особливість цього прийому полягає в реалістичності створених образів, що приносить естетичне задоволення і підсилює інтерес дітей до творчого процесу [2].

Використання таких прийомів підвищує інтерес дітей до мистецької діяльності, стимулює їх до самостійності, відповідальності та експериментів із матеріалами й техніками. Як наслідок, у дітей формується креативне мислення, яке є фундаментальним для їхнього майбутнього навчання, самореалізації та здатності вирішувати завдання нестандартним шляхом [4].

Практичне впровадження альтернативних прийомів у діяльність дошкільних установ передбачає створення оптимальних умов для розвитку творчості дітей шляхом організації творчого простору, який включає зони для експериментів, виставки робіт і активне залучення дітей до облаштування середовища. Педагоги мають інтегрувати нетрадиційні прийоми в освітній процес, адаптуючи їх до вікових особливостей дітей, і використовувати зворотний зв'язок для оцінки ефективності прийомів. Практичні заняття можуть охоплювати комплексні творчі форми (малювання, ліплення, аплікацію), майстер-

класи для дітей і батьків, а також тематичні проекти, спрямовані на спільну діяльність. Ключова роль педагога полягає у стимулюванні творчого потенціалу, заохоченні ініціативності, розвитку самостійності дітей та підтримці їхньої впевненості у власних можливостях, що сприяє формуванню креативного мислення та художнього самовираження [1].

Отже, використання альтернативних прийомів у мистецькій діяльності старших дошкільників демонструє високу педагогічну ефективність у контексті розвитку творчих здібностей, формування естетичного сприйняття та стимулювання уяви. Застосування нетрадиційних матеріалів і технік, таких як картонні штампи, пухирчаста плівка, ватні палички, розкриває можливості для інтеграції сенсорно-моторного, емоційного та когнітивного розвитку через практичну діяльність. Впровадження таких прийомів у навчально-виховний процес сприяє індивідуалізації підходів до розвитку креативності, забезпечує формування дивергентного мислення, підвищує емоційну стійкість дітей і стимулює їхню здатність до експериментування та самовираження.

Список використаних джерел

1. Guilford J. P. Three faces of intellect. *American Psychologist*, 2019. №14. PP.469–479.
2. Torrance E. P. *Torrance Tests of Creative Thinking*. Minneapolis: University of Minnesota Press. 2016.
3. Козир М. В., Шиденко І. В. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри. *Молодий вчений*, 2020. №10 (86). С.391-394.
4. Звєкова В. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*, 2020. №2 (78). С.87-90.

Рейпольська Ольга Дмитрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут проблем виховання НАПН
України

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Війна в Україні, спричинена рф, поставила перед освітянами низку гострих проблем, з якими досі наша освітянська спільнота не

стикалася. Одним з таких питань стало управління освітнім закладом в умовах війни, а саме проблеми переміщення учасників освітнього процесу, припинення офлайн-навчання, руйнування закладу тощо. Навіть ті ЗДО, які розташовані у відносно небезпечних регіонах, стикаються з ризиками зменшення кількості дітей, зменшення фінансування, відтоку професійних кадрів та ін. На сьогодні ризик-менеджмент означає стратегію зниження основних ризиків для компанії, мінімізацію ризиків, і хоча теорія ризик-менеджменту більше розроблялася для бізнесу щодо вирішення економічних проблем, деякі її здобутки можна застосувати для управління ЗДО у сучасних кризових ситуаціях.

Питання менеджменту в освітній сфері України відображені у працях вітчизняних учених: Р. Вдовиченко, Г. Єльнікової, Л. Калініної, Л. Карамушки, О. Королук, В. Маслова, В. Мельник, В. Олійника, Н. Островерхової, Л. Паращенко, О. Пометун, З. Рябової, Т. Сорочан, Є. Хрикова та ін.

Сутність кризової ситуації у своїх роботах розглядали Дацюк С., Матвієнко К., у контексті воєнно-політичної кризи та цивільної безпеки це поняття висвітлено у статтях Гута А., Ситника Г. Проте майже відсутні роботи, в яких досліджуються кризові ситуації в управлінні закладами освіти, зумовлені масовими заворушеннями, війною, які стають загрозою національній безпеці.

Перед керівниками закладів освіти стоїть важлива задача – зберегти заклад освіти, колектив працівників, контингент дітей, налагодити функціонування закладу. Управління ЗДО зумовлено в першу чергу тим набором обставин, ситуацією у якій опинився заклад освіти. У науковій літературі зустрічається таке визначення поняття «ситуації» – «одноактність та неповторність множини подій, збіг життєвих обставин і положень, які відкриваються сприйняттю та діяльності людини» [2].

Особистість чи організація потрапляють у ситуацію через певну діяльність і виходять з ситуації через діяльність. І тільки діяльність через зміну обставин дозволяє створити вихід зі ситуації. Виділяють три основні ситуації – вибору стандартних альтернатив, проблемна, кризова. Кожна з них має свої особливості. Важливим для нашого дослідження є саме управління у кризових ситуаціях.

Визначення за словниками та енциклопедіями поняття «криза» – різка зміна звичайного стану речей; злам, загострення становища [5, с. 343]; (від грец. Krisis. – вихід, закінчення, суд і вище справедливе покарання) – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишній середовищі [6, с.586].

Отже, криза це ситуація, коли: а) є набір обставин, з яких ми не можемо вийти, не змінивши їх (в уявленні та в реальності); б) кількість можливих варіантів змінювати ці обставини дуже мала або взагалі нульова (необхідне нестандартне рішення, щоб придумати, як це зробити); в) набір дій та засобів, які ми можемо застосувати до змін обставин, дуже обмежений (обмеження є нездоланними); г) будь-яка спроба змін обставин традиційними чи звичайними засобами веде до погіршення ситуації, до зменшення можливостей та ще більшого обмеження дій (нові дії чи засоби не є очевидними) [2]. Отже, керівник при прийнятті рішень у кризовій ситуації стикається з такими проблемами: відчуття безвихідності; мало варіантів вибору; мало засобів; недоцільність традиційних засобів та методів.

Воєнно-політична криза — це крайнє загострення регіональної чи міжнародної воєнно-політичної обстановки, при якому вичерпуються можливості врегулювання спірних питань політичними засобами і наростає реальна можливість застосування воєнної сили, виникнення воєнного конфлікту [1].

Атмосферою воєнно-політичної кризи є: дефіцит часу, невизначеність і не прогнозованість ситуації, неповнота і суперечливість інформації, загроза безпеці життя людей, національній безпеці тощо. Вийти з ситуації кризи означає побачити вихід умоглядно, на основі цього — розширити кількість варіантів вибору, збільшити кількість засобів змінити обставини та досягти стану, коли в змінених обставинах можна діяти далі в тому числі традиційними засобами, як і раніше.

У ситуації кризи без принципової зміни обставин не можна діяти традиційними засобами. Саме тому в ситуації кризи не можна застосовувати пояснення, які зазвичай застосовують в докризовій ситуації, використовувати лише наявні чи сумнівні можливості. Доцільно діяти лише змінивши підхід до ситуації в цілому, придумавши нові варіанти дій, побачивши нові засоби, вийшовши зі стану неадекватності. Криза обумовлює об'єктивну необхідність якісної трансформації соціально-економічної системи.

Ключом виходу з кризи є послідовний набір інновацій, коли інновація породжує іншу інновацію. Тільки інновації в ситуації кризи розширюють можливості щодо змін обставин, збільшують перелік дій, які можна для цього застосувати, та зрештою дозволяють вийти з ситуації кризи. І тільки інновації в післякризовій ситуації дозволяють подолати наслідки кризи, бо вийти з ситуації кризи це ще не означає подолати її наслідки. В ситуації кризи ті, хто не може мобілізувати свої зусилля та перейти до інновацій, — гинуть або деградують. Зважаючи на це, під час кризи члени колективу ЗДО потребують чіткого

розуміння того, що відбувається, і підтвердження, що ефективна відповідь від керівництва на кризову ситуацію не забариться. Люди бажають знати, як вплине на них криза, як отримати допомогу, що чекає їх попереду. Саме тому, однією з важливих задач керівництва ЗДО – є налагодження кризової комунікації, яка може допомогти врятувати життя людей, сприяти забезпеченню закону та порядку, запобігти паніці, страху та іншим психологічним наслідкам кризи.

Необхідність кризових комунікацій полягає ще й у тому, що вони здатні не тільки полегшити або усунути наслідки кризи, але й іноді можуть сформувати для організації більш позитивну репутацію, ніж вона була до кризи, продемонструвати компетентність керівництва та сформувати довіру до керівництва [3]. Відсутність інформації та чітких рішень щодо подальших дій під час кризи веде до появи зворотних наслідків: недовіра до керівництва та сумніви щодо його компетентності, зростання паніки, порушення законодавства, неупереджені дій, які можуть погрожувати життю працівників.

В умовах кризової ситуації цілі суб'єктів управління спрямовані на перебудову структури системи та зміну її якісно-кількісних характеристик, тому визначальна роль належить саме управлінню, яке передбачає не тільки використання адміністративних методів, врахування інших соціальних процесів, взаємодію з інститутами громадянського суспільства та міжнародними суб'єктами, тощо, а й значну варіативність можливостей у суб'єктів управління щодо вибору політичних альтернатив зумовлену ступенем невизначеності умов прийняття рішень, що ускладнює вирішення проблемних питань щодо забезпечення безпеки [4]. Принципова відмінність стратегічного планування в умовах кризової ситуації є з'ясування небезпек та забезпечення безпеки організації та її колективу.

Таким чином, керівнику ЗДО під час кризи, у ситуаціях розгубленості, невизначеності, необхідно спрямовувати керівництво на забезпечення безпеки організації та колективу, налагодження кризової комунікації та враховувати особливості кризової ситуації при прийнятті управлінських рішень. З огляду на це одним із викликів стає підготовка керівників ЗДО до дій в нестандартних ситуаціях, проблематика антикризового менеджменту в освіті, і це потребує подальшого вивчення та удосконалення.

Список використаних джерел

1. Гута А.А. Поняття «кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками», «воєнно-політична криза» теорії державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 116-120. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/24.pdf

2. Дацюк С., Матвієнко К. Що таке кризова ситуація? Які рішення є адекватними та дозволяють вийти з кризи? Житомир: info. 5 December. 2008. URL: https://www.zhitomir.info/news_31962.html

3. Коник Д., Хагт Л. Довіра громади: кризові комунікації органів місцевого самоврядування: практичний посібник / Федерація канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». Київ, 2020. 70 с.

4. Ситник Г.П. Сутність кризових ситуацій соціального характеру у контексті національної безпеки: філософсько-управлінський аспект. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 8. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.8.2.

5. Словник української мови: в 11 томах. Т. 4, 1973. URL: <http://sum.in.ua/p/4/343/2>

6. Міждисциплінарний словник з менеджменту : навч. посіб. / [Д.М. Черваньов, О.І. Жилінська, М.В. Петровський та ін.] ; за ред. Д.М. Черваньова, О.І. Жилінської. Київ: Нічлава, 2011. 624 с.

Руда Тетяна Вікторівна,

методист коледжу, викладач дошкільних
психолого-педагогічних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Нові тенденції в освіті, які виникли на зламі другого і третього тисячоліть, поява нових парадигм виховання, нової системи соціальних цінностей і цілей освіти, її діалог з культурою людини як її творця і суб'єкта, здатного до культурної самоосвіти, стимулювали особливий інтерес до дослідження феномену «педагогічна культура» і її складових.

У підготовці викладача вищої школи особливе місце посідає формування педагогічної культури, оскільки звання «педагог» набуває свого справжнього сенсу тоді, коли воно невіддільне від поняття «культура». Лише в культурному середовищі можуть сформуватися фахівці, здатні вільно й широко мислити, створювати інтелектуальні цінності, яких завжди потребує школа, суспільство загалом. Культура є підґрунтям формування особистості педагога.

Складові педагогічної культури як прояву творчої індивідуальності педагога:

- ✓ ерудиція, наукові знання, науковий світогляд;
- ✓ комунікативна культура;
- ✓ психолого-педагогічна та методична підготовка, педагогічна майстерність;
- ✓ особистісні якості (духовне багатство, гуманізм, справедливість, толерантність, відкритість, оптимізм, прагнення до самовдосконалення);
- ✓ розвинуте професійно-педагогічне мислення, професійна компетентність;
- ✓ педагогічна техніка (як сукупність прийомів володіння собою і прийомів впливу на інших вербальними і невербальними засобами) [4, с. 80].

Відомо, що високий рівень професійної культури характеризується розвиненою здатністю до розв'язання професійних завдань, тобто розвиненим професійним мисленням і свідомістю [3, с. 69]. Як незалежна особистість культурна людина здатна до самовизначення у світі культури. З педагогічного погляду, це означає подальший розвиток самосвідомості, самостійності, незалежності суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, почуття самоповаги, здатність орієнтуватися у світі духовних цінностей, уміння приймати рішення і відповідати за свої вчинки, робити самостійний вибір змісту своєї життєдіяльності, стилю поведінки, способів свого розвитку й ін.

Виокремлення педагогічної культури як одного з найважливіших складників культури суспільства зумовлене специфікою педагогічної діяльності викладача, спрямованої на формування особистості, здатної в майбутньому відтворювати і збагачувати культуру суспільства. У освітньому процесі основним засобом передавання культури, духовних цінностей є неповторна індивідуальність педагога як носія культури і суб'єкта міжособистісних стосунків з унікальною особистістю студента, котра постійно змінюється і збагачується. Педагогічна культура є феноменом вияву викладачем власного «Я» у професійно-педагогічній діяльності через єдність його цілей, мотивів, знань, умінь, якостей, здібностей, стосунків, об'єднаних у певну систему педагогічних цінностей. Існуючи об'єктивно, відносно автономно, педагогічна культура як система цінностей функціонує через суб'єктивний духовний світ кожного викладача.

Педагогічна культура викладача діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною та ін., оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їхнім складником і водночас містить їх [1, с.59-60].

Культура професійної діяльності характеризує певний рівень

виконання людиною своїх службово-кваліфікаційних обов'язків. Рівень сформованості цього феномена залежить від: спрямованості й стійкості соціально значущих мотивів діяльності (потреби, інтереси, цінності, погляди); відповідності психофізичних властивостей особистості (здібності, спроможності), які забезпечують необхідний рівень і ефективність професійної діяльності; ступеня розвитку психічних процесів особистості (мислення, пам'ять, почуття, емоції, воля); повноти й глибини засвоєних психолого-педагогічних і спеціальних знань, умінь, навичок, а також набутого досвіду; соціальної активності особистості [2].

Високий рівень культури діяльності визначається тим, що вона не тільки сприяє появі суспільно корисних продуктів, а й розвиває, вдосконалює саму особистість як суб'єкта суспільних продуктивних сил. Головна мета культурного розвитку особистості - реалізація творчих можливостей людини, набуття професіоналізму [3, с.69-70].

Таким чином, педагогічна культура викладача – це особистісне утворення, інтегрована система педагогічних цінностей, в основу яких покладені духовні цінності, що є досить стійким підґрунтям, згідно з яким викладач співвідносить своє життя і професійно-педагогічну діяльність.

Список використаних джерел

1. Гриньова В. М. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. Вища освіта України. 2016. №4. С. 58-62.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). К., 2016. 417 с.
3. Уваркіна О. *Сутність і зміст професійної культури спеціаліста*. Вища освіта в Україні. 2015. №4. С. 68-78.
4. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. Посібник. К.: Либідь, 2002. 560 с.

Саварина Дар'я Вікторівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Орієнтири освіти для сталого розвитку у професійній діяльності педагогів-дошкільників тісно пов'язані з формуванням природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки

вони передбачають інтеграцію екологічних знань, дослідницьких навичок та відповідального ставлення до природи у виховний процес.

Екологічно-доцільна поведінка громадян є одним з провідних завдань державної освітньої політики в Україні. Неконтрольоване споживання природних ресурсів та недотримання правил поводження в природному довкіллі спричиняють ускладнення наявних та виникнення нових екологічних проблем: забруднення водоймищ, вирубка лісів тощо. Базовий компонент дошкільної світи визначає природничо-екологічну компетентність дитини дошкільного віку як здатність до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [1, с. 12].

Визначення «природничо-екологічна компетентність» є розгалуженим та різноаспектним. Дослідженню сутності природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку приділяли увагу Г. Беленька, Н. Лисенко Т. Науменко, Н. Онушкевич, І. Сараєва, Н. Роцен (N. Roczen) та інші. Так, на думку Г. Беленької та Т. Науменко природничо-екологічна компетентність виявляється у здатності дітей старшого дошкільного віку, відповідно до власних вікових та індивідуальних можливостей свідомо орієнтуватись та діяти в природному довкіллі [2, с. 29].

«Природничо-екологічна компетентність» дітей старшого дошкільного віку визначається як здатність виявляти ціннісне ставлення до об'єктів живої та неживої природи, розуміння законів природного довкілля та свідомого дотримання правил екологічно-доцільної поведінки [9, с. 27].

Одним із найефективніших методів розвитку природничо-екологічної компетентності є дослідницька діяльність. Діти шостого року життя прагнуть до самостійної дослідницької діяльності із застосуванням різноманітних способів впливу на об'єкти природного довкілля. Під час проведення дослідів вони взаємодіють з різними об'єктами живої та неживої природи, визначають приховані властивості, узагальнюють набутий досвід взаємодії з об'єктами природного довкілля у вигляді висновків [8, с. 17].

Дослідницька діяльність стає способом пізнання довкілля, що сприяє набуттю дітьми знань про властивості та якості його об'єктів, встановленню зв'язків та взаємозалежностей між ними. Під час здійснення дослідів природничого характеру, діти старшого дошкільного віку опановують низкою вмінь, а саме: визначають в природному довкіллі проблеми екологічного характеру, спираючись на власний досвід, висувають припущення щодо вирішення визначеної

проблеми, цілеспрямовано спостерігають за змінами в природі, роблять висновки та на їх основі поліпшують умови для рослинного і тваринного світу. Застосування дослідницької діяльності під час ознайомлення старших дошкільників з природним довкіллям створює передумови для моделювання в свідомості дітей картини світу, що ґрунтується на власних спостереженнях та досвіді встановлення взаємозв'язків та закономірностей [7, с. 68].

Природничо-екологічна компетентність передбачає сформованість у дитини знань про природу, розуміння взаємозв'язків у природному середовищі та усвідомлення необхідності його збереження. Основними складовими цієї компетентності є екологічне мислення; уміння спостерігати та аналізувати природні явища; усвідомлення власного впливу на довкілля; формування екологічно відповідальної поведінки. Педагог відіграє ключову роль у цьому процесі, адже саме він стимулює дітей до дослідницької діяльності. Його завданнями є створення розвивального середовища (екологічні стежки, куточки природи, лабораторії); використання ігрових методів навчання (екологічні квести, інтерактивні ігри, моделювання ситуацій); організація екскурсій до природних об'єктів (парки, лісові зони, ботанічні сади).

Формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку є необхідною складовою їхнього всебічного розвитку [6]. Дослідницька діяльність сприяє поглибленню знань про навколишній світ, розвитку допитливості та відповідальності за природу. Успішність цього процесу значною мірою залежить від правильно організованої роботи педагога та створення належних умов для пізнання природи.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи : старший дошкільний вік: навч-метод. посібник. Київ: Генеза, 2015. 112 с.
3. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог – дошкільник. Київ : Слово, 2018. 399 с.
4. Онушкевич Н. Сучасні педагогічні технології формування

природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Педагогічний процес: теорія і практика. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24398/1/N__Oshurkevych_NDLO_SV_2018_1-2_PPTP.pdf

5. Сараєва І. Сталий розвиток як успішна складова формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти*. 2015. № 6. С. 92-95.

6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К., 1977.

7. Швайко Л. Л. Експериментальна діяльність у ДНЗ. Харків : Основа, 2009. 192 с.

8. Шумей Т. І. Маленькі дослідники. *Палітра педагога*. 2008. № 5. С. 15-18.

9. Roczen N. Environmental competence - The interplay between connection with nature and environmental knowledge in promoting ecological behavior. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/316241566_Environmental_competence_-_The_interplay_between_connection_with_nature_and_environmental_knowledge_in_promoting_ecological_behavior

Самсонова Олена Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
Александрова Наталля Сергіївна,
магістрантка, спеціальності «Дошкільна
освіта» Запорізький національний
університет, Запоріжжя, Україна

ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти одним із актуальних питань є формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку. Перший досвід формування елементарних математичних знань дитина отримує у сім'ї ще у ранньому дитинстві, так, малюк визначає колір предметів, намагається розрізнити їх за формою та розміром, починає орієнтуватись у просторі. Батьки у взаємодії з дітьми мають зацікавлювати дітей до пізнавальної діяльності. Надалі, заклад дошкільної освіти у відповідності до нормативних документів дошкільної освіти здійснює організацію

освітнього процесу у якому дитина набуває знань, вмінь та навичок з логіко-математичного розвитку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що логіко-математична компетентність трактується як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Результатом сформованості зазначеної компетентності є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавального досвіду, що накопичується і використовується у різних видах діяльності [1, с. 10].

Формування означеної компетентності є центром наукових розвідок дослідників О. Антонова, Н. Бібік, О. Пометун, В. Старченко, О. Вільхової. Основоположниками досліджень проблеми формування математичних знань дітей дошкільного віку є відомі науковці А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, В. Кузменко та ін. Науковці зазначають про важливість формування математичних знань дошкільників через ігрову діяльність, у процесі якої у дітей формується самостійність, здатність до пізнавальної активності, можливості вирішення завдань у різних видах діяльності. Формування математичних знань у процесі гри дошкільників висвітлюють у працях науковці В. Данилова, О. Савченко.

На думку Н. Баглаєвої логіко-математична компетентність, це поняття, яке трактується як сукупність базисних характеристик особистості, які сформувались у процесі діяльності дитини. Науковиця вважає, що означена компетентність складається з аспектів: знання, вміння, навички [2, с. 15].

Навчання через гру спрямовано на набуття дитиною досвіду у всіх видах діяльності, тобто дитина засвоює знання через практичний досвід. На сьогодні важливо не тільки надання дітям математичних знань та вмінь, а спрямовувати реалізацію цих знань у діяльності: орієнтуватись у просторі, лічити, вимірювати. Ефективне засвоєння знань відбувається завдяки практичній діяльності.

Компетентнісний підхід забезпечує накопичення дитиною досвіду, завдяки методам, способам, технологіям, що спрямовані на формування означеної компетентності. Компетентнісний підхід має місце у наукових роботах вчених К. Щербакової, О. Брежнєвої, Л.Зайцевої. Саме компетентнісний підхід надає можливість сформувати у дитини необхідні здатності, що передбачені програмою розвитку.

На сьогодні є також актуальним інтегрований підхід до організації освітнього процесу в ЗДО, зокрема, формування логіко-математичної

компетентності дошкільників. У своїх працях І. Бех [3] наголошує, що інтеграція є освітньою перспективою, а поєднання знань є передумовою оптимізації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку. Цей підхід передбачає формування світогляду дитини, реалістичної картини оточуючого довкілля. Так, педагоги мають можливість у різних видах діяльності (спостереження, трудова діяльність, гра, експерименти) удосконалювати та закріплювати знання дітей. Інтегровані заняття за спостереженнями найбільш цікаві дітям дошкільного віку.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає урахування віку дітей їх можливостей у планування роботи, підбору завдань. Цей підхід висвітлює у своїх працях І. Бех [3]. Означений підхід передбачає гуманізацію освітнього процесу, розвиток у дітей креативності, творчості, надання дітям можливості вибору та аргументування власної думки. Індивідуальний підхід до дитини, урахування її інтересів, талантів зумовлює підвищення інтересу дитини до пізнавальної діяльності.

Індивідуально-диференційований підхід має за мету запровадження диференціації у математичному навчанні дошкільників. З урахуванням принципів доступності та науковості (як загальнопедагогічного принципу) вихователь має забезпечити рівень надання дітям матеріалу враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості.

Цей підхід включає такі елементи:

- врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- систематична діагностика рівня знань дошкільників з метою правильного, доцільного підбору матеріалу логіко-математичного розвитку;
- підбір різнорівневих вправ з урахуванням рівня знань дітей та інтелектуального розвитку дошкільників;
- урахування гендерних ознак та особливостей дітей дошкільного віку в організації різних видів діяльності та підбору завдань, ігор, вправ;
- надання вихователем допомоги дитині, забезпечення опимального дозування її у співпраці з дитиною.

Соціокультурний підхід передбачає формування цілісної картини світу у дітей дошкільного віку. У цьому підході також необхідно забезпечити соціальну активність дошкільників (з однолітками дорослими) у різних видах діяльності. Працюючи у парі чи команді дитина може краще засвоїти знання, швидше знайти вихід із ситуації, подолати певні виклики.

Вище представлені підходи формування логіко-математичної

компетентності дошкільників забезпечують ефективність означеного процесу, відповідність сучасним тенденціям освіти.

У програмах розвитку дітей дошкільного віку зазначені вимоги до організації логіко-математичної діяльності дітей, основні завдання показники сформованості означеної компетентності.

Завдання формування логіко-математичної компетентності дошкільників окреслені у наукових розвідках Л. Зайцевої [5]. Основними завданнями формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку вчена вважає:

- розвиток кмітливості, винахідливості дошкільників;
- формування вміння доказово аргументувати свою думку;
- розвиток ініціативності дитини;
- формування бажання і готовності до навчання у школі, продовження засвоєння математичних знань;
- формування вміння дошкільників аналізувати власну діяльність (на занятті, іграх, та ін).

Вирішення цих завдань з формування логіко-математичної компетентності дошкільників зумовить ефективне засвоєння знань дітьми, розвиток особистості дитини.

Зміст формування логіко-математичної компетентності визначено у програмах розвитку дітей дошкільного віку. Освітня програма «Дитина» визначає перелік питань які відіграють важливу роль у математичній освіті дошкільників [4].

1. Створення умов для забезпечення формування логіко-математичної компетентності дошкільників, роль вихователя в означеному процесі.

2. Основним є процес пізнавальної, логіко-математичної діяльності дошкільників (результат другорядно).

3. Логічний аспект має бути поєднаний із математичним [4].

У Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку зазначено необхідність щодо створення умов для сенсорного та логіко-математичного розвитку дітей. Цей процес суттєво впливає загалом на пізнавальний розвиток дошкільників [6].

Отже, аналіз досліджень та публікацій, робіт вчених уможливорює зробити висновок, що проблема формування логіко-математичної компетентності актуальна в умовах сьогодення. Спираючись на літературні джерела, нами визначено завдання формування логіко-математичної компетентності, підходи до організації освітнього процесу з дошкільниками.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskylnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29.06.24 р.)

2. Баглаєва Н. І. Індивідуально-диференційований підхід до формування математичних уявлень у дітей шостого року життя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1997. 17 с.

3. Бех. І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–7.

4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В. О. Огневюк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богінч, В. М. Вертутіна (та ін.) ; наук. ред. Г. В. Беленька ; Київ, ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

5. Зайцева Л. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Запоріжжя : СТАТУС, 2021. 296 с.

6. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.

Сас Олена Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

Банашко Аліна Анатоліївна,

заступник директора з навчально-виховної
роботи, Комунальний заклад загальної
середньої освіти «Початкова школа №5
Хмельницької міської ради»

РЕАЛІЗАЦІЯ СЕРЕДОВИЩНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ЗДО

Адаптація дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти (далі ЗДО) є важливою і актуальною проблемою. Від того, як проходить процес адаптації дитини залежить її стан фізичного і психічного здоров'я, її подальший розвиток та соціалізація. І навпаки, стан здоров'я дитини, рівень її розвитку і сформованості певних соціальних навичок виступають умовами в період адаптації.

Важливим акцентом у період адаптації до умов ЗДО дітей

молодшого дошкільного віку є врахування особливостей розвитку дітей 4 року життя. У Законі України Про дошкільну освіту, у шостій статті, вказано, що базові етапи дошкільної освіти визначаються на основі вікової періодизації розвитку дитини, яка охоплює: немовлячий вік, ранній вік, дошкільний вік. Діти молодшого дошкільного віку (від трьох до чотирьох років) – це діти, які перебувають на перехідному етапі від періоду раннього дитинства до періоду дошкільного дитинства. Тому в період адаптації важливо враховувати новоутворення та особливості розвитку дітей цього віку. У комплексних програмах розвитку Дитина (2020), Українське дошкілля (2022) зазначено, що в цей період провідними потребами дитини є активне пізнання оточуючого світу, спілкування, самостійність. Провідною діяльністю є ігрова, яка ще перебуває на етапі переходу від маніпулятивної до рольової. Сприймання виступає провідною функцією у період 4 року життя. Крім того, варто зазначити, що в цей період значно розширюється світогляд дитини, інтенсивного розвитку набуває мовлення дитини, яке пов'язане з її безпосереднім досвідом. Продовжує формуватися система власного «Я», дитина стає самостійною, але для неї важливо як дорослий оцінює її діяльність.

Щодо спілкування дітей 4-го року життя з однолітками, то воно носить переважно (особливо на початку 4-го року життя) ситуативний характер. У дитини ще не має прямої потреби у спілкуванні з однолітком, її потрібно підсилювати певними інтересами, включенням у спільну діяльність, ігри тощо. Діти люблять грати з однолітками, але прагнуть забрати іграшку у свого товариша й вважають, що ця іграшка належить тільки йому. Тобто перевага належить все ж таки предметно-ігровому оточенню перед спілкуванням з однолітками. Зважаючи на такі особливості та потреби дітей важливо організувати роботу з дітьми у адаптаційний період з опорою саме на такі механізми у розвитку дитини, які будуть розвивати інтерес дитини до того середовища у якому вона перебуває.

У сучасній дошкільній педагогіці актуальності набуває таке поняття як середовищний підхід. Відповідно до цього підходу, середовище розглядається як засіб виховання і як технологія опосередкованого управління (через середовище) процесом формування і розвитку дитини, а не просто як умова чи фактор. Авторами підручника Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі [1], А. М. Богуш та Н.В. Гавриш, поняття середовище розглядається як сукупність умов, що оточують людину та взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. Середовище може бути найближчим (родина, сім'я, родичі, друзі), далеким (суспільний устрій), зовнішнє, внутрішнє, пасивне, активне,

актуальне, розвивальне [1].

Досліджуючи проблему середовищного підходу, В. Мелешко [4], зазначає, що середовищний підхід є тим поштовхом, який стимулює до відкриття певного продукту чи знаходження чогось нового. Тобто освітнє середовище закладу дошкільної освіти важливо організувати таким чином, щоб під його впливом дитина навчалася активно взаємодіяти в будь-якому соціальному просторі, засвоювала соціальні норми поведінки та взаємодії, а це в свою чергу сприяло формуванню соціально-мовленнєвої особистості.

Здійснивши ретроспективний аналіз проблеми впливу освітнього середовища на розвиток дитини, О. П. Кошіль [3], у своєму дослідженні зазначає, що джерелом знань, соціального досвіду та розвитку дітей дошкільного віку є середовище у якому вона перебуває.

Середовищний підхід полягає у тому, щоб виховувати дітей через те середовище, яке оточує їх як спільність, через організацію сприйняття цього середовища, що удосконалюється самими дітьми за допомогою педагогів, батьків. Саме тому надзвичайно важливою у вирішенні завдання становлення підростаючого покоління стає проблема організації середовища перебування дітей як механізму введення дитини в соціокультурний світ, світ дорослих, і підготовка її як суб'єкта діяльності в цьому світі.

У своїй праці, Н.М Захарова [2], зазначає, що поняття адаптації є міждисциплінарною проблемою і у відповідній науковій галузі вона відрізняється своїм змістом та характером. З позицій філософсько-соціологічного підходу адаптація людини трактується, як явище біологічної, психічної та соціальної природи.

У період адаптації до умов ЗДО молодші дошкільники мають адаптуватися до нових норм і правил життя співжиття, але не всі діти успішно з цим справляються. Важливим питанням у процесі входження малюка в нові умови є те, чи готова дитина до розлучення з матір'ю, до встановлення контактів з новими незнайомими дорослими і дітьми, до прийняття і дотримання соціальних норм і правил поведінки. Тут виникає певна суперечність, адже інколи батьки, віддають дітей у ЗДО саме з метою, щоб там дитину навчили спілкуватися і приймати нові правила чи вимоги. Налагодження стосунків з незнайомими дорослими та однолітками, це ще одна проблема, яка постає перед дитиною під час її входження в новий колектив і сприятливе вирішення цього залежить від близьких дорослих. Батькам слід налаштовувати дитину на те, що вихователі у ЗДО – це дорослі люди, які турбуються про дітей, коли батьки працюють, і, дитина може звернутися до цих дорослих за допомогою за потреби. Налагодження стосунків з однолітками теж може стати психотравмувальним фактором для

дитини. В такому випадку доречним буде застосування середовищного підходу в організації життєдіяльності дітей у групі. За такого підходу діти можуть групуватися у невеликі колективи, за спільними інтересами, вподобаннями, пізнавальними потребами, тимчасовими вподобаннями орієнтуючись на те предметне, розвивальне, соціальне середовище, яке забезпечене у групі.

Організація та проектування освітнього середовища своєрідний розподіл групового приміщення на певні зони («зонування» автор. Н.В. Гавриш), осередки. Зонування приміщення – це поділ простору на окремі функціональні зони. Кожна зона призначена для певної діяльності: відпочинку, роботи, прийому їжі чи зберігання речей. Використовуються різноманітні засоби для зонування, такі як меблі, освітлення, перегородки чи навіть кольорові акценти.

Вдало організоване середовище дає можливість: здійснювати виховання й навчання, орієнтуючись на кожну конкретну особистість; об'єднувати дітей у групи за здібностями та можливостями; заохочувати дітей до різних видів діяльності з використанням різноманітних матеріалів, що сприяє швидшому пізнанню дітьми навколишнього світу.

Усі значущі для дітей фрагменти інтер'єру мають розміщуватися на рівні зросту малят, щоб вони могли їх краще роздивитися і їм було легше діставати все, що може знадобитися для виконання тих чи інших дій. Матеріали, які створюють предметне середовище, мають зберігатися на полицях або в шафах, до яких дитина матиме вільний доступ. Принцип вільного центрування дає змогу займатися одночасно різними видами діяльності за власними бажаннями та інтересами (розглядати ілюстрації, гратися, виконувати вправи тощо), не заважаючи одне одному. Діти також мають змогу за власним вибором переходити від одного виду діяльності до іншого, від спокійних занять до активних. Таким чином, дитина залучається до дослідів з предметами і об'єктами в предметному довір'ї, що сприяє розвитку у неї вмінь і навичок роботи в предметному просторі, засвоює соціальні вміння і навички взаємодії з іншими учасниками соціального середовища.

Таким чином, середовищний підхід дає можливість дітям у період адаптації до умов ЗДО обирати вид діяльності відповідно до інтересів та вподобань, об'єднуватися з однолітками для спільної діяльності або діяльності поруч, тим самим відволікатися від стресових переживань та хвилювань. Освітній простір сучасного закладу дошкільної освіти слід розглядати як площину, на якій повинно відбуватися формування стосунків однолітків у дитячому співтоваристві.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручн. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 408 с.
2. Захарова Н. М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: монограф. / Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. 218 с.
3. Кошіль О. П. освітнє середовище і розвиток дитини: ретроспективний аналіз / збірн. наук.пр. Педагогічні науки. Вип. LXXVIII. Том 1. 2017. С. 25–29.
4. Мелешко В. Середовищний підхід: досвід експериментальної роботи у сільській школі // Рідна шк. 2008. № 1/2. С. 24–27.
5. Руденко Ю. А. Середовищний підхід у підготовці майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям / збірн. наук. пр. за матеріал. Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю Університету Ушинського «Психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти», Одеса. 2022 (6 червня). С. 83–87.

Селікова Яна Сергіївна,

аспірантка кафедри

дошкільної педагогіки і психології,

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

Науковий керівник:

Тітаренко Світлана Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

**ІНТЕГРАЦІЯ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Програми соціально-емоційного навчання для дітей дошкільного віку розробляються і впроваджуються в освітню практику у багатьох країнах ЄС, США та світу. До науково-обґрунтованих можна віднести програми: «Неймовірні роки» (Incredible Years), «Веселі друзі» (Fun friends), «Я можу вирішити проблему» (I Can Problem Solve), «Дошкільні стежини» (Preschool PATHS) та ін [3, с.73].

Під час створення програм соціально-емоційного навчання

науковці використовують сучасні теоретичні моделі нейронауки. Наприклад, у програмі Preschool PATHS («Дошкільні стежини») була використана модель ABCD. Модель ABCD відмарковує розвиток інтеграції афектів, мови емоцій, когнітивного розуміння та поведінкових проявів дітей дошкільного віку. Афективно-поведінково-когнітивно-динамічна модель розвитку ABCD, на якій базується програма Preschool PATHS, була створена у США науковцями М.Грінбергом, М. Спельцем, К. Куше у 90-х роках 20 століття. Ідея моделі полягає у тому, що емоційний розвиток первує у дошкільному дитинстві, тому цю особливість слід враховувати у навчанні дошкільників і пізніше інтегрувати з когнітивним розумінням та навичками саморегуляції [2, с. 69-70].

У США під час реалізації програми Preschool PATHS було проведено 3 рандомізованих дослідження, які дозволили визначити ефективність даної програми. До позитивних результатів слід віднести покращення соціальної поведінки дітей дошкільного віку, формування у них навичок розрізнення та регуляції емоцій, вирішення проблем під час спілкування [4, с. 47].

У країнах ЄС програма Preschool PATHS впроваджувалася у Великій Британії (2011-2012 рр.) та у Хорватії (2016 р.). Під час реалізації програми Preschool PATHS у Великій Британії науковці С. Хьюз та Т. Клайн звернули увагу на позитивні ефекти під час участі у програмі дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. У дошкільників з ООП покращилися навички уваги, саморегуляції та соціальної поведінки. У свою чергу дослідники вказали, що для вразливих категорій дітей з ООП під час створення програм соціально-емоційного навчання необхідно враховувати особливості таких здобувачів освіти. Це стосується змісту і методики навчання дітей дошкільного віку з ООП, зокрема має бути більш деталізована презентація нових навчальних матеріалів, уповільнений темп їх подачі, частіші повторення, менша тривалість занять, перерви на відпочинок та ін. [3, с. 79-81].

Найчастіше проблеми прояву тривожності, агресивності у поведінці, гіперактивність, різні форми дитячої нервовості (страхи, неврози) мають діти з психофізичними проблемами розвитку, тобто діти з ООП [1, с. 13-14].

Ми цілком погоджуємося з британськими науковцями і вважаємо за доцільне враховувати психофізичні особливості дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами у процесі впровадження програм соціально-емоційного навчання. Соціально-емоційне навчання дітей дошкільного віку з ООП має компенсувати брак соціально-емоційних навичок щодо налагодження позитивних

стосунків та сприятиме подоланню проблемної поведінки. Для дошкільників з ООП мають бути розроблені універсальні програми соціально-емоційного навчання, які передбачають специфіку освітнього процесу в інклюзивній освіті.

Отже, при створенні програм соціально-емоційного навчання для дітей дошкільного віку слід інтегрувати їх зміст, враховувати своєрідність проведення занять для різних категорій дошкільників, а саме для здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Волік Н. Окремі аспекти роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка»*, 2020. Том 162 №6, с. 13-17.
2. Chi-Ming Kam, Greenberg, M. T., & Kusché, C. A. Sustained Effects of the PATHS Curriculum on the Social and Psychological Adjustment of Children in Special Education. *Journal of emotional and behavioral disorders*. 2004, vol.12, no.2, pages 66-78.
3. Hughes C., Cline T. An Evaluation of the Preschool PATHS Curriculum on the Development of Preschool Children. *Educational Psychology in Practice*, 2015, v31, n1, pp.73-85.
4. Mihica J., Novaka M., Basicb J. and Robert L. Nix. Promoting Social and Emotional Competencies among Young Children in Croatia with Preschool PATHS. *The International Journal of Emotional Education*. Vol.8, no.2, 2016, pp. 45-59.

Сігінішина Ірина Анатоліївна,

вихователь Хмельницького закладу
дошкільної освіти №55 «Намистинка»,
м. Хмельницький, Україна

ІГРОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів розвитку особистості в сучасному суспільстві. Особливо важливою є його роль у дошкільному віці, коли формуються базові уявлення про світ, суспільство та культуру. Одним із найефективніших засобів виховання дітей є гра, яка є природною діяльністю малюків.

Саме через гру можна передати національні традиції, культурні цінності та сформувати почуття патріотизму.

Ігрова культура охоплює систему традицій, цінностей, норм, які проявляються у різних формах дитячих ігор. Вона відображає особливості суспільного життя, етнічні та культурні особливості народу, що передаються від покоління до покоління. Гра як феномен культури відіграє важливу роль у формуванні соціальних навичок, моральних орієнтирів та емоційного розвитку дітей. Саме через гру дитина не лише засвоює певні знання, але й отримує досвід комунікації, взаємодії, розвиває емпатію, почуття відповідальності, співчуття, вміння працювати в колективі [2].

З раннього дитинства гра стає важливим інструментом пізнання світу та самовираження. У процесі ігрової діяльності дитина вчиться розрізняти добро і зло, аналізувати свої дії та їхні наслідки, приймати рішення. Гра дозволяє розвинути уяву, креативність, когнітивні здібності, стимулює розвиток мови та мислення. Особливо важливу роль у вихованні дітей відіграють народні та традиційні ігри, які формують національну ідентичність, сприяють збереженню культурної спадщини та вихованню патріотизму.

У дошкільному віці гра є провідним видом діяльності, що забезпечує соціалізацію дитини, її інтеграцію в культуру суспільства. Через ігрові ситуації дитина вчиться моделювати різні життєві обставини, приміряти на себе різні соціальні ролі: громадянина, захисника, трудівника, дослідника. Такі ігри допомагають формувати відповідальне ставлення до навколишнього світу, вчать основам моралі та етики, сприяють усвідомленню суспільних норм і правил [5].

Крім того, значення гри у вихованні дітей дошкільного віку підтверджують сучасні психологічні та педагогічні дослідження. Гра є основним засобом емоційного розвантаження та гармонійного розвитку особистості. Завдяки різним видам ігор – сюжетно-рольовим, рухливим, дидактичним, настільним – розвиваються не лише психічні процеси, а й фізичне здоров'я дітей, їхня координація, увага та пам'ять.

Важливу роль у вихованні ігрової культури відіграють дорослі: вихователі, батьки, педагоги. Вони не лише організовують ігровий процес, а й активно беруть у ньому участь, спрямовуючи дітей, стимулюючи їхню пізнавальну активність та творчу ініціативу. Таким чином, ігрова культура є невід'ємним елементом освітнього процесу, що сприяє гармонійному розвитку дошкільника, формуванню його особистісних якостей, моральних цінностей та соціальних навичок [3].

Національно-патріотичне виховання є важливим елементом формування свідомого громадянина, який усвідомлює свою приналежність до української нації, поважає її традиції, культуру та

історію. Воно спрямоване на виховання любові до рідного краю, відповідальності за його майбутнє та формування активної громадянської позиції.

З огляду на особливості дошкільного віку, патріотичне виховання має здійснюватися в ігровій, доступній формі, використовуючи різні методи і засоби, що дозволяють дітям краще засвоювати знання про свою країну, її історію та культуру. Це виховання має кілька основних напрямків:

Формування любові до рідного краю, його природи та культури

З перших років життя важливо розвивати у дітей почуття приналежності до своєї Батьківщини, починаючи з найближчого середовища – родини, закладу дошкільної освіти, рідного міста чи села. Цього можна досягнути шляхом:

Ознайомлення з природним багатством рідного краю – екскурсії на природу, спостереження за змінами в навколишньому середовищі, догляд за рослинами та тваринами. Це допомагає дітям відчувати відповідальність за збереження природи та розвиває екологічну свідомість.

Вивчення традиційних ремесел і знайомство з фольклором – участь у майстер-класах з виготовлення народних виробів (наприклад, ляльки-мотанки, розпис писанок), знайомство з народними піснями, казками, легендами. Через такі активності діти не лише засвоюють національні традиції, а й розвивають естетичний смак і дрібну моторику.

Використання тематичних ігор – сюжетно-рольові ігри про життя козаків, народні забави, театралізовані постановки казок про рідний край сприяють глибшому розумінню національної культури.

Виховання поваги до народних традицій, звичаїв, символів державності

Щоб змалку закласти в дитині усвідомлення власної національної ідентичності, важливо знайомити її з традиціями та звичаями українського народу через різноманітні заходи:

Знайомство з обрядами та народними святами – святкування Різдва, Великодня, Івана Купала, Дня Незалежності України в закладі дошкільної освіти дозволяє дітям відчувати радість спільного святкування, дізнатися про культурні особливості цих подій. Важливим методом є організація тематичних занять, де діти можуть розігрувати сценки народних обрядів, співати колядки, щедрівки, розписувати писанки тощо.

Вивчення державних символів – прапора, герба, гімну. Важливо пояснювати їх значення у доступній для дітей формі, використовуючи казки, пісні, вірші. Наприклад, можна створити інтерактивну гру, де

діти самостійно складають прапор із різнокольорових частин чи виготовляють аплікацію тризуба.

Використання народних ігор – «Подоланочка», «Гуси-лебеді», «Котик і мишка», які не лише сприяють фізичному розвитку, а й навчають дітей моральним цінностям, виховують почуття єдності та взаємопідтримки.

Залучення до святкування національних свят, знайомство з історичними подіями та видатними особистостями

Дітям змалку важливо прищеплювати гордість за свою країну та її досягнення, знайомлячи їх з історією України через цікаві та доступні форми роботи:

Проведення занять, присвячених історичним подіям – розповіді про Київську Русь, козаків, відомих діячів, таких як Тарас Шевченко, Леся Українка, Богдан Хмельницький. У дошкільному віці важливо подавати історичний матеріал у казковій формі, використовуючи ілюстрації, мультфільми, театралізовані вистави.

Виготовлення національної символіки – разом із дітьми можна створювати прапорці, вінки, вишиванки з паперу, що допомагає їм запам'ятати важливі символи країни.

Розвиток громадянської відповідальності

Одним із ключових завдань національно-патріотичного виховання є формування активної громадянської позиції. Це можна реалізувати через:

Виховання почуття відповідальності за спільну справу – участь у спільному догляді за територією закладу дошкільної освіти, висаджуванні дерев, виготовленні годівниць для птахів. Такі активності формують у дітей розуміння, що кожен може зробити внесок у добробут своєї громади.

Приклад дорослих – вихователі та батьки мають демонструвати активну громадянську позицію, показуючи дітям приклад любові до Батьківщини через участь у благодійних ініціативах, громадських заходах [5].

Формування національно-патріотичних почуттів у дошкільному віці є важливим завданням освітнього процесу, оскільки саме в цей період закладаються основи любові до рідного краю, національної ідентичності, усвідомлення своєї належності до народу. Одним із найбільш ефективних засобів розвитку патріотизму є використання ігрових методів, адже гра – це природна діяльність дитини, яка сприяє засвоєнню нових знань і соціальних норм у ненав'язливій, цікавій формі.

Ігрові методи дозволяють дітям не лише дізнаватися про національні традиції, історію, культуру, а й відчувати себе їх частиною,

переживати емоційний зв'язок із рідним краєм. У процесі гри діти вчаться взаємодіяти з однолітками, засвоюють цінності спільної праці, справедливості, чесності, поваги до старших [1].

Розглянемо основні види ігор, які сприяють розвитку патріотичних почуттів у дошкільнят:

Народні ігри як засіб ознайомлення з національною культурою

Народні ігри є носіями традиційної культури, вони передають поколінням особливості національного характеру, виховують фізичну спритність, комунікативні навички та взаємодопомогу. Такі ігри дозволяють дітям відчувати зв'язок із предками, відкрити для себе багатий світ українських традицій.

Приклади народних ігор:

«Горобчик і кіт» – сприяє розвитку спритності, координації, уваги.

«Котилася торба» – навчає дітей злагодженій роботі у колективі, розвиває пам'ять та мовлення.

«Гуси-лебеді» – формує витривалість, швидкість реакції, навички тактичного мислення.

Такі ігри допомагають дітям не лише розвивати фізичні та соціальні навички, а й знайомлять їх із національними образами, народною творчістю, ритмікою та музикою.

Рольові ігри як спосіб засвоєння традиційних ремесел та соціальних моделей

Рольові ігри дозволяють дітям уявити себе представниками різних соціальних груп, відтворюючи побут, звичаї та культурні особливості українського народу. Такі ігри сприяють розвитку уяви, емоційної виразності, вміння взаємодіяти з іншими.

Приклади рольових ігор:

«Козаки» – допомагає дітям зрозуміти історичну роль козацтва, його чесноти: сміливість, взаємодопомогу, честь.

«Українське село» – знайомить дітей із традиційними сільськими ремеслами, побутом, важливістю праці.

«Лікарня» – дає змогу дітям відчувати себе захисниками здоров'я, вчить піклуванню про інших.

Ці ігри формують у дітей уявлення про національні традиції, цінності, повагу до культурної спадщини.

Театралізовані ігри як спосіб формування моральних якостей та емоційного зв'язку з культурною спадщиною

Театралізовані ігри є ефективним методом виховання патріотизму, оскільки вони дозволяють дітям перевтілюватися у персонажів народних казок, легенд, історичних подій. Це не лише сприяє розвитку мовлення та артистичних здібностей, а й допомагає

засвоювати моральні принципи та усвідомлювати цінність культурної спадщини.

Приклади театралізованих ігор:

Інсценізація українських народних казок («Котигорошко», «Івасик-Телесик», «Рукавичка») допомагає дітям зрозуміти моральні цінності української культури – чесність, сміливість, взаємодопомогу.

Постановка колядок та щедрівок під час зимових свят занурює дітей у традиційну святкову атмосферу.

Розігрування сценок з історичного життя українців (наприклад, про козаків чи традиційне весілля) сприяє пізнанню історичних фактів у цікавій формі.

Такі ігри допомагають дітям не просто запам'ятати культурні особливості, а й емоційно їх прожити, що значно підсилює виховний ефект.

Сюжетно-рольові ігри як спосіб моделювання культурних та історичних ситуацій

Сюжетно-рольові ігри дозволяють дітям відтворювати реальні події та традиції, моделюючи ситуації, які знайомлять їх із культурним середовищем.

Приклади сюжетно-рольових ігор:

«Український ярмарок» – діти розігрують сценки торгівлі на ярмарку, дізнаються про народні ремесла, традиції спілкування, особливості національного одягу та музики.

«Козацька рада» – допомагає дітям уявити, як ухвалювалися важливі рішення у козацькі часи, навчає дискусії, співпраці.

«Українська господа» – діти приміряють на себе ролі членів традиційної української родини, виконуючи хатні обов'язки, доглядаючи за домашніми тваринами [3].

Такі ігри дають змогу дітям інтегрувати культурні знання в реальне життя, вчать працювати в команді, взаємодіяти, приймати рішення.

Ігрові методи є потужним інструментом формування патріотизму у дошкільному віці, оскільки вони дозволяють дитині у доступній формі засвоювати національні цінності, традиції та історію. Народні, рольові, театралізовані та сюжетно-рольові ігри сприяють емоційному залученню дитини, розвивають її соціальні навички, формують почуття гордості за свою культуру.

Через гру діти не просто отримують інформацію, а й засвоюють її на глибшому рівні, що сприяє свідомому становленню їхньої громадянської позиції у майбутньому. Саме тому використання ігрових методів має стати невід'ємною частиною освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, сприяючи гармонійному розвитку маленьких

громадян своєї країни.

Гра є невід'ємною частиною освітнього процесу в дошкільному віці, адже саме через неї дитина пізнає світ, набуває соціальних навичок та засвоює культурні цінності. Використання гри у національно-патріотичному вихованні дозволяє сформувати у дитини почуття гордості за свою країну, розуміння її традицій та історії, а також закладає основи громадянської відповідальності [4].

Щоб гра дійсно сприяла патріотичному вихованню, необхідно правильно організувати її проведення, враховуючи вікові особливості дітей, їхні інтереси та можливості. Використання традиційних народних ігор, елементів фольклору, театралізованих сценки та інтерактивних заходів допомагає зробити цей процес ефективним і захопливим.

Важливо враховувати психологічні та фізичні особливості дітей різного віку, адже від цього залежить ефективність засвоєння матеріалу та рівень залученості у гру.

Молодший дошкільний вік (3-4 роки). У цьому віці діти тільки починають усвідомлювати навколишній світ, тому важливо використовувати прості народні ігри, пальчикові забави, короткі казки з національними мотивами. Приклади: «Лисичка-сестричка», «Зайчикова хатка», «Котигорошко».

Середній дошкільний вік (4-5 років). Діти починають активно взаємодіяти один з одним, тому підходять рольові ігри, ігри-змагання, інтерактивні заняття. Приклади: «Козацькі розваги», «Український ярмарок», «Хто швидше знайде символи України?».

Старший дошкільний вік (5-6 років). Діти вже можуть сприймати складніші ігрові сюжети, тому корисно залучати їх до театралізованих постановок, історичних ігор, інсценізацій. Приклади: «Козак – герой», «Мандрівка Україною», «Відгадай історичного героя» [3].

Для занурення дітей у культуру важливо створювати відповідне ігрове середовище, яке допоможе їм наочно ознайомитися з національними традиціями та звичаями.

Куточок української хати: містить вишиті рушники, глиняний посуд, дерев'яні ложки, народний одяг, макети старовинних предметів побуту.

Міні-музей народної творчості: виставка виробів народного мистецтва, де діти можуть самостійно виготовляти писанки, ляльки-мотанки, витинанки.

Козацький стан: атрибути козацького побуту (булави, прапори, шаблі), тематичні костюми, що використовуються для сюжетно-рольових ігор.

Такі зони стимулюють пізнавальний інтерес дітей, роблять процес

навчання більш захопливим та практичним [5].

Фольклор – це один із найважливіших засобів формування патріотичних почуттів, адже він передає багатий досвід поколінь, вчить мудрості, поваги до традицій та рідної мови.

Казки та легенди допомагають дітям засвоювати поняття добра і зла, розуміти героїчні вчинки та моральні цінності. Приклади: «Котигорошко», «Про дівчину-Україну», «Легенда про Київ».

Народні пісні та колискові формують емоційний зв'язок із національною культурою, розвивають музичний слух та мовлення. Приклади: «Ой у лузі червона калина», «Несе Галя воду».

Прислів'я та приказки знайомлять дітей із народною мудрістю, навчають правильним моделям поведінки. Приклади: «Без верби і калини нема України», «Хто за рідний край стоїть, той сили набирається».

Такі елементи народної творчості не лише розширюють кругозір дитини, а й формують її національну свідомість.

Спільна діяльність із дорослими допомагає дітям відчувати важливість національних традицій, сприяє залученню батьків до освітнього процесу та зміцненню родинних зв'язків.

Театралізовані постановки українських казок та історичних легенд. Діти разом із вихователями та батьками можуть інсценізувати уривки з народних казок або легенд.

Святкування народних свят у форматі ігор. Наприклад, «Свято Козацтва», «Українські вечорниці», «Різдвяний вертеп».

Флешмоби та інтерактивні ігри. Наприклад, гра «Відшукай символи України», під час якої діти шукають зображення герба, прапора, козака, калини тощо.

Спільні заходи дозволяють дітям краще зрозуміти культурні цінності, розвивають їхню соціальну активність і сприяють вихованню відповідального ставлення до традицій своєї країни [2].

Гра є потужним засобом національно-патріотичного виховання дошкільнят. Правильний підбір ігор відповідно до віку, створення тематичних ігрових зон, використання фольклору та залучення батьків до ігрових заходів сприяє ефективному формуванню у дітей любові до Батьківщини, поваги до її культури та історії.

Організація ігрової діяльності має бути комплексною та системною, охоплювати різні аспекти національного виховання – від знайомства з народними традиціями до розігрування історичних сценек.

Ігрова культура є потужним засобом національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Вона дозволяє передати культурні та моральні цінності в доступній, цікавій формі, що сприяє ефективному

засвоєнню знань та формуванню патріотичних почуттів. Використання народних, сюжетно-рольових та театралізованих ігор допомагає виховувати майбутніх громадян, які усвідомлюють свою приналежність до нації та готові дбати про її розвиток.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. 4-те вид. доопрац. і допов. Х. : Ранок, 2013. 192с. (серія «Сучасна дошкільна освіта»)
2. Верховинець В. М. Весняночка. К.: Музична Україна, 1989. 98с.
3. Ладивір С. О. Виховання гуманних почуттів у дітей. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168с. (Серія «Дитина замовляє розвиток»)
4. Матвієнко П. Живодайні джерела патріотизму. *Дошкільне виховання*. 2001. № 8. С. 8-9.
5. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Метод. посібн. / Н. Гавриш, О. Брежнєва, І. Кіндрат, О. Рейпольська; за заг. ред. О. Брежнєвої. К.: ВД «Слово», 2015. 176с.

Слісарчук Дарія,

здобувачка освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ОСНОВНІ ДЕФІНІЦІЇ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Кожна особистість, як стверджують наукові дослідження психологів, педагогів, практиків, є унікальна за своєю природою, починаючись проявлятися від самого народження. І ця неповторність саме проявляється у своєму індивідуальному підході до виконання певних рухів, дій, висловів тощо. Незаперечно стверджуємо, що це вже є прояв творчості.

Творчі здібності – це далеко не новий предмет дослідження. Проблема людських здібностей викликала величезний інтерес людей в усі часи. Однак у минулому у суспільства не виникало особливої потреби в оволодінні творчості людей. Таланти з'являлися як би самі собою, стихійно створювали шедеври літератури і мистецтва: робили наукові відкриття, винаходили, задовольняючи тим самим потреби розвивається людської культури. У наш час ситуація корінним чином

змінилася. Життя в епоху науково-технічного прогресу стає все різноманітніше і складніше. І вона вимагає від людини не шаблонних, звичних дій, а рухливості, гнучкості мислення, швидкої орієнтації і адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення великих і малих проблем. Якщо врахувати той факт, що частка розумової праці майже у всіх професіях постійно росте, а все більша частина виконавської діяльності перекладається на машини, то стає очевидним, що творчі здібності людини слід визнати найістотнішою частиною його інтелекту і завдання їх розвитку – однієї з найважливіших завдань у вихованні сучасної людини. Адже всі культурні цінності, накопичені людством – результат творчої діяльності людей. І те, наскільки просунеться вперед людське суспільство в майбутньому, буде визначатися творчим потенціалом підростаючого покоління [2].

Проблемою розвитку творчих здібностей дітей займалися і зараз займаються такі науковці, як : В.Бенера, Л.Виготський, М.Марусинець, В.Моляко, Л.Мотозюк, Л. Онофрійчук, А.Петровський, Г.Рего, М.Савченко та інш. Нас цікавить саме проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, але не за традиційними підходами, а за використанням інноваційних.

Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей багато в чому буде визначатися тим змістом, який ми будемо вкладати в це поняття. Дуже часто в повсякденній свідомості творчі здібності ототожнюються із здібностями до різних видів художньої діяльності, з умінням гарно малювати, складати вірші, писати музику.

Вочевидь, що розглядається нами поняття тісно пов'язане з поняттям «творчість», «творча діяльність». Під творчою діяльністю ми розуміємо таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове - будь це предмет зовнішнього світу або побудова мислення, приводить до нових знань про світ, або почуття, що відбиває нове ставлення до дійсності [1].

Якщо уважно розглянути поведінку людини, його діяльність у будь-якій галузі, то можна виділити два основних види вчинків. Одні дії людини можна назвати відтворюють або репродуктивними. Такий вид діяльності тісно пов'язаний з нашою пам'яттю і його суть полягає в тому, що людина відтворює або повторює вже раніше створені і вироблені прийоми поведінки та дії. Крім репродуктивної діяльності в поведінці людини присутній творча діяльність, результатом якої є не відтворення були в її досвіді вражень або дій, а створення нових образів або дій. В основі цього виду діяльності лежать творчі здібності [3].

Таким чином, у найзагальнішому вигляді визначення творчих здібностей виглядає наступним чином. Творчі здібності – це індивідуальні особливості якості людини, які визначають успішність

виконання ним творчої діяльності різного роду.

Так як елемент творчості може бути присутнім в будь-якому виді людської діяльності, то справедливо говорити не тільки про художні творчих здібностях, але і про технічні творчих здібностях, про математичні творчих здібностях.

У дослідженні буде розглянута проблема розвитку універсальних творчих здібностей, які необхідні для успішного здійснення будь-якого виду творчої діяльності, не залежно від того наукова вона, художня, технічна.

Говорячи про формування здібностей, необхідно зупинитися на питанні про те, коли, з якого віку слід розвивати творчі здібності дітей. Психологи називають різні терміни від півтора до п'яти років. Також існує гіпотеза, що розвивати творчі здібності необхідно з самого раннього віку. Ця гіпотеза знаходить підтвердження в фізіології [1].

Справа в тому, що мозок дитини особливо швидко росте, і «дозріває» в перші роки життя. Це дозрівання, тобто зростання кількості клітин мозку і анатомічних зв'язків між ними залежить як від різноманіття та інтенсивності роботи вже існуючих структур, так і від того, наскільки стимулюється середовищем утворення нових. Цей період «дозрівання» є час найвищої чутливості і пластичності до зовнішніх умов, час найвищих і найширших можливостей для розвитку. Це найсприятливіший період для початку розвитку всього різноманіття людських здібностей. Але в дитини починають розвиватися тільки ті здібності, для розвитку яких є стимули й умови до «моменту» цього дозрівання. Чим сприятливіші умови, чим ближче вони до оптимальних, тим успішніше починається розвиток. Якщо дозрівання і початок функціонування (розвитку) збігаються за часом, йдуть синхронно, а умови сприятливі, то розвиток йде легко – за найвищим з можливих прискорень. Розвиток може досягти найбільшої висоти, і дитина може стати здібних, талановитих і геніальним [3].

Проте можливості розвитку здібностей, досягнувши максимуму в «момент» дозрівання, не залишаються незмінними. Якщо ці можливості не використовуються, то є відповідні здібності не розвиваються, не функціонують, якщо дитина не займається необхідними видами діяльності, то ці можливості починають втрачатися, деградувати і тим швидше, чим слабкіше функціонування. Це згасання можливостей до розвитку – незворотний процес. Окремі психологи і педагоги протягом багатьох років займаються проблемою розвитку творчих здібностей дітей. Це явище названо – НУВЕРС (Необоротне Згасання Можливостей Ефективного Розвитку Здібностей). Вони вважають, що НУВЕРС особливо негативно впливає на розвиток творчих здібностей. Розрив у часі між моментом

дозрівання структур, необхідних формування творчих здібностей і початком цілеспрямованого розвитку цих здібностей веде до серйозного ускладнення їх розвитку, уповільнює його темпи і веде до зниження кінцевого рівня розвитку творчих здібностей. Саме незворотність процесу деградації можливостей розвитку породило думку про уродженості творчих здібностей, тому що зазвичай ніхто не підозрює, що у дошкільному віці були упущені можливості ефективного розвитку творчих здібностей. І мала кількість у суспільстві людей з високим творчим потенціалом пояснюється тим, що в дитинстві лише дуже небагато опинилися в умовах, що сприяють розвитку їх творчих здібностей [3].

З психологічної точки зору дошкільне дитинство є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці діти надзвичайно допитливі, у них є величезне бажання пізнавати навколишній світ. І батьки заохочуючи допитливість, повідомляючи дітям знання, залучаючи їх у різні види діяльності, сприяють розширенню дитячого досвіду. А накопичення досвіду і знань – це необхідна передумова для майбутньої творчої діяльності. Крім того, мислення дошкільнят більш вільно, ніж мислення більш дорослих дітей. Воно ще не задоволене догмами та стереотипами, воно більш незалежно. А це якість необхідно всіляко розвивати. Дошкільне дитинство також є сензитивним періодом для розвитку творчої уяви.

З усього вище сказаного можна зробити висновок, що дошкільний вік, дає прекрасні можливості для розвитку здібностей до творчості. І від того, наскільки були використані ці можливості, багато в чому буде залежати творчий потенціал дорослої людини.

Як доводить нам аналіз результатів досліджень, творчі здібності являють собою сплав багатьох якостей. І питання про компоненти творчого потенціалу людини залишається досі відкритим, хоча зараз існує кілька гіпотез, що стосуються цієї проблеми. Багато психологів пов'язують здатності до творчої діяльності, перш за все, з особливостями мислення. Зокрема, відомий американський психолог Гілфорд, що займався проблемами людського інтелекту встановив, що творчим особистостям властиве так зване дивергентне мислення. Люди, що володіють таким типом мислення, при вирішенні якої-небудь проблеми не концентрують всі свої зусилля на знаходження єдино правильного рішення, а починають шукати рішення з усіх можливих напрямках з тим, щоб розглянути якомога більше варіантів. Такі люди схильні утворювати нові комбінації з елементів, які більшість людей знають і використовують тільки певним чином, або формувати зв'язку між двома елементами, які не мають на перший погляд нічого спільного [3].

Список використаних джерел

1. Біленька Н.М. Формування якостей творчої особистості у дошкільників. *Обдарована дитина*. 2016. № 9. С.22-27.
2. Дабіжа Л. Розвивати творчий потенціал. *Дошкільне виховання*. 2020. № 2. С. 10-11.
3. Моляко В.О. Психологія творчості та обдарованості: нові рубежі теорії і практики. *Обдарована дитина*. 2017. № 7. С.2-3.

Слободянюк Катерина,

здобувачка освіти спеціальності 073
Менеджмент Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія

Кутова Світлана Олександрівна,

завідувач кафедри, кандидат педагогічних
наук, доцент Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Національно-патріотичне виховання є важливою складовою сучасної освітньої системи, яка набуває особливого значення в умовах суспільно-політичних викликів, зокрема під час війни. В Україні, де нині триває боротьба за незалежність і територіальну цілісність, питання формування патріотизму у підростаючого покоління стає першочерговим завданням. Виховання любові до Батьківщини, поваги до її історії, культури та традицій має починатися з раннього дитинства, коли у дітей формується світогляд і моральні орієнтири. Саме в цей період відбувається закладення основних цінностей, що визначатимуть ставлення до власної країни протягом усього життя [2, с. 36].

Дошкільний вік є часом активного розвитку емоційної сфери, пізнавальних процесів і соціальної взаємодії. Діти цього віку відкриті до нових знань, легко засвоюють інформацію та емоційно реагують на навколишній світ. Саме тому важливо використовувати цей період для формування у них почуття гордості за свою країну, її історію та народ. Національно-патріотичне виховання має стати невід'ємною частиною освітнього процесу в дошкільних закладах, оскільки саме тут у дитини формуються перші уявлення про державу, її символи, культурні традиції та героїчні постаті.

В умовах війни патріотичне виховання набуває ще більшої ваги, оскільки воно не лише сприяє розвитку національної свідомості, а й

допомагає дітям зрозуміти важливість єдності, підтримки та спільної боротьби за майбутнє країни. Вивчення української історії, культури та традицій через ігри, казки, пісні, театральні вистави та народні звичаї дозволяє дітям не лише отримувати знання, а й емоційно залучатися до історичного процесу. Такий підхід сприяє не тільки засвоєнню інформації, а й формуванню глибокого емоційного зв'язку з Батьківщиною.

Окрему роль у патріотичному вихованні відіграє святкування державних свят, таких як День Незалежності України, День Героїв, День Соборності та інші пам'ятні дати. Проведення тематичних заходів, під час яких діти знайомляться з державними символами, беруть участь у виконанні патріотичних пісень, виготовляють національну символіку або переглядають вистави, сприяє формуванню відчуття причетності до великої української нації [1, с. 6]. Наприклад, театралізовані виступи, присвячені історичним подіям, допомагають дітям краще зрозуміти значення боротьби за незалежність, а художні майстер-класи, під час яких вони створюють національні обереги, формують відчуття відповідальності за збереження культурної спадщини.

У сучасних умовах важливо використовувати інноваційні методи патріотичного виховання, які дозволяють дітям не просто отримувати знання, а й брати активну участь у суспільних процесах [3, с. 56]. Наприклад, організація благодійних акцій, під час яких діти разом із батьками виготовляють малюнки, листівки чи обереги для військових, дозволяє сформувати у них відчуття вдячності та підтримки захисників України. Такі ініціативи сприяють вихованню відповідальності, взаємопідтримки та усвідомлення значення боротьби за мирне майбутнє.

Особливу роль у формуванні патріотичних почуттів відіграють казки, легенди та оповідання, що розповідають про героїчне минуле нашого народу. Вивчаючи їх, діти не лише отримують перші уявлення про історію своєї країни, а й переймаються її духом, навчаються цінувати мужність, хоробрість та силу духу. Народні пісні, танці та традиційні обряди також є потужним інструментом патріотичного виховання, адже вони передають культурні коди нації та зміцнюють національну ідентичність.

Важливою складовою патріотичного виховання є також психологічна підтримка дітей в умовах війни. Ознайомлення з героїчними сторінками історії, прикладами мужності українських воїнів і громадян сприяє формуванню впевненості у власних силах та почуття єдності. Водночас важливо навчати дітей толерантності, взаємоповаги та вмінню співпереживати, що сприяє гармонійному розвитку особистості та підтриманню емоційного балансу [4, с. 225].

Виховання патріотизму має також охоплювати знання про сучасні досягнення України у сфері науки, культури, спорту та міжнародної дипломатії. Ознайомлення з видатними українськими діячами, які досягли значних успіхів у різних галузях, формує у дітей розуміння, що кожен громадянин може зробити внесок у розвиток своєї країни.

Не менш важливою є роль сім'ї у процесі національно-патріотичного виховання. Саме батьки є першими вихователями, які передають дітям любов до Батьківщини, знайомлять їх із національними традиціями та культурою. Спільне відвідування історичних пам'яток, участь у державних святах, читання книг про українську історію та культуру сприяють формуванню стійких патріотичних переконань. Особливо важливо підтримувати тісний зв'язок між сім'єю та освітніми закладами, адже лише спільними зусиллями можна досягти якісного виховного ефекту.

В умовах війни та післявоєнного відновлення України виховання патріотизму є не лише освітнім завданням, а й важливим суспільним процесом, який сприяє консолідації нації та зміцненню державності. Важливо, щоб кожна дитина з раннього віку усвідомлювала цінність незалежності, силу єдності та значення збереження культурної спадщини. Це не лише допоможе їм вирости відповідальними громадянами, а й сприятиме формуванню сильної, патріотичної та згуртованої нації, яка здатна подолати будь-які виклики.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 2016. № 6. С. 4–8.
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
3. Гавриш Н., Косенчук О. Хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання. Харків: Ранок, 2022. 96 с.
4. Притулик Н.В. Підготовка майбутнього вихователя ДНЗ до роботи з патріотичного виховання дошкільників у процесі опанування етнопедагогіки. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. № 4. С. 220-226.

Смолюк Світлана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
Волинська область, м. Луцьк

**ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА
«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ВИХОВАТЕЛЯ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ» У ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Сучасні умови розвитку освіти висувають нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів, зокрема вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО). Ефективна діяльність вихователя вимагає не лише глибоких теоретичних знань, а й високого рівня психолого-педагогічної компетентності, емоційної стійкості, здатності до конструктивного спілкування та вирішення складних педагогічних ситуацій.

Освітній компонент «Психолого-педагогічний тренінг вихователя закладу дошкільної освіти» в навчальному плані освітнього ступеня «Магістр» представлений як компонент за вільним вибором здобувача вищої освіти, який обирають здобувачі освіти п'ять років поспіль. В чому полягає інтерес здобувачів до вибору даного освітнього компонента? Проаналізуємо мету, завдання, знання та уміння здобувачів освіти, якими вони повинні оволодіти в ході вивчення освітнього компонента.

Мета і завдання освітнього компонента – формування системи знань про засоби та методи реалізації тренінгу як комунікативного методу розвитку особистості; особливостями методичних прийомів тренінгової форми навчання (міні-лекції, психогімнастичні вправи, рольові та ділові ігри, групові дискусії, мозковий штурм, способи зворотнього зв'язку та ін.); самостійному визначенні об'єктивного та суб'єктивного змісту психолого-педагогічного тренінгу; надавати консультативну та організаційну допомогу з питань організації, підготовки та проведення психолого-педагогічного тренінгу різного спрямування; розробці програми тренінгових занять відповідно до існуючих практичних запитів закладу дошкільної освіти з врахуванням особливостей організації тренінгової групи.

Викладання освітнього компонента має свою специфіку, оскільки дисципліна поєднує теоретичні та практичні аспекти підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Основний акцент робиться на розвитку професійних компетентностей, формуванні

психологічної стійкості, комунікативних навичок та здатності до саморефлексії. До основних принципів викладання освітнього компоненту належать: *інтерактивність* – активне залучення студентів у процес навчання через тренінгові методики; *практична спрямованість* – орієнтація на реальні педагогічні ситуації та відпрацювання професійних навичок; *рефлексивність* – аналіз власної поведінки, емоційних реакцій та взаємодії з іншими; *індивідуальний підхід* – врахування особистісних особливостей кожного студента; *безперервний розвиток* – мотивація до самонавчання та вдосконалення професійних умінь.

Узагальнюючи думки більшості науковців психологів-методистів Т. Б. Тарасова зазначає, що викладачеві психологічних дисциплін необхідно: 1) виявляти ставлення студентів до навчальної дисципліни, використовувати різноманітні способи підвищення інтересу до психологічної інформації, показувати її «життєвість»; 2) зміст лекцій і практичних занять максимально підпорядковувати теоретичному розгляданню і практичному вивченню тих особистісних і професійних якостей особистості (зокрема, самих здобувачів), які забезпечують життєву та професійну готовність фахівця; 3) доцільно піддавати психологічному аналізу навчальну діяльність студентів: виявляти навчальну мотивацію та очікування студентів, аналізувати труднощі, які в них виникають, і надавати необхідну допомогу в оволодінні ефективними способами сприйняття і переробки навчальної інформації; 4) стимулювати активну навчальну діяльність здобувачів при вивченні психологічних навчальних дисциплін: впроваджувати методичні прийоми та засоби, що забезпечують усвідомлене сприймання навчального матеріалу, логічне його запам'ятовування і активне самостійне творче мислення; 5) здійснювати невимушений психологічний супровід навчального процесу, що охоплює аналіз поведінки студентів на заняттях, оцінку ступеня втоми, ознак тривожності, на основі чого – оперативне управління негативними психічними станами студентів, їх корекція та профілактика; 6) реалізовувати отримання викладачем якісної інформації від студентів в «каналі зворотнього зв'язку» [3, с. 10]

Волкова Н. П. в своєму дослідженні зазначає, що «тренінги доцільно розглядати у контексті діяльнісного навчання, вони спираються на основні принципи ігрового моделювання (ефекту, вправи, асоціації, спілкування, досягнення очікуваних результатів тощо), а головне, є збалансованими за рахунок традиційних та нетрадиційних імітаційних методів навчання. Доцільність упровадження тренінгів у процес навчання можна пояснити такими виконуваними функціями: *навчальна* – засвоєння дисципліни й

формування необхідних умінь і навичок; *розвивальна* – створення умов для розкриття творчого потенціалу й розвиток індивідуальних здібностей; *мотивувальна* – налаштування на активне навчання й психологічну готовність для засвоєння великих обсягів інформації; *комунікативна* – становлення й розвиток контактів між слухачами, формування прагнення до співпраці з високим рівнем довіри й сприйняттям інших членів команди; *релаксаційна* – зняття емоційного напруження, викликаного навантаженням на нервову систему у процесі інтенсивного навчання» [1, с.126].

Під час тренінгу на занятті широко використовуються методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу. Тренінг включає активні групові методи, які умовно можна об'єднати в три основні блоки.

Перший блок включає дискусійні методи (групова дискусія, розбір випадків з практики, аналіз ситуацій морального вибору та ін.). Другий блок – ігрові методи: дидактичні і творчі ігри, в тому числі ділові (управлінські) ігри, рольові ігри (поведінкове навчання, ігрова психотерапія, психодраматична корекція); контргра (транзактний метод усвідомлення комунікативної поведінки). Третій блок – сенситивний тренінг (тренування міжособистісної чутливості і сприйняття себе як психофізичної єдності) [2, с. 259].

З метою вивчення очікувань здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня, які обирали вибірково дисципліну проводилося опитування на початку та вкінці вивчення освітнього компонента.

Аналізуючи відповіді здобувачів освіти після завершення вивчення освітнього компонента з'ясовано, що здобувачі орієнтовані на вибір даної дисципліни з кількох ключових причин: *висока практична значущість* (дисципліна не лише дає теоретичні знання, а й навчає застосовувати їх у реальних педагогічних ситуаціях. Здобувачі освіти розвивають навички комунікації, управління емоціями та роботи з дітьми, що робить їх більш підготовленими до професійної діяльності); *розвиток емоційного інтелекту та стресостійкості* (робота вихователя ЗДО потребує великої емоційної витривалості. Тренінг допомагає студентам краще розуміти свої емоції, контролювати стресові ситуації та запобігати професійному вигоранню); *покращення навичок комунікації та роботи в команді* (взаємодія з дітьми, батьками та колегами є ключовим аспектом професії вихователя. Студенти навчаються ефективному спілкуванню, вирішенню конфліктів і створенню позитивного педагогічного середовища); *можливість саморозвитку та особистісного зростання* (дисципліна сприяє розвитку рефлексії, самопізнання та вдосконаленню

професійних якостей, що допомагає майбутнім вихователям стати більш впевненими та компетентними фахівцями); *популярність та позитивні відгуки студентів* (якщо дисципліна користується попитом, це означає, що попередні студенти оцінили її користь і відгукуються позитивно. Практичні завдання, інтерактивні методи навчання та реальні кейси роблять курс цікавим і корисним).

Таким чином, викладання дисципліни «Психолого-педагогічний тренінг вихователя закладу дошкільної освіти» орієнтоване на розвиток особистісних і професійних компетентностей, необхідних для ефективної роботи у сфері дошкільної освіти. Здобувачі вищої освіти обирають освітній компонент, тому що вона допомагає їм не лише стати професійно компетентними, а й підготуватися до реальних викликів у професії вихователя ЗДО.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

1. Смолюк С. В. Смолюк С. В. Психолого-педагогічний тренінг як форма підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти / *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*, ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Одеса, 2024. Вип. 75. С. 257–260.

2. Тарасова Т.Б. Проблеми викладання психології як навчальної дисципліни за вибором з циклу загальної підготовки фахівців у вищій школі. Габітус. Науковий журнал № 42, 2022 р. С. 101–107.

Сніцаренко Раїса Дмитрівна,
вихователь закладу дошкільної освіти №29
«Ранкова зірка», м. Хмельницький

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасна освіта дітей дошкільного віку спрямована на всебічний розвиток особистості, у тому числі — на формування мовленнєвої компетентності, яка є базовою основою успішної соціалізації дитини. Розвинені мовленнєві навички визначають здатність дитини ефективно комунікувати, висловлювати власні думки, почуття та емоції, взаємодіяти з іншими членами суспільства. Саме мовлення є одним із головних засобів пізнання світу, самовираження та

встановлення міжособистісних стосунків на ранніх етапах розвитку. Відтак, формування стійких мовленнєвих навичок у дошкільному віці має визначальне значення для подальшої успішної адаптації дитини у школі та соціумі.

З огляду на це, актуальним стає впровадження інтерактивних технологій у практику закладів дошкільної освіти, які створюють умови для активної участі дітей у мовленнєвих взаємодіях. Інтерактивні методи стимулюють пізнавальну активність дошкільників, розвивають їхню ініціативність, креативність та здатність до самостійного висловлювання.

Поняття інтерактивних технологій в освіті розглядається як сукупність методів і прийомів організації активної взаємодії між учасниками освітнього процесу з метою досягнення спільних навчальних цілей [3]. Інтерактивність передбачає рівноправність у спілкуванні, взаємне обмінювання інформацією, ідеями, досвідом, що є особливо важливим для розвитку комунікативних умінь дітей дошкільного віку. У цьому віковому періоді інтерактивна діяльність є не лише прийнятною, а й природною формою пізнання світу й оволодіння основами соціальної взаємодії.

За дослідженнями Савченко О. Я. [6], мовленнєві навички у дітей найбільш успішно формуються через інтерактивні ігри, рольові ситуації, театралізовану діяльність, проєктні технології, обговорення у малих групах, а також через використання цифрових інструментів, таких як інтерактивні дошки, мультимедійні презентації, навчальні застосунки та спеціалізовані мовленнєві програми. Зокрема, рольові та театралізовані ігри сприяють розвитку емоційної виразності мовлення, формують уміння вести діалог, домовлятися та аргументувати свої думки. Проєктна діяльність стимулює активне використання мовлення у процесі планування, обговорення та презентації результатів спільної роботи.

Інтеграція цифрових інструментів в освітній процес відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання, адаптації завдань до рівня розвитку дитини, а також для створення стимулюючого мовленнєвого середовища. Сучасні освітні застосунки дозволяють дітям у захопливій формі розвивати словниковий запас, тренувати правильну вимову, формувати граматичні конструкції та навички зв'язного мовлення.

Таким чином, інтерактивні технології не лише збагачують арсенал педагогічних засобів, але й сприяють ефективному розвитку мовленнєвих компетентностей дошкільників, забезпечуючи їм успішний старт у майбутньому освітньому та соціальному житті.

Серед ефективних інтерактивних методів формування мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку особливе місце займають діалогічні ігри, які стимулюють розвиток умінь ставити запитання, давати розгорнуті й логічні відповіді, розвивати навички слухання і підтримання діалогу. Такі ігри, як «Запитай – відповідай», «Заверши історію», активізують процеси мовленнєвого мислення, вчать дітей ініціювати комунікацію, розширювати тематичний словниковий запас і формувати повноцінні висловлювання у відповідності до мовленнєвих ситуацій.

Інтерактивне читання із застосуванням методу «Читання з передбаченням» є ще одним потужним засобом розвитку мовлення. Така технологія передбачає активну участь дітей у процесі слухання тексту через прогнозування подальших подій за змістом уривка. Це не тільки формує навички зв'язного мовлення, а й розвиває аналітичне мислення, вміння висловлювати припущення, аргументувати свою точку зору, що є базовими передумовами для майбутньої шкільної успішності.

Проектна діяльність також демонструє високу ефективність у розвитку мовленнєвих компетентностей. Під час спільного створення альбомів, казок, міні-презентацій діти активно застосовують мовлення для узгодження своїх дій, розподілу завдань, обговорення ідей та представлення результатів роботи. Такі проекти стимулюють комунікативну активність, розвивають уміння презентувати свої думки перед аудиторією та співпрацювати в колективі.

Інтерактивні театральні постановки, що поєднують вербальні і невербальні засоби комунікації, створюють надзвичайно сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих навичок. Рольові ігри, драматизація казок, інсценізації дозволяють дітям не тільки відпрацьовувати мовленнєві конструкції, а й розвивати емоційно-образну сферу, що є важливим чинником повноцінного мовленнєвого розвитку.

Важливу роль відіграє і використання цифрових ігор та застосунків, орієнтованих на розширення словникового запасу, удосконалення граматичних конструкцій, розвиток навичок правильного мовленнєвого оформлення думки. Як зазначає Мартинюк О. Г., спеціалізовані освітні застосунки, створені для дітей дошкільного віку, забезпечують можливість індивідуалізації мовленнєвого розвитку, стимулюють інтерес до навчання через ігрові механізми та сприяють формуванню позитивної мотивації до використання мовлення у різних комунікативних ситуаціях [5].

Таким чином, інтеграція інтерактивних методів і технологій у мовленнєвий розвиток дошкільників забезпечує створення

комфортного, стимулюючого та розвивального освітнього середовища, що відповідає сучасним вимогам дошкільної освіти та соціальним запитам суспільства.

У своїх дослідженнях Володько О. М. зазначає, що інтерактивні технології сприяють формуванню не тільки мовленнєвих, але й когнітивних навичок, розвивають мислення, уяву та пам'ять дітей. Особливе значення авторка надає мультимедійним технологіям, які, інтегровані у навчальні ситуації, активізують дитячу мовленнєву діяльність через візуалізацію інформації [1].

Куценко В. І. підкреслює важливість адаптації інтерактивних методик до індивідуальних особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами, наголошуючи на необхідності гнучкості під час застосування цифрових платформ для мовленнєвої підтримки [4].

Згідно з висновками Дудник Л. О. інтерактивні технології особливо ефективні у формуванні соціально-комунікативних умінь, оскільки вони стимулюють дітей до взаємодії в групах, вчать слухати співрозмовника, домовлятися та спільно розв'язувати мовленнєві завдання [2].

Попри значний потенціал, впровадження інтерактивних технологій у закладах дошкільної освіти зіштовхуються з низкою об'єктивних труднощів. Однією з основних проблем є недостатнє забезпечення закладів сучасною технікою, що обмежує можливості використання інтерактивних засобів у повсякденній освітній практиці. Значна частина закладів досі використовує застаріле обладнання або зовсім не має доступу до необхідних технологічних ресурсів, що гальмує процес модернізації освітнього середовища.

Ще однією суттєвою перешкодою є низький рівень цифрової грамотності окремих педагогів. Нерідко працівники закладів дошкільної освіти не мають достатніх знань і навичок для ефективного використання інтерактивних технологій у роботі з дітьми, що знижує якість упровадження новітніх освітніх практик. Як зазначає І. М. Шиян, професійна підготовка педагогів до роботи в умовах цифрового освітнього середовища є критично важливою для успішного впровадження інтерактивних методів [6].

Крім того, існує проблема відсутності адаптованих програм і цифрового контенту, орієнтованого на потреби дітей із різними рівнями мовленнєвого розвитку. Бракує спеціалізованих платформ, які б враховували вікові та індивідуальні особливості дошкільників, а також дітей із особливими освітніми потребами.

Незважаючи на ці виклики, перспективи подальшого розвитку інтерактивних технологій у формуванні мовленнєвих навичок дошкільників виглядають обнадійливо. Одним із пріоритетних

напрямів є активна підготовка педагогічних кадрів до використання інтерактивних методик через участь у курсах підвищення кваліфікації, семінарах, тренінгах та онлайн-програмах. Важливо також забезпечити постійне оновлення матеріально-технічної бази закладів дошкільної освіти, створення комфортного й технологічно насиченого освітнього середовища.

Особливу увагу слід приділяти розробці національних цифрових платформ, спрямованих на розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Такі ресурси мають містити інтерактивні завдання, ігри, тренажери, адаптовані до різного рівня мовленнєвої підготовки, а також бути доступними для використання як педагогами, так і батьками в домашніх умовах.

Успішне подолання існуючих викликів сприятиме не лише підвищенню ефективності мовленнєвого розвитку дошкільників, а й загальному вдосконаленню якості дошкільної освіти в Україні.

Інтерактивні технології є потужним інструментом у процесі формування мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку. Вони забезпечують активне залучення дітей до мовленнєвої діяльності, сприяють розвитку комунікативної компетентності та підвищують мотивацію до навчання. Успішне впровадження інтерактивних технологій вимагає комплексного підходу, що включає методичну підготовку педагогів, модернізацію освітнього середовища та підтримку інноваційних практик на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Володько О. М. Цифрові технології в інклюзивному навчанні: стратегії адаптації. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2021. 250 с.
2. Дудник Л. О. Цифрові інструменти для підтримки інклюзивного навчання. Київ: Освітній простір, 2022. 290 с.
3. Козлова О. М. Інклюзивне навчання: теорія, методи, технології. Київ: Академія, 2021. 320 с.
4. Куценко В. І. Цифрові технології в освіті: інклюзивні підходи та інструменти. Харків: Плеяди, 2020. 275 с.
5. Мартинюк О. Г., Гнатюк І. Р. Інклюзивні цифрові платформи та інструменти для навчання дітей з особливими потребами. Київ: Київський університет, 2023. 300 с.
6. Савченко О. Я. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. Київ: Освіта України, 2022. 280 с.

Соловей Юлія Олександрівна,

доктор філософії, доцент, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Саламатіна Марія Віталіївна,

здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна
освіта, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для допомоги дітям з особливими освітніми потребами, особливо дітям з порушеннями мовлення, є актуальною проблемою сучасної педагогіки та навчання дітей з особливими потребами. Це питання стосується необхідності забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особистих особливостей та потреб.

В останні роки дослідники активно вивчають вплив ІКТ на навчання та розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Дослідження Тетяни Бондаренко зокрема розглядає використання ІКТ для забезпечення доступності та розвитку інклюзивної освіти. Автор підкреслює, що ІКТ є ефективним засобом розвитку, виховання та навчання учнів з особливими освітніми потребами, сприяючи їх соціалізації та інтеграції в суспільство [1].

Метою даної статті є аналіз сучасних підходів до використання ІКТ у лікуванні дітей з порушеннями мовлення з метою визначення ефективних методів і засобів та окреслення перспектив подальших досліджень у цьому напрямку.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для допомоги дітям з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями мовлення, є важливим аспектом сучасної корекційної педагогіки. ІКТ надають широкі можливості для персоналізації навчання, мотивації дітей та активізації їх участі в освітньому процесі.

Діти з мовними розладами часто стикаються з труднощами з розвитком мови, що може вплинути на їхні соціальні та академічні навички; ІКТ можуть створити інтерактивне та привабливе навчальне середовище, яке сприяє розвитку усної мови та навичок спілкування. Наприклад, використання мультимедійних презентацій,

інтерактивних ігор, анімаційних зображень може зробити навчання більш цікавим і ефективним [4].

Використання ІКТ у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення має кілька переваг. По-перше, використання ІКТ дозволяє адаптувати навчальні матеріали до потреб окремих дітей, що робить засвоєння знань і навичок більш ефективним. По-друге, використання ІКТ сприяє розвитку комунікативних навичок, що є важливим аспектом соціальних навичок дітей. По-третє, інтерактивні методи навчання, які пропонують ІКТ, роблять процес навчання більш захоплюючим і цікавим для дітей [2].

Однак слід пам'ятати, що ІКТ не замінюють педагогічний процес, а лише доповнюють його. Педагоги відіграють важливу роль у формуванні особистісних якостей дітей, а ІКТ є лише інструментом для підтримки цього процесу [5].

Основними сферами використання ІКТ є:

1. Розвивати навички сприйняття фонем і вимови. Такі професійні курси, як «Живий звук» і «Світ звуків» призначені для формування правильної вимови звуків, розвитку слухового сприйняття і навичок розрізнення звуків. Ці програми надають дітям можливість взаємодіяти та виконувати вправи, які допомагають виправити звуки мови [3].

2. Розширювати словниковий запас і розвивати граматичну будову мовлення. Використання мультимедійних презентацій, електронних підручників та інтерактивних ігор допомагає дітям вивчати нові слова та граматичні структури весело та легко для розуміння. Наприклад, програми, які поєднують текстову, звукову та візуальну інформацію, можуть допомогти краще запам'ятати та зрозуміти матеріал.

3. Розвиток комунікативних навичок. ІКТ пропонують можливість імітувати різні ситуації спілкування за допомогою рольових ігор, віртуального спілкування та інших інтерактивних завдань. Це допомагає дітям розвивати навички спілкування, вміння задавати запитання та відповідати на них, а також здатність розуміти невербальне спілкування.

4. Підвищення навчальної мотивації. Використання комп'ютерних технологій робить процес навчання більш захоплюючим і цікавим для дітей. Інтерактивні завдання, яскрава графіка та звуковий супровід стимулюють інтерес у класі та підвищують активність дітей під час навчального процесу [2].

Використання ІКТ у корекційній роботі дітей з порушенням мовлення вимагає від педагогів високого рівня інформаційно-комунікативних навичок. Педагоги повинні вміти ефективно

використовувати ІКТ у навчальному процесі та адаптувати їх до індивідуальних потреб дітей. Також при виборі та використанні ІКТ важливо враховувати вікові та психологічні особливості дітей.

Очікується подальший розвиток і впровадження ІКТ у корекційну роботу дітей з порушеннями мовлення. Значно підвищити ефективність корекційного навчання може розробка нових програмних засобів, інтерактивних платформ і мобільних додатків. Також важливо дослідити вплив ІКТ на розвиток мовлення дітей з особливими освітніми потребами.

Тому використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми з порушенням мовлення є важливим напрямком сучасної корекційної педагогіки, інформаційно-комунікаційні технології надають широкі можливості для персоналізації навчання, мотивації дітей та активізації їх участі в освітньому процесі. Проте слід пам'ятати, що ІКТ є лише інструментами, які доповнюють процес викладання та навчання, і їх слід використовувати з урахуванням індивідуальних потреб та особливостей дітей.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення доступності і розвитку інклюзивної освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 67, № 5. С. 31. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v67i5.2241> (дата звернення: 15.02.2025).
2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в корекційній роботі з дітьми з особливими потребами. Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр №3» Миколаївської міської ради. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-informacijno-komunikacijnih-tehnologij-v-korekcijnij-roboti-z-ditmi-z-osoblivimi-potrebami-278732.html> (дата звернення: 16.02.2025).
3. Літун Д. І. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у корекційній освіті. Робоча програма. 2017. С. 23.
4. Цимбалюк О. Л. Використання ІКТ у дошкільних навчальних закладах. Педагогічний пошук. 2013. № 3. С. 36-41. URL: <https://vseosvita.ua/library/vykorystannia-informatsiino-komunikativnykh-tekhnologii-u-korektsiinii-roboti-z-ditmy-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-826680.html> (дата звернення: 16.02.2025).
5. Якубова О. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/vykorystannia-informatsiino-komunikatsiinykh-tekhnologii-u-roboti-z-ditmy-doshkilnoho-viku->

[785518.html](#) (дата звернення: 16.02.2025).

Соломнікова Катерина,

здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти кафедри дошкільної
освіти, факультет педагогічної освіти
Київський столичний університет імені
Бориса Грінченка

СЕНСОРНОМОТОРНА СИНХРОНІЗАЦІЯ ЯК ОДНА ІЗ ВАЖЛИВИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ВІДЧУТТЯ РИТМУ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Сенсорна інтеграція являє собою упорядкування відчуттів, які потім будуть певним чином використані. Відчуття дають нам інформацію про фізичний стан нашого тіла та навколишнього середовища. Кожну мілісекунду до нашого мозку надходять незліченні частинки сенсорної інформації – і не лише від очей чи вух, а й від усього тіла. (Джин Айріс) Приблизно до семи років мозок дитини насамперед працює як пристрій для обробки сенсорної інформації. Це означає, що дитина сприймає навколишній світ та предмети і робить висновки про них, ґрунтуючись безпосередньо на відчуттях. Діти раннього віку не мають розвиненого абстрактного мислення і не оперують абстрактними поняттями; вони, головним чином, зайняті і тим, що сприймають речі та рухають своїм тілом відповідно до своїх відчуттів. У дітей раннього віку адаптивні реакції мають швидше м'язову чи рухову природу, аніж ментальну. Тому перші сім років життя називаються періодом сенсомоторного розвитку [4, ст. 5–9].

У порівнянні з великою кількістю досліджень дітей старшого дошкільного віку, існує мало досліджень щодо дітей раннього віку. Частково це пов'язано з труднощами, як маленькі діти та немовлята виконують ритмічні дії, коли їх просять зробити це в експериментальній обстановці, та здатністю незрілої рухової системи виробляти періодичні закономірності, особливо коли дитина знаходиться в процесі вивчення моторних процесів. В результаті дуже важливо, щоб експерименти на цій молодій популяції враховували здатність маленької дитини спонтанно створювати ритм. Щоб максимізувати шанси на спостереження сенсорномоторних процесів у дітей раннього віку, важливо вибрати рухову поведінку, яка досить легка для виконання дитиною або немовлям, щоб була можливість створити ритм, що відповідає слуховому або зоровому ритму, що

використовується в дослідженні. Цікавими є дослідження немовлят віком від 5 місяців, які здатні виробляти спонтанні ритмічні рухи свого тіла у відповідь на музику [5,6], але існує мало доказів того, що вони можуть регулювати темп періодичності руху свого тіла відповідно до темпу музики [3], навіть якщо швидші слухові темпи генерують швидші темпи руху [5]. Іншими словами, збільшення тимчасової частоти слухового стимулу збільшує кількість рухів тіла, але немовлята не можуть синхронізувати сенсорномоторні процеси у цьому контексті.

Щоб збільшити ймовірність виявлення сенсорномоторних процесів у немовлят та маленьких дітей, [1] та [2] протестували ритмічну рухову поведінку, яку легше адаптувати, ніж рух всього тіла – постукування пальцями в ритмі зі слуховим темпом (шуми тварин грають у різних ритмах). Вони виявили, що діти віком від 18 місяців до 4 років могли синхронізувати свої рухи із зовнішнім ритмом лише в тому випадку, якщо часова частота слухового шаблону була близька до спонтанного рухового темпу постукування пальцями, тобто близько 400 мс. Діти, які приймали участь в дослідженні, краще прискорювалися, ніж уповільнювались, а уповільнення було пов'язане з більшою змінною синхронізації, ніж коли слуховий шаблон звучав із прискоренням. Більше того, діти віком до 1 року були більш мінливими у своїй реакції, ніж 4-річні. Однак мінливість між дітьми зростала з віком в результаті більш широкого доступного діапазону темпів. Для більш повного висвітлення сенсомоторних процесів у дітей раннього віку [6] виявили, що соціальний контекст полегшує спільну синхронізацію барабанів у дітей дошкільного віку. Три вікові групи (2,5, 3,5 і 4,5 роки) попросили барабанити на підлоговому барабані однією рукою з двома різними темпами (400 і 600 мс), при цьому кожне завдання було представлено в трьох умовах: (1) соціальний стан з партнером-людиною, який грає на барабанах, (2) аудіовізуальний стан з драм-машиною, і (3) акустичний стан зі звуком барабана, що виходить з динаміка. Діти різного віку синхронізували свої барабани з більшою точністю в соціальному стані, ніж в аудіовізуальному та акустичному стані. Діти віком від 2,5 років відрегулювали свій темп гри на барабанах до 600 мс, ритм, який був поза діапазоном їхнього спонтанного рухового темпу, хоча вони були менш точними, ніж старші діти. Автори прийшли до висновку, що барабанити разом з партнером мотивують дитину синхронізувати свої рухи. Підсумовуючи все вище викладене, що дорослі та діти віком від 5 років можуть точно синхронізувати свій спонтанний темп моторного постукування із зовнішнім слуховим ритмом, якщо ритм знаходиться навколо їх референтного періоду і менше однієї секунди. Діти раннього віку та немовлята чутливі до ритму, тому що вони збільшують рухи свого тіла, слухаючи музичний

шаблон, який прискорюється. Результати досліджень показали, що дітям раннього віку важко синхронізувати свій рух із зовнішнім ритмом, навіть якщо рух такий же простий, як постукування пальцем. Щоб бути успішними в цьому типі завдань, діти віком до 4 років повинні слухати темп, який становить мінімум 20% від їх спонтанного рухового темпу (500 мс при постуванні пальцями [1,2,7]). Ці висновки висвітлюють три важливі моменти. По-перше, необхідно використовувати відповідну рухову поведінку та слуховий темп, щоб максимізувати ймовірність побачити сенсорномоторну синхронізацію у немовлят та маленьких дітей. По-друге, здатність немовлят та маленьких дітей сприймати та виробляти ритми повинна бути вивчена, щоб визначити оптимальні контексти для тестування сенсорномоторної синхронізації на ранньому етапі розвитку. По-третє, незважаючи на обмеження в сенсорномоторній синхронізації, немовлята та діти раннього віку, тим не менш, здатні реагувати на ритми, змінюючи кількість своїх рухів, особливо за рахунок збільшення кількості рухів у відповідь на прискорення темпів. Цей останній результат свідчить про те, що ця кількісна рухова реакція, навіть якщо вона і не ритмічно адаптована, може бути потенційним маркером, якого слід дотримуватися як попередник сенсорномоторної синхронізації у дітей раннього віку.

Список використаних джерел

1. Бобін-Бег, А., і Провасі, Дж. (2005). Дискримінація темпу у дітей віком 3 та 4 роки: показники та поріг. *Курр. Психол. Летт.* 2, 1–14.
2. Бобін-Бег, А., і Провасі, Дж. (2008). Régulation rythmique avant 4 ans?: effet d'un tempo auditif sur le tempo moteur. *L'Année Psychol.* 108, 631–658. doi: 10.4074/S000350330800403X
3. Eerola, T., Luck, G., and Toivianen, P. (2006). «Дослідження тілесної синхронізації дошкільнят з музикою», у матеріалах 9-ї Міжнародної конференції з музичного сприйняття та пізнання, ред. М. Бароні, А. Р. Аддессі, Р. Катерина та М. Коста, Болонья, 472–476.
4. Е. Джин Айрес. Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку. Київ. 2024
5. Зентнер, М., та Ерола, Т. (2010). Ритмічна взаємодія з музикою в дитинстві. *Проц. Натл. Акад. Науковий США* 107, 5768–7573. doi: 10.1073/pnas.1000121107
6. Кіршнер, С., і Томаселло, М. (2009). Спільна барабанна гра: соціальний контекст полегшує синхронізацію у дітей дошкільного віку. *Дж. Досвід Дитячий Психол.* 102, 299–314. doi: 10.1016/j.jesp.2008.07.005
7. Провасі, Дж., і Бобін-Бег, А. (2003). Спонтанний руховий

темп та ритмічна синхронізація у дітей 2 1/2 та 4 років. Інт. Дж. Поведитися. Розробник. 27, 220–231. doi: 10.1080/01650250244000290

Станіславова Наталія Анатоліївна,
вихователь Дунаєвецького Центру розвитку
дитини «Пролісок»

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ НА ЕКОЛОГІЧНІЙ СТЕЖИНІ

Людина – частина природи. Ця добре відома істина, на жаль, не запобігла тим невиправним змінам, які внесло людство у біосферу за рахунок власної діяльності. Втручання у природні процеси, намагання панувати над природою призвело до хімічного, радіоактивного, бактеріологічного забруднення повітря, води, ґрунту, продуктів харчування, що згубно діє на здоров'я людей. Щоб призупинити процес екологічної кризи, потрібно змінити докорінно мислення зростаючого покоління щодо ставлення до природи. І робити це слід розпочинати з дошкільного віку. Адже саме у малюків спілкування з природою проходить найбільш емоційно. Звуки, запахи природи, її різнобарв'я милують дитяче око, змушують зупинятись і дивуватись, захоплюватись і чаруватись. Треба навчити бачити пряму пропорційність між екологією і здоров'ям. Про необхідність виховання емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля, навчання природодоцільній поведінці, дотримання правил природокористування зазначається у Базовому компоненті дошкільної освіти [1, с.6].

Діти завжди і всюди у тій чи іншій формі спілкуються з природою. Набуте в дитинстві вміння бачити, відчувати природу такою, якою вона є насправді, викликає у дітей глибокий інтерес до неї, розширює і поглиблює їхні знання, сприяє формуванню характеру й інтересів.

Отже, одним з найактуальніших завдань педагогів стало екологічне виховання юного покоління [2]. І так важливо, щоб вони змалечку покохали природу в її дивовижному різнобарв'ї та різноманітті, усвідомили непорушні зв'язки між усім живим на землі, відчули себе невід'ємною часткою цієї стрункої і величної системи, цього неоціненного дару, що зветься життям.

Важливою формою екологічної освіти та пропаганди природоохоронних заходів є створення навчальних екологічних стежин, що займають важливе місце в екологічній освіті і формуванні

екологічної культури підростаючого покоління[3].

Екологічні або навчальні стежини є однією з перспективних форм природно-пізнавальної роботи, вони дають можливість дітям і дорослим розширити свої уявлення і знання про природу, побачити незвичайне у звичайному, спонукають до спілкування з природою. Екологічна стежина являє собою унікальну форму поєднання відпочинку і природоохоронної пропаганди[4]. Це своєрідна навчальна лабораторія в природних умовах. Вона доступна в різні пори року. Екостежина є однією з перспективних форм природо-пізнавальної роботи, яка дає можливість дітям, батькам розширити свої уявлення і знання про природу, побачити незвичайне в звичайному, спонукає до спілкування з природою, являється основою екологічної культури дошкільників, дає дітям елементарні знання про природу:

- орієнтування у найближчому природному середовищі;
- усвідомлення життєво необхідних потреб живих істот в умовах існування;
- ознайомлення з елементарними відомостями про взаємозв'язки живої природи, значення її в житті людини.
- виховання дітей у традиції гармонійного співіснування з природою;
- засвоєння дітьми системи знань про природу, виховання гуманного ставлення до природи

Головним завданням створення екологічної стежини є :

- навчити дітей впізнавати в природі вивчені живі об'єкти, бачити ознаки їх пристосування до умов існування, біологічні ритми, пояснювати їх екологічне значення.

Основні функції екологічної стежини:

Розвивальна – формування екологічної свідомості, культури, формування екологічного мислення, як складової загальної культури;

Виховна – залучення дітей до спілкування з природою;

Навчальна – формування в дітей навичок перенесення екологічних знань у реальне життя.

Екологічна компетентність малюка формується під час його безпосереднього спілкування з природою – милуванням, спостереженням трудової та експериментально – дослідницької діяльності впродовж усього дошкільного дитинства [1].

Тому вважаю, що вкрай важливо було створення на території закладу дошкільної освіти екологічної стежини. Для цього є всі умови – облаштовані різноманітні ділянки, насаджені різні породи дерев та види квітів і лікарських рослин.

Формування екологічної свідомості і компетентності – тривалий процес, що передбачає комплексний підхід до виховання, розвитку,

навчання дітей, забезпечення відповідних умов для цього[5]. З цією метою у нашому дошкільному закладі створено еколого – розвивальне середовище - «Екологічна стежина».

Створення екологічної стежини відбувалося такими етапами:

1. Визначили мету .
2. Вибрали місце.
3. Розробили маршрут.
4. Виготовили макет стежини.
5. Склали паспорт на стежину.
6. Поставили завдання, які будемо вирішувати подорожуючи стежиною.

Екологічна стежина є обов'язковим елементом еколого-розвивального предметного середовища дошкільнят[5]. Екологічну стежину можна використовувати в різні пори року.

Основні форми роботи:

- пізнавальні екскурсії,
- спостереження за плодовими, декоративними деревами та ягідними кущами, трав'янистими рослинами;
- за птахами взимку та навесні;
- за комахами-запилювачами на квітниках; дидактичні ігри, конкурси .

Останнім часом я практикую роботу з екологічною стежиною нового типу. Вона являє собою базу для тренування почуттів та навчання дітей і дорослих грамотного спілкування з природою, вчить сприймати її всіма органами чуття, створює умови для релаксації та поліпшує настрій.

Стежка забезпечує можливість ознайомити моїх дітей з довкіллям на основі безпосереднього контакту, залучати їх до особливих видів практичної діяльності. Відчуваючи аромат трав, прохолоду води і сухість піску, прислухатися до співу птахів і шарудіння тварин, вчить краще пізнавати себе та бути відповідальними за власні вчинки.

Все це створює затишний куточок для відпочинку і чуттєвого сприйняття природи, дає можливість доторкнутися до краси і вчить бути відповідальним за неї.

Велика і красива наша Україна! Це земля чарівних пісень і співучих солов'їв, це синь голубих річок і неба голубого вись, це сонце золоте і зелені квітучі сади. Це тихі води, ясні зорі, лани золотої пшениці, під вікнами мальви і чорнобривці, плакучі верби над водою і червона горобина, розкішний вінок з рути і барвінку, м'яти і любистку. Все це - наша Україна!

Серед чудових зелених лугів і квітучих садів на березі тихої і спокійної річки розмістилось наше м. Дунаївці та наш ЦРД «Пролісок».

Кожна дорожка, деревце, колосок, квітка, травичка - невід'ємна частинка природи, який огортає дошкільний заклад.

Отже, вже саме оточення дає багатий матеріал для щоденного спілкування з природою, для проведення різноманітних бесід, спостережень, екскурсій, ігор, на екологічній стежині. Красу природи широко використовую у роботі з дошкільниками, вчу розуміти, любити її. Прагну, щоб кожний вихованець, ставши дорослим, беріг у серці згадку про ніжні дитячі літа.

Організувавши відповідну роботу на екологічній стежині, врахувавши ті знання і вміння, яких діти набули, я поставила перед собою завдання, щоб виховати у дітей любов і бережне ставлення до природи. Методи і форми ознайомлення з природою застосовую різні. Як рекомендує «Українське довілля», спостереження за різними об'єктами, екскурсії, прогулянки, досліді, заняття, ігри тощо [фото 1]. Все це допомагає дитині пізнавати світ, правильно оцінювати його властивості. Прагну навчити вихованців „читати" чудову і прекрасну живу книгу природи, викликати у них бажання пізнавати нове, зрозуміти таємниці і загадки світу, сформувані вміння бачити, чути, спостерігати.

Щоденне спілкування з дітьми вселяє віру у досягненні успіху в екологічному вихованні. Бачу, як діти милуються розмаїттям природи, радіють її красі, виявляють інтерес, бажання більше знати про цей чудовий світ природи. Кожне спостереження, кожна бесіда з дітьми на екологічній стежині, на занятті прищеплює дітям любов і бережне ставлення до природи [фото 2].

Природа – наймогутніший фактор виховання дитини, завдяки якому вона стає розумною, внутрішньо красивою, моральною, доброю і милосердною, непримиримою до зла. Сформуваати екологічну компетентність на доступному для дошкільника рівні, яка стане базовою для подальшої екологічної вихованості, культури особистості, важливо для збереження не тільки оточуючого середовища, а й популяції людини. У дошкільному закладі це має бути один з провідних напрямів виховання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богущ. К.: Видавництво, 2012.
2. Білан О. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів : Каменяр, 1996.
3. Без природи життя неможливе. *Дитячий садок*. №25. 26 липня 2004.
5. Дяченко Т. Мандруємо екологічного стежиною. *Дошкільне*

виховання. №5. 2002.

6. Михайленко О. Екологічною стежиною – у світ природи.
Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009 .

Старовойт Ілона Йосипівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

ВПЛИВ ПРИВ'ЯЗАНOSTІ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Дитячо-батьківські стосунки – це складний психологічний феномен, який є результатом культурно-історичного розвитку людини. Це достатньо мінливе явище, що знаходиться під впливом суспільних норм і цінностей. Стосунки з батьками є фундаментом усіх інших соціальних зв'язків дитини, які їй доведеться встановлювати і створювати. Саме тому вивченню їх психологічного змісту і впливу на процес психічного розвитку дитини присвячено безліч досліджень. Особливості проходження дитиною критичних періодів розвитку залежать від якості системи дитячо-батьківської взаємодії. Сам процес розвитку, поведінка і ставлення батьків є основою, яка лягає в основу внутрішньої позиції дитини, ставлення до світу і до самої себе, що вибудовуються у її свідомості.

Автор теорії прив'язаності, Джон Боулбі, ще в 1950-х роках висловив ідею, що кожна людина від народження має потребу в глибокому емоційному зв'язку з іншою особою. Значний внесок у розвиток цієї теорії зробила Мері Ейнсворт. Вона провела серію експериментів під назвою «Незнайома ситуація», завдяки яким виділила і детально описала три типи прив'язаності дітей до батьків. Згодом Сьюзан Джонсон взяла за основу концепцію прив'язаності Боулбі й розробила емоційно-фокусовану терапію, що спрямована на створення гармонійних стосунків між романтичними партнерами.

Розвиток теорії прив'язаності в Україні також активно досліджується у різних наукових напрямках. Зокрема, такі дослідники, як Є. Фролова, О. Кочарян, М. Такмакова, Б. Дем'яненко, Н. Бойко, Л. Качур, М. Яремчук, А. Холмогорова та інші, зосереджуються у своїх роботах на впливі типів прив'язаності на партнерські та батьківсько-дитячі стосунки. Вони вивчають досвід прив'язаності як ключовий фактор формування подружніх відносин, їхньої якості та задоволеності.

Відповідно до концепції Джона Боулбі, прив'язаність є особливим аспектом взаємин між дитиною та значущим дорослим, що забезпечує дитині почуття безпеки, стабільності й захищеності та сприяє особистісному розвитку. Такий зв'язок із важливим дорослим дозволяє дитині без страху вивчати та пізнавати навколишній світ [3].

Як основу створення безпечної прив'язаності Мері Ейнсворт розглядає чутливість матері до сигналів і потреб дитини. Регулярний досвід реакції матері на повідомлення про потреби дитини – через плач або слова – формує у малюка один із типів прив'язаності: безпечну, унікаючу чи тривожно-амбівалентну. У разі безпечної прив'язаності дитина вільно досліджує нове середовище, адже мати слугує для неї надійною "базою", до якої можна повернутися в разі небезпеки або розпачу за підтримкою та розрадою. Для унікаючого типу прив'язаності характерна відсутність бажання залучати матір до спільної діяльності, низька активність у новій ситуації та зовнішній спокій під час коротких розлук із матір'ю й після її повернення. Тривожно-амбівалентна прив'язаність проявляється через прагнення дитини повністю заволодіти увагою матері в незнайомих обставинах, негативну реакцію на наближення сторонніх, безпорадність у її відсутності, а також одночасне вираження радості та агресії після її повернення.

У дорослому житті неодноразово виникає питання, що саме потрібно дітям для їхнього гармонійного та особистісного розвитку. Важливо не просто шукати відповідь, а намагатися якнайближче наблизитися до дитини, спробувати зрозуміти її почуття та внутрішні переживання. Дитина приходить у цей світ відкритою й вразливою, готовою до пізнання нового. Для неї вся реальність ототожнюється з образом матері – тієї, хто забезпечує найцінніший зв'язок із життям.

Дослідження показало, що, крім задоволення основних життєвих потреб, для розвитку дитини існують інші чинники, не менш важливі для її подальшого життя та здоров'я. На цю тему психолог Еріх Фромм зазначав, що материнська любов – це безумовна підтримка життя дитини та задоволення її потреб. Але ця любов проявляється у двох аспектах: перший охоплює турботу та відповідальність, необхідні для фізичного виживання та розвитку дитини, а другий за межами цих рамок – це здатність надихати дитину любити життя, дарувати відчуття радості від існування та щастя бути собою, хлопчиком чи дівчинкою, у цьому світі [4].

Саме прив'язаність можна визначити як прагнення до емоційної близькості з іншою людиною та бажання зберігати цю близькість протягом усього життя. Глибокі емоційні зв'язки із важливими для нас людьми виступають основним джерелом життєвої енергії. Для дітей це

є базовою життєвою потребою, оскільки такі зв'язки формують у них довіру до світу та сприяють виникненню позитивної самооцінки.

Для кращого розуміння значення теплих стосунків у житті дитини, важливо пам'ятати, що малеча сприймає навколишній світ здебільшого через почуття. Відома американська психотерапевтка Жан Ледлофф у своїй книзі «Як виростити дитину щасливою» зазначала, що дитина є більш чутливою, ніж свідомою. Навіть уві сні воно відчуває власний стан та все, що відбувається навколо, подібно до того, як дорослий, який спить поруч, відчуває присутність іншої людини. Прокинувшись, дитина сприймає світ значно гостріше за дорослого. Її вразливість полягає ще й у тому, що вона не може співвіднести свої переживання з попереднім досвідом. Час для дитини не має значення, тому, перебуваючи поруч з матір'ю, він відчуває абсолютну безпеку. У випадку ж відсутності фізичного контакту дитина страждає і не здатна полегшити цей стан надією, адже її формування тісно пов'язане із розумінням плинності часу. Дитина живе виключно «тут і зараз». Якщо її обіймають – вона щаслива; якщо ж ні – поринає в стан смутку, суму й внутрішньої порожнечі. Ця потреба дитини в прив'язаності виражається не лише в бажанні духовної близькості з дорослими, але й у необхідності фізичного контакту. Їй важливі прояви любові у всіх формах: ніжні слова, лагідний тембр голосу, обійми, дотик теплих рук, поцілунки та теплий погляд [2].

Зазначена теорія особливо актуальна для розуміння стану дітей, які через різні обставини були розлучені з близькими й опинилися в дитячих будинках або інших закладах інституційного догляду. Розлука з батьками глибоко травмує дитину. Спершу вона висловлює протест – плаче, відштовхує будь-яку турботу. Згодом настає період відчаю: дитина затихає, стає замкнутою, пасивною й очевидно впадає в глибокий смуток. Далі вона поступово проходить стадію відчуження: виглядає слухняною й навіть зручною для дорослих. Проте така поведінка приховує серйозні проблеми. У закладах, де персонал перевантажений і змушений приділяти увагу потребам більш активних дітей, «тиха» дитина часто залишається непоміченою. Це лише загострює її психологічний стан.

Зауважимо, що дітям без сформованих прив'язаностей властиві певні риси:

- 1) страх і невпевненість у собі, комплекс неповноцінності та агресія
- 2) схильність до несправедливих звинувачень та приниження інших
- 3) нервові напруження та часті стреси
- 4) відчуття самотності

5) хронічна неуспішність.

Саме втрачаючи важливі зв'язки з близькими людьми, дитина поступово втрачає здатність формувати емоційні прив'язаності. Тому, Джон Боулбі вказував на те, що люди, які не знали любові в дитинстві, нерідко використовують інших у власних інтересах і мають труднощі у створенні довготривалих люблячих стосунків [1]. Сила і якість прив'язаностей значною мірою визначаються поведінкою батьків стосовно дитини. Якщо потреби дитини в любові та емоційному зв'язку з близькими не задовольняються, вся її внутрішня енергія спрямовується на боротьбу з тривогою та спроби пристосуватися до умов емоційного дефіциту. Тому ключовими механізмами забезпечення сталого розвитку сім'ї та її гармонійного функціонування є зміцнення або створення прив'язаностей до значущого дорослого і забезпечення високої якості міжособистісних стосунків між дитиною та батьками.

Теорія прив'язаності докорінно змінила погляд на потреби дитини у її розвитку, адже вона підкреслила, що ці потреби не можна розглядати окремо від людини, яка піклується про дитину та її благополуччя [3].

Таким чином, дитина не здатна повноцінно розвиватися без міцного емоційного зв'язку з одним стабільним дорослим. Сім'я є середовищем, у якому формується ця прив'язаність, і поза її межами створити її надзвичайно складно. Майбутнє дитини – її фізичне і психічне здоров'я, самооцінка, здатність до побудови соціальних зв'язків, формування гармонійної сім'ї – і багато інших важливих аспектів залежать від поведінки близького дорослого в ранньому періоді її життя.

Список використаних джерел

1. Антоненко, І. Проблема психологічної прихильності до організації в колективі закладу освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр.. Запоріжжя, вип. 56-57 (109-110), 2017. С.56–65.
2. Васильченко, О. & Жебчук, І. Прихильність та прохання як засоби психологічного впливу в управлінській діяльності керівника закладу загальної середньої освіти. Психологічний часопис, Т. 5, № 11, 2019. С.297–308.
3. Галушко, Л., & Амурова, Я. Глибинно-психологічні чинники співзалежних стосунків суб'єкта. Наукові записки. Серія: Психологія, (1), 2023. С.14–21.
4. Глушенко, К. Теоретичні засади формування прив'язаності у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Науковий часопис

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць, Випуск 40, 2021. С.113–119.

5. Фролова, Є. Психологічні чинники і динаміка формування стосунків міжособистісної залежності у жінок. (Автореферат дис. канд. психол. наук.) Харків. 2010.

Степанюк Аліна Анатоліївна,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна
освіта

Мусик Олеся Станіславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ІГРОВІ ТА ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування зв'язного мовлення у старшому дошкільному віці є одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти, адже саме на цьому етапі закладаються основи комунікативної компетентності дитини. На думку К.Л. Крутій Зв'язне мовлення визначає здатність дитини логічно, послідовно і граматично правильно висловлювати думки, будувати монологічні й діалогічні висловлювання, що є необхідною передумовою для успішного навчання в школі та ефективної соціалізації у суспільстві [5]. Розвиток цієї мовленнєвої здібності забезпечує не лише засвоєння навчального матеріалу, а й формування мислення, уяви, пам'яті та емоційно-вольової сфери.

У сучасних освітніх реаліях особливої актуальності набуває використання ігрових та інтерактивних методів, які сприяють природній, активній мовленнєвій діяльності дошкільників. Такі методи забезпечують залучення дітей до комунікативної взаємодії в процесі гри, що відповідає їх віковим психологічним особливостям: прагненню до діяльності, потребі у спілкуванні та емоційній виразності. Згідно з дослідженнями О.Г. Мартинюк, інтерактивні технології дозволяють створити умови для ініціативного мовлення, формування у дітей здатності аргументувати свої думки, слухати співрозмовника, адекватно реагувати на його висловлювання [6].

Ігрова форма подачі завдань сприяє зниженню мовленнєвих бар'єрів, активізації творчого потенціалу дитини, стимулює мотивацію до мовленнєвої діяльності. Таким чином, ігрові та інтерактивні методи виступають важливим чинником забезпечення якісного розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, що визначає їхню подальшу успішність у різних сферах життєдіяльності.

Розвиток мовлення у дошкільному віці розглядається як складний і багатокомпонентний процес, що охоплює не лише оволодіння лексико-граматичними засобами, але й формування навичок послідовного, змістовного й логічного висловлення думок, вміння будувати зв'язні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації [2]. Ефективне мовленнєве зростання сприяє розвитку мислення, уяви, пам'яті, що в сукупності забезпечує готовність дитини до подальшого навчання у школі.

Старший дошкільний вік є сензитивним періодом для інтенсивного розвитку зв'язного мовлення, що потребує цілеспрямованої та спеціально організованої педагогічної роботи. Саме в цей період діти виявляють підвищену чутливість до мовних явищ, активне бажання спілкуватися, опановувати різні форми та засоби комунікації. Тому важливо забезпечити умови, в яких мовлення дитини розвивається природно, через активну мовленнєву практику у різних видах діяльності.

За визначенням С.В. Коломінової основними видами зв'язного мовлення у старшому дошкільному віці є діалогічне та монологічне мовлення, кожне з яких вимагає від дитини сформованості певних комунікативних навичок: уміння слухати співрозмовника, адекватно реагувати на його висловлювання, відповідати на запитання, ставити власні запитання, розповідати про власний досвід, описувати події, об'єкти, явища навколишнього світу [4]. Формування таких умінь відбувається поступово, через участь у спеціально організованих мовленнєвих ситуаціях, рольових іграх, інтерактивних завданнях, які стимулюють дітей до активного мовленнєвого самовираження.

На думку К.Л. Крутій особливо важливо забезпечити баланс між мовленнєвим взірцем, який демонструє педагог, та самостійною мовленнєвою діяльністю дитини, оскільки лише в умовах власної мовленнєвої практики розвиваються творчі мовленнєві здібності, індивідуальний стиль комунікації та мовленнєва ініціативність [5].

Таким чином, розвиток зв'язного мовлення у старшому дошкільному віці є багатоаспектним процесом, що передбачає інтеграцію знань про мовні норми, розвиток комунікативної компетентності та стимулювання мовленнєвої активності через організацію інтерактивної освітньої взаємодії.

Ігрова діяльність виступає природною, найбільш органічною формою мовленнєвої активності дитини дошкільного віку. Саме через гру діти найкраще засвоюють мовні зразки, розвивають навички вербальної комунікації та набувають досвіду використання мови в різноманітних ситуаціях. Використання мовленнєвих ігор сприяє не тільки активізації словникового запасу, а й розвитку логічного мислення, уяви, творчих здібностей, а також тренуванню навичок послідовного і зв'язного висловлення думок.

За дослідженнями О.Я. Савченко найбільш ефективними для розвитку зв'язного мовлення є такі види ігор:

- діалогічні ігри («Запитай і відповідай», «Інтерв'ю», «Знайди помилку»), які стимулюють розвиток діалогічного мовлення. У процесі таких ігор діти навчаються правильно формулювати питання і давати змістовні відповіді, підтримувати бесіду, логічно пов'язувати репліки та виявляти мовленнєву ініціативу;

- творчі мовленнєві ігри («Склади казку», «Продовж історію»), що сприяють формуванню навичок побудови логічно вибудованих розповідей. Такі ігри розвивають у дітей уміння будувати сюжетні лінії, дотримуватися послідовності викладу, використовувати багатий і різноманітний словниковий запас;

- рольові ігри («Магазин», «Лікарня», «Перукарня», «Подорож»), які моделюють реальні життєві ситуації і спонукають дітей до активного використання мовлення в контексті певних соціальних ролей. У таких іграх діти навчаються добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, виявляють розуміння норм ввічливості, правил діалогічної взаємодії [7].

Крім того, ефективність мовленнєвих ігор значною мірою залежить від професійної майстерності педагога: його вміння створити мовленнєво збагачене середовище, мотивувати дітей до мовленнєвої активності, забезпечити емоційно сприятливий клімат гри. Як підкреслює К.Л. Крутій, саме гра є тією формою діяльності, де мовлення розвивається не примусово, а в процесі живого, емоційно забарвленого спілкування, що забезпечує його природність і ефективність [5].

Таким чином, ігрові методи виступають потужним інструментом розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку, забезпечуючи гармонійне поєднання навчальних і виховних завдань через залучення дітей до активної, творчої мовленнєвої діяльності.

Інтерактивні технології активно використовуються в сучасній дошкільній освіті як важливий засіб стимулювання комунікативної активності дітей, що сприяє розвитку їхніх мовленнєвих і соціальних навичок [6]. Використання інтерактивних методів допомагає залучити

дітей до активного спілкування, створюючи умови для практичного застосування знань та мовних навичок у різних контекстах. Це дозволяє не лише покращити мовленнєву діяльність, але й сприяє розвитку критичного мислення, креативності та вміння працювати в команді.

До ефективних інтерактивних методів належать:

- інтерактивне читання із залученням методів «передбачення сюжету», «обговорення персонажів», «створення альтернативних кінцівок». Такі методи активізують мислення дітей, стимулюють їхню уяву та сприяють розвитку критичного мислення. Діти вчаться аналізувати прочитане, ставити запитання, висловлювати власні припущення щодо розвитку подій, що сприяє розвитку їхнього зв'язного мовлення і розширює словниковий запас. Наприклад, метод «передбачення сюжету» стимулює дітей висловлювати свої припущення, використовуючи лексичні конструкції, що сприяють розвитку їхніх мовленнєвих умінь;

- проєктна діяльність, яка передбачає спільне створення альбомів, казок, презентацій. Важливим аспектом проєктної діяльності є те, що діти мають можливість працювати разом, обговорюючи ідеї, плануючи етапи роботи і презентуючи результати. Цей метод сприяє розвитку вмінь планувати, організовувати свою діяльність, аргументувати свої думки, обговорювати ідеї та висловлювати думки в логічній послідовності. Проєктна діяльність дає можливість дітям проявити ініціативу, а також закріпити навички спільної роботи в групі;

- театралізовані ігри (інсценізації казок, міні-вистави), які поєднують вербальні та невербальні засоби комунікації. Театралізовані ігри дозволяють дітям не тільки розвивати мовленнєві навички, а й тренувати емоційну виразність, виразну артикуляцію та постановку голосу. Вони також сприяють розвитку навичок взаємодії з іншими дітьми, а також дають можливість вивчати соціальні ролі та ситуації, що може бути корисним для розвитку соціальних навичок і вмінь дітей.

Дослідниця О.М. Козлова наголошує, що інтерактивні методи навчання дозволяють забезпечити індивідуалізацію мовленнєвого розвитку, оскільки кожна дитина отримує можливість діяти відповідно до власного темпу і рівня підготовки. Цей підхід дає можливість адаптувати навчання до потреб і можливостей кожної дитини, що важливо для ефективного розвитку мовлення в дошкільному віці. Інтерактивні методи також дозволяють забезпечити гнучкість освітнього процесу, залучаючи дітей до активної діяльності, що покращує їхній рівень розвитку і комунікативні здібності [3].

Таким чином, використання інтерактивних методів у дошкільній освіті є важливим засобом для розвитку мовлення, оскільки ці методи забезпечують активне залучення дітей до процесу навчання, сприяють

розвитку їхніх мовленнєвих і соціальних навичок, а також дають можливість для творчої та індивідуальної реалізації кожної дитини в груповому процесі.

Завдяки сучасним цифровим технологіям педагоги мають у своєму розпорядженні широкий спектр інтерактивних програм, ігор та застосунків, які сприяють розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Як зазначає І.П. Білоусова, використання електронних ресурсів не тільки підвищує мотивацію дітей до навчання, але й робить його більш цікавим, доступним і захоплюючим [1]. Цифрові технології дають можливість персоналізувати навчання, забезпечуючи індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її темп і рівень розвитку.

Інтерактивні програми і ресурси дозволяють створювати середовище для активної мовленнєвої діяльності, де діти можуть самостійно або в групах виконувати різноманітні завдання, що сприяють розвитку зв'язного мовлення, лексико-граматичних навичок та комунікативних умінь. Цифрові платформи створюють ілюзію реального взаємодії, заохочуючи дітей до творчої діяльності та сприяючи активному засвоєнню матеріалу. Крім того, використання технологій дозволяє педагогам спостерігати за динамікою розвитку кожної дитини, оцінюючи прогрес у реальному часі.

Популярними серед педагогів є платформи для створення інтерактивних казок, що дозволяють дітям брати участь у створенні сюжетів, змінювати кінцівки історій, що допомагає розвивати фантазію, уяву та мовленнєві навички. Віртуальні картотеки ігор на розвиток мовлення, в свою чергу, дають можливість систематизувати освітній процес, організовуючи ігрову діяльність, що сприяє розвитку словникового запасу, граматичних конструкцій, а також навичок побудови зв'язних висловлювань.

Ще одним важливим інструментом є мультимедійні презентації, які використовуються для розвитку зв'язного мовлення, надаючи дітям можливість взаємодіяти з візуальними та аудіо матеріалами. Вони можуть включати відео, картинки, анімації, що підсилюють вплив навчального матеріалу, покращуючи сприйняття і допомагаючи дітям візуалізувати освітній процес.

За словами дослідників цифрові технології в дошкільній освіті сприяють не лише розвитку мовлення, але й стимулюють розвиток інших важливих компетенцій, таких як критичне мислення, творчість і самовираження [4]. Діти стають більш активними учасниками освітнього процесу, що в свою чергу допомагає їм набувати важливих життєвих навичок, таких як комунікація та співпраця.

Використання цифрових технологій у навчанні має також значний вплив на розвиток мотивації до навчання. Впровадження

інноваційних інструментів і ресурсів допомагає зробити процес навчання більш захоплюючим, що позитивно впливає на бажання дітей вчитися та розвивати свої навички.

Отже, цифрові технології стали важливим і незамінним інструментом у розвитку мовлення дітей дошкільного віку, дозволяючи ефективно поєднувати традиційні методи навчання з новітніми підходами до освіти.

Підводячи підсумок вищесказаного, може стверджувати, що ігрові та інтерактивні методи створюють ефективне розвивальне середовище для формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Використання мовленнєвих ігор, інтерактивного читання, проєктної діяльності та цифрових технологій сприяє розвитку в дітей навичок логічного висловлювання думок, розширення словникового запасу, удосконалення граматичних структур мовлення. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка авторських методичних комплексів з використанням інтерактивних і цифрових технологій у мовленнєвому розвитку дошкільників.

Список використаних джерел

1. Білоусова І. П. Цифрові технології у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2023. № 2(38). С. 25–29.
2. Біляєва О. М. Теоретичні основи розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Київ: Педагогічна думка, 2020. 208 с.
3. Козлова О. М. Інтерактивні технології у розвитку мовленнєвих компетентностей дошкільників. *Педагогічний альманах*. 2021. № 48. С. 119–123.
4. Коломінова С. В. Діалогічне і монологічне мовлення в системі дошкільної освіти. *Проблеми сучасної психології*. 2021. Вип. 54. С. 95–102.
5. Крутій К. Л. Педагогіка гри: розвиток мовлення у старших дошкільників. Миколаїв: Іліон, 2022. 312 с.
6. Мартинюк О. Г. Інтерактивні форми роботи в розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 62. С. 134–138.
7. Савченко О. Я. Мовленнєві ігри як засіб розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Початкова школа*. 2023. № 5. С. 14–17.

Строк Лідія,

здобувачка фахового молодшого бакалавра
спеціальності А2 Дошкільна освіта

Мусик Олеся Станіславівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дидактичні ігри є важливою частиною педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти, оскільки вони сприяють активному розвитку інтелектуальних здібностей дітей через інтерактивне навчання. Вони є ефективним засобом не тільки для розвитку базових когнітивних процесів, таких як пам'ять, увага, сприймання, але й для формування складніших умінь, таких як логічне мислення, здатність до аналізу та синтезу інформації, а також розвиток уяви. Це особливо важливо в старшому дошкільному віці, коли діти переживають період інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей, і тому настає критичний час для підготовки до шкільного навчання [2]. Дидактичні ігри дозволяють дітям отримувати нові знання через практичний досвід, що робить освітній процес більш цікавим і захоплюючим. Окрім того, вони є дієвим засобом для розвитку таких когнітивних процесів, як концентрація уваги, пам'яті, здатність до розпізнавання закономірностей та вирішення проблем. Залучення до таких ігор сприяє розвитку аналітичних і синтетичних навичок, що є важливими елементами інтелектуального розвитку дитини.

Крім того, дидактичні ігри вчать дітей логічно мислити, будувати зв'язні висловлювання, формулювати запитання, проводити аналіз і порівняння об'єктів і явищ. Ігри на класифікацію, категоризацію та порівняння об'єктів допомагають дитині структурувати свої знання і краще орієнтуватися в навколишньому світі. Вони стимулюють активне обговорення, запитунання та логічне осмислення отриманих відомостей, що є важливими передумовами для розвитку критичного мислення.

Значення дидактичних ігор у старшому дошкільному віці полягає також у тому, що саме в цей період у дітей активно формуються базові навички навчальної діяльності, такі як вміння слухати, розуміти

інформацію, аналізувати та передавати її іншими словами. Дидактичні ігри допомагають створити умови для розвитку цих навичок в ігровій доступній для дітей формі.

У цьому віці також активно формується здатність до планування та реалізації своїх дій, що також є важливим компонентом інтелектуального розвитку. За допомогою дидактичних ігор діти вчаться не тільки бути ініціативними та самостійними, але й виявляють здатність до оцінки своїх дій, результатів гри, а також взаємодії з іншими учасниками ігор.

Згідно з дослідженнями, проведеними О.В. Гриценко, дидактичні ігри, які включають елементи творчості, є надзвичайно корисними для розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку [2]. Наприклад, ігри, що вимагають від дітей побудови та представлення історій, розповідей чи рішень проблем, сприяють розвитку не лише їх мовленнєвих, але й когнітивних здібностей. Дітям пропонуються завдання, які вимагають знаходження нестандартних рішень або комбінування різних елементів для досягнення певного результату.

Дидактична гра є однією з найефективніших форм організації навчання в закладах дошкільної освіти, оскільки поєднує елементи гри та навчання, що дозволяє створити сприятливі умови для активної участі дітей в освітньому процесі. Згідно з дослідженнями О.Я. Савченко, дидактичні ігри не лише сприяють розвитку когнітивних процесів, таких як пам'ять, увага, уява та логічне мислення, але й дають можливість дітям освоювати нові знання і навички в процесі інтерактивної діяльності [4]. Вони забезпечують вільну форму засвоєння матеріалу, що дозволяє дітям відчувати себе більш впевнено і зацікавлено в освітньому процесі, без примусу.

Дидактичні ігри активно сприяють розширенню кругозору дітей, формуванню здатності до узагальнення, класифікації, порівняння та аналізу, що є необхідними компонентами для розвитку інтелектуальних здібностей. Наприклад, ігри, які включають категоризацію об'єктів, порівняння їх за різними ознаками чи складання тематичних груп, стимулюють розвиток у дітей логічного мислення та здатності до осмислення інформації [4].

Також Н.І. Петриченко зазначає, що завдяки ігровим методам навчання діти старшого дошкільного віку можуть активно засвоювати знання через практичну діяльність. Ігри дають можливість дітям не лише отримати нову інформацію, але й застосувати її на практиці, що допомагає більш глибоко засвоїти матеріал. Це забезпечує не лише полегшення процесу навчання, але й робить його значно ефективнішим, оскільки кожен етап гри дозволяє закріплювати навички та перевіряти отримані знання на практиці [3].

Особливо важливою є роль дидактичних ігор у розвитку таких когнітивних функцій, як пам'ять і увага, які є ключовими для подальшого навчання. Через ігрові завдання діти активно тренують свою пам'ять, зокрема запам'ятовують послідовність подій або інформацію, яка має відношення до конкретної гри. Крім того, дидактичні ігри сприяють розвитку уваги, оскільки для успішного виконання ігрових завдань дітям необхідно концентруватися на завданні, не відволікаючись на сторонні чинники.

Дидактичні ігри також мають великий потенціал у розвитку творчих здібностей дітей. Як відзначає Н.І. Петриченко, роль ігор полягає в тому, що вони дозволяють дітям проявляти свою уяву та креативність у вирішенні різноманітних задач. Наприклад, ігри на розв'язання проблем або на створення нових образів (рольові ігри, творчі завдання) дозволяють дітям не лише сприймати інформацію, але й активно її обробляти, трансформуючи її в нові, нестандартні форми [3].

Загалом, дидактичні ігри є невід'ємною частиною освітнього процесу старшого дошкільного віку. Вони не лише сприяють розвитку основних когнітивних процесів, але й допомагають дітям формувати необхідні для подальшого навчання навички. Завдяки іграм діти можуть активно включатися у процес навчання, що робить його цікавим, доступним і ефективним.

Існує велика кількість різноманітних форм і видів дидактичних ігор, кожна з яких має свій специфічний вплив на розвиток інтелектуальних здібностей дітей. Кожен вид ігор може бути спрямований на розвиток окремих аспектів пізнавальної діяльності, що є необхідним для підготовки до подальшого навчання. Одним з найбільш популярних видів є ігри на розвиток логічного мислення. Такі ігри, як класифікація, сортування, порівняння та аналіз, сприяють розвитку вміння дітей визначати схожість і відмінність об'єктів, систематизувати інформацію та розвивати вміння класифікувати предмети за певними ознаками [2]. Завдяки таким іграм діти вчаться логічно мислити, формують уявлення про категорії, системи та класи, що є основою для розв'язання більш складних пізнавальних завдань.

Особливо важливими є ігри на розвиток пам'яті та уваги, які сприяють покращенню когнітивних функцій дітей. Наприклад, ігри на запам'ятовування послідовності предметів чи на відтворення знайомих казок. Під час таких ігор діти не лише тренують свою пам'ять, а й розвивають здатність концентрувати увагу, що є важливим для успішного засвоєння нової інформації. Розвиток уваги, зокрема, в умовах гри, дозволяє дітям краще зосереджуватися на завданні, що в свою чергу покращує здатність до навчання та сприймання інформації

[4]. Завдяки таким іграм дітям стає простіше не лише запам'ятовувати матеріал, але й організовувати своє навчання, створюючи логічні зв'язки між окремими елементами інформації.

Крім того, значну роль у розвитку інтелектуальних здібностей дітей відіграють ігри, які стимулюють уяву та творчі здібності. Такі ігри є важливими для старших дошкільників, оскільки вони сприяють формуванню креативного мислення та здатності до вирішення нестандартних задач. Ігри з елементами створення, такі як «Склади казку», «Продовжи історію» чи «Вигадати новий персонаж», розвивають мовленнєву діяльність, вчать дітей вигадувати нові ідеї та використовувати власну уяву для створення розповідей. Це стимулює творчий потенціал, допомагає формувати навички логічної побудови мови та збагачує словниковий запас дітей [3]. Такі ігри не лише активізують мовлення, але й дозволяють дітям краще розуміти структуру казки або історії, формують навички вираження своїх думок та емоцій у вигляді словесних конструкцій.

Загалом, дидактичні ігри є важливим інструментом для розвитку інтелектуальних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють формуванню не лише основних когнітивних навичок, таких як пам'ять, увага, логічне мислення, але й розвивають творчі здібності, уяву та мовлення. Завдяки інтеграції різних видів ігор в освітній процес, діти мають можливість розвиватися всебічно, готуючись до подальших етапів навчання в школі.

Підготовка до шкільного навчання є однією з основних задач дошкільної освіти, оскільки саме в цей період закладаються основи майбутніх навчальних досягнень дитини. У цьому контексті важливу роль відіграють дидактичні ігри, які допомагають створити таку навчальну атмосферу, що сприяє розвитку когнітивних, мовленнєвих і соціальних навичок, необхідних для адаптації до шкільного навчання. Як зазначає О.В. Гриценко, дидактичні ігри мають значний вплив на розвиток інтелектуальних здібностей дітей, зокрема на їх здатність до самостійного мислення, планування, розв'язування завдань і критичного осмислення ситуацій [2].

Однією з ключових переваг дидактичних ігор є те, що вони надають дітям можливість здобувати знання через практичний досвід. У процесі гри діти отримують безпосереднє знайомство з різними видами діяльності, що стимулює розвиток їхнього мислення, зокрема аналітичного, логічного, а також допомагає формувати вміння самостійно організовувати свою діяльність. Вони вчаться планувати, дотримуватися певних правил, працювати з інформацією, розв'язувати конкретні задачі, що є необхідними компонентами майбутнього навчання у школі. Завдяки використанню дидактичних ігор діти

старшого дошкільного віку розвивають важливі навички, такі як уважність, здатність зосереджуватися на завданні, логічне і просторове мислення, а також здатність до ефективної комунікації в групі [4].

Крім того, дидактичні ігри сприяють розвитку навичок саморегуляції у дітей, що є важливим для адаптації до шкільного навчання. Вони допомагають дітям усвідомити важливість правильного виконання завдань, дотримання правил і стратегій, що є необхідними для успішного навчання. Ігри допомагають створювати позитивну мотивацію до навчання, роблячи процес пізнання не тільки ефективним, але й цікавим та привабливим для дітей.

Особливістю дидактичних ігор є те, що вони не лише підготовлюють дітей до академічних викликів, але й формують соціальні навички, важливі для навчання в школі. Діти вчаться працювати в команді, взаємодіяти з іншими, враховувати думки та інтереси своїх однолітків, що є важливим аспектом соціалізації в процесі навчання.

Таким чином, дидактичні ігри виступають важливим інструментом у підготовці дітей до шкільного навчання, оскільки вони формують ключові навички, які стануть основою для успішного переходу до шкільної освіти.

Перспективи розвитку дидактичних ігор у дошкільній освіті значною мірою визначаються інтеграцією новітніх технологій, які відкривають нові можливості для покращення педагогічного процесу. Введення цифрових ресурсів в освітній процес дозволяє не лише урізноманітнити форми взаємодії з дітьми, а й зробити навчання більш інтерактивним, захоплюючим та доступним. Віртуальні ігри, електронні платформи та мобільні додатки здатні суттєво доповнити традиційні методи дидактичних ігор, створюючи інноваційні способи стимулювання інтелектуального розвитку дітей.

Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для розвитку логічного мислення, пам'яті, уваги, а також просторового і критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Наприклад, електронні платформи для розвитку логічних ігор можуть включати різноманітні завдання на класифікацію, порівняння та аналіз, що стимулюють розвиток когнітивних процесів. Діти можуть брати участь у віртуальних іграх, які пропонують їм різноманітні сценарії для розв'язування проблем, що дозволяє їм удосконалювати навички мислення та аналізу в динамічній та цікавій формі [1].

Ще одним важливим аспектом є інтеграція цифрових технологій у навчання через індивідуалізацію підходу до кожної дитини. За допомогою інтерактивних додатків та платформ, діти можуть працювати за своїм власним темпом, що дозволяє уникнути стресу

через порівняння з іншими учасниками освітнього процесу. Це особливо важливо для розвитку впевненості в собі та самостійності в навчанні. Оскільки кожна дитина має свої особливості та потреби в розвитку, інтерактивні ігри дозволяють врахувати індивідуальні темпи засвоєння знань, надаючи можливість працювати з іграми, які найкраще відповідають її рівню розвитку [4].

Також варто зазначити, що використання цифрових технологій дозволяє створювати ігри з елементами доповненої реальності або віртуальної реальності, що надає новий вимір у навчанні. Діти можуть не лише взаємодіяти з об'єктами на екрані, а й бачити, як ці об'єкти змінюються в реальному просторі. Це дозволяє значно підвищити рівень занурення в освітній процес та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Водночас важливо, щоб процес впровадження цифрових технологій в освітній процес був гармонійним і збалансованим. Педагоги повинні враховувати як переваги, так і можливі ризики надмірного використання технологій. Занадто велика кількість часу, проведеного за екранами, може призвести до зниження рівня розвитку соціальних навичок та фізичної активності дітей. Тому інтеграція цифрових ресурсів має бути продумана та доповнювати традиційні методи навчання, а не замінювати їх.

Таким чином, перспективи розвитку дидактичних ігор у дошкільній освіті полягають у вдалому поєднанні традиційних і новітніх технологій, що дозволяє створювати більш ефективні, цікаві та інклюзивні форми навчання для дітей. Це відкриває нові можливості для розвитку когнітивних здібностей дітей і підготовки їх до майбутнього шкільного навчання.

Отже, дидактичні ігри є надзвичайно важливим інструментом для розвитку інтелектуальних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють розвитку логічного мислення, пам'яті, уваги та уяви, а також готують дітей до шкільного навчання. Впровадження інтерактивних і цифрових методів у процес гри дозволяє значно підвищити ефективність навчання та мотивувати дітей до активної діяльності.

Список використаних джерел

1. Білоусова Л. М. Цифрові ресурси в дидактичних іграх для розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей дітей. Сучасна дошкільна освіта. 2023. № 7(19). С. 92-100.
2. Гриценко О. В. Роль дидактичних ігор у розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку. Освітні інновації. 2020. № 4(12). С. 78-85.

3. Петриченко Н. І. Вплив дидактичних ігор на інтелектуальний розвиток старших дошкільників. Психолого-педагогічні дослідження в освіті. 2021. № 3(15). С. 56-63.

4. Савченко О. Я. Дидактичні ігри як засіб розвитку когнітивних здібностей дошкільників. Дошкільна педагогіка. 2022. № 6(20). С. 44-52.

Сущенко Лариса Олександрівна,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету,
доктор педагогічних наук, професор

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення, період кардинальних змін і перетворень у будь-яких сферах, у тому числі й освітній галузі, зростає значущість якісної професійно-педагогічної підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів, здатних до високого рівня організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, забезпеченні повної реалізації навчальних, розвивальних та виховуючих цілей освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Щоб збудити у дітей дошкільного віку допитливість розуму, виховати радість пізнання, сформувати потребу у творчій діяльності, сприяти розвитку їхнього творчого потенціалу, сучасний вихователь закладу дошкільної освіти повинен бути не тільки носієм наукових знань і загальнолюдських духовних цінностей, а й творчою особистістю.

Педагогічна творчість має певні особливості. Вихователь творить на очах десятків дітей і не тоді, коли в нього є натхнення, а тоді, коли цього вимагають обставини, – «тут» і «тепер». Його творчість нерідко імпровізаційна, що вимагає миттєвості перевтілення. Вихователю щодня постійно доводиться мати справу з відомим матеріалом, а захопитися раніш знайомим і звичним дуже важко. Крім того, творчий задум педагога реалізує через власну особистість, тобто, суб'єкт впливу зливається із засобом впливу. Тому особистість вихователя стає «інструментом» творчості. Педагогічна творчість пов'язана з великою психічною напругою, яка відображається на самопочутті вихователя і нерідко характеризується негативними емоціями. Відчуття емоційного дискомфорту не створюють конструктивної поведінки, дезорганізують

діяльність педагога і пригнічують його творчі спонукання. Спостереження свідчать, що надмірна емоційна збудженість і низька емоційна усталеність вихователя призводять до недостатньої витримки в процесі взаємодії, що позначається як на його ставленні до дітей, так і на ставленні до професійної діяльності, в цілому.

У цих умовах зростає необхідність розвинутого педагогічного самовладання, внутрішньої дисципліни, які дають можливість вихователю в необхідний момент підкорити почуття розуму, організувати себе. Це потребує приведення в належний стан «інструменту» педагогічної творчості – психофізичного апарату вихователя, який необхідно зробити здатним у кожен момент здійснювати необхідні дії, створювати творче робоче самопочуття, яке складається із зосередженості уваги, творчої уяви, готовності до імпровізації, породжує бажання нестандартно, творчо діяти.

Досягнення такого оптимального внутрішнього стану вимагає володіння вміннями саморегуляції, яка в психолого-педагогічній літературі визначається як свідомо активність індивіда, спрямована на приведення внутрішніх резервів у відповідність з умовами зовнішнього середовища, як здатність індивіда самостійно забезпечувати адекватність власних дій і вчинків вимогам діяльності.

Важливим питанням у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти постає розвиток їхньої саморегуляції, коли особлива увага має бути звернена на аспекти, найбільш суттєві для творчості. Але, як засвідчили результати проведеного дослідження, найбільш «слабкі» сторони професійної підготовки майбутнього вихователя – це вміння емоційно-образного сприйняття, переживання і перевтілення, здатність до імпровізації, творчої уяви та уваги.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити систему способів управління емоційною і поведінковою саморегуляцією: способи виховання доброзичливості і оптимізму; способи контролю за діяльністю організму; аутогенне тренування. Так, перша група способів пов'язана з вихованням педагогічної спрямованості особистості вихователя в цілому, його установок, ціннісних орієнтацій, формуванням особистісних професійно значимих якостей: доброзичливості, впевненості в собі, душевної рівноваги, педагогічної пильності, емоційної чутливості, почуття відповідальності, прагнення до адекватної самооцінки. Важливими є способи управління собою, які засновані на вольовому регулюванні психічного стану, що вимагає розвинутої уяви та органів почуття. Зняти психічне напруження, що виникає стихійно, допомагає довільне направлення свідомості на будь-яку діяльність, досягаючи за допомогою відключення, переключення, відвернення уваги.

Спосіб переключення – це вольове регулювання негативного емоційного стану. Кращим засобом тут може виступати захоплююча справа, далека, від об'єкту, який викликав негативні емоції. Ефективними способами, які приводять до розрядки, є бібліотерапія (спосіб управління психічним станом шляхом читання художньої літератури), музикотерапія (зняття напруги за допомогою музики), трудотерапія (включення в активну трудову діяльність). Позитивні результати дає такий спосіб як імітаційна гра – програвання суб'єктом ролі такої людини, якою йому хотілося б бути.

Виходячи з положення про єдність внутрішнього (психічного) і зовнішнього (фізичного) у структурі особистості, багато дослідників при визначенні саморегуляції вважають важливою умовою творчого самопочуття м'язову свободу, яка виражена у зниженні м'язового тону і сприяє спокійному емоційному стану. Практика свідчить, що м'язові напруження, які виникають як результат зосередженості довільної уваги та волі, на здійсненні тих рухів, які у реальному житті відбуваються автоматично, впливають на емоційний стан.

Слід зазначити, що способом, за допомогою якого здійснюється комплексне регулювання психофізичного стану, є аутогенне тренування, яке передбачає оволодіння уміннями входити в стан релаксації (фізичного і психічного спокою). Дослідження доводять, що ефективність оволодіння уміннями саморегуляції забезпечується індивідуальним підходом (роботу за індивідуальними картками-завданнями з вправами тренувального характеру, аналіз діяльності кожного студента на занятті, поради-рекомендації стосовно подальшої роботи над розвитком сформованих умінь та ін.). Важливим у методиці розвитку умінь внутрішньої техніки виступає постійне отримання студентом інформації про те, як він діє, розвивається і яких результатів досягає на кожному із етапів навчання. Це має забезпечуватися наявністю зворотного зв'язку, механізм якого дає можливість кожному своєчасно корегувати саморозвиток і більш результативно будувати процес становлення внутрішньої техніки, особливо, коли йдеться про усунення певних стереотипів.

Так, закріплення і удосконалення умінь може здійснюватись в умовах реального освітнього процесу, зокрема в період виробничої (педагогічної) практики. У процесі самоаналізу майбутній вихователь має з'ясувати причини виникнення негативних емоційних станів та нейтралізувати їх шляхом використання різноманітних засобів саморегуляції.

Підсумовуючи, зазначимо: основна ідея педагогічної системи розвитку готовності майбутніх вихователів до саморегуляції у професійній діяльності полягає у формуванні комплексу

взаємопов'язаних компонентів. Ці компоненти зорієнтовані на цілеспрямований та послідовний вплив на особистість педагога за допомогою змісту, форм, методів, психолого-педагогічних умов освітнього процесу. Вектором цього впливу є формування особистісних якостей, дидактичних та технологічних компетентностей у майбутніх педагогів з метою саморегуляції змісту, процесу і результатів їхньої педагогічної діяльності, а також обумовлюють психологічну позицію, спрямовану на співвіднесення себе, можливостей свого «Я» з вимогами обставин освітньої діяльності.

Доведено, що систематична цілеспрямована робота із розвитку умінь саморегуляції майбутніх вихователів допомагає їм управляти власними психічними станами і поведінкою, оптимально, швидко й ефективно діяти в складних професійних ситуаціях; прогнозувати можливі результати педагогічного впливу на дітей та створювати доцільні, позитивно насичені взаємовідносини в тріаді «вихователь-дитина-батьки», без чого творча праця педагога є неможливою.

Список використаних джерел

1. Дурманенко О. Л. Формування творчості майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. Академічні студії. Серія «Педагогіка», 2022. 2(4), 73-78.
2. Іваненко Б. Саморегуляція особистості : навч. посіб. / Богдана Іваненко. Київ : [ФОП Ямчинський О.В.], 2020. 133 с.

Тарасюк Ірина Миколаївна,
вчитель-дефектолог закладу дошкільної
освіти № 38 «Світанок» м. Хмельницького

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Про розвиток дрібної моторики говорилося багато. Але чомусь усі акцентують увагу на тому, що дитині це знадобиться тільки для того, щоб потім красиво писати. Але ж писати – це ще так не скоро! До того, як дитина піде до школи, мине шість років! Тоді чому люди вигадали знамениту пальчикові ігри «Сорока-Ворона», «Дружна сімейка» тощо – для зовсім, маленьких дітей.

Тому що дрібна моторика – важлива складова розвитку мовлення. А говорити дитина починає значно раніше. І вдосконалення мовлення саме в шість років уже завершується. Тому впевнено можна стверджувати, що первинне значення пальчикових ігор – саме

розвиток мовлення. Зарядка для пальчиків щодо важливості анітрохи не поступається гімнастиці, артикуляції. Взаємозв'язок пальчиків і письма очевидний: потрібно навчитися тримати ручку, плавно виводити великі та маленькі завитки [1].

Відомо, що за все, що ми вміємо робити, відповідає головний мозок. У ньому є багато частин, багато зон, кожна з яких відіграє свою певну роль. У нашому організмі все взаємопов'язано. Якщо людина займається плаванням, вона розвиває м'язи плечового поясу, діафрагмальне дихання, збільшує об'єм легенів, зміцнює серцевий м'яз, удосконалює теплообмін. Таким чином один вид діяльності одночасно впливає на опорно-руховий апарат, серцево-судинну і дихальну системи. Цей приклад яскравий, зрозумілий, оскільки він стосується м'язів.

Головний мозок – ділянка, що недостатньо вивчена, але вчені довели, що його мовленнєвий центр впритул примикає до ділянки мозку, що відповідає за дрібну моторику. Тому, стимулюючи один центр, розвиваємо інший. У правильності цього висловлювання можна переконатися, перевіривши моторику у дітей, які погано говорять, і навпаки, вивчивши мовлення тих, у кого недостатньо розвинена дрібна моторика (загальна моторика при цьому може бути не порушена) [1].

Отже, коли і з чого починати? Відповідь дуже коротка і дуже проста: якомога раніше і з найпримітивнішого. Можливо, ані мами, ані бабусі ніколи не замислювалися над тим, що вони на підсвідомому рівні з перших днів життя малюка починають розвивати рухи його ручок. Пригадайте, коли він був зовсім крихітним, у нього був добре розвинений хапальний рефлекс. Ручки завжди затиснуті в кулачки. Хіба ви не намагалися їх розтиснути? Адже це вже перша, найдоступніша для його віку вправа! Перше підстригання нігтиків – цей процес також проводиться досить-таки рано, тому що багато дітей народжуються не тільки з довгими, але і навіть уже поламаними нігтиками, що розшарувалися. Для того щоб здійснити цю складну процедуру, мама тривалий час тримає у руках кожен пальчик, тим самим масажуючи його подушечку.

На другому місяці життя дитина починає концентрувати свою увагу на якомусь предметі. Чіпкість її пальчиків ще не зникла, отже, можна спробувати дати до рук який-небудь предмет. Пам'ятайте, у такому віці важливо, щоб це було доступно (зручний розмір, форма, гігієнічність).

У три місяці з'являється інтерес до маминого обличчя. Обмацуючи ніс, щоки, губи, дитина торкається різних за твердістю предметів. Перехід від твердого до м'якого і, навпаки, намагання вщипнути – усе це теж розвиток моторики пальчиків [2].

А ось і перша гімнастика «Ось цей пальчик». Говоримо і торкаємося пальчиків малюка. Посміхайтесь у цей момент, говоріть ласкавим голосом, тоді дитина відчує інтерес до цієї гри і незабаром винагородить вас першим у своєму житті словом: «Агу!»

Потім малюк «знаходить» свою другу ручку і починає її обмацувати. Якщо мама у цей момент поруч, що перше спадає їй на думку?

Ладусі-ладусі, де були? У бабусі...

Що робимо? Плескаємо в долоні. Навіщо? Для того щоб показати малюкові, що у нього є дві ручки, що вони однакові, що вони можуть одна одної торкатися, у момент плескання відбувається напруження всіх м'язів долонь. А ще вчимося тримати долоньки розтуленими, допомагаючи хапальному рефлексу з'являтися тільки тоді, коли це потрібно.

Сорока-білобока кашку готувала, діток годувала...

Під час промовляння цієї потішки мама ознайомлює дитину з тим, що на ручці є пальчики, що кожний із них уміє згинатися і розгинатися.

Найскладніших рухів за точністю і тонкістю вимагає від дитини аркуш паперу. Починаємо з того, що даємо дитині тільки фарби. Нехай залишить відбитки пальчиків на папері. Потім пропонуємо і пензлик. Завдання обирайте відповідно до віку: від простого – черкати пензликом по аркушу паперу – до розфарбовування картинок. Фарби і пензлик – найлегший інструмент для пальчиків у малюванні, тому що залишити відбиток фарбою можна, не докладаючи особливих зусиль. Важче малювати фломастером, а ще важче – олівцем. Це зовсім не означає, що у два роки дитина повинна малювати тільки фарбами, а в п'ять – тільки олівцями. Доступним має бути все. Просто, якщо у трирічного бракує терпіння розфарбувати картинку олівцями, пам'ятайте, що це нормально, і запропонуйте натомість щось інше. Якщо ж шестирічна дитина не тримала в руках олівця – потрібно наполягати на цьому. Але тільки не замість усього іншого! Така категоричність знеохотить малювати взагалі. Потрібно пояснити привілеї олівця: не слід чекати, поки підсохне (на відміну від фарб), кольори можна змішувати (на відміну від фломастерів) [2].

Як часто батьки скаржаться, що їхні діти рвуть книги, журнали. А ви замислювалися над тим, яка злагоджена робота пальчиків повинна це виконати? Деякі діти і в чотири роки не вміють рвати папір. Не залишайте в доступній для дитини зоні важливі для вас книги, газети. Залиште в полі її зору декілька аркушів чистого паперу і підгляньте, з яким задоволенням вона з ним розправлятиметься: м'ятиме, рватиме, розкидатиме – максимум задоволення і, повірте, користі. А якщо

малюк ще допоможе потім усе це зібрати (а це дуже складно для зовсім неслухняних пальчиків), то нічого страшного в цьому немає. Головне, щоб не намагався куштувати – для цього мама повинна перебувати поруч.

Нашийте на шматок тканини «блискавки», кнопки, гудзики з петлями – нехай дитина намагається впоратися із застібками.

А як малюки люблять натискати на всілякі кнопочки! Найпростіший варіант – придбати дитяче піаніно. Це вже буде не проста, а перша розвивальна іграшка. Про музичний слух тут не йдеться. Натискаючи клавіші, дитина вчиться правильно посылати нервові імпульси до певного пальчика. Дорослішим дітям можна порекомендувати записатися до музичної школи. Результатом навчання в ній із точки зору моторики буде злагоджена робота всіх пальчиків, їхня сила і чіпкість.

Після року можна використовувати спеціальні ігри, матеріал для яких продається в готовому вигляді. Це різноманітні вкладки в контур. Під час проштовхування в отвір фігури розвивається не тільки сила м'язів, але і точність руху. Адже в цій грі недостатньо правильно логічно мислити, потрібно зуміти потрапити під правильним кутом у вхідний «будиночок» [2].

Багатьом мамам доводиться багато часу проводити на кухні. Тут можна знайти багато цікавого і корисного для дитини. Чим же її зайняти? Наприклад, попросіть дитину відкрити різні баночки з кришками, а також коробочки різних розмірів. Або скажіть: «Ой біда, розсипалася крупа!» – і запропонуйте зібрати її. Або нехай дитина складе в тарілочку розкидану по столу квасолу. Можна змішати в одній посудині різні за зовнішнім виглядом макаронні вироби і попросити малюка правильно їх розділити. Можна запропонувати дітям скупати пальчики в сухому басейні. Що це таке? Миска, а в ній – квасоля і горох. Такий басейн можна зробити й удома. Ховаємо туди маленьку іграшку. Завдання дитини – її відшукати. Упоралася легко? Завдання ускладнюємо: потрібно не тільки відшукати, але й, обмацавши, здогадатися, що там лежить.

А який чудовий предмет тісто! І не обов'язково якесь спеціальне, приготоване за особливим рецептом. Якщо ви вдома вирішили щось із нього приготувати, дозвольте дитині вам у цьому допомогти. Навчіть її рвати, м'яти, розкочувати, видавлювати фігурки. Найпростіше – зліпіть їжачка: дайте дитині шматочок тіста і зубочистки. Покажіть, як їх устромлювати в нього – і дитина із задоволенням намагатиметься впоратися з цим завданням.

Якщо на папері зробити пластилінову основу, то можна створити чудові картини з тих самих круп. Дитина вдавлює зернятка в основу – і

вони прилипають. Це аплікація без клею. Для більш старших дітей дайте декілька видів круп – і нехай фантазують. Малюкам достатньо одного виду. Наприклад, намалюйте коленим горохом кружечок, а дитина нехай добудує промінчики – вийде сонечко. Або намалюйте контур місяця, а малюкові дайте завдання – розфарбувати його.

Яким складним завданням для дитини є шнурування черевиків, так як потрібні дуже тонкі рухи пальчиками. Мамі постійно бракує часу і терпіння дочекатися, поки він зробить це самостійно, тому вона часто за нього виконує цю операцію. А коли ж тоді вчитися? Дозвольте дитині це робити не для того, щоб піти на прогулянку, а просто так. Можна придбати гру «шнурування». Головне – для себе вирішити, що це дитині потрібно освоїти, а який спосіб ви для цього оберете – не так важливо.

Ножиці – предмет небезпечний, але разом із тим необхідний для розвитку дрібної моторики. Спочатку просто ріжемо папір на шматочки, потім – по заданій прямій лінії, а вже після цього – вирізаємо фігурки. Це дуже складно для малюків, але так цікаво! Не потрібно, щоб дитина боялася ножиців як вогню. Поясніть, що пальчик ними не відріжеш, але можна уколоти. Заборонений плід завжди солодкий. Якщо весь час говорити: «Не чіпай, не можна!» – це тільки розохотить дитину. Вона знайде спосіб дістатися до ножиців, зробить це так, щоб ви не бачили, поріже те, що не можна. Краще знайдіть час і допоможіть їй впоратися з цим завданням.

Зі всього вищесказаного можна зробити один висновок: розвиток дрібної моторики пальців – заняття неважке, дуже цікаве, доступне. Дитина сама прагне досягти успіху. Завдання дорослих – їй не заважати, а створити максимально комфортні умови для занять. І тоді ваш малюк порадує вас не тільки красивим написанням літер, але й чистотою свого мовлення.

Список використаних джерел

1. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 3-тє, перер. та доповн. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.
2. Мартиненко І., Козачук Л. Інноваційні підходи в логопедичній роботі з безмовленнєвими дітьми. Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів. Київ: ТОВ «ДІА», 2017. Вип. 1. С. 18-24.

Тітаренко Світлана Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної педагогіки і
психології, Глухівський національний
педагогічний університет імені Олександра
Довженка

Шульга Оксана Анатоліївна,

асистент кафедри дошкільної педагогіки і
психології, Глухівський національний
педагогічний університет імені Олександра
Довженка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасна система дошкільної освіти орієнтована на створення інклюзивного середовища, яке забезпечує всебічний розвиток кожної дитини. Особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами (ООП), які мають різні порушення розвитку, що впливають на їхню навчальну діяльність та соціалізацію. Психологічний супровід таких дітей є важливою складовою успішної адаптації та інтеграції в освітній процес.

Психологічний супровід дітей з ООП передбачає комплексну систему заходів, спрямованих на підтримку їхнього емоційного, когнітивного, мовленнєвого та соціального розвитку. Він допомагає створити умови для комфортного навчання, розвитку особистості та соціальної взаємодії.

Поняття «діти з особливими освітніми потребами» в українському законодавстві використовується у більш вузькому сенсі та охоплює дітей із порушеннями інтелектуального, фізичного та психічного розвитку, сенсорними розладами, а також дітей з інвалідністю [1].

Інклюзивна освіта дітей з ООП має сприяти їхньому залученню до загальної освітньої діяльності разом з однолітками вже з дошкільного віку. Відповідно до досліджень українських науковців, зокрема Т. Євтухової, І. Іванової, А. Колупаєвої, В. Ляшенко, В. Панка, О. Столяренко, С. Тітаренко, А. Шевчук, це можливо за умови забезпечення ефективного психологічного супроводу та цілеспрямованої підтримки всіх учасників освітнього процесу [5].

До учасників освітнього процесу належать діти дошкільного віку, вихованці, педагоги, медичні працівники, інші працівники закладу

освіти, асистенти дітей з ООП, батьки або особи, які їх замінюють, а також залучені спеціалісти [3].

Основними завданнями психологічного супроводу дітей дошкільного віку з ООП є:

- реалізація потенціалу особистісного розвитку дітей з ООП;
- формування толерантного та доброзичливого ставлення до дітей з ООП серед усіх учасників освітнього процесу;
- створення позитивних міжособистісних взаємин між дітьми з ООП та їх ровесниками, запобігання стигматизації та дискримінації;
- підвищення психологічної компетентності педагогів у питаннях взаємодії з дітьми з ООП;
- забезпечення психологічної підтримки та консультування батьків дітей з ООП або осіб, які їх замінюють, щодо розвитку, спілкування та соціальної адаптації дитини [1].

Ми вважаємо, що психологічний супровід – це система професійних дій психологів та педагогів, спрямованих на створення сприятливих соціально-психологічних умов для емоційного благополуччя, виховання, навчання та успішного розвитку дитини.

Основні напрями психологічного супроводу включають: діагностичну діяльність; психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову роботу з дітьми з ООП; психологічну підтримку батьків та педагогічних працівників.

Діагностична діяльність спрямована на аналіз індивідуальних здібностей, потреб, труднощів та обмежень дитини. Основними завданнями є: зіставлення рівня психічного розвитку дитини з віковими нормами; оцінка когнітивного розвитку; визначення особливостей емоційно-вольової сфери; аналіз рівня мотивації до навчання; оцінка рівня розвитку комунікативних навичок; визначення розумової працездатності та швидкості мислення.

Психолого-педагогічна та корекційно-розвиткова підтримка здійснюється у три етапи:

1. Підготовчий етап: адаптація дитини до повсякденного життя. Фахівці визначають цілі, засоби, методи та форми навчання, враховуючи психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, а також планують взаємодію з батьками.

2. Основний етап: дитина засвоює знання, формує навички, зокрема самообслуговування. Фахівці приділяють увагу профілактиці вторинних порушень і мотивації до навчання.

3. Заключний етап: закріплення здобутих знань, навичок та розвиток особистої активності дитини.

Цей процес базується на таких принципах:

- відповідність віковим та індивідуальним особливостям

(організація занять з урахуванням віку, досвіду та освітніх потреб дитини);

- послідовність і безперервність (кожне заняття логічно пов'язане з попереднім та сприяє поступовому розвитку дитини);

- оптимальне поєднання групового та індивідуального підходів (методи та завдання адаптуються відповідно до рівня розвитку дитини);

- створення емоційно комфортного середовища (дитина має відчувати підтримку та зацікавленість у її успіхах);

- співпраця педагогів, спеціалістів та батьків (корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні цілі узгоджуються у навчальному процесі та вдома) [4].

Психолог відіграє ключову роль у створенні сприятливого освітнього середовища для дітей з ООП. Його робота включає: проведення спостережень і тестувань для аналізу стану дитини, розробку індивідуальних програм розвитку, організацію психокорекційної та психотерапевтичної роботи, взаємодію з логопедами, дефектологами та іншими спеціалістами.

Метою психологічного супроводу батьків та осіб, які їх замінюють, є створення сприятливих умов для соціальної адаптації сімей, які виховують дітей з особливими потребами. Важливо зазначити, що підтримка сім'ї охоплює не лише допомогу сім'ям з дітьми з особливими освітніми потребами, а й формування культури соціальної відповідальності серед усіх батьків, чиї діти відвідують інклюзивні групи в закладах освіти.

Основні форми взаємодії з батьками включають щоденне усне та письмове інформування про поведінку дитини, її успіхи та труднощі в навчальному процесі, залучення батьків до занять, надання рекомендацій та домашніх завдань, організацію семінарів, круглих столів, спільних занять із дитиною, батьківських зборів, індивідуальних консультацій, тренінгів, ділових ігор та просвітницької роботи. Спільні заходи та активності для дітей і батьків сприяють створенню позитивного емоційного клімату.

Психологічна підтримка вихователів спрямована на розвиток інклюзивної культури та підготовку до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Вона передбачає:

- врахування індивідуальних особливостей дітей, які потребують спеціальної освітньої підтримки;

- визначення шляхів подолання труднощів та розробку ефективних методів взаємодії педагога з дитиною;

- участь у підготовці документації для розгляду на психолого-педагогічних консилиумах та засіданнях групи супроводу;

- запобігання стигматизації та дискримінації дитини в освітньому середовищі; формування толерантного та підтримувального ставлення;

- розвиток педагогічної компетентності та потенціалу вихователів;

- створення та впровадження ефективних методів роботи, що сприяють гармонійному розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Основними формами взаємодії з педагогічними працівниками є індивідуальні та групові консультації, тренінги, бесіди, участь у майстер-класах та міждисциплінарних зустрічах. Співпраця між учасниками освітнього процесу може розглядатися як форма наставництва, коли більш досвідчені спеціалісти допомагають менш досвідченим ефективно виконувати професійні завдання, сприяючи налагодженню взаємодії та підвищенню якості освітнього процесу [2].

Отже, організація та реалізація психологічного супроводу забезпечує індивідуалізований підхід до кожної дитини, сприяє її інтеграції в загальноосвітнє середовище, розвитку соціальних навичок, покращенню навчальних досягнень та адаптації не лише самих дітей з особливими освітніми потребами, а й їхніх родин. Водночас впровадження інклюзивної освіти стикається з низкою викликів, серед яких недостатнє фінансування, кадровий дефіцит, відсутність безбар'єрного доступу до навчальних приміщень, обмежений доступ до спеціалізованого навчального обладнання та необхідність додаткового супроводу з боку педагогічних працівників для повноцінного задоволення корекційно-розвиткових потреб дітей. Забезпечення психологічного супроводу дітей дошкільного віку з ООП є необхідною умовою їхнього гармонійного розвитку та соціалізації. Комплексний підхід, що включає діагностику, корекцію, роботу з батьками та педагогами, сприяє успішній адаптації таких дітей до освітнього середовища. Ефективна взаємодія між фахівцями, батьками та педагогами дозволяє створити комфортні умови для навчання та розвитку кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Про організацію психологічного і соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання: Лист МОН від 26.07.2012 № 1/9-529. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0529736-12#Text> (Дата звернення: 24.12.2024).

2. Методичні рекомендації «Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти»: Лист

Департаменту освіти і науки від 21.08.2019 № 08-13/3899.
<http://surl.li/lqdezt>

3. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ: навчально-методичний посібник / Н. Компанець, І. Луценко, Л. Коваль. Київ: Видавнича група «Атополог», 2018. 100 с.

4. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

5. Про дошкільну освіту [Електронний ресурс:] Закон України від 11.07.2001 № 2628-III // Верховна Рада України: Київ, 2001. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (Дата звернення: 12.12.2024).

6. Тітаренко С. А. Формування готовності студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № 1. С. 54-57.

Токар Любов Петрівна,

доктор філософії, завідувач кафедри теорії, фахових методик та технологій дошкільної освіти, викладач дошкільної педагогіки та фахових методик, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

До реформування системи освіти в Україні зумовлюють загальні тенденції та перетворення в суспільному житті – рух до європейської спільноти та дотримання демократичних цінностей, зокрема усвідомлення власної значущості й поважності як людини, індивідуальності й неповторності, повага один до одного, права і свободи. У зв'язку з цим актуальності набуває функціонування нової гуманістичної парадигми, що пов'язана з правом на отримання освіти незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, якість такої освіти не відрізняється від якості освіти здорових людей, що й покладено в основу організації інклюзивного навчання.

Становлення інклюзивної освіти в Україні відбувається значною

мірою на основі зарубіжного досвіду. Звісно, кожна країна, як слушно відзначив П. Єгоров, не може сліпо копіювати досвід інших держав через різні політичні та економічні умови, відмінні освітні традиції, а тому шукає свій шлях розвитку інклюзивного навчання. Розвиток вітчизняної інклюзивної освіти неефективний, якщо діяти лише шляхом формального перенесення вдалих зарубіжних моделей освітньої інтеграції в процес навчання і виховання вітчизняних загальноосвітніх закладів без їх осмислення та адаптації. Досвід показує, що розв'язання проблем розвитку інклюзивної освіти повинні базуватися на урахуванні місцевих особливостей при використанні місцевих ресурсів, в іншому випадку такі рішення будуть необґрунтованими [2]. Цю ж думку висловлює С. Стабс, який вважає гнучкість та здатність реагувати на постійні інновації основним принципом інклюзивної освіти, оскільки саме так створюється сильний, динамічний і живий організм зі здатністю до адаптації і розвитку в місцевому культурному середовищі [4].

Інклюзивна освіта за кордоном почала втілюватись в життя відносно недавно. До XIX ст. навчати й лікувати дітей з проблемами в розвитку практично не намагалися. Вони залишалися вдома зі своїми родинами або їх віддавали до притулків. Часто такі діти були тягарем для своїх сімей і родини зверталися за допомогою в нагляді за ними. Першу відому нам спробу навчати дітей з проблемами в розвитку зробив 1800 р. французький лікар Жан-Марк Ітард. Він розробив унікальну методику, яку згодом запозичили педагоги й науковці зі США. Послідовники Ітарда заснували організацію, яка проводила наукові дослідження проблем розвитку.

1830 р. у Сполучених Штатах Америки створено перші школи для дітей з проблемами зору та слуху. Учні в цих школах були ізольовані та навчалися за спеціальними програмами. Так, у школах для дітей з проблемами слуху використовували альтернативні системи спілкування, мову знаків, жестів тощо. Оскільки це були великі заклади, вони часто розташовувалися за сотні кілометрів від домівок учнів і діти перебували тут майже весь час.

На початку XX ст. італійський педагог, лікар, учена Марія Монтессорі створила «Будинок дитини» для захисту і виховання дітей бідняків у Римі. Вона була переконана, що до дитячої індивідуальності необхідно ставитися з повагою, слід дозволяти дітям робити вибір і заохочувати їх до розв'язання проблем. Марія Монтессорі намагалася розвивати в дітей уміння та навички, які давали б змогу надалі самим потурбуватися про себе. Основне гасло її діяльності – «Допоможи мені це зробити самому». Вона була щирим захисником безнадійних, на думку багатьох, дітей. [3, с. 23-28].

Поступово в Європі, США, Австралії, Канаді батьки почали спонукати педагогів залучати дітей з особливими освітніми потребами до звичайних класів. Вони зрозуміли неадекватний характер спеціальних програм і були сповнені бажання зірвати тавро сегрегації із системи освіти дітей з проблемами в розвитку. Родини прагнули, щоб їхні діти залишалися в рідних домівках, де до них ставилися б як до важливих членів сімей [1, с. 22].

Для сприяння особистісному розвитку кожної дитини, освітні ініціативи в рамках інклюзивного підходу з використанням інтерактивних технологій повинні бути спрямовані на задоволення індивідуальних потреб, розкриття здібностей кожного вихованця, його повноцінне включення в освітнє й суспільне середовище.

Розвинені зарубіжні країни демонструють самобутній досвід упровадження інтерактивних технологій в освітню практику на всіх рівнях, у тому числі в галузі інклюзивної дошкільної освіти. Хоча підходи до реалізації освіти дітей з особливими освітніми потребами в кожній країні мають специфічні особливості, усі вони розглядають інтерактивні технології в якості основного інструменту реалізації інклюзивних стратегій.

Залучення дітей до якісного освітнього середовища з ранніх років, має позитивний вплив на їх подальше навчання й соціалізацію. Так, згідно з результатами дослідження Національного об'єднаного комітету з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами США (National Joint Committee on Learning Disabilities), було встановлено, що діти з функціональними обмеженнями, які мали доступ до якісних освітніх послуг у ранньому віці, демонструють більш високі навчальні результати у початковій школі [6].

Хоча існують різноманітні шляхи та можливості застосування інтерактивних технологій, їх умовно можна поділити на три категорії, відповідно до цільового призначення: компенсаторного, комунікаційного, дидактичного.

Компенсаторне призначення зумовлює використання інтерактивних технологій у якості технічної підтримки різних видів діяльності шляхом компенсації певних особистісних обмежень (наприклад, засоби для посилення слуху, зору та ін.).

Комунікаційне призначення передбачає використання інтерактивних технологій у якості засобу підтримки альтернативних форм комунікації. При цьому допоміжні прилади і відповідне програмне забезпечення доцільно добирати відповідно до типу захворювання й індивідуальних особливостей дитини.

Як зазначено в одному з документів ЮНЕСКО [5], сучасний рівень розвитку інтерактивних технологій значно розширює можливості як

для педагогів, так і для дітей, зокрема тих, хто має особливі освітні потреби. Ці технології сприяють спрощенню доступу до освітньої та професійної інформації; покращенню функціональних можливостей та ефективності управління засобами навчання; інтеграції національних інформаційних освітніх систем у світову мережу; доступу до міжнародних інформаційних ресурсів в галузі освіти, науки і культури.

У контексті нашого дослідження, знаковою є діяльність *Європейської агенції з питань особливих освітніх потреб та інклюзивної освіти* (The European Agency for Special Needs and Inclusive Education) [7] - незалежної міжнародної організації, що забезпечує платформу для взаємодії між країнами-учасниками в галузі інклюзивної освіти й навчання осіб з особливими освітніми потребами. Наразі це єдина загальноєвропейська організація, що здійснює підтримку державних ініціатив, спрямованих на покращення якості й ефективності інклюзивних освітніх практик, створення рівних можливостей для навчання осіб з особливими потребами.

За участю Агенції було реалізовано проєкт «Інтерактивні технології для включення», або «Інтерактивні технології для інклюзії» (IT for Inclusion), що тривав упродовж 2012-2013 рр. Мета проєкту полягала в зібранні й аналізі даних щодо використання інтерактивних технологій в інклюзивній освіті в різних країнах. До участі залучились 27 країн Європи, які надали відомості щодо національних практик реалізації інтерактивної підтримки – підтримки інклюзивної освіти й освіти осіб з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Василюк А., Корсак К., Яковець Н. Нариси з порівняльної педагогіки. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. 119 с.
2. Егоров П. Р. Теоретичні підходи до інклюзивної освіти людей з особливими освітніми потребами. URL: http://teoriapractica.ru/files/arhiv_zhumala/2012/3/pedagogika/egoro.pdf (дата звернення 22.11. 2020).
3. Монтессорі М. *Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в «Будинках дитини»*. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки за заг. Редакцією З. Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. С. 104-120.
4. Стабс С. Інклюзивна освіта в обмежених ресурсах (Sue Stubbs, Inclusive Education Where There are few resources), посібник. Oslo, 2002.
5. Information and Communication Technology (ICT) in Special Needs Education (SNE) [Electronic resource]. Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education, 2001. 39 p. Access mode:

https://www.european-agency.org/sites/default/files/information-and-communication-technology-ict-in-special-needs-education-sne_ict_sne_en.pdf.

6. Learning Disabilities and Young Children: Identification and Intervention [Electronic resource] / National Joint Committee on Learning Disabilities. Access mode: <http://www.ldonline.org/article/11511/>.

7. The European Agency for Special Needs and Inclusive Education [Electronic resource]. Access mode: <https://www.european-agency.org>.

Улович Оксана Володимирівна,
вихователь, Хмельницький заклад
дошкільної освіти № 49 «Дюймовочка»
Хмельницької міської ради Хмельницької
області, м. Хмельницький, Україна

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ІГРИ, ВПРАВИ, ЗАДАЧІ (ЗАВДАННЯ)

У сучасному освітньому просторі розвиток логічного мислення дошкільників є одним із ключових завдань, адже саме в цьому віці формуються основи майбутньої навчальної діяльності. Логічне мислення сприяє розвитку здатності аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки та вирішувати різноманітні задачі. Завдяки цьому діти набувають навичок самостійного прийняття рішень, впевнено підходять до вирішення складних ситуацій. Особливого значення набувають ігрові методи, вправи та спеціально розроблені завдання, які забезпечують активне залучення дитини до пізнавальної діяльності. Вони сприяють створенню комфортних умов для розвитку критичного мислення в невимушеній атмосфері, формуючи позитивне ставлення до навчання. Залучення різних форм діяльності допомагає активізувати інтерес дитини, враховувати її індивідуальні особливості, темп розвитку. Таким чином, питання розвитку логічного мислення дітей через ігри та вправи набуває важливого значення для забезпечення їх успішного старту у навчанні та гармонійного розвитку.

За І. Любченко, розвиток логічного мислення, як і будь-який процес формування особистості, є необхідним рухом живої системи від нижчих до вищих рівнів її функціонування, що супроводжується якісними змінами та переходом до більш складних структур пізнання. Учена підкреслює, що логічне мислення старших дошкільників включає такі компоненти: здатність орієнтуватися на важливі ознаки

об'єктів і явищ, дотримання законів логіки, організація дій відповідно до них, виконання логічних операцій з їх подальшим аргументуванням, а також уміння формувати гіпотези та робити висновки на основі наданих посилань [3, с. 17-18]. К. Волинець та Н. Омельченко вважають, що логіка для дитини дошкільного віку – це не просто система знань, а потужний інструмент пізнання навколишнього світу, стимулюючий самостійну розробку дитиною засобів логічного відображення об'єктів і осягнення відносин між ними, що зрештою в сукупності забезпечує пізнавальний розвиток особистості [1, с. 134].

Отже, розвиток логічного мислення дошкільників відіграє важливу роль у становленні їхньої особистості, забезпечуючи перехід від елементарного сприйняття до складних форм аналізу та узагальнення. Згідно з І. Любченко [3], цей процес супроводжується поступовими якісними змінами у способах пізнання, що дозволяють дитині орієнтуватися на суттєві ознаки об'єктів і явищ, аналізувати їх, дотримуватись логічних закономірностей та структурувати свої дії відповідно до них. Важливим елементом такого розвитку є здатність дошкільника до формування гіпотез та аргументованих висновків, що сприяє формуванню критичного мислення та самостійності. К. Волинець та Н. Омельченко [1] акцентують на тому, що логіка для дошкільника є не просто набором знань чи навичок, а універсальним інструментом пізнання світу. Вона стимулює дитину до самостійного відкриття закономірностей у навколишньому середовищі, допомагає аналізувати взаємозв'язки між об'єктами та формувати причинно-наслідкові відносини. Таке мислення підвищує здатність дитини до організації власної пізнавальної діяльності та формування самостійних підходів до розв'язання проблем.

Таким чином, розвиток логічного мислення через ігри, вправи та завдання не лише підвищує когнітивний потенціал дитини, але й сприяє формуванню самостійності та впевненості в собі. Використання різноманітних методик, спрямованих на розвиток здатності до узагальнення, аналізу та побудови гіпотез, дозволяє створити умови для гармонійного пізнавального розвитку дошкільників та підготовки їх до навчальної діяльності в школі.

І. Любченко вказує, що у педагогіці є чотири етапи розвитку логічного мислення, а саме:

1. «Зацікавленість вважається найелементарнішим мисленням, що за певних ситуацій оволодіває дітьми, але при зміні ситуації швидко зникає. Цей стан розвитку мислення пов'язаний з новизною предмета, яка може й не мати особливого значення для людини. У дошкільників ще не помічається прагнення до пізнання суті виучуваних предметів, явищ, процесів.

2. Допитливість характеризується прагненням проникнути за межі побаченого, розширити свої знання, дістати відповіді на запитання, що виникають під час навчання. Дошкільники самі прагнуть відповісти на запитання «чому?»; прагнуть розширити свої знання.

3. Пізнавальне мислення – це вищий етап розвитку мислення у дітей. Таке мислення пов'язане з намаганням дошкільників самостійно розв'язувати проблемне питання. В центрі уваги – проблема, а не готові знання. При цьому діти шукають причину, намагаються проникнути у суть предмета, самостійно встановити закономірність, розкрити причинно-наслідкові зв'язки. Дитина напружує думку, вольові зусилля, виявляє емоції.

4. Теоретичне мислення характеризується спрямованістю старших дошкільників не лише на глибоке і міцне засвоєння знань, пізнання закономірностей і опанування теоретичних основ, а й на застосування їх на практиці. Теоретичне мислення виникає у дітей тоді, коли в них формуються наукові погляди, переконання» [2].

Можна зробити висновок, що розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку проходить послідовні етапи, кожен з яких характеризується зростаючою складністю пізнавальної діяльності. Таким чином, кожен етап формує основу для подальшого розвитку мислення та становлення особистості дошкільника як мислячого суб'єкта.

На основі означених етапів нами розроблена система завдань для розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку, де кожен етап має свої особливості та потребує різного рівня завдань для дітей молодшого, середнього та старшого дошкільного віку.

1. Етап зацікавленості (молодший дошкільний вік). Призначення завдань: стимулювати увагу, сприяти першому знайомству з новими предметами та явищами. Завдання мають бути яскравими, емоційними та спрямованими на формування первинних асоціацій. Наприклад, гра для формування навички порівняння та уваги до деталей «Знайди пару», дитині пропонуються картки з парами предметів (наприклад, дві однакові іграшки чи фрукти). Завдання – знайти та поєднати пари; вправа для розвитку тактильного сприйняття та первинного словникового запасу «Чарівний мішечок», дитина витягує предмет із непрозорого мішечка і має його описати; задача «Що змінилося?» для розвитку спостережливості та пам'яті, на столі розкладають кілька предметів, після чого один предмет забирають або змінюють його місце. Завдання дитини – знайти зміни.

2. Етап допитливості (середній дошкільний вік). Призначення завдань: стимулювати прагнення дитини до дослідження

навколишнього світу, розвивати вміння ставити запитання та шукати відповіді. Наприклад, гра «Чому так сталося?» з метою стимулювання цікавості та формування причинно-наслідкових зв'язків, де дитині пропонують просту ситуацію, наприклад, «Чому сніг тане в теплій кімнаті?». Завдання – висловити припущення; вправа «Хто де живе?» для формування вміння класифікувати об'єкти за суттєвими ознаками, на картках зображені тварини та середовище їх проживання. Дитина має поєднати правильні пари; задача «Що зайве?» для розвитку уміння аналізувати та робити висновки, дитині показують групу предметів, серед яких один предмет не підходить за певною ознакою. Завдання – знайти «зайвий» предмет і пояснити вибір.

3. Етап пізнавального мислення (старший дошкільний вік). Призначення завдань: стимулювати самостійний пошук відповідей на складні питання, розвиток аналітичного мислення та формування поняття закономірностей. Наприклад, гра «Логічні ланцюжки» для розвитку вміння вибудовувати логічні послідовності та аналізувати взаємозв'язки, де дитині пропонується кілька об'єктів (наприклад, яблуко, насіння, дерево). Завдання – встановити послідовність розвитку або залежність між предметами; вправа «Знайди закономірність» з метою формування здатності до узагальнення та пошуку закономірностей, дитині пропонується ряд фігур або чисел із певною закономірністю (наприклад, збільшення на одиницю). Завдання – знайти та продовжити ряд; задача «Чарівний квадрат» для розвитку просторового та абстрактного мислення, де дитині пропонуються квадрати, заповнені фігурами або числами, з одним порожнім місцем. Завдання – визначити, яка фігура або число має зайняти порожнє місце

4. Етап теоретичного мислення (старший дошкільний вік). Призначення завдань: розвиток здатності формулювати гіпотези, робити висновки та застосовувати знання на практиці. Наприклад, гра «Що буде далі?» для формування вміння прогнозувати та робити обґрунтовані висновки, дитині пропонується сюжетна ситуація (по типу «Курча вилупилося з яйця. Що буде далі?»). Завдання – передбачити розвиток подій; вправа «Поясни правила» для розвитку уміння структурувати інформацію та робити узагальнення, дитина має самостійно сформулювати правила гри або послідовність дій у знайомих завданнях; задача «Склади план» для розвитку організаційних навичок, планування та уміння застосовувати знання в різних ситуаціях, де Дитині пропонують вирішити завдання, пов'язане з плануванням (наприклад, «Склади план для поїздки на пікнік: що потрібно взяти і в якому порядку?»).

Розроблена система завдань спрямована на поступовий розвиток

логічного мислення дітей дошкільного віку. Кожен етап відповідає рівню когнітивного розвитку дитини та стимулює формування вмінь від простого порівняння до складного аналізу й узагальнення. Завдання забезпечують інтеграцію ігрових та пізнавальних елементів, сприяючи всебічному пізнавальному розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Волинець К., Омельченко Н. Логіко-математичний розвиток дітей старшого дошкільного віку: компоненти та критерії дослідження. *«Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 44. 646 с. С. 129-135.
2. Любченко І. І. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у старших дошкільників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Умань, 2014. 318 с.
3. Любченко І. І. Інноваційна діяльність із впровадження логіко-математичного розвитку в дошкільному навчальному закладі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. Вип. 1. С. 17-20.

Федоренко Світлана Вікторівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філології та перекладу,
Київський національний університет
технологій та дизайну

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ У ФІНЛЯНДІЇ

Фінляндія є відображенням у реальності принципу рівних освітніх можливостей, що лежить в основі всієї системи освіти, фахівців дошкільної галузі в тому числі. Проте більш суттєвими є державні гарантії всім без виключення педагогічним працівникам, які забезпечують повагу у суспільстві та почуття професійної гідності.

У Фінляндії фахівці дошкільної галузі залучені до раннього розвитку і інституційної освіти дітей віком від 0 до 6 років. Історично у Фінляндії ранній розвиток дитини та виховання дітей дошкільного віку в першу чергу були відповідальністю батьків [1]. Однак реформа 2013 року змістила акцент у бік педагогічно орієнтованого раннього розвитку дитини, передавши відповідальність Міністерству освіти і культури Фінляндії. Ця реформа мала на меті інтегрувати цей

педагогічний напрям як частину безперервного навчання та сприяти співпраці між різними освітніми службами [2]. Перед початком обов'язкової освіти дитина повинна навчатися один рік у нульовому класі (esiopeetus). У Фінляндії зазвичай дитина починає навчання в нульовому класі в рік, коли їй виповнюється шість років. Навчання в нульовому класі організовується муніципалітетами і воно є безкоштовним. Викладають педагоги з вищою освітою за спеціальністю дошкільна освіта.

Сьогодні вимогою до фахової діяльності в дошкільній галузі Фінляндії є наявність ступеня бакалавра (180 кредитів ECTS), здобутий в широкопрофільному університеті чи університетському коледжі, або ступеня магістра (300 кредитів ECTS), здобутий в дослідницькому університеті. Раніше педагоги дошкільної галузі також могли отримати кваліфікацію за ступенем бакалавра соціальних послуг (210 кредитів ECTS) в університеті прикладних наук. Однак з 2023 року ця кваліфікація більше не дозволяє таким особам працювати вихователями. Медсестри по догляду за дітьми (180 кредитів ECTS) здобувають освіту на рівні коледжу та мають право працювати в закладах дошкільної освіти в Норвегії.

Таким чином, у Фінляндії професіонали, які працюють у галузі дошкільної освіти, мають різну освіту, починаючи від викладачів зі ступенем магістра освіти та закінчуючи медсестрами з вищою освітою. Крім того, існує давня традиція командної міждисциплінарної роботи в умовах закладу, до якої залучаються професіонали з різною освітою, які працюють над подібними завданнями [3].

Основний принцип розробки навчальних програм підготовки фахівців дошкільної галузі у Фінляндії можна коротко сформулювати в такий спосіб: практичне навчання плюс взаємодія практики та педагогічної теорії під час навчання в університеті, а потім консультування протягом усього життя. Навчальним планом пропонується вступна практика, базова практика, польова практика та підсумкова педагогічна практика.

Список використаних джерел

1. Kangas J., Ukkonen-Mikkola T., Harju-Luukkainen H., Ranta S., Chydenius H., Lahdenperä J., Neitola M., Kinon J., Sajaniemi N., Ruokonen I. Understanding Different Approaches to ECE Pedagogy through Tensions. *Education Science*. 2021. Vol. 11, № 790. 1-14. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1323205.pdf>
2. Early Childhood Education Act, Law 580. Helsinki, Suomen laki ja asetuskokoelma. 2015. URL : <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

3. Ranta S., Harju-Luukkainen H., Kahila S., Korkeaniemi E. At Worst It Leads to Madness. A Phenomenographic Approach on How Early Childhood Education Professionals Experience Emotions in Teamwork. *Nord. Barnehaegforskning*. 2022. Vol. 19. P. 19-41.

Філімонова Тетяна Миколаївна,
вихователь, освітній центр державної
установи «Школа супергероїв»
Хмельницької міської ради Хмельницької
області, м. Хмельницький, Україна

ДРІБНА МОТОРИКА ЯК ФУНДАМЕНТ РОЗВИТКУ ДИТИНИ: ЕФЕКТИВНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток дрібної моторики є важливим етапом у становленні дитини дошкільного віку, адже він безпосередньо пов'язаний із формуванням когнітивних здібностей, мовлення, координації та саморегуляції. Наукові дослідження підтверджують, що рівень розвитку дрібної моторики впливає на готовність дитини до навчання, її успішність у шкільному віці та загальний психоемоційний стан.

У сучасних умовах, коли діти все більше часу проводять перед екранами гаджетів, зменшуючи активність рук та пальців, особливу увагу слід приділяти вправам і іграм, що сприяють розвитку моторних навичок. Ефективні методи стимуляції дрібної моторики дозволяють не лише покращити координацію рухів, але й сприяють розвитку уяви, творчого мислення та комунікативних навичок.

Таким чином, питання розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальним і вимагає комплексного підходу, що включає спеціальні вправи, ігри та інтеграцію моторних навичок у повсякденну діяльність. У статті розглядаються сучасні методики та ефективні практичні підходи, які можуть бути корисними для педагогів, батьків та фахівців, що працюють у сфері дитячого розвитку.

Низка дослідників вважають, що розвиток дрібної моторики рук тісно пов'язаний з функціонуванням лівої скроневої та лобової ділянок головного мозку, які, у свою чергу, відіграють ключову роль у формуванні різних психічних функцій [1-4]. Результати їхніх досліджень засвідчили існування тісного зв'язку між інтелектуальним розвитком дитини та рівнем розвитку її дрібної моторики. Науковці відзначають, що ступінь вправності рухів дитячих рук може слугувати

показником особливостей формування та функціонування центральної нервової системи, зокрема її коркових структур, що відповідають за когнітивні процеси, координацію та сенсомоторний розвиток. У своїй праці Л. Биковець наголошує, що сензитивним періодом для розвитку кори головного мозку є вік від 2 до 10 років [1, с. 124]. У цей час особливо важливо забезпечити оптимальне моторне навантаження в мовленнєвій діяльності, адже воно має значний вплив на формування мовлення дитини. Дослідниця підкреслює, що рівень розвитку мовленнєвих навичок безпосередньо пов'язаний із сформованістю тонкої моторики пальців рук. Спершу вдосконалюються координація та дрібні рухи кистей і пальців, а вже потім формується здатність до чіткої артикуляції звуків і складів, що є важливим етапом мовленнєвого розвитку. І. Брушневська також вважає, що розвиток дрібної та загальної моторики в процесі трудової діяльності є одним із важливих психологічних факторів навчання й розвитку. Адже в процесі роботи з різними інструментами і матеріалами розвивається координація, диференційованість, узгодженість рухів пальців, регулюється сила м'язових зусиль, рука набуває впевненості, точності, а пальці стають гнучкими і пластичними [2, с. 88]. С. Дубовський та О. Чемпояш наголошують на тому, що дрібна моторика рук розвиває пізнавальний інтерес та здібності дитини, вважається справою досить цікавою та корисною для виявлення майбутніх здібностей внутрішнього світу самої дитини [3, с. 7]. Т. Харченко та Н. Смаль розглядають кисть руки дитини як орган, який активізує й стимулює діяльність кори головного мозку, підвищує працездатність усіх її відділів, позитивно впливає на формування в дітей вищих пізнавальних функцій, особливо мислення й мовлення [4, с. 59].

Аналіз наукових поглядів свідчить про те, що розвиток дрібної моторики відіграє ключову роль у загальному розвитку дитини дошкільного віку. Вона не лише сприяє фізичному вдосконаленню рухів кистей і пальців, але й активно впливає на формування когнітивних процесів, зокрема мислення, мовлення, уваги та пам'яті. Через маніпуляції з предметами, використання інструментів і матеріалів, діти вдосконалюють координацію рухів, розвивають пізнавальні здібності та виявляють свої індивідуальні схильності. Дрібна моторика також відіграє важливу роль у стимуляції діяльності кори головного мозку, що підвищує його працездатність та сприяє ефективному засвоєнню нової інформації.

Під розвитком дрібної моторики ми розуміємо комплексний процес удосконалення точних і координованих рухів кистей і пальців рук, що безпосередньо впливає на сенсорний, когнітивний та мовленнєвий розвиток дитини. Його формування сприяє розвитку

вищих психічних функцій, зокрема мислення, мовлення, уваги та пам'яті, а також забезпечує готовність дитини до навчальної діяльності та соціальної взаємодії.

У своїй педагогічній діяльності вихователя освітнього центру державної установи «Школа супергероїв» ми використовуємо такі ігри та вправи для розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку:

– «Чарівні намистинки». Дитині пропонується нанизувати дрібні намистинки на шнурок або дріт, створюючи браслет чи намисто. Це завдання сприяє розвитку точності рухів пальців та покращенню координації «око-рука». Нанизування дрібних предметів вимагає концентрації уваги, що розвиває стійкість до когнітивних навантажень. Окрім цього, робота з маленькими предметами формує навички саморегуляції, допомагає дитині зосередитися та розвиває терплячість;

– «Малювання пальчиками». Малювання фарбами без пензлика – пальчиками, долонями. Ця гра допомагає розвивати сенсорні відчуття через дотики до фарби, змішування кольорів та створення текстур. Вона сприяє розвитку координації рухів кисті та пальців, одночасно стимулюючи творчість та емоційне самовираження дитини. Малювання пальцями також підсилює зв'язок між моторикою рук і мовленнєвими центрами мозку, що є важливим для подальшого розвитку мовлення.

– «Солоне тісто – творчий пластилін» передбачає ліплення різних фігурок, тваринок, букв із солоного тіста або пластиліну. Ліплення стимулює розвиток м'язів рук та покращує їхню силу й гнучкість. Ця діяльність сприяє розвитку просторового мислення, оскільки дитина повинна уявити кінцевий результат і спланувати свої дії для його досягнення. Робота з м'якими матеріалами також розвиває тактильну чутливість, що позитивно впливає на сенсорне сприйняття;

– «Магічні прищіпки», де дитина кріпить білизняні прищіпки на картонний круг, імітуючи сонечко, або викладає фігури. Ця гра ефективно зміцнює м'язи пальців, що важливо для подальшого розвитку письма. Вона також покращує спритність рук, розвиває точність рухів, а також вчить дитину контролювати силу натискання. Діяльність із прищіпками допомагає дитині усвідомити співвідношення між зусиллям та результатом, що сприяє формуванню саморегуляції;

– «Шнурівка» передбачає протягування шнурка через дірочки на картонних або дерев'яних шаблонах із різними зображеннями (наприклад, «зашнуруй чобіток»). Виконання цього завдання тренує точність рухів пальців та координацію «око-рука», розвиває логічне мислення та посидючість. Воно також сприяє формуванню навичок самостійності, які знадобляться в повсякденному житті, наприклад,

при зав'язуванні шнурків або застібанні гудзиків;

– «Гудзиковий лабіринт». Пересування гудзиків через прорізи в картоні або нанизування їх на нитку. Таке завдання вимагає зосередженості, точної координації рухів пальців, що сприяє покращенню моторного контролю. Це заняття також допомагає дітям розвивати терплячість, навички спостережливості та формує навички дрібної моторики, необхідні для письма та інших тонких рухів у майбутньому;

– «Пересипання сипучих матеріалів», коли дитина пересипає крупи (рис, гречку, манку, горох) з однієї ємності в іншу ложечкою, пальчиками. Ця гра розвиває тактильні відчуття, формує навички контролю за рухами та розвиває сенсорну чутливість. Крім того, пересипання дрібних об'єктів сприяє розвитку уважності та допомагає дітям навчитися точності та акуратності;

– «Чарівні пальчики» (театральна гра). Створення героїв із пальчиків (наприклад, малювання на них личок або використання пальчикових ляльок для розігрування казок). Пальчикові ігри допомагають розвивати мовлення, оскільки під час таких ігор активізуються ті самі ділянки мозку, що відповідають за формування мовленнєвих навичок. Також ці ігри розвивають дрібну моторику, зміцнюють пальці та покращують координацію;

– «Пісочний лікар», коли дитина малює вологим пальцем на піску або манці. Завдання допомагає дитині навчитися контролювати силу натискання, покращує координацію рухів і розвиває сенсорні відчуття. Малювання на сипучих поверхнях також сприяє заспокоєнню, зняттю емоційного напруження та розвитку уяви;

– «Нитковий візерунок», де дитина викладає візерунки на клей із різнокольорових ниток або вовни. Гра допомагає розвинути точність і акуратність рухів, координацію та терплячість. Дитина працює з дрібними деталями, що стимулює концентрацію уваги та сприяє розвитку творчих здібностей.

Такі завдання сприяють не лише розвитку дрібної моторики, а й покращенню когнітивних функцій, мовлення, уважності та координації. Вони також допомагають дітям отримати задоволення від освітнього процесу, що робить їх ефективним засобом підготовки до шкільного навчання.

Список використаних джерел

1. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2012. № 2. С.124-131.
2. Брушневська І. До проблеми розвитку дрібної моторики рук у

дошкільників із порушеннями мовленнєвої діяльності. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 3. С. 124-131.

3. Дубовський С. О., Чемпояш О. О. Розвиток дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР на логопедичних заняттях. *Збірник Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*. 2021. Випуск 1. С. 1-8.

4. Харченко Т. Г., Смаль Н. М. Важливість розвитку дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*: мат. VIII Всеукр. заочної наук.-практ. конф. Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 56-60.

Фіщук Оксана Володимирівна,
вчитель-логопед, Хмельницька спеціальна
загальноосвітня школа № 32
м. Хмельницький, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ІЗ ДІТЬМИ З ООП

Сучасна освіта дітей з особливими освітніми потребами (ООП) потребує постійного вдосконалення методів і форм роботи, що забезпечують максимальну інтеграцію таких дітей у соціум та освітнє середовище. Зокрема, діти з порушеннями мовлення стикаються з труднощами у спілкуванні, навчанні та формуванні соціальних навичок, що значно впливає на їхній особистісний розвиток.

Інноваційні технології, такі як цифрові логопедичні платформи, програми для розвитку мовлення, віртуальна та доповнена реальність, мають великий потенціал для підвищення ефективності корекційно-розвиткових занять. Вони дозволяють забезпечити індивідуальний підхід, інтерактивне середовище навчання та швидкий зворотний зв'язок, що є особливо важливим для дітей з ООП.

На сьогодні існує обмежена кількість досліджень, які повністю розкривають вплив інноваційних засобів на якість логопедичних занять. Це зумовлює необхідність подальшого вивчення та впровадження сучасних технологій у логопедичну практику. Розробка ефективних методик використання цифрових інструментів у роботі з дітьми з ООП сприятиме підвищенню рівня їхньої соціалізації, мовленнєвого розвитку та якості освітнього процесу загалом. Таким чином, є актуальним запит на підвищення ефективності логопедичних

занять, використання новітніх технологій у корекційній педагогіці та створення рівних освітніх можливостей для дітей з ООП.

Стосовно можливостей інноваційних технологій у логопедичній роботі Н. Сизова визначає наступні:

- індивідуалізація навчального процесу;
- підвищення мотивації через використання ігрових елементів;
- залучення різних типів сприйняття інформації;
- можливість дистанційного навчання та корекції;
- забезпечення швидкого зворотнього зв'язку та можливості корекції на кожному етапі навчання [3, с. 65].

Це дозволяє значно підвищити ефективність логопедичних занять, створюючи адаптивне середовище для дітей з особливими освітніми потребами. Розглянемо більш детально види інноваційних технологій, які можуть бути використані у логопедичній практиці. Серед інноваційних технологій на заняттях з логопедії О. Зубченко називає такі: арт-терапевтичні технології; сучасні технології логопедичного і пальцевого масажу; сучасні технології сенсорного виховання; «Су-Джок» -терапія; кріотерапія; інформаційні технології; музикотерапія (вокалотерапія, гра на музичних інструментах); ізотерапія (нетрадиційні техніки малювання); кінезіотерапія (танцювальна терапія, логоритміка, психогімнастика); казкотерапія; мнемотехніка; креативна ігротерапія (пісочна терапія); сміхотерапія; ароматерапія; кольоротерапія (хромотерапія) [1]. А. Яковенко умовно поділяє інноваційні технології в залежності від етапу логопедичної роботи та від їх призначення. Так, на підготовчому етапі логопед використовує пристрої для розвитку мовленнєвого дихання, фонематичних процесів, дрібної моторики і логопедичного масажу. Етап постановки звуків передбачає застосування зондозамінників та обладнання для постановки звуків. Етап автоматизації звуків передбачає застосування пристроїв для розвитку фонематичних процесів, які спрямовані на розвиток самоконтролю дитини за власним мовленням [4, с. 231]. Аналіз методичних рекомендацій (авторства М. Комісарик, К. Кузнецової, Р. Кушнірик) [2] підтверджує широкий спектр можливостей застосування сучасних технологій у логопедичній практиці. У праці акцентується на використанні різноманітних цифрових та інтерактивних засобів: мультимедійних навчальних програм, ігрових додатків, адаптивних платформ для розвитку мовлення, віртуальної та доповненої реальності, а також інструментів для біофідбеку. Саме завдяки різноманітності інноваційних технологій стає можливим створення персоналізованих програм корекції, що враховують індивідуальні потреби кожної дитини з ООП. Крім того, такі технології забезпечують інтерактивність і мотивацію до навчання,

полегшуючи розвиток мовленнєвих навичок та сприяючи формуванню комунікативних компетенцій.

Отже, впровадження різних технологічних засобів дозволяє підвищити якість логопедичних занять, забезпечуючи ефективну корекційно-розвиткову підтримку дітей з порушеннями мовлення.

У своїй педагогічній діяльності на логопедичних заняттях з дітьми з ООП ми використовуємо такі технології:

1. Комп'ютерна програма «Домашній логопед-інтелект». Ця програма є інтерактивним засобом для розвитку мовлення, який дозволяє працювати над автоматизацією звуків, розвитком фонематичного слуху та тренуванням артикуляції. Вона може адаптуватися до індивідуальних потреб дитини, а також відстежувати прогрес. Завдяки візуальним підказкам і аудіосупроводу діти краще засвоюють правильне мовлення. Наприклад, ми пропонуємо дітям виконання вправ на розрізнення звуків «С» і «Ш» із прослуховуванням та повторенням правильного варіанту.

2. Інтернет-додаток «Балакунчик». Dodatok створений для розвитку мовлення через інтерактивні завдання, гри та навчальні історії. Він допомагає формувати правильну артикуляцію та розвивати лексико-граматичні навички. Окрім того, платформа сприяє розвитку слухового сприйняття й розуміння мовленнєвих інструкцій. Дітям пропонується обрати слова, які починаються з заданого звука, та вимовляти їх із поступовим ускладненням.

3. Леготерапія. Леготерапія спрямована на розвиток моторики, координації рухів і формування мовленнєвих навичок через маніпуляції з конструкторами LEGO. Ця методика стимулює уяву, розвиває мовленнєве планування та мотивацію до спілкування. Робота з конструктором супроводжується коментуванням дій, що сприяє формуванню зв'язного мовлення: дитина збирає конструкцію, супроводжуючи процес детальним описом своїх дій.

4. Су-джок терапія. Су-джок терапія базується на стимуляції біологічно активних точок на долонях і пальцях рук для активації мовленнєвих зон мозку. Цей метод поєднує фізичний і психоемоційний вплив, що допомагає зменшити тривожність і покращити концентрацію уваги на мовленнєвих вправах. Наприклад, виконання масажу пальців і одночасне вимовляння складів «па-па», «ма-ма», «та-та».

5. Мнемотехніка. Це метод асоціативного навчання, що сприяє запам'ятовуванню інформації через візуальні образи, схеми або символи. Цей підхід допомагає дітям із труднощами мовлення структурувати мовний матеріал та розвивати пам'ять, збагачуючи їхній словниковий запас. Приклад завдання: запам'ятовування речення за

допомогою картинок, де кожне слово позначається символом.

6. Технологія фонематичної ритміки. Методика поєднує ритмічні рухи з мовленням, що розвиває фонематичний слух, чуття ритму й темпу мовлення. Вона допомагає автоматизувати правильну вимову та покращити плавність мовлення, роблячи його більш виразним. Використання ритмічних вправ під музику або плескання активізує сенсомоторний зв'язок. Дітям пропонується вимовляти слова із плесканням у долоні в такт складовій структурі слова.

7. Програма «Логомер». «Логомер» – це програма для розвитку фонематичного слуху, артикуляції та розширення мовленнєвого запасу. Вона надає можливість виконувати вправи з ілюстраціями, аудіопідказками та анімованими персонажами. Програма дозволяє створювати індивідуальні завдання відповідно до потреб кожної дитини. Програма підбирає вправи на вибір правильного звука з декількох запропонованих варіантів.

8. Технологія «Казкотерапія» сприяє розвитку зв'язного мовлення, уяви та емпатії через слухання, обговорення або створення казок. Використання казкових персонажів допомагає дітям асоціюватися з героями та активніше включатися в процес мовленнєвого розвитку. Таким чином, відбувається розвиток мовлення через прослуховування або створення казок, що сприяє формуванню зв'язного мовлення. На заняттях ми пропонуємо дітям придумати власну казкову історію та розповісти її, використовуючи нові слова чи фрази.

9. Вокалотерапія. Вокалотерапія розвиває мовленнєвий апарат і дихальні функції через спів. Цей метод тренує голосові зв'язки, покращує артикуляцію та розвиває мовний ритм. Пісенний матеріал підбирається відповідно до вікових особливостей дітей і враховує їхні мовленнєві труднощі. На логопедичних заняттях діти з ООП співають пісні з поступовим прискоренням темпу для тренування мовленнєвої моторики.

10. Арттерапія з використанням піску. Малювання або створення фігур із піску стимулює мовну активність через розвиток сенсомоторної координації та уяви. Пісок діє заспокійливо, що створює комфортну атмосферу для мовленнєвої діяльності. Наприклад, намалювати на піску предмет і описати його, використовуючи різні прикметники та уточнення.

Можливості інноваційних технологій у логопедичній роботі з дітьми з ООП є надзвичайно широкими. Вони дозволяють індивідуалізувати навчальний процес, підвищувати мотивацію дітей завдяки ігровим формам навчання, забезпечувати залучення різних сенсорних каналів сприйняття інформації, а також організовувати

дистанційне навчання та своєчасний зворотний зв'язок. Усе це створює умови для більш ефективного і комфортного мовленнєвого розвитку дітей з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та особливостей.

Список використаних джерел

1. Зубченко О. О. Інноваційні логопедичні технології у роботі з дітьми з ООП. *На урок*. 2024. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-innovaciyni-logopedichni-tehnologi-u-roboti-z-ditmi-z-oop-384939.html> (дата звернення 14.02.2025)
2. Комісарик М. І., Кузнєцова К. С., Кушнірик Р. В. Інноваційні технології в освітньо-корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення: методичні рекомендації. Чернівці, 2024. 56 с.
3. Сизова Н. В. Роль інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушенням читання. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Випуск 76. С. 64-68.
4. Яковенко А. О. Інноваційні технології для підвищення якості проведення логопедичних занять в сучасних умовах загальноосвітнього простору. *Науковий часопис. Актуальні проблеми логопедії*. 2014. Випуск 27. С. 231-234.

Фурман Ольга Вікторівна,

викладач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії,
вчитель-логопед закладу дошкільної
освіти № 29 «Ранкова зірка»
м. Хмельницького

ПОРУШЕННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Порушення писемного мовлення у дітей старшого дошкільного віку – це комплекс проблем, які можуть впливати на здатність дитини чітко та грамотно висловлювати свої думки у письмовій формі. Такі труднощі можуть мати різні причини і проявлятися у вигляді технічних помилок, порушень графомоторних навичок, орфографічних чи синтаксичних помилок [1].

Розглянемо основні аспекти цього питання:

1. Основні причини та фактори:
 - Розвиток моторики: недостатньо розвинена дрібна моторика рук

може призводити до неакуратного письма або навіть до труднощів із утриманням ручки.

- Проблеми з орфографією та граматиною: часті помилки під час написання можуть бути пов'язані як із недостатнім знанням правил, так і із специфічними навчальними порушеннями.

- Психолого-педагогічні чинники: стрес, невпевненість, низька мотивація або недостатня підтримка з боку вчителів і батьків також можуть сприяти виникненню труднощів.

- Неврологічні аспекти: порушення у функціонуванні мозку, зокрема дислексія або дисграфія, можуть впливати на письмове мовлення [2].

2. Основні прояви порушень:

- Проблеми з літерним малюнком: непропорційне написання літер, нерівномірний розмір та неналежне розташування літер на рядку.

- Труднощі у структуруванні тексту: незрозумілі логічні зв'язки між реченнями, відсутність чіткого вступу, основної частини та висновку.

- Повільність у виконанні письмових завдань: часто дитина витрачає забагато часу на виконання завдання, що спричиняє втрату ритму уроку [1].

3. Методи діагностики порушення письма у дітей:

- Педагогічне спостереження та аналіз письмових робіт: педагоги та фахівці зі спостереження можуть виявити регулярні помилки, що вказують на порушення.

- Психолого-педагогічне тестування: використовуються спеціальні методики для визначення рівня розвитку письмового мовлення та виявлення можливих дисфункцій.

- Консультації з вчителем-логопедом або дефектологом: фахівці аналізують тестові завдання та господарський процес письма дитини [2].

4. Шляхи корекції та підтримки:

- Розвиток дрібної моторики: використання спеціальних вправ, ігор та завдань, спрямованих на покращення дрібної моторики, допомагає вдосконалити письмову техніку.

- Систематична робота над орфографією та пунктуацією: регулярне повторення правил, виконання диктантів та вправ сприяють закріпленню правильних мовних конструкцій.

- Використання інтерактивних технологій: сучасні комп'ютерні програми та додатки можуть зробити процес навчання більш цікавим і доступним.

- Індивідуальна робота з фахівцями: психологом, вчителем-

логопедом та дефектологом, які допомагають розробити індивідуальний план корекції, який відповідає особливим потребам дитини.

- Підтримка з боку батьків та педагогів: Створення позитивного навчального середовища, заохочення до самовираження та підтримка під час виконання письмових завдань є важливими компонентами вдосконалення письмового мовлення [1].

На завершення, варто зазначити, що своєчасне виявлення проблем і комплексний підхід до корекції є ключовими для успішного подолання порушень писемного мовлення у дошкільників. Співпраця між закладом дошкільної освіти, школою, батьками та фахівцями допомагає адаптувати навчальний процес відповідно до потреб кожної дитини, сприяючи її гармонійному розвитку і підвищенню самооцінки.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Мова дітей: Посібник для дошкільнят та соціальних педагогів. Київ, Кобза, 2003. 311 с.
2. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

Хмара Марина Анатоліївна,

викладач кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Мозолев Олександр Михайлович,

професор кафедри теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Сучасна соціальна модель інклюзивної освіти ґрунтується на визнанні та повазі індивідуальних людських відмінностей, що детермінує необхідність створення умов для задоволення особливих потреб кожної особистості. Отже, інклюзивна освіта забезпечує безумовне право кожної дитини навчатися в закладі освіти за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов [1; 2].

Важливою частиною інклюзивної освіти, яка сприяє формуванню

ряду позитивних рис особистості та її фізичному вдосконаленню, є фізичне виховання, яке природним чином поєднує в собі не тільки біологічні, а й соціальні складові. Фізичне виховання покликане за допомогою раціонально організованої рухової активності, використовуючи збережені функції, залишкове здоров'я, природні фізичні ресурси, гранично сприяти використанню психофізичних можливостей організму особистості дитини для самореалізації в суспільстві [3].

Організація фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти вимагає спеціального підходу. Важливим є врахування вікових особливостей дітей, їхніх інтересів та потреб. Фізична активність повинна бути доступною і корисною, стимулювати розвиток рухових навичок і координацію [4].

До програми з фізичного виховання для дошкільників з особливими потребами можуть входити різноманітні види рухової діяльності (гра та вправляння на свіжому повітрі, спортивна гра в залі, різноманітні фізкультурно-оздоровчі заходи, плавання тощо). Заняття проводяться як у індивідуальній, так і груповій формі. Групові заняття формують у дітей комунікативні навички та взаємозв'язки з однолітками. Важливо, аби під час заняття діти відчували радість від спільної фізичної активності і навчались взаємодіяти з іншими. Педагоги і батьки повинні відповідально ставитись до важливості фізичної культури у вихованні дітей дошкільного віку. Вони повинні створити сприятливий клімат для рухової діяльності. Завдяки фізичній активності у дітей формуються здорові звички, розвивається моторика, зміцнюється імунітет та покращується загальний розвиток організму [5].

З метою підвищення ефективності процесу інклюзивного фізичного виховання в закладах дошкільної освіти інструктор фізичної культури повинен:

- ☐ співпрацювати з лікарями, які слідкують за перебігом захворювання і володіють відомостями щодо індивідуальних особливостей дитини;

- ☐ пам'ятати про найбільш типові протипоказання щодо організації занять з фізичного виховання (тривала затримка дихання при виконанні вправ, виконання статичних вправ, упори і виси для дітей з порушеннями функцій верхніх кінцівок, нахили та повороти тулуба з великою амплітудою для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату тощо);

- ☐ планувати проведення заняття згідно основних вимог щодо його організації (поступове збільшення навантаження до середини заняття та зниження до кінця, чергування різновидів вправ,

врахування вікових та індивідуальних можливостей учнів і т.д.). Заняття повинне складатися з чотирьох частин (вступна, підготовча, основна та заключна);

☐ включати у заняття з фізичного виховання загальнорозвиваючі, корекційні, прикладні вправи, ігри та естафети;

☐ урізноманітнювати організацію проведення заняття: в колі, у вільному розташування учнів по залу, в колонні, в шерензі, на місці, в русі тощо;

☐ усі різновиди вправ доцільно проводити у формі імітаційних та ігрових вправ, об'єднаних у комплекси;

☐ здійснювати індивідуальний підхід щодо дозування фізичних навантажень;

☐ регулювати фізичні навантаження шляхом зміни вихідних положень, кількості повторень та темпу виконання вправи, зменшення або збільшення амплітуди руху, виконання дихальних вправ;

☐ здійснювати оцінювання в формі поточного обліку, оцінювати кожного учня індивідуально за результатами виконання вправ [6].

Отже, інклюзивне фізичне виховання, яке надається дітям з особливими освітніми потребами, дозволяє здійснювати профілактику розвитку хронічних захворювань, запобігати інвалідизації, сприяє покращенню рівня соціалізації та адаптації дітей до оточуючого середовища через впровадження в процес фізичного виховання нових освітніх методичних прийомів навчання.

Список використаних джерел

1. Когут І., Маринич В., Чебанова К. Впровадження інклюзивного навчання у фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади освіти. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2020. № 1. С. 117-127.
2. Чайковський М.Є. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору. [дисертація]. Старобільськ: «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2016. 570 с.
3. Пасічник В. Специфічні принципи фізичного виховання дітей дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. 2017. № 4. С. 203-208.
4. Bashtovenko O. CORRECTION OF PHYSICAL DEVELOPMENT IN PRESCHOOL AGE. European Science. 2024. (sge29-03). pp. 213-222.
5. Мозолєв О.М. Основи педагогічної майстерності вчителя фізичної культури. Навчальний посібник. Хмельницький: Видавництво ХГПА, 2025. 126 с.

6. Mozolev, O., Khmara, M., Yashchuk, I., Kravchuk, L., Matviichuk, V., Kalenskyi, A., Miroshnichenko, V, Halus, O. The Influence of Value-oriented Teaching upon Vital Competences Formation of 7-9 Years Old Pupils during Physical Education Lessons. Universal Journal of Educational Research. 2020. No 8(6). pp. 2352-2358. DOI:10.13189/ujer.2020.080619

Чайка Володимир Мирославович,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний
університет;

Писарчук Оксана Тарасівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний
університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні соціально-економічні та політичні умови значно впливають на всі аспекти життя суспільства, включаючи сферу освіти. Однією з найсуттєвіших трансформацій стало масове впровадження дистанційного навчання, що вимагало оперативної адаптації як студентів, так і викладачів. Перехід на онлайн-формат виявив низку проблем, пов'язаних із кризовими ситуаціями: спершу пандемія COVID-19 та її наслідки, а потім військові події в Україні, які посилили економічну нестабільність. Серед основних викликів дистанційного навчання – недостатня підготовка викладачів до роботи в онлайн-середовищі, зниження мотивації студентів і, як наслідок, погіршення якості професійної підготовки.

Важливим завданням є забезпечення ефективної дистанційної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які відіграють ключову роль у вихованні наступного покоління. Адже педагогам необхідно розвивати практичні навички та комунікативні компетентності, що ускладнюється без безпосередньої взаємодії. Тому дистанційне навчання потребує використання сучасних технологій, адаптованих до кризових реалій. Інтерактивні освітні інструменти можуть компенсувати деякі недоліки онлайн-освіти, а застосування

віртуальних практик, проєктних завдань, відеоуроків і онлайн-коучингу допоможе здобувачам вищої освіти здобути необхідні професійні навички.

Запровадження дистанційної освіти в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, які наголошують на важливості цифровізації освітнього процесу. Серед них – Закони України «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», а також «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні». У цих документах визначено, що дистанційне навчання є однією з офіційно визнаних форм освіти, яка передбачає чіткі права та обов'язки учасників освітнього процесу.

У сучасному світі, що швидко змінюється, особливого значення набувають інформатизація, цифровізація та інтелектуалізація освітнього процесу. Дослідники, зокрема Я. Гарбич, О. Лисицька, Ю. Силенко та ін., підкреслюють, що цифрове освітнє середовище сприяє підвищенню рівня організації освітнього процесу та впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті [3]. Інші науковці, зокрема Т. Цегельник і Г. Захарова, зазначають, що використання цифрових технологій у дистанційному та змішаному навчанні сприяє розвитку цифрової компетентності та медіаграмотності студентів [4]. Таким чином, дистанційне навчання слід розглядати як ефективний формат, що забезпечує безперервність освіти, гнучкість у виборі ресурсів та методик, а також індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти незалежно від його місця перебування або зовнішніх обставин.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про зростаючу актуальність дистанційного навчання серед науковців. І. Мала у своєму дослідженні розглядає дистанційну освіту як ефективний інструмент навчання, що сприяє інноваційному розвитку освітньої сфери. Дослідниця зазначає, що ключова мета дистанційного навчання – впровадження передових технологічних рішень, зокрема Інтернет-технологій, мультимедійних засобів та сучасних методик, що відповідають запитам суспільства та освіти. Вона також наголошує, що зволікання з розвитком дистанційної освіти може негативно позначитися на конкурентоспроможності вітчизняної системи освіти у світовому просторі [2].

З огляду на це, варто підкреслити значення дистанційного навчання у забезпеченні високоякісної професійної підготовки за умови дотримання оптимальних умов. У цьому контексті важливим є вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх вихователів. Деякі науковці, зокрема Л. Зданевич, О. Попович підкреслює важливість володіння майбутніми вихователями інноваційними

педагогічними технологіями. Вони наголошують, що педагоги повинні не лише використовувати сучасні методики, а й розробляти нові освітні проекти та адаптуватися до змін у галузі освіти. Таким чином, професійна підготовка вихователів повинна охоплювати формування як теоретичних знань, так і практичних навичок, що допомагають ефективно організовувати навчальний процес у динамічному освітньому середовищі [1].

Таким чином, аналізуючи різні наукові підходи, можна визначити, що «професійна підготовка майбутнього вихователя» – це процес навчання та розвитку, спрямований на формування комплексу спеціалізованих знань, умінь і навичок, а також на здобуття практичного досвіду та особистісних якостей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків.

Даний процес, на думку науковців, включає чотири основні складові:

- 1) теоретичну підготовку, що охоплює вивчення педагогіки, психології, методик виховання та розвитку дітей дошкільного віку;
- 2) науково-практичну підготовку, яка реалізується через педагогічну практику у ЗДО, де студенти застосовують отримані теоретичні знання на практиці;
- 3) розвиток професійної компетентності, що передбачає набуття навичок організації освітнього середовища, розвитку індивідуальних особливостей дітей, створення сприятливої атмосфери для навчання;
- 4) формування особистісних якостей, таких як емпатія, толерантність, відповідальність, творчий підхід, здатність до ефективної комунікації та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу [5].

Виходячи з цього, професійна підготовка майбутніх вихователів має на меті забезпечення їхньої готовності до успішної педагогічної діяльності, сприяння всебічному розвитку дітей і формування у них ключових соціальних навичок, а також підготовку до подальшого навчання у школі.

Дистанційна професійна підготовка здобувачів вищої освіти є комплексним освітнім процесом, що базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій і спрямований на формування ключових професійних компетентностей студентів, які готуються до роботи в ЗДО. Цей формат дозволяє здійснювати освітній процес без фізичної присутності студентів в аудиторії, надаючи гнучкість у доступі до навчальних матеріалів і завдань. Водночас, незалежно від форми навчання – дистанційної чи традиційної – здобуті компетентності повинні відповідати стандартам вищої освіти України за спеціальністю «Дошкільна освіта» для бакалаврського та

магістерського рівнів.

Розглядаючи організацію професійної підготовки майбутніх вихователів у дистанційному форматі, слід звернути увагу на технологічне забезпечення та доступ до освітніх ресурсів як студентів, так і викладачів. Для цього широко використовуються навчальні платформи, такі як Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, які забезпечують доступ до навчальних матеріалів, тестових завдань і відеолекцій. Наприклад, у Moodle можна створювати навчальні курси, розміщувати матеріали для самостійного опрацювання, організовувати тестування та оцінювання знань.

Таким чином, дистанційна професійна підготовка майбутніх вихователів в умовах сучасних викликів є важливою складовою освітньої системи. Соціально-економічні та політичні реалії вимагають від ЗВО адаптації до нових умов, при цьому зберігаючи якість підготовки висококваліфікованих фахівців. Аналіз особливостей організації такого навчання підтверджує, що дистанційна освіта забезпечує гнучкість освітнього процесу, безперервний доступ до освітніх матеріалів і підтримку кожного студента у режимі реального часу. Важливим аспектом є підвищення рівня цифрової грамотності та компетентності майбутніх педагогів, що сприяє їхній ефективній діяльності у професійному середовищі.

Отже, дистанційна професійна підготовка вихователів має значний потенціал розвитку за умови врахування всіх аспектів організації навчального процесу в умовах сучасних освітніх викликів. Зростання актуальності цього питання пов'язане з глобальними змінами, що потребують впровадження інноваційних і гнучких методів навчання.

Список використаних джерел

1. Зданевич Л. В., Попович О. М. Використання різних видів професійних мультимедійних презентацій як важливого методу просування освітніх послуг у практичній підготовці слухачів магістратури зі спеціальності «Дошкільна освіта». *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*: збірник наукових праць / за заг. редакцією проф. Л. В. Зданевич, доц. Л. С. Пісоцької, доц. Н. М. Миськової. Хмельницький : ХГПА, 2019. С. 114-118.
2. Мала І. Дистанційне навчання як дієвий інструмент управлінської освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 2(66), 2022. С. 132–151. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-132-151>
3. Силенко Ю., Романцова Я., Лисицька О., Гарбич Я.

Інформаційне освітнє середовище як платформа реалізації інформаційно-комунікаційних технологій у ЗВО. *Молодь і ринок*, № 6-7 (214-215). 2023. С. 60-68. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.287944>.

4. Цегельник Т., Захарова Г., Силенко Ю. Потенціал застосування цифрових технологій в освітньому середовищі ЗВО при підготовці майбутнього педагога. *Молодь і ринок*, № 5(225). 2024. С. 30-34. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304926>

5. Цегельник Т., Станіченко О. Гончар Н. Особливості організації дистанційної професійної підготовки майбутніх вихователів у сучасних реаліях. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Том 12, № 9. С. 103-111. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i9-016>

Червонюк Ольга Євгенівна,

вихователь закладу дошкільної освіти
№ 29 «Ранкова зірка» м. Хмельницького

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогодні проблема формування мовлення в дітей дошкільного віку є досить актуальною, адже ступінь розвитку мови старшого дошкільника визначає рівень сформованості соціальних і пізнавальних досягнень дитини, вміння висловлюватися та здобувати інші знання. Розв'язання таких проблем мовленнєвої компетентності дітей має здійснюватися в процесі їх щоденного спілкування з вихователями, батьками та однолітками, інтегруючись у різних видах. Формування мовленнєвої компетентності в дошкільному віці відбувається на всіх рівнях, оскільки дитина опановує всі основні одиниці мови: звук, слово, словосполучення, речення і нарешті, текст. Відтак, результативність мовленнєвого розвитку забезпечу міцний взаємозв'язок завдань виховання звукової культури мовлення, розвитку словника, формування граматично правильного мовлення та розвитку зв'язного діалогічного та монологічного мовлення. Реалізація таких форм мовленнєвої компетенції можлива завдяки використанню особистісно-орієнтованого підходу, який передбачає індивідуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти [2].

Проблема мовлення дитини є однією із центральних у дошкільній освіті й не є новою. Вона досліджувалася класиками наукової думки і сучасними науковцями в різних аспектах (Г.Леушина, Т.Піроженко,

О.Ушакова, А.Богуш, Н.Гавриш та інші). Вплив на мовленнєвий процес дидактичних ігор та мовленнєво-комунікативних вправ вивчали педагоги-класики Я.Коменський, С.Русова, сучасні педагоги Г.Швайко, К.Щербакова. Проблемою розвитку мовлення дітей займалися і психологи (Д.Ельконін, С.Рубінштейн, Н.Швачкін).

Головною метою цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників є формування мовленнєвої компетенції як однієї з базисних характеристик особистості та спрямована на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій; розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання.

Формування мовлення дошкільнят складається з різних структурних компонентів. До них належать:

- мовленнєва компетентність як одна з ключових базисних характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих умінь та навичок, що забезпечують функціонування мовлення;
- навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову й мовлення, що формуються на основі розвитку мовного чуття й водночас зумовлюють цей розвиток;
- мовленнєве виховання, метою якого є виховання мовленнєвої культури особистості [2].

Згідно Базового компоненту дошкільної освіти України, мовленнєва діяльність дошкільника визначається відповідною віку мовленнєвою та мовною зрілістю, рівнем оволодіння елементами грамоти, сформованістю ставлення до використання слова у взаєминах з дорослими та дітьми, розвиненістю комунікативних здібностей [1].

Мовленнєва компетентність як складова мовленнєвої діяльності, забезпечує вміння дитини підтримувати мовленнєву взаємодію з іншими, вибудовувати логіку висловлювань, забезпечувати мовленнєве взаєморозуміння з дорослими та однолітками, формувати комунікативні здібності, мовленнєве самовираження, розвивати соціальне мовлення (вміння презентувати себе оточуючим, виражати особисту позицію по відношенню до інших тощо).

Отже, мовленнєва компетентність – це вміння на практиці доречно користуватися мовою (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби. Це полікомпонентне утворення, яке містить такі компетенції:

- лексичну (наявність певного запасу слів у межах вікового періоду, їх доречне застосування, вживання засобів мовної виразності: приказки, прислів'я, фразеологізми, епітети, порівняння);
- фонетичну (правильна звуковимова, розвинений

фонематичний слух, володіння інтонаційними засобами виразності);

– граматичну (практичне вживання відповідних граматичних форм рідної мови: рід, число, відмінки, час тощо) та діалонолігічну (розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати та звертатися із запитаннями, вести діалог, складати різні види розповідей, переказувати) [2].

Головною метою цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників є формування мовленнєвої компетентності як однієї з базисних характеристик особистості та спрямована на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій; розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання.

Виділяють основні напрямки системного підходу:

1. Структурний пов'язується з формуванням різних рівнів системи мови (фонетичного, лексичного, граматичного, текстового). Формування мовлення в дошкільному дитинстві відбувається на всіх цих рівнях, оскільки дитина опановує всі основні одиниці мови: звук, слово, слововиформи, словосполучення, речення і, нарешті, текст. Відтак, результативність мовленнєвого розвитку забезпечує міцний взаємозв'язок завдань виховання звукової культури мовлення, розвитку словника, формування граматично правильного мовлення та розвитку зв'язного діалогічного та монологічного.

2. Комунікативний, спрямований на реалізацію комунікативної та інших функцій мови, пов'язаних із розвитком та застосуванням зв'язного мовлення, двох форм мовленнєвого спілкування – діалогу та монологу. Ускладнення мовленнєвих умінь відбувається під час переходу від діалогічної до різних форм монологічного мовлення.

3. Пізнавальний передбачає розвиток здібності до елементарного усвідомлення явищ мови й мовлення, тобто реалізацію певною мірою інтелектуальної функції мови. Формування та функціонування понять неможливе поза семантикою слів, словосполучень, формування та функціонування суджень, умовисновків – поза структурою та семантикою синтаксичних конструкцій, розгорнутих висловлювань (тексту). Водночас відбувається і зворотний процес – від інтелекту до мови, який умовно можна визначити як аналіз лінгвістичної функції інтелекту, його ролі у свідомому опануванні мови [4].

Розвиток комунікативної компетентності починається з набуття дитиною вміння встановлювати контакт із партнером у спілкуванні, дотримуючись усталених правил етикету. У повсякденному житті дитина спостерігає і наслідує приклади спілкування між собою дорослих, дітей тощо. Справжнім зразком комунікативної поведінки має бути притаманна широка палітра емоційно-інтонаційного забарвлення. Вони вже помічають мовні помилки й продовжують

оволодівати тими граматичними формами, у застосуванні яких зазнають певних труднощів., мовленнєве «обличчя». Так формується мовленнєва особистість.

Дійовим методом оволодіння комунікативно-мовленнєвими діями є ігри-драматизації. Рольові перевтілення допомагають дитині вправлятися у варіативності діалогів. Тут стануть у пригоді фольклорні діалоги, які призвичаюють до почергового відтворення сюжету – часом кумедного, однак не позбавленого інтонаційних відтінків, динаміки, мімічних проявів, варіативності сили голосу, темпу мовлення. Такі ігрові вправи передуватимуть драматизації складніших жанрів – казок, оповідок. На встановлення контакту, а в подальшому й на характер спілкування впливає також зовнішній вигляд партнера [3].

Отже, вікові та індивідуальні особливості дітей, їхні потреби та прагнення визначають мовленнєвий розвиток кожного. Мірою розвивальності можна вважати компоненти, які сприяють створенню та розширенню світогляду дитини, формують гуманні почуття, базові особистісні якості, що виявляються в мовленнєвій компетентності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція), Київ, 2021. 38с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. К.: Вид. Дім «Слово», 2010. 250 с.
3. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль, 2010. 152 с.
4. Стукалова Т. Сучасні підходи до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Дата публікації: червень 14, 2021: URL: <https://genezum.org/library/suchasni-pidhody-do-formuvanniamovlennevoi-kompetentnosti-doshkilnykiv>

Черевко Леоніла Василівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист КЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської
обласної ради»

Черевко Олександр Дмитрович,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист КЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської
обласної ради

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Високі технології, які визначають сучасне інформаційне суспільство, вимагає від освіти формування компетентної та активної особистості. Зміна ролі і функцій педагога-вихователя дітей дошкільного віку вимагає від нього самостійності на різних етапах професійної діяльності: прогнозування, конструювання та організації. Розвиток ключових компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти якісної організації освітнього процесу та активізації його структурних компонентів, що приводить до підвищення відповідальності за результати своєї праці.

Сьогодні, із позицій компетентнісного підходу, педагогічна діяльність націлена на конкретний результат освіти, а одним із завдань має таке: навчити орієнтуватися в царині культурних, духовних цінностей, тобто вирішувати аксіологічні проблеми. У цьому контексті важливим складником компетентнісно орієнтованої освітньої діяльності є пропагування досягнень науки й культури, що потребує регулярної актуалізації знань педагога. Для підвищення рівня власної професійної компетентності він повинен не тільки здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, удосконалювати педагогічну майстерність через систему методичної роботи, а й займатися самоосвітою, щодня працюючи з інформацією, прагнучи до творчості, бажаючи пізнати та зрозуміти основні тенденції сучасної науки, особливо в галузях педагогіки, психології, культури [1, с.158].

Впровадження інноваційних методів та технологій навчання зумовлено Законом України «Про освіту», яким визначено, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного

розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [4].

Питанням якісної практичної підготовки педагогів освітньої галузі, у тому числі фахівців дошкільної освіти, присвячені наукові розвідки Г.Беленької, Н.Лисенко, Т.Жаровцевої, О.Пехоти, Г. Троцько, С. та багатьох інших. Питання розвитку критичного мислення є предметом досліджень О. Пометун, Н. Гупан, Н. Вукіної, Є. Архипової, Н. Дементієвської, В. Макаренка, В. Козири та ін. Ними зазначається, що критичне мислення стає технологічною базою сучасної освіти, його розвиток диктується різноманітними соціальними зрушеннями та безперервним розвитком суспільства, а найважливішим аспектом критичного мислення є його відповідність вимогам демократизації освіти та суспільства.

У дослідженнях В.Козири зазначено, що інноваційна значущість технології розвитку критичного мислення полягає у характері взаємовідносин всіх учасників навчально-виховного процесу, адже, у процесі навчання створюється особлива атмосфера взаємодовіри, взаємоповаги та успіху; використовуються стилі спілкування і діяльності на основі партнерства та захоплення спільною творчою діяльністю; педагог не навчає, виховує та розвиває, а організовує їх діяльність і ненав'язливо, без категоричності та авторитарності співпрацює з учнями, навчаючись і самовдосконалюючись разом з ними [3, с.5].

До інноваційних технологій, які доцільно використовувати у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти відносять технологію критичного мислення. Освітня технологія розвитку критичного мислення в процесі підготовки майбутніх вихователів визначається сукупністю педагогічних впливів, які спонукають до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Ця технологія допомагає готувати фахівців нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. При запровадженні цієї технології знання засвоюються набагато краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук її вирішення. В основу технології покладено базову модель стадій розвитку освітнього процесу, що визначається як «виклик – осмислення – розум (рефлексія)».

На першому етапі «виклику» перед майбутніми педагогами ставляться завдання, які активізують, мотивують, спонукають до вирішення певних освітніх чи практичних дій у ситуаціях, наближених

до реальних.

На етапі осмислення чи реалізації завдання відбувається систематизація теоретичного матеріалу, що порівнюється та узгоджується із певними практичними вміннями, набутими у процесі виробничої педагогічної практики, вивчення досвіду роботи педагогів – новаторів, вихователів закладів дошкільної освіти. Організація освітньої діяльності у розрізі технології передбачає глибоке засвоєння лекційного матеріалу, розв'язування поставлених завдань з урахуванням очікувань, визначених на першому етапі. Постійна підтримка майбутнього фахівця-вихователя у опануванні професійними знаннями забезпечує свідомість та міцність отриманих знань із готовністю використовувати їх у професійній діяльності.

Систематичне застосування проблемних завдань у ході пояснення навчального матеріалу, використання різноманітних графічних схем, пошук відповідей у мережі Інтернет, посібниках різних авторів спонукає студентів до осмислення і критичного погляду як на власні освітні цілі, так і забезпечує передумови майбутньої практичної діяльності.

Фіксація особистих досліджень допомагає систематизувати нові джерела знань, зіставити їх із вже відомими фактами, поставити нові освітні чи практичні завдання, простежити і уточнити незрозумілі моменти, поставити нові питання та знайти на них відповіді, проаналізувати власну освітню та майбутню професійну діяльність. Визначальним на етапі рефлексії є фокусування уваги на результатах діяльності: навчальної та практичної, їх застосування у власній діяльності.

Отож, технологія розвитку критичного мислення є доцільною у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти на сучасному етапі. Її цілі та завдання формують неординарну цілісну особистість, професіонала-вихователя, здатного творчо працювати з дітьми, особистість, яка готова до самоосвіти і самопізнання, до критичної роботи з інформацією із урахуванням власних потреб та інтересів.

Список використаних джерел

1. Кияновський А. Розвиток професійної компетентності педагогів в умовах сучасного освітнього простору (з досвіду роботи навчально-виховного комплексу «Школа гуманітарної праці») *Український педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 157–154 DOI.org/10.32405/2411-1317-2023-4-157-163 (дата звернення 02.02.2025)
2. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства / Є. О. Архіпова, О. В. Ковалевська // *Гуманітарний часопис*. 2012. № 2. С. 34-38. Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2012_2_7

3. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. / В.М. Козира. - Тернопіль: ТОКІППО, 2017. - 60с.

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145 – VIII: станом на 01.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 03.02.2025)

Черненко Любов Петрівна,

викладач КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Сучасна освіта ґрунтується на розвитку і саморозвитку «Я» людини. Мета освіти, структура, технології залежать від особливостей століття. Конкурентоспроможність системи дошкільної освіти – це її перевага щодо інших аналогічних об'єктів, яка характеризується вмінням задовольняти освітні потреби населення за рахунок надання відповідних послуг; актуалізувати свою діяльність відповідно до чинного правового, нормативно-методичного, інформаційного, психолого-педагогічного забезпечення. Дошкільна освіта розуміється як система, у якій центральне місце посідає процес взаємодії у підсистемах дорослі – діти, діти – діти, дорослі – дорослі. Технологічне оформлення педагогічного процесу одержує у вигляді концепції життя події, коли перебування дітей у дошкільних навчальних закладах оцінюється не в одиницях занять, а в одиницях подій [3].

Сучасна освіта ґрунтується на розвитку і саморозвитку «Я» людини. Мета освіти, структура, технології залежать від особливостей століття. Конкурентоспроможність системи дошкільної освіти – це її перевага щодо інших аналогічних об'єктів, яка характеризується вмінням задовольняти освітні потреби населення за рахунок надання відповідних послуг; актуалізувати свою діяльність відповідно до чинного правового, нормативно-методичного, інформаційного, психолого-педагогічного забезпечення. Дошкільна освіта розуміється як система, у якій центральне місце посідає процес взаємодії у підсистемах дорослі – діти, діти – діти, дорослі – дорослі.

Освітнє середовище закладу дошкільної освіти – це багатогранна система, ключовий чинник соціалізації й становлення особистості. Неоціненну місію покладено на вихователів у реалізації

мети й завдань дошкільної освіти. Вихователь забезпечує розвивальне середовище, створює емоційно-гармонійну атмосферу, враховує індивідуальні особливості кожної дитини.

Персональний простір сучасної дитини старшого дошкільного віку одночасно є фізичним (тіло, предметне і природне середовище, оточуючі люди, різні заняття тощо) і психологічним (емоційна забарвленість життя, стиль відносин оточуючих до дитини і між собою тощо). Щось дитина у просторі свого життя приймає, від чогось відчужена. Дошкільник вже добре володіє своїм тілом, проте психологічна взаємодія з довкіллям, ще у процесі становлення.

Фізичний простір дошкільника постійно розширюється. Головне надбання – засвоєння простору дитячого садочка – групова кімната, спальня, музична та спортивна зали, сходи, майданчики тощо.

Психологічний простір життя дитини дошкільного віку вирізняється високою значущістю чужого дорослого – вихователя, який символізує новий статус дитини, від якого залежить емоційне благополуччя як конкретної дитини, так і оточуючих людей. Часто дошкільник готов ввести виховательку до свого персонального простору, поставити її поруч із мамою.

Вивчення освітнього простору здійснюється з позицій, пов'язаних з сучасним розумінням освіти не тільки як особливої сфери соціального життя, а і середовища як чинника освіти. Під розвивальним освітнім середовищем розуміємо спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку і дорослішання особистості. Створення освітнього середовища дозволяє дитині усвідомити власні можливості, виявити ініціативу і всесторонньо реалізувати себе [4].

Освітній простір – розгорнена система, що охоплює суб'єктів освітнього процесу, об'єкти проектування та існує за єдиними законами, що дозволяє розглядати проектування освітнього простору і технологію його реалізації як взаємозв'язані елементи єдиної системи, підставою якої є взаємодія дитини з предметним світом.

Модель освітнього простору є використання традиційних підходів і сучасних авторських адаптованих до дошкільного віку інноваційних технологій, оснований на ціннісному, загально-психологічному і технологічному рівнях. Реалізація моделі освітнього простору у дошкільному навчальному закладі веде до особистісного розвитку і зростання як дитини, так і педагога [4].

Створення сприятливого середовища, спрямованого на відкриття, актуалізацію ресурсів творчого розвитку особистості, завдяки сучасним авторським адаптованим до дошкільного віку інноваційним технологіям в освітньому просторі дошкільного закладу може бути

створено ситуацію розвитку особистості дитини.

Заклад дошкільної освіти – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

Пріоритетними ключовими аспектами педагогічно керованого освітнього середовища дошкільного навчального закладу є: відповідність Базовому компоненту дошкільної освіти; урахування запитів батьків дитини; варіативність програм, форм і методів дошкільної освіти; усвідомленість учасниками освітнього процесу унікальності дитини, відкритість по відношенню до дитини.

Список використаних джерел

1. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. / К. Крутій. К.: Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.
2. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» : методичні рекомендації / укл. Т. В. Деміракі ; за заг. ред. В. В. Стойкової. Миколаїв : ОІППО, 2018. 36 с.
3. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування : навч.-метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова ; за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.
4. Пащенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / М. І. Пащенко, І. В. Красноштан ; Міністерство освіти і науки України. Уманський ДПУ імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. 270 с.

Чирка Катерна Миколаївна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

Науковий керівник:

Зданевич Лариса Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ЗНАЧЕННЯ ІГОР У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Гра є найприроднішою та доступною діяльністю для дошкільників. Вона відображає їхній досвід пізнання світу та дозволяє інтегрувати отримані знання у власну діяльність. Під час гри дитина наслідує мовлення дорослих, переймає їхню поведінку, взаємодію та трудові навички. В ігровому процесі відбувається розвиток фізичних, когнітивних та етичних якостей дитини, зокрема удосконалюються її сприймання, пам'ять, увага, мислення та мовлення.

Кожна гра сприяє формуванню різних рис характеру, залучає до роботи сенсорні системи та активізує психічні процеси, викликаючи широкий спектр емоцій. Завдяки грі дитина освоює основи соціальної взаємодії, набуває важливих моральних якостей, таких як доброчесність і справедливість. Вона розвиває організаторські здібності, наполегливість, ініціативність, силу волі та дисциплінованість, що сприяє її гармонійному розвитку.

Спостерігаючи за навколишнім середовищем, дитина поступово засвоює словесні позначення предметів, дій і явищ. У процесі цього формується її мовлення – унікальна здатність людства. Завдяки мові люди взаємодіють, передають свої думки та емоції. Формування мовлення відбувається за участі всіх психічних процесів, таких як сприйняття, пам'ять, мислення, уява, емоції та моральні переконання. Мова є засобом передачі досвіду в різних сферах людської діяльності. Її розвиток розпочинається лише після досягнення певного рівня зрілості головного мозку, слухового апарату та артикуляційних органів. Навколишнє середовище має важливу роль у стимулюванні розширення словникового запасу дитини.

У процесі пізнання світу дитина сприймає об'єкти та явища через різні сенсорні канали, що сприяє глибокому засвоєнню уявлень про навколишнє середовище, точному співвіднесенню слів із відповідними

предметами, діями чи подіями, а також розвитку її мовленнєвої активності. Наслідуючи мовлення дорослих, дитина отримує можливість виражати свої почуття, думки та бажання. Оточуюча мова впливає на її поведінку, розширює світогляд, розвиває слухову увагу, сприяє формуванню фонематичного слуху та правильної звуковимови, а також навчає будувати граматично правильні висловлювання. Наслідуючи мовлення оточуючих, дитина поступово опановує точність передачі своїх думок, навчання контролю голосу, дихання та емоційної виразності, що є важливим етапом у розвитку мовленнєвої культури спілкування.

Порушення мовленнєвого розвитку впливають на формування всієї психічної діяльності дитини. Вони ускладнюють комунікацію з оточуючими, можуть гальмувати розвиток пізнавальних процесів та впливати на емоційно-вольову сферу. Внаслідок мовленнєвих труднощів часто виникають вторинні порушення, які призводять до відхилень у загальному розвитку дитини. Усунення та профілактика таких порушень сприяє гармонійному розвитку творчих здібностей, допомагає реалізувати соціальні прагнення та здобувати нові знання. Дослідження мовленнєвого розвитку дошкільнят дозволяє визначити основні напрями педагогічної роботи: знайомство з предметним світом, явищами, людськими почуттями та взаємодією; наслідування мовлення дорослих; ознайомлення з літературою та мистецтвом; оволодіння різними навичками через гру.

Як зазначав В.Сухомлинський: «Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ». К.Ушинський також наголошував на важливості гри, підкреслюючи, що в реальному житті дитина обмежена в самостійності, тоді як у грі вона може випробовувати свої сили та діяти незалежно

Наукові дослідження в галузі психології підтверджують, що у процесі гри у дітей формується символічна (знакова) функція свідомості. Це означає, що вони починають замінювати реальні предмети їх символічними аналогами. Саме під час гри дитина починає використовувати предметні та рольові замітники, що є першим кроком до засвоєння культурної спадщини людства. Такі знакові системи, як письмо, числова мова, математичні символи, нотна грамота, передаються з покоління в покоління, і їх засвоєння розпочинається саме через ігрову діяльність. Перехід від використання реальних предметів до внутрішніх, образних заміників змінює всі психічні процеси дитини, дозволяючи їй створювати у своїй свідомості уявлення про навколишній світ і застосовувати їх для вирішення різноманітних когнітивних завдань.

Майже всі ігри передбачають дії, що безпосередньо пов'язані з мовленням і мисленням, оскільки ці два психічні процеси взаємопов'язані. Розвиток мовлення дитини проходить через кілька важливих етапів: удосконалення артикуляційних навичок, збагачення словникового запасу, формування зв'язного мовлення та розвиток мовленнєвого мислення.

Досягнення позитивних результатів у виправленні мовленнєвих недоліків значно підвищується, якщо навчальні заняття та вправи проводяться в ігровій формі. У процесі мовленнєвої корекції у дітей дошкільного віку використання ігрових методів має значно більший ефект, ніж традиційні виховні підходи.

Мовленнєві труднощі, такі як нечітка вимова звуків, проблеми зі сприйняттям звукової форми слів, обмежений словниковий запас (як активний, так і пасивний), використання переважно побутової лексики, відсутність або недостатній розвиток граматичних навичок, а також зміни в темпі та плавності мовлення, різною мірою властиві дітям з логопедичними проблемами. Ці особливості впливають не тільки на їхнє спілкування, але й на ігрову діяльність, формуючи специфічні риси поведінки в іграх.

Наприклад, діти з важкими формами функціональної дислалії, дизартрії або ринолалії часто відчують труднощі у спільних іграх з однолітками. Це може бути пов'язано з нерозбірливою вимовою, невмінням чітко висловити свої думки та почуття, а також з боязною стати об'єктом насмішок. Водночас, діти з такими мовленнєвими порушеннями, як правило, розуміють правила та зміст ігор.

Порушення загальної та мовленнєвої моторики, особливо у дітей з дизартрією, можуть призводити до швидкої втоми під час гри. Діти зі зниженою активністю кори головного мозку часто проявляють у грі нерішучість та пасивність, їхні рухи можуть бути скутими. І навпаки, діти з підвищеною збудливістю мають проблеми з концентрацією уваги та посидючістю, що ускладнює завершення розпочатої гри. Їхня імпульсивність, рухова активність та мовленнєва втома також можуть перешкоджати участі в колективних іграх.

Під час організації ігор для дітей з мовленнєвими порушеннями необхідно враховувати їхні індивідуальні особливості. Дітям зі слабким мовленням слід пропонувати простіший матеріал, тоді як дітям з кращими мовленнєвими навичками можна давати складніші завдання. Боязким дітям потрібна підтримка та підбадьорення, млявих дітей потрібно заохочувати до активності, а надмірно жвавих дітей слід заспокоювати та вчити контролювати свою поведінку.

Ефективність ігрової діяльності дітей значно підвищується за умови безпосередньої участі дорослого, який спрямовує та керує грою.

Без спеціально організованого навчання, спрямованого на збагачення словникового запасу та розширення життєвого досвіду дітей, ігри можуть виникати спонтанно, але вони будуть недостатньо продуктивними та розвивальними. Саме в процесі цілеспрямованої ігрової діяльності діти отримують основні знання та враження про навколишній світ.

У грі діти відчують потребу в спілкуванні та закріплюють мовленнєві навички, набуті на логопедичних заняттях. Гра активізує увагу дитини до мовлення та служить ефективним засобом удосконалення вимови. У процесі гри діти легко та швидко, часто непомітно для себе, засвоюють правильну вимову звуків.

Проте, для того щоб гра стала умовою розумового, етичного та фізичного розвитку дитини, дієвим засобом виховання, необхідно навчитися правильно організовувати та проводити ігри. Важливо, щоб усі ігри сприяли подоланню мовленнєвих недоліків та особливостей поведінки дітей з логопедичними проблемами.

Мовні ігри є потужним інструментом у роботі з дітьми, спрямованої на розвиток фонематичного слуху, закріплення правильної вимови звуків та формування плавної мови без заїкання. У процесі гри логопед має можливість уточнювати та закріплювати знання та уявлення дітей, розвивати їхню творчу уяву, мислення та мовлення.

Для розвитку слухового сприйняття у дітей використовуються різноманітні ігри, такі як «Впізнай по голосу», «Хто краще чує», «Моя буква» та ін. Ці ігри спрямовані на те, щоб навчити дітей уважно слухати та розрізняти звуки.

Наочність є ще одним ефективним засобом закріплення навчального матеріалу. Як писав К.Ушинський, «Чим більше наших органів чуття бере участь у сприйманні якого-небудь враження або групи вражень, тим швидше лягають ці враження в нашу механічну, нервову пам'ять, вірніше зберігаються нею і легше потім згадуються...». Тому використання наочних матеріалів, таких як картинки, іграшки, схеми, допомагає дітям краще засвоювати та запам'ятовувати інформацію.

Важливим принципом навчання дітей є «Учись граючись». Саме тому для навчання через гру створюються різноманітні ігри. Головна їх особливість полягає в тому, що завдання пропонуються дітям в ігровій формі. Діти граються, не підозрюючи, що засвоюють нові знання, спілкуються, розвивають мовлення, мислення, уяву, пам'ять та вчаться культури спілкування.

Таким чином, поєднання мовних ігор та наочності є ефективним підходом до розвитку мовлення у дітей. Ігри допомагають зробити

навчання цікавим та захоплюючим, а наочність сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Список використаних джерел

1. Корекція мовлення дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності / О.А. Савченко. *Логопедія*. 2019. № 1.
2. Теорія і практика логопедії / За ред. Т.Б. Філь. К.: Видавничий дім «Слово», 2014. 512 с.
3. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Київ: Видавництво «Слово», 2012. 286 с.
4. Гавриш Н. Дитяче мовлення: навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 320 с.

Чорна Наталія Василівна,

кандидат психологічних наук
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

РОЛЬ РАНЬОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ ПОГЛЯД

Ранній дитячий досвід відіграє ключову роль у формуванні особистості, визначаючи подальший емоційний, соціальний та когнітивний розвиток індивіда. Психоеаналіз, започаткований Зигмундом Фройдом та розвинений його послідовниками, пропонує глибоке розуміння механізмів, через які дитячий досвід впливає на особистість дорослої людини [1;2].

Фройд вважав, що розвиток особистості відбувається через проходження певних стадій психосексуального розвитку: оральної, анальної, фалічної, латентної та генітальної. Затримка чи порушення у проходженні цих етапів може призвести до формування неврозів у дорослому віці [5, с. 15].

Психоеаналітик, на думку А. Фрейда, для успіху в дитячій терапії обов'язково повинен мати авторитет у дитини, оскільки дитяче Супер-Его відносно слабко і не здатне впоратися зі звільненими в результаті психотерапії спонуканнями без сторонньої допомоги. Особливе значення має характер спілкування дитини з дорослим: "Щоб ми не починали робити з дитиною, навчаємо ми його арифметиці або географії, виховуємо ми його або піддаємо аналізу, ми повинні, перш за все, встановити певні емоційні взаємини між собою і дитиною. Чим важче робота, яка належить нам, тим міцніше повинна бути ця зв'язок

", - підкреслювала А. Фрейд [2, с. 12].

При організації дослідницької та корекційної роботи з важкими дітьми (агресивними, тривожними) основні зусилля повинні бути спрямовані на формування прихильності, розвиток лібідо, а не на пряме подолання негативних реакцій. Вплив дорослих, яке дає дитині, з одного боку, надію на любов, а з іншого - змушує побоюватися покарання, дозволяє протягом декількох років розвинути у нього власну здатність контролювати внутрішню інстинктивну життя. При цьому частина досягнень належить силам Я дитини, а інша - тиску зовнішніх сил; співвідношення впливів визначити неможливо.

При психоаналізі дитини, як підкреслює А. Фрейд, зовнішній світ робить набагато більш сильний вплив на механізм неврозу, ніж у дорослого. Дитячий психоаналітик з необхідністю повинен працювати над перетворенням середовища. Зовнішній світ, його виховні впливу - могутній союзник слабкого Я дитини в боротьбі проти інстинктивних тенденцій [3, с.12].

Ігрова кімната також має бути обладнана досить просто, але надавати максимальну свободу дій. У ній для ігрової терапії необхідні стіл, кілька стільців, маленький диван, кілька подушок, що миється підлога, проточна вода і комод з висувними ящиками. Ігрові матеріали кожної дитини зберігаються окремо, замкнені в конкретному ящику. Така умова покликана переконати дитину в тому, що його іграшки і гра з ними будуть відомі тільки йому самому і психоаналітика [2].

Спостереження за різними реакціями дитини, за "потокот дитячої гри" (і особливо за проявами агресивності або співчуття) стає основним методом вивчення структури переживань дитини. Нена-Руша хід гри відповідає вільному потоку асоціацій; переривання і гальмування в іграх прирівнюються до перерв у вільних асоціаціях. Перерва в грі розглядається як захисна дія з боку Я, порівнянне з опором в вільних асоціаціях. У грі можуть проявитися різноманітні емоційні стани: відчуття фрустрації і знедоволеної людини, ревності до членів сім'ї і супутня агресивність, почуття любові чи ненависті до новонародженого, задоволення грати з приятелем, протистояння батькам, почуття тривоги, провини і прагнення виправити становище.

Попереднє знання історії розвитку дитини і наявних у нього симптомів і порушень допомагає терапевта в інтерпретації значення дитячої гри. Як правило, психоаналітик намагається пояснити дитині несвідомі коріння його гри, для чого йому доводиться проявляти більшу винахідливість, щоб допомогти дитині усвідомити, кого з реальних членів його сім'ї представляють фігурки, використані в грі. При цьому психоаналітик не наполягає на тому, що інтерпретація точно відображає переживається психічну реальність, це скоріше

метафоричне пояснення або інтерпретативну пропозицію, яку висувають для проби [2].

Іноді дитина відмовляється прийняти тлумачення психотерапевта і може навіть припинити гру і відкинути іграшки, почувши, що його агресія спрямована на батька чи брата. Подібні реакції, в свою чергу, також стають предметом інтерпретації психоаналітика.

Зміна характеру гри дитини може свідчити про правильність запропонованого тлумачення гри [7, с. 115].

Наприклад, дитина знаходить в ящику з іграшками забруднений фігурку, що символізувала в попередній грі його молодшого брата, і відмиває її в тазу від слідів своїх колишніх агресивних намірів.

Отже, проникнення в глибини несвідомого, на думку Кляйн, можливо з використанням ігрової техніки, через аналіз тривожності і захисних механізмів дитини. Регулярне висловлювання дитині-пацієнтові інтерпретацій його поведінки допомагає йому впоратися з труднощами і конфліктами [6, с.110].

Деякі психологи вважають, що гра цілюща і сама по собі. Так, Д. В. Віннікот підкреслює творчу силу саме вільної гри (play) в порівнянні з дотриманням правил (game).

Ранній дитячий досвід не завжди позитивний. Травматичні події в ранньому віці можуть мати глибокі наслідки для психічного здоров'я дорослої людини. Дитячі травми можуть виникати через фізичне чи емоційне насильство, нехтування, втрату близьких, розлучення батьків або нестабільне сімейне середовище [1].

Психіка дитини намагається адаптуватися до важких умов через різні механізми, які можуть залишатися активними й у дорослому віці.

Витіснення (репресія). Це несвідомий процес, за допомогою якого психіка пригнічує травматичні спогади або почуття, роблячи їх недоступними для свідомості. Наприклад, людина може не пам'ятати моменти насильства в дитинстві, хоча вони продовжують впливати на її емоційний стан і поведінку.

Дисоціація. Цей механізм включає відчуження від власних емоцій, спогадів або навіть реальності. У важких випадках може розвинути дисоціативний розлад особистості, коли частини психіки відокремлюються, створюючи альтернативні ідентичності. У легшій формі дисоціація проявляється як відчуття "відключеності", коли людина не пам'ятає деталей подій або переживає світ ніби "з боку" [7, с. 128].

Регресія. Це повернення до більш раннього етапу розвитку, коли дитина відчувала себе в безпеці. Наприклад, старша дитина після пережитого стресу може знову почати смоктати палець, боятися спати

без батьків або говорити дитячим голосом. У дорослому віці це може проявлятися як нездатність приймати відповідальні рішення або надмірна залежність від інших[3].

Проекція. Травмована людина може приписувати іншим власні почуття, які вона не усвідомлює або не може прийняти. Наприклад, дитина, яку часто карали, може вирости у дорослого, що підсвідомо підозрює всіх у ворожих намірах, навіть коли реальної загрози немає.

Інтроекція. Це механізм, за допомогою якого дитина засвоює думки або ставлення значущих дорослих і приймає їх як власні. Наприклад, якщо дитина постійно чує, що вона "нікчемна" або "погана", вона може прийняти ці слова за істину, що вплине на її самооцінку та поведінку в майбутньому.

Компульсивне повторення травми. Фрейд помітив, що люди часто несвідомо відтворюють травматичні ситуації у дорослому житті. Це може проявлятися у виборі партнерів, які емоційно чи фізично знущаються, або у створенні деструктивних ситуацій, що нагадують дитячу травму.

Заперечення. Це свідоме чи несвідоме відмова визнавати факт травми або її вплив на життя. Наприклад, людина може стверджувати, що її дитинство було нормальним, навіть якщо в ньому були жорстокість і насильство [4].

Ідентифікація з агресором. Коли дитина переживає насильство чи тиск, вона може підсвідомо переймати риси кривдника, щоб відчувати себе менш вразливою. У дорослому віці це може призвести до жорстокої або маніпулятивної поведінки щодо інших.

Сублімація. Це позитивний механізм, за допомогою якого негативні емоції або травматичний досвід трансформуються у продуктивну діяльність. Наприклад, людина, яка пережила насильство, може стати психологом або працювати у сфері соціальної допомоги, щоб допомагати іншим [3].

Психологічні механізми захисту допомагають дитині вижити в умовах травматичного досвіду, але якщо вони залишаються неусвідомленими, то можуть негативно впливати на доросле життя. Робота з цими механізмами у психотерапії допомагає людині усвідомити та перетворити свій досвід у джерело особистісного зростання, а не страждання [7, с.129].

Психоаналітичний підхід наголошує на вирішальному значенні раннього дитячого досвіду для формування особистості. Усвідомлення цих процесів допомагає в терапевтичній роботі, дозволяючи людині пропрацювати дитячі травми та покращити якість життя. Тому розуміння раннього досвіду та його впливу залишається важливим аспектом як у психологічній практиці, так і в особистому саморозвитку.

Психоаналітичні знання допомагають не лише в терапії, а й у вихованні дітей, сприяючи їх гармонійному психічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Багрій Я. Психоаналіз: навч. посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2016. 138 с.
2. Боулбі, Д. Теорія прив'язаності: сучасний погляд. *Науковий портал психології*. 2021, Режим доступу: <https://psychologyportal.com.ua>
3. Вірна Ж.П. Психоаналітичний огляд ранньої професіоналізації особистості в сім'ї. Психологічне консультування і психотерапія. Харків, 2021. № 16. 12-19.
4. Вірна Ж.П. Дитячий психоаналіз про «соматичну людину». Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога : мат. VII наук.-практ. інтернет-конференції. Луцьк, 2021; [електрон. ресурс] ; режим доступу : <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/87/642>
5. Наказава, Д. Дж. Уламки дитячих травм. Чому ми хворіємо і як це припинити. Київ: BookChef, 2021.
6. Сидоренко, Л. М. Вплив ранньої травматизації на психосоціальну адаптацію дітей. У *Матеріали міжнародної конференції «Сучасна психологія: теорія і практика»*. Київ: Національний університет імені Т. Шевченка, 2022. с. 102–108.
7. Шевченко, А. М. Роль батьківської прив'язаності у формуванні особистості. У Коваленко, І. Ю. (Ред.), *Психоаналіз у дослідженні дитячих травм* Київ: Освіта, 2022. с. 112–130.

Шаран Олександра Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасний світ стрімко змінюється, а разом із ним і підходи до навчання дітей. Традиційні методи освіти вже не можуть повною мірою задовольнити потреби дошкільників, тому дидактичні ігри стають важливим засобом їх розвитку.

Під дидактичними іграми розуміємо спеціально розроблені ігрові

методики, які спрямовані на навчання, розвиток мислення, уваги, пам'яті та творчих здібностей дітей. Дидактичні ігри займають важливе місце у житті дітей дошкільного віку. Дидактичні ігри варто застосовувати і в освітньому процесі всіх вікових груп. Особливістю їх є те, що вони поєднують елементи навчання з провідною для дітей ігровою діяльністю, наповнену позитивним емоційним змістом, що робить процес засвоєння нових знань легким та цікавим.

Враховуючи психологічні особливості дітей дошкільного віку багато вчених, зокрема, О. Бахмацька, Ю. Березна, О. Венгер, О. Коваленко, О. Кудрявцева, Р. Макарова та ін. наголошують на винятковій ролі використання ігрової діяльності у процесі формування елементарних математичних уявлень старших дошкільників. Адже дидактична гра – це діяльність, в результаті якої дитина отримує не тільки задоволення, а й має можливість спостерігати, перетворювати, розмірковувати, встановлювати багатоканальні зв'язки із навколишнім світом, розвиватися.

Формування таких математичних уявлень, як просторові, є складним та тривалим процесом. Просторові уявлення складаються з елементарних уявлень про форму, простір, величину, їх властивості та відношення, які є необхідними для подальшого формування життєвих, професійних та інших понять. Важливо правильно організувати дидактичну гру, щоб вона максимально сприяла формуванню просторових уявлень у дітей.

Для цього необхідно:

- 1) Добирати ігри відповідно до віку та рівня розвитку дітей.
- 2) Чітко ставити мету гри.
- 3) Створювати проблемні ситуації.
- 4) Використовувати різноманітні засоби.
- 5) Заохочувати дітей до активної участі в грі.
- 6) Аналізувати результати гри та робити висновки.

Різні види дидактичних ігор (настільні, рухливі, комп'ютерні та ін.) – це ефективний метод формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку. Завдяки їй навчання стає цікавим і захопливим, а діти здобувають необхідні знання та вміння.

Сучасні комп'ютерні засоби в доречному їх застосуванні позитивно впливають на формування навичок дітей завдяки:

- Підвищенню зацікавлення та мотивації дітей; вони привертають їхню увагу, адже виконані за допомогою різних візуальних, звукових ефектів, інтерактивності тощо;
- Візуалізації навчального матеріалу; діти можуть споглядати предмети різної форми, цифри, геометричні фігури, як ними оперують герої, що можна з ними виконувати і т. д.;

- Розвиток математичних навичок; комп'ютерні ігри допомагають дітям уявляти різні тварини, рослини, будівлі, порівнювати їх за розмірами, вагою, що у реальних умовах є неможливим;

- Розвиток мислення; комп'ютерні ігри часто мають за мету вирішення якоїсь проблеми, розвиток вміння аналізувати, приймати рішення, робити висновки і часто включають у свої завдання різні головоломки, ребуси тощо;

- Розвиток самостійності й самоконтролю; діти виконуючи завдання, слідкують за своїми успіхами, контролюють свої дії, щоб виконати завдання якнайкраще та отримати за це нагороду.

Отже, комп'ютерні ігри, використання віртуальних навчальних середовищ будуть гарним доповненням до інших форм навчання дітей та ігор з реальними предметами.

На сьогодні є багато цифрових ресурсів, розроблених спеціально для дітей дошкільного віку. Доцільно використовувати такі з них: Childsplay, «Комп'ютерна азбука», GCompris, Omnitux, Oo4Kids, інтерактивну дошку та багато інших. Існують спеціальні програми як: «Підготовка до школи», «Плоскі фігури», «Об'ємні фігури» та ін., а також дитячі розвивальні сайти такі як: Wunderkiddy, «Сонечко», «Дитячий світ», «Дитяча ігрова кімната», «Розвиток дитини» та ін.

Жваві, настільні, комп'ютерні та інші види дидактичних ігор сприяють освоєнню дітьми простору, чим забезпечується у свою чергу їх цілеспрямована активність у навколишньому середовищі та просторового орієнтування.

Велике значення в формуванні уявлень про просторові відношення між предметами й опанування вмінням їх визначати має гра в поєднанні з продуктивною діяльністю. Будуючи з кубиків, дитина моделює не тільки форми, але й просторові відношення. Вона вчиться передавати їх у малюнку, певним чином розташовуючи зображення людей і предметів на аркуші паперу.

У створенні просторового сприйняття і просторових поглядів у дошкільнят особливу значимість представляють прогулянки, екскурсії, рухливі забави, нейроігри та фізкультурні вправи на практичне орієнтування в навколишньому середовищі: груповій кімнаті, приміщенні дитячого садка, на вулиці.

Зазначимо, що при цьому важливо:

- підбирати ігри відповідно до віку та рівня розвитку дитини;
- не перевантажувати дитину іграми, давати їй можливість відпочивати, чергувати з іншими видами діяльності;
- вихователю грати разом з дітьми, пояснюючи правила та допомагаючи їм у разі потреби.

- використовувати ігри як доповнення до інших методів навчання та розвитку дитини.

Отже, основними педагогічними умовами застосування дидактичних ігор як засобу розвитку просторового мислення дітей дошкільного віку є:

- відповідність ігор віковим особливостям дітей;
- наукова обґрунтованість змісту ігор;
- різноманітність ігор;
- систематичність і послідовність використання ігор;
- емоційна насиченість ігор;
- активна участь дітей в іграх;
- індивідуальний підхід до дітей;
- зв'язок ігор з іншими методами навчання та виховання;
- педагогічне керівництво іграми;
- аналіз результатів ігор.

Дотримання цих педагогічних умов дозволить максимально ефективно використовувати дидактичні ігри для розвитку просторового мислення дітей дошкільного віку.

Швець Оксана Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ДОПИТЛИВОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІНІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ

В умовах сьогодення дитина живе емоціями і керується ними, коли обирає способи поведінки. Емоції супроводжують відчуття й практичні дії дитини, регулюють її розумову діяльність, роблять навколишній світ різноманітним, цікавим і значущим. Завдяки емоціям дитинство залишається незабутнім періодом життя, активного вивчення природного довкілля.

Так, А. Богуш розглядає довкілля, як «життєвий світ, що оточує дитину, в якому вона живе з перших днів свого життя, який вона пізнає і який дає їй можливість формувати образ свого «Я», себе як особистість» [2, с.11]. Природне довкілля – це «явища природи, жива і нежива природа, за якими спостерігає дитина; у процесі спостережень за явищами природи і дослідницької діяльності в дітей формується

інтегральний «образ» знань про природу («образ природи») [2, с. 12]. Освітня лінія «Дитина в природному довкіллі» в Базовому компоненті [1] структурується за двома напрямками: «Природа планети Земля» і «Всесвіт». У напрямі «Природа планети Земля» матеріал структурований за підрозділами: «Явища природи», «Форми життя», «Життєдіяльність людини в природному довкіллі». Надаючи дітям загальні знання про нашу планету, природні умови України: ґрунти, води, клімат тощо, слід пам'ятати, що природне довкілля менш знайоме сучасній дитині, ніж предметне. Вона орієнтується в ньому лише за допомогою дорослого. Динамічність природнього довкілля вабить, але його причинно-наслідкові зв'язки з власним буттям дитина самостійно визначити не може, потрібно розвивати в неї допитливість. Досліджено, що «допитливість – намагання про все дізнатися, все зрозуміти»; «інтерес – увага до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось» [6, с. 10]. Допитливість дитини старшого дошкільного віку проявляється в прагненні дошкільника пізнавати нове, виявити незрозуміле про все живе, природні явища, в бажанні вникнути в їхню сутність, знайти між ними взаємозв'язки. Допитливість спонукає старшого дошкільника активно шукати шляхи і засоби задоволення потреби в природничих знаннях, у створенні власних цінностей. Ознайомлення дитини з природним довкіллям повинне: збагачувати естетичні враження; розвинути інтерес до природнього оточення; зблизити із світом об'єктів та явищ, серед яких вона перебуває щодня; розвинути сенсорні відчуття та збагатити чуттєвий досвід; сприяти розвитку мислення й мови, формуванню системи початкових знань про доступні об'єкти та явища природи; розкривати можливості для самостійного вільного застосування набутих знань у грі, праці, нескладному експериментуванні; сприяти формуванню моральних почуттів; викликати потребу в дбайливому ставленні до природи [3, с. 41]. Взаємодія дітей із природнім довкіллям виступає основою або фоном для всіх інших напрямків розвитку. Соціальний та емоційний розвиток реалізується завдяки: постійному спілкуванню з природою. Під керівництвом дорослих дитина опановує норми та правила поведінки в природі, користується нами та спонукає до цього інших; розвиток моральних та естетичних почуттів засобами природи. Спілкування дитини з соціальним та природним середовищем розвивається від вузького прагматичного («хочу», «дай») до альтруїстичного рівня; збагаченню естетичних вражень під час спостережень, цільових прогулянок, екскурсій; забезпеченню можливості відкрити свої почуття та враження в діяльності – зображувальній, ігровій, комунікативній тощо. Здоров'я та фізичний розвиток дитини забезпечується завдяки щоденному перебуванню

дітей на свіжому повітрі під час спостережень, ігор та праці на природі; розширенню контактів із рослинним світом під час екскурсій та цільових прогулянок до лісу, парку, на луки, водойму; вживання свіжих соків, овочів та фруктів під час нескладного експериментування, проєктів, дидактичних ігор тощо; дотримання правил екологічної безпеки у приміщенні, де перебувають діти та вирощування кімнатних рослин, облаштування городу на підвіконні тощо. Підґрунтям розвитку допитливості дітей в закладі дошкільної освіти є цікавість, тобто елементарний прояв пізнавальної потреби дитини, обумовлена зовнішніми обставинами, новизною ситуації, що в свою чергу є, складовою і найпершим щаблем розвитку пізнавальної активності. Значиму цінність в розвитку особистості допитливість має тоді, коли стає стійкою рисою характеру старшого дошкільника. Зовнішній прояв його допитливості: питання до дорослих; безпосередній інтерес до природних явищ, відкриттів; позитивний емоційний відгук на отримання нової інформації про природу.

Саме дошкільний вік є періодом побудови базових взаємин дитини зі світом і її бажання впорядкувати свої знання про природне довкілля, а потім узагальнити їх у вигляді певної моделі світобудови. У ставленні дитини до природного довкілля провідним є емоційний компонент. Тому саме допитливість та особистісні ставлення характеризують ступінь інтересу, силу емоцій, бажань, виявляються у поведінці, діях і переживаннях суб'єктів, виступають рушійною силою формування емоційно-ціннісного ставлення до природи в старшого дошкільника. Емоційно-ціннісне ставлення до довкілля – особливий вид суб'єктивного ставлення до цінностей природного довкілля, що виявляється в емоціях задоволення – незадоволення, радості – суму, захоплення – зневаги в процесі взаємодії з об'єктами довкілля [1; 2; 5]. Характерними ознаками розвитку допитливості дитини старшого дошкільного віку є: емоційний відгук та переживання на засвоєні знання та самостійне вирішення завдання; виявлення інтересу до нових незнайомих слів; потреба у засвоєнні нової інформації; прагнення розв'язувати пізнавальні завдання; бажання навчитись використовувати різні засоби та способи дії для вирішення інтелектуальних завдань; прагнення в самостійних відкриттях, здобутках; прагнення освоїти нові способи і прийоми діяльності; бажання відпрацьовувати складні шляхи вирішення завдань. За словами В. Сухомлинського, «усе в світі – й велике, й мале, й мертве, й живе, й зірки, й небо – все захоплює дитя, тягне його до себе, все наповнює його радісним хвилюванням, усе подобається йому без будь-якої думки про можливе його використання» [5, с. 148]. Наприклад, М. Лучич радить розмістити у закладі дошкільної освіти чи вдома живі

рослини, які б дитина доглядала, спостерігала за ними, милувалася і раділа змінам у рослинному житті. Міських дітей, зауважує авторка, потрібно вчити бачити дерева, квіти, чагарники у парках, скверах – помічати особливості і відтінки пелюсток, листя, спостерігати, як набрякають і розпускаються бруньки чи починають жовтіти листочки, як зацвітають квіти і дозріває насіння [3, с. 42]. Емоційне ставлення до природи допомагає зробити дитину старшого дошкільного віку вищою у духовному та інтелектуальному плані, багатшою, уважнішою, люблячою. У процесі спілкування з природою створюються сприятливі можливості для реалізації завдань всебічного розвитку дитини старшого дошкільного віку: формування естетичних вражень, навчання розумінню творів мистецтва, перших спроб творити красу в навколишньому. Вчинки дитини старшого дошкільного віку в природі вперше починають викликати в неї певні емоційні стани. Вона починає усвідомлювати не тільки свої окремі вчинки, але, до певної міри, і свої якості, що виявляються у цих вчинках, у неї вже виникають самопереживання з приводу власних дій, наприклад, завдання шкоди природі. Протягом дитинства сила, протяжність і стійкість емоцій змінюються, оскільки змінюється загальний характер провідної діяльності та мотиви, ускладнюються взаємини дитини з навколишнім світом. Завдяки різноманітному досвіду мовленнєвого спілкування дитина навчається виражати емоції щодо природнього довкілля вербально й невербально. Спочатку в спілкуванні переважають невербальні засоби вираження емоцій: міміка, виразні рухи, крик, плач. До кінця дошкільного віку дитина вміє визначати свій емоційний стан за допомогою мовлення. Крім цього, вона здатна стримувати небажані емоції, спрямовувати їх відповідно до вимог дорослих і засвоєних норм поведінки. Дитина орієнтується на «добре»/ «погано», «можна»/ «не можна», дедалі частіше «хочу» поступається «треба». Із розвитком допитливості в дітей старшого дошкільного віку формування емоційно-ціннісного ставлення до природнього довкілля відбувається на якісно вищому рівні. Таким чином, емоційно-ціннісне ставлення до природнього довкілля є наслідком розвитку допитливості та потреб особистості дитини старшого дошкільного віку, які спонукають до діяльності, визначає відповідність діяльності і об'єктів потребам, водночас є імпульсом діяльності і позначається на її темпі та якості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) затверджений наказом МОН від 12.01.2021 № 33.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/>

Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 13.02.2025)

2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.

3. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко ; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.

4. Козак Л. В. Проєктна діяльність у закладах дошкільної освіти: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2022. 176 с.

5. Маршицька В. В. Теоретичні основи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах* (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді): Зб. наук. праць. К.: Пед. думка, 2000. Кн. 1. 340 с. С. 148–154.

6. Наумчик Н. В. Розвиток допитливості в дітей дошкільного віку засобом LEGO-конструювання. Кривий Ріг, 2023. 62 с.

Шевчук Анна, Ткачук Анна,

консультанти професійних спільнот
педагогічних працівників закладів
дошкільної освіти КУ ХМР «ЦПРПП»,
м.Хмельницький

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В НОВИХ РЕАЛІЯХ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглядається діяльність закладів дошкільної освіти (ЗДО) в умовах війни, виклики, з якими стикаються педагоги, робота вихователя в екстремальних ситуаціях. Висвітлюються питання нормативно – правового регулювання діяльності в укриттях. Кадровий дефіцит у освітній галузі. Окрему увагу приділено ролі консультантів центрів професійного розвитку у становленні молодих фахівців, наданню консультативної підтримки педагогічним працівникам та допомозі у формуванні індивідуальної траєкторії професійного зростання. Значна частина статті присвячена темі ментального здоров'я педагогів, методам збереження внутрішнього ресурсу та запобіганню професійному вигоранню. Розглянуто перспективи

розвитку дошкільної освіти після завершення воєнних дій, зокрема, роль цифровізації, інклюзивного підходу та міжнародної співпраці.

Основний зміст. Війна стала серйозним випробуванням для всієї освітньої системи України, особливо для дошкільної освіти. Заклади дошкільної освіти (ЗДО) стикаються з численними викликами: загрозою безпеці дітей і педагогів, нестачею ресурсів для організації повноцінної професійної діяльності, кадровим дефіцитом та психологічним навантаженням.

Водночас ці труднощі спонукали освітян шукати нові підходи до організації освітнього процесу. Більшість ЗДО адаптували простори для безпечного перебування дітей під час повітряних тривог, розробили психологічні програми підтримки вихованців та педагогів. У роботі з дітьми активно застосовуються методики, спрямовані на зниження рівня стресу та стабілізацію емоційного стану.

Крім того, педагоги проходять навчання з кризового психологічного супроводу дітей, що допомагає їм розпізнавати ознаки стресу та своєчасно надавати необхідну допомогу. Впровадження таких підходів дозволяє створити для дітей більш стабільне та безпечне середовище, що є вкрай важливим у період війни. Освітній процес нормативно регульований і організовується, по необхідності у разі оголошення тривоги, в облаштованих укриттях. Оскільки життя і безпека дітей є ключовим пріоритетом для ЗДО. Заклади дошкільної освіти, що працюють в умовах війни, повинні мати облаштовані укриття, які відповідають санітарним і технічним нормам.

Організація освітнього процесу в укриттях є складним, але вкрай необхідним завданням для закладів дошкільної освіти. Це потребує ретельного планування, дотримання нормативних вимог і використання спеціальних методик, які допомагають дітям почуватися комфортно навіть у стресових умовах. Вчасне застосування психологічних прийомів, чітко визначений алгоритм дій у разі небезпеки та належне облаштування укриттів дозволяють створити для дітей безпечний простір, де вони можуть не лише перебувати у відносному спокої, а й навчатися, розвиватися та відчувати підтримку.

Як переконає досвід, перебування дітей в укритті вимагає особливої організації, яка дозволяє не лише забезпечити їхню фізичну безпеку, а й підтримати емоційний стан. Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України та ЮНІСЕФ, важливо не просто очікувати завершення повітряної тривоги, а й активно залучати дітей до організованих занять, що сприяють їхньому розвитку та знижують рівень стресу. Одним із найефективніших підходів є використання елементів казкотерапії, коли вихователь читає та обговорює з дітьми знайомі казки, допомагає їм придумувати власні історії, що сприяє

розвитку уяви та створює ефект емоційної стабільності. Також ефективною є арт-терапія, яка передбачає малювання, ліплення чи створення аплікацій, адже творчі активності допомагають дітям висловлювати свої почуття та тривоги у безпечний спосіб. Рекомендується застосовувати музикотерапію, що включає спів, ритмічні вправи чи навіть просте плескання в долоні під улюблені мелодії. Це допомагає дітям розслабитися та знайти відчуття спокою в рутинних діях. Також важливою частиною організації освітнього процесу в укритті є фізична активність, адже довге перебування у замкненому просторі може викликати в дітей напруження. Для цього застосовуються прості руханки та фізичні вправи, які сприяють збереженню енергії та допомагають підтримувати гарний настрій. Крім того, вихователі активно використовують дихальні техніки, що допомагають дітям заспокоїтися та знизити рівень тривожності. Просте ритмічне дихання або вправи, які імітують подих вітру чи хвиль, дозволяють малюкам контролювати свої емоції та почуватися впевненіше [4].

У період війни особливого значення набуває взаємодія між закладом дошкільної освіти та батьками. Для забезпечення психологічної адаптації дітей педагоги організовують консультації для батьків, де надають поради щодо підтримки емоційного стану малечі вдома.

Важливу роль у забезпеченні якісного освітнього процесу відіграє професійна підготовка педагогів. Одним із найважливіших завдань вихователя є уважне спостереження за емоційним станом дітей і своєчасне залучення фахівців-психологів, якщо це необхідно. Важливо пам'ятати, що малюки дуже тонко відчують настрій дорослих, тому педагог має бути емоційно стійким і врівноваженим. Його спокійний голос, лагідний тон і доступні пояснення ситуації значною мірою визначають рівень тривожності дітей. Усе це створює атмосферу безпеки та довіри, що є надзвичайно важливим під час перебування в укритті.

Законодавче регулювання роботи ЗДО в умовах війни базується на Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Постановах Кабінету Міністрів України та рекомендаціях Міністерства освіти і науки України. Усі заклади дошкільної освіти зобов'язані мати плани евакуації, інструкції для працівників та підтримувати зв'язок із батьками щодо безпеки дітей.

Практичний досвід діяльності ЗДО нам доводить, що в сучасних умовах спостерігається кадрова криза. Проблема кадрового забезпечення стала особливо гострою в умовах воєнного стану в Україні, а це значно вплинуло на функціонування і розвиток ЗДО.

Велика кількість педагогів була змушена залишити свої робочі місця через евакуацію, зміну місця проживання або не можливість поєднувати роботу із власними життєвими обставинами, що і призвело до серйозного дефіциту кадрів. Однією з ключових проблем є масовий виїзд педагогів за межі України, що призводить до відтоку професійних фахівців із системи дошкільної освіти в Україні. Навіть після повернення до країни далеко не всі спеціалісти готові повернутися до роботи в ЗДО, оскільки рівень зарплат та умови праці не сприяють мотивації.

Ще одним вагомим фактором є зниження престижності професії вихователя. Суспільне ставлення до роботи педагогів у сфері дошкільної освіти залишається недостатньо високим. Вихователь змушений не лише виконувати освітню функцію, а й бути психологом, медиком, організатором дозвілля, що значно підвищує рівень відповідальності. Попри це, професія не отримує належного визнання та підтримки у державі, що відлякує молодих фахівців від роботи у цій сфері. Вважаємо, що додатковим викликом є низький рівень заробітної плати педагогічних працівників. Базові оклади вихователів залишаються одними з найнижчих у системі освіти. Зважаючи на складність та багатогранність роботи у дошкільному закладі, фінансова сторона є недостатньо привабливою для сучасної молоді, особливо у воєнний час, коли економічні виклики змушують людей шукати стабільніші та краще оплачувані сфери зайнятості.

На ситуацію з кадровим забезпеченням значною мірою впливає ще й відсутність перспектив професійного розвитку та впевненості у завтрашньому дні. Через нестабільну ситуацію в країні, педагогічні працівники не можуть бути впевненими у довгостроковій перспективі своєї професії. Багато вихователів не бачать можливостей кар'єрного зростання, оскільки традиційно в ЗДО існує обмежена кількість посад, що передбачають підвищення статусу. До того ж відсутність чітких державних програм підтримки педагогів та стимулювання їхнього розвитку лише поглиблює кризу.

Дефіцит кадрів також призводить до перевантаження тих працівників, які залишаються у професії. Вихователі змушені працювати з більшими групами дітей, поєднувати кілька посад або працювати понаднормово, що негативно впливає на їхнє здоров'я, емоційний стан та якість виконання професійних обов'язків. У результаті це може спричинити ще більшу хвилю вигорання та звільнень.

Щодо шляхів вирішення проблеми, то виокремлюємо такі: програми підтримки новопризначених педагогів (зокрема наставництво), що сприятиме залученню нових кадрів у сферу

дошкільної освіти; гнучкі форми зайнятості для педагогів, які виїхали за кордон, що дозволить їм дистанційно працювати з українськими дітьми або підтримувати зв'язок із системою освіти України; підвищення престижності професії через державні інформаційні кампанії та популяризацію успішних педагогічних практик; забезпечення соціальних гарантій, психологічної підтримки та програм запобігання професійному вигоранню для вихователів, що залишаються працювати в умовах війни [3;4].

Розв'язання цих питань є критично важливим для збереження та розвитку системи дошкільної освіти, оскільки саме вихователі відіграють ключову роль у становленні особистості дитини та її адаптації до складних умов сучасності. Акцентуємо увагу на ролі центрів професійного розвитку педагогічних працівників у цьому контексті надзвичайно важлива, адже вони допомагають у: підвищенні кваліфікації вихователів через онлайн-курси, тренінги, семінари; наставництві новопризначених фахівців; психологічній підтримці педагогів.

Забезпечення підтримки педагогів, їхнього професійного розвитку та створення комфортних умов праці є важливими кроками на шляху подолання кадрової кризи [1].

Вважаємо, що варто зосередити увагу на перспективи розвитку дошкільної освіти адже попри всі труднощі, що постали перед системою дошкільної освіти, майбутнє ЗДО має значне майбутнє. Основними напрямками трансформації нині є: цифровізація (активне впровадження онлайн-ресурсів, платформ для дистанційного навчання та методичних матеріалів); інклюзивна освіта; психолого-педагогічна підтримка (розробка програм психологічного супроводу як для дітей, так і для педагогів); міжнародна співпраця(залучення досвіду європейських країн щодо організації дошкільної освіти в умовах кризи); розвиток професійних спільнот (активне залучення педагогів до обміну досвідом, створення платформ для взаємодії та навчання).

Система дошкільної освіти має можливість не лише адаптуватися до нових умов, а й створити більш гнучку, сучасну та якісну модель навчання [1].

Таким чином, доходимо до відповідних висновків на основі вище сказаного. Заклади дошкільної освіти в умовах війни виконують надзвичайно важливу місію, спрямовану на забезпечення фізичної безпеки, емоційного благополуччя та когнітивного розвитку дітей. Вони не лише організовують освітній процес у безпечних умовах, а й впроваджують адаптивні педагогічні стратегії, що сприяють зниженню рівня стресу у вихованців.

Водночас педагоги стикаються з комплексом викликів, що потребують системної підтримки та методичного супроводу. Серед основних труднощів – психологічне навантаження, необхідність реалізації інклюзивних та корекційно-розвивальних підходів у роботі з дітьми, які пережили травматичний досвід, а також дефіцит матеріально-технічних ресурсів, необхідних для якісної організації освітнього процесу в умовах укриттів. Крім того, зниження рівня кадрового забезпечення унеможлиблює реалізацію багатьох інноваційних методик, що вимагають високого рівня професійної підготовки та міждисциплінарної взаємодії.

Розвиток професійних спільнот педагогів дошкільної освіти є важливим фактором підвищення їхньої професійної компетентності та емоційної стійкості. Створення методичних об'єднань, колаборація з центрами професійного розвитку, участь у програмах наставництва дозволяють педагогам підвищувати рівень психолого-педагогічної та методичної підготовки, впроваджувати інтегровані підходи до навчання та виховання дітей у кризових умовах. Інноваційні освітні технології, зокрема соціально-емоційне навчання, елементи терапевтичної педагогіки та моделі змішаного навчання (у поєднанні з психологічною підтримкою дітей), сприяють збереженню якості освітнього процесу навіть у складних умовах [4]. Впровадження технологій адаптивного навчання дозволяє формувати в дітей навички емоційної саморегуляції, розвитку стресостійкості та соціальної взаємодії. Вважаємо, що комплексна підтримка педагогів, вдосконалення методичного супроводу, розширення можливостей підвищення кваліфікації та інтеграція новітніх педагогічних технологій дозволять зберегти та зміцнити систему дошкільної освіти навіть у часи кризових ситуацій. Це, у свою чергу, сприятиме створенню безпечного, комфортного та сприятливого середовища для дітей, що є ключовою умовою їхнього гармонійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Барсуковська Г.П., Клевака Л.П., Юлдашева С.В. Сучасні тенденції у дошкільній освіті : глобальний огляд та практична реалізація. *Наукові інновації та передові технології*. 2024.
2. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інновації та проектна діяльність. [науково-методичний збірник]. [заг.ред С.М.Шкарлета]. К.-Чернівці «Букрек», 2022.140 с.
4. Проектна діяльність у сучасному дошкільному закладі. *Педагогічні інновації, реалії, перспективи*. [Збірник наук.праць]. 2014.

Шендерук Ірина Олегівна,
консультантка КУ ДМР «Центр ПРПП»;
вчитель історії та правознавства
Дунаєвецького ліцею №1 Дунаєвецької
міської ради

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛЬНОТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

*Зібратися разом – це початок.
Триматися разом – це прогрес.
Працювати разом – це успіх.
Генрі Форд*

Узагальнення та систематизація, оформлення власних напрацювань як педагогічного досвіду, надання рекомендацій колегам – достатньо важливе та складне завдання для педагога сьогодні. Чи може з усім цим він впоратися самотійно? Чи не ефективніше педагогу взаємодіяти з іншими колегами?

Дані міжнародних досліджень все більше свідчать про те, що чим більше педагоги залучені до спільного професійного розвитку та спільного викладання, то частіше вони сприймають себе як ефективних учителів. Завдяки міжнародним дослідженням TALIS ми знаємо, що заходи, які передбачають роботу вчителів у групах позитивно впливають на їхню практику, а участь педагогів у професійних спільнотах допомагає не почуватися самотньо, сприяє їх професійному зростанню, дає змогу переосмислити професійну діяльність та може підвищити успішність учнів [3]. Професійні спільноти – це цінний ресурс, який дає змогу вчителям постійно ділитися досвідом, підтримувати один одного, обговорювати нові ідеї, діяти на випередження, шукати шляхи подолання професійних труднощів і водночас отримувати від цього задоволення.

Необхідно зазначити, що у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. №1225 чільне місце займає трудова функція «безперервний професійний розвиток», що має тісний зв'язок з такою професійною компетентністю як «здатність до навчання впродовж життя». Зміст цієї компетентності розкрито через здатності: визначати умови й ресурси розвитку впродовж життя та взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства й підтримки, що передбачає наставництво та супервізія.

Передбачено, що вчитель має вміти визначати ефективні форми взаємодії з професійними спільнотами та активно долучатися до їхньої діяльності [4].

На противагу методичним об'єднанням з вертикальними зв'язками, в Новій українській школі змінилися підходи до професійного розвитку освітян. Вагомого значення набули спільний пошук рішень, обмін досвідом, навчання за принципом «рівний – рівному» [1]. Вчителям, які мають право на автономію та відкриті до нового, потрібне розуміння: «Що дає їм участь у професійних спільнотах?». Їм потрібно бачити аргументацію на противагу беззаперечному наслідуванню застарілих підходів. Зважаючи на це, необхідно переосмислити накопичений досвід діяльності методичних об'єднань, щоб використовувати їх потенціал для професійного зростання освітян, підвищення їх вмотивованості, відчуття приналежності, відповідальності за діяльність закладу.

Відтак, організація якісної результативної діяльності професійних спільнот освітян визначена пріоритетним напрямом діяльності Центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Основною метою ЦПРПП відповідно до Положення, визначено сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, їх психологічній підтримці та консультуванню [5]. «Центри покликані організовувати консультування педагогічних працівників з питань планування та визначення траєкторії їх професійного розвитку, проведення супервізії, особливостей організації освітнього процесу за різними формами здобуття освіти, у тому числі з використанням дистанційних технологій навчання, впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходів до навчання здобувачів» [1].

Реформа шкільної освіти заклала нам нове розуміння професійної спільноти. Його визначено як товариство (об'єднання, група) педагогічних працівників, об'єднаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності. Мета діяльності таких спільнот полягає в організації систематизації та обґрунтуванні сучасних шляхів представлення вчителя як суб'єкта інноваційних процесів у контексті власного саморозвитку, методичних розробок, напрацювань, досвіду через:

- узагальнення аналітичних підходів до вимірювання професійних досягнень педагогів відповідно до вимог професійних стандартів;
- виявлення труднощів у прагненні вчителів до самовдосконалення, пошуку оптимальних шляхів їх подолання;
- можливості популяризації власного педагогічного досвіду в

умовах цифрового середовища [2, 136].

Для поліпшення процесу комунікації у співтоваристві, спрямування його в потрібне русло, дотримання певних правил, свободи колег у вираженні думок роботою спільноти керує лідер-модератор, на якого покладається розподіл ролей учасників об'єднання. Адже відсутність модератора робить процес комунікації спільноти неорганізованим, стихійним, що відхиляється від своїх цілей, відповідно – знижує ефективність взаємодії.

Центром професійного розвитку педагогічних працівників Дунаєвецької міської ради зініційовано створення методичного активу фахових спільнот громади, діяльність якого реалізується через Консультативну раду Центру, основною метою якої є розбудова професійного синергетичного середовища, яке надихає та мотивує до професійного розвитку її учасників, забезпечує психологічну підтримку, створює умови для взаємодії, партнерства, методичного супроводу, обміну ідеями й освітніми практиками.

Досвід роботи свідчить, що значна кількість учасників спільнот є експертами у викладанні певного навчального предмету, бере активну участь у діяльності об'єднання, допомагає систематизувати, здійснювати обмін інформацією в професійному мережевому співтоваристві. Решта учасників спільноти проявляють низький рівень активності, просто споживаючи запропоновану інформацію.

Моніторинг діяльності вже існуючих у нашій громаді професійних спільнот освітян показав, що учасники об'єднань визнають матеріали колег, які ділились досвідом як такі, що сприяли розвитку їх професійної компетентності, допомагали нарощувати майстерність, вивчати новинки методики. Таким чином, аналіз підходу до супроводу професійного становлення педагога в процесі його самореалізації через діяльність у складі професійних спільнот засвідчує, що в суспільстві формуються зміни вимог до професійного розвитку педагога: від професіонала, що виконує комплекс професійних функцій, від вчителя-предметника до самореалізованої особистості здатної сприяти самореалізації своїх учнів.

Маю надію, що завдяки нашим напрацюванням ідея гуртування освітян у професійні спільноти за принципом «рівний – рівному» масштабується і стане невіддільною частиною педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України. 14.12.2016 р. № 988-р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення:

12.12.2024)

2. Мастеркова Т.В. Професійні спільноти як чинник розвитку фахової компетентності педагога. Молодь і ринок. 2021. №9(195). С. 135-139.

3. Міжнародне дослідження учительського корпусу TALIS. URL: <https://globalcentre.hse.ru/newsletter3.7> (дата звернення: 03.06.2022)

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. №1225 «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 08.01.2025)

5. Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України. 29.07.2020 р. № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#n10> (дата звернення: 30.05.2022)

Шикиринська Олександра Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського

Присташ Анна Тарасівна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти, Вінницький державний

педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського Вінницька область, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В дошкільний період становлення особистості у дитини закладаються не лише базові знання, а й соціальні, моральні, емоційні та цифрові навички. Якість сформованості цих навичок впливає на ефективність гармонійного розвитку дитини, соціалізацію та формування їх особистості в цілому.

Починаючи з 2020 року українські діти стали учасниками стресових та травматичних подій, пов'язаних із пандемією Ковід-19 та воєнним станом з 2022 року. З іншого боку, спостерігаємо бурхливий розвиток цифрових технологій у світі та в Україні, зокрема. Зазначене вище актуалізує питання формування цифрової компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Під цифровою компетентністю дітей старшого дошкільного віку розуміємо динамічну комбінацію елементарних знань про способи передачі інформації, основні частини комп'ютера, елементарних умінь користування електронними пристроями (комп'ютером, планшетом, телефоном), знань та використання правил безпечної поведінки в Інтернеті [3].

Інноваційні підходи до формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку ґрунтуються на використанні сучасних цифрових технологій та нового, сучасного педагогічного мислення [1]. Такі підходи охоплюють:

- використання інтерактивних технологій;
- використання освітніх додатків та цифрових ресурсів;
- розвиток цифрової грамотності батьків.

Кожен напрям – це частина великої системи. Усі процеси мають бути спрямовані на створення безпечного та комфортного середовища для розвитку цифрової компетентності дитини.

Зупинимось детальніше на кожному із напрямів.

Ключовим у реалізації першого напрямку є розуміння того, що дошкільна освіта – це не лише процес формування компетентностей, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти, але й формування у дитини здатності до самостійного мислення, соціалізації та емоційної зрілості. Для реалізації такого комплексного підходу потрібна інноваційність мислення вихователя, що охоплює: вміння використовувати проблемний підхід в процесі формування цифрової компетентності старших дошкільників, реалізувати партнерські взаємини з дітьми, запитувати їхню пораду, давати право вибору. Педагог повинен вміти реалізувати особистісний підхід до кожної дитини, пам'ятаючи про унікальність кожного, а тому потреби кожної дитини мають бути максимально персоніфікованими. Також педагог має демонструвати вміння ознайомлення дітей із правилами безпечного користування Інтернетом через інтерактивні казки та мультфільми [2].

Для успішного використання освітніх додатків та цифрових ресурсів (другий інноваційний підхід) вихователь закладу дошкільної освіти повинен сам володіти відповідним рівнем цифрової компетентності у використанні таких додатків для інтерактивних ігор та вправ, як LearningApps, Genial.ly, canva, WordArt, WordWall та інші. Цифрові технології розвиваються швидкими темпами, тому вихователь має постійно займатися самоосвітою в даному напрямі.

І, нарешті, розвиток цифрової грамотності батьків (третій інноваційний підхід) потребує особливих знань та умінь педагога, високого рівня майстерності. Адже в роботі з батьками можуть

виникнути труднощі, оскільки, як дорослі люди, вони мають власні погляди та переконання і тому може бути важко залучити їх до процесу формування цифрової грамотності. Майстерність вихователя буде полягати в умінні налагоджувати саме партнерські відносини з батьками, а не демонструвати авторитарний підхід. Потрібно застосувати творчі здібності у проведенні зустрічей з батьками для формування їх цифрової компетентності та педагогічних умінь формування цифрової компетентності їхніх дітей.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2022. 352 с.
2. Канарова О., Семеняко Ю., Шикиринська О. Забезпечення інформаційної безпеки дітей дошкільного віку в умовах сучасного медіапростору. Молодь і ринок. № 5/225. С.104-108.
3. Шикиринська О.В., Степаненко С.В. Специфіка формування основ інформаційно-комунікаційної компетентності старших дошкільників. Теорія і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19 – 20 червня 2024 року м. Київ / Упорядник: Твердохліб І.А. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С.86-89.

Шикиринська Олександра Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
Рибак Дарія Русланівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, Вінницький державний
педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, Вінниця, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку завжди посідало одне із чільних місць у педагогіці. В умовах війни, коли країна перебуває в стані боротьби за свою незалежність, національно-патріотичне виховання набуває особливої актуальності. Формування

національної самосвідомості, любові до рідної країни та гордості за свій народ – це основа становлення громадянина, який у майбутньому стане гідним членом суспільства.

Важливо розуміти, що саме у дошкільному віці формується ця надійна основа, коли дитина активно сприймає навколишній світ, вбираючи в себе соціальні, культурні та моральні цінності. Вона починає усвідомлювати та орієнтується на моральні норми у своїй поведінці. Цей період є найбільш сприятливим для розвитку національної самосвідомості, що охоплює усвідомлення приналежності до певної нації, виникнення почуття любові та поваги до рідної мови, традицій, символів і становлення.

Війна, що триває в Україні, вимагає переосмислення підходів до патріотичного виховання дітей. Сучасна система освіти покликана не лише навчати та розвивати дітей, а й допомагати їм формувати емоційну стійкість, розуміння своєї національної ідентичності та гордості за країну, її героїв.

Моральний розвиток дитини дошкільного віку відбувається через особистий досвід та спостереження за навколишнім світом. Діти не просто слухають, а й активно переймають поведінкові моделі дорослих, досліджуючи їх вчинки, манеру спілкування та ставлення до інших. Саме тому приклади з реального життя є одним із найефективніших інструментів виховання патріотизму, доброти, чесності та віданості. Дорослі, особливо близьке оточення дитини, повинні демонструвати власну любов до Батьківщини, повагу до її традицій та культури. Дуже важливо щоб це не були просто слова, а реальні дії, які будуть підтверджувати значимість сказаних слів.

Вихователі разом із батьками можуть організовувати різні волонтерські акції та заходи, під час яких будуть виготовляти окопні свічки, шкарпетки, плести сітки, збирати продуктові набори, для потреб військових. До цієї діяльності можна долучати і маленьких патріотів. Хоча дошкільнята ще не можуть безпосередньо брати участь у волонтерських ініціативах, вони можуть робити свій внесок через:

- Малювання листівок і плакатів для військових та переселенців.
- Виготовлення оберегів та сувенірів разом із дорослими.
- Участь у благодійних акціях, де вони можуть передати свої малюнки або вироби тим, хто цього потребує.
- Допомогу у зборі гуманітарної допомоги, наприклад, сортування речей разом із батьками.
- Організацію тематичних концертів або виступів у дитячих садках на підтримку захисників України.
- Виготовлення символічних подарунків (наприклад,

браслетів чи маленьких іграшок) для дітей, які постраждали від війни.

Такі активності не тільки формують у дітей почуття відповідальності, а й сприяють їхньому соціальному розвитку. Вони вчать цінувати працю інших, проявляти емпатію та розуміти, що кожен, незалежно від віку, може зробити свій внесок у добрі справи. В контексті зазначеного варто зупинитися на одній із проблем, з якими стикаються вихователі. Справа в тому, що не всі батьки є патріотами України. А оскільки це дорослі люди із власними поглядами та переконаннями, тому вихователю досить складно, а в деяких випадках практично неможливо досягти взаємодії у цьому питанні.

Також важливо знайомити дітей із життєвими прикладами, історіями героїзму, взаємодопомоги та людяності, щоб малюки могли побачити, як патріотизм виявляється в конкретних вчинках. У розмовах із дітьми можна використати приклади з реального життя: розповідати про добровольців, військових, волонтерів, людей, які захищають Батьківщину. Завдяки цим прикладам також можна пояснювати дітям такі поняття як, доброта, хоробрість та допомога ближньому. Важливо, щоб ці розповіді не були занадто складними, а доступними для сприйняття дитиною.

У рамках патріотичного виховання вихователі можуть організовувати зустрічі з військовими, волонтерами, лікарями, які можуть у доступній формі розповісти про свою діяльність. Діти можуть побачити справжніх героїв, а також усвідомити важливість свого зовнішнього середовища в підтримці країни навіть через маленькі добрі справи.

Не менш важливим є забезпечення емоційної стабільності дітей у цей складний період, адже війна створює стресові ситуації, які можуть негативно впливати на психіку дитини. Тому важливо створювати умови для їхньої психологічної стабільності та емоційного благополуччя. Перш за все, дорослі повинні залишатися спокійними, оскільки діти відчують емоційний стан своїх батьків і вихователів. Пояснення складних ситуацій має відбуватися зрозумілою мовою, без надмірних подробиць, що можуть викликати страх або тривогу.

Гра, будучи провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, з іншого боку є одним із найефективніших методів зниження стресу у дітей. Малювання, ліплення, казкотерапія, рольові ігри допомагають їм висловити свої емоції, розрядити напругу та зрозуміти свої почуття. Наприклад, дитина може намалювати свої страхи або вигадати казку про хороброго героя, який перемагає труднощі. Використовуючи такі методи, ми одночасно формуємо патріотичні почуття і стресостійкість дошкільників [2].

Також в процесі патріотичного виховання дітей дошкільного віку,

як власне і під час інших напрямів виховання, важливою умовою є забезпечення емоційної стабільності, відчуття безпеки. Зупинимося на способах організації такого безпеченого середовища у закладі дошкільної освіти.

Збереження звичного режиму дня допомагає дітям почуватися стабільно, навіть у непередбачуваних умовах. Регулярні прийоми їжі, прогулянки, сон та спільні заняття з батьками чи вихователями створюють передбачуваність, що знижує рівень тривоги.

Фізична активність також є важливою складовою психологічного благополуччя дітей. Рухливі ігри, танці, спортивні заняття допомагають зняти напругу та підняти настрій. Навіть проста гра у хованки або катання на гойдалці можуть сприяти зниженню стресу.

Розвиток навичок емоційної регуляції має велике значення для дітей у складних обставинах. Дихальні вправи, спокійні бесіди перед сном, читання позитивних історій допомагають дітям заспокоїтися та почуватися більш впевнено. Наприклад, можна навчити дитину робити глибокі вдихи «як надувається кулька» або використовувати техніку «чарівна скринька», куди вона уявно складає свої страхи перед сном [3, с. 40].

Підсумовуючи, зазначимо, що національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах війни є важливим процесом, який допомагає формувати морально стійку, емоційно врівноважену та свідому особистість. Використання сучасних підходів, таких як моральна підтримка через реальні приклади, залучення до волонтерської діяльності та забезпечення психологічного комфорту, сприяє гармонійному розвитку дитини навіть у складних умовах сьогодення. Відповідальність за це виховання несуть не лише педагоги, а й батьки, адже саме вони закладають фундамент патріотичних почуттів у серцях найменших громадян України.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н.В., Крутій К.Л. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. Дошкільне виховання. 2015. №8.
2. Шикиринська О.В. Психолого-педагогічний супровід дітей старшого дошкільного віку засобами технології формування активно-патріотичної позиції. *Збереження психічного здоров'я в умовах воєнних дій: збірник наукових праць учасників міжвузівського круглого столу (31 жовтня 2023 року, м.Київ) [Електронне видання]* / Ред. колегія: Вольнова Л.М. Київ, 2023. с. 123-127.
3. Шикиринська О. В., Мнишенко К. В., Петришина Т. Ю. Особливості формування стресостійкості дітей дошкільного віку.

Інновації в дошкільній і початковій освіті, 2024. №1. с. 33-42.

Шикиринська Олександра Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
Скирта Ольга Іванівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, Вінницький державний
педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасний час особливо важливого значення набуває інформація. Усе частіше потрібне володіння швидкими й точними даними про предмет діяльності. Найбільш зручним способом одержання й передачі різноманітної інформації є використання всесвітньої комп'ютерної мережі інтернет, що поєднує між собою безліч комп'ютерних мереж, які працюють за єдиними правилами. Однією з переваг Мережі є корисність і великий обсяг інформації.

Інтернет-технології стали природною частиною життя дітей і сучасної малечі. Невміння працювати з комп'ютером і орієнтуватися в Інтернет-просторі в сучасному суспільстві можна порівняти з не вмінням писати й читати [1, с. 105].

Навчальні, розвивальні та розважальні Інтернет-ресурси орієнтовані на дітей будь-якого, а особливо, старшого дошкільного віку. За їх допомогою діти в цікавій формі засвоюють основи письма і лічби, вчаться малювати та моделювати, привчаються до самостійної роботи і складають уявлення про навколишній світ. Розв'язання цікавих задач формує у дошкільників навички навчальної діяльності. До завдань розвивальних програм та ігор входить також удосконалення пам'яті, уваги, мислення, логіки, спостережливості, тренування швидкої реакції та інші. Існує багато ігор, що водночас мають виховну і освітню основу та здатні викликати інтерес дітей старшого дошкільного віку до економіки, соціології, історії, літератури тощо [2, с. 87].

Отже, використання інтернет-ресурсів у навчанні і розвитку дошкільників дозволяє підвищити якість і швидкість усвідомлення, розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу.

Діти старшого дошкільного віку можуть в інтернеті (за відсутності батьківського контролю):

спілкуватися – знайомляться і шукають нових друзів у соціальних мережах, чатах, беруть участь у віртуальних форумах;

розважатися – грають, слухають музику, дивляться фільми і відеоролики.

На перший погляд пункти, подані вище, є позитивними. Зупинимося на розгляді деяких загроз, що чекають в мережі інтернет невідповідного користувача.

1. Контакти з незнайомими людьми. Все частіше і частіше зловмисники використовують інтернет для того, щоб змусити дітей надати особисту інформацію. У інших випадках це можуть бути люди із сексуальними збоченнями, які шукають нові жертви. Видаючи себе за однолітка жертви, вони можуть дізнаватися особисту інформацію і шукати особистої зустрічі. На жаль, кіберполіцією було зафіксовано випадки, коли такі люди видавали себе за одного з дітей або вигаданих персонажів, щоб увійти до них в довіру і завести вульгарні або відкрито сексуальні бесіди з ними або навіть домовитися про особисту зустріч.

2. Неконтрольовані покупки. При бажанні дитина може знайти доступ до банківських даних або номер кредитної карти і придбати річ, яка сподобалася. Або ж до такої покупки дітей можуть спонукати однолітки.

3. Загроза зараження пристрою вірусами, коли відновити інформацію буває неможливо.

4. Також небезпеку становлять сайти з навчальними іграми, вправами, що часто бувають прив'язані до сторінок з не дитячим та небезпечним контентом.

Зазначимо, яку небезпеку може становити інформація в інтернеті, з якою діти можуть зіткнутися випадково:

інформація, що не відповідає віку дошкільників;

сайти, присвячені продажу контрабандних товарів або іншої незаконної діяльності;

сайти, що розміщують зображення порнографічного або іншого неприйняттого сексуального контенту, до яких діти можуть легко дістати доступ;

сайти з рекламою тютюну і алкоголю;

сайти, присвячені виготовленню вибухових речовин;

сайти, що пропагують наркотики;

сайти, які пропагують насильство і нетерпимість;

сайти, що публікують дезінформацію;

сайти, що дозволяють дітям брати участь в азартних іграх онлайн;

сайти, на яких можуть збирати і продавати приватну інформацію

про дітей і їхню сім'ю [3. с. 35].

Для того, щоб запобігти непередбачуваних і непоправних ситуацій вихователям потрібно знайомити дітей старшого дошкільного віку правилами безпеки при роботі в інтернеті. Такі правила охоплюють: не надання особистих даних (ім'я, вік, номер телефону, номер садочка або домашню адресу, місце роботи батьків, кількість людей у родині тощо) незнайомим людям, під час користування особистим пристроєм, що підключений до інтернету не відкривати файли, що випадково з'являються під час гри, в разі сумнівів з якогось питання запитати дорослого, якому довіряєш. Для того, щоб ефективність засвоєння старшими дошкільниками цих правил була максимально високою, на нашу думку, потрібно встановлювати їх разом з дітьми, обговорюючи їх та запитуючи думку дітей з кожного питання.

Також необхідно з батьками проводити зустрічі, на яких обговорювати питання безпеки дітей в Інтернеті. Важливим, на нашу думку, під час таких зустрічей дотримання вихователем принципу співробітництва: вислуховувати думку батьків, радитися з ними та вибудувати спільну стратегію формулювання правил безпеки в Інтернеті, що будуть встановлені вдома.

Напрямами подальших досліджень вбачаємо розроблення способів співробітництва з батьками щодо встановлення правил безпечної поведінки в Інтернеті.

Список використаних джерел

1. Канарова О., Семеняко Ю., Шикиринська О. Забезпечення інформаційної безпеки дітей дошкільного віку в умовах сучасного медіапростору. Молодь і ринок. № 5/225. С.104-108.
2. Шикиринська О.В., Степаненко С.В. Специфіка формування основ інформаційно-комунікаційної компетентності старших дошкільників. *Теорія і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19–20 червня 2024 року м. Київ / Упорядник: Твердохліб І.А.* Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С.86-89.

Шкабаріна Маргарита Андріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Рівненський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Гаврілова Анна Петрівна,

асистент кафедри психології,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-
гуманітарний університет ім. акад.
С. Дем'янчука», м. Рівне, Україна

ФОРМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У МІНІ-МУЗЕЯХ

Патріотичне виховання дошкільників є важливим напрямом освітнього процесу, адже саме в ранньому віці закладаються основи любові до Батьківщини, поваги до її історії, культури та традицій. Одним із ключових завдань патріотичного виховання є формування у дітей відчуття приналежності до свого народу, гордості за його досягнення та розуміння важливості збереження національних традицій.

С.Гончаренко, автор «Українського педагогічного словника», вважає патріотизм одним з найглибших громадянських почуттів, яке охоплює любов до батьківщини, відданість народові та гордість за національну культуру. Патріотизм є соціально-історичним явищем, що проявляється в практичній діяльності через патріотичні переконання, спрямовані на розвиток і захист інтересів країни [3, с. 249].

В «Енциклопедії освіти» «патріотизм» – це «суспільний моральний принцип активного ставлення до свого народу, який відображає національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистості спільним національним інтересам і готовність служити та захищати Батьківщину від ворогів» [4, с. 633].

І.Бех і К.Чорна виокремлюють два основні рівні розуміння патріотизму, акцентуючи на особистісному та суспільному підходах. На особистісному рівні патріотизм розглядається як стійка характеристика, що проявляється через свідомість, моральні переконання, цінності та конкретні вчинки. На суспільному рівні патріотизм є важливою складовою колективної свідомості, що виявляється у загальних настроях, почуттях і ставленні до національних аспектів, таких як культура, традиції, героїчне минуле, а також у поглядах на розвиток держави як єдиної нації [1, с.18].

Вчені зазначають, що патріотизм тісно пов'язаний з етнічною

самосвідомістю громадянина, яка базується на етнічній ідентифікації. Це включає любов до свого народу, віру в його духовні можливості, готовність служити йому, а також розуміння його моральних та культурних цінностей, історії, традицій, обрядів і символів. Етнічна самосвідомість передбачає систему дій, що мотивуються любов'ю, вірою, традиціями, знаннями та відповідальністю перед своїм народом [1, с. 19].

Існують три основні типи патріотизму:

- етнічний патріотизм, який ґрунтується на почутті особистої причетності до певного етносу, його мови, культури та історії;
- територіальний патріотизм, який ідентифікується з певною територією, її ландшафтом, кліматом та іншими особливостями;
- державний патріотизм, який передбачає вихованість громадянського світогляду та приверженість особистості державі [6].

У Концепції національно-патріотичного виховання підкреслено нагальну необхідність трансформації освітніх підходів в умовах війни, що передбачає розроблення комплексних стратегій з підготовки нового покоління українців, які будуть керуватися національними та європейськими цінностями [5].

Тому ключовим завданням патріотичного виховання дошкільнят є впровадження інноваційних освітніх технологій в практику роботи закладів дошкільної освіти. Значний потенціал у цьому контексті має музейна педагогіка, яка ґрунтується на виховному та розвивальному впливі музеїв на формування особистості, зокрема на виховання патріотичних почуттів у сучасних громадян.

Музей – це соціокультурний інститут, що формувався у процесі довготривалого історичного розвитку суспільства, побудований за принципом діалогу культур; в його основі його діяльності – збирання, збереження та популяризація різноманітних музейних експонатів – предметів матеріальної й духовної культури народу [7, с. 22].

Як зазначає Г.Беленька, музейна педагогіка в роботі з дошкільниками розвивається за кількома напрямками: постійні відвідини дітьми класичних музеїв згідно з програмою; організація зустрічей у дошкільному закладі з музейними працівниками, які презентують експонати, використовуючи за потреби інформаційні технології; створення тематичних мінімузеїв у ЗДО, де експонати інтегруються в навчальний процес; заснування окремого музею в ЗДО, який містить оригінальні експонати та проводить освітню діяльність не лише для дітей закладу, але й для їхніх родин, учнів шкіл і громадськості [2].

Зрозуміло, що створення повноцінного музею в умовах дитячого садка через відсутність оригінальних експонатів, охорони та музейних працівників є складним завданням. Однак, на основі досвіду численних

українських закладів, що працюють над формуванням національної свідомості дошкільників, ми проаналізуємо форми роботи в мінімузеях закладів дошкільної освіти.

На основі аналізу науково-методичної літератури, ми визначили основні форми культурно-освітньої діяльності в мінімузеях (таблиця 1).

Таблиця 1.

Форми патріотичного виховання дошкільників в мінімузеях

Форма роботи	Зміст діяльності	Очікуваний результат
Екскурсії з елементами гри та драматизації	Проведення екскурсій, інтерактивних бесід, інсценізацій літературних творів.	Занурення дітей в історію, активізація уяви та творчого мислення дошкільників.
Мініекспозиції	Організація мінімузеїв у межах ЗДО.	Розширення доступу до культурних артефактів, звичаїв та традицій.
Тематичні заняття	Вивчення історії України, культурних традицій у поєднанні з практичними завданнями.	Розвиток творчих навичок, засвоєння культурних традицій.
Майстер-класи	Виготовлення мотанок, розпис писанок, ліплення з глини тощо.	Розвиток моторики, знайомство з народними ремеслами.
Інтерактивні заняття	Народні ігри, читання казок, обговорення легенд, інтерактивні бесіди, рольові ігри тощо.	Усвідомлення культурної спадщини, розвиток комунікативних навичок дошкільників.
Відзначення національних свят і пам'ятних дат	Проведення тематичних заходів, експозицій, театралізованих виступів тощо.	Формування патріотичних почуттів, повага до історії держави.

Отже, мінімузеї у закладах дошкільної освіти володіють значним потенціалом для виховання патріотичних почуттів у дітей. Вони знайомлять дошкільників із культурною спадщиною, національними традиціями та історією, сприяють формуванню гордості за рідний край, відчуття приналежності до своєї країни. Завдяки інтерактивним

методам навчання, практичній діяльності та емоційному залученню дітей, мінімузеї стають ефективним інструментом патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д., Чорна К. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: (програмно-виховний контекст). К. : ІПВ АПН України, 2008. 40 с.
2. Беленька Г.В. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. №18. С. 396-400.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
4. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В.Г.Кремень ; [заст. голов. ред. О.Я. Савченко, В.П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва]. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <http://surl.li/ohkfav> (дата звернення: 01.09.2024).
6. Тупікова Г.А. Підготовка майбутніх учителів до патріотичного виховання школярів засобами українського мистецтва [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти; МОН України, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А.С. Макаренка ; [наук. ред. Є.С. Спіцин]. Суми, 2018. 20 с.
7. Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді: навчально-методичний посібник / укладач О.Д. Рокицька. Біла Церква: КВНЗ КОР АНО, 2016. 272 с.

Шульга Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний освітній процес вимагає активного впровадження цифрових технологій у підготовку майбутніх вихователів, особливо в умовах стрімкого переходу до дистанційного навчання, спричиненого такими глобальними викликами, як пандемія COVID-19 та воєнні

конфлікти.

Цифровізація освіти в Україні унормовується низкою законодавчих та нормативних документів: Закон України «Про освіту» (2017) визначає цифрову компетентність як один із ключових компонентів професійної підготовки педагогів, передбачає використання електронних освітніх ресурсів та технологій дистанційного навчання; Закон України «Про вищу освіту» (2014) регулює використання інформаційних технологій у вищій освіті, включаючи дистанційне навчання; Концепція розвитку цифрових компетентностей (2021) визначає необхідність формування цифрових навичок у педагогічних працівників та студентів педагогічних спеціальностей; Концепція «Нова українська школа» (2016) передбачає активне використання цифрових технологій в освітньому процесі; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки підкреслює важливість цифрової трансформації та змішаного навчання у закладах вищої освіти; Наказ МОН № 466 від 2021 року регулює використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті. Ці документи визначають напрями цифровізації освіти України, впровадження дистанційного навчання та розвиток цифрових навичок у майбутніх педагогів, що набуває особливого значення в умовах воєнного стану для забезпечення доступності та якості навчання.

О. Будник, Н. Колесник, І. Ніколаєску, О. Овчарук, Н. Павлова, Ю. Юденкова підкреслюють важливість активізації процесу професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи в цифровому освітньому середовищі та оволодіння сучасними технологіями для впровадження інновацій у дистанційному навчанні.

Так, Н. Павлова акцентує на важливості впровадження сучасних технологій у навчальний процес і розглядає цифрове освітнє середовище як засіб для навчання та організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, а також як інструмент для співпраці між учасниками освітнього процесу. Вчена визначає його як об'єкт дослідження, що сприяє подальшому практичному застосуванню, а також як ресурс для розвитку критичного мислення, креативності, цифрових навичок і компетентності всіх учасників освітнього процесу [3].

О. Будник та І. Ніколаєску визначили необхідні ключові цифрові навички у підготовці майбутніх педагогів. До них належать: вміння працювати з технічними засобами, цифровими інструментами та ресурсами для розвитку критичного мислення і творчості; ефективна комунікація та організація навчальної діяльності здобувачів освіти; використання програмного забезпечення для візуалізації даних;

застосування цифрових освітніх ресурсів для обміну й поширення навчальної інформації; створення освітнього контенту за допомогою ІКТ; організація дистанційного навчання та забезпечення зворотного зв'язку через цифрові технології для оцінювання навчальних результатів тощо [2].

Л. Богданович підкреслює, що в умовах стрімкого розвитку сучасних цифрових технологій їхнє застосування майбутніми педагогами сприяє створенню атмосфери співпраці, взаєморозуміння та доброзичливості, а також забезпечує найефективніші умови для формування критичного мислення, розвитку творчих здібностей і самореалізації особистості [1].

Практика вищої школи доводить ефективність розширення можливостей підготовки майбутніх педагогів у використанні творчих завдань під час ознайомлення з інноваційними здобутками дошкільної освіти. У вивченні методик використання цифрових практичних матеріалів, що розроблені сучасними фахівцями-практиками, сприяє засвоєнню теоретичних основ і формуванню прикладних навичок у майбутніх педагогів. Аналіз таких матеріалів дозволяє студентам критично оцінювати їхню ефективність, адаптувати до різних освітніх ситуацій та враховувати вікові особливості дітей.

Під час розроблення дидактичних матеріалів, освітніх ігор, навчальних відео, інтерактивних квестів, тематичних навігаторів та інших творчих завдань майбутні педагоги можуть опановувати різноманітні цифрові програми та інструменти, які сприяють створенню якісного навчального контенту. Основні категорії таких програм включають:

1. Інструменти для створення дидактичних матеріалів: Canva – для створення інфографік, плакатів, інтерактивних навчальних карток; Microsoft PowerPoint / Google Slides – для розробки презентацій, навчальних посібників та інтерактивних лекцій; Genially – для створення інтерактивних презентацій, плакатів, карт і навчальних тренажерів.

2. Програми для створення освітніх ігор: Wordwall – генератор інтерактивних ігор (пазли, вікторини, анаграми); LearningApps – сервіс для створення інтерактивних вправ (логічні ланцюжки, відповідності, кросворди); Scratch – візуальне середовище для створення простих анімованих ігор.

3. Інструменти для розробки навчальних відео та анімацій: Moovly / Powtoon – сервіси для створення анімованих навчальних відео; iMovie (Mac) / OpenShot (Windows, Linux) – програми для редагування відео; Animaker – платформа для створення анімаційних роликів; Renderforest – для створення інтро, відеозанять, візуалізацій.

4. Інструменти для розроблення інтерактивних квестів: Thinglink – для створення інтерактивних зображень та відео; Google Forms – для створення тестів, анкет і логічних завдань у форматі квесту; BookWidgets – інструмент для розроблення інтерактивних занять і навчальних квестів.

5. Платформи для створення тематичних навігаторів та інтерактивних карт: Padlet – цифрова дошка для збору матеріалів, створення інтерактивних навігаторів; MindMeister / XMind – сервіси для створення ментальних карт і схем; Google Sites – для розробки освітніх сайтів і навігаторів із корисними ресурсами.

6. Програми для роботи з аудіо та голосовими ресурсами: Audacity – для запису та редагування аудіо файлів; Vocaroo – онлайн-інструмент для швидкого створення голосових повідомлень; Anchor (Spotify for Podcasters) – для запису подкастів та освітніх аудіофайлів.

Опанування цих інструментів дозволяє студентам створювати якісний, інтерактивний освітній контент, що відповідає сучасним вимогам педагогічної діяльності й розвивати цифрову компетентність.

Важливим етапом є розміщення цих матеріалів на спеціальному освітньому ресурсі, що слугує платформою для накопичення та поширення творчих здобутків студентів серед здобувачів освіти й практиків.

Використання творчих завдань сприяє формуванню цифрової компетентності студентів, а також розвитку низки важливих професійних і загальних компетентностей. Майбутні педагоги вчаться добирати та адаптувати навчальний контент відповідно до вікових особливостей дітей, цілей навчання та сучасних освітніх стандартів, що формує методичну компетентність. Розроблення матеріалів передбачає планування, управління часом, розподіл завдань, врахування психолого-педагогічних особливостей дітей, відповідальність за кінцевий результат. Процес створення інтерактивних матеріалів стимулює пошук нових підходів в освіті та генерування оригінальних ідей. У групах студенти вдосконалюють навички співпраці, аргументації та публічного представлення своїх проєктів по завершенню роботи, де аналізують створені освітні ресурси й оцінюють їх ефективність. Таким чином, процес створення цифрових навчальних матеріалів є комплексним і розвиває не лише технічні навички, а й ключові професійні компетентності, що забезпечує готовність майбутніх педагогів до ефективної діяльності в сучасному освітньому середовищі.

Впровадження цифрових технологій у підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є необхідною умовою для підвищення якості їхньої професійної діяльності. Розроблення

дидактичних матеріалів, інтерактивних ігор, навчальних відео, квестів і тематичних навігаторів сприяє не лише оволодінню цифровими інструментами, а й розвитку аналітичного, критичного та креативного мислення, комунікативних навичок, методичної гнучкості та вміння працювати в команді. Використання сучасних цифрових ресурсів під час навчання сприяє інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю, що підвищує рівень готовності майбутніх вихователів до роботи в умовах цифрового освітнього середовища.

Отже, цифрові технології відкривають широкі можливості для підготовки висококваліфікованих фахівців дошкільної освіти. Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на вдосконалення методик навчання із використанням цифрових ресурсів та розроблення нових технологічних рішень для ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Богданович Л. Цифрові технології у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Вісник. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 19 (175). С. 31-35.
2. Будник О. Ніколаєску І. Цифрові технології у підготовці майбутніх педагогів: сучасні виклики дистанційної освіти. *Viae Educationis*, 2022, Vol. 1, С. 69-78.
3. Павлова Н. С. Проектування цифрового освітнього середовища як чинника методичної підготовки майбутніх учителів інформатики. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024, № 8. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/257>.

Юрчук Олексій Іванович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і
психології та спеціальної освіти імені
проф.Поніманської Т.І. Рівненського
державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИКИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ АУТИЗМОМ

Сучасні підходи та методики корекційної роботи та психологічного супроводу дітей з аутизмом включають комплексний підхід, що поєднує психологічну підтримку, спеціальне навчання та

корекцію поведінкових порушень. Основними напрямками є інтеграція дитячого розвитку через індивідуально підібрані програми навчання, які враховують специфічні потреби кожної дитини.

У сучасній практиці існує широкий спектр психокорекційних методик, спрямованих на підтримку та розвиток дітей з аутизмом. Ці методики включають різні підходи та техніки, які мають на меті покращення соціальних навичок, комунікації та загального функціонування дітей. Зокрема, вони варіюються від поведінкових і розвиваючих підходів до сенсорних і еклектичних методів, кожен з яких має свою специфіку та ефективність у вирішенні конкретних проблем і потреб.

Сьогодні існують різноманітні ефективні методики для корекції розладів спектру аутизму, такі як прикладний аналіз поведінки (ABA), структуроване навчання TEACCH (Treatment and Education for Autistic and related Communication handicapped Children), сенсорна інтеграція, розвиток міжособистісних стосунків (RDI), холдинг-терапія, метод «Son-Rise», середовищний підхід (І. Захарова), нейропсихологічний підхід, методи альтернативної та підтримувальної комунікації, музико- і арттерапія, метод ТОМАТИС, кінетотерапія, анімалотерапія та інші. У таблиці 1 представлено загальний огляд цих методик, описуючи їх основні характеристики та спрямування.

Таблиця 1

Сучасні методики для корекції розладів спектру аутизму

Назва методу	Загальна характеристика
ABA (Applied Behavior Analysis)	Метод, заснований на позитивному підкріпленні, спрямований на корекцію поведінкових порушень і розвиток навичок через функціональну оцінку поведінки.
VBA (Verbal Behavior Analysis)	Орієнтований на розвиток мови як інструменту соціальної взаємодії та навчання, заснований на роботах Б.Ф. Скіннера.
PRT (Pivotal Response Treatment)	Метод, що спрямований на підвищення мотивації, соціальної ініціативи та самоконтролю дитини.
TEACCH	Підхід акцентує увагу на розвиток незалежності, імітації, соціальних навичок і самообслуговування дитини.
Емоційно-смісловий підхід	Орієнтований на встановлення емоційного контакту і розвиток афективної взаємодії з оточенням.
DIR Floortime	Сприяє розвитку емоційних і соціальних здібностей через гру та емоційну взаємодію.

Son-Rise	Підхід орієнтований на створення позитивного середовища для розвитку інтересів і потреб дитини, підтримку активності та позитивне ставлення батьків.
Daily Life Therapy	Метод спрямований на розвиток повсякденних навичок і адаптивної поведінки через фізичну активність та групові заняття.
RDI (Relationship Development Intervention)	Орієнтований на мотивацію до взаємодії та розвитку соціальних навичок через нейропсихологічні підходи.
Сенсорна інтеграція	Методика стимулює органи чуття через координацію сенсорних систем для покращення моторних і когнітивних функцій дитини.
Томатіс терапія	Аудіо-вокальні тренування для поліпшення слухового сприйняття і комунікаційних навичок за допомогою поліфонічних звуків.
SCERTS	Інтегративний підхід, що спрямований на розвиток соціальної комунікації, емоційного регулювання та навчання дітей з РАС.
The Miller Method	Когнітивно-розвиваючий метод для перетворення відхиляючої поведінки у функціональну через систематичні заняття з об'єктами та людьми.

Огляд сучасних методик доводить різноманітність підходів, кожен з яких має свої особливості та переваги. Від поведінкових методів, таких як АВА та VBA, до розвиваючих технік, таких як DIR Floortime та Son-Rise, ці підходи пропонують різні стратегії для покращення соціальних, комунікаційних і адаптивних навичок дітей. Емоційно-сміслові методи та сенсорні інтеграційні підходи намагаються працювати з емоційним і сенсорним розвитком, в той час як еkleктичні методи, такі як SCERTS та The Miller Method, забезпечують комплексний підхід до розвитку дитини. Кожен з цих методів має свою специфіку і може бути використаний в залежності від індивідуальних потреб та особливостей кожної дитини.

Останнім часом дослідження, що зосереджені на феноменологічних аспектах і симптомах розладів аутичного спектру, все більше акцентують увагу на застосуванні інформаційних і комп'ютерних технологій, а також сучасних AR (розширена реальність) технологій для покращення психолого-педагогічного супроводу та розвитку адаптаційних можливостей дітей з такими розладами.

Особливо важливим є внесок Mohammad Wedyan, Adel AL-Jumaily

та Osama Dorgham, які детально досліджують використання AR у діагностиці та лікуванні дітей з РАС. Вони підкреслюють ефективність AR у допомозі дітям з комунікаційними, соціальними та настроєвими розладами, а також з дефіцитом уваги [8].

Г. Гончаровська та Л. Беднарчук підкреслюють ключові конструктивні елементи, що роблять AR-системи ефективними для терапії аутизму, і розробляють класифікацію AR-технологій для корекційної роботи з дітьми з розладами аутичного спектру на основі різних критеріїв. Автори акцентують увагу на цінності аналізу результатів емпіричних досліджень, зокрема, діагностики аутизму у дітей через спостереження за рухами верхніх кінцівок [1, с.34].

У новій методиці, описаній авторами, використовується AR для створення віртуального об'єкта, який стимулює дітей до рухів руками. Система фіксує всі рухи за допомогою датчика Microsoft Kinect. Таким чином, основними складовими системи є AR-гра та програма для запису рухів [7]. У той час, Anabela Marto, Henrique A. Almeida та Alexandrino Gonçalves провели систематичний огляд використання доповненої реальності у пацієнтів з аутизмом, звертаючи увагу як на соціально-психологічний, так і на медичний аспект [5].

В умовах інформатизації та поліпшення умов життя вразливих груп населення, зокрема дітей з РАС, важливими є дослідження Tiffany Y. Tang, Jiasheng Xu та Pinata Winoto, які вивчають мобільний додаток на основі модуля розпізнавання об'єктів, реалізованого на платформі TensorFlow, що покращує навчання та розвиток комунікативних навичок у дітей з РАС [5]. Для корекції дефіциту соціальної взаємодії та розвитку soft-skills Chi-Hsuan Chung та Chien-Hsu Chen пропонують використовувати технології доповненої реальності (AR) для візуалізації соціальних історій. Інтерактивні соціальні історії відтворюються за допомогою відчутних маркерів і AR-технологій, які накладають віртуальні зображення на ці маркери. Дослідники також пропонують використання тривимірної (3-D) анімації для моделювання емоційних виразів, що сприяє розвитку емоційного спектру та соціальних навичок у підлітків з РАС [4].

Zhen Bai, Alan F. Blackwell і George Coulouris, зосередивши увагу на дефіцитах символічного мислення у дітей з РАС, розробили інтерактивну систему, яка використовує технологію доповненої реальності (AR) для візуалізації образів у відкритому ігровому середовищі. Результати їхнього дослідження, в якому брали участь діти віком від 4 до 7 років, показали значне покращення в інтерактивних іграх [3].

Yiyu Cai, Noel K. H. Chia, Daniel Thalmann, Norman K. N. Kee, Jianmin Zheng і Nadia M. Thalmann запропонували поєднати

традиційну модель дельфінотерапії з інноваційними AR технологіями, створивши новаторський дизайн Віртуального дельфінарію для реабілітаційного супроводу дітей з РАС. Віртуальна програма дозволяє дітям з аутизмом бути тренерами для дельфінів у басейні та навчатися невербальному спілкуванню через жести з віртуальними дельфінами. Laura Bocciafuso і Jason M. O'Kane звертають увагу на ефективність використання робототехніки в психолого-педагогічному супроводі дітей з аутизмом. Їхні дослідження підтверджують, що інтерактивні ігри з роботами сприяють розвитку координації рухів таких дітей та стимулюють вербальну і невербальну комунікацію [4].

Сьогодні існує низка ефективних підходів до конструктивного супроводу дітей з РАС, які сприяють розвитку їх адаптаційних, сенсорних, емоційно-вольових та когнітивних можливостей. Впровадження сучасних AR технологій в корекційній роботі відрізняється від інших засобів тим, що дозволяє реалізувати важливі аспекти абілітаційного процесу для дітей з РАС: по-перше, можливість індивідуалізації підходу, оскільки кожна дитина з РАС унікальна; по-друге, можливість роботи з сенсорними сприйняттями; по-третє, забезпечення наочності.

Використання планшетів і спеціального програмного забезпечення є ефективним методом навчання і комунікації для дітей з РАС, які мають труднощі в налагодженні контактів з оточуючими, включаючи близьких людей. Перевага використання доповненої реальності полягає в її здатності допомогти дітям інтегрувати те, що вони дізналися через комп'ютерну систему, у реальний світ (Zhen Bai). Якщо середовище є лише віртуальним, може бути важко визначити, що з цього середовища діти зможуть перенести в реальність.

Оскільки AR є розширенням реального світу, існує ймовірність, що дітям буде простіше переносити ігровий досвід в реальність. Аналіз досліджень і теоретико-методологічних оглядів виявив чотири основні компоненти, через які AR технології позитивно впливають на психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутистичного спектру: когнітивний, мотиваційний, емоційний і соціальний.

Шведські вчені оголосили про розробку моделі на основі штучного інтелекту, здатної виявляти аутизм у дітей до 2 років з точністю 80%. Цей інструмент, названий AutMedAI, має на меті допомогти лікарям та дослідникам своєчасно діагностувати аутизм і забезпечити необхідну підтримку для кращого розвитку дитини.

Крістіна Тамміміес, доцентка кафедри здоров'я жінок і дітей Каролінського інституту і співавторка дослідження, зазначає, що модель може стати цінним інструментом у сфері охорони здоров'я. Команда вчених проаналізувала дані близько 30 тисяч дітей,

використовуючи американську базу даних SPARK, і розробила чотири незалежні програми для аналізу даних без медичних тестів. Найбільш ефективна програма отримала назву AutMedAI.

AutMedAI змогла ідентифікувати 80% дітей з аутизмом серед 12 тисяч досліджених випадків, виявляючи ознаки, такі як проблеми з комунікацією, затримки в розвитку та повільний розвиток когнітивних здібностей [2].

Таким чином, сучасні підходи до корекційної роботи дітей з аутизмом зосереджені на інтеграції традиційних психолого-педагогічних методик з новітніми технологіями, такими як доповнена реальність (AR) і штучний інтелект (ШІ). Використання AR-технологій, таких як віртуальні ігри та соціальні історії, дозволяє створити інтерактивне середовище, яке підтримує розвиток соціальних навичок, комунікації та емоційного спектру у дітей з аутизмом. Ці технології можуть бути особливо корисними в терапії, оскільки забезпечують наочність та індивідуальний підхід, що сприяє покращенню адаптаційних можливостей дітей.

З іншого боку, новітні розробки, такі як модель штучного інтелекту AutMedAI для ранньої діагностики аутизму, демонструють потенціал для значного покращення можливостей виявлення розладу на ранніх стадіях. Це може забезпечити своєчасну терапію та підтримку, що є критично важливим для поліпшення якості життя дітей та їх сімей. Проте для ефективного впровадження таких технологій у практику необхідні додаткові дослідження та вдосконалення, щоб гарантувати їх точність і надійність у клінічних умовах.

Список використаних джерел

1. Гончаровська Г., Беднарчук Л. Інноваційні технології сучасної освіти для сенсомоторного розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами : *Аксіопсихологічні вектори розвитку сучасної освіти: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції; 19–20 жовтня. 2023.* Тернопіль. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка; 2023. С. 32-37.
2. У Швеції створили ШІ-модель, яка розпізнає ранні ознаки аутизму у дітей. URL: <https://surl.li/gdtolq> (дата зверення 18.02.2025).
3. Bai Z., Blackwell A. F. & Coulouris G. (2015). Using Augmented Reality to Elicit Pretend Play for Children with Autism. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 21(5), 598–610. doi:10.1109/tvcg.2014.2385092 (дата зверення 18.02.2025).
4. Boccia L. & O’Kane J. M. (2010). Adaptive Robot Design with Hand and Face Tracking for Use in Autism Therapy. *Lecture Notes in*

Computer Science, 265–274. doi:10.1007/978-3-642-17248-9_28 (дата зверення 15.02.2025).

5. Lorenzo G., Gómez-Puerta M., Arráez-Vera G., & Lorenzo-Lledó A. (2018). Preliminary study of augmented reality as an instrument for improvement of social skills in children with autism spectrum disorder. *Education and Information Technologies*. doi:10.1007/s10639-018-9768-5 (дата зверення 18.02.2025).

6. Tang T. Y., Xu J., & Winoto P. (2019). An Augmented Reality-Based Word-Learning Mobile Application for Children with Autism to Support Learning Anywhere and Anytime: Object Recognition Based on Deep Learning. *Lecture Notes in Computer Science*, 182–192. doi:10.1007/978-3-030-23563-5_16 (дата зверення 15.02.2025).

7. Virnes M., Kärnä E., & Vellonen V. (2015). Review of Research on Children with Autism Spectrum Disorder and the Use of Technology. *Journal of Special Education Technology*, 30(1), 13–27. doi:10.1177/016264341503000102 (дата зверення 18.02.2025).

8. Wedyan M., AL-Jumaily A., & Dorgham O. (2020). The use of augmented reality in the diagnosis and treatment of autistic children: a review and a new system. *Multimedia Tools and Applications*. doi:10.1007/s11042-020-08647-6 (дата зверення 16.02.2025).

Юрчук Олена Сергіївна,

здобувачка ступеня доктор філософії (PhD)
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного
університету, м. Рівне, Україна

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ПСИХОЕМОЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Сьогодні не викликає сумнівів актуальність вивчення емоційної стійкості дітей дошкільного віку. В умовах війни кількість дітей з підвищеною тривожністю та проявами агресії значно збільшилася. Також у них часто виникають труднощі у розумінні емоцій інших людей, не завжди можуть виразити свої власні почуття або визначити їх точно. Діти швидше звертають увагу на міміку, аніж на інші форми невербального спілкування, такі як жести чи поза. Тому, адекватний прояв емоцій та вміння ними керувати є важливим показником соціально-особистісного розвитку дитини.

Оскільки емоції не розвиваються ізольовано, тому вони

змінюються із формуванням ставлення дитини до навколишнього світу. Відтак, виховання емоційної сфери – нелегкий процес, що потребує уваги до того, як дитина управляє своїми емоціями. Основною метою є не придушення емоцій, а, власне, допомога дитині навчитися правильно їх контролювати та проявляти.

Здатність до емоційних переживань проявляється вже з моменту народження дитини. Спостереження вказують на те, що перші емоції новонароджених є негативними і виникають у відповідь на агресивні подразники, такі як яскраве світло, дотик одягу до ніжної шкіри або різкі звуки [3, с. 195].

Згідно з дослідженнями Н. Трофаїлової, емоція – це особливий клас психічних процесів та станів, що проявляються через досвід (радості, страху, здивування тощо) та первинну оцінку явищ і ситуацій [7, с. 156]. Вчена зауважує, що емоції відображають ставлення дитини до навколишнього світу та безпосередньо пов'язані з її вихованням, свідомістю і формуванням особистої ідентичності.

Зарубіжні психологи, такі як Д. Вотсон, Т. Рібо та П. Фресс, розглядали емоції як вроджені реакції організму та підкреслювали, що в процесі онтогенезу емоції більше підкоряються інтелекту і поступово перетворюються на «архаїчні інстинктивні реакції» [6, с. 216].

Поняття «емоції» вивчалось як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, що дозволило сформулювати різні підходи до дослідження емоційної сфери дітей дошкільного віку. Так, Ю Рібцун аналізує їх в різних контекстах: особистісного розвитку, поведінки та діяльності. З віком емоції починають передбачати дії дітей, і зростає роль активності, адже діяльність дошкільників багато в чому визначається емоційними переживаннями, які, у свою чергу, сприяють подальшому розвитку [4, с. 297].

І. Лисенкова підкреслює, що розвиток емоційної сфери дитини проявляється через зростання здатності до саморегуляції емоційних станів, накопичення вербальних і невербальних проявів емоцій, збагачення емоційного досвіду та словника, а також у виникненні нових соціальних емоцій. Крім того, діти здобувають вміння розрізняти й диференціювати емоційні стани інших людей. Дослідження показують, що розвиток емоційної сфери включає три ключові аспекти: осмислення, вираження та регуляцію [2, с. 259].

В процесі розвитку дитини дошкільного віку змінюється місце емоцій у загальній структурі поведінки: з'являються нові форми співчуття та співпереживання, які є необхідними для спільної діяльності.

О. Олійник підкреслює, що емоції, відображаючи навколишню реальність, виконують функцію оцінки в процесі пізнання. При цьому,

з одного боку, суб'єкт відображає предмети та явища такими, якими вони є в природних умовах, а з іншого – оцінює їх відповідно до своїх потреб та установок.

Емоційна стійкість – це здатність дитини долати складні емоційні переживання з мінімальним впливом на її психічний стан. Вона проявляється в умінні контролювати власні емоції, не дозволяючи їм негативно позначатися на поведінці чи мисленні. Ця здатність включає такі важливі якості, як гнучкість, самоконтроль і позитивне мислення, які сприяють підвищенню психологічної стійкості.

Формування емоційної стійкості – поступовий процес, що спрямований на розвиток уміння дитини розпізнавати, висловлювати та регулювати свої емоції. Це означає навчання дитини розуміти різні емоційні стани, адекватно на них реагувати та знаходити ефективні способи подолання стресових ситуацій і негативних почуттів. Забезпечення психологічного комфорту і підтримка є важливими елементами цього процесу, що включає освоєння навичок, які допомагають дитині ефективно справлятися з життєвими викликами та адаптуватися до змін. Створення позитивного середовища, яке підтримує розвиток емоційної стійкості, є ключовим завданням для батьків і всіх, хто оточує дитину [8].

Особливістю дошкільного віку є висока чутливість до емоційних вражень, які дитина отримує від навколишнього світу. До п'яти років діти починають помічати красу ритмічності, гармонії кольорів і ліній, музичних мелодій та пластичності танцю. До 6-річного віку з'являється емоційна оцінка спілкування між людьми, розуміння емоційних переживань інших людей реагування на події довкілля; осмислення зовнішніх ознак вираження як позитивних, так і негативних емоцій та меж їх адекватного прояву. До 7 років спонукання дитини ускладнюються, об'єднуються уявлення із бажаннями. Відбувається збагачення дітей матеріалом, що дозволяє глибше пізнати моральний зміст емоційних проявів і сприяє розвитку самостійних етичних міркувань

Показники емоційної стійкості у дітей дошкільного віку проявляються через: концентрацію уваги на поставленій меті та її продовженні, прикrostі невдач, радість від досягнутого результату; переважанням нейтрального стану з дещо підвищеною емоційністю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури вказує, що діти старшого дошкільного віку менш відкриті і довірливі до інших, починають закриватися від оточуючих. Формується здатність до регулювання мотивів та вчинків, з'являється можливість самостійно контролювати власну поведінку. Засвоєння норм і правил, а також уміння порівнювати свої вчинки з ними, сприяють розвитку довільної

поведінки, яка відзначається стабільністю та передбачуваністю. У взаєминах з іншими діти проявляють вольові якості, а також формується чітка самооцінка.

У цей період також відбувається активний розвиток взаємодії з однолітками та дорослими. Діти вчаться співпрацювати, домовлятися, обмінюватися думками, узгоджувати дії, чергувати завдання та контролювати дії один одного. Вони виправляють помилки партнерів, допомагають і приймають зауваження. Завдяки спільній діяльності здобувають досвід рівноправного спілкування, керівництва та підпорядкування, а також навчаються досягати порозуміння. Це сприяє їхньому соціальному розвитку та підготовці до школи [1].

Загалом, розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку можна розглядати як педагогічний процес зі складною структурою та динамічною природою, який ґрунтується на емоційному досвіді дітей, що виражається в умінні розпізнавати, розуміти та виявляти емоції в контексті конкретних ситуацій, а також у первісній оцінці та регулюванні емоційних станів.

Отже, дошкільний вік, характеризується проявами емоційної стійкості, які виявляються в адекватному сприйманні оточення, вмінні аналізувати та оцінювати, приймати рішення, досягати мети без помилок та послідовно – все це характеризується рівнем пізнавальних процесів. Точність рухових дій, тембр, темп, виразність мовлення, зміна зовнішнього вигляду відносяться до рівня поведінкових реакцій.

Емоційна стійкість як важлива психоемоційна характеристика дітей дошкільного віку розглядається сучасними науковцями як комплексна здатність, що дозволяє дитині зберігати стабільність емоційного стану під час стресових ситуацій. Ця якість передбачає вміння регулювати емоції, адаптуватися до змін у середовищі та зберігати позитивне психоемоційне здоров'я. Дослідження в галузі психології і педагогіки підкреслюють, що розвиток емоційної стійкості має тісний зв'язок із середовищем виховання, особливостями взаємодії дитини з дорослими та однолітками.

Особливу роль у цьому відіграють сімейні умови та педагогічні підходи. Важливим аспектом є надання дітям можливості відкрито виражати свої емоції, отримувати підтримку від дорослих та оволодівати простими техніками саморегуляції, такими як дихальні вправи чи ігри на зниження емоційної напруги. Сучасний науковий дискурс також акцентує увагу на інтеграції фізичної активності у виховний процес як ефективного засобу розвитку емоційної стійкості. За даними досліджень О. Дубогай, Н. Хлус рухливі ігри, вправи на координацію, командна діяльність сприяють позитивному емоційному стану дошкільників, формуванню вмінь адаптуватися до змін,

знижувати рівень стресу та розвивати навички самоконтролю.

Таким чином, емоційна стійкість постає ключовою характеристикою, яка забезпечує гармонійний розвиток дитини та її готовність до подальшого соціального і шкільного життя.

Список використаних джерел

1. Компанець Н.М. Розвиток та формування емоційно-вольової сфери у дітей дошкільного віку: Науково-методичний посібник. Київ: *Актуальна освіта*. 2023. 42 с.
2. Лисенкова І. П. Дослідження психологічних механізмів розвитку емоційної сфери. *Теорія і практика сучасної психології*. № 3. 2018. С. 258-261.
3. Мартиненко СМ, Дроботько ІД. Прояв тривожності як основного психічного стану дітей і підлітків у період війни в Україні. *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції для освітян Березневий науковий дискурс 2023 на тему: Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України*. Чернігів: ГО Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій; 2023. С. 194-196.
4. Рібцун Ю. Розвиток емоційної сфери дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. № 1(16). 2020, С. 295-313.
5. Славіна Н. С., Михальська С. А. Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини як умова психологічної готовності до школи. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. № (24), 2014, С. 621-630.
6. Терещенко Л. А., Карабаєва І. І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Том 10*. Випуск 33. 2019, Київ, С. 214-234.
7. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. № (45). 2014. С. 155-158.
8. Як допомогти дитині розвинути емоційну стійкість – поради психолога <https://surl.li/wbijzn> (дата звернення: 20.02.2025).

Яблонський Андрій Іванович,

доктор психологічних наук, професор,
Навчально-науковий гуманітарний
інститут Національного університету
кораблебудування імені Адмірала
Макарова, м. Миколаїв, Україна

МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема формування мотиваційної готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності обумовлена зростанням потреби суспільства у фахівцях, здатних до ефективного вирішення проблем та завдань в освітній сфері. Актуалізація цієї потреби ставить перед психолого-педагогічною наукою низку завдань щодо психологічного та педагогічного забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти, що сприятиме ефективній фаховій підготовці молоді. Відтак, набуває особливої значущості звернення психологічної науки до педагогічної практики, до прикладного застосування накопичених психологічних знань задля удосконалення професійної підготовки педагогів з огляду сучасних вимог. Наголосимо, що психологічна готовність до професійної діяльності – це особистісне утворення, яке містить систему професійних знань, умінь та навичок, загальних і фахових компетентностей, потреб, мотивів, психологічних якостей, настанов і станів особистості, що дозволяє їй успішно в майбутньому здійснювати професійну діяльність оптимальним чином як для самого суб'єкта діяльності, так і відносно змісту та мети педагогічної діяльності [5, с. 5].

Загальне тлумачення поняття готовності до професійної діяльності, яке ґрунтується на аналізі вивчення цього феномену, запропоновано С. Максименком і О. Пелех: «Готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, волюві та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, настанови» [4, с. 70]. І. Гавриш розглядає готовність як «інтегративну якість особистості, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності» [2, с. 6].

Розуміння готовності як сукупності внутрішніх умов, необхідних для успішної діяльності, передбачає виділення найважливіших серед них. Очевидно, найважливішими умовами діяльності можуть бути такі,

які визначають змістовий бік самої діяльності. Неможливо бути готовим до діяльності, не знаючи, що потрібно буде робити, не вміючи розв'язувати ті чи інші завдання діяльності. Психологічна готовність до діяльності є складним проявом особистості, що складається з багатьох рівнів, компонентів і форм. У багатьох дослідженнях вивчаються різні сторони і властивості особистості, які є частковими, конкретними формами прояву готовності до діяльності, а також компонентами або підсистемами загальної системи готовності.

У найпростішому випадку основою готовності може бути елементарна навичка і уявлення про наступні дії. У більш складних видах діяльності основою готовності є різні за складністю вміння та їхній вищий прояв – стратегія як організоване особливим чином вміння розв'язувати складні, творчі задачі, що є важливим для педагогічного фаху. Згідно з дослідженням В. Моляко, стратегія розв'язання творчої задачі є основою найвищого професійного рівня психологічної готовності до діяльності [3]. Розвинена стратегія якраз і визначає змістовий бік готовності до діяльності. Готовність обов'язково передбачає наявність певної програми, яка існує в ідеальному вигляді і визначає спрямованість та характер подальшої діяльності. Ця програма спирається на операціональну систему діяльності (професійні знання, вміння і навички) і включає в себе процеси антиципації. Отже, в узагальненому вигляді готовність – це: а) кінцевий продукт професійної підготовки до певного виду професійної діяльності; б) стан людини як спеціаліста (професіонала) і як умова його залучення до професійної діяльності.

У структурі педагогічної спрямованості майбутніх педагогів розрізняють два типи професійно-педагогічних інтересів: 1) спрямованість на педагогічну діяльність (схильність, професійна спрямованість); 2) спрямованість на вивчення предмета за спеціальністю (предметна спрямованість).

Перший тип спрямованості інтересів порівняно з іншим має більш високий рівень розвитку. Залежно від представленості вказаних типів професійних інтересів у структурі педагогічної спрямованості вона набуває рівнево-типологічного характеру.

Педагогічна спрямованість є системотвірним компонентом психологічної готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності. Положення про її рівнево-типологічну природу поширюється і на всю систему самої готовності. Специфічною потребою, яка реалізується в діяльності педагогічних закладів вищої освіти, є потреба в усвідомленні студентами мети професійного становлення педагога з урахуванням сутності й особливостей його професійної діяльності та необхідності розвитку особистісного

потенціалу. Адже фахове становлення особистості педагога відбувається в різноманітних видах діяльності, яка реалізується в численних рольових ситуаціях, пов'язаних із багаторазовим моделюванням педагогічних ситуацій, що певним чином впливають на студента і вимагають від нього самореалізації відповідно до здібностей, суспільних та власних інтересів, а в кінцевому результаті сприяють мотиваційній готовності до діяльності за обраним фахом.

Важливим утворенням психологічної готовності до педагогічної діяльності є її мотиваційний компонент. На нашу думку, саме зазначеному компоненту структури психологічної готовності належить роль системотвірного чинника, який не тільки об'єднує інші компоненти в систему, але і детермінує формування всіх інших компонентів психологічної готовності. Вважаємо концептуальним положення Г. Балла, який, виділяючи у професійній готовності мотиваційний та інструментальний компоненти, розглядає як стрижневий саме мотиваційний: «головне – це відповідно до специфіки професії (або групі професій) особистісний сенс...інструментальних властивостей, їхнє концентрування навколо мотиваційного ядра. Ті чи інші прогалини у знаннях або навичках можуть порівняно легко надолужуватися чи компенсуватися, тоді як брак професійно значущої спрямованості особистості (просто кажучи, нелюбов до праці, якою довелося займатися) спричинює низьку ефективність діяльності, внутрішні та міжособистісні конфлікти» [1, с. 99-100].

Окремо, на нашу думку, слід наголосити на особливостях формування мотиваційної готовності майбутніх педагогів з позицій моральності. По-перше, увагу слід акцентувати на формуванні моральних засад особистості педагога; по-друге, важливо визначити найважливіші аспекти взаємодії викладачів і студентів у процесі формування мотиваційної готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності. Адже розуміння суб'єктами педагогічного процесу необхідності забезпечення такого виду готовності – важлива перспектива для фахового становлення майбутніх педагогів.

Визначальним у процесі розвитку мотиваційної сфери студентів є розуміння того, що мотивація – це спрямований процес, що регулює, активізує діяльність суб'єкта, а також впливає на змістову вибірковість. Мотиваційні механізми є системою чинників, засобів, структур, відношень та зв'язків, які взаємодоповнюють одне одного. Актуалізація мотивів необхідна, оскільки саме це пояснює інтенсивність прагнення особистості до досягнення результату і мети діяльності. З підсиленням мотивації підвищується творча активність, пізнавальна, інтелектуальна, емоційно-вольова діяльність суб'єкта.

Мотиваційна готовність студентів до професійної діяльності виявляється також у їхній здатності до спілкування, у взаємодії, у становленні особистих контактів, у взаєморозумінні інших людей, в умінні підтримувати діалог, у творчій здатності, смислових трансформаціях себе та інших людей. Такі особистісні прояви студента спрямовуються на формування власної Я-концепції, в якій відображається ціла низка уявлень про власне Я: самооцінка, самоаналіз, самовиховання, самозаохочення, самообмеження, самовдосконалення, самодетермінація. Зазначимо, що для реалізації особистістю таких особистісних проявів необхідно забезпечити цілеспрямовану організацію освітнього процесу закладу вищої освіти і психолого-педагогічну підтримку соціалізації та розвитку особистості студента. Задля цього необхідно створити соціокультурний виховний простір закладу вищої освіти, актуалізувати мотивацію професорсько-викладацького складу і студентів щодо забезпечення мотиваційної готовності до професійної діяльності та забезпечити результат готовності, що пов'язаний з категорією «якості», розуміння сенсу діяльності педагога. Навчальна діяльність майбутніх педагогів за умови реалізації особистісно-діяльнісного підходу є особистісно зорієнтованим процесом, спрямованим на розуміння професії педагога і як місії, спрямованої на психолого-педагогічну допомогу дітям, і як діяльності, що потребує не лише альтруїстичної спрямованості, але й конкретних професійних компетентностей.

Таким чином, майбутній педагог творить свою професійну діяльність, у процесі чого формується і здійснюється взаємопроникнення його особистості в цю діяльність і, відповідно, вплив діяльності на особистість фахівця.

Список використаних джерел

1. Балл Г.О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: науково-методичний збірник / ред. кол.: І.А.Зязюн та ін. К.: 1994. С. 95-105.
2. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук Х., 2006. 475 с.
3. Максименко С.Д., Пелех М. Фахівця потрібно моделювати. Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності. *Рідна школа*. 1994. №3-4. 68-72.
4. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ: Знання, 1989. 256 с.
5. Яблонський А.І. Психолого-педагогічні умови формування

мотиваційної готовності майбутніх учителів до професійної діяльності:
автореф. дис. ... канд. психол. наук. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. К.,
2013. 20 с.

Янюк Олена Ігорівна,

студентка 2 курсу, спеціальності 012
Дошкільна освіта, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія

Гончар Наталія Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАРТОК PECS У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ З ООП

Формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами є одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» [5] та Базового компонента дошкільної освіти [1], освітній процес у закладах дошкільної освіти має забезпечувати всебічний розвиток дитини, у тому числі її комунікативну компетентність. Крім того, згідно з Порядком організації інклюзивного навчання у закладах освіти, необхідно створювати спеціальні умови для дітей з ООП, що сприятимуть їхній соціалізації та розвитку мовлення [6].

До проблем формування комунікативної компетентності зверталися українські вчені. Зокрема, І. Дорожко, І. Кузова, С. Лонгвинчук, О. Малихіна, Л. Туріщева та інші розглядали розвиток комунікативних умінь дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання як ключове завдання педагогів і батьків [3]. А. Вотінцева, О. Єльцова, В. Коваленко надавали особливого значення застосуванню карток PECS для формування такої компетентності [2; 4].

Однак кількість наукових досліджень, присвячених ефективності використання карток PECS у розвитку комунікативних навичок дітей з ООП, залишається недостатньою, що зумовлює необхідність подальшого аналізу та вивчення цього питання.

Комунікативна компетентність охоплює здатність дитини дошкільного віку взаємодіяти з однолітками та дорослими, використовувати мовленнєві та невербальні засоби для ефективного спілкування. Як зазначає С. Лонгвинчук, вона включає [3, с. 135]:

1. Мовно-лінгвістичну компетенцію – знання та вміння, необхідні для точного та адекватного передавання інформації.

2. Компетенцію оцінної рефлексії – здатність розуміти та оцінювати себе та партнера у процесі спілкування.

3. Соціально-поведінкову компетенцію – навички ефективної взаємодії у різних комунікативних ситуаціях.

На думку О. Малихіної та Л. Туріщевої, діти з особливими освітніми потребами часто мають труднощі у соціальній взаємодії, емоційній регуляції та потребують спеціальної підтримки для розвитку мовлення. У них знижена потреба у спілкуванні, що впливає на рівень їхньої соціальної адаптації та співпраці в колективі [3, с. 136].

Тому формування комунікативної компетентності вимагає комплексного підходу, що передбачає:

- організацію спеціального мовного середовища (використання візуальної підтримки, карток, жестової мови тощо);

- включення спеціальних методик та прийомів в освітній процес (моделювання комунікативних ситуацій, рольові ігри, стимулювання мовленнєвої активності);

- співпрацю з батьками (залучення родини до процесу формування навичок спілкування).

Розвиток комунікативної компетентності дітей з ООП є ключовим завданням педагогів та батьків, адже саме в дошкільному віці закладаються основи успішної соціалізації та навчальної діяльності.

Одним з ефективних інструментів для формування комунікативної компетентності А. Вотінцева, О. Єльцова, В. Коваленко вважають систему обміну зображеннями PECS, яка сприяє підвищенню мовленнєвої активності дітей з аутизмом, затримкою мовного розвитку та іншими особливими освітніми потребами [2; 4]. Завдяки візуальній підтримці діти швидше засвоюють основи комунікації, що сприяє їхній соціальній адаптації.

Методика була розроблена доктором Ендрю Бонді та його колегою Лорі Фрост наприкінці 1980-х років у межах програми корекції аутизму в місті Делавер (США) [4, с. 373].

Основна мета використання PECS – це стимулювання дитини до самостійного ініціювання комунікації. Методика базується на принципі, що спілкування повинно випереджати мовленнєву діяльність. Початковий етап роботи включає визначення потенційних стимулів, які є привабливими для дитини дошкільного віку і можуть мотивувати її до комунікації.

В. Коваленко доводить, що на практиці навчання за методикою PECS відбувається поетапно [4, с. 373-374]:

1. Початковий рівень. Дошкільник навчається обмінювати картку на бажаний предмет. Робота ведеться за участі двох дорослих (вихователь, помічник або асистент вихователя).

2. Розширення можливостей комунікації. Дитина вчиться передавати картку навіть за відсутності безпосереднього контакту з дорослим.

3. Розпізнавання зображень. Навчання вибору карток із кількох варіантів.

4. Формування речень. Складання простих фраз за допомогою карток.

5. Відповіді на запитання. Дошкільник вчиться відповідати на питання:

«Що ти хочеш?», «Що ти бачиш?», «Що у тебе?».

6. Формування коментування. Дитина опановує навички відповідей на спонтанні питання без безпосереднього запиту про предмети: «Я бачу...»,

«Мені подобається...», «Можна мені...?».

Впроваджуючи картки PECS у педагогічну діяльність, виявили переваги у формуванні комунікативної компетентності дітей з ООП. Дошкільники отримують можливість висловлювати свої бажання без необхідності використання вербального мовлення, активно залучаються до комунікації навчаються взаємодіяти з дорослими й однолітками, почуваються більш комфортно, знаючи, що їхні потреби будуть почуті.

Важливо те, що використання карток PECS у формі гри сприяють швидшому засвоєнню матеріалу [2, с. 35].

Наведемо приклади:

1. Дидактична гра «Знайди пару», під час якої дитина шукає однакові зображення на картках.

2. Дидактична гра «Що це?». Педагог показує картку, а дошкільник з ООП намагається назвати або показати відповідний предмет.

3. Рольові ігри. Застосування карток у сюжетних сценах моделюють життєві ситуації (похід до магазину, відвідування лікаря, зоопарку тощо).

Отже, формування комунікативної компетентності у дітей з ООП є складним і тривалим процесом, що вимагає систематичної роботи. Методика PECS є ефективним інструментом, що сприяє розвитку мовлення і спілкування. Її використання вимагає злагодженої роботи фахівців та батьків, які повинні дотримуватися чітких протоколів навчання, уникаючи типових помилок. При правильному застосуванні PECS сприяє прискоренню розвитку мовлення та підвищенню соціальної адаптації дитини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL : <http://surl.li/jyzzr>.

2. Вотінцева А. М. Грайлик-розмовляйлик : навч.-метод. посібник. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2020. 70 с.

3. Дорошко І. І., Малихіна О. Є., Туріщева Л. В. Розвиток комунікативних умінь дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Психологія*. 2021. №4. С. 134-138.

4. Ельцова О. Є., Коваленко В. Є. Поняття про систему PECS та її застосування у роботі з дітьми зі складними порушеннями розвитку. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти* : зб. наукових праць. Харків, 2023. С. 372-377. URL: <https://surl.li/hmpeby>.

5. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://salo.li/3592405>.

6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 10.07.2019 №635 : станом на 28 лип. 2021 р. URL: <http://surl.li/ksawfn>.

Яринчак Сніжана Миколаївна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія

Блонська Ірина Володимирівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія

Науковий керівник:

Розгон Вікторія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Актуальність дослідження полягає у тому, що у сучасному світі екологічні проблеми набувають глобального характеру, що вимагає нових підходів до екологічної освіти з раннього дитинства. Дошкільний вік є найсприятливішим періодом для формування екологічної свідомості, оскільки саме в цей період закладаються основи світосприйняття, формуються ціннісні орієнтації та ставлення до навколишнього середовища.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти України, одним із важливих напрямів виховання є екологічна освіта, яка передбачає формування у дітей уявлень про природу, взаємозв'язки у довкіллі, усвідомлення необхідності збереження природи та формування екологічно доцільної поведінки. Водночас, ефективність екологічного навчання значною мірою залежить від методів, які використовуються в освітньому процесі [1].

На сучасному етапі стратегія розвитку дошкільної освіти спрямована на повноцінний інтелектуально-духовний розвиток кожної особистості, її всебічну творчу самореалізацію. Адже суспільство потребує ініціативних, високоморальних громадян, здатних креативно мислити й реалізовувати свої творчі задуми. Дошкільна освіта має гнучко реагувати на соціальні запити. Її реформування спричинило потребу в оновленні діяльності дошкільних навчальних закладів. Тож в умовах нової освітньої політики впровадження інновацій у практику закладів дошкільної освіти є неминучим. Щоб забезпечити відповідність освітньої діяльності закладу дошкільної освіти зрослим вимогам щодо якості освіти, необхідно впроваджувати інновації як у

зміст освітнього процесу, так і в його організацію, кадрове й матеріально-технічне забезпечення [3].

У сучасній педагогічній думці ознайомленню дітей з природою, формуванню екологічної культури дітей дошкільного віку, екологічному вихованню, бережливому ставленню до довкілля присвячені дослідження таких науковців, як: Г. Бєленької, О. Білан, Н. Горопахи, Н. Кот, Н. Лисенко, В. Маршицької, З. Плохій, Н. Яришевої та ін. [2; 4; 5].

На думку вчених екологічна освіта в дошкільному віці охоплює такі аспекти:

- формування елементарних екологічних знань: діти знайомляться з природними об'єктами, явищами, взаємозв'язками між живими істотами;

- розвиток емоційно-ціннісного ставлення до природи: формування почуття любові та відповідальності за довкілля;

- засвоєння норм екологічної поведінки: діти вчаться берегти воду, не засмічувати довкілля, дбати про тварин і рослини;

- ознайомлення з екологічними проблемами: на доступному рівні дітям пояснюють проблему забруднення, виснаження природних ресурсів [2; 3; 6].

Зміст екологічної освіти має бути інтегрованим у різні види діяльності дітей дошкільного віку, зокрема спостереження, дослідницькі експерименти, художню творчість, екскурсії, читання художніх творів про природу та ін.

Поширеною у педагогічній практиці є дидактична гра. Зазвичай дидактичні ігри слугують для закріплення знань дітей, вправлення у їх застосуванні в навчальних ігрових ситуаціях. У ознайомленні з природою змістом ігор досить часто виступає аналіз тих чи інших взаємозв'язків у природі. В. Зебзєєва пропонує використовувати термін «екологічні ігри». Вони, на її думку, базуються на моделюванні соціального змісту екологічної діяльності. Екологічні ігри-змагання стимулюють активність їх учасників у засвоєнні та демонстрації екологічних знань, навичок, вмінь [6].

Дидактичні ігри є одним із найбільш дієвих засобів екологічного виховання, оскільки вони поєднують навчання та гру, забезпечуючи емоційне залучення дітей, що сприяє кращому засвоєнню знань. Ігрова діяльність дозволяє зробити процес навчання цікавим, активним і природним для дошкільників.

З метою формування системи екологічних знань у дітей дошкільного віку використовуються такі види дидактичних ігор [4]:

1. За змістом:

- ігри на класифікацію об'єктів природи («Що зайве?»),

«Четвертий зайвий»);

- ігри-загадки про тварин, рослини, природні явища;
- ігри-експерименти («Вода жива і нежива», «Дослідницька лабораторія»);
- сюжетно-рольові ігри («Мандрівка до лісу», «Екологічний патруль»);
- ігри на розвиток екологічно доцільної поведінки («Збережемо природу разом»);

2. За способом проведення:

- настільно-друковані ігри (лото, пазли, доміно, меморі);
- рухливі ігри з екологічним змістом («Врятуй дерево», «Екологічний ланцюжок»);
- театралізовані ігри з природоохоронними сюжетами;
- інтерактивні ігри з використанням цифрових технологій.

3. За ступенем самостійності дітей:

- ігри з чіткими правилами, які проводить вихователь;
- ігри з частковою самостійністю дітей;
- ігри, де діти самостійно моделюють екологічні ситуації [4; 6].

Враховуючи те, що гра – це провідний вид діяльності в закладі дошкільної освіти, в тому числі і процес ознайомлення з природою ґрунтується на ігровій діяльності. Ігрова діяльність самовмотивована і, безсумнівно, приносить дітям дошкільного віку велике задоволення, легко і швидко викликає позитивне ставлення до її змісту.

Одним з варіантів екологічної дидактичної гри є так званий екологічний тренінг, який займає особливе місце серед інноваційних методів ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Він дозволяє розв'язувати у єдності всі важливі завдання, формувати у дітей «екологічне чуття», закладати основи екологічно доцільної поведінки. Особлива роль екологічного тренінгу в залученні дітей до світу природи, розкритті її єдності, взаємозв'язків та взаємозалежностей, що існують у екологічних системах, формування у дітей почуття відповідальності за кожен живу істоту [5].

Актуальною на сьогодні є розробка вихователями різних ігрових навчальних ситуацій (ІНС) природного змісту. Ігрові навчальні ситуації спеціально створюються педагогом для вирішення конкретних дидактичних завдань на заняттях з ознайомлення з природою, екскурсіях, під час спостережень та праці в природі. Ефективними засобами ознайомлення дітей дошкільного віку з природою є наступні типи ігрових навчальних ситуацій: ІНС із залученням іграшок, що зображують об'єкти природи; ІНС з використанням ляльок-персонажів казок, сюжет яких пов'язаний з природою; ІНС-подорожі («туристичний похід», «екскурсія на виставку квітів», «подорож до

Північного полюсу або Африки» тощо). Гра, спеціально організована вихователем і привнесена у процес пізнання природи, з успіхом виконує функцію методу засвоєння необхідних знань про навколишнє середовище і формує емоційно-ціннісне ставлення до природи [6].

Таким чином, дидактичні ігри є ефективним засобом формування системи екологічних знань у дошкільників. Вони сприяють розвитку інтересу до природи, формуванню екологічної свідомості та відповідальності за довкілля. Використання дидактичних ігор дозволяє зробити процес навчання більш цікавим, доступним і результативним. Впровадження дидактичних ігор у процес екологічного виховання є необхідним і перспективним напрямом розвитку дошкільної освіти, що відповідає сучасним вимогам формування екологічної культури підрастаючого покоління.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. *Дошкільне виховання*. 2018. № 4. С. 2-6.
3. Ващенко А. В Сучасні підходи до формування у дітей любові до рідної природи. *Бібліотека вихователя*. 2016, №9. С. 21-26.
4. Горопаха Н. Інтерактивні форми методичного супроводу екологічної освіти дітей дошкільного віку. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6.
5. Лазарович Н.В. Педагогіка українського дошкільця: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 376 с.
6. Розгон В. В. Використання інтерактивних технологій в процесі підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 43. Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes. Edited by Magdalena Gawron-Łapuszek Yana Suchukova. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. ISBN 978 – 83 – 957298 – 6 – 7. 1238 pages. P. 275-281.

Ярова Анжела Іванівна,
інструктор з фізкультури
Дунаєвецького ЦРД «Пролісок»

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ВПРАВ ТА ІГОР

Незаперечною є істина, що суспільство, яке прагне жити в гармонії з довкіллям, має не лише декларувати, а й формувати систему істинних цінностей у кожного громадянина. Тому одним із чинників благополуччя індивідуальності, родини та суспільства в цілому має стати здоров'я, як фундаментальна цінність буття.

Отже, головне у роботі дошкільного закладу – турбота про здоров'я дітей, адже здоровий малюк легше сприймає виховні впливи, швидше набуває необхідних умінь та навичок, краще пристосовується до змін навколишньої дійсності. Проблема здоров'я дітей є важелем виховної роботи, здійснюваної батьками та педагогами, а стратегічною метою є виховання і розвиток життєрадісної особистості, збагаченої знаннями про себе, готової до творчої діяльності, поведінка якої відповідає загальнолюдським нормам моралі. А знання, розуміння і втілення в практику основ здорового способу життя – це три ключових моменти, від яких залежатиме повноцінність і тривалість життя кожної особистості, цілого покоління та всіх наступних поколінь людей.

Порівняно недавно в практиці фізичного виховання дітей дошкільного віку почали застосовувати катання на санках, ковзанах, трьох-і двоколісному велосипедах, пересування на лижах, купання (як підготовче до плавання), елементи бадмінтону, настільного тенісу та ін. Ці вправи з різних видів спорту умовно названі спортивними розвагами у зв'язку з своєрідністю їх застосування в заняттях з дітьми дошкільного віку: без установки на спортивний результат. Головне в них – розвага, задоволення, відносна свобода дій, відсутність суворої регламентації, наявність яскравих ігрових моментів.

Спортивні ігри відносяться до складних рухливих ігор. Це види ігрових змагань, основою яких є різні технічні та тактичні прийоми поразки в процесі протиборства певної мети спортивним снарядом (зазвичай ним є м'яч спортивний, метою - ворота, майданчик і інше); зміст і організація спортивних ігор регламентуються офіційними правилами. Більшість спортивних ігор являє собою комплекси природних рухів, фізичних вправ (біг, стрибки, метання, удари і т.п.), що виконуються гравцем або взаємодіючими партнерами в боротьбі з суперником і спрямовані на створення ігрових ситуацій, які в підсумку

забезпечують перемогу. У багатьох спортивних іграх спортсмени вступають в безпосередню, контактну боротьбу. Широке поширення спортивних ігор обумовлено їх доступністю, відносною простотою змісту та організації, силою емоційного впливу на учасників і глядачів. Структура їх діяльності вимагає розвитку проєктувальних, конструктивних, дидактичних, експресивних, комунікативних, академічних і спеціальних здібностей.

Спортивні ігри – це види ігрових змагань, основою яких є різні технічні та тактичні прийоми поразки в процесі протистояння певної мети спортивним снарядом (зазвичай ним є м'яч спортивний, метою – ворота, майданчик і т.д.)

Спортивні вправи поповнюють і збагачують словниковий запас такими словами, як «ракетка», «волан», «стійка» (бадмінтоніста або тенісна), «городки», «кегли», «бита» та ін. Спортивні ігри знімають нервову напругу, допомагають вільному вираженню емоцій.

Особливу увагу слід приділяти обладнанню спортивної зони в приміщенні, щоб у вільний від занять час діти могли самі організувати гри. У розпорядження дітям надаються м'ячі, скакалки, куби, обручі, прапорці, стрічки, кільцекиди, серсо, кеглі, мішечки з піском, мотузки різної довжини, площинні посібники (квадрати, кола з фанери).

Варто також зазначити, що ігровий характер вправ знімає напруження, що виникає в процесі виконання рухів, сприяє більш старанному їх виконанню, приваблює, дітей і викликає позитивні емоції. Це свідчить про те, що завдяки застосуванню ігрових вправ навчально-виховний процес стає привабливим, радісним, сприяє швидкому засвоєнню освітнього змісту, дає змогу послабити негативний вплив на проявлення таких вікових особливостей дітей, як мимовільність усіх психічних процесів, нестійкість уваги, швидка втомлюваність.

Ігрове навчання рухових дій стимулює інтерес дітей до їх виконання; образність розумованих рухів сприяє усвідомленому засвоєнню техніки виконання, що активізує рухову діяльність та фізичний розвиток дошкільнят. Тобто, застосування елементів спортивних ігор у дошкільному віці закладає у дитини основу для систематичних занять одним з видів спорту у наступні шкільні роки.

На основі використання елементів спортивних ігор, спрямованих на послідовне засвоєння технічних ігрових прийомів дітьми старшого дошкільного віку, науковцями були визначені рівні складності ігрових завдань: адаптивно-розвивальний, підготовчо-технічний та активно-ігровий.

Навчання елементів більшості спортивних ігор і вправ спортивного характеру здійснюється на заняттях з фізичної культури, а

закріплення – на прогулянках. Тобто, ігрові вправи доцільно використовувати і на етапі розучування рухових дій, і на етапі закріплення та вдосконалення рухових навичок, а рухливу гру – лише на етапі закріплення та вдосконалення рухових навичок. Це пояснюють тим, що в рухливій грі як колективній діяльності, де дії учасників взаємопов'язані, дітей більше цікавлять результати самої гри, а не якість виконання рухової дії. А в ігровій вправі дитина, імітуючи певний ігровий образ, зорієнтована на якість виконання руху (правильність, чіткість, виразність).

Коли діти оволодіють технікою виконання спортивних вправ, бажано застосовувати їх у комплексі. Наприклад, влітку частина дітей катається на велосипеді, інші – катаються на самокаті або роликових ковзанах. Педагог при цьому приділяє більшу увагу тій підгрупі, де потрібна його допомога щодо організації дітей для виконання окремого виду вправ.

При комплексному застосуванні вправ легше враховувати індивідуальні можливості дітей та їхні інтереси. Кожний може обирати ту вправу, яка йому до вподоби. Для проведення того чи іншого виду вправ спортивного характеру треба підготувати відповідний інвентар і спеціальне місце на майданчику чи у фізкультурному залі.

Практика показує, що діти дошкільного віку виявляють інтерес до дій із спортивним інвентарем (серед яких скакалка), катання на санках, ходьби на лижах, їзди на велосипеді, самокаті, спортивних ігор з м'ячами різної величини – баскетбол, футбол, настільний теніс. Вони урізноманітнюють діяльність дітей, збагачують їхній руховий досвід, є формою активного відпочинку та засобом боротьби з малорухливістю. Сприяють вихованню морально-вольових якостей, позитивних рис характеру, злагоджених та дружніх відносин у колективі, формуванню вміння підкорювати власні інтереси інтересам команди, прагнення допомагати товаришу, діяти свідомо, чесно, справедливо.

Організація активного відпочинку дошкільнят з фізичним навантаженням передбачає створення умов для їхнього фізичного розвитку в невимушеній ігровій діяльності, закріплення вмінь і навичок, набутих у повсякденні та на заняттях.

Спортивні ігри – це види ігрових змагань, основою яких є різні технічні та тактичні прийоми поразки в процесі протиборства певної мети спортивним снарядом (зазвичай ним є м'яч спортивний, метою – ворота, майданчик і т.д.

У старших групах дитячого садка практикуються спортивні ігри за спрощеними правилами, елементи спортивних ігор. Вони вводяться тоді, коли діти вже самостійно організовують рухливі ігри. Ігри з елементами спортивних ігор вимагають більшої, ніж у рухливих іграх,

зібраності, організованості, спостережливості, певним, доступним дітям техніки рухів, швидкої рухової реакції. Вони підбираються з урахуванням віку, стану здоров'я, індивідуальної схильності і інтересів дитини.

Спортивні ігри зміцнюють великі групи м'язів, розвивають психофізичні якості: силу, швидкість, спритність, витривалість. У спортивних іграх у дитини підвищується розумова активність, орієнтування в просторі, розвивається кмітливість, швидкість мислення, відбувається усвідомлення власних дій. Дитина вчиться узгоджувати свої дії з діями товаришів; у нього виховується стриманість, самовладання, відповідальність, воля і рішучість; збагачується його сенсомоторний досвід, розвивається творчість.

Спортивні ігри дають можливість кожній дитині відчувати важливість участі у спільних діях, допомоги один одному для досягнення результату й успіху, тобто долучають дітей до універсальних цінностей людського життя: доброти, колективізму, взаємодопомоги.

Значення навчання елементам спортивних ігор полягає в тому, що спортивні ігри сприяють вдосконаленню діяльності основ фізіологічних систем організму (нервової, серцево-судинної, дихальної), покращенню фізичного розвитку, фізичної підготовленості дітей, вихованню позитивних морально-вольових рис характеру, створюють сприятливі умови для виховання дружніх стосунків у колективі, взаємодопомоги, формують інтерес до фізичної культури, потреба до самостійних занять, задовольняють біологічну потребу в рухах, виховує любов до спорту.

Крім практичних занять спортивними іграми, які формують і розвиваючих у старших дошкільників основні види рухів і фізичних якостей проводяться теоретичні заняття з дітьми.

Теоретичні заняття, присвячені спортивних ігор (бесіди, переглянь кіно - та відеофільмів, читання книг і т.д.) супроводжуються подальшим обговоренням, в процесі якого дошкільнята гаряче і зацікавлено висловлюють свою думку, захищають і відстоюють свою точку зору, є корисною формою морального, естетичного, вольового виховання, виховання позитивного ставлення до спорту.

Список використаних джерел

1. Аксьонова М. Підвищення рівня рухової активності і дозування фізичного навантаження на фізкультурних заняттях. *Дошкільне виховання*, 2000. № 6.
2. Аршавский І. А. Ваша дитина може не хворіти, 1990.
3. Бочарова Н. Фізкультурно-спортивні свята в дитячому саду:

нові підходи, методичні рекомендації. *Дошкільне виховання*, 2004. № 1.

4. Вавилова Е. Н. Розвивайте у дошкільників силу, спритність, витривалість: Посібник для вихователя дит. саду, 1981.

5. Лях В., Панфілов Н. Розвивати координаційні здібності. *Дошкільне виховання*, 1991. № 7. С.16-19.

Наукове видання

**ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**IMPLEMENTATION OF MODERN TECHNOLOGIES IN THE
PROCESS OF ENSURING QUALITY TRAINING OF FUTURE
SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION**

Збірник наукових праць

Відповідальний за випуск – **Зданевич Л. В.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Упорядкування: **Олеся Мисик**

Літературні редактори: **Лариса Зданевич, Леоніда Пісоцька**

Художнє оформлення: **Лілія Онофрійчук**

*Надруковано з оригінал-макетів авторів.
За достовірність фактів, назв, дат, посилань на літературні
джерела тощо відповідальність несуть автори.*

Здано до друку 03.03.2025 р.

Підписано до друку 28.02.2025 р.

Формат 60×84/16.

Гарнітура Bookman Old Style. Умови. друк. арк. 36,41

Тираж 200 прим. Зам. №2804/25

Набір здійснено у інформаційно-методичному центрі
зі спеціальності 012 Дошкільна освіта
29013, м. Хмельницький, вул. Проскурівського підпілля, 139

